

9 (3)

88-9

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA	
— CENTRO DE INVESTIGACIONES —	
Sala	2
Estancia	11
Número	123

R. 32298

Handwritten:
Bibl. Antonia
de Coimbra

OPERV M

XENOPHONTIS

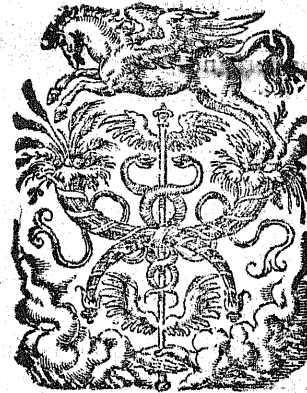
A THENIENSIS VI-

RI MAXIMI,

Tomus secundus,

Quo continentur politici, atque alij libri xv, quo-
rum indicem versa pagina exhibet, cum episto-
larum fragmentis, & adpendice noua,

IO. LEVNCLAVII AMELBYRNI
lucubratio tertia,

FRANCOVRTI

Apud heredes Andreae Wecheli, Claudii
Marnium & Ioann. Aubrium.

M. D. XCV.

Cum S. Cæs. Maiest. speciali privilegio ad annos sex.

LIBRI XENOPHONTIS,
QVOS ALTERO TOMO
complexi sumus:

De Agesilao rege liber.
De Lacedæmoniorum republica.
De Atheniensium republica.
Socratica defensio ad iudices.
Memorabilem I. II. III. IIII. & V, qui OEcœ-
nomicus inscribitur.
Conuiuium.
Hiero, siue de regno.
Rationes reddituum, seu de prouentibus.
De re equestri.
De magisterio equitum.
De venatione.
Epistolarum fragmenta.

ADPENDIX NOVA, QVA
CONTINENTVR.

Chronologia breuis ad declarandas Xenophō-
tis historias, & eiusdem vitam:
Chionis de cōseruato à Xenophōte Byzantio.
Hermogenis de forma dictionis Xenophōteę.
Xenophontis de re equestri alia interpretatio.

XEN. DE AGESILAO
REGE ORATIONIS

ARGVMENTVM.

1. Agesilai genus, & nobilitas. 2. Agesilaus Leotyche de regno contendenti cur a ciuitate prelatu fuerit. 3. Qua etate regnum sit adeptus. 4. Quomodo in eo se gerere coeperit. 5. Primum Agesilai facinus in Asia contra barbaros quale fuerit. 6. Dolus honestus, quo Tissaphernem Agesilaus sfellit, ut eius perfidiam ulcisceretur. 7. Agesilai erga omnes insignis humanitas, qua benevolentiam omnium ei conciliauit. 8. Equitatum cur, & quomodo primum instituerit, ac ad res bellicas exercuerit. 9. Barbaros captos cur nudos uedi iuberet. 10. Prelij cum barbaris commissi descriptio. 11. Greci victores ipsis hostium castris possidentur. 12. Tissaphernes a Persarum Rege cur, capitali supplicio fuerit affectus. 13. Agesilaus ut patrie perilitanti ferret opem, interrupto felici rerum cursu, morem Magistratui gerit. 14. Quomodo in Asia se gesserit. 15. Quantum dolorem omnes Asiaticæ ciuitates ex Agesilai discessu ceperint. 16. Quid molestiaru in suo reditu Agesilaus habuerit. 17. Equestre prelium inter Agesilai, Tissaphernemque copias commissum, unde preclaram victoriam Agesilaus reportat, ac tropæum statuit. 18. Prelij ad Coroneam commissi descriptio cum quantitate, & qualitate copiarum, quas Agesilaus, ac ipsius hostes habebant. 19. Agesilaus victoriam obtinet: sed ipse vulneratur. 20. Agesilai pietas, ac religio. 21. Agesilaus in Græciam reuersus, Argiuus bellum infert. 22. Piræum Corinthicaru portum quomodo ceperit. 23. Acheos in societatem recipit. 24. Cum Acarnanibus confliit, & Acarnanes, Eotolos, ac Argiuos Acheis amicos, sibi federatos facit. 25. Corinthios, Thebanos, Phliasiosque cogit suos exules in patriam reducere, unde propter Lacoisum exilubant. 26. Thebanis bellum infert. 27. Quomodo patriam

4 XENOPH. ORATIO

4 *gravissimo excidij periculo præter omnium expectationem liberavit.*
 28. Pecuniam patrie quibus rationibus paravit. 29. In legationibus pro Repub. obeundis qualem se præstiterit. 30. Annos octoginta natus in Ægyptum cur profectus, & res illic ab eo gesta. 31. Agefilai virtutes recensentur, ac ordine singularium exempla proponuntur. 32. Agefilai pietas, iustitia, temperantia, tolerantia, continentia, fortitudo, sapientia, amor erga patriam, & universam Græciam, comitas, ac morum incredibilis suavitas, magnanimitas, frugalitas. 33. Agefilai, Regis que Persici collatio.
 * Alterum huius orationis argumentum vide apud Xenophontem pag. 672. 673. 674. * Tertium eiusdem orationis argumentum in pauca peribelle contrahi potest, ut dicamus totam hanc orationem esse pulcherrimum Agefilai encomium, quod eius genus, nobilitatem, virtutes, dicta factaque præclara fuisse declarat.

XENOPHONTIS DE AGESILAO REGE

ORATIO.

651 **I**CET equidem sciam, non esse facile, laudatione Agefilai virtute ac gloria digna scribere: nihil tamen minus erit mihi hoc conandum. Non enim æquum videri possit, cum propterea, quod perfecta virtute bonitateque præditus fuerit, nec minores meritis laudes consequi. De generis quidem eius nobilitate quid vel maius, vel honestius dici possit, quam quod hac etiam tempestate commemoratur, quotus inter eos, qui maiores ipsius nominantur, fuerit: non illos certe priuatos homines, sed reges, orros ex regibus? Itidem ne hac quidem in parte reprehendi possunt, quod reges sane fuerint, at urbis obscuræ ac vilis: sed quemadmodum eorum familia inter alias patriæ ornatissima est, sic & urbs ipsa in Græcia per se illustri. Quo fit, ut inter secundos non primas obtineant; sed inter principes, principe loco sint. Hanc etiam ob causam operæ pretium est patriam pariter, ac familiam ipsius laudare. Quippe numquam urbs inuidia mora, quod eximius honoribus ante alios fruenterur, abrogare imperium familiaris voluit: & reges numquam maiora concupiscere, quam

Agefilai familia.

DE AGESILAO REGE.

quam leges ferrent, quibus initio regnum acceperant: itaque nullum aliud imperium, non popularem ciuitatis statum, non dominationem paucorum, non tyrannidem, non regnum inconuulsum permanisse constat: quum solum hoc regnum perpetuum sit. Iam prius etiam, quam imperio positus esset, dignum regno Agefilaum fuisse habitum: eius vero rei hæc sunt indicia. Nam quum rex Agis viuendi finem fecisset, contententibus de regno Leotychilda, ut Agidis, & Agefilao, ut Archidami filio: urbs ipsa, quæ magis Agefilai genus ac virtutem probaret, eum regem constituit. At vero quum in urbe præstantissima dignus munere pulcherrimo iudicatus fuerit, & quidem a viris optimis: cuiusmodi amplius opus est argumentis ad indicandam virtutem, quæ in eo fuerit ante, quam imperaret? Quas autem res in imperio suo gesserit, iam commemorabo. Nam de rebus gestis etiam mores ipsius, mea quidem sententia, rectissime existimari poterunt. Igitur Agefilaus regnum iuuenis adhuc consequutus est. Quumque recens imperio positus esset, nuntiatum fuit, Persarum regem magnas tum nauales, tum terrestres copias aduersus Græcos cogere. Quæ de re quum Lacedæmonij ac socij deliberarent, pollicitus est Agefilaus se, * si quinquaginta Spartanos sibi concederent, cum ter mille tironibus, & sex millium agmine de sociis coacto: traiecturum in Asiam, operamque daturum, ut vel pacem faceret, vel si quidem gerere bellum barbarus mallet, ei tantum exhiberet negotij, ne aduersus Græcos arma sumere posset. Confestim hoc eius desiderium vehementer nonnulli suspiciebant, quod quam rex Persicus ante id temporis in Græciam traiecisset, ipse aduersus illum vice versa traicere vellet; potiusque putaret in eum pergendum, quam illius adgradientis impetum sustinendum: ac regis facultates potius, quam Græcorum, hoc bello absumendas. Longe autem pulcherrimum esse iudicabatur, quod non de Græcia, sed Asia certamen institueret. Posteaquam copiis acceptis cum classe domo profectus esset, quinam clarius demonstrari possit, quo pacto se in imperatorio munere gesserit, quam si ea commemorarentur, quæ sunt ab eo gesta? Primum igitur in Asia facinus eius hoc fuit. Præstiterat Agefilao sacramentum Tissaphernes, si secum indutias pangeret, donec nuntij, quos ad regem mit-

Agefilaus Leotychilda præfertur.

652

* triginta, sic rectius.

Primum in Asia facinus Agefilai.

653
 teret, reuersi essent: impetraturum se ipsi, vt oppida Græci nominis in Asia sui iuris & libera esse permetterentur. Agesilaus ab altera parte iurauerat, seruaturum se indutias sine fraude; tribus mensibus ad eam rem conficiendam definitis. Verum Tissaphernes iusiurandum præstitum mox violauit. Nam pro eo, quod pacem se confecturum pollicitus erat, ingentes copias arcessebat a rege, quas cum iis coniungeret, quibus iam ante utebatur. Hæc tamen animaduerneret Agesilaus, nihilominus in seruandis indutiis perstitit. Quamobrem mihi primum hoc fecisse præclare videtur, quod dum Tissaphernem periurum esse declararet, suspectam eius apud omnes fidem reddiderit. Contra, dum se constanter & sacramento confirmata seruare demonstraret, & fœdera minime violare: perfecit, vt omnes tam Græci, quam barbari, fidentibus animis cum eo fœdus inirent, si quod ei visum esset inire. Vbi vero Tissaphernes elatus ob eas copias, quæ a rege descenderant, bellum Agesilao denuntiasset, ni Asia excessisset: ceteri quidem locij, cum Lacedæmoniis, qui aderant, omnino se angi declarabant; quod Agesilaum minores in præsentia copias habere putarent, quam quæ ad paratui regio responderent. Agesilaus autem hilari admodum vultu renuntiare legatos Tissapherni iussit, habere se magnam ipsi gratiam, quod periurio Deos sibi quidem infestos reddidisset, Græcis vero belli focios. Deinde militibus mox imperat, ad expeditionem vti se accingerent: oppidis autem, ad quæ ipsum in Cariam ducturum accedere necesse erat, vt forum rerum venalium sibi pararent, denuntiat. Etiam Ionibus, Æolensibus, Hellepontis mandat; vt Ephesum ad se mitterent eos, qui secum essent militaturi. Tissaphernes partim, quod ab equitatu Agesilaus non esset instructus, & Cariam equitatus sciret esse incommodam, partim quod eum succensere sibi putaret ob fraudem, qua fuisset vsus: re ipsa statuens eum in Cariam, quæ ipsius esset sedes, irrupturum, vniuersum peditatum eo transportat, equitatum vero in Mandri planiciem circumducit; quod existimaret sibi satis esse virum ad proculcandos equitatus opera Græcos prius, quam ad loca equitibus non idonea peruenissent. Agesilaus

Hæc autem, omiſſa in Cariam profectio, statimque *Honestus* diuersam in partem se flectens, Phrygiam petebat: & *Agesilai* occurrentes in itinere copias secum sumens vna ducebat, & *diuis.* occupabat oppida; quodque præter expectationem irruisset, magnam opum vim capiebat. Atque hoc ipsius factus dignum imperatore iudicabatur, quod quum bellum esset denuntiatum, atque ex eo fraude vti fas & ius esset; non solum Tissaphernem puerum esse declararit hoc dolo, sed etiam visus sit amicos singulari prudentiâ collocupletare. Nam quia propterea, quod magnæ opes captæ fuerant, vili omnia pretio vendebantur: præmonebat amicos, vt emerent. se enim celeriter exercitum ad mare deducturum. Manubiarum vero venditoribus imperabat, vt quanti quid amici sui emerent, consignarent: simulque captas ipsis traderent. Quo factum est, vt eius amici nulli prius numerato pretio, & absque detrimento publicæ rei, facultates ingentes vniuersi consequerentur. Præterea quoties transfugæ, ita vt sit, ad regem transeuntes, viam ad opes interuertendas commonstrare volebant: operam dabat, vt opes ex per amicos caperentur, quo illi simul & ditarentur, & maiore in hominum essent opinione. Hæc ob causas statim perficiebat, vt amicitiam ipsius multi ex peterent. Quum autem intelligeret, regionem vastatam & ad solitudinem redactam, non posse diu militum copias sustinere, quum cultus ager, & qui seruitur, victum perennem suppeditet; curam adhibebat, vt non vti tantum aduersarios subigeret, sed etiam lenitate suas ad partes traduceret. Militibus quoque sæpe numero denuntiabat, vt captiuos non tamquam reos iniuriarum plecterent; sed velut homines, seruarent. Sæpe, quoties mutabat castra, si animaduerneret paruos a mercatoribus relictos esse pueros, quos sane multi vendebant, quod existimarent eos se vere ac nutrire non posse; curabat, vt hi quoque simul aliquo deportarentur. Si qui captiuum ob senectutem relinquerentur, imperabat, vt horum etiam haberetur cura, ne vel a canibus, vel lupis discerperentur. Quo fiebat, vt non tantum illi, qui hæc audiebant, sed etiam ipsi captiuum, beneuolo essent in eum animo. Quasumque vero ciuitates suas ad partes traduceret, eis adimebat ea ministeria, quæ serui dominis suis præstant; & illorum loco imperabat,

vt in illis dicto audientes essent, in quibus homines liberi magistratibus parent. Etiam oppida quædam nulla vi expugnabilia suam in potestatem clementia redigebat. Ceterum quod in locis campestribus nec in Phrygia cum exercitu, propter equitatum Pharnabazi, subsistere posset: visum est ei, copias quasdam equestres instruedas esse, ne inter fugiendum dimicare cogereretur. Itaque ditissimos quosque in urbibus delegit, qui equos alerent. Prædixit etiam futurum, ut quicumque suppeditaret equum, arma, & spectata virtute virum, immunis esset a militia. Quæ re fecit, ut hæc quisque lubenter sibi conquireret. Constituit item, quibus ex urbibus equites parandi essent; quod existimaret ex illis urbibus, quæ equos essent alturæ, mox etiam prodituros quosdam in equestri re maxime animosos. Quin & illud admiratione dignum fecisse videtur, quod equitatum instituerit, qui & robore statim, & rebus gerendis præstabat. Ineunte vere, copias vniuersas Ephesum cogebar, vt eas exerceret. Proponebat autem turmis equestribus præmia, quæcumque ex iis equitandi artem optime teneret: itidemque pedestribus, quæcumque corporibus esset egregie exercitissis. Sic & cetratis, & sagittariis præmia proponebat, quicunque præclare suis functi muneribus essent. Secundum hæc videre erat gymnasia plena viris sese exercentibus, hippodromum equitibus equos agentibus, iaculatores ac sagittarios per series incedentes. Adeoque totam Ephesum, vbi tunc degebat, spectatu digna vt esset, Agesilaus effecit. Nã foris omnis generis armis & ceteris venalibus, plenum erat, & fabri ætarij, lignarij, ferrarij, sutores, pictores, omnes adeo bellica parabant arma: vt reuera putasses, urbem belli officinam esse. Confirmabat hoc quoque animam alicuius, quod primum ipsum Agesilaum, deinde milites ceteros fertis redimitos e gymnasiis discedere videret, ipsasque corollas Dianæ suspendere: Nam vbi homines religiose Deos venerantur, & bellicis in rebus exercentur, & se ad parendum consuefaciunt, qui non istuc consentaneum sit, optima spectata plena esse? Quum item existimaret, cõtentum hostium robur quoddam in animis ad pugnandum excitare: præconibus edixit, vt capri a prædonibus barbari nudè venderentur. Itaque milites, qui albos quidem eos esse cernebant, quod se numquam exuere solerent: sed pingues, nullisque

*Agesilaus
Persas nudos vendi iubet.*

lisque laboribus exercitos, quod vehiculis semper vterentur: bellum hoc non aliud fore putabant, atque si prælio cum fœminis decernendum esset. Prædixit etiam militibus, mox se ducturum ad opulentissimam regionis partem, via maxime compendiaria: vt sic hoc ipso tum corpora, tum animi ad pugnam præpararentur. Enimuero Tissaphernes hæc Agesilaum dicere putabat, qui rursum dolo se circumuenire vellet: quum tamen reabsentiam imperum in Cariam facturum esset. Itaque peditatum, vti prius quoque factum erat, in Caria traducit: equitatum in Mæandri planicie subsistere iussit. At vero Agesilaus, quod prædixerat, præstitit; ac recto Sardianam in regionem progressus est. Quumque triduum hoste nullo inspecto progredere, magnam rerum necessariorum copiam exercitui suppeditabat. Die quarto equites hostium aderant. Eorum dux impedimentorum præfecto mandat, vt amne Pactolo traiecto, castra metaretur. Ipsi vero conspicati eos, qui Græcorum agmen sequebantur, hinc inde palatos prædam agere: complures ex eis trucidant. Id animaduertens Agesilaus, equites suis opem ferre iubet. Persæ quum viderent, copias his auxiliares summitti, colligunt sese, ac vniuersas equestres turmas in aciem explicatas Græcis opponunt. Ibi vero Agesilaus secum ipse cogitans, necdum hostibus peditatum adesse, sibi vero nihil eorum, quæ ad bellum parauerat, deesse: oportune se facturum arbitrabatur, si decernere prælio cum hoste posset. Itaque cæcis victimis, recta phalangem aduersus instructos equites ducebat; mādans, vt ex peditibus armaturæ grauis, qui annis x pubertatem excefferant, secum in hostem cursu ferretur, & iussis itidem cetratis cursu subsequi. Equitatum quoque denuntiat, vt in aciem aduersam impetum feceret: se, cum copiis vniuersis, subsequiturum pollicitus. Exceperunt impressionem equitum Persæ, quotquot erant viri fortes. At vbi simul imminere omnia terribilia vident, acie inclinata, partim recta in flumen decidit, partim fuga sibi consulunt. Eos subsequuntur Græci, etiam castris hostium potiuntur. Tum vero cetrati, vt sit, ad prædas se conuertunt. Agesilaus vndique omnes tum hostium, tum suorum res, castris positus complectitur. Quumque perurbani hostes audiisset, quod alter in alterum rei male gestæ culpam conferret: confestim Sardes exercitum ducit.

Ibi simul ferro ac flamma quæ circum urbem erant, vastabat; & significari per præconem iubebat, ut quicumque liberi esse vellent, ad se tamquam opitulatorem accederent. Sin aliqui Asiam sibi vindicarent, ad liberandum eos, de quibus disceptaretur, armati adessent. Posteaquam nemo aduersus eum prodiret, libere metu posito deinceps bellum gerebat; quum quidem videret Græcos, qui prius summi se venerari Persas cogentur, ab iis ipsis honore adfici, a quibus petulantur tractari fuerant: at illos, qui ante hac diuinis frui voluissent honoribus, eo redactos, ut ne quidem adspicere Græcos possent. Efficiebat etiam, ut amicorum ager minime vastaretur: ipse de hostili fructus eos percepit; ut intra biennium decumam Delphico Deo consecraret, cæ talentis ampliosem. Ceterum Persarum rex arbitratus Tissaphernem in culpa esse, quam ob rem res suæ misere diriperentur: missō de locis superioribus Tithrauste, caput ei præcidi iussit. Secundum ea, barbari magis abiectis esse animis, Agesilai rebus multum roboris accedere. Nam legati ad amicitiam in eundam omnibus a nationibus mittebantur, & plerique ad eum deficiebant, libertatis desiderio ducti. Quare iam non Græcorum modo, sed multorum etiam barbarorum dux erat Agesilaus. Æquum est etiam, ex hoc summa hominem admiratione prosequi; quod quum imperium teneret complurium in continente ciuitatum, atque etiam insularum, posteaquam ei classem quoque patriam tradidit, iam succrescens famæ celebritate ac potentia, nactusque potestatem vtendi multis commodis, & quod maximum erat, iam voluens animo, speque concipiens euerisionem eius imperij, quod prius Græciam armis inuaserat: nihilominus ab harum rerum nulla vinci se passus sit, sed vbi domo venisset ad eum quidam a magistratibus, qui eum opulari patriæ iuberet: parebat perinde reipublicæ, ac si tunc forte solus in Ephorum curia propter ^{*} Quinqueros constitisset. Qua quidem re insigniter declarauit, non se terræ vniuersam patriæ, nec posteris ad quosdam amicos veteribus, nec turpia lucra, nullo cum periculo coniuncta, honestis ac iustis, quæ periculum habeant, anteferre. Qui non etiam hoc regis laude digni facinus sit, quod imperij sui tempore, quum ciuitates omnes, quibus præfaturus domo nauigauerat, intestinis dissidiis laborantes accepisset, quoniam

* *Intelligit Ephoros.*

am essent mutata: respublicæ, posteaquam ademptum Atheniensibus imperium fuerat; perfecit, ut absque exiliis & cædibus, quam quidem diu aderat ipse magna cum animorum concordia semper administrarentur, & felices essent? Enimvero Græci, quotquot incolunt Asiam, non eius ex Asia discessum, ceu principis tantum: sed etiam vtriusque sociæ dolebant, & tandem declarabant, non eis se fiduciam benevolentiam exhibere. Nam sponte cum eo profecti sunt ad ferendum suppetias Lacedæmoni, quum quidem scirent, sibi non aduersus deteriores se pugnandum esse. Atque hic rerum in Asia gestarum finis fuit. Ceterum Helle-sponto traiecto, per easdem nationes iter faciebat, per quas Persarum rex illo ingenti cum exercitu profectus fuerat: & quæ via confecta totius anni spatio fuerat a rege barbaro, eam minori quoque, quam mensis spatio, Agesilaus cōfecit. Non enim hoc propositum eius erat animo, ut serius patriæ succurreret. Posteaquam Macedonia peragrata, Thessaliam ingressus est; sequentes eum a tergo Larissæi, Cranonij, Scotusæi, Pharsalij, Bœotorum socij, omnesque adeo Thessali, exceptis qui tunc in exilio degerent, agmen extremum carpebant. Ducebat antehac Agesilaus copias quadrato agmine, quum partem equitum dimidiam a fronte, dimidiam a tergo haberet. Verum postea, quam Thessali extremos adorti, quo minus in itinere pergeret, prohibebant: partem eorum, qui primo erant in agmine, solis exceptis, quos penes se habebat, ad agmen vltimum mittit. Quumque acies essent vtrimque instructæ, Thessali non satis commode se prelio equestri congressuros cum grauis armaturæ pedibus arbitrati; terga dabant, ac pedentim discedebant, illis imprudenter admodum eos persequentibus. Agesilaus, erratis vtrorumque animaduertens; equites, quos secum habebat robustos admodum, mittit: utque tum ipsi hostem summo persequerentur impetu, nec conuertendi se potestatem ei facerent, tum aliis idem denuntiarent, mādāt. Eos quum Thessali præter opinionem equos adigere viderent, plane se non conuertebant; ac si qui sane id facere conati fuissent, ab equitibus, quos trāsuerfos habebant, interceptebantur. Conuertit inter alios sese Polycharmus Pharsalius, equitum magister, & vna cum suis dimicans interfectus est. Quod vbi accidisset, in gens fuga facta

*Ad An-
thim corū,
id est, Cer-
b mariorū.*

659

*Prælium
ad Corone-
am.*

fuit, ita ut alij occiderentur, alij viui hostium in potestatem venirent. Neque prius subistere, quam ad montem Narthacientium peruenissent. Statuit tunc Agesilaus tropæum inter Prantem ac Narthacium: & manstibi, mirifice delictatus hoc facinore; quod eos, qui se plurimum ob rem equestrem cesserunt, vicisset eo cum equitatu, quem ipsemet instituisset. Postridie Achaicis Phthia montibus superatis, deinceps per regionem pacatam profectus est ad Bœotorum vsque fines. Ibi quum in acie stantes aduersus se reperisset Thebanos, Athenienses, Argiuos, Corinthios, Ænians, Euboenses, Locros vtrosque: nihil cunctatus, ut pugnam committeret aperte struebat aciem, quum cohortem scû Lacedæmoniorum vnâ cum semisse haberet, & ex sociis, qui habitant iis in locis, solos Phocenses & Orchomenios, cum reliquis copiis, quas ipse ducebat. Nec iam, hoc dicturus sum, quod quum multo pauciores & imbeciliores haberet, nihilominus conflixerit: quando quidem id si dicam, videar Agesilaum amentem, ac me stultum pronuntiare, qui hominem temere periclitantem de summa rerum laudem: sed hoc apud me potius in admirationem venit. Quod copias non minores hostilibus comparauerit, & sic armis intruxerit: ut omnia merum æs, omnia esse mera purpura viderentur. Dederat itidem operam, ut milites possent labores perferre; animosque ipsorum ea compleuerat ferocia, ut ad pugnandum aduersus quosuis satis essent idonei. Præterea contentionem mutuâ inter suos excitat, ut singuli se præstantissimos declararent. Spe denique repleuerat omnes, futurum pollicitus, ut vniuersi multa bona adipiscerentur, si viros se fortes gererent. Existimabat enim, viros eiusmodi promissime in hostem dimicaturos, quæ sane ipsum opinio minime se felicit. Pugnam quoque narrabo, quod eiusmodi fuerit, qualis alia nostro quidem æuo nulla. Nam in campum ad Coroneam cõuenerunt, Agesilai quidem exercitus a Cephisso; Thebani vero cum suis, ab Helicone. Et videbant phalanges suas admodum prælio committendo pares, propeque multitudo equitum vtrinq; par erat. Agesilaus dextrum cornu apud suos tenebat, in lauo postremi erant Orchomenij. Contra, Thebani dextro suorum in cornu erant, in lauo Argiui. Et hætenus dum congrederentur, vtrâque in parte magnum erat silêrium. Quum

vero

vero a se inuicem vnus abesset stadij spatio, clamore Thebani sublato, cursu in aduersos ferebantur. Vbi tria restarent inter vtrosque plethra, de Agesilai phalange aduersa in eos ruebant stipendiarij milites, quos Herippidas ducebat. Erant autê illi partim, quos domo secum in expeditionem duxerat; partim, qui Cyro militauerant, & Iones, & Æolenses, & Hellepontij, horum vicini. Hi omnes illorum erant in numero, qui vna procurrebant; ac intra ictum hæta quum venissent, hostes sibi oppositos in fugam verterunt. Argiui quidem illorum imperum, qui apud Agesilaum erant, haud sustinuerunt: sed ad Heliconem fuga se receperunt. Atque hec iam nonnulli hospites corona cingebant Agesilaum, quum ei quidam nuntiat, Thebanos perruptis Orchomeniis ad impedimenta peruenisse. Quapropter in eos euoluta phalange ducebat. Thebani quum socios suos ad Heliconem fugisse viderent, magna vi pergebant, ut ad suos elaberentur. Tum vero fortem virum fuisse Agesilaum haud dubie dicere possumus, quamquam tutissima non eligeret. Nam quum dimissis illis, qui elabiconabantur, se qui a tergo posset, & vltimos capere: non hoc fecit, sed aduersâ fronte cum Thebanis est congressus. Itaque collatis clupeis vrgebantur, pugnabant, interficiebant, interficiebantur. Nullius quidem excitabatur clamor, non tamen erat silentium: sed eiusmodi quædam vox, qualis ex ira prælioque proficisci potest. Tandem Thebanorū alij ad Heliconem elabuntur, multi dum pedem referunt, interimuntur. Posteaquam victoria potitus erat Agesilaus, & ipse ad phalangê adlatus esset, accepto vulnere: quidâ equites adactis equis ei dicunt, ex hostibus lxx viros armatos esse sub sano, quidque de his faciendū esset, interrogabât. Ille vero, quamquam accepisset multa toto passim corpore vulnera; & ab omnis generis telis inflicta; non tamen numinis obliuiscabatur, sed mandabat, uti potestatem eis facerent abeundi, quo vellent, neque lædi eos patiebatur. Quin equitibus etiam, quos penes se habebat, imperabat; ut eos deducerent, donec ad loca tuta peruenissent. Commissio iam prælio, videre erat illo in loco, quo congressi fuerant, periam sanguine conspersam, cadavera tam amicos amicorū, quam hostium, sparsum inter se iacentia, pertusos clupeos, confractas hastas, pugiones vaginis nudatos partim humi, partim

in corporibus, partim ipsis in manibus hærentes. Actum quidem, quia vesper aduenerat, tractis hostium cadaueribus intra phalangem, cœnaque sumta, quies se dederunt. Postridie * Gylum polemarchum aciem mane iubet instruere, ac tropæum excitare, inque honorem Dei corollis omnes se redimire, tibicines denique omnes tibiis canere. Interea dum hoc illi faciunt, Thebani præcone missis, mortuorum cadauera per indutias ad sepulturam poscunt.

661 Itaque sunt indutiae, ac domum Agesilaus discedit; quum mallet domi potius legitime imperare, ac imperium legitimum pari, quam in Asia longe omnium esse maximum. Secundum hæc animaduertens, Argiuos copia rerum domesticarum frui, & Corinthum adiecisse imperio suo, & bello delectari: expeditionem aduersus eos suscipit, vastoque omni eorum agro, mox inde superatis angustiis Corinthum versus, muros Lechæum vsque pertinentes capit. Itaque patefactis Peloponesi portis, domum reuertens ad sollempne Hyacinthiorum festum, quo constitutus erat loco a chori magistro, pæana cum aliis Apolloni absoluit. Post hæc certior factus, Corinthios omnia iumenta in Piræo custodire, ac maximum quiddam esse ducens, quod illac Bœotie Creusi profecti, facile se cum Corinthiis coniungeret: Piræum copias ducit. Quod quum præsidio multorum teneri videret, a prandio mutatis castris ad urbem propius pergit, * quasi ea spectaret ad deditioem. Sub noctem animaduerso, eos omnibus cum copiis e Piræo in urbem Corinthum opis ferendæ causa se contulisse: prima luce conuerso itinere, Piræum capit a præsidio nudum, neque solum eâ, quæ intus erant; sed etiam illa castella, quæ istuc instaurata fuerant. His reb. gestis, domum rediit. Post hæc quum Achæi lubentes ad societatem semet offerrent, & vt secum in Acarnaniam expeditio susciperetur, orarent; Acarnanes autem in angustiis viarum eos adgrederentur: occupatis per velites superioribus locis, pugnam cum ipsis conseruit, ac multis interfectis, tropæum statuit; neque prius finem facit, quam Achæis Acarnanes, Ætolos, Argiuos amicos, sibi foederatos effecisset. Ceterum pacem polcentibus aduersariis Lacedæmoniorum, eaque de re legatos mittentibus: ne constitueretur ea, vtiuit Agesilaus, donec Corinthum ac Thebas, vt eos exsules reducerent, cogerisset; qui

* al. Gylum.
lim.

* al. quasi
ea sibi pro
deretur.

qui ob Lacedæmonios in exsilium eiectione fuerant. Deinde Phliasios etiam exsules, ob Lacedæmoniorum amicitiam patria pulsos, redaxit; ipsemet expeditione aduersus Phliantem suscepta. Quod si quis hæc alia quædam ratione vituperat, certe in societatis ac amicitia gratiam gesta esse constat. Nam quum Thebis Lacedæmonios aduersarij necassent, vt eis succurreret, expeditione aduersus Thebas suscepit. Quumque fossa valloque munita cuncta reperisset, superatis Cynofcephalis ad urbem vsque vastabat agrum; facta Thebanis pugna: copia tam in planicie, quam in montibus, si ita vellent. Rursum anno sequenti cum exercitu Thebas petit; superatisque vallis ac fossis ad Scolum, reliquas Bœotia partes depopulatur. Atque hæc hucus ipse cum patria communi felicitate fuit vsus. Quicumque deinceps casus aduersi acciderunt, hos Agesilai ductu contigisse, nemo est qui dixerit. Postquam ad Leuctra cladis fuisset accepta, & amicos ac hospites ipsius Tegeæ necassent tum aduersarij, tum Mantinari, iamque se coniunxissent Bœoti omnes, & Arcades, & Elei: vnâ cohortem eduxit, existimantibus multis, longo tempore Lacedæmonios extra fines suos non egressuros. Quumque vastasset agrum eorum, qui amicos ipsius occiderant: ita inde domum se rursus recepit. Secundum hæc Arcadibus inuensis, & Argiuis, & Eleis, & Bœotiis, quibus Phocenses aderant, & vtrisque Locris, & Theflalis, & Ænianibus, & Acarnanibus, & Euboensibus, cum infestis copiis Lacedæmonem profectis, quum serui præterea, multæque finitimæ ciuitates defecissent, ac Spartanorum non pauciores in commisso ad Leuctra prælio fuissent interemti, quam superstitis essent: nihilominus urbem tutatus est, quâquam ea careret mœnibus. Neque tamen illac suos educebar, vbi rebus omnib. potiores erant hostes, sed vbi ciues superiores futuri erant, suis aduersus hoste in acie magno cū animi robore collocatis. Existimabat enim se, si spatiosa quædam in loca progressus esset, ab omni parte circumueniri posse: sin artis & superioribus in locis se contineret, reb. omnibus hoste potiorum futurum. Quum vero exercitus discessisset, cur nō dixerit aliquis, eum egregie se gessisse? Nā quum selectus eum tam a militia pedestri, quâ equestri arceret, ac patriæ pecuniis opus fore cerneret, si quidem ea socium

662

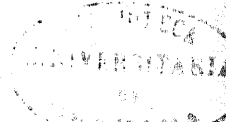
ullum retinere velle: harum ipse parandarum onus in se recepit. Quicquid omnino poterat, domi manens moliebatur: & si qua ferret occasio, in iis inquirendis minime segnis erat. Quinetiam pudore non præpediebatur, quominus legari nomine potius aliquo proficisceretur: quam imperatoris: si quidem aliquid emolumentum reipublicæ adlaturus esset. Sed tamen etiam interea, dum legationes obibat, imperatoris magni munereungebatur. Nam quum Autophradates ad Asium Ariobarzanicum fœderatum obsideret, Agesilaum veritus, fuga inde discessit. Corys item, quum Sestum obsideret, urbem Ariobarzanicam: & ipse soluta obsidione discessit. Quo factum est, ut non abs re tropæum de hostibus etiam ex legatione statutum ei fuerit. Quinetiam quum Mausolus in mari c nauibus utrumque locum hunc obsideret, non metu adductus, sed persuasione domum cum classe abiit. Dignas profecto res admiratione gessit. Nam & illi, qui ab eo se adfectos beneficio putabant, & qui fugiebant ipsum, utriusque pecunias ei dabat. Mausolus quidem, quum celeriter pecunias in usum Lacedæmonis contulisset, Agesilaum remisit in patriam; datis, qui eum magnifice deducerent. Erat iam annos natus LXX, quumque animaduertisset, regem Ægyptiorum Persico regi arma inferre cupere, peditatu, equitatu, pecuniis amplissimis instructum: perlubenter ab hoc arcessiri se audiuit, præsertim quod imperatoris ei munus policeretur. Existimabat enim eadem profectioe se gratiam Ægyptio pro collatis in Lacedæmonem beneficiis relaturum, Græcosque Asiaticos rursus in libertatem adferturum, & Persæ pœnam irrogaturum; partim ob superiorum temporum maleficia, partim quod tunc se socium esse professus, Messenem Lacedæmonios dimittere iussisset. Posteaquam vero ille, qui Agesilaum arcessiverat, munus imperatoris ei non mandabat: maximopere deceptus, quid faciendum esset, cogitabat. Hinc Ægyptij, qui seorsum militabant, a regis fide deficiunt: mox & reliqui omnes eum deserunt. Rex ipse metuens sibi, Sidonem Phœnicie fugam recepit. Ægyptij, orta seditione, reges duos creant. Atque heic Agesilaus, qui futurum intelligeret, ut si neutrum adiuuaret, neuter Græcis stipendium solueret, neuter rerum venalium forum suppeditaret, & uter cumque superior euaderet, is hostis esset: sin alteri

Legationes
Agesilai.

663

Agesilaus
80. natus
annos in
Ægyptum
proficiscitur.

suppetias ferret, cum accepto beneficio, ceu par esset, amicum futurum in facto iudicio, uter magis Græcorum studiosus esse videretur, eiusque militiam sequutus; alterum quidem illum nationem Græcorum odio persequentem, victum prælio capit, alterum vero in regno constituit. Eundem quum Lacedæmoni amicum fecisset, multasque pecunias impetrasset, domum deinde nauigar, quamquam media hyeme; idcirco festinans, ne sequenti aestate ciuitas aduersus hostes otiosa foret. Atque hæcenus de rebus ab eo gestis diximus, quæ cumque plurimorum testimonio confirmantur. Nam res eiusmodi argumentorum probationibus haud egent, adeoque satis est, tantum in memoriam eas redigi, quum ita mox fidem mereantur. Nunc quæ fuerit in eius animo virtus, indicare conabor, qua & res hæc gerebat, & omnia honesta diligebat, auersatus omnia turpia. Tanta erat in Agesilao rerum diuinarum reuerentia, ut etiam hostes sacramenta eius & fœdera maiorem mereri fidem arbitrarentur, quam ipsorum inter se amicitiam. Et suis quidem cum hominibus ad eundem locum conuenire reformidabant, at Agesilao in manus ipsiusmet se tradebant. Ut autem nemo sit, qui fidem mihi non habeat: lubet eorum nomina recensere, qui fuerunt in primis illustres. Spithridates Persa, quum Pharnabazum sciret id agere, ut filiam regis vxore duceret, ac ipse filia sine legitimis nuptiis potiretur: ratus hoc in signe sibi fore dedecus, seipsum cum vxore, liberis, facultatibus in manus Agesilao tradidit. Et Corys Paphlagonum princeps, regi quidem dextram mittenti non paruit, veritus ne, si comprehenderetur, vel magnis pecuniis, vel etiam morte multaretur: verum idem Agesilaoi fœderibus fidem quam adhibuisset, in castra eius venit, in itaque societate, cum Agesilao militare maluit, quum quidem equites mille, bis mille cetratos haberet. Præterea Pharnabazus quoque cum Agesilao in colloquium venit, aperteque professus est se, ni totius exercitus fieret imperator, defecturum a rege. Sin imperator ego creer, inquit, mi Agesilae, fortissime bellum aduersus te geram, quam quid diu poterō. Atque hæc quum diceret, futurum credebar, ut ipsi cōtra fœdera nihil accideret. Tanta, tãque præclara res est, quum in aliis vniuersis, tum in imperatore: religiosum esse, ac fidei seruante, et talemque cognitum esse. Hæc de Agesilai pietate, iusticia, et

inre pecuniaria qualia quis argumēta maiora proferat, quā hæc sunt? Nemo vniquam ab Agesilao se villa re spoliatum esse questus est, quum multi multa faterentur ab eo se accepisse beneficia. Cui vero volupe est, sua hominum ad utilitatem largiri, quinam is aliena rapere velit, quò male audiat? Nam si pecuniarum cupidus sit, multo minori sit cum negotio, vt sita quis seruet, quam vt aliena rapiat. At qui non vult in iis ingratus esse, quibus pœnæ nullæ constitutæ sunt, si quis gratiam non referat: quonam modo in aliis ille gratias non referat, in quibus lex ingratus esse verat? Agesilaus autem non tantum iniustum esse iudicabat, non referre gratias: sed hoc etiam, si is, qui plus posset, non maiores quoque gratias referret. Iam de peculatu qui possit aliquis eum insimulare merito, qui beneficia sibi debita patriæ fruenda concesserit? Idem quod, quum bene mereri vel de vrbe aliqua, vel amicis, pecunias largiendo volebat ab aliis eas accipiendo iuuare poterat; annon ingens hoc est argumentum continentie ipsius in pecunia non adpetenda? Nam si venderet beneficia, vel spe mercedis beneficus esset: nemo se quidquam ei debere statuisset. Nimirum qui gratis beneficium acceperunt, illi perlubenter auctori beneficij semet obsequentes præbent: partim quod adfecti sint beneficio, partim quod esse digni crediti sint, qui beneficij depositum custodiant. Iam qui minus habere malebat, vt animum generosum declararet, quā plus, cum nota iniusticiæ: qui non ille a turpis lucri cupiditate multo magis abhorrebat? Agesilaus certe, quū ciuitatis iudicio facultates Agidis omnes ipsi essent addictæ, semissem earum cū matris suæ propinquis communicauit, quod eos premi paupertate videret. Id verū esse, testis vniuersa Lacedæmoniorum est ciuitas. Quum vero dona ei complura Tithraustes offerret, si suis finibus excederet: Existimatur apud nos, inquit, honestus imperatori esse, Tithrausta, exercitum suum ditare, quam seipsum: & ab hostibus spolia potius, quam dona referre. Ceterum a quam earum voluptatū, a quibus multi se vincipariuntur homines; Agesilaum quis superatū vidit? qui ab ebrietate perinde putabat abstinendum atque ab ingluuie: a cibus immodicis perinde, atque ab otio & desideria. Quoties portionem duplicem in conuiujs accipiebat, non vtraque vescebatur: sed iis hinc inde nullis, neutram

Temperantia.

neutram sibi reliquam faciebat. Existimabat enim, regiam duplicari, non satietatis nimie causa: sed vt ea posset, quem ipse vellet, honorare. Itidem somno, non vt domino; sed eo, qui negotijs ipsius pararet, utebatur. Quod si lectū inter familiares vilissimum non haberet, non obscurum erat, ipsum pudore adfici. Existimabat enim, imperatorem decere potius, vt tolerantia, quam mollitie priuatis hominibus præstaret. Non tamen eū pudebat in aliis huiusmodi rebus maiorem sibi partem poscere, nimirum per cæstatem, solis: per hiemem, frigoris. Quod si aliquando vsuueniret, vt laborandum exercitui esset: sponte sua supra ceteros laborabat, quod arbitraretur, eiusmodi omnia militibus esse solatio. Deniq; summam vt dicam, inter laborandū quidem exsultabat Agesilaus, otium verò nullum prorsus admittebat. De ipsius in Veneris rebus continentia, cur si nō alia, saltem miraculi causa dignum non sit mentionem fieri: Nam quod ab iis, quæ non expeteret, abstineret; id vero factum aliquis humanitas, dicere possit: quod autem Megabaten Spithridatæ filium amans, quemadmodum indolis acerrimæ natura formosissimū adamare possit, quum recepto apud Persas more osculandi eos, quos in honore haberent, etiam Megabates Agesilaum osculari adgrederetur, quo minus id fieret, totis viribus repugnauerit: an non id insane pudicium quoddam facinus est? Postea quum Megabates, quasi qui se ignominia putaret adfectum non iam deinceps amplius eum osculari adgrederetur; quemdam ex sodalibus eius compellabat Agesilaus, qui Megabate persuaderet, vt rursū se honore adheeret. Eo quærente, si pareret Megabates, an ipsum osculaturus esset: tum vero subtrixit Agesilaus, ac deinde: Minime, inquit, non si cōfessim & formosissimus, & robustissim⁹, & celerissimus omnium hominum futurus sim. Sed tamen pugnam eam dē pugnare me malle, Deos omnes testor: quam omnia, quæ cerno, aurea fieri. Atq; horum fidem pleriq; suspectā esse, non ignoro. Id quidem scire video, multo plures posse in vincendis hostibus, quam eiusmodi rebus, superiores euadere. Quum autem pauci hæc habeant cognita, fieri potest: vt fidem apud multos nō inueniant. Id vero scimus omnes, quum minime oculum esse possit, quidquid homines illustissimi agant; Agesilaum tamen aliquid huiusmodi

designasse, nemo unquam vel viderit, vel dixerit; ac ne probabiliter quidem dicere visus sit, si ex coniecturis suspicaretur. Nam in itineribus nullam in domum priuatam di-
 667 uertebat, sed semper vel in fanum aliquod, ubi fieri non potest ut eiusmodi parrentur, vel in proparulo: quos suæ pudicitiae testes omnium oculos faceret. Quod si hæc ego coram

Fortitudo. Græcia sciēte mentior, non iam ipsum laudo, sed me ipsum vituperō. Ceterum fortitudinis documenta non obicura mihi quidem dedisse videtur, quum semper ad gerendum aduersus hostes reipublicæ suæ ac Græciæ potentissimos bellum se obrulerit, & in præliis aduersus eos prima se in acie collocarit. Quod si hostes manum cum eo conferere vellent, non ipsis metu terga dare coactis, potius est victoria: sed aduerso prælio superatis tropæum excitauit, immortalibus virtutis suæ monumentis relictis, & signis haud obscuris secum ablatis, quod animo se pugnaret: adeo quidem, ut non audiendo, sed intuendo liceret animum ipsius explorare. Agesilai vero tropæa non ea solum esse, quæ ipse statuit, putari æquum est: sed quæcumque in expeditionibus ab eo gesta sunt. Nam propterea nihilo vincebat minus, quod prælio decernere hostes aduersus eum nollent; sed victoria potiebatur magis experte periculi, & quum reipublicæ, tum fœderatis vtiliore: sicut in certaminibus nihilo minus ij, qui sine labore ac puluere, quam qui pugnando vincunt, coronantur.

Sapientia.

Sapientiam autem Agesilai quæ illius actiones non demonstrant? qui sic erga patriam se gerebat, ut quum in primis beneuolus esset in eos familiares animo, qui obsequi vellent, amicos sibi promissimos habuerit. Milites autem non modo dicto audientes, sed etiam sui amantiſsimos effecit. Et quonam pacto phalanx esse firmior possit, quam si propter obediendi studium in officio se conuineat, & propter amorem erga ducem fideliter ei præsto sit? Hostes erga eum sic erant adfecti, ut vituperare quidem ipsum non possent, odisse vero cogerentur. Semper enim hoc moliebatur, ut meliore fœderati essent conditione, quam hostes: quos quidē fraude circumueniebat, ubi ferret occasio: & anteuertebat, si celeritate foret opus: delitescens etiam, ubi hoc ex usu foret. Denique aduersus hostes instituebat omnia illis contraria, quæ amicis præstaret. Nam nocte perinde, ac die utebatur; die perinde,

perinde, ut nocte: nonnumquam ubi esset, quo iret, quid faceret, non constabat. Quare perficiebat, ut ex munitis hostium locis, non munita redderet; vel prætereundo, vel superando, vel furtim intercipiendo. Quoties iter faceret, quia sciret hostibus pugnandi potestatem esse, si vellent: ita instructum ducebat exercitum, ut sibi ipsi posset impromis opitulari: & tranquille, instar pudicissimæ virginis, incederet. Existimabat enim, in hoc sitam esse quietem exercitus, & summam immunitatem ab omni terrore, perturbatione, peccatis, insidiis. Quare dum ita se gereret, hostibus erat formidini, & amicis fiduciam, animiq; robur addebat. Quo factum, ut hostibus nunquam esset contemtui, ab ciuibus non multaretur, ab amicis non vituperaretur, ab hominibus denique vniuersis plurimum & diligenter & prædicaretur. Ceterum quam patriæ fuerit studiosus, singillatim perscribere longum fuerit. Nam nihil ab egestum arbitror, quod eo non spectet. Atque ut breuiter dicam, scimus omnes Agesilaum, vbi cumque se profuturum patriæ putaret, non labores subterfugisse, non recusasse pericula, non pepercisse facultatibus, non corporis, non senectutis usum excusatione fuisse. Immo boni regis esse putabatur, quam plurimis beneficiis subditos adficere. Atque equidem in maximis commodis, quæ adtulit patriæ, hoc etiam pono: quod quum in republica plurimum posset, maxime tamen legibus se seruire declararet. Nā quis tandem obcedere his noluisse, quum eis regem obtemperantem videret? quis nouas res moliri tentasset propterea, quod ipse inferiori esset loco, quum regem pari sciret, ut sibi legitime imperaretur? qui quidem etiam in illos, qui ab eo dissentiebant in republica, non aliter se gerebat, atque pater erga filios consuevit. Nam si quid deliquissent, obiurgabat: honore prosequabatur, si præclare quid gessissent: ferebat auxilium, si qua accidisset calamitas: hostis loco ciuē nullum habebat, collaudare cupiebat omnes, seruari omnes pro lucro ducebat: & e contrario pro iactura, si quis etiam non magni pretij homo periisset. Quod si sui pacate legibus seruandis incumbere non desisterent, haud obscure præ se ferebat, existimare se, patriam semper beatam futuram: & eandem tum fore potentem, si Græci frugi essent. Tam si præclarum est Græcum hominem Græci nominis esse stu-

Amor erga patriam.

Agesilai erga Græciam vniuersam amorem.

diosum: quānam alium imperatorem vidit, qui vel urbem capere nolleret, si eam se vastaturum putaret, vel pro calamitate duceret, in bello, quod cum Græcis gereretur, victoria potiri? Agesilaus quidem certe, quum nuntium accepisset, in pugna Corinthia Lacedæmonios octo duntaxat, hostium vixo propemodum innumeros periisse, nulla læticiæ significatione data: Ne Græciam, inquit, nostram. Hi sane, qui nunc interemti sunt, viui barbaros omnes proelio vincere potuissent. Idem, quum exsules Corinthij dicerent urbem deditionem facturam, ac machinas ostenderent, quibus mœnia se capturos sperabant omnes: copias tamen ad mouere noluit, quod diceret, Græci nominis vrbes minime vastandas esse, sed castigandas. Quod si delinquentes, aut e medio nostrum tollere volumus, cauendum est, ne quo barbaros superemus, non habeamus. Rursus si præclarum est, Persas odio prosequi propterea, quod is, qui olim vixit, rex Persicus, exercitum in Græciā duxit, vt eam in seruitutem redigeret; & qui nunc rerum potitur, auxilium fert iis, quibuscum coniunctus maius se damnū illaturum existimat: munera dat illis, quos putat eis acceptis Græcos maximo detrimento adfecturos: pax vt constituatur, adiunvat, ex qua nosmet inter nos maxime bellum gesturos cōset, vt sane fieri nemo nō videt: an quis alius vmq̃, excepto Agesilao, in hoc incubuit, vt vel aliqua natio regis illius a fide discederet; vel quæ defecisset, nō periret; vel omnino, vt rex malis pressus Græcis negotiū facessere non posset? Idē patriā suā bellū aduersus Græcos gerente, nihilo minus publicum Græciæ commodum non neglexit: sed cum classe domo profectus est, barbarum illum pro suis viribus male multaturus. Est etiam operæ pretium, comitatem ipsius silentio non præterire, qui quum honore, potentia, regno, eoq; sine insidiis, omnium cum amore potiretur: a nemine obnoxius esse iactantiæ visus est, quum eum suorum amantissimū, & in amicis colendis studiosum esse, quiuis vel aliud agens, animaduertere posset. Perlubenter haberi secum verba de amoribus ferebat, atque itidem amicis in rebus seriis operam dabat, sicuti opus esset. Et quia bona spe plenus erat, alacrique & hilari animo: efficiebat, vt multi eum familiariter conuenirent, non tantum vt aliquid impetrarent; sed vt iucundius diem exigerent. Præterea quum longissime abesset

Comitas
et morum
amabili-
tas.

abesset a iactantia, nihilominus haud grauatim audiebat eos, qui se ipsos prædicarent: quod eos nulli esse damno putaret, potiusque polliceri, se viros fortes futuros. Ne id quidem omitendum, quam opportune animi magnitudine soleret vt. Nam quum a rege Persarum e litterarē redderentur, quas de necessitudine hospitij, & de amicitia regis perscriptas adtulerat is Persa, qui cum Callia Lacedæmonio venerat: minime illas accepit, sed eum, a quo adlatæ fuerant, renuntiare iussit regi; non esse, quam obrem priuatim litteras ad se missitaret. quod si Lacedæmoni se amicum, & Græciæ beneuolū declararet; vicissim se quoq; omni studio amicitiam cum eo culturum. Sin deprehensus fuerit, insidias nobis facere; non est quod se existimet me amicum habiturum, etiamsi permultas ab eo litteras accipiam. Equidem hac etiam in parte Agesilaum laudo, quod vt Græcis placeret, oblatam a rege necessitudinem hospitij sit aspernatus. Nec minus illud admiror, quod non vter esset opulentior, ac pluribus imperaret, ei maiores esse gerendos spiritus arbitraretur: sed qui tum ipse melior esset, tum in meliores imperium haberet. Laudo & prouidentiam ipsius, quod quū vtile duceret Græciæ, quā plurimos satrapas a rege deficere; non vel a muneribus, vela regis potentia victus sit, vt hospitij necessitudinem cum ipso cōtrahere velleret: sed omni studio cauerit, ne fidē iis violaret, qui a rege deficere cogitabant. Et quis in ipso non hoc quoque miraretur? Existimabat rex Persicus se, si amplissimas pecunias haberet, omnia redacturum in potestatem suam: ideoque quidquid esset inter homines auri, quidquid argenti, quidquid maximi pretij rerum, id totum ad se colligere nitentur. At Agesilaus contra, sic domum suam instituerat, vt horum nullo egeret. Quod si quis fidem nobis non haberet, is velim adspiciat, qualis ei domus suffecerit, atq; etiam fortuitum esse, quas Aristodemus Herculis filius, in patriam reuersus extruxerit. Idem domesticam supellestem cōtemplatur. Quo pacto in sacrificiis epularetur, secum ipse cogitet. Audiat eum Amyclasin canathro ciuico profectum esse. Enimvero quū hoc modo sumtus ad prouentus accommodaret, non cogebatur iniusti quidquā pecuniarū causa facere. Præclarum quiddam esse putatur, inexpugnabilem

Animi
quedam
magnitudi-
nem.

679

Agesilai
frugalitas.

*Canathrum Em-

statium crati-

tem ait esse

se, de vimi-

nibus salis

quis texta,

que curru-

*Compara-
tio Agefilai
ad Persi-
cum regem.*

muros ab hostibus superari: verum ego multo præclarius esse iudico, parare animum suum, vt a pecuniis, voluptatibus, metu sit inexpugnabilis. Equidem exponam, quo pacto etiam moribus Persico factui sit aduersatus. Primum rex Persicus auctoritatem sibi quærebat ex eo, quod raro ⁶⁷¹ conspiceretur: Agefilaus eo ipso delectabatur, quod semper hominum in conspectu versaretur. Existimabat enim, decere vitam facinorosam ac turpem, vt in obscuro lateret: honesta vero, lucem ipsam maius ornamentum conciliare. Deinde grauitatem ille captabat ex eo, quod difficilis ad ipsum accessus esset: hic gaudium inde percipiebat, quod aditus vniuersis ad se pateret. Putabat ille splendidum esse, quod negotia tardius conficeret: hic maxime tum lætabatur, quum homines id, quod cupiebant, celerrime cõsequutos dimitteret. Operæpretium est etiam considerare, quanto faciliorem ac parabiliorem voluptatem Agefilaus confectaretur. Nam Persicus rex quosdam habet, qui terram vniuersam circumeunt, & quo rex potu iucunde vti possit, inuestigant: innumeri homines, quo cum voluptate vescatur, excogitant: vt dormiat, dici non potest, quam multa moliantur. Agefilaus vero, quod patiens laboris esset, quidquid oblatum forte fuisset, cum voluptate comedebat: vt suauiter somno fruere, quiuis ei locus idoneus erat. Atque hæc se facere non modo gaudebat, sed etiam exultabat læticia, quocies ad animum ei accideret, se quidem versari mediis in voluptatibus: illum vero barbarum videret, siquidem absque dolore vellet viuere, necesse habere, vt ab extremis terræ finibus ea comportaret, de quibus voluptatem capturus esset. Augebant ei læticiam & illa, quod se quidem sciret, absque animi ægitudine posse Deum* dispositione vti: illum vero videret æstus & frigora fugere, ac propter imbecillitatem animi non fortium virorum, sed debilissimarum bestiarum vitam imitari. Hoc quidem certe qui non præclarum ac magnanimum erat, quod quum ipse factis ac rebus ad virum pertinentibus domum suam ornaret, multosque canes venaticos, & equos ad bellum idoneos aleret; Cyniscam sororem ad agendos currus alere iumenta persuaferit, eaque vincente demonstrarit, his alendis nullum edi fortitudinis specimen, sed opes dumtaxat ostentari? Iam vero quis neget hoc animo generoso conuenire, quod cen-

**scilicet in
uicisitu-
dine tem-
poris anni.*

fuit hominibus priuatis curru victis nihilo se clariorem fieri: at si patriam haberet amicissimam, amicos plurimos optimosque per vniuersum terrarum orbem comparasset, patriam & sodales beneficiis, aduersarios vlciscendo superasset; reabs pulcherrimis ac magnificentissimis in certaminibus victorem se futurum, adeoque clarissimum nomen non solum superstitem, sed etiam a morte consequuturum? Ob res igitur huiusmodi laudo equidẽ Agefilaum. Etenim horum non ea ratio est, quẽ in aliis, quum quis thesaurum forte nactus, opulentior quidem efficitur, non tamen administrandæ rei familiaris peritor: vel si morbo hostes intadere victoria potiat, felicior quidem esse potest, nihilo tamen ab arte imperatoria instructior. Quis licet tolerantia laborum præstat aliis, vbi res ita postulat: & fortitudine, vbi agendum est fortiter: & iudicio, quum cõsilio quid suscipiendum est: is mihi quidem videtur optimo iure vir omnino bonus esse putandus. Quod si rutina & norma pro inuento vili mortalibus haberi debent, ad efficienda præclara opera: etiam mihi egregium exemplum Agefilai virtus esse videtur iis, qui fortitudinem exercere volunt. Nam quis impius fiat, si religio sum imitetur? quis iniustus si iustum? quis petulans si modestum? quis intemperans, si temperantem? Agefilaus enim non tam eo, quod aliorum rex esset, quam quod imperare sibi posset gloriabatur: neque tam quod aduersus hostes, quam quod ad omnem virtutem ciuibus suis dux esset. Enimvero quod a morte laudatur, non idcirco quisquam hanc orationem putet esse nãmiam, sed celebrationẽ potius existimet. Nam primum de ipso commemorantur ea, quæ de viuo prædicantur. Deinde quid a lamentatione longius abest, quã gloriosa vita, & mors decora? Quid enim comus item conuenientius, quã victoria pulcherrimæ, maximique momenti facinora? Ac iure quidẽ ille beatus prædicetur, qui quum statim a pueri cupiditate gloriosi nominis incensus esset, sic illud consequutus fuit, vt quisquam omnium ætatis suæ hominum. Idem quum honoris ac dignitatis a natura inprimis esset adpetens, ex quo rex factus fuit, perpetuo iniunctus existit. Quumque longissimam vite humanæ metam attingisset, sic e viuis excessit, vt nihil committeret dignum reprehensione vel in eos, quibus præerat, vel aduersus quos bellum gerebat. Libet autem virtutem eius summatim re-

Epil. 128.

petere, quo facilius hæc laudatio memoriae inhæreat. Venerabatur Agesilaus delubra etiam in hostico, quod existimaret, Deorum auxilia non minus in hostili, quam pacato solo quaerenda esse. Quod si qui Diis essent supplices, eos non violabat, ne si hostes quidem essent; quod absurdum esse duceret eos, qui e fanis aliquid furto subtrahant, sacrilegos appellare; qui autem supplices ab aris auellant, pro religiosis 673 habere. Numquam hymnos dicere desinebat, quod Deos arbitraretur non minus factis religiosis, quam sacrificiis puris delectari. Quinetiam quoties fortuna utebatur prospera, non homines præ se cõtemnebat, sed Diis habebat gratias: & fiducia plenus, plures mactabat hostias, quam rebus suis metuens voueret. Et consueverat se, ut quoties in metu esset, hilaritatem præ se ferret: rebus contra secundis humilis esset. Ex amicis non eos, qui plurimum poterant, sed qui promptissimi erant, complectebatur. Odio prosequabatur non eum, qui læsus se videret: sed qui beneficiis adfectus, ingratum se declarabat. Erat illi voluptati, turpis quidem luci avidus, pauperes videre, iustos autem colloqueri: quod efficere cuperet, ut plus ex iusticia, quam ex iniusticia, lucri perciperetur, variis cum hominibus habere commercium, bonis uti solebat. Quod si quos aliquando vituperantes, vel laudantes alios audiret: existimabat, non minus illorum se mores agnoscere, qui ea proferebant; quam eorum, de quibus diceretur. Quoties ab amicis circumtulerentur, non vituperabat, qui autem ab hostibus deciperentur, eos maximo opere reprehendebat. Dissidentes fallere, sapientis esse: credentes, nefarium putabat. Si ab iis laudaretur, qui vellet etiam vituperare, quæ displicerent, gaudebat; neque cuiquam illorum, qui libertate in dicendo uterentur, infestus erat: ab iis tamquam ab insidiis, sibi cauens, qui mentem suam astute celarent. Delatores maiori prosequabatur odio, quam fures: quod maius esse detrimentum duceret amicis, quam rebus suis spoliari. Priuatorum hominum errata miti ferebat animo, principum vero magni esse momenti censebat; quod ab illis exigua proficisci, ab his magna mala, iudicaret. Regno non desidiâ, sed strenuitatem conuenire putabat. A statu eda corporis imagine abstinebat, multis in hoc ei gratificari volentibus: animi vero monumenta nunquam elaba-

elaborare desinebat. Arbitrabatur enim illud statuarij, hoc sui muneris esse: ac rursus illud diuitum, hoc bonorum. Facultatibus non iuste tantum, sed etiam liberaliter utebatur; quod homini iusto satis esse duceret, ab alienis abstinere, liberalem putaret etiam sua debere hominum ad utilitatem conferre. Semper religiosus erat, & honeste quidem viuentes, necdum felices; qui vero gloriose mortem oppetissent, eos iam beatos existimabat. Maiorem esse calamitatem putabat, scientem, quam inscium res præclaras negligere. Gloriæ nullius cupiditate ducebatur, cuius quæ 674 essent propria, non elaboraret. Cum paucis hominibus videbatur mihi iudicare, virtutem non tolerantiam esse, sed voluptatem. Si laudaretur, magis gaudebat; quam si opes adquisiuisset. Fortitudinē plerumque potius cum cõsilio, quam periculis ostendebat: & sapientiam te potius, quam vrbis exercebat. In amicos mitissimus, hostibus maximo terrori erat. Quum labores egregie toleraret, sodalibus tamen libentissime cedebat: magis actiones pulchras, quam pulchra corpora desiderans. Norat modeste rebus uti secundis, aduersis spei plenus esse poterat. Non iocis, ut festiuis esset, ac gratus; sed moribus studebat adsequi. Animi magnitudine non cum iniuria, sed iudicio utebatur. Itaque spreitis iactabundis, etiam mediocribus erat humilior. Etenim vilem corporis cultum ornamento sibi ducebat, exercitu probe ornato: tum ipse si quam paucissimis egeret, amicis quam plurimum prodesset. Præterea dum certaret, grauisimus aduersarius: vbi vero victoria potius esset, admodum facilis erat. Ab hostibus difficulter circumueniri poterat, ab amicis facillime falsa persuasione decipiebatur. Semper hoc sibi propositum habebat, ut res amicorum in tuto locaret, hostium labefactatas euerteret. Qui cognati erant, nominabant officiosum erga propinquos: qui opera eius utebantur, nihil recusantem: qui aliquid officij exhibuissent, memorem: per iniuriam læsi, opitulatorem: in eodem periculo constiturum, post Deos, seruatorem. Videretur idem mihi solus inter homines declarasse, corporis quidem robur senescere, sed animi vires in viris fortibus senectutis expertes esse. Numquam ille saltim despondit animum, quo minus magna ac pulchra virtutis studio duceretur, quam diu corpus ferre robur animi poterat.

* *Lectio
Seargini.*

Qua igitur iuuentute non ipsius senectâ præstare visa fuit? Quis ætate vegeta hostibus adeo fuit terrori, vt Agesilaus extrema in senectâ? Quonam sublato maiorem hostes voluptatem cepere, quam Agesilao, tamen si senex admodum vitam cum morte commutaret? Quis tantum fiducia sociis præbuit, quantum Agesilaus, licet ad vitæ finem peruenisset? Quid amici iuuenes magis desiderarunt, quam Agesilaum, qui senex e viuis excesserat? Is adeo perfecte semper utilis patriæ fuit, vt etiam postea, quam e vita migravit, plurimum adhuc reipublicam iuans, ad illud æternum domicilium diuerterit. Monumenta quidem virtutis suæ veluti per vniuersum terrarum orbem consequutus fuit, ita sepulturam in patria regiam obtinuit.

XEN. LACEDÆM.

REIPVB.

ARGVMENTVM.

1. *Lycurgi Lacedæmoniorum legislatoris encomium. 2. Puellas, liberorum procreationi destinatas, quomodo Lycurgus educari voluerit, & quam fuerint huius educationis cause. 3. De nuptiis statuta. 4. Collatio educationis, qua ceteri Græci ex suis institutis, & Lacedæmonij, ex Lycurgi præceptis, utebantur in suis liberis educandis. 5. Furta quarum rerum, & cur a Lycurgo Lacedæmonijs permissa. 6. Quibus rationibus Lycurgus pueros ad virtutis studium, & certamen incitavit. 7. Lacedæmoniorum pro variis ætatibus varia studia, certamina, exercitia. 8. Victus ratio, quam vniuersis Lacedæmoniis Lycurgus præscripsit. 9. Collatio institutorum Lycurgi cum ceterorum Græcorum institutis. 10. Ingenuorum, & seruorum studia, artes, opera. 11. Moneta a Lycurgo apud Lacedæmonios instituta & qualitas, pretium, & causa cur talis ab eo fuerit instituta. 12. Auri, & argenti usus cur ab eodem prohibitus. 13. Quomodo, & cur Lycurgus effecerit, ut omnes ciues Magistratibus alacriter, & vltro parerent. 14. Quomodo ignavos & fortibus tractari voluerit. 15. Sparta cunctis Græciæ urbibus cur virtute præstiterit. 16. Ignavos homines cur adeo seuerè Lycurgus puniri voluerit. 17. De rebus bellicis præcepta. 18. Quamnam potestatem, ac dignitatem in exercitu Lycurgus Regi assignavit.*

19.

19. *Quomodo Rex Lacedæmoniorum cum copiis in expeditionem domo proficisceretur. 20. Propter Lycurgi leges neglectas, quot cladēs Respub. accepit. 21. Quæ pacta Lycurgus inter Regem, & Rempub. fecerit, atque seruari voluerit. 22. Præiudicia, ac præcipui honores Regibus tam viuis, quam mortuis, a Lycurgo concessi.*

XENOPHONTIS LA- CEDÆMONIORVM RESPVBLICA.

IN vero quum ad animum aliquando accidisset, Spartam, quæ vna minime potulosis ex urbibus sit, nihilominus & potentissimam, & clarissimam in Græciâ existisse: mirari subiit, quonam modo id fieri potuerit. Sed postea, quam Spartanorum instituta perspexi, non amplius mirabar. Lycurgum sane, qui leges eis tulit, quibus parendo felices euolare, non solum admiror; sed etiam summe sapientem fuisse arbitror. Nam is haudquaquam alias ciuitates imitatus, immo etiam contraria plurimis statuens; vt patria sua felicitate ceteris præstaret, effecit. Quippe statim, vt ab ipso principio rem ordiar, quod subolis procreationem adinet, alij puellas, quæ parituræ sunt, & recte videntur educari, quam maxime modico fieri pane potest, ac prout licet obsonio pertenui alunt: & quidem eas ita regunt, vt a vino vel prorsus abstineant, vel diluto vtantur. Vt autem plerique opifices sedentarij sunt, sic Græci ceteri puellas ab omni motu liberam sanificium exercere volunt. At quomodo potest expectari, vt quæ sic educantur, in signe quid pariant? Lycurgus autem existimabat, vel ipsas ancillas ad vestem parandam sufficere: ingenuarum munus in primis esse ratus, procreare liberos. Itaque primum non minus femineum sexum habere corporis exercitia iussit, quam masculû. Deinde sicut viris inter se certamina cursus & roboris instituit, sic etiam feminis: quod statueret, ex vtroque parente robusto etiam subolem robustiorem nasci. Iam vbi ad virum accedit mulier, quod alios immodice videret initio cû vxor-

*Interpre-
tatio prior
melior.*

676 ribus consuefcere: hac etiam in parte quiddam diuerfum statuit. Quippe sanxit, pudore virum præpediri debere, quò minus ad vxorem vel ingrediens, vel egrediens, ab aliis conſpiciatur. Hoc modo ſi conſueſcant, maiorì eos erga ſe deſiderio teneri neceſſe eſt; & foetus, ſi qui producantur, fieri robuſtiores, quàm ſi ſatietas inter eos obrepat. Præterea poteſtate adempta, ne quiuiſ vxores ducerent, quum ipſiſ libitum eſſet; iuſſit, vt dum vigerent corpora, matrimonia cõtraherent, idque non minus ad rectã procreandirationem conducere putabat. Quod ſi vſueneret, vt vetulus vxorem iuueculam haberet: quia complures in hac ætate videbat eſſe, qui vxores diligentiffime cuſtodiant, etiam hac in parte contrarium quiddam ſtatuit. Iuſſit enim, vt hic ſenex eo viro, quẽ ob corporis & animi dotes ſuſpiceret, ad vxorẽ adducto, ſubolem ſuſciperet. Quod ſi quis femine cõnugium auerſaretur, ac nihilominus præſtantium liberorum cupidus eſſet: etiam huic lege permiffi, vt quamcumque foecundam & indolis generofã conſpexiffet, eius marito perſuaſionẽ ſuam in ſententiã adducto, ita deinde prolem ex ea procrearet. Atque huiuſmodi multa conceſſit. Etenim hac ratione femine binas domos occupant, & mariti earum liberis ſuis fratres adiungunt, qui in generis quidẽ ac viriũ ſocietatem veniunt, a facultatibus tamen excluduntur. Hoc modo quum de procreatione ſubolis ſtatueret aliud, quartũ ceteri, num Spartã viros tam proceritate, quã robore præſtantes produxerit; conſideret, qui voler. Equidem quia de procreatione dixi, etiam vtriuſque ſexus inſtitutionem exponam. Ex Græcis ergo ceteris ij, qui rectiffime liberos ſuos inſtituere ſe aiunt, vbi primũ pueri norunt ea, quẽ dicuntur intelligere; mox ſeruos eis prædagogos præficiunt, mox eos ad magiſtrorum ludos mittunt; vt & litteras, & muſicã, & quæ ad palæſtram pertinent, diſcant. Præterea puerorũ pedes calceis teneriores reddunt, & corpora veſtiũ mutationibus ad molliciem conſuefaciunt; cibi modũ ventre merentur. Lycurgus autẽ pro eo, quod illi ſeorſum ſingulis ſeruos prædagogos præficiunt, virum eis præeſſe cũ imperio voluit, ex illorũ numero, qui magiſtratus ſummos obeunt. Huic a puerorũ gubernatione prædonomi eſt inditũ nomen, cui quidem poteſtatem plenam * colligendi pueros conceſſit, & eofdem puniendi grãuiter; inſpectantẽ, an quis nequiter

Educandi
ratio a Ly-
curgo in-
ſtituta.

* al. collo-
candi.

nequiter agat. Eidem ex ephebis quofdam, qui flagella geſtarent, adiunxit: vt quum res poſceret, pœnas pueris irrogarent. Quo factum, vt magnum verecundiã, magnum in pueris oboedientiẽ ſtudium eſſet. Pro eo vero, quod alij calceis pedes emollirent; iuſſit, vt nuditate pedes duriores efficeret. Exiſtimabat enim futurum, ſi ad hoc ſemet exercitarent, vt multo facilius ardua loca cõſcenderent, per decium tutius deſcenderent, exſilirent, proſilirent, currerent diſcalceati, ſi quidẽ pedes adſueſceſſent, multo expeditius, quam calceati. Itidem pro eo, quod illi veſtibus ad molliciem ſe comparabant; ſtatuit, vt ad vnum ſe veſtimentum anno toto adſueſceret: quod putaret hac ipſos ratione tum ad frigora, tum calores rectius inſtructos fore. Cibi * ratum maculo ſumendum cenſuit, vt præ repletionem non grauetur, & penuriam cibi aliquam tolerandi non ignarus ſit. Exiſtimabat enim illos, qui ſic inſtituerentur, magis, vbi vſus ita poſceret, labores ſine cibo toleraturos; magiſque futurum, vt ſi eſſet imperatum, ab eodem cibo longius ad tẽpus abſtinendo durarent, minus obſonij requirerent, quam uſeſcam deniq; facilius admitterent. Præterea putabat alimentum, quod corpora gracilia potius efficeret, quam cibo dilatarer, ad ſalubrius viuendum, & ad incrementum proceritatis adiumenti plus adferre. Vt autem a fame non Furti ciborum a
nimium premerentur, non conceſſit ille quidem eis, vt Lycurgo
ſine negotio conſequerentur, quibus ipſiſ opus eſſet: ſed conceſſit.
permiffit, vt ea furto ſubtraherent, quibus leuari fames poſſet. Non tamẽ eum idcirco ipſiſ conceſſiſſe, vt artiſicioſa induſtria ſibi victum pararent, quia non haberet, quod aſſidui illiſ daret; neminem ignorare arbitror. Nimirũ patet eũ, qui aliquid furto ſit ablaturus, neceſſe habere, vt noctu vigilet, interdũ fallat, inſidias locet, atq; etiã exploratores pareat, ſi quidẽ aliquid accipere velit. Quamobrẽ pueros ad hæc omnia condoceraciat, quod eos ad paranda neceſſaria ſolletiores, adeoq; bellicoſiores facere vellet. Fortaſſe quis dixerit: Cur igitur, ſi quidẽ furari bonum quid eſſe arbitrabatur, multis eum verberibus caſtigabat, qui deprehen debatur? Nimirũ ideo, mea quidem ſententiã quod aliis etiam in rebus, quas homines docent, non recte aliquiſ exſequente in plectant. Quamobrẽ illi quoq; in deprehenſos, vt parum peritos fures animaduertunt. Quumq; ingenio

* Lectio
marginũ.

Furti ciborum a
Lycurgo
conceſſit.

sum esse statuisset, si qui plurimum tritici raperent: eos tamen ab aliis ad aram* Orthiæ flagris cædi iussit. Quo quidem significare voluit, quod is, qui exiguo tempore dolores perferat, diuturna voluptate cum gloria frui possit. Præterea significatur hoc ipso, mollem ac ignauum hominem, quam celeritate opus est, utilitatis minimum capere, molestiæ plurimum. Vt autem pueri etiam moderatore suo absente, numquam aliquo destituerentur, qui eis præfesset: instituit, vt ex ciuibus, quicumq; præfens quouis esset tempore, potestatem haberet tum imperandi pueris quod ex usu esse videretur, tum plectendi si quid delinquerent. Quare perfecit, vt etiam pueri verecundiores essent. Quippe nihil ita neque pueri, neque viri reuerentur, atque præfectos suos. Vt autem ne tunc quidem, vbi forte nullus ætatis virilis adesset, rectore pueri suo carerent: sanxit, vt is, qui esset in classe qualibet acerrimus, maribus imperaret. Quo fit, vt istic pueri numquam rectore careant. Etiam de puerorum amoribus dicendum mihi videtur, quod hoc quoque ad institutionem pertineat. Aliis in more Græcis est, vt vel coniuncti vir ac puer degant, quod fit apud Bœotos; vel formæ venustate muneribus potiantur, quod Eleis in usu est. Nonnulli sunt, qui prorsus amatores cum pueris etiam colloqui vetant. Lycurgus autem his omnibus contraria statuens, si quis vir esset eiusmodi, qualem esse deceret, indolemque pueri admiratus, amicum sibi sincerum efficere cuperet, & cum eo versari: hoc ipsum laudabat, eamque putabat institutionem esse optimam. Sin aliquem pueri corpore dumtaxat capi adpareret, id vero turpissimum esse statuit: adeoque perfecit, vt Lacedæmone omnes inter se coniuncti amore tam sancte casteque viuerent, quam parentes cum liberis, fratres cum fratribus solent. Quæ sane fidè apud quosdam non mereri, nihil miror. Nam leges in plerisque ciuitatibus libidines eiusmodi non coercent. Atque hæc tenus de institutione tam Laconica, quam ceterorum Græcorum dictum est. Vtra vero promotiores ad parandum, & verecundiores, & continentiores in iis, vbi necesse est, viros efficiat; id etiam consideret, qui volet. Enimvero posteaquam e pueritia transeunt ad adulescentiam, tum Græci quidem ceteri paedagogis magistrisq; liberos suos committere desinunt, neq; quicquam amplius eis imperat, sed iuris sui fiunt: Lycur-

Lycurgus autem his quoque contraria statuit. Nam quod animaduertere illis, qui hac essent ætate, spiritus a naturâ maximos inesse, maximamq; petulantiam redundare, cupiditates denique voluptatum vehementissimas adesse: idcirco tunc plurimis eos laboribus subiecit, & occupationes eorum plurimas excogitauit. Quumq; addidisset eum, qui hæc fugeret, expertem fore deinceps rerû egregiarum omnium: perfecit, vt non tantum publice constituti, sed illi etiam, qui gererent priuatim curam singulorum, operam darent, ne præsecordia remissis animis, contemptui ciuibus vniuersis essent. Præterea quum vehementer animis eorum pudorem inferere cuperet, instituit; vt in via manû vtramque intra vestè continerent, incederent taciti, nusquam circumspicerent, ea tantum intuerentur, quæ ante pedes essent. Vnde patuit, sexum marem etiam femineo se modestius posse gerere. Sane vocem illorum minus audias, quam si lapides minus oculos flexeris, quam si essent ahenei: denique verecundiores esse duxeris, quam sint eæ, quæ in thalamis degunt virgines. Quod si etiam ad*philitium veniant, satis habendum, hoc ex eis audiri, de quo interrogati sunt. Atq; hanc Lycurgus ætati puerili curam adhibuit. Ceterum multo maximam diligentiam puberibus impendit, quod eos duceret, si tales euaderent, quales esse conueniret, plurimum momenti ciuitatis commodis adlaturos. Itaque quum videret illorum, in quorum animis maxime studium contentionis quoddam existeret, & choros auditu, & certamina gymnica spectatu esse dignissima: arbitrabatur, si puberes in contentionem virtutis inter se committeret, etiam illos hoc modo summam fortitudinis laudem adsequuturos. Exponam autem, quò modo inter se hos commiserit. Eligunt Ephori ex eorû numero, qui ætate sunt vegeta, tres viros, quos*Hippagretas vocant. Eorum quisque centum sibi viros deligit, ac simul declarat, quam obrem alios præferat, alios reiciat. Itaque illi, qui honore hunc non consequuntur, inimici fiunt tam iis, a quibus reiecti sunt, quam his in electione sibi prælati: seq; obseruat mutuo, num aliquid aduersus ea, quæ honesta ducuntur nequiter committant. Atq; hæc est diu acceptissima, & in primis utilis reipublicæ contentio; qua demonstratur, quid viro forti faciendum sit; & vtrique semet in eo securum exer-

cent, ut semper sint præstantissimi, acres si postulet, singillatim reipublicæ totis viribus opulentur. Præterea necesse est ut integritati virium studeant. Nam vbi cumque congressi fuerint, ob hanc inter se rixam colluctando pugnant. Et dirimere pugnatæ cuiusvis est in potestate, qui forte interuenierit. Quod si quis dirimenti non obtemperet, eum moderator iuuentutis ad Ephoros deducit: a quibus ille multatur, acerrimo studio id efficere volentibus, ne quis vniquam ab ira superatus impediatur, quo minus legibus pareat. Qui vero iam pubertatis annos excesserunt, e quorum numero magistratus summi creantur, eos Græci ceteri, detracta virium exercendarum cura, in militiam nihilominus proficisci iubet. Lycurgus autem introduxit, ut illa in ætate quam honestissimum habeatur, venationi operam dare, nisi quod publicum munus impediatur: ut etiam hi non minus, quam puberes, perferre labores militares possint. Ac prope iam explicatum est, quæ cuiuslibet ætati studia Lycurgus præscripserit. Qualem vero victus rationem vniuersis instituerit, iam exponere conabor. Spartanos igitur Lycurgus iis moribus reperit, ut pro Græcorum reliquorum consuetudine domi suæ victitarent. Quumque animaduertisset, in his plurimos nequiter se gerere, conuictus illos in publicum eduxit, quod ea ratione futurum existimaret, ut minime imperata transgredirentur. Cibum etiam eo modo dari eis iussit, ut neque nihil repleantur, neque penuria laborarent. Multa vero etiam præter expectationem sunt de illis, quæ venando capiuntur. Et locupletes nonnumquam prædam venatu captam in commune conferunt. quo fit, ut mensa nunquam careat iis rebus, quibus vescantur, quam quidem diu conuictus ille durat, nec tamen sumtuosa sit. Sublatis etiam potationibus non necessariis, quæ tum corpora, tum animos labefactant, potestatem eis bibendi reliquit, vbi quisque sitiret. Nam hac ratione putabat potum minime noxium, & longe suauissimum effici. Quamobrem qui fieri potest, ut aliquis ex iis, qui simul hoc modo victitant, vel gula, vel temulentia se, remve suam familiarem perdat? Etenim alii in vrbibus plerumque æquales inter se versantur, inter quos minimum est pudoris. Lycurgus vero Sparta sic omnia miscuit, ut illic iuniores ab experientia seniorum ut plurimum erudiantur. Nam more patrii cōm-

* Lectio
in arginis.

881

memo-

memoratur in publicis illis epulis, quidquid in republica quisque præclare fecerit. Quo fit, ut istuc minime vel iniuria, vel ex vino petulantia, vel factum turpe, vel turpe dictum adhærescat. Etiam ad hoc vtilis sunt epulæ foris publicæ, quod obambulare cogantur, vbi domum discedere volunt; atque operam dare, ne præ vino titubent: quippe qui sciunt se non ibi mansuros, vbi conauerint, & tenebris perinde sibi utendum, ac die. Non enim cum face licet ei, qui necdum militiæ vacationem impetrauit, incidere. Quum autem animaduertisset Lycurgus eos, qui a cibo se laboribus exercent, & boni coloris & succulentos & robustos esse; qui vero a laboribus abstinere, tumentes, ac deformes, imbecillosque conspici: ne id quidem neglexit, sed considerans eum, qui sponte sua labores susciperet, exhibere corpus ad queuis idoneum ac sufficiens: præcepit, ut semper is, qui quolibet esset in gymnasio natu maximus, curam adhiberet, ne vniquam ipse deteriores euaderent inter eos, qui conuictu eodem uterentur. Quam in re mihi quidem non aberrasse videtur. Nec enim facile quis homines inueniat, qui Spartanis aut bona valetudine, aut corporis viribus præstant. Nam pariter & cruribus, & manibus, & ceruicibus exercentur. Præterea secus hac etiam in parte iudicabat, quam alij plurimi. Nam ceteris in vrbibus quisque suis liberis, seruis, facultatibus præest. Lycurgus autem, qui efficere vellet, ut ciues nullo sibi iniucem damno dato, etiam commodis quibusdam opera mutua fruerentur: instituit, ut quisque tam suis, quam alienis liberis imperaret. Quod si quis sciat, eos pueros, in quos imperium ipse sibi sumit, hos vel illos habere patres: necesse est sic eis imperet, quemadmodum & suo vellet imperari. Si quis autem puer verbis aliquando casus ab alio, patri suo id enuntiat: turpe est, non eidem alias in super plagas addere. Vtque adeo fidem sibi iniucem habent, nequaquam futurum, ut turpia pueris præcipiant. Sanxit etiam, ut famulis, si eorum opera quis egeat, alienis vti liceat: instituta venaticorum quoque canum communione. Ita que si qui canibus egent, ad venationem alios inuitant; ac si cui non sit otium, ut ipse venetur, lubenter canes concedit. Iridem vrantur & equis. Nam qui æger est, aut vehiculo indiget, vel celeriter aliquo pergere cupit, sic ubi equum videat, cum sumit; ac posteaquam illo 682

CC 2

recte usus est, restituit. Ne id quidem apud suos fieri voluit, quod ceteris est in usu. Quippe quum præ venandi studio ita nos eos oppressit, ut necessariis ad victum egeant, eorumque parati nihil habeant: sanxit, ut illi, qui venari desierunt, instructa relinquunt; qui vero iis egent, apertis sigillis, & acceptis necessariis, cetera rursus ob signata relinquunt. Atque hoc modo communicatis inter se rebus, etiam illi, qui pauca possident, participes omnium sunt, quæ regio illa fert, ubi quid suum ad usum requirunt. Etiam hoc ratione quadam diuersa reliquorum a Græcorum consuetudine Lycurgus Lacedæmone sanxit. Nam aliis in urbibus omnes quocumque modo possunt rem faciunt. Hic agrum colit, ille nauiculatorem deditus est: hic mercatura, ille opificio exercendo se alit. Spartæ vero Lycurgus ingenius, quominus ea, quibus rem facere possint, adtingant, interdixit: in suis suis, ut illa tantum ad se pertinere ducerent, quæ cumque ad libertatem ciuitatibus parandam faciunt. Nam cui istic opes aliquis adfectaret, ubi quum ipse instituisset, ut omnes ex æquo rebus ad vitam necessariis potirentur, eademque ratione victus uterentur, hoc ipsum effectum erat, ut opes voluptatis causa non expeterentur? Ne vestium quidem causa pecuniæ studendum. Non enim magni pretij veste, sed corporis egregia constitutione ornantur. Non item propterea, ut contubernaliū causa facere sumunt possint, pecuniæ ipsis cogendæ sunt. Sanxit enim, ut gloriosius habeatur, corporis labore prodesse sodalibus, quam faciendis sumptibus: quorum alterum ab animo, alterum ab opulencia proficisci demonstrabat. Etiam per nefas rem facere, his ipsis rebus vetuit. Nam primum eiusmodi monetam instituit, cuius si tantum in domum inferretur, quantum minas x æquaret; fieri non posset, ut id vel dominis, vel seruis occultum esset. Etenim & amplo id collocari spatium, & plaustro necesse esset vehi. Aurum autem, argentumque petquiri solet, ac sibi conspectum fuerit, possessor multatur. Cui igitur istic quærendis opibus opera datur, ubi comparatio plus molestia, quam vltus voluptatis exhibeat: Enimvero ciues Spartanos in primis & magistratibus & legibus parere, scimus omnes. At ego Lycurgum ne quidem adgressum arbitror egregiam illam reipublicæ constitutionem prius quam ciuitatis optimates suam in sententiam

glam adduxisset. Eius rei hoc argumentum habeo, quod qui aliis in urbibus potentiores sunt, ne videri quidem volunt metuere magistratus; adeoque ducunt hoc esse ab homine libero alienum. Spartæ vero præstantissima dignitate viri maxime magistratus obseruant, ac sibi gloriosum putant, si humiles sint, & accessui non gradatim incedendo, sed currendo se parandi studiosos esse declarant. Existimant enim, si ad summam obœdientiam præstandam duces ipsi fuerint, etiam alios ipsorum exemplum sequuturos, quod quidem ita accidit. Et consentaneum vero est, hos ipsos Ephorum potestatem vna cum Lycurgo instituisse: quod animaduertent, obœdientiam summam & in urbe, & apud exercitum, & in familia bonum esse. Nam quanto maior magistratus potestas esset, tanto plus terroris ciuibus adlaturam arbitrabatur ad hoc, ut dicto essent audientes. Igitur Ephoris virium satis est ad multandum, quæ velint, & subito multam exigendi potestas iisdem est, atque etiam magistratus, dum adhuc cum imperio sunt, loco mouendi, vel carceribus constringendi, vel in iudicium de vita vocandi. Tanta quum eorum potestas sit, non quemadmodum aliis fit in urbibus, magistratus creatos ex animi arbitratu toto anno uti permittunt imperio suo: sed regum instar, eorumque præsidum, qui certaminibus gymnics moderantur, si quem in leges aliquid committere animaduertunt, eum mox puniunt. Quumque multa præclare Lycurgus excogitauerit, quibus efficeret, ut ciues legibus obtemperare vellet: in primis hoc pulchrum equidem statuo, quod multitudini leges non prius tradiderit, quam cum optimatibus Delphos profectus, Apollinem consulisset, an Spartæ status melior feliciorque futurus esset, si legibus, quas tulisset ipse, pareret. Is vero quum oraculo respondisset, omnino id ex usu fore: tum demum eas tradidit, non modo contra leges, sed etiam pietatem facturos statuens, si legibus oraculo Pythio comprobatis non obtemperassent. Hoc etiam in Lycurgo admiratione dignum est, quod in ciuitate sua perfecit, ut vitæ turpi mors honesta præferretur. Nam si quis rem consideret, inueniet pauciores ex his perire, quam ex illis, qui e periculo subducere se malunt. Adeoque verum ut dicam, magis virtutem comitatur in columitas diuturnior, quam ignauiam. Nam virtus & alacrior est, & suauior, &

684 expeditior, & firmior. Etiam hoc manifestum est, gloriam in primis comitem virtutis esse. Etenim viris fortibus omnes adiungere se belli societate volunt. Qua vero arte consequutus sit, ut hoc efficeret; id quoque rectum erit haud omitttere. Nimirum Lycurgus plane praestitit, ut viri fortes beatam, ignavi miseram vitam agerent. Nam aliis in urbibus quum ignauiter aliquis se gerit, duxat hominis ignavi cognomento notatur; ac nihilominus negotiatur in eodem foro vir ignauus, quo strenuus; ibidem & sedet, & exercet se, si velit. At Lacedaemone quiuis pudendum duxerit, hominem ignauium vel in idem contubernium, vel ad eadem exercitia in luctis admittere. Saepenumero etiam vir huiusmodi, quum diuiduntur, qui pila ex aduerso ludant, neutram ad partem admissus pro superuacaneo relinquitur: itidemque in choris ad ignominiosa loca reuocatur. In via quoque aliis ut cedat necesse habet, & in confessibus, & inter iuniores ut adurgat. Praeterea ut puellas ad se pertinentes alar domi, quae & ipsa culpam alienae ignaviae sustineant: ut caueas, ne domo prodeat mulier, eoque nomine multam persoluat; ut vnctus nitidusque non obambulet, honestae famae homines non imitetur, nisi a melioribus verberari velit. Huiusmodi quum ignauos infamia premat, nihil miror, istic mortem adeo pro profae infamiae vitae anteferri. Videtur etiam mihi Lycurgus egregie lata lege demonstrasse, qua ratione virtus ad senectutem usque possit exerceri. Nam quia iudicium de senatoribus ad vitam metam retulit, hoc ipso effectit, ut ne quidem in senecta laudis & honesti studium negligererum. Hoc quoque dignum admiratione, quod fortium virorum senectuti consuluerit. Quia enim sanxit, ut iudicandi de animo ius penes seniores esset perfectit, ut hominum vegetorum robore senectus sit honoratior. Ac merito sane certamina huic inter alia mortalium certamina studium maximum adhibetur. Nam & ludi gymnici sunt illi quidem egregij, verum ad corpora pertinent; at hoc de senum ordine certamen, de fortibus animis iudicium facit. Quanto igitur animus corpore praestat, tanto maioris animorum certamina, quam corporum, fieri debent. Iam illud etiam in Lycurgo qui non insignem admirationem meretur, quod quum animaduertisset eos, qui virtutis studiosi non sunt, non posse patriam maiorem

rem ad potestatem euehere; omnes Sparta coegerit in omni se genere virtutum exercere. Itaque ut homines priuati priuatis virtute praestant, & virtutem studiose colentes, eiusdem exercitia negligentibus; sic urbibus haud dubie cunctis Sparta virtute praestat, quippe quae sola publice laudis & honesti studio teneatur. An non enim hoc quoque, praclarum, quod quum vrbes ceterae plectant, si quis in alium iniurius exstiterit: Lycurgus nihil minus in eum animaduertat, qui se negligenter in hoc declarat, ut sit vir optimus? Existimabat scilicet, uti quidem adparet, a plagiariis, vel fraudatoribus, vel furibus, tantum eos iniuria adfici, qui datum accipiunt: ab ignauis autem; effeminatisque totas ciuitates prodi. Quo fit, ut mea sententia maximas his poenas iure constituerit. Praeterea suis necessitatem quandam, quae recusari nequeat, colendi omnem virtutem ciuilem, imposuit. Nam iis, qui praescripta legibus, perficerent, pariter vniuersis rempublicam propriam esse voluit: nulla neque corporum imbecillitatis, neque tenuitatis facultatum habita ratione. At si quis praegnaua defugeret labores in obediendis iis, quae leges iubent; eum Lacedaemone in numero parium ne quidem haberi debere decreuit. Iam quod haec leges antiquissimae sint, patet. Nam Lycurgus Herculis nepotes adtingisse perhibetur. Sed licet antiquae sint, tamen nunc adhuc maxime nouae sunt aliis. Etenim quod admiratione dignissimum est, huiusmodi vitae studia collaudant omnes, imitari nulla ciuitas cupit. Atque haec quidem communia sunt pacis ac belli bona. Si quis autem cognoscere vult, Lycurgum bellicis etiam in rebus, quiddam inuenisse rectius, quam ceteris de eo licet haec audiat. Primum Ephori annos etatis ^{vel sub-} indicant publice, quibus in militiam tum equitibus tum pedibus armatis, atque etiam opificibus, eundem sit. Quo fit, ^{audidum} ut quorumcumque opera in urbibus homines ut virtutem eorum omnium Lacedaemonij copiam in castris habeant. ^{inuen-} ^{certe vide-} ^{tar dicendum,} ^{quam ceteros.} ^{A.P.} Iam illud etiam in Lycurgo qui non insignem admirationem meretur, quod quum animaduertisset eos, qui virtutis studiosi non sunt, non posse patriam maiorem

* Harum
singula
500 mili-
tes habe-
bat. Diod.
Sicul. lib;
35.

hoc est,
versus se-
nistram.

687

mune quidquam habere, ac tale scutum bello aptissimum esse. Nam & celerrime nitescit, & sordes haud facile contrahit. Fecit etiam illis, qui pubertatis annos excessissent, comam alendi copiam: quod eos hoc pacto grandiores, ac vultu magis liberali, terribilioresque visum iri arbitraretur. Quibus in hunc modum instructis, in sex* cohortes equitatum ac grauem armaturam distribuit. Quælibet autem ciuium cohors polemarchum vnum habet, ceteriones quatuor, quinquagenum præfectos octo, manipulorum duces sexdecim. Ex his vero cohortibus, vbi sic imperatur, nonnumquam milites per manipulos disponuntur, nonnumquam in ternos, nonnumquam in senos. Quod autem complures existimant, armatorum aciem Laconicam valde implicatam esse; ij vero sequius opinantur, quam sese res habeat. Nam in acie Laconica præfecti loco principe consistunt, & series quælibet habet omnia, quibus representatis opus est. Tam facile est autem, hanc acie rationem intelligere: vt nemo, qui homines queat adgnosere, possit vniquam errare. Nam aliis præcedendi munus datum est, aliis imperatum, vt sequantur. Ordinum vero promotiones, tamquam a præcone, manipularis præfecti verbis indicantur; suntque phalanges tum rariores, tum densiores: quarum rerum nihil omnino cognitu est difficile. Quod autem hæc acies, etiam si turbata fuerit, cum obuiis quouis similiter dimicari possit: id intellectu facile non est, extraquam iis, qui Lycurgi legibus instituti fuerint. Facillima sunt & ea Lacedæmoniis factu, quæ vel gladiatoribus peresse difficilia videntur. Nam quum in cornu pergunt, sequitur a tergo manipularia series. At si phalanx hostilis ex aduerso interea se ostentauerit, manipulario duci denūtiatur, vt ad frontem* clupeum versus consistat; atque ita fit penitus, donec phalanx hostibus aduersa steterit. Iam si acie ipsorum hoc pacto disposita, hostes a tergo venientes adparuerint; quælibet series euoluitur, vt fortissimi qui que semper hostibus oppositi sint. Quod si aliquando dux agminis ad latus læuum sit, ne tum quidem condicione se deteriore esse putant, immo nonnumquam meliore. Nam si qui eos vndique cingere conarentur, non versus partes nudas, sed armis munitas eos circumdarent. Si certa de causa visum aliquando sit expedire, vt cornu dextrum ductor obtineat, verso

in cornu agmine phalangem euoluunt, donec ad dextram sit ductor, & agmen extremum ad læuam. Rursus si ab hostibus ad dextram constitutis acies sese ostenderit progredientium in cornu, nihil agunt aliud, quam quod centurias singulas, triremis instar, hostibus velut obiecta prora, conuertunt; qua ratione series ea, quæ extremo est in agmine, *hastam versus constituitur. At si a læuo latere accesserint hostes, ne hoc quidem permittunt; sed repellunt eos, vel aduersas series aduersariis obuertunt. Qua ratione fit, vt extremi agminis series clupeum versus constituatur. Dicam etiam, quo pacto Lycurgus castra esse metanda censuerit. Nam quia quadrati agminis anguli sunt inutiles, in orbem castra ponebat, extraquam si monte tuti essent, vel a tergo murum, fluuiumue haberent. Excubias quidem diurnas instituit, quæ interius castra versus spectarent. Nam amicorum, non hostium caussa illæ constituuntur. Hostes ab equitibus obseruantur iis e locis, de quibus prospici longissime potest. Quod si quis noctu extra phalangem progrediatur, a Sciriis ea de causa instituit habendas excubias; & hoc tempore præstant id mercenarij milites, quibus aliqui Lacones ad sunt. Iam quod cum hastis semper obuersantur, id sciendum eadem de causa fieri, ob quam seruos etiam ad armis arcent. Præterea mirum videri non debet eos, qui ad naturæ necessaria secedunt, neque ab se inuicem, neque ab exercitu longius progredi: quam vti caueant, ne sibi muro molestiam creent. Hæc enim securitatis causa faciunt. Castra sæpius mutant, partim vt hostibus detrimentum adferant, partim vt amicis prosint. Etiam a lege mandatur Lacedæmoniis omnibus, qui expeditionibus interfunt, vt exercitiis vtantur. Quo fit, vt ipsi magis inter se magnanimi euadant, ac supra ceteros indole magis esse liberali videantur. Locus exercitationis & cursus intra id spatium necessario describitur, quousque cohors ipsa pertinere, ne quis ab suis cõmilitonibus, recedat longius. Peractis exercitiis, polemarchus primus vti sedeat, per præconem edicit, quod quidem Iustrationis cuiusdam instar est; deinde prandium uti sumant, ac speculatores mox dimittant. Hinc inter se conuersantur milites, ac se quiescendo recreant ante vespertina exercitia. Secundum hæc per præconem denuntiatur, sumendam esse cenam: & posteaquam hymnos diis cecinerint,

688

quibus est facta res sacra, armis incubando quietem capiendam. Nemo vero miretur, tam multa describere. Nam minime quis a Lacedæmoniis omisissum aliquid reperiat in re militari, quod quidem curandum veniat. Commemorabo etiam, quam Lycurgus regi potestatem & dignitatem in exercitu adsignauerit. Primo regem, cinctum satellitio, cum iis, qui adsunt regi, ciuitas alit. In eius cōubernio sunt polemarchi, ut semper illi præsto sint communicandorum consiliorum causa, si quidem vsus ita postulet. In eodem regis cōubernio viri præterea tres ex parium numero degunt, qui quidem eis omnia necessaria procurant, ne ab vlla impediatur occupatione, quo minus res bellicas studiose tractent. Repetam vero alius, quo pacto rex cum copiis in expeditionem domo proficiscatur. Primum domi adhuc sacrum Ioui ductori, & adiunctis ei diis facit, ac si litatum illic fuerit, ignifer siue ferialis sublato ab ara igne, ad regionis fines præcedit, ubi rex Ioui Mineræque rursus sacrificat. Vbi diis hisce litatum ambobus est, tum deinde limites regionis transit. Atque ab his sacris sublato ignis præfertur, & numquam extinguitur, sequente omni hostiarum genere. Quoties autem rex sacrificat, primo id crepusculo facere occipit, quasi beneuolentiam Dei cupiens anteuertere. Adsunt sacrificio polemarchi, ceteriones, quinquagenum præfecti, militum stipendiariorum duces, impedimentis præfecti, ex ciuitatum denique prætoribus cuiuslibet. Adsunt præterea duo Ephori, qui nihil illi quidem agunt curiosius, nisi a rege adhibiti: sed considerantes tamen, quid quisque faciat, omnes, cui fieri par est, modestiores reddunt. Posteaquam facta est res sacra, rex arcessitis omnibus, quid faciendum sit imperat. Quo fit, ut si hæc videas, existimes ceteros quidem homines studio subitariorem militarem tractare; Lacedæmonios autem solos reabse bellicorum operum artifices esse. Posteaquam rex duce re copias cepit, si quidem hostis se nullus ostendat, nemo ipsum præcedit, præter Sciritas, & equites exploratores. Sin prelium committendum esse putant, rex agmine primæ cohortis secum summo, conuersoque* ad hastam pergit, donec medio inter duas cohortes, ac duos polemarchos loco, sit. Qui vero post hos collocandi sunt, illos maximus natu inter eos, qui ad tabernaculum publicum pertinent, ordinat.

Sunt

689
hoc est, ad
dextram.

Sunt autem hi, quicumque contubernio cum paribus eodem vuntur, & haruspices, & medici, & tibicines, & copiarum apud impedimenta præfecti, & si qui sponte sua expeditioni adsunt. Quo fit, ut eorum, quæ fieri necesse est, nihil desideretur: quippe quod nihil non ante prospectum sit. Etiam hæc præclare Lycurgus vtiliterque, mea sane sententia, ad armatum certamen excogitauit. Nam quum iam hostium in conspectu capra mactatur, lege constitutum est, ut omnes, quotquot adsunt, tibicines tibia canant, ac nemo Lacedæmoniorum seruo careat. Etiam ut arma polita niteant, edicitur. Inueni quoque, ac delecto ad pugnam incundam permittitur, ut hilarem & egregium se gerat. Atque hi sane solent etiam manipularium præfectum incitando cohortari. Nam a quouis manipularium præfecto exterius ad unumquemque manipulum nihil auditur. Ut autem omnia recte fiant, polemarchi cura committitur. Quodnam tempus esse metandi castra videatur, regis est in arbitrio situm; itemque commonstrandi, quo ea loco muniri debeant. Præterea siue foederatorum, seu hostium dimittere legationes, ad regem pertinet. Quoties aliquid agendum est, omnes a rege initium sumunt. Si quis iudicio disceptaturus ad regem veniat, ad* Hellanodicas siue Græcorum iudices a rege remittitur: si pecunia quis egeat, ad quæstores: si prædam adferat, ad manubiarum distractores. Quæ quum hoc modo gerantur, rege nihil in exercitu restat negotij, quam ut rerum diuinarum respectu sit sacerdos, humanarum vero, imperator. Quod si quis me roget, an hæc etiam tempestate Lycurgi leges immotæ mihi permanere videantur: de hoc profecto non iam equidem amplius audeo aliquid adfirmare. Nam scio Lacedæmonios pridem maluisse domi modicis cum facultatibus consuetudine murua uti, quam in præfecturis ciuitatum per adfentationes degenerare. Scio metuuisse antehac eos sibi, ne aurum possidereprehenderetur: iam nonnulli sunt, qui hoc ipso semet ostentant, quod aurum possideant. Præterea scio peregrinos ob eam causam olim eiectos Sparta fuisse, neque concessas Lacedæmoniis peregrinationes; ne ab exteris ciues improbitatem ac desidiā haurirent. Nunc mihi constat eos, qui loco videtur apud ipsos esse principe, studiose in hoc incubuisse; ut numquam non apud externos urbium præfecti essent. Fuit item aliquando tempus,

de his com-
sule Pan-
saniam in
Eliacis.

690

quum id operam dabant, ut principatu digni essent; nunc id magis enituntur, ut imperent, quam ut imperio digni sint. Itaque sit, ut Græci, qui olim Spartam profecti Lacedæmonios orabant, ut duces aduersus illos essent, qui iniuste agere viderentur, nunc magna ex parte seipsum ad impediendum cohortentur, ne ad Lacedæmonios rerum summa redeat. Neque vero mirum videri debet, quod in has reprehensiones incurrant; quando palam est, eos neque Apollini, neque Lycurgi legibus parere. Lubet etiam commemorare, quæ pacta se auctore Lycurgus inter regem & ciuitatem esse voluerit. Nam solus hic principatus in eodem permanet statu, quo fuit ab initio; ceteras administrationum publicarum formas vel immutatas, vel etiam nunc aliquis mutari conperiat. Sanxit igitur, ut rex pro salute ciuitatis rem diuinam in omnibus sacris publicis faceret, veluti qui ortus a Deo esset. Idem quocumque ciuitas militum copias mitteret, ducis ut munere fungeretur. Adtribuit hoc quoque, ut de victimis cæsis honoris causa quædam ipse caperet. Præterea tantum agri eximij multis in urbibus finitimis ad usum regis secreuit, ut mediocrium quidem illi facultatum copia non desit, non tamen opibus antecellat. Atque uti reges etiam foris aliorum uti contubernio possent, ad hoc eis tabernaculum publicum ordinauit, eumque honorem illic addidit, ut in cœna duplex ipsis portio cederet: non id quidem, ut duplo plus, quam alij, vorarent; sed ut aliquid inde honoris causa dare alij possent, cui libuisset. Præterea regi utriusque potestatem deligendi contubernales binos cōcessit, quos Pythios vocat. Permissit etiam, ut de omnium scrofarum partu porcum acciperet, ne vniquam rex victimis careret, si qua in re Dij consulendi essent. Propter domum regiam stagnum aquæ copiam suppeditat, quod quidem ad multa per esse utile, magis intelligunt ij, qui eo carent. Etiam de sella regi adsurgunt omnes, exceptis Ephoris, quæ in sellis Ephoricis confident. Mensibus singulis iureiurando se inuicem adstringunt, Ephori quidem nomine ciuitatis, rex autem suo. Regis iuramentum est, regnum se gesturum ex præscripto legum latarum: ciuitatis, conseruaturam se regnum ipsius inconcussam, si quidem iurandum hoc sancte seruaret. Atque hi honores in patria regi, quam diu viuit, concessi sunt; non illi certe multum priuatorum

eorum honoribus potiores. Etenim neque regibus animos addere tyrannicos voluit, neque ciuibus eorum potestatem iniustam reddere. Qui autem regi mortuo concessi sunt honores, iis Lycurgi leges indicare volunt, non se Lacedæmoniorum reges ut homines, sed tamquam heroas honore eximio adfuisse.

XEN. ATHEN.

REIPUBLICÆ

Argumentum.

1. Reipub formam, quam Athenienses sunt sequuti, cur Xenophon non probet. 2. Cur pauperes, & plebs Athenis plus possent, quam diuites, & nobiles. 3. Quos magistratus gerere plebs cuperet, quos nobilibus gerendos relinqueret. 4. Popularis dominatus qua ratione conseruetur, ac augetur. 5. Plebs quid sibi potissimum in Reipub. administratione proponat. 6. Seruorum, & aduenarum quanta Athenis esset insolentia, & cause. 7. Populus Atheniensis quaestui quaui arte faciendo quam dedius esset. 8. In iudiciis exercendis non iustitiam: sed utilitatem spectabat. 9. Populi Atheniensis quanta potestas Athenis esset. 10. Maris imperium terrestri longe commodius, ac utilius quomodo sit censendum. 11. Quosnam Athenis, & cur comædiis exagitare liceret. 12. Pecuniis omnia prope modum Athenis vendi consueuerant. 13. Cur de omnibus litibus, causisque non posset quotannis ab Atheniensis populo cognosci sic, ut omnes, qui Athenas, de rebus suis acturi, peterent, negotio ex animi sententia cōfecto, domum rediret. 14. Cur Aristoteles in urbibus seditone laborantibus homines deteriores melioribus ostenderent, iis fauerent, ac aliis aduersarentur. 15. Quibus de causis homines Athenis infames fierent, ac haberentur.

XENOPHONTIS A- THENIENSIVM RES-

PUBLICA:

Luculentis-
sio hanc
quoque red-
ditur.

AM in Atheniensium republica, quod eam reipublicæ formam sequuti sint, propterea non laudō; quia dum illam prætulērunt aliis, improbos homines meliori esse conditione, quam bonos, maluerunt. Atque hæc causa est, quamobrem eos non laudem. Quia vero probatæ sunt eis hæc rationes, equidem ostendam, rempublicam eos suam incolumem conseruare, atque etiam alia perficere, in quibus aberrare Græcis ceteris existimentur. Primum igitur hoc dicam, merito pauperes ac plebem ibi plus posse, quam nobiles & diuites, idque ob hanc causam; quod plebs & rem naualem expedit, & potentiam ciuitati conciliet: adeoque gubernatores, & incitatores nautarum, & quinquaginta remigibus præfecti, & prorætæ, & nauium fabricatores illi ipsi sunt, qui multo magis reipublicæ potentiam amplificauerunt, quam ciues, quam nobiles, quam homines frugi. Hæc quum ita se habeant, æquum esse videtur, vt omnes magistratum dignitatumque participes fiant, siue per sortem, seu per suffragium; vtque cuius ciuium dicere liceat, qui quidem velit. Deinde quotquot magistratus, siue superiores, seu inferiores, toti populo vel salutis, vel periculorum auctores sunt, eorum vti participes sit vulgus, non est necesse: neque plebs sortes prætorias, neque præfecturas equitum ad se pertinere putat. Animaduertit enim, se plus emolumentum capere, dum magistratus hosce non obit; sed illis relinquit gerendos, qui plurimum possunt. Quotquot vero magistratus habent stipendia rei que familiari condunt, hoc etiam vulgus ambit. Quod autem nonnulli mirantur, vbiq; plus eos hominibus nullius moinenti, & pauperibus, & plebeis, quam egregijs viis tribuere: in hoc ipso popularem ciuitatis statuta se conseruare declarant. Qui primum dum pauperes, & plebei, & nauci homines aliquo loco sunt, & ad aliquem numerum excreseunt: statum ciuitatis

popu-

popularem augent. Sin diuitibus, & egregijs hominibus bene sit: tum vero plebei vires aduersariis suis adiungunt. Sunt autem vbiq; terrarum optimates dominati plebeo contrarij. Nam in optimatibus libidinis ac iniustitiæ minimum est, studium verò rerum honestarum accuratissimum: contra, in plebe plurimum infitiæ, confusions, improbitatis. Etenim paupertas magis eos adducit ad turpia, & plerique mortalium propter penuriam neque liberaliter educari, neque recte institui possunt. Fortasse dixerit aliquis, non permittendum esse, vt omnes vel dicendi potestatem habeant, vel senatores sint: sed id peritissimis & præstantissimis viris relinquendum esse. At illi nihilominus in hoc quoque sibi rectissime consulunt, licet futuribus etiam dicendi potestatem faciãt. Nam si duntaxat egregij viri & orationes haberent, & sententias dicerent: sui similibus prodesse, non autem plebeis. Nunc quum surgat ad concionandum aliquis nullius pretij, quicumq; voluerit: facile tum sibi, tum sui similib. quod expediat, inuenit. At inquit aliquis, ecquid huiusmodi homo boni vel sibi, vel populo possit excogitare? Nimirum intelligunt illi, huius imperitiam ac futilitatem, coniunctam cum beneuolentiã, plus sibi prodesse: quam viri egregij virtutem ac sapientiam, cum maleuolentiã coniunctam. Potest igitur fieri, vt his moribus ciuitas non efficiatur optima: sed status tamen popularis hac ratione maxime cõseruabitur. Populus enim bene cõstituta republica non delectatur, in qua sibi sit seruiendum: sed liber esse vult, & imperio potiri, ac malum interim ciuitatis statum flocci pendit. Nam quod tu non recte constitutum existimas, id ipsum potentiam plebis libertatemque sustinet. Quod si bonum reipublicæ statum requiris, primum videbis in eo peritissimos leges ferre. Deinde boni malos punient, deque republica consultabunt, & homines 693
insanos neque consiliis adesse, neq; orationem habere, neque concionari permittent. Quapropter ex his bonis ceterissime plebs ad seruitutem reciderit. Seruorum autem, & aduenarum maxima est Athenis petulantia, neque pulsant eos cuiquam illicius est, neque seruus tibi cedet. Cur autem hoc moribus illicita receptum sit, equidem exponam. Si consuetudo ferret seruum hominem ab ingenuo verberari, vel aduenam, vel liberum: sæpe numero ciuem aliquis

Atheniensem, quem seruū esse arbitraretur, pulsaret. Nam neque vestitu, neque forma, quidquā istic plebs seruis, adueniūe præstat. Iam si quis etiam miratur, quod istic & delicate seruos, & splendide quidem nonnullos viuere patiantur: hoc quoque certo eos iudicio facere constat. Nam ubi potentia naualis ab opibus pendet, ibi posthabitis hominibus liberis, seruire mancipiis oportet; ut lucris potiamur, quæ illi ab se parua nobis adferunt. Vbi vero serui opulenti sunt, ibi meus ut seruus te metuat, non expedit. Lacedæmone quidem meus seruus te metuit. Iam si me seruus tuus metuat, sane verèdum, ut res suas mihi det, ne quo sit in periculo. Quamobrem nos Athenienses æqualitatem quamdam seruis & liberis concessimus, itemque aduenis & ciuibus; quod aduenarum egeat opera ciuitas, quum propter opificiorum multitudinem, tum rei naualis causa. Hæc inquam est ratio, quamobrem merito quedam æqualitas inter ciues & aduenas a nobis facta sit. Ceterum eos, qui corporum exercitiis ibi, Musicaque; dediti sunt studiis plebs non sustulit; quod existimaret id expedire, ac ne posse quidem ab se his dari operam, sentiret. In chori vero principatu, ac gymnasiolorum, triremiumque; præfecturis, intelligunt penes opulentos esse chori principatum, commoda vero in vulgus conferri: eodemque modo locupletes triremibus & gymnasiis præesse, vulgus autem in triremibus & gymnasiis versari. Vult igitur pecuniam accipere vulgus, atque ita tanere, currere, saltare, nauigare; ut & ipsum habeat aliquid, & diuites reddantur tenuiores. Ne in iudiciis quidem magis eius quod iustum est, quam commodi sui rationem habent. De sociis autem, quod nauigijs eos aduentes, calumniari & odisse videntur egregios illic viros, ita sentiunt; fieri non posse, quin subiecti oderint eos, qui cum imperio sunt, ac si maiores locupletum & potentium vires sint in ciuitatibus, impetium populi Atheniensis haud diu duraturum: ob has inquam causas viris egregijs honores adimunt, facultates auferunt, exilia capitique poenas irrogant, & nihili homines euehunt. Contra, qui Athenienses frugi sunt, ij salutem virorum egregiorum in ciuitatibus sociis tuerunt; quod animaduertant sibi ex vſu esse, conseruari semper in vrbibus optimates. At dixerit aliquis, in eo vires & potentiam Atheniensium consistere, si pecunias eorū socij confer-

conferre possint. At plebeis hominibus magis expedire videtur, ut Atheniensium vnusquisque facultates lociorum obtineat, relicto illis quantum opus sit ad victum & operas exsequendas, ademptaque insidiandi potestate. Hæc etiam in parte populus Atheniensis vti consilio malo existimatur, quod socios Athenas nauigare ad petendum ius cogant. Verum illi contra ratiocinantur, quatum in hoc insit Atheniensium populo commodi. Primum est, quod e iudicijs anno toto salaria percipiant. Deinde, quod domo residentes, nullis emissis nauibus, ciuitates socias administrant; plebeoque statui addictos in columnas seruent, aduersariis eorum in iudicijs oppressis. Quod si iudicia singuli exercerent in patria, nimirum Atheniensibus in se, eos ipsos denumero suorum opprimerent, quicumque populo Atheniensium in primis amici essent. Præterea populus Atheniensis, dum ius Athenis socij petunt, hæc lucratur. Primum est certissima in Piræo ciuitati prouentus maior accedit. Deinde lucrum percipit, cui vel coenaculis instructa domus est, quæ locare potest, vel iumentum meritorium. Iidem lociorum aduentus emolumentum vocantibus, in ius præconibus adfert. Præterea si Athenas socij ius petunt non irent, solos ex Atheniensibus illos honoribus adficerent, qui ad ipsos nauigant: nimirum prætores, triremium præfectos, legatos. Nunc vero lociorum vnusquisque populū Atheniensem blandiendo demereri cogitur, quippe qui intelligat, Athenas sibi proficiscendum, causamque agenda non apud alios, quam apud populū, quæ sane lex Athenis est. Etiam in iudicijs supplicare cogitur, & si quis ingrediatur, manum eius prensare. Quæ causa est, quamobrem socij multo magis populo Athenensi seruiant. Præterea propter id, quod extra fines patriæ possident, & propter magistratus gerendos apud externos, tacite remoueam agere tum ipsi, tum comites discunt. Est enim necesse, ut qui sæpius nauigat, remū in manu sumat, tã ipse, quã famulus, relique naualis adpellationes discat. Etiam boni gubernatores sunt, partim propter vſu nauigiorū, partim propter exercitationē. Exercēt autē sese alij nauigiū minus gubernado, alij nauim oneraria: ac nonnulli ad triremes hinc transeunt. Complures statim velut in ipso ingressu in naues, remigant: exercitati iã ante nimirum in hoc per omnem vitam. Ceterum terrestri militiæ,

quæ Athenis non satis bene comparata esse videtur; hæc est ratio. Arbitrantur Athenienses, hostibus se & inferiores, & superiores esse. Sociis vero, qui tributum eis pendunt, longe etiam terra præstant, ac se terrestribus copiis præcipue valere putant, si sociis sint superiores. Præterea fortuna quadam talis ipsorum est condicio. Possunt ij, qui parent in terra continenti aliorum imperio, paruis ex oppidis coire, coniunctisque copiis pugnare. At vero marinarum subditorum, hominum videlicet insularium oppida coniungere vires non possunt. Est enim in medio mare, quique rerum potiuntur, etiam maris imperium obtinent. Quod si etiam fieri possit, ut insulares clam in vnam conueniant insulam, fame peribunt. Quotquot autem ciuitates subiectæ Atheniensium imperio, in continenti sitæ sunt; earum quæ maiusculæ sunt, metus causa parent: quæ minores, propter penuriam. Nec enim oppidum vllum est, cui non opus sit aliquid vel importari, vel exportari. Nequit autem hæc consequi, si non iis obtemperet, qui maris imperio potiuntur. Deinde possunt ij, qui mare sua in potestate habent, eadem facere, quæ rerum terra domini: nimirum non nunquam vastare possunt agrum etiam potentiorum. Possunt enim propter ea loca naues adpellere, vbi vel nullus sit hostis, vel pauci: at si hostes adcurrant, consentis nauibus discedere licet. Atque hoc qui facit, minori est in difficultate, quam

696 qui terrestribus cum copiis expeditionem suscipit. Deinde possunt ij, qui maris imperium tenent, suis a finibus quamlibet longo itinere nauigare: quum iis, quibus est potentia terrestris, non liceat multorum dierum itinere ab agro suo discedere. Sunt enim tardi progressus, & fieri non potest, ut is, qui terra facit iter, commeatum longo tempore sufficientem secum ferat. Itidem qui pedes incedit, necesse habet, ut vel per amicorum fines eat, vel pugnando vincat: qui autem nauigat, vbi superior est, de nauibus potest egredi: vbi inferior, præterlegere licet mare proximum ei terræ, donec vel amicorum ad fines perueniat, vel eorum, qui sunt ipso inferiores. Deinde frugum labe, quæ a Ioue sunt, graues illi accidunt qui terra rerum potiuntur: qui vero mari, facile has ferunt. Non enim pariter omnibus regionibus earum dantur. Quo fit, ut ex ea, quæ fructus vberes tulit, commeatum ad illos perueniat, quibus mare patet. Quod si etiam leuius

quam quorundam facienda est mentio, primum propter imperium maris Athenienses ex commerciiis mutuis varios epulandi modos inuenerunt. Quidquid rei suauis vel in Sicilia, vel in Italia, vel Cypro, vel Ægypto, vel Lydia, vel Ponto, vel Peloponeso, vel alibi erat: hæc omnia in vnum congesta sunt, propter maris imperium. Deinde quum linguas omnes audiant, aliud ex alia delegerunt. Et Græci quidem magis peculiari tum lingua, tum victus ratione, tum habitus, vtuntur: Athenienses vero mista quadam ex omnibus tum Græcis, tum barbaris. Iam sacrificia, fana, festa, lucos & delubra quod adtinet, quia populus intelligebat, non posse quemuis pauperem sacrificare, epulari, fana sua possidere, ciuitatem pulchram & amplam incolere: quo pacto hæc quoque fierent, excogitauit. Itaque ciuitatis sumtu multæ hostiæ publice mactantur, & populus est is, qui epuletur, & forte victimas inter se partitur. Gymnasia, lauacra, * apodyteria priuatim homines quidam opulenti habent: at populus sibi peculiariter multas palastras, apodyteria, lauacra edificat: plusque vulgus his fruatur, quam pauci ac beati. Diuitias etiam soli ex Græcis ac barbaris Athenienses habere possunt. Nā si qua ciuitas lignis abundat ad naues fabricandas, vbi nam ea vendet, si non eum, qui maris obtinet imperium, prius sibi conciliauerit? Rursum si qua ciuitas ferri, vel æris, vel lini copiam habeat, vbi nam ea vendet, si non prius eum, qui mari potitur, sibi conciliauerit? Atque ab his ipsis naues mihi sunt, & ab vno ligna, ferrum ab alio, ab alio æs, ab alio linum, ab alio cera. Præterea non patientur, qui aduersarij nobis sunt, hæc exportari alio, vel mari non vtentur. Equidem qui nihil ex terra comparo, per mare omnia hæc habeo. Nulla vero ciuitas alia vtrumque horum habet, nec suppetunt eidem ligna & linum: sed vbi maxima lini est copia, ibi regio lauis ac nuda est, & siluis caret. Ne quidem æs, ac ferrum, ex eadem est ciuitate; neque alterius generis duo, vel tria, oppido vni suppetunt: sed hoc huic, illud isti. Præterea iuxta quamuis terram continentem vellitus est porrectum, vel adiacet insula, vel frætu ali-quod. Itaque domini maris istis in locis adpellere possunt, acillos, qui terram continentem incolunt, damno adficere. Vnum tamen eis deest. Nam si Athenienses insulam incolerent, simulque maris imperio potirerent: facultatem habe-

* loca ante
balneas,
vbi se lo-
turi exsunt.
Spoliariorum
glossis vocantur.

697

reant arbitratus laedendi alios, neque tamen detrimenti quidquam acciperent, quam quidem diu mari dominaretur, neque vastationem agri paterentur, neque hostis aduentum metuerent. Nunc vero cultores agrorum, & quotquot ex Atheniensibus locupletes sunt, hostium ad voluntatem sese accommodant; plebs autem, quod sciat eos nihil rerum suarum neque igni, neque ferro vastaturos, ab omni metu libera viuit, nec hostibus se submittit. Præterea si insulam incoleret, ab alio etiam metu essent liberi: nimirum ut nunc quam ciuitas a paucis proderetur, neque portæ aperirentur, neque hostes vna irumperent. Nā quo pacto hæc insulam incolentibus acciderent? Nec populus inter se diffideret, si insulam habitarent. Nunc enim, si existerent inter eos seditiones, hæc spe tumultuarentur, quod terra hostes arcessituri essent. At vero si incolerent insulam, nihil esset illud metuerent. Postea quā igitur ab initio insulam non habitauerunt, nunc id agunt, ut facultates suas committant insulis, maris imperio freti; atque interim vastari agrum Atticum patientur. Animaduertunt enim se, si eius miserentur, alia quædam maiora bona amissuros. Præterea necesse est, ut in foederatibus ac foederibus ciuitates eæ constantiter persistant, quæcunque paucos rerum administrationi præficiunt. Quod si pactis conuentis non steterint, a quonā profecta esse iniuria putari possit, quam ab illis paucis, qui pepigerit? At quæ populus pepigerit, in iis licet ei conferenti culpam in illum, qui vel suaserit, vel decreuerit fecerit, negare se aliis adfuisse, neque sententiam illorum probasse, qui de iis, de quibus conuenerit, populum frequentem sciscitantur. Idem si aliter sentiat, prætextus in numeros inuenient, quo minus id faciat, quod nolit. Quod si mali quiddam acciderit ex eo, quod populus sciuit: queritur populus, paucos quosdam homines aduersantes sibi, rem totam corripuisse. Sin boni quid euenerit, eius causam ad seipsum referunt. Salibus comicis in populum agi, cumque proscindi conuiciis non patiuntur, ne ipsi met male audiat: singulos autem exagitare iubent, si quis ita velit. Norunt enim plebem quæ non e populo, neque de plebe illum esse, qui in comicis diis exagitetur: sed vel opulentum, vel nobilem, vel potentem. Nimirum pauci ex egenibus ac plebeis exagitantur, ac hæ illi quidem aliam ob causam, quam propter curiositatem;

& quod populo esse potiores querant. Quo fit, ut homines huiusmodi exagitari moleste non ferant. Mihi quidem dubium non est, intelligere populum Atheniensem, qui sint egregij ciues, qui nullius momenti. Quumque hoc intelligant, amante eos, qui sunt utiles ipsis, & commodi, licet nullius pretij sint; egregios autem potius odere. Non enim existimant, virtutem multitudini utilem esse, sed damnosam. Contra, quum nonnulli natura sint ex plebe, idque re ipsa non tamen indole plebea præditi sunt. Ac populi quidem dominatum ipsi populo cōdono. Nam cuius sibi ipsi commodare bona cum venia licet. Verum qui, quum ex populo non sit, mauult habitare in vrbe populi dominatiui subiecta, quam in ea, quæ a paucis regatur: is iniuste agere constituit, & scit facilius latere se posse, si malus sit in republica populari, quam quæ a paucis administratur. Equidem reipublicæ Atheniensis rationem non probo, sed quia sic visum est ipsis, ut imperio populi pareant; recte mihi statum popularem ciuitatis incolumem seruare videntur, idque hoc pacto, quo demonstraui. Præter hoc, video nonnullos eam ob causam Athenienses reprehendere, quod interdum illic responsum nec a senatu aliquis, nec a populo possit impetrare, qui totum istuc annum hæret. Fitque hoc Athenis nullam aliā ob causam, quam quod ob negotiorum multitudinem omnes, responso dāto, dimittere non possint. Nā qui possint? quum eos necesse sit primum tot dies festos celebrare, quot nulla Græci nominis ciuitas celebrat; quibus occupati minus expedire reipublicæ negocia possunt. Deinde necesse est eos de tot litibus, causis publicis, actorum rationibus cognoscere, de quot ne homines quidem vniuersi cognoscunt. Itidem senatus necessario multa de bello deliberat, multa de ratione pecuniæ conficiendæ, multa de legum ratione, multa de iis, quæ in vrbe quouis tempore accidunt, multa sociorum agit in negotiis, tributum exigat, naualium pariter & templorum curam gerit. An vero fuerit mirandum, si, quum tot sint negocia, dare omnibus responsa nequeant? Verum dicunt nonnulli, confici eius negocium, qui cum pecunia vel senatum vel populum adeat. His ego fatebor, multa posse Athenis pecunia impetrari; atque etiam futurum, ut plura impetrentur, si plures pecuniam numerent. Sed scio tamen, ciuitatem non posse

sufficere ad hoc, ut omnibus ea conficiantur, quæ requirunt: ne quidem si multo plus auri & argenti quis eis donec. De his etiam cognosci necesse est, si quis nauim non reficit, vel si publicum aliquid inædificat. Præterea danda iudicia choragis ad Liberalia, Thargelia, Panathenæa, Promothealia, Vulcanalia, idque quotannis. Et triremibus quadriregenti singulis annis præficiuntur, quibus petentibus iudicia quotannis danda sunt. Præterea in magistratus examina iudiciaque habenda sunt, inquirendæ causæ pupillares, custodes captiuorum constituendi. Et hæc quidem singulis annis agenda veniunt. Interdum & causæ militares disceptandæ sunt, & si quod aliud iniustum facinus repente existierit, & si nonnulli peculantiam insolitam & impium facinus commiserint. Præter hæc valde multa sunt, quæ silentio prætereo. Maxima vero pars commemorata est, exceptis tributorum indictionibus. Eæplerunq; * quinto quolibet anno fiunt. Age igitur, nonne existimandum est, de his omnibus cognosci debere? Dicat aliquis, mox esse cognoscendum. At si fateri oportet, omnino cognoscendum esse de omnibus: necesse est, per annum id fieri. Sed nunc ne quidem ad hoc anno toto iudicando sufficiunt, ut iniuste agentes coerceant, idque præ hominum multitudine. Age vero, dixerit aliquis, iudicare quidem debet, sed pauciores. Ergo necesse est, si tribunalia pauca instituunt, ut quolibet in iudicio pauci sint. Itaque facile fiet, ut ad paucos iudices machinatio quædam instituatur, & per aduocationes sententiæ ferantur iniustiores. Præterea cogitandum est, necessarium esse Atheniensibus, ut festos dies agant, quibus exerceri iudicia non possint. Et agunt illi dies festos duplo plures, quam alij; quamquam ego plures non ponam illis, quos ea ciuitas celebrat, quæ paucissimis feriat. Quæ quum ita se habeant, nego posse rerum Athenis alium esse statum, quæ qui modo sit: nisi paulatim tolli hoc, illud addi queat. Multum certe immutari non potest, ut non aliquid de populi potestate decedat. Nam ut respublica melius adfecta sit, excogitari multa possunt: ut autem forma popularis maneat, & simul hoc idonee reperiatur, quo melius administretur, id facile non est: extraquam, si paulatim, ut modo atebam, vel aliquid addatur, vel detrahatur. In hoc quoque Athenienses non rectum mihi sequi consilium videntur, quod in oppi-

*Nota lu-
strum, et-
iam apud
Romanos.*

700

dis seditione agitatis deteriores aliis præferant. Faciunt hoc autem certo iudicio. Nam si meliores anteferrent, nimium præferrent eos, qui non in eadem cum ipsis essent sententia. Quippe nulla in ciuitate beneuoli sunt optimates vulgo, sed deterrimi quique singulis in urbibus vulgo bene volunt. Existit enim in paribus erga pares beneuolentia. Quapropter etiam Athenienses sibi congruentia præferunt. Quoties autem partes optimatum sequi constituerunt, nequaquam hoc eis profuit, sed breui plebs in seruitutem redacta fuit. Id a Boeotis contigit. Rursum ubi Milesiorum optimates amplexi fuissent, intra modicum tempus illi defecerunt, & plebem trucidarunt. Itidem quum Lacedæmonios Messeniis prætulissent, non multo post subactis Lacedæmonij Messeniis, bellum aduersus Athenienses susceperunt. Fortassis autem suspicetur aliquis, neminem Athenis iniuste suis honoribus spoliari. Ego vero quosdam esse dico, qui per iniuriam ab honoribus remoti fuerint, sed paucos. At paucos esse non oportet, qui popularent Athenis statum, adgredi velint. Quippe sic se res habet, ut nihil animis iij concipiant, quibus iure honores adempti sunt; sed illi dumtaxat, quibus hoc immerentibus accidit. Quoniam autem modo putare possit aliquis, multos Athenis infamia notari, quum illic vulgus hominum magistratus gerat? Ex huiusmodi vero causis infames Athenis existunt, si iuste non gerantur imperia, si vel proferantur ad populum, vel fiant, quæ iusta non sunt. Hæc qui secum expendere voluerit, non est quod cogitet, Athenis quidquam esse periculi ab iis, quibus irrogata sit infamia.

DD 4

XEN. SOCR. DEFEN-

SIONIS AD IUDICES

Argumentum.

1. Animi celsitudo, quam Socrates in contemnenda morte demon-
stravit. 2. Generosum Socratis responsum ad eum, qui de defensione
ei cogitandum esse monebat. 3. Quenam sit optima defensionis
ratio. 4. Iudicia Athenis qualia fierent. 5. Mors cur innocenti-
bus non sit formidanda. 6. Cur vita longioris desiderio viri sana-
mente præditi flagrare non debeant. 7. Quot, quantaque sint se-
nectutis incommoda. 8. Quenam essent crimina, quorum Socra-
tes accusabatur. 9. Eorum refutatio. 10. Demonij nomine quid
a Socrate intelligeretur. 11. Apollinis oraculum de Socrate reddi-
tum. 12. Socratis encomium. 13. Sapientissimis quibusque pa-
rendum, nulla conditionis ipsorum habita ratione. 14. Familiaribus
suis Socrates cur parere noluerit, quum eum ex iudicium manibus
surripere vellent. 15. Quibus criminibus capitale supplicium de-
beatur. 16. Nova criminum obiectorum brevis refutatio. 17. Quan-
ta animi presentia Socrates iniquo iudicio damnatus, ad mortem
perrexit. 18. Præclara Socratis ad mortem fortiter euntis apo-
phthegmata, quibus amicos suam conditionem deplorantes est cõso-
latus. 19. Anytus cur Socratem iniquo iudicio damnandum cu-
rarit. 20. Anyti singularis improbitas. 21. Victor inter homines
quis vere sit censendus. 22. Anyti filius quam in dale præditus.
Socratis acerrimum iudicium de eo factum, exituque com-
probatum. 23. Præcipua causa, cur Socrates a Iudicibus fuerit
damnatus. 24. Iterum Socratis constantia, fortitudo, vir-
tusque commendatur, qua mortem obire non
dubitavit.

XENO-

XENOPHONTIS SO-

CRATICA DEFENSIO AD

IUDICES.

QVIDEM operæpretium esse duco,
mentionem a me fieri, quo pacto tunc
etiam Socrates, quum in iudicium voca-
tus esset, tam de purgatione sui, quam
exitu vitæ consultauerit: de quo quidem
& alij perscripserunt, & omnes magni-
loquentiam eius sunt adlequuti. Ex quo patet, reuera So-
cratem sic fuisse loquutum. Non tamen declararunt, quod
mortem sibi vitæ præferendam duxerit: quo fit, vt illa ver-
borum magnificentia minus prudens fuisse videatur. Hermo-
genes autem Hipponici filius, familiaris erat Socrati, &
de eo talia protulit: vt illa magniloquentia videatur eius a-
nimo recte cõuenisse. Nam is quum videret ipsum de quavis
alia re potius, quam de causa sua disserere, dixisse se ait:
Nonne par erat, mi Socrates, vt considerares, qua tibi v-
tendum sit defensione? Tum Socratem primo respondisse:
Non defendere tibi videor, quum me vitæ cursum per-
egisse meditor? Rogasse deinde se: qui sic? Quod nihil,
ait, iniqui vumquam in vita designauerim, quam ego de-
fensionis meditatione honestissimam esse arbitror. Quum-
que rursum dixisset Hermogenes: An non vides in Athe-
nienfium iudiciis sæpe iudices oratione commotos inter-
fecisse illos, qui nihil designauerant: sæpe etiam alios, qui
nocentes erant, quum vel oratione commiserationem
mouissent, vel magna cum gratia causam egissent, ab-
soluisse? responsum hoc dedisse Socratem: At mihi pro-
fecto bis iam conanti de purgatione circumspicere, nu-
men aduersatur. Heic quum diceret Hermogenes, mi-
ra quædam ab eo proferri, respondisse Socratem: Tunc
mirandum putas, si etiã Deo videatur præstare, vt iam mori-
ari? An nescis, nulli me hominum ad hunc vsq; diem vitæ
integrius actæ laudem concessisse? Nã quod iucundissimum
est, iciebam mihi vitam omnem sancte ac iuste transactam,
Quo fiebat, vt & ipse magnam ex me voluptatē caperem,

702

& animaduertērem, familiares meos idem de me sentire. At si nunc ætas mea progrediatur ulterius, scio necessarium esse, vt quæ senectutis sunt, mihi quoque contingant: nimirum vt peius videam, minus audiam, ad discendum minus idoneus sim: eorum vero, quæ didicerim, facilius obliuiscar. Iam si animaduertā, deteriorem me fieri, grauiusq; hoc feram: qui dicere possim, me iucunde victurum? Fortassis etiam, inquit, Deus ipse hoc mihi quadā ex benignitate præstat, vt non solum opportuno ætatis tempore viuendi finem faciam: sed etiam ratione longe facillima. Nam si modo condemnatus fuero, non obscurum est, posse me vti mortis genere, quod lenissimum esse iudicatū sit ab iis, quibus hoc cognoscere curæ fuit, minimumq; negotij sit exhibiturū amicis, quod deniq; in moriente maximū desiderium excitet. Quippe quum nihil indecori, neq; offensionis aliquid in animis eorū, qui adsunt, relinquitur, & ita quispiam extinguitur, vt & sanum habeat corpus, & animam, qui comiter agere cū aliis queat: qui fieri potest, vt hoc non sit optabile? Recte autē dī tunc aduersabantur cogitationibus meis, quū nobis viderētur omni modo effugiendi rationes esse quærendæ. Nā si hoc perfecissem, nimirū comparassem mihi, vt pro eo, quod nunc moriendū est, vel morbis excruciatius vitam clauderem, vel senectute, in quam omnia molestā, planeque ab omnibus gaudiis secreta confluūt. Equidem mi Hermogenes, inquit, hæc profecto non expetam; sed si ea commemorans, quæ consequutū me præclare tum a diis tum ab hominibus puto, quæq; mea sit de me ipso opinio, grauis iudicibus ero: mortem potius eligam, quam vt parum ingenue vitam longiorem emendicando, pro morte vitam multo deteriore lucrer. Quum autem ita decreuisset, iamque accusassent eum aduersarij, quod illos deos, quos ciuitas pro diis haberet, ipse deos non putaret, aliosq; deos nouos introduceret, ac iuuentutem corrumpere: tūc ad iudices accedentem, in hanc sententiam loquutum esse tradit Hermogenes. Ego vero, iudices, primum hoc miror, vnde vnaquam Melitus hoc animaduertērit, quod ait me, quos deos existimet ciuitas, pro diis non habere. Nā sacrificantem me communibus festis, & in aris publicis, tum alij, qui coram adsunt, videre; tū Melitus ipse si quidem voluit. Nqua vero numina quo pacto ego introducere, dum dico,

dei

dei vocem mihi obuersari, denuntiantē, quid sit agendum? Nam qui alitūm vocibus, & hominum vtuntur omnibus, ex vocibus scilicet coniecturas sumunt. De tonitruis an aliquis dubitet, num vocem edant, vel maximum sint augurium? Sacerdos item in tripode Pythia, nōne & ipsa voce, quæ habet a deo, enuntiat? Enimvero deum futuri præscium esse, ac significare futura cui velit, omnes haud aliter atque ego, tum dicunt, tum existimāt. Sed alij auguria, & omina, & coniectores, & vates adpellant eos, qui futura significāt. Ego vero dæmoniū & numen hoc adpello, meq; arbitror, dum sic voco, veriora, magisque pia dicere, quam * iij, qui a- *Si nihil*
 uibus diuinam potestatem adtribuunt. At qui non mentiri *subaudi-*
 me contra deum, hoc etiam argumentum habeo. Nam li- *tur, dicen-*
 cet amicis plerisq; consulta numinis enuntiauerim, num- *dum vide-*
 quam tamen in mendacio sum deprehensus. Hæc vbi iudi- *tur, quam*
 ces audientes tumultuarentur, quia partim dictis fidem nō *cos. E. P.*
 haberent, partim inuiderent ei, quod consequeretur a diis maiora, quam ipsi, rursus dixisse Socratem: Age vero, alia quoque audire, vt magis etiam ex vobis illi, qui volent, diuinitus honorem mihi tributum non credant. Nam quum Chærephon aliquando Delphis oraculum de me sciscitaretur in multorum præsentia, respondit Apollo: neminem hominum me vel liberalioris esse indolis, vel iustiorum, vel prudentiorum. Posteaquam his etiam auditis iudices magis tumultuarentur, vt par erat, rursus dixisse Socratem: At qui maiora, iudices, deus ille de Lycurgo, qui Lacedæmonis auctor legum fuit, quam de me, oraculis prodidit. Fer- *704*
 tur enim Lycurgum ingredientem sanum sic adloquutus esse, vt diceret: Cogito equidem, num te deum adpellem, an hominem. Me vero deo quidem ille non comparauit, sed hominibus tamen plurimum præstare censuit. Nihilominus vos ne in his quidem deo temere fidem habueritis, sed singillatim ea, quæ de me prodidit, considerate. Quem enim minus me cupiditatibus corporis seruire nostis? quæ liberaliorem? qui a nemine neque munera, neque mercedem accipio. Quem vero iustiorum merito existimetis eo, qui sic ad præsentia semet accommodat, vt alienæ rei nullius egeat? Et sapientem illum virum quis merito non dixerit, qui ex quo tempore intelligere quæ dicebantur, cepi; numquam intermisi tum inquirere, tum discere, quid

quid boni poteram? At minime frustra me laborasse, an non & illa vobis argumento esse videntur, quod multi ciues ex iis, qui virtuti dediti sunt, multi etiam exteri mea cōfuetudine prae omnibus vti maluerint? Quid esse dicem? in causa, quod quum omnes norint, minime mihi facultates esse ad remunerandum, nihilominus multi cupiant aliquid mihi donare? Cur a me nemo beneficium reposcit, quum complures se mihi gratias debere fateantur? Cur in obsequio suam deplorant sortem alij, quum ego vitam degenerem nihilo magis difficultatibus impeditam, quam quum maxime beata ciuitas esset? Quid, quod alij delicias e foro ingenti pretio mercantur, ego sine sumtu suauiores illis delicias ex animo meo comparo? Quod si nemo in iis, quae cumque de me ipso dixi, redarguere mendacij me potest, cur non merito tum a diis, tum ab hominibus lauder? Et nihilominus dicis tu, Melite, me his videntem institutis corrumpere iuuenes? Atqui nouimus certe, quae iuuenum corruptelae sint. Tu dicito, an quem per me scias vel ex religioso impium, vel ex modesto petulantem, vel ex frugisumtuosum, vel ex sobrio vinosum, vel ex laborum tolerante mollem factum, vel ab alia voluptate praua superatum. At ego profecto, ait Melitus, noui eos, qui abs te persuasi sunt, ut tibi magis obtemperarent, quam parentibus. Equidem hoc, inquit Socrates, de institutione verum fateor. Sciunt enim, hanc meam fuisse curam. De valetudine vero medicis potius homines, quam parentibus obtemperant: & in concionibus omnino Athenienses vniuersi potius iis, qui prudentissime dicunt, quam necessariis suis parent. Annon in delectu praetorum & parentibus vestris, & fratribus, & vero vobis ipsis antefertis eos, quos existimatis rerum bellicarum peritissimos esse? Nimirum o Socrates, inquit Melitus, & expedit ita, & vsu receptum est. An non igitur, subiicit Socrates, mirum hoc tibi videtur esse, quod quum in actionibus ceteris praestantissimi quique non solum pares aliis sint, sed etiam eximio quodam honore ornentur; ego quia maximo in hominum bono, quod institutionis est, quorundam opinione ceteris praestare iudicem, capitis abs te anquirar? Fuerunt autem plura scilicet his dicta, quum ab ipso, tum ab amicis, qui eius causae patrocinabantur. Sed mihi non omnia recensere, quae

quae in iudicio fuere dicta, studio fuit: sed satis habui ostendere, Socratem nihil fecisse pluris quam quod nec in deos impium, nec in homines iniustum se gessisset. Quo minus autem morte afficeretur, minime sibi deprecandam putabar: adeoque sibi iam opportunum moriendi tempus oblatum esse arbitrabatur. Quam quidem eius fuisse mentem, magis etiam paruit, posteaquam iudicum sententia condemnatus fuit. Primum enim iustus multam exsoluere, neque de suo eam soluit, neque amicos id facere passus est. Immo etiam dicebat, multae solutionem eius esse hominis, qui se iniuste fecisse fateretur. Deinde quum familiares eum surripere vellent, non solum non obsequabatur: sed etiam rideri illos videbatur; quum quaereret, eorum alicubi locum extra Atticam scirent, quo mors non posset accedere? Posteaquam iudicio finis impositus, dixisse traditur: Necessae est eos, amici, qui testes docuerunt, ut peiorando falsum aduersus me testimonium dicerent, vna cum illis, qui paruerunt, magna sibi tum impletaris, tum iniusticiae conscios esse. Me vero cur animo deiectione nunc esse conueniat, quam ante condemnationem: quum non sim conuictus quidquam eorum fecisse, ob quae illi me accusarunt? Nec enim pro Ioue, Iuno, diis praeter hos ceteris, novos quosdam deos sacrificiis placasse, nec in iure iurando citasse, nec denique me nominasse compertum est. Iugenes autem quo pacto corrumpere, ad tolerantiam & frugalitatem eos aduocans? Quibus quidem facinoribus mortis poena proposita est, ut sunt sacrilegia, parietum furti causa perfossiones, plagium, patriae proditio: eorum nihil me designasse, ipsi aduersarij fateantur. Quo fit, ut mirandum mihi videatur, quam obrem me dignum esse morte statueritis. Ne illa quidem de causa, quod iniuste occidar, animo esse deiectione debeo. Non enim hoc mihi, sed iis, qui me condemnarunt, dedecori est. Praeter ea me Palamedes consolatur, qui eodem simili mortis genere periiit. Nam is etiam nunc longe pulchriorem huiusmodi materiem suppeditat, quam Ulysses, qui cum iniuste occidit. Et scio non modo sequuturum, sed etiam praeteritum te in superis testimonium mihi perhibiturum, neminem me umquam laesisse, neque reddidisse peiorem: sed eos ad fecisse beneficio, qui mecum diserebant, quum gratis, quid-

quid boni poteram, docerem. Hæc quum dixisset, ita discerebat; vt nihil esset, quod dictis ab ipso non responderet: actum oculis, tum gestu, tum incessu hilaritatem præferebat. Quumque animaduerneret eos, qui comitabantur, lacrumam: quid hoc est? inquit. modone fletis? non iam dudum scitis, ex quo genitus fui, a natura me ad mortem condemnatum esse? Enimvero si secundis rebus adfluentebus et vita præcipior, patet tum mihi, tum aliis, qui benevolentia me prosequuntur, dolendum esse. Si vero diris rebus imminetibus viuendi finem facio, omnino vobis omnibus, tamquam in rerum mearum successu prospero, lætandum arbitror. Aderat Apollodorus quidam, mirifice studiosus Socratis, ceteroqui vir simplex. Is ad eum: Ego vero, mi Socrates, inquit, molestissime ferro, quod iniuste necari te video. Tum Socrates caput eius demulcens, dixisse perhibetur: Tunc, carissime Apollodore, videre me malles iure, quam iniuste occidi? Simul subrifisse fertur. Hoc quoque proditum est, quod quum Anytum prætereuntem vidisset, dixerit: Hic vir gloriabundus exultat quasi me interfecto magnum præclarumque facinus paritarit; qui quum ipsum maximi viderem in republica fieri, filium eius ad operas cotiariorum institui debere negauerim. Quam excors est, ait, qui nescire videatur, quod quicumque nostrum & vtiliora, & præclariora in omne æuū gesserit, is victor sit. Enimvero, inquit, quum Homerus etiam nonnullos, qui erant in exitu vitæ, futura prænoscere fecerit: lubet & mihi quiddam quasi per oraculum significare. Fuit aliquando mecum Anyti huius filius exiguo tempore, visusque est mihi indole non ignaua præditus esse. Itaque aio, non permanurum in illo seruilis vitæ genere, quod pater ei præscripsit. Quia verò nullius virtute præditi viri curæ commendatus est, dico futurum, vt in aliquam libidinem scdam proruat, & in illa fecordia longius progrediatur. Hæc dicēs nequaquam mentitus est. Nam adulescens hic, quum vino delectaretur, neque noctu, neque interdum bibendi finem faciebat: ac tandem nec patriæ, nec amicis, nec sibi vtilis fuit. Anytus ipse propter educationem filij prauam, & amentiam suam, etiam a morte infamis est. Socrates autem, quod magnifice pro tribunali se prædicaret, inuidiâ contracta; magis iudicis

707

dicēs ad damnandum sese impulit. Illi equidem fatum diis acceptum obtigisse arbitror. Quippe molestissimam vitæ partem valere iussit, & mortis genus inter alia tranquillissimum obiit. Idem robur animi sui declarauit. Nam quum intelligeret, magis ex re sua esse, vt moreretur, quam vt diutius viueret; quemadmodum ad alias res bonas se non difficilem ac tardum, ita nec ad mortem lentum mollemue præbuit: immo hilariter eam & expectabat, & obiuit. Sapientiam quidem cerre, animique magnitudinem quum in hoc viro considero: non possum nō eius meminisse, nec vbi meminerim, non etiam laudare. Quod si quis eorum, qui virtutis studiosi sunt, cum aliquo versatus est, qui Socrate fuerit vtilior: eum ego virum dignissimum iudico, qui beatus prædicetur.

XEN. MEMORABILIVM

LIB. I.

ARGVMENTVM.

1. Crimina, que Socrati ab accusatorib. obiciebantur. 2. Crimenum refutatio. 3. Quibus potissimū de causis Socrates accusatus fuisse, quod noua numina in Rempub. introduceret. 4. Socratis de Damonio, a quo se de futuris moneri dicebat, sententia. 5. Rerum futurarum euentus hominibus quidem ignotus, Diis vero (vel potius Deo) notus. 6. Cur de rebus humanis Dij consulendi. 7. Quenam sint ea, de quibus numen diuinum consulere conuenit. 8. Socratis Mores, & quotidianæ vitæ studia. 9. Socrates quo magis in bonarū rerum disciplinis progrediendum, quid discendū, a quibus abstinendum, & cur modū quendam in his seruandū censeret. 10. Quibus de rebus quotidie differeret. 11. Socratis constantia in inuisurandi religione fortiter tuenda, quando, quomodo, cur apparuerit. 12. Socrates de diuina potentia, presentia, atq; providētia quid sentiret, quid alij. 13. Cōgeries virtutū, quib. Socrates erat ornatus, & ad quas sectandas alios etiā suo exēplo conabatur inuitare. 14. Socratica vitæ genus quale fuerit. 15. Socrates erga suos familiares, atque discipulos quomodo segeret, quid de aliis, qui aliter facerent, sentiret. 16. Cur suadendo potius, quam per vim, ea sint ab hominibus obtinenda, que cupimus habere. 17.

Quomodo Socrates non fuerit auctor scelerum, quæ Critias, & Alcibiades, eius discipuli, perpetrarunt. 18. Critia, & Alcibiadis ingenium, mores, studia. 19. Cur Socratem audire, eiusque colloquiis, & consuetudine voluerit uti. 20. Boni doctores officium. 21. Bonorum discipulorum officium. 22. Bonorum, malorumque hominum consuetudo, quid boni, vel quid mali nobis afferat. 23. Amor veneris quot, & quantum malorum auctor. 24. Virtutes exercitatione comparari posse. 25. Critia, & Alcibiadis, postquam a Socrate receperunt, vita qualis fuerit. 26. Doctores, qui suum officium faciunt erga discipulos, non sunt accusandi propter discipulorum, qui ab illis postea recesserunt, negligentiam, oblivionem, atque nequitiam. 27. Quomodo Socrates Critiam a nefariis amoribus auertere sit conatus.

28. Causa præcipua, cur Socratem Critias odio sit prosequutus.

29. Nullus ab eo doceri bene potest, quem odit. 30. Alcibiadis cum Pericle tutore suo de legibus disputatio. 31. Quid Lex sit, & quinam legum obseruantes dicantur. 32. Vis, & legum euersio quid. 33. Enumeratio quorundam Socratis discipulorum, qui se dignos Socrate discipulos ad extremum usque vitam spiritum egregie præstiterunt. 34. Vera honoris parandiratio. 35.

Otiij incommoda quot, & quanta. 36. Otiiosos quosnam Socrates appellaret. 37. Quomodo tractandos censeret Socrates eos, qui nec dictis, nec factis, nec sibi, nec alijs utiles essent. 38. Socratis encomium cum purgatione coniunctum. 39. Quid a Deo precibus petendum. 40. Quæ Sacrificia Deo grata. 41. Socratis religio, & frugalitas quanta. 42. Eiusdem cum Xenophonte colloquium de continentia, & modestia. 43. Repetuntur amoris ueneris uis, & mala. 44. Osculorū, quibus formosos, vel formosos osculamur, & ueneris, quod Phalangia (hoc autem genus est aramei) sola oris adplicatione, soloque tactu mortalibus iniucium, pericula collatio, quæ nos ab istis formosorū, vel formosarū osculationibus deterret. 45. Socratis cum Aristodemio colloquium de Deo.

46. Humani corporis a Deo fabricati descriptio, & præstantia, quæ diuinam providentiam, sapientiam, ac potentiam probat. 47. Humanæ animæ excellentia diuinitus homini data. 48. Continentiæ encomium, & incontinentiæ vituperatio. 49. Socratis cum Antiphonte colloquium de vita genere, quod Antiphon per malignitatem in Socrate damnabat. 50. Collatio vitæ Socraticæ, & illius, quam Antiphon sequi malebat, ut demonstraretur uerum uitæ genus honestiss, iucundiss, ac utiliss sit censendum.

51. Vera ad gloriam uia.* Alterum huius libri argumentum longe breuius. In hoc libro continentur crimina, quæ Socrati ab aduersarijs obiecebantur, & singulorum proluxa refutatio a uita Socratica partibus petita, quæ refutatio præclarum Socratis encomium habet, quod aperte demonstrat insignes tanti uiri uirtutes, & accusatorum malignitatem, calumnias, ac impudentiam. Hic uita Socratis colloquia cum uarijs hominum generibus habita describuntur, quæ testantur quomodo Socrates exemplo suo, dictis, factisque ceteros mortales ad omne uirtutis genus adhortaretur, & a uitijs deterreret.

XENOPHONTIS MEMORABILIVM LIBER PRIMVS.

SEPENUMERO miratus sum, quibusfamam rationibus accusatores Socratis Atheniensibus persuaserint, eum sic erga rem publicam se gessisse, ut morte dignus esset. Nam accusatio instituta aduersus eum, huiusmodi quædam fuit. Agit iniuste Socrates, quod ea numina, quæ ciuitas pro dijs habet, deos non putet: alia uero numina noua introducat. Præterea iniuste agit, quod adulescentes etiam corrumpat. Primum igitur, quod pro dijs non haberet eos, quos habet hæcciuuitas, quo tandem argumento sunt usi? Etenim palam sacrificabat, sæpe quidem domi suæ, sæpe communibus in aris totius ciuitatis. Præterea non obscure uanicinijs utebatur. Erat enim perualgarum, dicere Socratem: numen plerumque sibi significare. Quæ causa mihi uidetur in primis fuisse, cur introductorum nouorum numinum culpam in eum conferrent. At Socrates nihil rei magis nouæ introduxit, quam alij, quicumque diuinationem esse statuentes, & augurijs, & omnibus, & præfagijs, & sacrificijs utuntur. Existimant enim illi, non aues, nec obtuos scire, quid ex usu sit iis, qui diuinatione utuntur: sed horum opera deos illa significare. quod etiam putabat Socrates. Verum maxima pars aise, se ab auib, & ab occurrentibus uel auerti, uel incitari.

Socrates autem dicebat id, quod & sentiebat, nimirum ut
 men omnia significare: multisque familiaribus denuntiaba-
 bar, ut hæc facerent, omitterent illa, tamquam numine sibi
 ea prædicente. Quod si qui parerent ei, sentiebant id sibi
 ex usu esse: alios qui non paruissent, facti pœnitebat. Quis
 verò non fateatur, noluisse Socratem vel stolidum, vel
 adrogantem apud eos videri, qui consuetudine ipsius vte-
 bantur? vtrumque certe videbatur in eum cadere, si de-
 nuntiabat, ea sibi diuinitus indicari, & palam mentieba-
 tur. De quo patet, nihil prædicturum fuisse, nisi vera se
 709 dicturum credidisset. Quis autem alij fidem in his habe-
 at, quam deo? Iam qui diis fidem habebat, quomodo non
 esse Deos putabat? Enimvero faciebat hæc quoque ad ne-
 cessarios. Auctor illis erat, ut necessaria facerent, quemad-
 modum ea fieri putarent optime. Verum de iis, quorum
 incertus esset euentus, oracula consultum mittebat suos;
 an suscipienda essent. Addebat eos, qui præclare domos
 & vrbes administraturi essent, arte diuinandi egere. Nam
 uti quis percipiat ædificandi artem, vel excutoriam, vel
 colendi agrum, vel hominibus imperandi, aut huiusmodi
 opera examinandi, aut rationes in eundi, aut rem domesti-
 cam administrandi, aut imperatoriam peritiam consequen-
 di; huiusmodi omnia posse homines doctrina consuequi,
 suoque arbitratu eligere dicebat: quæ autem in his essent
 maxima, deos sibi aiebat referuare, eorumque nihil non
 hominibus obscurum esse. Nec enim constat ei, qui agrum
 egregie conferit, quisnam fructum sit percepturus: nec qui
 egregie domum ædificat, quis eam sit habitaturus: nec im-
 peratoriam rei peritus, an imperatoris munere fungi expedi-
 at: nec peritio rerum ciuiliū, an ex usu futurum sit, ut ci-
 uitati præsit: nec qui formosam ducit, ut ea lateatur, an pro-
 pter hanc dolorem sensurus sit: nec qui potentes in ciuitate
 ad fines adeptus est, an per hos ciuitate sit exsulaturus. Ho-
 rum omnium si qui nihil ad numen referant, sed vniuersa
 potius ad hominis consilium: furere dicebat. Idem illos et-
 iam aiebat furere, qui per diuinationem exploraret ea, quæ
 hominibus discendo diiudicandi potestas diuinitus esset
 concessa: veluti si quis consulat, vtrum moderandi curtus
 peritum, an imperitum præstet in vehiculum recipere: vel
 gubernandi peritum in nauem recipere præstet, an impe-
 ritum.

ritum. Quæ item homines numerando, vel metiendo, vel
 ponderando scire possunt, ea qui a diis quærent, nefarie
 ducebat agere. A deoque necesse esse dicebat, ut quæ homi-
 nes discendo cognita facere dii vellent, discantur: quæ ve-
 ro sunt obscura hominibus, in iis conandum, ut per diui-
 nationem dii consulantur. Nam significare deos hæc il-
 lis, quibus sint propitij. Erat autem Socrates semper in ho-
 minum oculis. Nam mane ad loca deambulationibus &
 exercitiis destinata pergebat, & quum frequēs erat forum,
 conspicebatur in publico, reliquumque diei degebat istic,
 vbi versaturus inter plurimos esset. Differabat autem ple-
 rumque, sic tamen, ut ipsum audiendi facultas iis, qui vellent,
 esset. Neque vllus vquam Socratem impij quidquam, aut
 nefandi, vel designare vidit, vel audiuit dicere. Nec enim de
 rerum omnium natura sic differabat, uti complures alij, ni-
 mirum considerans, quo pacto is, qui a professoribus sapi-
 entia mundus adpellatur, ortus sit; quibusq; de causis ne-
 cessariis singula res cælestes fiant. Immo eos qui his rebus
 occuparentur, fatuos esse demonstrabat. Ac primum de eis
 hoc considerabat, an quod rati se humana iam satis intelli-
 gere, ad ea tractanda accederent: an relictis reb. humanis,
 diuinis contemplantes, quæ sui essent officij se facere puta-
 rent. Mirabatur etiam, nõ eos clarissime perspicere, homi-
 nes hæc inuenire non posse. Nec enim eos, qui plurimum
 adrogent sibi, quod de his differere norint, easdem inter se
 opiniones fouere; sed furiosorum instar inter se comparatos
 esse. Nam qui furiosi sunt, parum quæ sunt terribilia, non
 metuunt; partim etiam non metuenda metuunt. Idem his
 videri turpe esse, in turba quid vel dicere, vel facere; aliis ve-
 ro ne exequidum quidem esse ad homines, videri: hos neq;
 fanum, neque aram, neque rerum diuinarum quidquam
 in honore habere: illos & lapides, & ligna quælibet, & bel-
 luis colere. Idem eorum, qui de rerum omnium natura sol-
 licite inquirant, alius videri, vnum quiddam esse quod existat;
 aliis, esse ea numero infinita. His omnia semper moueri, il-
 lis nihil vquam moueri: his omnia tum oriri, tum interire;
 illis, nihil vquam nec ortum, nec interire. Præterea de his
 illud quoq; considerabat, vtrum perinde ac illi, qui res hu-
 manas discunt, arbitrantur hoc, quod didicere, tum sibi,
 tum aliis, quibuscumque veliat, se facere posse; sic & il-
 lum.

li, qui res diuinas inquirunt, arbitrentur se, posteaquam cognouerint, quibus rationibus necessariis singula fiant, effecturos ubi velint, ventos, aquas, temporum vicissitudines, aliaque, si quo sit opus, his consimilia. An eiusmodi quidam ne quidem sperent, satisque habeant scire tantum, quo pacto rerum huiusmodi singulae fiant. De illis igitur, qui hæc tractarent, huiusmodi proferebat: ipse de rebus humanis differebat semper, quum quidem consideraret, quid pi-
 711 um esset, quid impium: quid honestum, quid turpe: quid iustum, quid iniustum: quid mentis sanitas, quid insaniam: quid fortitudo, quid ignauias: quid ciuitas, quid rerum ciuili-
 um peritus: quid imperium in homines, quid hominibus imperandi peritus: itemque de rebus ceteris, quarum cognitione instructos arbitrabatur probos ac honestos viros esse: qui autem eas ignorarēt, mancipia merito vocari. Quapropter in iis, de quibus quid sentiret Socrates, non constabat, alucinatos fuisse iudices, mirum videri non debet. Quæ autem sciebant omnes, ea non ad animos ipsis accidisse, mirum est. Nam quum aliquando senator esset, ac sacramentum senatorium præstitisset, quo comprehendebatur, vt secundum leges sententiam diceret: atque etiam preses populi factus esset, qui * contra leges nouem prætores, Thrasyl-
 i ac Erasimidis collegas, vna condemnatione morte multari petebat: decretum, adiuncto suffragio suo, facere noluit. Quumque populus ei succenseret, multique potentes minarentur: nihilominus plures fecit iurisiurandi religionem, quam studium gratificandi populo contra ius & fas, aliorumque minas vitandi. Etenim deos putabat hominum curam gerere alia quadam ratione, quam vulgo existimetur. Nam plerique putant deos quædam scire, quædam nescire. Socrates autem arbitrabatur Deos omnia, quæ vel dicerentur, vel agerentur, vel clam deliberarentur, scire. Hæc idem ubique adesse, ac de rebus humanis omnia mortalibus significare. Quamobrem mirari subit, quo tandem pacto persuasi fuerint Athenienses, Socratis de rebus diuinis non sanam fuisse sententiam, quum ille nihil vquam impij in deos vel dixerit, vel commiserit: potiusque sic de iis & loquutus sit, & in eos se gesserit, vt si quis ea tum dicat, tum faciat, sit ac putari debeat religiosissimus. Hoc quoque mirum mihi videtur, persuaderi quosdam potuisse, quod
 Socra-

Socratis
 constantia.

* Vide supra
 librum
 primum
 Hist. Grec.
 in exte-
 mo.

Socrates adulescentulos corrumpere; qui præterea, quæ dicta sunt primo rerum venerarum, ac gulæ, supra omnes homines continentissimus erat: deinde hyemis, ætatis, laborum omnium tolerantissimus: atque etiam sic ad frugalitatem institutus, vt quum valde modicum possideret, facillime contentus iis esset, quæ habebat. Quo igitur pacto, quum talis esset ipse, reddidit alios vel impios, vel legum violatores, vel luxuriosos, vel in rebus veneris incontinentes, vel molles ad perferendos labores? Immo vero multos ab his vitiis reuocauit, vt que virtutis essent studiosi, perfecti: etiam iniecta spe, futurum, vt si sui ipsorum curam gererent, in viros probos ac fortes euaderent. Neque tamen vquam hæc se docere velle profitebatur, sed quia constabat
 712 eum talem esse, in spem erigebat illorum animos, qui consuetudine ipsius utebantur; futurum, vt si ipsum imitarentur, & ipsi tales euaderent. Nec corpus quidem ipse suum negligenter curabat, ac si qui curarent negligenter eos minime laudabat. Itaque improbat, si quis nimio cibo refertus labores immodicos susciperet; magisque probabat, si quod animus libenter admisset, id laborando conficeretur. Nam eiusmodi habitum valetudini non parum conducere, ac animi studium haudquaquam impedire aiebat. Minime vero delicatus erat, aut ostentandi se cupidus, siue vestitu, seu subligariis, seu * reliqua vitæ ratione. Ne au-
 * Seueri-
 quos quidem efficiebat eos, qui cum ipso versabatur. Nam & quo corpo-
 aliis a libidinibus eos reuocabat, & a studiosis sui pecuniam in cultu. F.
 non exigebat. Quæ in re quum abstinentem se ostēderet, li- P. 237.
 beralitatem exercere se iudicabat. Qui autem colloquiorum & conuersationis causa mercedem caperent, sui met quosdā quasi plagarios adpellabat propterea, quod necessario disserere cogentur ad eos, a quibus mercedem acciperēt. Mirum ipsi videbatur eum, qui virtutē profiteretur, pecuniam exigere; neque maximum lucrum ducere, quod egregium amicum sibi adiungeret; potiusque metuere, ne is, qui probus & honestus vir factus esset, homini optime de se merito non etiam maximam gratiam haberet. E contrario nemini Socrates vquam tale quid pollicebatur, sed futurum credebat, vt qui de numero familiarium suorum amplexi fuissent ea, quæ probabat ipse, toto vitæ tempore tum sibi, tum aliis insignes amici essent. Quo igitur modo virtualis iuuenes

*h. e. iust-
fragis. Nā
ad hoc fa-
bis utebā-
tur.

corrumperet? nisi forte virtutis studium corruptelam quā esse putat. At profecto, dixit accusator, familiares suos tales effecit, ut leges receptas contemnerent: quum diceret, stultorum esse hominum, magistratus ciuicium faba præficere: quādo nemo fabarum nauium gubernatoris opera velut vitæ, neque fabri, neque tibicinis, neque aliis in rebus talibus, in quibus si erretur, multo minora detrimenta capiuntur, quam si peccetur in republica. Tales ille sermones effere iuuenum animos aiebat, ut præsentem reipublicam statum contemnerent, eosdemque violentos reddere. Verum ego arbitror eos, qui prudentiam colunt, sequi purant posse ciues ea docere, quæ expediant, minime violentos fieri: quippe qui sciant, cum violentia quidē inimicitias & pericula coniuncta esse, hæc autē posse fieri absque omni periculo, & cum amore ac beneuolentia, persuadendo. Nam qui vi coguntur, ita oderunt, ut quibus aliquid ademptum sit, atque persuadentur, quasi quibus grata res acciderit, etiam amant. Quam obrem in eos, qui prudentiæ studiosi sunt, minime vis cadit: sed inferre vim, eorum est, qui vires habent absque consilio. Præterea si quis violenter audeat agere, non paucis egebit sociis: qui vero persuadere potest, nullo. Nam solum se putat ad persuadendum satis valere. Quinetiam eiusmodi hominibus minime accidit, ut quemquam occidant. Quis enim iustificere velit aliquem potius, quam viuum obsequentem habere? At vero, dicebat accusator, vti consuetudine Socratis Critias & Alcibiades, maximis malis ciuitatem adfecerunt. Nam Critias quidem certe paucorum in dominatu longe omnium auarissimus & violentissimus fuit: Alcibiades autem longe omnium in statu populari fuit intemperantissimus, & petulantissimus, & violentissimus. Equidem si quo damno ciuitatē hi duo adfecerunt, non excusabo: quæ autem fuerit vtriusque cum Socrate consuetudo, commemoretur sum. Erat vterque natura longe omnium Atheniensium ambitiosissimus, & qui vellent omnia per se geri, ut omnium clarissimi fierent. Norant autem, minoribus facultatibus Socratem plane contentum viuere, cunctisque a voluptatibus se prorsus abstinere: denique illos, quibuscum dissereret, in colloquio ita flectere, prout ipse veller. Quæ quum illi viderent, ac tales essent, quales fuisse paulo ante referebamus: an quis dicat, eos in ciuitates cupiditate vitæ modestiæque Socraticæ cō-

luctu-

consuetudinem ipsius expetiuisse: an potius quod existimarent se, si cum ipso versarentur, futuros & ad dicendum, & ad gerendas res promptissimos? Arbitror equidem, si deus opinionem vtrique dedisset, ut vel totam vitam sic viuere, quemadmodum Socratem viderent viuere, vel moreretur: potius mortem electuros fuisse, quod quidem iis rebus, quas gessere, declararunt. Nam vbi primum arbitrabatur, se præstantiores iis esse, qui vnâ cum ipsis Socrati aderant: mox a Socrate resiliunt, remque publicam gerendam susceperunt, cuius gratia Socratis studiosi fuerant. Fortasse quis ad hæc responderit, debuisse Socratem non prius familiares suos in rerum ciuiliū scientia instituere, quam vitam modestiam illi didicissent. Ego vero nihil ad hoc contradico. video tamen omnes eos, qui docent, se ipsos discipulis exhibere, quo pacto præstant ipsi, quod docent: atque etiam eos oratione impellere. Noui Socratem quoque se ipsum virum probum & bonum familiaribus suis exhibuisse, deque virtute, ac rebus humanis ceteris, præclarissime disseruisse. Nec non illos duos noui modeste se gessisse, quam quidem diu Socratis utebatur familiaritate: non quod vereretur, ne a Socrate vel multarentur, vel caderentur: sed quod putarent, id temporis hoc sibi maxime ex vitâ esse. Fortassis autem plerique illorum, qui philosophari se profiterentur, dixerint: iustum hominem nunquam iniustum fieri, neque ex modesto petulantem: neque in quoquam illorum, quæ discendo percipiuntur, eum, qui didicit, indotum posse fieri. Verum mea de his diuersa sententia. Video enim perinde, atque corporis actiones ab iis suscipi non possunt, qui corpora non exercent: sic etiam actiones animi non posse ab iis perfici, qui animum non exercent. Necepi ea, quæ faciunda sunt, facere: nec ab iis abstinere, a quibus abstinendum erat, possunt. Quæ causa est, quam obrem parentes filios suos, tametsi modesti sint, nihilominus ab improbis hominibus arceant: quippe quod bonorum consuetudo, virtutis exercitatio sit: malorum autem, eiusdem exitium. In quo quidem nobis etiam poeta testimoniū est, qui ait:

*Tradent nempe boni bona, sed si vixeris inter
Pravos, amittes quod tibi mentis adest.*

Quique rursus ait

EE ♦

*Thucydida.

Vir bonus interdum male, mox bene se gerit idem.

quibus sane testimonio meo & ipse adfentior. Nam, ut video, perinde atque illi, qui se non exercent, carminum eęta lege compositorum obliuiscuntur: sic & præcepta doctrina ab iis obliuioni traduntur, qui negligētes sunt. Quis autem aliquis illorum præceptorum obliuiscitur, quibus ad virtutem excitatur: eorum etiam oblitus est, quæ dum percipiendo animus adfcitur, mentis sanitatem ac modestiam adpetit. Eum vero, qui horum obliuiscitur, mirum non est, ipsius etiam obliuisci modestia. Video etiam illos, qui ad potandi studium plus æquo prouecti sunt, & amoribus impliciti, minus ea posse curare, quæ erat necesse; min usque se ab iis abstinere, a quibus abstinendum erat. Nam multi, qui etiam pecuniis parcere prius poterant, quæ amarent, in amorem prolapsi iam non amplius id possunt: absumtisque pecuniis, ab iis lucris, a quib. ante se cōtinebant, quippe quæ turpia ducerent, abstinere nequeunt. Cur igitur fieri non possit, ut qui ante modestus fuerit, deinde non sit modestus: & qui iuste agere potuerit, deinde non possit? Equidem omnia bona & honesta comparari exercitatione posse statuo, maxime modestiam. Nam in eodem corpore voluptates animo insitæ persuadent ei, ne temperanter ac modeste se gerat, sed quamprimum & ipsi & corpori gratificetur. Quamobrem etiam Critias & Alcibiades, quam diu cum Socrate versabantur, quod illum opitulatorem haberent, cupiditates in honestas vincere poterant: verum posteaquam ab eo discessissent, Critias quidem, quum in Thessaliam fuga se recepisset, consuetudine hominum istic utebatur, qui vitam facinorosam potius, quam iustam agerēt: Alcibiades autem, posteaquam eum, ob elegantiam formæ, multæ ac speciosæ mulieres venatæ essent, atque ipse propter potentiam, quæ & in vrbe, & apud socios obtinebat, a multis hominibus, iisq; adfentandi peritis, dissolutior fieret, & a populo honorem ei habente coleretur, facile que primas obtineret: perinde ac athletæ, qui gymnici in certaminibus facile primas adepti sunt, exercitationem negligunt; sic & ipse seipsum neglexit. Huiusmodi ergo quum illis accidissent, ac non solum ob generis nobilitatem intumuisent, sed etiã propter opes elati essent, inflati propter potentiam, dissolutiores multorum hominum

num opera facti, & his adeo vitiis omnibus corrupti, quum etiam longo tempore abfuisent a Socrate, quid mirum erat, eos insolentes euassisse? deinde, si quid ab his peccatū est, eius culpam accusator in Socratem confert: quod autem eos admodum adolecentes, quæ ætate consentaneum est, maxime contumaces & intemperantissimos fuisse, Socrates modestos reddiderit, id vero nulla dignum laude putat accusator? Atqui eo modo de aliis non iudicatur. Quis tibi cen, quis citharædus, quis magister alius, posteaquã discipulos idonee satis instituit, si deinde ad alios profecti peiores euaserint, culpã eius rei sustinet? Quis pater, si filii eius cum aliquo magistro viuens, modestus sit, deinde alterius vsus consuetudine prauus efficiatur, priorem culper; ac non tanto magis priorem laudet, quanto peiorem factū filium apud posteriorē, res ipsa declarat? Quin ne parentes quidē, quum filios secū habent, filiis delinquentib, culpam vllam merentur; modo ipsi continenter ac modeste se gerant. Sic equum erat etiam de Socrate iudicium fieri. Si quid ipse rei turpis designabat, merito malus esse videbatur: si constanter summam continentiam coluit, qui fieri potest, ut iure culpam eius vitij sustineat, quod in ipso nō erat? Quinetiam si nihil ipse delinquens, illos tamen vitiose se gerentes adspiciens, laudabat; iure scilicet reprehendebatur. At vero quum Critiam Eurhydemi amore captum, eo que nō aliter, atque illi, qui corporibus ad venerem abutuntur, frui velle animaduertet: dehortatus est, quum illiberale esse diceret, neque decorum viro probi & honesto, ab amato, apud quem esse magno velit in pretio, aliquid medicare, ac pauperum instar supplicare, dariq; sibi quidpiam petere, quod ne quidē bonum sit. Quibus quum Critias non obediret, neq; se auerti pareretur, dixisse Socratem perhibent, quum aliis multis presentibus, tū Euthydemo: accidisse quiddam Critiæ porcorum naturæ consentaneum, qui cōcupiscat ad Euthydemum se adfricare, quemadmodum porcelli soleant ad saxa. Quibus de causis vsque adeo Socratem Critias oderat, ut quum Trigintaurum vnus esset, & cum Charicle cura legum condendarum ei mādata fuisset: hoc ipsum in memoriam ei reuocarit, atque in legibus perferipserit, tradi artem eloquentiæ non debere. Quo ipso notare ignominia Socratem volebat, quum ansam reprehendendi non

haberet, ideoque torqueret in eum, & apud multitudinem criminaretur id, quod vulgo in philosophis reprehenditur. Etenim ego de Socrate numquam tale aliquid audiui, neque de alio commemorante, quod audierit, comperi. Sed Critias tamen hoc manifesto prodidit. Quippe quum Trigintauri complures ciues, eosque non infimos interfecissent, multosque ad iniuste agendum impellerent: dixit forte Socrates, mirum videri tibi, si bubulcus quispiam, qui & numerum vaccarum imminuat, ac deteriores reddat nō malum se bubulcum esse fateatur: sed hoc magis etiam mirum, si quis præses ciuitatis factus, & ciues pauciores deterioresque reddens, non erubescat, neque malum se ciuitatis præfectum esse fateatur. Quod quum ad eos renūtiatum esset, accessit Socrati Critias & Charicles nō solum legem ostendant, verum etiam ne cum adulescentibus colloqueretur, interdicit. At Socrates interrogabat eos, eequid in interdictis, quod nō intelligeretur, querere liceret. Qui-
 717 bus adfuerantibus: Ego igitur, inquit legibus quidem parere sum paratus, verū ne per ignorationem aliquid committam, scire de vobis aperte volo, vtrum quum dicitis, ab arte dicendi abstinendum esse, hanc ipsam artem iis comprehendere censetis, quæ recte dicuntur, an quæ nō recte? Nam si comprehendatur illis, quæ recte dicuntur: non obscurum est, a recte dicendo abstinendum esse: sin vero sit inter ea, quæ non recte: pater operam esse dandam, vt recte dicam. Tum ex can descens Charicles: Quando, inquit, ignoras hoc Socrates, edicimus tibi quiddam intellectu facilius, prorsus vt cum iuuenibus ne colloquaris. Et Socrates: Itaque ne sit ambiguum, ait, an aliud faciam, quam præscriptum sit: define mihi, ad quot vsque annos existimandum sit, homines esse iuuenes. Tū Charicles: Quousque, ait, senatoribus esse non licet, nimirum hominibus istis necdum prudentiam cōsequitis. Adeoque cum iis, qui annum trigiesimum nō addigere, ne colloquitur. Ne tunc quidem subiecit Socrates, si quid etiam ego, quod alius necdum annos natus triginta vendit, quātū vendat, interrogabo? Ea vero querere licet, ait Charicles. Sed soles tu, Socrates, interrogare: tamen si quo pacto se maxima pars habeat, non ignores. Itaque noli hæc querere. Ego non respondebo, inquit, si quis ex me interrogando scire cupiat, vbinam habitet Charicles, vel vbi sit
 Critias.

Critias? Huiusmodi vero licet respōdeas, ait Charicles. Critias autem: Ab iis abstinendum tibi est Socrates, inquit, nimirum a sutoribus, & fabris, & ærariis artificibus. Etenim arbitror abs te iam illorum aures pertusas loquacitate tua. Ergo, subiecit Socrates, ab iis etiam abstinendum, quæ consequitur: a iustitia, pietate, ceteris rebus, quæ iustæ sunt. Profecto, ait Charicles, etiā a bubulcis. Quod nisi feceris, caue ne & ipse vaccas pauciores reddas. De quo iam parebat, renuntiato Socratis ad ipsos sermone de vaccis, eos Socrati succensuisse. Atque hæctenus quæ Critias fuerit cum Socrate consuetudo, & quæ alterius ad alterum fuerit adfectio, expositū est. Dixerim equidē, non posse vllū hominem ab vilo institui, qui non placeat. Critias autem, & Alcibiades, versabantur illi quidē cum Socrate, qui eis nō placebat, quam sane diu ea consuetudo durauit: verū ita, vt statim ab initio animū eo adpellerent, quo principē in republica locū tenere possent. Nā quo tempore Socrati familiares erāt, non cū aliis disserere conabantur potius, quam qui rem publicam in primis tractarent. Proditum est enim, Alcibiadem prius, 718
 Alcibiadis
 cum Pericle
 cl: dispu-
 ratio.
 quam viginti natus esset annos, cum Pericle tutore suo, ciuitatis præfide, de legibus in hanc sententiam disseruisse. Mi Pericles, ait, dicito mihi, possisne me, quid lex sit, docere: Omnino, inquit Pericles. Et Alcibiades: Ergo me, per Deos immortales, hoc doceto. Nā equidem, qui prædicari quosdam audiam, quod legū obseruantes sint, iure tribui laudem hæc illi non posse puto, qui, quid lex sit, ignoret. Tu vero, mi Alcibiades, rem non difficilē flagitas, ait Pericles: qui cognoscere cupias, quid lex sit. Etenim omnes hæc leges sunt, quas plebs in vnum congressa probatas sciuit ac promulgauit: declarans, quæ faciunda sint, quæ non. Vtrū autem ea faciunda sanxerunt, quæ bona sunt, an quæ mala? Profecto bona, mi adulescēs, ait Pericles, minimeque mala. Iam si non plebs, sed, vt paucorum in dominatu sit, pauci quidam congressi, quid faciundum sit, conscripserint: ea vero quid erunt? Nimirum, subiecit ille, omnia, quæcumque pars ea, quæ summam in republica potentiam obtinet, instituta de iis, quæ agenda sint, deliberatione scripserit: lex adpellantur. Iam si tyrannus etiam ciuitate potius, quæ ciuib. agenda sint, perscripserit: nū & ea lex sunt: Nimirum, ait Pericles, quæcumque tyrannus imperans perscribit, ea

quoque lex adpellantur. Quid autem, inquit Alcibiades, vis est, & legum euersio, mi Pericles? an non quum fortior imbecillioem non persuadendo, sed vim adferendo, quodcumque sibi videatur, facere cogit? Equidem ita puto, ait Pericles. Ergo quæcumque tyrannus non persuasus scribit, atque ut illi faciant, cogit: nonne aliena sunt a lege? Id mihi videtur, inquit Pericles. Nam hoc retracto, nimirum legem non esse, quæcumque tyrannus suis non persuasus scribat. Quæ vero pauci, multitudine non persuasus, sed rerum potentes scribunt, nam vim esse, vel non, dicemus? Tum Pericles: Videntur, inquit, illa omnia, quæcumque non persuadendo quis cogit aliquem facere, siue scribat ea, siue non, vis potius esse, quam lex. Ergo quæcumque plebs quælibet iis superior, qui locupletes sunt, non persuadendo scribit, vis erunt potius, quam lex. Tum dixisse Pericles fertur: Nos etiam, mi Alcibiades, quum istac ætate esse mus, peracres in huiusmodi reb. eramus. Nã & meditabamur eiusmodi, & argutabamur, qualia tu mihi nunc meditari videris. Et subiecisse Alcibiadẽ: Vtinam, mi Pericles, id temporis tecũ essem versatus, quũ ingenij acrimoniam te ipsum in his reb. superabas. Vbi primum igitur se hi superiores in his esse arbitrabatur illis, qui rempublicam gerebant: non iam ad Socratem amplius accedebat, quod is ceteroquin eis haud placeret; & si maxime accederent, reprehendi se propter ea, quæ designabant, grauiter ferebat: sed reipublicæ negotia capebant, quæ vnica causa fuerat, quæ obrem ad Socratẽ accesserant. Crito autẽ, & Chærephon, & Chærecrates, & Simmias, & Cebes, & Phædo, & alij pleriq; Socrati familiares erant; qui cũ eo consuetudinem nõ eam ob causam habebant, vt oratores vel in populi cœtu, vel in iudiciis fierent: sed vt in viros probos & honestos euadentes, recte se erga familiã, domesticos, propinquos, amicos, patriam, ciues denique suos gererent. Quorum quidem nemo neque dum iunior esset neq; prouectior ætate, mali quidpiam vel commisit, vel cõmississe culpatus fuit. At enim Socrates, inquit accusator, ignominia patres adficere docebat, dum persuaderet, se familiares suos patribus sapientiores esse futurum; atque etiam diceret, lege permissum esse, vt aliquis patrem conuictũ amentia vinciat: in quo sane hoc argumento vteretur, quod imperitioem a sapientiore vinciat

iri ius esset. Immo vero Socrates eum, qui imperitia causa quemquam ligasset, merito & ipsum vincendum esse putabat ab iis, qui quod ipse ignoraret, scirent. Adeoq; sapenunero propter huiusmodi, quid imperitia differat ab infamia, dispiciebat: ac furiosos quidem vinciri cum suo, & amicorũ emolumento, putabat: qui vero ignoraret ea quæ sciri oporteret, merito debere putabat ab iis discere, qui scirent. At Socrates, inquit accusator, nõ solum vt patribus, sed ceteris etiã cognatis familiares sui parum honoris exhiberet, effecit. Dicebat enim, propinquos nec illis esse visum, qui aduersa valetudine laborarent; nec illis, qui iudicio experirẽtur: sed iis quidẽ prodesse medicos, his vero quotquot patrocinari scirent. Addebat etiam de amicis eum dicere, nihil esse cõmodi ex eorũ benevolentia, si non etiam prodesse possint. Eos quoq; solos dicere Socratem dignos honoribus esse, qui & sciant ea, quæ sciri necesse sit, & oratione possint explicare. Quapropter ipsum persuadendo iuuenibus se sapientissimum esse, ac ad efficiendum alios sapientes maxime idoneum, sic adfectos erga se reddidisse familiares suos: vt nequaquam apud eos alij cuiusquam essent pretij, cum Socrate comparati. Ego vero memini eũ de patribus, de propinquis ceteris, de amicis hæc dicere; ac præter hæc, quam obrem postea, quam migrauerit animus, in quo solo est prudentia, hominis etiam maxima necessitudine coniuncti corpus quam prinsum elatum e medio tollant. Dicebat etiam quodlibet, dum in viuus est, de corpore suo, quod omnium maxime diligit, quidquid otiosum & inutile sit, tum per se tollere, tum aliis tollendum præbere. Nam homines ipsi suos ungues, capillos, callos tollunt; eosdemq; medicis cum molestiis ac doloribus amputandos deurendosq; præbent, eaq; de causa putant ipsis etiam se mercedẽ debere soluere. Saluam quoq; quam possunt longissime, ab ore expuunt; quod dum ore continetur, nõ solum nihil proficit, sed multo magis etiã noceat. Hæc igitur dicebat Socrates, non ille quidem docens, patrem viuum sepeliendum esse, ac seipsum in frustra concidendum: sed demonstrans id, quod ratione careat, expers honoris esse. Itaq; etiam hortabatur suos, curam in hoc adhiberẽt, vt quã prudentissimus quisq; fieret, ac vtilissimus: quo nimirum siue a patre quis, seu a

fratre, seu alio quopiam honore adfici cuperēt, non idcirco negligens esset, quod propinquum se crederet: sed operam enixe daret, ut illis prodesset, a quibus honorem consequi cuperet. Præterea dicebat accusator, Socratem seligentem de poetis celeberrimis ea, quæ essent pessima, eis que testia moniorum loco vtemem, docere familiares suos; ut & facinora quædam improba, & tyrannica molirentur. Hesiodi quidem illud,

Nullum opus esse putes probro, sunt otia probrum;

sic exponere Socratem, quasi poeta nullo iubeat ab opere, nec iniusto, nec turpi abstinere: sed questus gratia, hæc quoque faciunda censat. At enim Socrates, quum fateretur ex vñu hominis, ac bonum esse, labore occupari; contraque otiosi esse, noxium & malum: & operari bonum; otiarum, malum esse: quoscumque boni quid facere videret, eos operari dicebat, ac bonos esse operarios; qui vero talis luderent, vel aliud quidpiam pravi damnosique agerēt, hos otiosos adpellabat. Quæ sententia recte dicitur,

Nullum opus esse putes probro, sunt otia probrum.

Idem accusator sæpe numero Socratem *Homeri verbis dicebat vñum esse, quod Vlysses,

Si regem nauclæ, magna aut virtute virum quem

Conspiceret, verbis hunc demulcebat amicis:

O felix, tibi non ignavi more timendum est,

Verum ipse sedes, alioque sedere iubeto.

At si quem media clamantem e plebe videret;

Hunc sceptro ferit, & castigans talibus infit:

Infelix, ne te moueas: melioribus aureis

Præbet tuas, animi nullo qui robore præstans;

Non es consiliis ullis, nec idoneus armis.

Hæc eum sic interpretari, ut poetam dicat probare, si plebei pauperesque cadantur. At vero Socrates non hoc agebat, quod illo pacto seipsum esse cadendum existimasset; sed necessario dicebat eos, qui nec oratione, nec facto vñiles essent, neque vel exercitui, vel ciuitati, vel ipsi etiam populo, si quidem ita requireret vñus, possent succurrere; præsertim si etiam accederet audacia omni ratione ac modo coercedos esse, tamen magnas opes possiderent. Et erat certe Socrates e contrario palam popularis & humanus. Nam quum multos sui studiosos tum ciues, tum externos habe-

ret,

ret, nullam vñquam mercedem doctrinæ causa exegit, sed omnibus abunde citraque inuidiam sua communicabat: & eorum tamen aliqui partes exiguas quasdam gratis ab eo consequti, magno aliis vendebant; nec erant, ut ipsi, populares. Quippe cum iis, quibus ad largiendum pecunia decisset, sua disserendo communicare noiebant. Socrates autem huic ciuitati ad alios homines etiam multo maius ornamentum conciliabat, quam Lichas Lacedæmoniorum vrbi; qui eo nomine celebritatem adeptus fuit. Nam Iudis illis, qui a nudis exhibebantur, Lichas hospitibus Lacedæmonem peregre venientibus, cœnam præbere solebat: Socrates autem, quum per omnem vitam impenderet sua plurimum omnibus non noientibus proderat. Etenim eos, qui ad ipsum accedebant, reddebat meliores, ac deinde dimittebat. Quamobrem mihi sane Socrates, qui talis esset, potius ut honore a republica, quam morte adficeretur, dignus esse videbatur: atque si leges etiam consideret aliquis, hoc ipsum inueniet. Nam secundum leges, si quis vel furari, vel grassando vestes auferre, vel crumenas incidere, vel parietes perfodere, vel plagium, vel sacrilegium committere deprehendatur; supplicio capitis adficitur. Ab his flagitiis Socrates longissime supra mortales omnes aberat. Neque vero ut ciuitati bellum aliquod non satis prospere cederet, in culpa fuit; neque seditionis, neque proditiõnis, neque vñius vñquam mali alterius auctor existit. Immo ne priuatim quidem vñium hominem vñquam vel bonis priuauit, vel in mala coniecit: adeoque nullius horum, quæ diximus, culpam vñquam sustinuit. Quo igitur pacto illi accusationi obnoxius esset, qui pro eo, quod deos esse non putaret, quemadmodum in actione perscriptum erat, palam se deos colere studiosus, quam homines ceteri, declarabat? ac pro eo, quod iuuenes corrumpere, quædam & hoc ei crimen actor impingebat, palam se declarabat in familiaribus, qui prauis libidinibus flagrarent, has ipsas extinguere, ac eos ad pulcherrimam splendidissimamque virtutis, quæ tam ciuitatibus, quam familiis prosperitatem conciliat, amorem incitare? Atque hæc quum faceret, quo pacto nõ dignus erat, qui honore maximo a ciuitate adficeretur? Item quas mihi visus sit familiaribus suis vñilitates adferre, quum partim re ipsa demonstraret, qualis esset, partim

Lichas liberatus in hospitibus.

722

** si nihil subaudiam. dum, videtur d. ceteros. homines ceteros. Æ. P.*

* *Ulysses libro 20.*

722

colloquiis ad hoc veeretur: quantum quidem commemini, litteris mandabo. Itaque diuinis in rebus constabat eum & facere, & loqui eo modo, quo Pythia responderet consulentibus, quid faciendum sit vel de sacrificiis, vel de cultu maiorum, vel de alia re quapiam, quæ huius sit generis. Nam Pythia responderet oraculo, pie facturus, si ex instituto ciuitatis hæc agant. At Socrates non solum ita se gerebat ipse, sed etiam alios, ut idem faceret, cohortabatur. Quod si qui aliter facerent, eos & superstitiosos, & vanos homines esse censabat. Precabatur etiam deos simpliciter, ut bona largirentur: quod dii optime scirent, cuiusmodi res essent bonæ. At qui aurum, vel argentum, vel tyrannidem, vel quid aliud huiusmodi a diis peterent: non dissimile quid petere putabat, quam si aleam, vel proelium, vel quid aliud earum rerum peterent, quæ omnino sunt obscure, cuiusmodi sint euentum habitura. Quumque de facultatibus exiguis tenuia sacrificerent, nihilo se putabat minus præstare, quam ij, qui de magnis & copiosis opibus, multas & amplas hostias cæderent. Etenim neque decere deos hoc aiebat, ut magnis, potius quam exiguis sacrificiis gauderent, quod alioquin eis improborum hominum sacrificia sæpius essent grata, quam bonorum; neque vitam magno opere mortalibus optandam esse, si sacrificia scelestorum diis essent acceptiora, quam proborum. Nimirum existimabat deos in primis honoribus gaudere, quos homines maxime religiosi offerrent. Laudabat & hoc carmen,

Sacra diis, quantum potes, immortalibus offer.

Et aiebat hanc admonitionem, ut pro viribus agamus, ad amicos ad hospites, ad reliquam vitæ rationem, præclaram esse. Quod si quid diuinitus ei significari visum esset, 723 difficiliter persuaderi potuisset, ut præter indicata faceret, quam si quis ei suauisset, ut hominis videntis & vie gnari loco, cæcū & ignarum viam ducem acciperet. Obiurgabat etiam alios ob stultitiam, qui præter illa, quæ diuinitus significata essent, aliquid facerent; idque cauēdi studio, ne apud homines existimationem amitterent. interim ipse res humanas omnes præ diuinis consiliis aspernabatur. Corpus & animū ea viuendi ratione, cōsuefecerat, qua si quis utatur, nisi quid diuinitus impediatur, & confidenter & secure possit degere; neque vereri, ne tanti sumtus penuria laboret.

Nam

Nam vsque adeo frugalis erat, ut haud sciam, num quis lucrum tam exiguum labore suo facere possit, quod non alendo Socrati sufficeret. Quippe cibi tantum sumebat, quantum iucunde comederet. Ad eum sic paratus accedebat, ut adpetius ei cibi esset obsonium. Etiam quiuis potus ei gratus erat propterea, quod non biberet, nisi sitiret. Si vero nonnumquam inuitatus ad cœnam vellet accedere, tum id, quod difficillimum est plurimis, cauere scilicet, ne quis se repleat vterius, quam commodum sit: ipse perquam facile cauebat. Illis autem, qui hoc facere non possent, auctor erat, ab iis ut sibi cauere, quæ suadent, ut tamen si quis non esuriat, nihilominus tamen edat; ac non sitiens, bibat. Hæc enim illa esse dicebat, quæ & ventribus, & capitibus, & animis exitio sint. Quin etiam ridens narrabat, Circæ ex hominibus hoc modo fecisse suos, quod multis talibus eos in cœnis exciperet. Verum Vlyssiem partim Mercurij monitu, partim quod ipse temperans esset, seque cohibere posset, quominus intempestiue huiusmodi adtingeret; idcirco in suam mutatum non fuisse. Atque huiusmodi de his serio simul, ac ioco proferebat. Præterea quod res venereas adinet, monebat: ut vehementi studio a formosis abstinere. Nec enim esse dicebat facile, ut eiusmodi adtingendo, continenter se gereret. Quum Critobulum aliquando, Critonis filium, comperisset Alcibiadis filium, sane quam elegantem, osculatum esse; Xenophontem, præsentem Critobulo, interrogabat: Dic mihi, mi Xenophon, non tu Critobulum existimabas potius eorum ex hominum esse numero, qui continenter se gerūt, quam audacium: prouidumque potius, quam amentem ac temerarium? Omnino, inquit Xenophon. At tu velim eum existimes feruidissimum in agendo esse, ac longe cōfidentissimum: ita quidem, ut se vel in enses præcipitem dare, vel in ignem insilire audeat. Et quidnam, subiecit Xenophon, committentem vidisti, quod ita de ipso starnis? Tum Socrates: An non hic ille est, ait, qui filium Alcibiadis, vultu elegantissimo præditum, ac longe formosissimum osculari ausus est? Enimvero si tale quid, inquit Xenophon, temerarium facinus putari debet, etiam ipse videor id adire periculi posse. Miserum vero te, subiecit Socrates: quid euenturum tibi existimas, si formosum osculeris? an non

FF

Socratis religio.

**fortasse, quam eos, dicendum, vel aliquid subaudiendum. Æ.P.*

Socratis frugalitas.

Socratis et Xenophontis colloquium.

724

subito pro libero seruus esses? non multa in voluptates noxias impenderes? non occupatus impedirere, quo minus honesta alicui, præclaræque rei operam dares? non in ea cogeres incumbere, quæ ne furiosus quidem curauerit? Acrem tu mehercules, inquit Xenophon, inesse vinctis osculo. Atque hoc, subiicit Socrates, num tibi mirum est? an nescis * phalangia, quæ vix oboli dimidij magnitudinem æquant, tantum ori adplicata, doloribus homines conficere, ac mentis alienationem inducere? Ita est profecto, ait Xenophon. Nam phalangia morfu ipso quiddam infigunt. O stulte, ait Socrates, an non existimas formosos osculando quiddam infigere, quod tu non videas? an nescis id animal, quod adpellant pulchrum ac formosum, eo phalangis esse acrius; quod illa quidem tangendo, hoc vero ne quidem tangens, si modo spectetur, infigat etiam longo ex interuallo aliquid eiusmodi, quod insanire faciat? Fortassis amores etiam hæc de causa sagittarum dicuntur, quod qui formosi sunt, etiam longo ex interuallo vulnus infligant. Quamobrem, mi Xenophon, auctor tibi sum, vt vbi formosum videris, auerto vultu fugias. Tibi vero, mi Critobule, hoc do consilij, vt anno toto peregrineris. Nam vix fortasse tantum intra spatium ex hoc morfu conualueris. Sic nimirum Socrates iis, qui aduersus res venereas commode muniti non essent, etiam secedendum putabat in eiusmodi occasionibus: vt si corpus illis non admodum egeret, animus eas non expereret: sin egeret, negotia non facerent. Atque ipsum constabat aduersus eas vsque adeo paratum fuisse, vt facilius ab elegantissimis ac formosissimis abstineret, quam ceteri a turpissimis maximeque deformibus. Quod igitur cibum, potum, res venereas adtinet, ita se comparauerat Socrates, ac se nihil quidem minus frui voluptatibus his ad facietatem putabat, quam qui vehementer in iis quærendis laborarent, at multo minus doloris percipere. Quod si qui Socratem putant, quem admodum & scribunt nonnulli de eo, & loquuntur, quibusdam argumentis ducti, fuisse quidem excellentissimum ad impellendos homines ad virtutem, verum eo deducere non potuisse, vt in ea profectus aliquos facerent: illi velim non solum considerent, quæ coercendi causa de iis in-

* genus a-
ranci. Cō-
sule Plin.
lib. 8.

Amor Dole
xoi yone ita
que acci pe
con. r. l. l. m.

725

trogata, qui omnia scire se putabant, resellebat; sed etiam ea, quæ cotidie cum familiaribus diserebaratque ita periculum faciant, potueritne suos familiares meliorem ad frugem reuocare. Dicam autem primum, quæ aliquando ex ipso audiui, diserente de deo ad Aristodemum, cognomento Paruum. Hunc enim quum accepisset neque diis sacrificare, neque preces concipere, neque diuinatione uti, adeoque ridere omnes, qui hæc facerent: Dic mihi, ait, Aristodeme, suntne homines aliqui, quos sapientiæ nomine sis admiratus? Quum ille ad sensus esset: Dicit nobis, inquit Socrates, eorum nomina. Equidem, respondit is, Homerum in pangendis carminibus epicis admiratus sum maxime: in dithyrambo, Melanippidem: in tragœdia, Sophoclem: in statuaria, Polycletem: in pictura, Zeuxin. Vtri vero, inquit Socrates, videntur tibi digni esse maiori admiratione: num qui simul acra mentis & motus expertia perficiunt, an qui animalia mente & efficacitate prædita? Multo magis profecto miror auctores animalium, si quidem ea non fortuito, sed certo iudicio consilioque facta sint. Vtra vero vel fortuita, vel consilij iudicis esse opera: num ea, de quibus ad se qui coniectura non licet, quanam de causa facta sint: an quæ manifesto sunt ad vtilitatem aliquam relata? Nimirum ea profecta esse a consilio conuenit opera, quæ vtilitatis causa sunt. * An non igitur tibi videtur is, qui ab initio fecit homines, vtilitatis causa eis addidisse, per quæ sensu perciperent singula: nimirum oculos, vt ea cernerent, quæ cerni possunt: aures, vt audirent, quæ audiri possunt? Odorum certe, si nares additæ non fuissent, quis nobis exstitisset vsus? Quinam sensus fuisset rerum dulcium, & acrium, & suauium illarum omnium, quæ ore percipiuntur, si non lingua in nobis fuisset cõdita, quæ harum est exploratrix? Præterea non tibi videtur hoc quoque putandum esse prouidentia opus, quod quum visus imbecillis sit, palpebris hunc quasi foribus munierit, quæ vbi visu opus est, aperiantur; obrepente somno, clauduntur? Vt autem ne vtri quidem nocerent, cilia quasi cribrum a natura quoddam addidit; ac supercilijs, quasi quibusdam suggrundijs, quæ supra oculos sunt rexit: vt ne quidem sudor de capite manans eos læderet. Quod ite auditis voces omnes excipiat, nunt-

Aristode-
mum con-
uincit So-
crates.

* Locuta d
Cicerone
tactus in
II de natu-
ra deorū.

726 quam tamen repleatur: quod dentes anteriores vniuersis animalibus dati sint velut ad secandum, molares vero ad comminuendum, quæ ab iis acceperint: quod os, per quod immittuntur in animalia, quæ cumque ab eis adperuntur, prope ab oculis & naribus collocantur: quumque molesta sint, quæ excernuntur, canales horum auerterit, ut quam remotissime ab ipsis sensibus auerterentur: hæc igitur tam prouide facta fortuitane opera sint, an a consilio profecta, dubitas? Minime profecto, inquit, sed mihi sic ea consideranti sapientis cuiusdam opificis, & animantium studiosi artificium præferre videntur. Iam quod cupiditate procreanda subolis indiiderit, ac maribus cupiditatem educandi, educatis maximum vitæ desiderium, maximumque mortis metum: nimirum hæc quoque videntur illius esse artificii consentanea, qui ut essent animalia, certo consilio constituerit. Tu vero non te ipsum aliquid habere prudentiæ putas? Interroga me, ac respondebo. An vero nusquam alibi, quidquam esse putas prudentiæ? præsertim quum scias, quod exiguam terræ partem habeas in corpore, quum ea magna sit: quod parū habeas humoris, quum humor multus sit: itemque de singulis rebus ceteris, quæ magnæ sunt, exiguam partem quum accepisses, ita deinde corpus tuum compactum fuit. Mentem vero, quæ sola nusquam est, quodammodo feliciterprehendisse te putas: atque hæc amplissima, numeroque infinita per dementiam quamdam in hunc ordinem esse redacta putas? Ita profecto, inquit Aristodemus. Nam auctores non video, sicut earum rerum opifices cerno, quæ hæc sunt. Nimirum tu ne tui quidem ipsius animum cernis, qui rerum in corpore ponitur. Ideoque, si ita velis, licet tibi dicere, nihil te iudicio tuo facere, sed omnia fortuito. Tum Aristodemus: Ego, mi Socrates, inquit, num non sperno: sed arbitror id esse magnificentius, quam ut cultu meo indigeat. Immo, ait Socrates, quanto magnificentius tui curam habere dignatur, tanto magis honore vult abs te adfici. Equidem, inquit Aristodemus, scire te volo, non me Deos neglecturum, si putarē eos res humanas curare. Tu ergo curare ipsos res nostras non arbitraris, quum primo inter animalia cetera solum illi hominem erectum esse voluerint, (& habet hęc erecta figura, ut prospici longius possit, & rectius superna spectari,

De prouidentia.

727 spectari, & ut minus lædamur) atque etiam visum, auditum, os addiderint. Deinde ceteris quidem, quæ humi repunt, pedes dederunt, qui solum hoc eis præbent, ut incedere possint: homini vero etiam manus addiderunt, quæ plurima perficiunt, ob quæ ceteris illis beatiore sumus. Linguam vero quum animalia cuncta habeant, solam humanam eiusmodi condiderunt, ut ore alias alibi contacto, vocem quasi articulet, omniaque significet, quæ cumque significare nobis inter nos libeat. Iam quod rei veneræ voluptates animalibus ceteris ita dederint, ut certum anni tempus eis prescripserint, quum nobis ad senectutem usque has continuo suppeditent, quale quiddam est? Neque tamen satis hoc deo fuit, ut corporis curam haberet: sed, quod maximum est, etiam præstantissimum animum hominis naturæ dedit. Nam cuius alterius animalis animus deprehendit primum de diis, qui hæc amplissima longeque pulcherrima construxerunt, eos esse? Quod item aliud genus, præter homines, deos colit? Quinam alius animus humanum superat in præcauenda fame, siti, frigidibus, caloribus: vel in medendo morbis, vel exercendo robore, vel ampliori doctrina comparanda, vel in eorum memoria retinenda, quæcumque vel audierit, vel viderit, vel didicerit? An enim plane tibi manifestum non est, homines inter animalia cetera quasi deos quosdam viuere, longe ab ipsa natura tum corpore tum animo ceteris præstantes? Nec enim si bouis haberet corpus, mentem autem hominis: facere, quæ voluisset, potuisset: nec illa, quæ manus quidem habet, sed mente carent, ceteris præstant. Tu vero quum vtrumque pretii longe maximi consequutus sis, non curare te deos arbitraris? At quidnam vbi fecerint, curam eos habere tui putabis? Quum miserint, inquit Aristodemus, quemadmodum tu dicis eos mittere, consiliarios eorum, quæ vel agenda, vel non agenda sint. Verum vbi quid Atheniensibus, subiecit Socrates, per diuinationem consulentibus respondent, annon tibi quoque responderi putas? Non quum ceteris Græcis, quum hominibus vniuersis portenta mittunt, quibus aliquid ante denuntiant? Te scilicet solum eximentes, extra curam collocant? Num arbitraris deos hominibus opinionem indituros fuisse, quod & beneficiis, & pœnis adficere possint, si non reuera id pos-

728
 sent? Et homines arbitraris perpetuo deceptos horum nihil unquam sensisse: Non vides, quod quæ inter res humanas & antiquitatis & sapientiæ principatum tenent, nimirum vrbes & nationes, diuino cultui sint addictissimæ; quodq; hominum ætates prudentissimæ res diuinas maxime curent? Disce, inquit, o bone vir, etiam mentem tuam, dū inest corpori, ex arbitratu suo corpus gubernare. Quæ obrem existimandum est, illam quoque sapientiam, quæ est in hoc vniuerso, sic omnia regere, quemadmodum ipsi gratum est: non oculum tuum ad multa vsque stadia pertingere posse, & nō posse dei oculum simul omnia inueniri: neque animum tuum tā de rebus, quæ heic accidunt, quam de illis, quæ in Ægypto, & Sicilia, cogitare posse: & nō posse dei sapientiam simul omnia cura sua cōplecti. Enimvero si, quemadmodum animaduertis, dum homines colis, qui te vicissim colere velint; ac dum gratificaris, qui vicissim velint gratificari; dum consulis alios, quinam prudentes sint, perspicias; eodem modo deos etiam colēdo periculum feceris, an quid tibi velint iis de rebus, quæ hominibus obscuræ sunt, consulere: tum vero intelliges numen tantum ac tale esse, vt omnia pariter videat, & audiat omnia, & vbiq; adsit, & pariter omnium curam gerat. Hæc quum diceret Socrates, nō mihi tantum in familiaribus suis efficere videbatur, vt quoties ab hominibus conspicerentur, a rebus impiis, iniustis, turpibus abstinerent, sed etiam quoties in solitudine degerent: quippe qui existimarent, nihil unquam eorum, quæ agerēt, occultū esse diis posse. Quod si etiam continentia res quædam bona & præclara est homini, dispiciamus, an aliquid proficeret, in hanc sententiam de ea differens. Si bello nobis indieto, viri, aliquem vellemus eligere, per quem nos maxime salutem consequi, atq; hostes in potestatem nostram redigi cuperemus: num aliquem iegeremus, qui & a gula, & a vino, & a rebus venereis, & a labore, & a somno vinci se pateretur? Et quinam statuere possemus, eiusmodi hominem vel salutem nostræ consulere, vel victoria de hostibus potiri posse? Itidem si vitæ sine nobis imminente, committere vellemus alicui vel liberis mares erudiendos, vel filias virgines custodiendas, vel seruandam pecuniam; nū hominem intemperatē dignum esse putaremus, cuius hæc fidei crederemus? Et seruo in-

tempe-

729
 temperantium vel pecora, vel penum, vel vt operis præferret, committeremus? Num ministrum, & obsonatorem eiusmodi, vel gratis accipere vellemus? Enimvero sine seruuum quidem intemperantem accepturi simus, qui non operæ pretium sit cauere, ne quis ipse talis fiat? Etenim non ita, quemadmodum auari homines, qui dum aliis pecunias auferunt, se ipsos videntur colloquere, sic & intemperans aliis quidem nocet, sibi vero ipsi prodest; sed vt alios detrimento adficit, ita se ipsum multo magis laedit: si quidem longe perniciosissimum est, non modo domum suam destruere, sed etiam corpus & animum. Ceterum in consuetudine familiari quis eiusmodi homine delectetur, quem & de obsonio, & de vino maiorem sciat voluptatem capere, quam ex amicis: magisque scorta diligere, quam socios? Nonne quemuis hominem, qui norit, temperantiam virtutis esse fundamentum, hæc primum in animo suo parare decet? Quis enim absque hac vel recte bene aliquid discat, vel exercitatione consequatur? Quis voluptatibus seruiens non turpiter tum corpore, tum animo adfectus sit? Equidem ita profecto statuo, homini libero optandum esse, vt huiusmodi seruum non consequatur: atque illi, qui voluptatibus eiusmodi seruit, deos esse obsecrandos, vt dominos bonos nascatur. Nam hoc modo tantum vir talis saluus esse possit. Hæc quum ita diceret, longe se temperantiorē ipsa re, quam oratione, demonstrabat. Quippe non solum iis voluptatibus superior erat, quæ corpore percipiuntur: sed etiam ea, quæ ex opibus. Existimabat enim illum, qui abs quouis pecuniam acciperet, dominum sibi constituere, ac seruiturē seruire quauis alia turpiorem. Fuërit autem operæ pretium, ne illa quidem præteriri, quæ cum Antiphonte sapientiæ profeflore disseruit. Antipho enim, quum aliquando familiares Socratis ab eo vellet abducere, ad Socratem accedens, ipsis etiam præsentibus, hac vsus est oratione: Arbitrabar ego, Socrates, eos, qui philosopharētur, feliciores fieri oportere: at tu mihi videris cōtraria qualā ratione fructū ex sapientiā tua percepisse. Sic enim viuus, quo pacto si vel quiuis seruus sub domino victitaret, nō maneret. Vteris cibo potuq; vilissimo, neque tantum veste vili, sed eadē quoq; per æstatē & hyemem indueris, & semper calcæis tunicaq; cares. Præterea pecuniam

FF 4

Socratis cō-
 Antiphon-
 te collo-
 quium.

non accipis, quæ & comparantibus est voluptati, & iis, qui iam comparant, liberalius iucundiusque viuendi causam præbet. *Quamobrem si, quemadmodum reliquorum studiorum magistri discipulos suos imitatores sui efficiunt, tales tu quoque familiares tuos reddes: putare debes, infelicitatis te magistrum esse.* Ad ea Socrates: Suspiciari mihi videris, inquit, Antipho, tam ærumnosam me vitam degerere; vt equidem persuasus sum, malle te mori, quàm meo more viuere. Age igitur dispiciamus, quid in mea vita acerbi deprehenderis. An quod necesse sit eos, qui pecuniam accipiunt, hoc ipsum præstare, cuius causa mercedem accipiunt, quàm mihi mercedem nullam accipienti necesse non sit ad eum differere, quem nolim? An vile victum esse meum putas, qui minus salubribus vescar, ac tu, quæque minus roboris suppeditent? An quod ea comparatu difficiliora putas esse, quibus ego vescor, quam quibus tu vesceris, quod & rariora sint, & maioris pretij: An ea, quæ tu paras, tibi iucundiora esse dicam, quam mihi? Num ignoras, quod qui suauissime vescitur, minime indigeat obsonio? qui summa cum voluptate bibit, minime potum absentem desiderat? Vestes quidem qui commutant, frigoris eas æstusque causa commutare nosti; & calceis pedes muniunt, ne propter illa, quæ pedes lædunt, iter facere prohibeantur. Tu vero an vnumquam sensisti me vel propter frigus magis quam alium [alium] domi manere, vel propter æstum cum aliquo de umbra pugnare, vel propter pedum dolorem non pergere, quo velim? An nescis eos, qui a natura sunt corporibus maxime imbecillis præditi, posteaquam se exercuerint, in iis, ad quæ se exercuerint, robustissimos quosque, qui exercitationes neglexerint, ita superare, vt ea facilius ferant? Me vero non putas corpus meum exercendo confutare, vt quæcumque semper acciderint, patienter ferat; ideoque cuncta me facilius perferre, quam te, qui te non exerces? An vero causam tu aliam vtiorem esse putas, quod gula, somno, lasciuia non seruias; quam quod his alia quædam habeo suauiora, quæ non solum in necessitate constitutum exhilarant, verum etiã hoc ipso, quod commodi perpetui spem faciant? Præterea seis eos homines, qui nihil prospere sibi successurum existimant, non esse letos: quum illi, qui præclare sibi vel agriculturam, vel nauicu-

uicatoriam, vel quid aliud, quo occupati sunt, succedere putant, quasi qui rebus vtantur prosperis, voluptatem capiant. Tunc vero de his omnibus tantum voluptatis percipi putas, quantum ex eo, quod aliquis seipsum meliorem reddi putat, & amicos meliores consequi? quod equidem numquam non de me statuo. Iam si vel amici iuandi sint, vel ipsa ciuitas, cuiam plus otij fuerit ad ea procuranda? eine, qui vt ego, victitat; an qui illo modo, quæ tu prædicat? vter facilius militiam perferat? Isne, qui nequit absque sumptuoso victu viuere, an cui satis est id, quod adest? vter citius expugnabitur: isne, qui quod * inuentu difficillimum sit, requirat; an qui eorum vsu quæ facillime obuia sunt, abunde contentus est? Videris, Antipho, felicitatem deliciis ac sumptuoso adparatu metiri. Ego vero arbitror, nulla re indigere, diuinum esse: quam paucissimis, proximum dei naturæ: ac diuinum quidem quod sit, præstantissimum esse; quod autem diuino proximum, id etiam a præstantissimo proximum esse. Rursum idem Antipho differens aliquando cum Socrate: Iustum equidem, ait, esse te iudico, mi Socrates, verum ne tantillum quidem sapientem: quod etiam ipse mihi non videris ignorare. Nam a nemine mercedem exigis eo nomine, quod tecum versetur. Atqui si vestem, vel domum, vel aliud quiddam, quod in bonis tuis est, pretio dignum esse putares: non dicam gratis, sed ne minori quidem accepto pretio, quam quanti ea res esset, dares. Itaque patet te, si existimares vilius esse pretij doctrinam tuam, ex dignitate eius pecuniam exacturum. Sis ergo sane iustus, quod ob auaritiam neminem decipis: nequaquam vero sapiens, quum nullius pretij sint ea, quæ nosti. Ad ea respondit Socrates: Apud nos, Antipho, existimatur eodem modo posse aliquem & forma, & sapientia, vel honeste, vel turpiter vti. Nam quum aliquis formam pecunia cuius prostituit, exoletum adpellant: eum vero, qui quemcumque intellexerit rerum honestarum & bonarum amato rem esse, amicum sibi adiungit; a modestia non alienum ducimus. Idem qui sapientiam pro pecunia cuius prostituit, sophistas, quasi quædam scorta, vocant: quicumque vero, illum, quem egregia præditum esse indole animaduerrat, quidquid boni scit, docet, vt amicum eum faciat; hunc facere putamus, quod ciuem honestum ac probum

* *lectio marginis.*

731

debet. Quamobrem & ego, mi Antipho, perinde atque alius quispiam vel equo bono, vel cane, vel aue delectatur, sic maiorem ex bonis amicis voluptatem capio; eoq; si quid habeo boni, doceo, atque aliis commendo, a quibus non nihil eos habituros adiumenti ad virtutem arbitror. Præterea thesauros priscorum sapientum, quos illi litteris mādatos nobis reliquerunt, vna cum amicis reuoluens percurro. Quod si quid in eis boni videmus, id feligimus. magisque lucri loco ducimus, amicitia nos inter nos coniungit. Hæc ego de Socrate quum audirem, & ipsum beatum esse arbitrabar, & auditores suos ad honestatem deducere. Rursus quum interrogaret Socratem Antipho, quo pacto se alios rerum ciuiliū peritos efficere putaret, quum ipse reipublicæ negotia non adtingeret, siquidem ea se posse gerere sciret: Viro, inquit, modo reipublicæ negotia magis tracto, mi Antipho? an si solus id faciam, an vero si dem operam, vt plurimi ad ea tractanda sint idonei? Hoc quoque consideremus, an Socrates, dum familiares suos ab ostentatione reuocabat, ad virtutis studium impulerit. Semper enim aiebat, viam ad gloriam meliorem nullam esse, quam qua bonus aliquis esset, ac non videri vellet. Atque hoc ab se vere dici, sic docebat. Cogitemus enim, aiebat, si quispiam, quum tibicen bonus non sit, videri tamen velit, quidei faciendum sit. An non imitari bonos tibicines debet in iis, quæ extra artem posita sunt? Ac primum quidem, quum illi instrumenta pulchra habeant, multosque pedisequos secum ducant, etiam ipsi hoc faciendum. Deinde quum multi eos laudent, etiam huic opera danda, vt multos sui laudatores paret. Verum ne rem ipsam alicubi adgrediatur, cauendum erit; ne mox deprehendatur esse ridiculus homo, ac non modo tibicen malus, sed etiam ostentator. At vero si sumus magnos faciat, & utilitatem capiat nullam, ac præterea ignominie notam incurrat, qui non & arum nosse, & inutiliter, & ridicule viuere? Eodem modo si quis, quum neutrum sit, vel bonus imperator, vel gubernator videri velit; quid euenturum sit, cogitemus. An non moleste ipsi accideret, si, quum cupiat videri ad hæc perficienda idoneus, aliis id persuadere non possit? Ac si maxime persuaserit, multo miserius est, quod imperitus ad gubernandi, & ad imperatorium munus delectus, palam

cos,

eos, quos minime vellet, prope det exitio, atque ipse turpiter & fœde ab incæpto desistat. Eodem modo non expedire pronuntiabat, si quis vel opulentus, vel fortis, vel robustus esse videretur, qui non esset. Nam his aiebat imperari maiora ipsorum viribus, quumque præstare illa deinde non possint, quæ posse videbantur; veniam minime cōsequi. Impostorem adpellabat, non aliquem minorum quasi gentium, neque qui pecuniam, vel supellestem ab aliquo persuaso accipiens, hac eum spoliaret: sed longe maximum, qui nullius homo pretij fefellisset alios, persuasos abs se, quod idoneus esset ad ciuitatis administrationem. Quæ ita differens, mihi quidem videbatur familiares suos etiam ab ostentatione reuocare.

LIB. II.

Argumentum.

I. Socratis aduersus Aristippum de voluptate disputatio. 2. Quomodo sint educandi, qui ad magnos honores aspirant. 3. Voluptates quorum malorum sint auctores. 4. Ciuitates magistratibus suis quomodo velint, & soleant uti. 5. Qui magistratus gerere cupiunt, quibus virtutibus instructi esse debeant. 6. Omnes homines vel aliis imperent, vel aliis pareant, vel partim imperent, partim pareant, diuersa tamen ratione, necesse est. 7. Hercules ad pubertatem iam prouecti colloquium de vite genere, quod in eundem esset, cum duabus mulieribus habitum, quarum vna, Virtus, altera, Voluptas, erat. 8. Virius que mulieris cultus, & oratio, qua Herculem in suam sententiam trahere conabatur. 9. Nihil boni, nihil præclari sine labore studioq; mortalibus a Dea datum. 10. Qui virtutes, aut vitia sectantur, quales animis, & corporibus euadant, & que suorum studiorum premia reportent. 11. Socratis cum Læprocle filio colloquium de ingrati animi vitio, quo pleriq; liberorum laborant, & parentum beneficia oblivioni mandant, ac ingratos se parentibus impie præstant. 12. ingrati nomē quibus conueniat. 13. Parentes, ac precipue matres, quot, quantosq; liberorum causa labores perferant. 14. Asperiores parentum mores liberis æquo animo sunt ferendi. Cause. 15. Liberorum erga parentes ingratitude quomodo Atheniensium Respub. multaret. 16. Socratis de amore fraterno disputatio. 17. Hominiū beneuolentiā qua ratione nobis conciliare debeamus, ac possumus. 18. Socratis de amicis, & amicitia disputationes. 19. Bonis

amicus quanti sit faciendus, causa. 20. Quales amicos nobis comparare debeamus. 21. Amicos quomodo explorare oporteat. 22. Amicorum parandorum vera ratio. 23. In laudibus amicorum celebrandum quid observandum. 24. Amicitia inter quos iri solent. 25. Bonarum pronubarum officium. 26. Qui amicis inter aliquos conciliare volunt, quid facere debeant, ne vel hi, vel illi se deceptos conquerantur. 27. Omnes humanas virtutes disciplina, studioque augeri posse. 28. Amici erga amicos quomodo se gerere debeant. 29. Socratis colloquium cum Aristarcho habitum de ratione, qua vel amplissimam familiam, honeste possit alere. Hic autem boni patrisfamilias officium describitur. 30. Paupertatis, & incommodorum inde manantium quenam sint prestantissima remedia. 31. Socratis colloquium cum Euthyro habitum de artibus illis mature discendis, quae nos non solum quum robore iuventutis valeamus: sed etiam quum ad extremam senectutis imbecillitatem pervenimus, honeste alere possint. 32. Socratis consilium Critoni datum, quo gravissimis scyphantarum molestiis cum liberavit. 33. Quomodo iuuantem alium, ab eo vicissim iuvari possimus. 34. Socrates quibus verbis amico Diodoro persuaserit, ut Hermogenis amici paupertatem sublevarat.

733 XENOPHONTIS MEMORABILIVM LIBER SECVNDVS.

DEBATVR etiam mihi familiares suos ad exercendam tolerantiam in cibi, potus lasciviae, somni adpetitu; itemque ad tolerantiam frigoris, aestus, laboris impellere, quoties huiusmodi diceret. Quippe quum de familiaribus quemdam in his intemperantius se gerere accepisset: Dic mihi, ait, Aristippe, si te duos adulescentes, tibi traditos, instituere oporteat; alterum, ut ad imperandum sit idoneus, alterum ut imperare numquam cupiat: quo pacto vtrumque institues? vis hac de re dispiciamus ita, ut ab educatione, tamquam ab ipsis elementis, ordiamur? Cui Aristippus: Nimirum mihi videretur, ait educationem esse rei principium. Nam ne quidem quis vixerit, si nu-

Socratis
adversus
Aristippum
de voluptate
disputatio.

si nutriendo non educetur. Ergo consentaneum est, vtrisque accidere, ut vbi tempus adest, cibum sumere velint. Est hoc sane consentaneum, ait Aristippus. Vtrum igitur horum consuefacere possimus, ut potius eligat confectionem rei necessariae atque urgentis, quam gratificationem, quae gula fit? Eum profecto, inquit Aristippus, qui ad imperandum instituitur; ne ipso gerente imperium, negotia civitatis haud expediatur. Ergo, subiecit Socrates, etiam quum bibere volent, eidem hoc imponendum, ut sitim perferre possit? Omnino vero, ait. At in somno capiendae temperantem esse, ut & sero quieti se dare possit, & primo diluculo surgere, & vigilare, si poscat usus, vti dabimus? Etiam hoc eidem, ait. Quid vero, inquit, veneris in rebus continentem esse, ut per eas non impediatur, quo minus id agat, quod opus sit? Etiam, hoc eidem, inquit. Quid autem? labores non fugere, sed sponte sua perferre, vtri adtribuemus? Hoc itidem illi, ait, qui ad imperandum instituitur. Quid? si qua disciplina sit ad hoc idonea, ut adversariis superior aliquis euadat, vtri ea magis conuenit? Multis profecto, ait, modis ei, qui ad gubernationem educatur. Nam neque aliarum rerum usus vllus est, absque huiusmodi disciplinis. Ergo qui sic institutus est, minus tibi videretur ab adversariis posse capi, quam animalia cetera? quorum scilicet quaedam a gula inescata, tamen si valde timida sint, nihilominus vescendi cupiditate ad escam ducta capiuntur: alii per potum insidiae struuntur. Profus ita est, inquit. Itaque alia praesalciua, quorum in numero sunt coturnices ac perdices, ad femellae vocem cupiditate speque rei venerea agitata, & omnia cogitatione de periculis, in castes incidunt. Quum his etiam fuisset ad sensus: Ergo tibi turpe homini videretur, inquit, si idem accideret ei, quod animalibus longe imprudentissimis? sicut ipsimet adulteri carceres adeunt, quum sciant & periculum ea perpetiendi, quae lex minitatur, adulterium committenti propositum esse, & insidias strui, & captum contumeliis adfici. Tanta quum adulterio mala, quum de decora tanta immincant, multa que sint, quae a rerum venerarum cupiditate liberare possunt: nihilominus adulter in pericula praecipit. An non igitur hoc omnino hominis est a malo genio percitum? Ita mihi videretur, ait. Iam quum plurimae sint, maximeque necessariae res sub

dio peragenda: hominibus, cuius generis sunt res bellicæ; agricolarum, aliæque non pauca: multos interim ad frigora & æstus exercitos non esse, non tibi magna esse videtur desidia? Heic etiam quum adensus esset Aristippus: Ergo tibi videtur, inquit Socrates exercendus is, qui velit imperare, vt haud difficulter hæc quoque toleret? Omnino ait, Ergo si homines horum omnium tolerantés eorum in numerum referemus, qui ad imperandum comparati sunt, nonne illos, qui hæc præstare non possunt, ad eorum ordinem referemus, qui de capeffendo imperio ne cogitant quidem sint? Hoc etiam concessit Aristippus. Quid igitur quandoquidem vtriusque generis ordinem nosti, iam ne aliquando considerasti, vtrum ad ordinem horum merito te ipsum referre possis? Vero, inquit Aristippus. Quippe nequam eorum in ordinem me refero, qui imperare volunt. Etenim hominis plane fatui esse mihi videtur, non contentum esse, vt sibi ipsi necessaria comparet, quod quidem magnum quiddam est: sed hoc etiam addere, vt alii præterea ciuibus ea suppeditet, quibus indigeant. Itidem multis egere, quæ cupiat aliquis, ac principem in ciuitate locum obtinentem, si non omnia perficiat, quæ ciuitas velit, penæ subiectum esse; non hoc ingens est amentia? Nam ciuitates æquæ censent, vt perinde magistratibus ipsæ suis, atque ego mancipiis meis, vtantur. Nā & ego æquum esse censeo, vt famuli mihi quidem abunde magnam rerum necessariorum copiam parent, ipsi vero nihil horum attingant: & ciuitates, vt ita se magistratus erga ipsas gerant, volunt quo maximam eis bonorum copiam comparent, a quibus tamen ipsi prorsus abstineant. Quapropter equidem eos, qui magnam velint negotiorum habere copiam, eaque tum sibi tum aliis exhibere, sic institutos eorum in numerum referam, qui ad imperandum idonei sunt: me vero inter illos collocabo, qui quæ facillime suauissimeque viuere cupiunt. Tum Socrates: Vis ergo, inquit, hoc etiam consideremus, iine suauius viuant, qui sunt cum potestate: an qui a horum imperio subiecti sunt? Placet omnino ait. Primum igitur ex his nationibus, quæ nobis cognite sunt, in Asia Persæ imperant; Syri vero, ac Phryges, ac Lydi, eorum imperio subiecti sunt: in Europa penes Scythas est imperium, Mæotæ parent: in Libya, Karthaginenses dominantur, Libyes ob-

tempe-

temperant. Horum igitur vtros viuere iucundius arbitraris: Vel inter Græcos, in quibus es tu quoque, vtri iucundius tibi videntur viuere: iine, qui rerum potiuntur, an qui alii subiecti sunt? Ego vero, subiecit Aristippus, ne seruum quidem in ordinem me refero: sed esse mihi videtur via quædam inter hæc media, qua equidem incedere conor, neque per imperium, neque per seruituræ; sed per libertatem, quæ maxime ad beatitatem ducit. Enimvero, subiecit Socrates, si hæc via non etiã per homines duceret, quæ admodum neque per imperium, neque seruituræ tendit; fortasse quid diceres. Verum si esse inter homines vis, ac neque imperare, neque imperio subesse, neque magistratus sponte colere: videre te arbitror, scire superiores, quo pacto inferiores tui publici, tum priuati, ad ciuitatis vsque multatos, seruatorum loco habeant. An ignoras, aliis sementem facientibus, arboribusque ferentibus, quosdam esse, qui & fruges recedant, & arbores cadunt, omnibusque modis inferiores, seque colere nolentes, oppugnant; donec illos co deducant, vt seruire, quæ bellum aduerfus potētiores gerere malint? An etiam priuati nec scis viros fortes ac potentes in seruituram imbelles effocinatosque; redigere, ac fructum ex eis percipere? Ego vero, ait Aristippus, vt id mihi non accidat, ne quidem me ipsum in rempublicam concludo, sed vbi que sum hospes. Et Socrates: Sollertis vero, inquit, luctatoris artificium ostendis. Nam hospites ex quo * Sannis, & Sciro, & Procrustes intercepti sunt, iniuria nemo amplius adficit. At enim qui hoc tempore respublicas patrias administrant, etiam leges ferunt, quibus se lædi vetant; ac præter illos, qui necessarii vocantur, alios quosdam amicos sibi comparant, quorum ope vtantur; & vrbes munitionibus cingunt, & arma parant, quibus se aduersus lædentes tudentur; ac præter hæc omnia, quosdam alios etiam aliunde socios sibi quaerunt. Nihilominus ab his omnibus instructi, læduntur. Tu vero, quum horum nihil habeas; ac in viis, vbi plurimi læduntur, multo iam tempore verferis; & quamcumque in urbem venias, ciuibus omnibus inferior sis; adeoque talis, quales maxime adgrediuntur ij, qui lædere volunt: nihilominus propterea, quod hospes sis, futurum putas, vt non lædaris? An idcirco fidetis es animo, quod ciuitates tibi securitatem præconio publico pollicentur, tam-

736

De his com-
sile Plut.
Theopomp.

aduentanti, quā discedenti? An quod talem te seruum esse putas, qui nulli domino proffit? Nam quis hominem habere dōmī velit, qui laborare quidem omnino recuset; at nihilominus adparatu victuque sumtuosissimo delectetur? Quin illud etiam consideremus, quo pacto eiusmodi seruos domini tractent. Annon eorum lasciuia fame castigant? non occludendo ea, vnde aliquid poterant sumere, quo minus furentur, cohibent? non vinculis coercent, quo minus aufugiant? non desidiam verberibus expellunt: aut quo pacto timent te geris, quando de seruis aliquem talem esse animaduertis? Supplicis, inquit, omnibus adificio, donec eum seruire cogam. Verum, mi Socrates, qui ad regnādi artem instituantur, quam tu mihi videris pro beatitudine ducere, quid ab iis differunt, qui necessitate coacti cum incommodis conflantur, siquidem esurient, sitient, frigebunt, vigilabunt, & alias omnes ærumnas sponte sua perferent? Nam equidem haud scio, quid discriminis sit, vtrum curis eadem volenti, an nolenti flagris cedatur: vel omnino corpus idem his omnibus vel volenti, vel nolenti prematur. Etenim quid tandem est, si non insania est, vltro, quæ dolorem habeat, velle perpeti? Quid ais Aristippe? subicit Socrates, non tali quodam modo differre tibi videntur ea, quæ sponte fiunt, ab iis, quæ non sponte, quatenus qui sponte sua esurit, comedere potest, quum vult, & qui sponte sitit, bibere potest, idemque in ceteris: at qui necessitate coacti hæc perferunt, non potest, vbi vult, finem eis imponere? Deinde qui sponte perferunt ærumnas, bona spe fretus lætatur, quemadmodum qui feras venantur, spe capiendi perlubenter laborant. Atque huiusmodi sane laborum præmia non magni pretij sunt, qui vero in hoc incumbunt, vt amicos bonos parent, vel hostes in potestatem suam redigant, vel probatis corporum animorumque viribus, familiam suam cum dignitate administrant, amicis prosint, patriam beneficiis adficiant: hos num debere ignoras & labores in huiusmodi rebus lubenter subire, & cum lætitia vitam agere, sui primum animi adprobatione fretos, deinde laudatos, felicisque prædicatos ab aliis? Præterea molles viuendi rationes, nulloque negotio paratæ voluptates, neque corpori bonam parere cōstitutionem possunt, vti gymnasiolorum magistri loquuntur, neque indunt animo scientiam vllam,

737

quæ

quæ alicuius pretij sit. At vero per tolerātiā exercita studia faciunt, vt ad honesta præclaraque facinora perueniamus, quemadmodum egregij viri prædicant. Ait alicubi & Heliodus,

*Agmine rone multo facilis se ignauia cuius
Offert plana via est, aditus breuis eius ad ades.*

At viri rone iter sudore Dij obuallarunt.

Longa quidem patiter, viaque ardua ducit ad ipsam,

Asperitate graues aditus que fronte recludit

Prima: sed leuis est, superato vertice, tandem.

Atque hoc etiam Epicharmus his verbis testatur,

Laboribus

Dij cuncta protinus nobis vendunt bona.

Idem alio quoque loco inquit:

heus ignaue tu,

Non aucupere mollia, ne dura accidant.

Quin & Prodicus ille sapiens in libro, quem de Hercule scripsit, & plurimis recitare solet, eadem ratione de virtute pronuntiat: hoc quodam modo, quantum equidem memini, dicit. Herculem ait, posteaquam exacta pueritia pubertatis iniret cursum, in qua iam adulescentis sui iuris fiunt, ac indicia præbent, virtutisne via perrecturi sint ad vitam, an vero ignauia, egressum in tranquillum locum ibidem confedisse; ambigentem, ad vtram se viam conuerteret. Tum mulieres duas, easque grandistanura, esse visas ad ipsum accedere; quarum altera esset eleganti ac liberali vultu prædita, cuiusque corpus a natura munditie ornatum esset, oculi verecundia, gestus modestia, veste candida: altera educatione reddita obesa & tenera, sic ornata, colorem quod adtineret, vt candidior ac rubicundior videretur, quam esset: forma procerior visa, quam esset a natura: oculis apertis: veste tali, ex qua venustas maxime pelluceret. Eandem sæpius se contempletam esse, ac num aliquis ipsam spectaret, considerasse: sæp numero ad vmbra quæque suam respexisse. Posteaquam ad Herculem venissent propius, incessisse eillam, de qua prius diximus, eodem modo: alteram verò, quæ vellet hanc anteuertere, cursu ad Herculem se contulisse, ac verbis his eum compellasse: Video te, mi Hercules, ambigere, quanam via te ad vitam conuerteris. Quapropter si me tibi amicam adiunxeris, ducam te

*Memoria
huius loci
M. Tullius
in lib. de
offic. 1.*

738

*Voluptatis
ad Herculem
læmoratio.*

GG

ad iter iucundissimum ac facillimum: ut eorum, quæ sua-
 uia sunt, nihil non gustes, simulque omnis expertem mo-
 lestiæ vitam exigas. Nam primum tibi neque bella, neque
 negotia curanda erunt; sed dispicies, quemnam tibi gra-
 tum vel cibum, vel porum inuenire possis: quid vel adipe-
 ctu, vel auditu, vel odoratu, vel tactu te delectare possit:
 quibus amoribus fruens, plurimum gaudeas: quo pacto
 quam mollissime dormias: qui absq; labore minimo pos-
 sis hæc omnia consequi. Quod si aliquando illa defectura,
 de quibus hæc percipies, suspicio sit: nihil est quod metuas,
 ne eo te deducam, ut hæc tibi laborando, variisque tum a-
 nimorum corporis ærumnis perferendis, paranda sint: sed
 aliorum laboribus tu fruere, nec ab ulla re abstinere, de
 qua capi aliquid lucri possit. Nam equidem iis, qui me ar-
 tuntur consuetudine, potestatem facio, ut vndecumq; pos-
 sint, vtilitatem capiant. Hæc quum audisset Hercules:
 Quod est, inquit, tibi nomen mulier? Illa vero: Amici mei,
 ait, felicitatem me adpellant: at qui oderunt obrectando
 vocant ignauiam. Quum interim altera mulier accessisset:
 Ego quoque, inquit, ad te venio, mi Hercules, quæ & pa-
 rentes tuos noui, & quæ tua esset natura, in institutione a-
 nimaduerti. De quibus equidem in eam spem venio, ut si
 ea, quæ ad me ducit, via inceseris: egregie tu præclara &
 739 honestas res geras, atque ego lōge honoratior, bonorum-
 que gratia illustrior videar. Neque vero te decipiam volu-
 ptatis procemiis, sed ex instituto diuino res ipsas vere com-
 memorabo. Nam quæcumque bona sunt ac præclara, eor-
 22 rum nihil sine labore ac studio Dij hominibus largiti sunt:
 23 omninoque siue Deos esse propitios tibi vis, colendi sunt
 24 tibi: seu ab amicis vis diligi, beneficiis amici sunt adfici-
 25 endi: siue ab vrbe aliqua vis honorem consequi, necesse est
 26 aliquid illi vilitatis adferas: seu apud vniuersam Græci-
 27 am virtutis nomine vis esse in admiratione, de hac ut be-
 28 ne promerere, conandum erit: siue terram tibi fructus y-
 29 beres ferre vis, colenda erit: seu à iumentorum opes tibi quæ-
 30 rendas putas, necesse est iumentorum curam habeas: siue
 31 bello res tuas amplificare desideras, eamque potestatem
 32 consequi vis, ut & amicos in libertatem vindices, & hostes
 33 tibi subicias, non solum artes bellicæ tibi ab earum pe-
 34 ritis discendæ suat, sed etiam percipiendum exercitatio-
 ne, quo

Oratio
 virtutis.

ne, quo pacto sitis utendum. Denique si etiam corpore
 vis esse robustus, necesse est corpus adsuafacias ad parendum
 animo, perque labores ac sudorem exerceas. Tum e-
 ius sermonem excipiens ignauia, quemadmodum Prodi-
 cus ait: Videsne, inquit, mi Hercules, quam longam ac dif-
 ficilem viam ad delectationes hæc tibi mulier exponat?
 ego vero facili breuique ad beatitatem itinere te ducam.
 Et virtus: Misera vero tu, ait, quid boni habes? quam delectationem nosti?
 quam nihil horum causa facere velis?
 quum iucundorum adpetitum non expectes, sed prius etiam,
 quam adperas, omnibus replere? priusquam efurias,
 comedis: priusquam sitias, bibis: atque ut suauiter
 comedas, obsoniorum structores excogitas: ut suauiter
 bibas, magno sumtu vina tibi comparas, ac per æstatem
 niuis quærendæ causa circumcuritas: ut suauiter somnum
 capias, non stragula tantum mollia, sed etiam lectulos,
 lectulorumque fulcra paras. Non enim propter
 labores somnum adpetis, sed quia nihil est tibi quod agas.
 Venerem vero prius, quam ea indigeas, omni conatu &
 arte impellis, & * tam feminarum ad hoc opéra, quam vi-
 rorum vteris. Sic enim amicos tuos instituis, noctu stupris
 polluens: & vtilissima dici patre somno obruens. Quum-
 que sis immortalis, a diis quidem reiecta es, ab honestis
 autem hominibus probro adficeris. Iam quod omnium
 auditu iucundissimum est, tuam ipsius laudem nullam au-
 dis: nec quod spectaculum iucundissimum est, spectare po-
 tes. Quippe nullum unquam honestum facinus tuum vi-
 disti. Quis vero tibi aliquid dicenti fidem habeat? Quis rei
 alicuius egenti quidquam suppeditet? Quis mentis compos
 tuæ sodalitatis cœtu contineri au deat? quum tui, si iu-
 uenes sint, corporibus sint debiles: proeuctiores facti, ani-
 mis despiciant. Dum iuuenilis ætas adest, absq; labore niri-
 di vititant: cum labore squallidi, senectam ætatem trans-
 eunt: antea actorum eos pudet, agendorum onus haud susti-
 nent: iucundis in iuuentute cursu quasi peragratis, in senectute
 molesta referunt. Ego vero cum diis versor, cum
 hominibus honestis versor: nec vllum præclarum facinus,
 siue diuinum, seu humanum, absque me perpetratur. Ma-
 xime omnium a diis, & hominibus, quibus par est, hono-
 ribus adficio: artificibus cara laborum socia, fida domo-

* Lectio
 marginis.
 740

rum custos heris, opitulatrix benigna feruis, in laboribus pace curandis adiutrix egregia, constans in negotiis bellicis auxiliatrix, amicitiae confors optima. Perceptio cibi & potus ut amicis meis delectationem adfert, sic elaborari nihil habet. Expectant enim, donec adpetant. Idem somnum capiunt suauiores, quam otiosi; ac neque excitatos se moleste ferunt, neque somni causa, quae agenda necessario sunt, omittunt. Iuuenes senum laudibus gaudent, senes iuuenum honoribus delectantur. Idem rerum olim gestarum memoriam iucundè repetunt, nec minori cum voluptate praesentia curant, quam quidem mea causa diis accepti sint, amicis cari, magno apud suam quisque patriam in pretio. Denique quam finis a fato praestitutus adest, non in honorati iacent, obliuioni traditi: sed ita florent, ut cum memoria sui posteritatis aeternae laudibus fruuntur, perpetua sui memoria celebrati florent. Huiusmodi, mihi Hercules, parentum suboles fortium, laboribus exantlatis: licet ea felicitate potiaris, quae ab omnibus tantopere praedicatur. Hoc quodam modo Prodicus, Herculem a virtute institutum fuisse commemorat. Sententias quidem ipsa multo magis magnificis verbis, quam ego nunc fecerim, ornauit. Quamobrem, mihi Aristippe, te quoque æquum est hæc cum animo tuo perpendentem id operam dare, ut etiam futuri vitæ temporis curam aliquam habeas. Ceterum quum animaduertisset aliquando Lamprocleum filium suum natu maximum, matri suae iuccensere: Dic mihi ait, mi fili, nosti ne quosdam homines, qui adpellantur ingrati? Omnino, inquit adulescens. Animaduertisti ergo, quid illi faciant, quibus hoc nomen tribuunt? Verò, ait. Nam illos ingratos vocant, qui adfecti beneficiis, quum referre gratiam possint, non referunt. Ergo tibi videntur ingratos ad iniustorum hominum numerum referre? Mihi quidem, inquit. Verum considera istne, inquit, an quem admodum amicos in seruitutem redigere iniustum esse videtur, hostes autem, iustum: sic etiam erga amicos ingratum exhibere sese iniustum sit, erga hostes autem, iustum? Omnino, inquit, adeoque mihi videtur iniustus esse, quicumque vel ab amico, vel ab hoste, beneficiis adfectus, gratiam viderat non enixe dat operam. Ergo si res ita se habet, mæra scilicet iniuria sit ingratitudo, necesse est. Illo ad sentien-

741
Socratis
ad Lampro-
cleum filium,
de ingrati-
tudine er-
ga parentes
verba.

te: Quanto quis igitur maioribus beneficiis acceptis gratiam non retulerit, tanto erit iniustior. Hoc etiam quum fieretur: Quos autem, ait, a quibus reperire possimus maioribus adfectos beneficiis, quam liberos a parentibus? Quibus quum antea non essent, parentes existendi causa fuerunt, atque tot præclaras ut res cernerent, tot bonorum participes fierent, quot bona hominibus dii suppeditant. Quae sane bona usque adeo maximi facienda ducimus, ut omnes in primis eorum amissionem refugiamus. Ciuitates quoque maximis sceleribus mortem poenæ loco decreuerunt, quod cuius alterius grauioris mali metu iniustitiam coercerent, non reperirent. Nec verò homines rei veneræ causa liberos procreare existimes. Nam ei remedium quae adferant, tum in viis confertim reperiuntur, tum in lupanaribus. Præterea manifestum est, considerare nos, ex cuiusmodi mulieribus liberos optimos suscipere possimus, quibuscum congressi, liberis operam damus. Ac vir quidem eam, quae in procreatione ipsum adiuuat, nutrit: liberisque nascendis præparat omnia, quaecumque ad vitam degendam eis conductura putat, eaque quam potest plurima: mulier vero exceptum onus hoc gestat cura grauamine, vitæque periculo; alimentumque suppeditans, quo alitur & ipsa, posteaquam magno cum labore gestauit, ac peperit, tum nutrit, nullo sane beneficio prius adfecta, tum cura sua complectitur infantem, non adgnoscentem, a quo beneficium accipiat, neque valentem indicare, quibus rebus egeat: sed ipsa quid ei conducatur, ac gratum esse possit, coniectura colligens, abunde suppeditare nititur, & longo nutrit tempore, ac noctes diesque labores perferat: quam pro his gratiam reportatura sit, ignorans. Neque tantum nutrire sufficit, sed etiam ubi ad discendum aliquid idonei videntur esse liberi, si qua parentes ipsi tenent ad vitam vitia, docent: quibus verò docendis alium magis idoneum esse putant, ad hunc eos magno cum sumtu mittunt, omnique conatu dant operam, ut liberi reddantur, quantum eius fieri potest, optimi. Ad ea subiecit adulescens: Tametsi hæc omnia fecerit, aliaque his multo plura, nemo tamen eius asperitatem perferre possit. Et Socrates: Vtrum existimas, inquit, toleratu esse difficilius, feræne seruitiam, an matris? Equidem, inquit, matris arbitrator, quae sane talis sit.

742

Ergonevquam vel mordendo, vel calcitrando te læstis cuiusmodi a belluis multi perpeſſi ſunt. At enim profecto, inquit, caloquitur, quæ quis audire vel ob omnem hanc vitam nolit. Tu vero quam multa, ſubiecit Socrates, interlanda te huic negotia tum voce, tum factis, tum interdium noctu, a prima vſque ætate moleſtando putas exhibuiſſe? Quantum doloris adtuliffe, quoties ægrotares? At ego illi, ait, neque dixi, neque feci quidquam, cuius ipſam puderet. Quid autem, inquit Socrates, moleſtius eſſe putas, tibi ne audire, quæ dicit ipſa; an hiſtrionibus quum in tragœdiis alter alterum extremis conuictis proſcindit? Enimvero arbitror eos, quia non exiſtimant vel illum, qui redarguit, lædendi cauſa redarguere, vel minantem damni allicuius inferendi cauſa minari, æquo illa ferre animo. Tu vero, quum plane ſcias matrem, quæ dicit, non modo nihil mali cogitantem dicere, ſed etiam optantem tibi tantum boni, quantum alij nulli, nihilominus iniquo es in illam animo? An exiſtimas, male tibi matrem velle? Nō equidem, inquit, hæc arbitror. Et Socrates: Ergone tu hanc, ait, quæ tui ſtudioſa eſt, ac ægrotantis curam gerit, quantum maximam poteſt, vt valetudinē recuperes, ac re neceſſaria nulla egeas præterque hæc multa diis bonâ pro te vouet, ac vota reddit, ſeuam eſſe dicis? Equidem ita ſtatuo, ſi matrem eiuſmodi ferre non poſſis, non poſſe te quæ bona ſunt, ferre. Dic autem mihi, vtrum tibi alium quempiam colendū putas, an ita comparatus es, vt nemini hominum placere cupias, neminem ſequi, nemini parere; ſiue ſit imperator, ſiue magiſtratus alius? Cupio profecto, inquit. Ergo ſubiecit Socrates, etiam vicino placere vis, vt ignem accendat tibi, quum opus erit, teque aliqua in re bona iuuet, ac ſi quid aduerſi accidat, e propinquo tibi beneuole ſuccurrat? Velim equidem ait. Quid autem? nihil intereſſe putas, comitem itineris, aut nauigationis, aut alium quemdam, in quem incidetis, amicum an hoſtem habeas, vel potius habendam putas rationem eius etiam beneuolentiæ, quæ ab his proficiſcitur? Sane puto, inquit. Ergo ſic comparatus es, vt horum tibi rationem habendam putes; matrem vero, quæ te plus omnibus hiſce diligit, colendam tibi non exiſtimas? An ignoras etiam ciuitatem alterius quidem nullius ingratiſtudinis habere rationem, nec in eam actionem dare,

dare, ſed ſuſq; deq; ferre, ſi beneficiis adfecti gratiam non referant; at ſi quis parentes nō colat, cum vero pecna multare, reiectumque magiſtratus obire non pati, ac ſi neque res ſacræ pro republica religioſe fieri queant hoc homine ſacrificante, neque quidquam aliud ab eo perſici recte iuſteque poſſit? Etiam hoc profecto, ſi quis parentum mortuorum ſepulcra non ornet, reſpublica magiſtratum in examiniſus inquirat. Ergo tu, mi fili, ſi ſapies, deos ipſos deprecaberis, vt ignoſcant tibi, ſiquidem erga matrem negligens fuiſti, ne te illi & ingratum eſſe exiſtiment, & benefacere tibi nolint; & cauebis ad homines, ne hi te nullam animaduertentes parentum rationem habere, ſic ignominia notent, vt amicos habere te nullos in poſterum pareat. Nam ſi te ſuſpicabuntur erga parentes ingratum eſſe, nemo exiſtimaturus eſt ſe pro beneficiis tibi præſtitis gratiam reportaturum. Cæcerum animaduertens aliquando Socrates Chærephonem & Chærecratem fratres, familiares ſuos, inter ſe diſſidere, quamprimum Chærecratem vidiffet: Dic mihi mi Chærecrates, ait, num & tu ex eorum es hominum numero, qui viliorem eſſe pecuniam putant, quam fratrem; quamquam illa mente careat, hic prudentia ſit præditus: illa ope indigeat, hic opitulari poſſit: deniq; pecuniæ multæ ſint, frater autem vnus? Mirum hoc quoq; poſſe quem fratres ſuos ſibi detrimento eſſe putare propterea, quod non etiam fratrum facultates poſſideat; ac ciues ſibi detrimento non eſſe arbitrari, quod ciuium bona non habeat: ſed poſſe homines hac in parte ratiocinari, quod longe præſtet, vt aliquis cum multis habitans ſecure, quæ ſufficiant, habeat; quam ſi ſolus ciuium facultatibus fruens, magno eas cum periculo poſſideat; in fratribus idipſum ignorare. Ac ſeruos quidem emunt, qui poſſunt, vt labori ſocios habeant: amicos parant, quod opitulatoribus egeant: fratres autem negligunt, quaſi ex ciuibus amici fieri poſſint, ex fratribus nō poſſint. Atqui multum ad amicitiam momenti adfert, ex iſdem natum eſſe, multum communis educatio. Nam & feris quoddam eorum, quæ vna cum ipſis nutrita ſunt, deſideriū innaiſcitur. Præterea ceteri quoque homines honore maiori adſciunt illos, qui fratres habent; quā eos, qui a fratribus deſtituuntur, ac minus illos adgreditur. Tum Chærecrates: Enimvero mi Socrates, ait,

*Socratis de
amoris fratrum
terno diſ-
putatio.*

744

si non magnum sit diffidium, fortasse ferendus sit frater, neque ob exiguas causas fugiendus. Quippe fratrem, si talis sit, qualem esse cōuenit, in bonis rebus pono: quem madmodum tu quoque dicis. At vero si plane desit officio, & sit quiduis aliud potius, quam frater: quamobrem quis ea, quę fieri nequeunt, conetur? Et Socrates: Vtrum vero mi Chærecrates, inquit, nemini Chærephon placere potest, sicut & tibi non placet: an sunt nonnulli, quibus egregie placeat? Hac ipsa de causa mi Socrates, ait, æquum est illum mihi esse odio, quod aliis equidem placere possit, mihi vero ubi cumque adest, verbis ac factis detrimento potius, quam commodo sit. Ergone, ait Socrates, perinde atque equus homini imperito, qui uti eo conetur, damno est; sic & frater, quum quis eo vult uti, qui nesciat, est detrimento? Quoniam modo erga fratrem, inquit Chærecrates, recte me gerere non norim, quum & verbis & facto benignus in alium esse possim, qui verbis itidem ac facto benignus erga me est? Contra vero tantum abest, ut in eum, qui & verbis & facto mihi molestiam ut exhibeat, dat operam, benigne me gerere verbo factove possim: ut id ne quidem in animi inducturus sim. Et Socrates: Mira vero narras, inquit, mi Chærecrates, te, si canem ouium habeas idoneum custodire, atque is pastoribus quidem blandiatur, in te vero ad euntem sæuiat, omissa iracundia malle benefaciendo eniti, ut eum mitiges: fratrem vero, quem magnum quoddam bonum ais esse, si se gerat, ut decet, non te operam dare, ut longe tibi optimum efficias? præsertim quum declaranda verbis & facto benignitatis artem scire te fatæaris. Vereor equidem, ait Chærecrates, ne tanta sit in me solertia, mi Socrates, ut Chærephonem erga me talem reddere possim, qualem esse oportebat. Atqui, subiecit Socrates, nihil artificiosi, neque noui, ut eius causa excogites, opus est, mea quidem sententia. Nam existimo eum illis artibus, quas tu non ignoras, allectum abs te, plurimi te facturum. Dic mihi prius, inquit, an me quassā illecebras nosse senseris, quas ipsemet scire me ignorauerim? Tu vero mihi dicit, inquit Socrates, si quem familiarium eo deducere velles, ut ubi rem sacram facit, ad coenam te vocaret, quid faceres? Nimirum prior hominem, ipse rem sacram faciens, inuitarem. At si velles amicorum quemlibet impel-

lere, ut te absente peregre, rerum tuarum curam gereret, quid faceres? Nimirum prior operam darem, ut per ipsius absentiam res ipsius curarem. Si velles ab hospite impetrare, ut te exciperet ad se venientem, quid faceres? Nimirum hunc quoque prior exciperem, venientem Athenas: atque etiam si vellem efficere alacrem ad ea mihi conficienda, quorum causa hominē adirem; necesse foret, ut ipse prior eum officio tali obstringerem. Ergo tu quum omnes illecebras, quibus homines conciliantur, iam dudum noris, eas ipsas celabas? An cunctaris, inquit, principium facere propterea, ne turpis videare, si prior beneficio fratrem adicias? Atqui maxima vir laude dignus esse videtur, qui hostes lædendo; beneficiis exhibendis, amicos anteuerit. Quare si mihi videretur Chærephon ad hanc amicitiam auspiciandam aptior esse, operam in illo persuadendo collocarem, ut prior amicitiam tuam conciliare sibi studeret. Nunc tu mihi videris, si rem ordiare, rectius confecturus. Et Chærecrates: Absurda dicis, mi Socrates, inquit, minimeque tibi conuenientia, qui me minorem ætate iubeas initium facere: quum apud omnes homines contrarium quiddam in more positum sit, nimirum ut ætate prouectior in omni dicto factoque principium faciat. Qui hoc? ait Socrates, an non ubique receptum more est, ut iunior grandiori occurrenti de via cedat, & sedens adsurgat, & lecti mollioris honorem tribuat, & inter colloquendum cedat? Ne cuncteris, inquit, vir optime, sed hominem mitigare tenta, qui quidem celeriter admodum tibi obcediet. Non vides, quam cupidus honoris, quam liberalis sit? Homunciones enim futiles alia ratione nulla facilius allicias, quam aliquid largiēdo: virtutis & honesti studiosos, si cum eis amanter agas, maxime tibi reddideris obnoxios. Et Chærecrates: Quid si, ait, me hoc agere nihilo fiat ille melior? Quid aliud periculi fuerit, inquit Socrates, quam ut tu declares, te quidem virum bonum, fratrisque studiosum esse; illum vero nullius momenti, & indignum beneficio? Sed horum nihil futurum arbitror. Nam existimo ipsum, posteaquam animaduernerit se ad certam hoc abs te prouocari, magna contentione conaturum, ut te verbis ac re ipsa superare beneficentia possit. In hoc quidem tempore sic inter vos adfecti estis, ac si manus ambæ, quas Deus id-

circo creauit, vt mutuo se iuent, hoc omisso, ad impediendum sese inuicem conuerterent: vel si pedes ambo, qui diuino consilio mutuas ad operas cōditi sunt, hoc ipso neglecto, sibi inuicem impedimento essent. An non magna fuerit inficitia, magnaque infelicitas, iis ad detrimentum uti, quæ ad mutuam utilitatē facta sunt? At enim fratres duos, mea quidem sententiā, condidit deus maiorem ad utilitatem mutuam, quam manus utraque, quam pedes, quam oculos, quam cetera, quæcumque natura voluit in hominibus esse germana. Quippe manus, si eas necesse sit illa simul agere, quæ longiori spatio, quam vnus * orgyæ distent, nequaquam id poterint: pedes, ne ad ea quidem, quæ orgyæ distent inter se spatio, simul accesserint: oculi, qui pertingere quam longissime putantur, ne propiora quidē a fronte simul & a tergo videre possint. Fratres autem famici sint inter se, tamen si magno diiuncti sint interuallo, nihilominus agere possunt ea, quæ cum vtriusque sint utilitate coniuncta. Præterea Socratem aliquando de amicis etiam id differentem audiui, de quo mihi quidem videretur aliquis utilitatem maximam ad cōciliationem & vsum amicorum percepturus. Nam audire se dicebat ex multis, esse quiddam inter omnia bona præstāissimum, amicum certum ac bonum. Videre tamen, complures cuiusvis rei cura potius adfici, quam vt amicos sibi pararent. Etenim cernere se quosdam, qui & domos, & prædia, & mancipia, & rem pecuariam, & supellectilem studiose comparēt, ad quæ sitaque conseruare nitantur: at complures amicum, quem bonum maximum esse perhibeant, neque vt sibi parent, sollicitos esse: neque vt, quātum possint, eum sibi conseruent. Quin etiam videre se aiebat nonnullos, si amicos & seruos simul aduersa valetudine laborare cernāt, ad seruos quidem adducere medicos, aliaque valetudini conducuntia studiose parare, quum interim amicos negligent. Idem vtrisque morientibus, seruorum eos obitum grauius ac moleste ferre, magneque detrimenti loco ducere: in amicis nullum se damnum fecisse, putare. Nec in reliquis facultatibus quidquam nō curatum, vel in exploratum relinquere: quum amicos, egētes ipsorum cura, negligent. Præterea videre se commemorabat, plerisque facultatum suarum, tamen si admodum multas habeant, numerum scire, sed

*hoc est, spatij extensio
vbi vtriusque
bra-chie
vbi vtriusque
pe-ctore. Pol-
lux.
Secretis de
amicitia
disputa-
tiones.*

747

sed tantum abesse, vt amicorum, quos paucos habent, numerum norint: vt etiam quum sciscitantibus aliis indicare conantur, quos inter amicos referant, rursus aliquos ex numeratis reuocent. Tantum scilicet eis amicos esse cure. At qui cū quanam possessione ac bono amicus egregius comparatus, non manifesto sit melior? Nam qui equus, quod vni iumentorum par, adeo fuerit vtile, ac bonus amicus? quodnam mancipium adeo beneuolum fuerit, tecumque manendi studiosius? quæ nam alia res sic omni ex parte fit utilis? Etenim amicus bonus seipsum substituit ad quiduis, quod amicis deest; siue ad constituendas res priuatas, seu munera publica. Idem siue quis adficiendus est beneficio, vires amico sufficit: seu quis metus perturbet, fert opem, partim sumtus impertiēdo, partim operas mutuas tradendo, partim vna persuadendo, partim cogendo. Idem vtentibus fortuna prospera lætitiā adfert, & aduersis rebus laborantes plurimum erigit. Quæcumque vero vel manus cuique sumministrant, vel prospiciunt oculi, vel aures ante percipiunt, vel perficiunt pedes; in eorum nullo amici benefici est inferior opera. Sæpe que quis a seipso non elaborauit, non vidit, non audiuit, non perfecit: in iis amici ad amicos sufficere potuit opera. Arbores nonnulli studēt excolere fructus causā, quum fertilissimum illud prædium, quod amicum vocamus, segniter remisseque plurimi curēt. 748
Audiui aliquando etiam aliud eius colloquium, quod mihi videbatur auditorem excitare, vt seipsum exploret, quanto amicis vsui esse possit. Nam quum vidisset quemdam ex familiaribus suis amicum, qui egestate premeretur, negligere: interrogabat Antisthenem in illius præsentia, qui amicum negligebat, aliorumque multorum: Suntne, in quibus, amicorum quædam, mi Antisthenes, perinde ac seruorum æstimationes? Nam ex seruis hic duabus minis æstimatur, ille vix mina dimidia, alius minis quinque, alius etiā decem. Quin etiam Nicias, Nicerati filius, emisse talento dicitur al. conctio-
eum qui argentifodinis præflet. Itaque consideremus, an facultati-
perinde ac seruorum, sic & amicorum sint æstimationes. bus ac la-
Sunt profecto, inquit Antisthenes. Nam equidem velim boribus, ut
hunc potius amicū mihi esse, quam duas habere minas; il- mibi ami-
lum ne dimidat quidem mina præferrem; aliū potius quā cus esset,
decem minas eligerem; alium * pluris æstimarem, quam redimerē.

omnes facultates & reditus. Ergo, subiecit Socrates, siquidem hæc ita se habent, recte facturum aliquem arbitror, si seipsum exploret, quanti amicis aestimandus sit; atque operam det, ut quãtius sit pretij, quò minus amici eum deferant. Nam equidem sæpè audio dicentem aliquem, ab homine amico se esse desertum; alium, quòd is, quem amicum esse arbitratus sit, vel vnã sibi minam præferret. Hæc omnia considero, num quemadmodum ubi quis seruum vitiosum vendit, alterique addicit eo pretio, quod reperire potuit: ita etiam nullius amicum momenti quum pretij plurimum accipi potest, vendi expediat. At neque seruos bonos magnopere vendi video, neque bonos amicos relinqui. Vilius est etiam mihi Socrates ad explorandos amicos, quales scilicet parari debeant, suos cordatos reddere, quum huiusmodi quædam proferret. Dic mihi, mi Critobule, si amico nobis bono sit opus, quo pacto considerare rem conabimur? Num primò quærendus erit, qui imperet gula, potus cupiditati, lasciuia, somno, ignauia? Nam qui ab his vincitur, is neque ipse sibi, neque amico possit præstare, quod ex usu sit. Non possit profecto, inquit Critobulus. Ergo tibi videtur abstinendum ab eo, qui rebus hisce seruiat? Omnino, inquit. Quid vero? ait, qui sumptuosus quum sit, satiari non potest, sed semper rebus vicinorum eget, easque capiens reddere non potest, vel non impetrans odio non dantem prosequitur; non tibi videtur hic quoque grauis amicus esse? Omnino, inquit. Igitur ab hoc etiam abstinendum? Abstinendum scilicet, inquit. Quid autem, si quis rem facere potest, multasque pecunias concupiscit, ac propterea difficilem se in pactis præbet, & accipiendo delectatur, recusans quod accepit reddere? Videtur is mihi, ait, etiam improbius esse illo altero. Quid autem, si quis ob rei faciendæ cupiditatem nulli alij rei vacet, quàm vnde lucrum possit capere? Ab hoc quoque, mea quidem sententia, est abstinendum. Nam inutilis ei fuerit, qui vti eo velit. Quid vero, si quis homo sit seditiosus, ac multos amicos hostes velit excitare? Fugiendus & ille profecto. At si quis horum quidem vitiorum expertus sit, beneficiis autem se adfici patiatur, nulla vicissim benefaciendi ratione habita? Inutilis & ille fuerit. Sed dicito tandem, mi Socrates, qualem ut amicum nobis adiungamus, opera danda est? Eum

arbi-

arbitror, qui diuersa ab his ratione, sit iis in voluptatibus continens, quæ corpore percipiuntur, iuramentum seruet, in pactis se non difficilem exhibeat, summa contentione conetur efficere, ne illis, a quib. beneficium accepit, vicissim benefaciendo sit inferior: ita ut consuetudine sua utentibus vsui sit. At quo pacto hæc explorare, mi Socrates, possumus prius, quàm eis utamur? Statuarios, inquit, sic exploramus, ut non ex ipsorum verbis coniecturam faciamus; sed quem prius statuas egregie fecisse cernimus, ei fidem habemus, quod etiam recte ceteras sit elaboraturus. Ergo tu, inquit Critobulus, dicis etiam hominem, qui se prioribus amicis beneficium declarauerit, plane posterioribus quoque benefacturum. Nimirum, ait, quemcumque prioribus equis recte usum video, eum arbitror etiam aliis bene usurum. Sint hæc, ait. At quo pacto is nobis adiungendus est, qui amicitia nobis dignus esse videatur? Primum, ait, res diuinæ consideranda sunt, num dii nobis consulat, vteum amicum faciamus. Quid igitur? potesne dicere, quo pacto eum, qui nobis adiungendus videatur, etiam diis haud aduerfantibus, venari debeamus? Profecto, ait, non insistendo vestigiis eius, quemadmodum leporem venamur: neque fraude, quemadmodum aues; neque vi, quemadmodum hostes. Nam inuitum amicum capere, per est difficile; neque minus difficile, victum retinere, tanquam seruum. Potius enim hostes, quam amici sunt, si hæc illis accidant. At quo pacto amici? Sunt, ait, carmina quædam, quæ qui tenent, incantando quos volunt amicos sibi possunt facere. Itidem fertur quædam amoris illecebras esse, quarum periti ad quoscumque tandem eis utantur, ab illis diliguntur. Vnde igitur has percipiamus? ait. Homerum narrantem audisti, quibus verbis Vlysses Sirenes incantarin: quorum huiusmodi quoddam est principium,

Huc ades, ô celebris Graiorum gloria Vlysses.

Hæc igitur incantatione, mi Socrates, quum ad alios etiam homines uterentur Sirenes, num detinebãt eos, ne excantari ab eis discederent? Nequaquam, sed his incantationibus ad illos uterentur, qui ob virtutem gloriæ cupidi erãt. Prope dicis eiusmodi verbis vnumquemque incantatum esse, quæ si audiat, a laudante non irridendi causa proferri existimet. Nam ita quidem magis hostili esset animo, ho-

710

mineſque tales abs ſe repelleret; ſi quis non ignorantem, ſed paruum, ac turpem, & imbecillum eſſe, prædicaret vt pulchrum, vt magnum, vt robuſtum. Num & alias quaſdam incantationes noſti? Non, ſed Periclem accepi, multarū peritum fuiſſe, quibus hanc urbem incantando effecerit, vt ipſum diligeret. At quo pacto Themiftoeles ad amorem ſui ciuitatem hanc pellexit? Profecto non incantando, ſed bono quodam ciues adficiendo. Videris mihi dicere, mi Socrates, neceſſarium eſſe, vt ſi quidem bonum amicum paraturi ſimus, nos ipſi primum tam in dicendo quam agendo boni efficiamur. An tu exiſtimabas, ait Socrates, fieri poſſe, vt prauus quiſpiam bonos amicos pararet? Videbam enim, ſubiecit Critobulus, etiam oratores viles egregijs concionatoribus amicos eſſe, & nõ ſatis ad imperatorum munus idoneos viris eiufdem muneris peritiſſimis eſſe familiares. Num igitur, inquit, hæc etiam in parte, de qua diſſerimus, noſti quosdam, qui quum inuiles ipſi ſint, viros vtilis ſibi efficere amicos poſſint? Minime vero, inquit. At ſi fieri non poteſt, vt vir improbus honeſtos & egregios amicos pareat; hoc mihi dicas velim, an facile ſit eum, qui vir ipſe bonus ſit & honeſtus, honeſtis & egregijs hominibus amicum fieri? Num te, mi Critobule, perturbat, quod ſæpenumero vides homines præclaras res gerentes, & abſtinentes a turpibus, non amicos eſſe; ſed inter ſe diſſidere, & indignius ſe ſe tractare, quam homines nullus pretij faciunt? Non modo, ſubiecit Critobulus, priuati homines hoc faciunt; ſed etiam illæ vrbes, quæ honeſti ſtudioſæ ſunt, turpiaque minime admittunt, ſæpe hoſtiliter erga ſe inuicem ſunt adfectæ. Quæ quum ipſe mecum reputo, vehementer de adquirendis amicus deſpero. Quippe nec improbos inter ſe amicos eſſe poſſe video. Nam quo pacto vel inter ingratos, vel incertes, vel auaros, vel infidos, vel intemperantes amicitia conciliari poſſit? Quæ me cauſa mouet, vt improbos omnes potius a natura inter ſe hoſtes eſſe, quam amicos, exiſtitem. Iam vero, vt tu quidem ais, ne bonis quidem in amicitia prauis congruere poſſunt. Nam quo pacto illi, qui improbe agunt, amici poſſint eſſe iis, qui eiufmodi facinora oderunt? Quod ſi etiam illi, qui virtutem ſtudioſe colunt, inter ſe per ſeditiones in ciuitatibus de principatu contendunt, & præ inuidia ſe ipſos oderunt; quinam deinceps

deinceps inter ſe amici erunt, & quos inter homines beneuolentia fidesque reperietur? Enimvero, ſubiecit Socrates, varie ſe res habet, mi Critobule. Nam homines a natura partim ad amicitiam comparati ſunt, quandoquidem operam vna indigent, ac inuicem miſerentur, ſeque iuuando alijs alij profunt, idque quum intellexere, gratiam ſibi inuicem habent; partim ad inimicitias propendent. Nam quum eadem bona & iucunda putent, de iis inter ſe diſgladiantur, diiunctiſque; animorum ſententijs inuicem ſibi adueſantur. Præterea tum contentio, tum ira, res quædam hoſtiles ſunt; itemque plus habendi cupiditas, inſeſtum quiddam eſt; & odio dignum, inuidia. Nihilominus amicitia per hæc omnia penetrans, honeſtos egregijsque viros copulat. Nam propter virtutem maiunt abique moleſtia facultates mediocres poſſidere, quam rixando poteſtatem in omnia ſibi acquirere, ſimulque poſſunt eſurientes ac fitientes ſine animi taſtudio cibi ac potus participes fieri, ac tametſi formotis amoribus delectentur, coercere ſe tamen poſſunt, ne offendant eos, quos offendi non conuenit. Etiam a pecunijs abſtinendo, quo minus alienis inhiant, non ſolum legitime ſibi debitis eſſe contenti poſſunt; ſed etiam ſibi inuicem largiri. Præterea poſſunt ſimultatem non modo ſine moleſtia, ſed etiam ex vtilitate mutua moderari; ac prohibere, quo minus ad hoc ira progrediatur, cuius ipſos deinde poeniteat. Inuidiam prius tollunt, partim bona propria amicis mancipando, partim amicorum bona pro ſuis ducendo. Qui ergo non contentaneum ſit, viros honeſtos & egregios nõ ſolum ſine damno, ſed etiã mutua cum vtilitate honorum ciuiliū participes fieri? Nam qui honores in ciuitatibus ac magistratus ambiunt idcirco, vt poteſtatem habeant pecuniam publicam peculandi, vi homines opprimendi, fruendi voluptatibus: illi vero iniuſti ſunt, ac improbi, neceſſe eſt; neque fieri poteſt, vt cum alio coniungantur. At ſi quis velit honoribus in republica frui, vt tum ipſe nõ adficiatur iniuria, tum iuſtis in rebus opera amicis ferre poſſit, ſimulque princeps ipſe aliquo bono patriam adficere conetur: quam obrem talis homo coniungi cum alio, qui ſit & ipſe talis, amicitia nõ poſſit? Num amicis eſſe vni vna cum honeſtis & egregijs viris minus poſſit, vel ad bene de republica merendum minus facultatis ha-

bebit, si honestos & egregios in eo studio socios habeat. Quinetiam gymniciis in certaminibus patet, si liceat præstantissimis aduersus deteriores coniunctis viribus pergere, futurum, ut ipsi cunctis in certaminibus victores eadant, omniaque præmia consequantur. Quando igitur hoc istic fieri non permittitur, at in negotiis ciuilibus, ubi homines honesti & egregij præcipuas partes obtinent, quum nemo impediatur, quo minus quis beneficio rempublicam, cum quo ipse velit, adficiat: qui non ex usu sit, ut optimis quibusque amicis comparatis rempublicam aliquis administrer, atque iis potius sociis & adiutoribus gerendarum rerum, quam aduersariis utatur? Enimvero patet hoc etiam, si bellum aliquis aduersus alium gerere velit, ei sociis opus esse, illisque pluribus, si strenuis ac fortibus sese opponat. Atqui beneficiis adficiendi sunt, si quos opitulari nobis volumus, ut sint animis alacres. Multo autem melius est, optimos quosque, tametsi pauciores sint, beneficiis adficere, quam deteriores, quorum maior sit numerus. Nam improbi multo pluribus benefactoribus, quam probi egent. Tu vero, mi Critobule, fidenti animo bonus esse enitere, atque ubi talis factus fueris, honestos & egregios amicos venari coneris. Ac fortassis etiam ipse nonnihil tibi conferre ad hanc virorum honestorum egregiorumque venationem possim propterea, quod ad amorem benevolentiamque propensus sum. Nam quoscumque homines amem, totum ardentem in hoc feror, ut eos diligens, vicissim diligar, & desiderans, vicissim desiderer; & conuersationis cupidus, vicissim expetar. Quibus & tibi opus fore video, si quando cum quibusdam amicitiam inire cupies. Itaque ne me cales, quibus esse amicus velis. Nam quum placere studeam illi, qui mihi placet; minime venandi homines imperitum esse me arbitror. Atqui, subiecit Critobulus, harum artium ego, mi Socrates, iam dudum cupidus sum: præfertim si eadem mihi scientia suffecerit ad eos, qui animi bonitate præstant, & qui corporis elegantia excellunt. Tum Socrates. At vero, mi Critobule, inquit, non hoc scientia mea continetur, ut manus iniuciens, forma præstantes aliquis remoretur. Sum enim persuasus, homines ea de causa Scyllam fugisse, quod manus eis admoueret. Sirenes vero, quia nemini manus iniucere, sed longo ex interuallo homines

incantant.

incantarent, vniuersos aiunt remoratas esse, qui quidem audiendo demulcerentur. Et Critobulus: Doce vero me, inquit, si quid habes, quod ad conciliandos amicos conferat. Non enim cuiquam manus iniuciam. Ac ne eos quidem, ait Socrates, ori admouebis? Bono animo* es, inquit Critobulus. Nec enim os vlli admouebo, nisi forma præstet. Tu vero mox, ait, mi Critobule, contrarium ei, quod expediat, dixisti. Nam qui pulchri sunt, nihil eiusmodi morantur; at qui deformes, lubenter admittunt: quod existiment, propter animum se formosos appellari. Ad ea Critobulus: Age animo alacri me docero, inquit, artem venandi amicos; quando quidem pulchros osculaturus, honestos exosculaturus sum. Et Socrates: Vbi, mi Critobule, amicitiam cum aliquo, inquit, contrahere voles, an mihi permittas, ut ad ipsum deferam, te admiratorem ipsius esse, atque amicitiam eius expetere? Licet istuc dicas, vero, ait Critobulus. Quippe neminem noui, qui se laudantes oderit. At si præterea de te dixerò, ait, quod præ admiratione ipsius etiam benevolentia singulari eum complectaris, num me putabis inuisum te velle reddere? Atqui in me ipso, inquit, benevolentia quædam erga illos excitatur, quos animo in me beneuolo esse suspicor. Hæc igitur, ait Socrates, mihi de te dicere licebit ad eos, quos amicos efficere voles. Quod si mihi præterea potestatem facias dicendi de te, quod amici tibi curæ sint; & quod nulla re sic delecteris, atque bonis amicis; quod ob amicorum præclara facinora non minus exultes, quam ob tua: quod ob amicorum commoda non minus gaudeas, quam ob tua; quod in studio perficiendi, ut amici ea consequantur, non defatigeris; quod denique virtutè viro dignam esse intellexeris, beneficiis amicos, hostes laudando vincere: nimirum arbitror me tibi percommodum fore socium venationis bonorum amicorum. Quæ obrem, ait Critobulus, hoc mihi commemoras, quasi non tua sit in potestate situm, ut de me, quod velis, dicas? Non profecto, subiecit Socrates, uti quidem ego de Aspasia aliquando audiui. Aiebar enim, bonas pronubas, quæ cum veritate de aliis bona commemorarent, plurimum ad conciliandam inter homines adfinitatem valere: quæ vero mentirentur, eas laudando nihil proficere. Fieri enim, ut qui decepti sunt, se odent mutuo, atque etiam conciliatrices ipsas. Quæ quum

HH

ita esse persuasus sim, recte facturum me arbitror, si nihil mihi licere de te dicere laudandi causa statuam, quod non vere proferri possit. Nimirum tu, mi Socrates, ait Critobulus, talis amicus es mihi, ut me sis adiuturus, si ad parandos amicos aliquo modo aptus fuero: sin autem, nihil utilitatis meae causa ficti sis dicturus. Vtrum autem, inquit Socrates, magis commodis tuis seruire tibi videor, si falsis te ornem laudibus; an si persuadeam, ut vir bonus esse studeas? Quod si hoc necdum perspicias, ex his quae dicam, considera. Nam si tibi cum nauicatore volens amicitiam conciliare, falso te laudem, bonumque gubernatorem esse dicam, atque ille persuasus a me, nauem imperito tibi gubernandam committat, aliudne quidquam sperare possis, quam te tum nauem, tum teipsum exitio daturum? Vel si tua causa ciuitati publice persuasero mentiens, ut se tibi, tamquam viro artis imperatoriae; iudiciorum, rerumque ciuilium perito committat: quid putas & tibi, & per te, ciuitati euenturum? vel si priuatim ciuibus nonnullis persuadeam, idque mentiendo, ut tibi res suas credant, nimirum homini administrandae rei familiaris perito, atque industrio: an non, ubi periculum illi de te fecerint, damnosum te aliis esse, praeterea quae ridiculum declarabis? Nimirum ^{*} via maxime compendiarum, tutissima, & rectissima est, mi Critobule, ut in quo bonus esse videri velis, operam des, ut bonus sis. Quaecumque autem in vita mortalium virtutes adpellantur, eas omnes si consideres, doctrina & studio posse augeri animaduertes. Atque has, mi Critobule, venandas nobis esse arbitror. Tu si aliter iudicas, velim me doceas. Et Critobulus: Me vero pudeat, inquit, his contradicere, mi Socrates. Nec enim honesta, nec vera dicere. Praeterea Socrates amicorum difficultatibus, ex ignoracione profectis, consilio mederi conabatur: quae vero ex egestate proficiscerentur, eis medebatur docendo, ut pro viribus alter alterius inopiae subueniret. Dicam autem, quid hac etiam in parte mihi de ipso constet. Nam quum aliquando Aristarchum tristem cerneret: Videris, ait, mi Aristarche, quiddam moleste ferre. Debes autem molestiam hanc cum amicis communicare. Fortassis enim aliqua huius molestiae parte nos quoque te subleuauerimus. Et

Aristar-

Aristarchus: Enimvero mi Socrates, ait, magna in difficultate versor. Nam quia seditiones hac in ciuitate motae sunt, multis in Piraeum confugientibus, conuenerunt ad me relictae tot sorores, fororum filiae, consobrinae, ut meis in quibus xv homines ingenui sint. Neque vero vel ex agro quidquam accipimus, quo potiuntur aduersarij: neque ex adibus, quod hominum exiguis in vrbe sit numerus, & suppellectilem emit nemo, neque usquam mutuum capi potest, sed citius in via quis argentum quaerendo inueniat, quam mutuum accipiat. Graue quidem certe est mi Socrates, propinquorum interitu nihil moueri: sed fieri non potest, ut in tanta rerum perturbatione tot homines aliquis aliat. Haec quum audisset Socrates: Quid est causa, inquit, quod Ceramo complures alens, non sibi solum atque illis suppeditare necessaria potest; sed etiam tantum praeterea lucrum facit, ut diues sit: tu multos alens metuis, ne ob necessariorum inopiam omnes pereatis? Quia profecto, ait, seruos alit Ceramo, ego liberos homines. Vt si vero, subiecit Socrates, putas ingenuos, qui tecum sunt, meliores esse, an Ceramonis seruos? Nimirum meliores sunt ingenui, qui tecum viuunt. An non igitur est turpe, ait Socrates, illum per homines viliores rerum adquirere copiam: te, qui multo meliores habeas, inopia premi? Minime vero, inquit. Nam ille artifices alit, ego liberaliter educatos. Artifices ergo sunt, inquit, qui facere aliquid possunt, quod vile sit? Maxime, ait. Ergo farina est vilis? Ac vehementer quidem. Quid panes? Nihilominus. Quid veltes viriles ac muliebres, & tuniculae, & chlamydes, & exomides? Admodum, ait, utilia sunt haec, & quidem omnia. Iam vero, inquit Socrates, qui tecum sunt, nihil horum possunt elaborare? Immo vero omnia, ut arbitror. Ergo tu ignoras Nausicidem faciendam farina, quod vnum ex his est, non solum seipsum & domesticos alere, sed praeterea multas sues, & vaccas, atque etiam lucrari tantum, ut nonnumquam in usum ciuitatis sumtum suppeditet: Citribum pane faciundo famuliam omnem nutrire, & viuere largiter: Demeam Collyrensem, conficiendis chlamydibus: Menonem, pennulis: Megarensum maximam partem exomidum confectioe sese alere? Vero, inquit. Nam illi barbaros quosdam emtos habent, quos possunt cogere ad elaborandum ea,

Meminit
huius loci
M. Tullius
in lib. II. de
offic.

755

756
**quid est
vox signi-
ficat, docet
Festus ex
Pollux, vi-
delicet ma-
nicam
nec car-*

quæ ipsis expediant. Ego mecum liberos homines, & cognatos habeo. Ergo, subiecit Socrates, quod ingenui sint, ac tibi cognati, propterea putas eis aliud nihil faciendum esse, quam vt edant ac dormiant? Num & inter alios ingenuos homines, si qui ita viuant, eos commodius degere vides, felicioresque prædicas illis; qui eorum curam habent, quæcumque ad vitam vitia norunt? An otium & negligentiam prodesse animaduertis hominibus ad discendum ea, quæ scire conuenit; & ad reminiscendum, quæ didicerint; & ad valetudinem, roburque corporum; & ad parandum ac conseruandum ea, quæ ad vitam vitia sunt: opus autem facere, ac diligentiam adhibere, nihil professe putas? Num ea, quæ dicis illas tenere, sic didicerunt, vt neque ad vitam vitia ducerent, neque quidquam eorum facerent: an e diuerso, vt & diligenter in eis elaborarent, & utilitatem inde caperent? Vtra homines ratione modestiores sint, in otio degendo, an curam iis impendendo, quæ expediant? Vtro modo iustiores fuerint, si opus faciant, an si in otio de victu deliberent? **Quin** etiam, me sententia, neque tu iam illas diligis, neque illæ te: tu, quod eas esse tibi detrimento existimes; illæ, quod te sua causa grauari videant. Ex his periculum est, ne & maius odium oriatur, & pristina gratia minuat. At si te præstare operas faciant, tu quidem eas diliges, quia videbis ipsas tibi esse vitales: & amabunt illæ te contra, vbi animaduertent, te delectationem ex eis capere. Atque etiam priorum beneficiorum cum voluptate recordantes, gratiam eis partam augebitis, ac deinceps amicius familiarisque volmet mutuo complectemini. **Iam** si turpe quid eis esset agendum, mors potius esset eligenda. At vero norunt illæ, ceu par est, quæcumque videntur mulieri honestissima esse, maximeque decere. **Qui**uis autem quæ nouit, tum facillime, tum celerrime, tum elegantissime, tum summa cum voluptate facit. **Quapropter** tibi cunctandum non est, inquit, vt ad ea sis illis auctor, quæ tum tibi, tum illis expediant: in quo quidem, ceu par est, perlubenter tibi obtemperabunt. **Profecto**, inquit Aristarchus, tam mihi præclare dicere videris, mi Socrates, vt quæ ante mutuo sumendo abhorrerem, quod scirem me absumta mutuo data pecunia, soluendo non futurum; nunc mihi videar

id fi-

id facturus ad operarum impensas. Inde comparata fuit impensa, emtæ lanæ: mulieres inter operas prandebant, ac operis absolutis cœnabant. Iam pro triflitis hilares erant, proque eo, quod prius suspitionibus indulgebant, lubenter sese intuebantur. Aristarchum illæ curatoris loco diligere, Aristarchus ipsas tamquam vitales sibi, vicissim complecti. Tandem ad Socratem quum accessisset, narrabat & hæc cum voluprate, & quod se solum inter omnes, quotquot essent in domo, reprehenderent; vt qui cibis otiosus vesceretur. Tum Socrates: Tu vero non canis fabulam eis narras? **Aiunt** enim, id temporis, quum voce vterentur animalia, dixisse ad herum suum ouem: Facis sanemirum quiddam, qui nobis lanas, agnos, caseum tibi suppeditantibus, nihil das extra id, quod e terra consequimur: cani vero, qui nihil tale tibi præbet, cibum illum communicas, quo ipse vesceris. At canem his auditis dixisse: Non abs re profecto. Nam ego is sum, qui vos ipsas conseruat, vt neque furto ab hominibus auferamini, neque a lupis rapiamini. Vos quidem certe, nisi pro vobis ego excubarem, ne pastum quidem habere possentis; veritæ scilicet, ne periretis. Atque hoc modo perhibetur oues ipsas permisisse, vt canis potiori conditione frueretur. Itaque tu etiam illis dicit, te canis instar custodem esse, curamque gerere: cuius opera læsa a nemine, secure suauiterque suas operas obeundo viuant. Idem Socrates, quum aliquando sodalem alium quemdam veterem longo ex interuallo videret: **Vnde** nobis ades, ait, Euthere? Sub exitum belli, mi Socrates, inquit, peregre veniebam, nunc ex hoc ipso loco. **Quando** enim extra fines Atticæ sita prædia mihi sunt adempta, nec pater in Attica mihi quidquam reliquit: cogor iam domi degens corpore faciundis operis victum quærere. Et videtur hoc mihi præstare, quam aliquem rogare mortaliū: præsertim quum pigneris nihil habeam, quo pecuniam accipere mutuo possim. At quam diu putas, ait Socrates, corpus tibi suffecturum, vt victum pro mercede laborandò quæras? **Profecto** non diu, inquit. Itaque quum conserueris, sumtu tu quidem egebis, at nemo tibi mercedem pro corporis laboribus pendet. Vere dicis, inquit. Ergo, subiecit Socrates, præstat ea te opera iam nunc adgredi, quæ tibi etiam quum senueris alendo sufficiant:

*Apologus
Socratis de
canis ac o-
uibus.*

*Socratis es
Eutheri
colloquiū.*

758

atque ut locupletare quodam conuento, qui socio procuratoris indigeat, sic illi te iuuant vicissim profis; ut operis præsis, & fructus congeras, & facultates ipsius vna custodias. Ego vero, mi Socrates, inquit, ægre seruitutem perferre possum. Atqui ciuitarum præsidēs, publicarumque rerum curatores, non idcirco magis seruales, sed magis ingenui existimantur. Omnino, mi Socrates, non admodum velim te reprehensionem alicuius obnoxium esse. Atqui, mi Euthere, inquit Socrates, non facile reperiri potest opus, in quo non aliquis culperetur. Est enim difficile, sic aliquid agere, ut nihil omnino delinquas: atque etiam, quum absque delicto factum est aliquid, in iudicem nõ iniquum incidere, difficile est. Nam equidem miror, te in iis etiam operis, in quibus nunc versaris, facile consequi, ut inculpatus manēas. Quamobrem danda est opera, ut culpandi cupidos fugiamus, æquos autem æstimatores sectemur: itemque negotia, quacumque conficere potes, ut suscipias; quæ non potes, caueas: quidquid autem feceris, in id vti quam rectissime promississimeque incumbas. Nam ita futurum arbitror, ut minime culperis, in opiamque tuam maxime subleues, ac facillime omnis expers periculi magna in rerum copia etiam in senecta viuas. Præterea socio Socratem aliquando ex Critone audiuisse, difficulter Athenis hominem degere posse, qui sua velit agere. Nunc enim me nonnulli, ait, in ius rapiunt, non quod a me fiat eis iniuria; sed quod existiment, lubentius me pecuniam exsoluturum, quam cum aliis habiturum negotia. Tum Socrates: Dic mihi, mi Crito, ait, annon canes alis, ut lupos ab ouibus arceant? Maxime, inquit, quum plus expediat mihi, eos alere, quam non alere. An non igitur etiam hominem velis alere, qui & velit, & possit illos arceere, quotquot iniuria te conantur adficere? Perlubenter sane, inquit, nisi vererer, ne aduersus me ipsum se conuerteret. Quid autem? ait, non multo iucundius esse vides, aliquem viro tali, qualis tu es, gratificantem potius, quam infestum, vicissim ab eo iuari? Certo velim scias, esse tales heic homines, qui magno sibi honori ducerent, si te amici vterentur. Ex eorum numero Archedemum inueniunt, dicendi quidem illum, & agendi peritissimum, sed pauperem. Non enim is erat, qui abs quouis lucrum ca-

759
Socrates
Critoni
dat consi-
sium.

peret: sed quum æquitatis studiosus esset, dicere solebat, esse facillimum, sycophantis aliquid eripere. Huic igitur Crito quoties aut frumentum, aut oleum, aut vinum, aut lanas, aut aliquid aliud rerum in prædio suo nascentium, & ad vitam vtilium, colligeret; partem detractam donabat. Eundem, quoties rem sacram faceret, inuitabat; ac in omnibus huiusmodi eum non negligebat. Itaque quum existimaret Archedemus, domum Critonis sibi refugij loco esse, cœpit eum plurimum obseruare: statimque calumniatorum Critonis iniusta pleraque facinora perquirendo reperit, & infestos iisdem non paucos: adeoque publicum in iudicium eos arcessiuit, in quo cognosci oportebat, quo supplicio, quæ multa puniri deberent. At reus, multorum sibi malorumque facinorum conscius, nihil non moliebatur, ut ab Archedemo liberaretur. Archedemus vero finem nullum faciebat, donec ille Critonem dimisisset, & pecuniam sibi numerasset. Id vbi iam Archedemus, aliaque similia perfecisset: tum vero non aliter, atque vbi pastor aliquis canem egregium habet, ceterique pastores haud procul ab illo greges suos sistere cupiunt, ut eius canis opera fruatur: ita & complures Critonis amici rogabant, ut etiam sibi Archedemum custodem concederet. Archedemus autem Critoni perlubenter gratificabatur, neque iam solus Crito quiete fruebatur, sed etiam ipsius amici; ac si quis eorum quibus erat in odio, exprobraret ei, quod perceptis quibusdam a Critone comodis, eidem adularetur: Vtrum, inquit, turpe est eum, qui a probis hominibus beneficiis adfectus sit, vicissim beneficium præstando, eiusmodi homines amicos facere, & ab improbis dissidere: an honestos & egregios homines lædere conantem, eosdem hostes efficere, peruersos autem iuando, amicitiam eorum conciliare; hisque potius, quam illis vti? Ex eo tempore Critonis amicorum in numero Archedemus erat, & a ceteris eius amicis colebatur. Memini Socratem etiam cum Diodoro familiari suo in hanc sententiam disseruisse. Dic mihi, mi Diodore, ait, si quis famulorum tuorum aufugiat, dasne operam, ut eum retrahas? Immo etiam profecto alios hortor, inquit, ut denuntient, cessura quædam recuperanti præmia. Quid autem? si quis feruorum aduersa valetudine laboret, an non curam eius

760

Socratis
ad Diodo-
rum pro
Hermoge-
ne inter-
cessio.

habes, ac medicos arcessis ne moriatur? Admodum vero, inquit. Iam si quis familiarium tuorum, ait, qui longe pluris sit tibi, quam quisquam seruorum, in periculo sit pereundi ex inopia; non æquum esse ducis, eius te curam habere, vt euadat incolumis? Atqui non ignoras Hermogenem minime ingratum esse, quem quidem puderet adiutum abs te non vicissim rebus tuis commodare. Habere autem ministrum quemdam non inuitum, & beneuolum, & constantem, & ad agenda imperata idoneum, immo non solum ad imperata faciendâ promptum, sed qui etiam perse vsui possit esse tum in prouidendo, tum in præcipiendis consiliis: equidem longe præstare arbitror, quam vt multos aliquis seruos habeat. Iubent autem rei familiaris administratores boni tunc emere, quum magni quidpiam pretij licet exiguo comparare. Boni vero amici hoc rerum statu vilissimo pretio parari possunt. Recte mones, mi Socrates, inquit Diodorus: iube veniat ad me Hermogenes. Id vero, subiicit Socrates, equidem minime fecero. Etenim neque tibi honestius esse duco, te potius illum arcessere, quam conuenire: neque magis ex illius esse re, quam tua, hæc ita fieri. Hoc modo factum, vt ad Hermogenem Diodorus accederet, neque magna pecunia erogata, compararet amicum talem; cui cordi esset, vt quid vel profere, vel agendo commodare Diodori rebus, eumq; posset exhilarare, dispiceret.

LIB. III.

Argumentum.

1. Socratis de Imperatorio munere colloquium cum quodam Imperatoria dignitatis cupido habitum. 2. Quid in bono Imperatore requiratur. 3. Muneris imperatorij partes. 4. Ordo omnibus in rebus quum necessarius. 5. Bonorum a malis discernendorum ratio. 6. Imperator Agamemnon cur ab Homero populorum pastor appelletur. 7. Reges, Imperatores, & Magistratus a populis cur eligantur, & creentur. 8. Equitum prefectumimus. 9. Quibusnam potissimum homines parere velint, atq; soleant. 10. Dicendi peritia Magistratibus cur necessaria. 11. Ambitione mortales ad res præclaras, & honorificas excitari. 12. Boni economi, boniq; Imperatoris callatio, & veriusq; munus. 13. Rerum prima

tarum procuratio quomodo a publicarij tractatione differat. 14. Socratis cum Pericle Pericli filio colloquium de muneris imperatorij partibus. 15. Metus plurimum valet ad homines in officio continendum. 16. Atheniensium maiores, & posteri quales fuerint, quantum inter utrosque discrimen intercedat. 17. Socrates Glauconem Aristonis filium, adhuc adolescentem, & oratoris munus vsurpare cupientem, ab ambitionis studio quomodo reuocarit. 18. Sæ ciuitatis principatum obtinere, quam pulchrum & gloriosum sit. 19. In eo, qui principatum istum affectat, quanam virtutes requirantur, vt principatu dignus habeatur. 20. Quid illis sciendum, ac diligenter considerandum, qui de bello hostibus inferendo consultant. 21. Que ignoramus, nec dicenda nec facienda sunt, cur. 22. Socrates quomodo Charmidem ad magistratus capeffendos hortatus fuerit. 23. Socrates Aristippum quomodo rursus arguerit imperitia. 24. Boni appellatio quomodo sit consideranda. 25. Pulchrum quid vocetur, & cui pulchrum esse dicatur. 26. Bona, & pulchra inter relata ponuntur, nec simpliciter ita vocantur. 27. Socratis consilium de domo edificanda. 28. Corporis animiq; virtutes disciplinis, & exercitationibus augeri posse. 29. Sapientiam, mentisq; sanitatem cur Socrates non discerneret. 30. Eiusdæ de ceteris virtutibus iudicium, & sententia. 31. Insanos, & insaniam quam Socrates appellaret. 32. Socrates de inuidia, & inuidia quid sentiret, & quibus has appellationes tribuendas censeret. 33. Otiosos quos vocaret, & quid otium. 34. Reges, ac principes, quos esse diceret. 35. Quibus præcipue parendum. 36. Socrates artificibus, etiam, & mechanicis hominibus quomodo suis colloquijs prodesset. 37. Pictura quid, ipsius finis, ac vsus. 38. Quas res pictura pictores imitari, & quomodo eas effingere pingendo valeant. 39. Socratis colloquijs cum Clitone statuaria de præceptis artis statuariae habitum. 40. Eiusdem cum Pistia fabro loricario colloquijs habitum de loricarum corporibus apte congruentium ratione, de loricarum varietate, de diuersitate pretij, & causa. 41. Eiusdem colloquium de Theodote mulieris formosissime præstantia cum quodam habitum. 42. Formosas spectare cur non debeamus. 43. Eiusdem cum Theodote colloquium, quo Theodotam à meretricio questu reuocare, & ad legitimas, honestasq; victus paradi rationes descendas incitare voluit. 44. Amici quomodo parandi, & quibus rationibus in amicitia continendi. 45. Socratis colloquium cum Epigene de bona corporis valetudine paranda, atq; conseruanda habitum. 46. Quot, & quanta mala aduersam valetudinem sequantur. 47. Do-

nam corporis constitutionem, bonamq; valetudinem quæ commoda comitentur. 48. Varij sermones, quibus Socrates varios homines a vitiiis deterere, & ad virtutes sectandas, atq; colendas adducere conabatur. 49. In comitiis quomodo se gereret, & quid illis in iisdem faciendum censeret.

XENOPHONTIS MEMORABILIVM LIBER TERTIVS.

761

Socrates de imperatoris munere disserit.

ET ERVM iuuisse Socratem rerum honestarum cupidos in hoc, vt illorum, quæ expetebant, studium in eis excitaretur: id iam commemorabo. Nam quum audiisset aliquando, Dionysodorum in urbem venisse, qui artem imperatoriam docere se velle polliceretur: ad quemdam e familiaribus dixit, quem huius honoris in ciuitate consequedi cupidum esse animaduertet: Turpe est eum, mi adulescens, qui fungi munere imperatorio velit in republica, negligere discendæ illius occasionem, quæ offeratur: atque hic multo iustius a ciuitate puniretur, quam si quis imperitus statuariæ, nihilominus statuas fingendas susciperet. Nam quum bellicis in periculis vniuersa republica imperatori committatur, consentaneum est, eo rem feliciter gerente magna reipublicæ commoda, contraque peccante ipso, magna mala euenire. Cur igitur non is merito, qui artem hanc discere negligit, ac nihilominus vt imperator deligatur, omni cura consequi nititur, multari debeat? Hæc quum diceret, persuasit homini, vt ad discendum accederet. Posteaquam re percepta rediret, cum eo iocans: An non, inquit, videtur vobis, amici, perinde atque Homerus Agamemnonem augustum dixit, ita etiam hic, posteaquam imperatoriam artem didicit, augustior videri? Etenim quemadmodum qui citharam pullare didicit, etiam si non pulset citharā, nihilominus citharædus est: & qui mendendi artem didicit, etiam si medicinam non faciat, nihilominus medicus est: ita hic quoque semper ex hoc tempore imperator est, etiam si a nemine ad munus hoc deligatur. At

At vero qui alicuius rei rudis est, is nec imperator, nec medicus est, etiam si vel ab vniuersis hominibus deligatur. Vt autem, ait, etiam nos, si quis forte nostrum te pratore vel cohortis præfectus, vel manipuli ductor fuerit, rerum bellicarum peritiores simus: dic nobis, vnde ceperit artem imperatoriam tibi tradere. Ab illo ipso, inquit, in quod etiam desuit. Nam ordinum rationes, nihilque præterea me docuit. Atqui, subiecit Socrates, aliquanta hæc artis imperatoriæ pars est. Nam necesse est imperatorem esse peritum parandi ea, quæ ad bellum requiruntur, & suppeditandi comæatum militibus, & in consiliis sollertem, & in labore strenuum, & diligentem, & tolerantem, & perspicacem ingenio, & benignum, & seuum, & simplicem, & infidiosum, & cautum, & furem, & profusum, & rapacem, & largiendi cupidum, & auarum, muniendi sese, ac alios adgrediendi non ignarum: alia denique multa tum a natura, tum a scientia requiruntur in eo, qui recte munere imperatorio functurus sit. Nihilominus bonum est etiam acie instruendæ peritum esse. Nam multum interest inter ordinatas & confusas copias, quemadmodum lapides, & lateres, & ligna, & tegulæ, si confuse disiecta sint, vsqm nullum habent: verum posteaquam ea, quæ neque putrescunt, neque liquefcunt, vt sunt lapides ac tegulæ, in imo ac summo collocantur, in medio vero lateres & ligna, quemadmodum in ædium structura componi solent; tum scilicet efficitur res magni pretij, videlicet domus. Et adulescens: Dixisti, ait, quiddam valde simile, mi Socrates. Nam & in bello fortissimi quique primo vltimoque loco sunt collocandi, pessimi vero in medio, vt ab illis ducantur, ab his impellantur. Tum Socrates: Siquidem, ait, etiam te docuit strenuos ab ignavis discernere: sin autem, quid expedit tibi quidquam didicisse? Nam si te argentum iussit pulcherrimum primo vltimoque loco ponere, in medio vero pessimum, neque tamen docuit bonum ab adulterino discernere, nullo id tibi vsui fuerit. Profecto, inquit, non hoc me docuit: quo fit, vt nos ipsos necesse sit fortes ab ignavis discernere. Cur igitur non consideramus, ait Socrates, quo pacto in eis non fallamur? Equidem hoc cupio subiecit adulescens. Ergo, inquit Socrates, si argentum diripiendum sit,

an non argenti cupidissimis primo loco dispositis, recte aciem instrueremus? Ita mihi videtur. Quod si eos collocare libeat in fronte, qui periculum subire debeant, nonne cupidissimos honoris istuc disponemus? Nā hi certe sunt, alij qui laudis gratia pericula non reformidant. Ideoq; obcuri esse nequeunt, sed vbiq; conspicui, facile deligi poterūt. At enim vtrum te solummodo aciei struēdā rationem docuit, an etiam vbi, & quo pacto singulis ordinibus vtēdum sit? Non admodum, ait. Atqui multa sunt, ad quæ neq; ducere, neq; instruere conuenit eodem modo. Ea vero, inquit 763 adulescens, non profecto declarauit. Ergo tu rursus ad eum accedito, hominemq; interrogato. Nam si quidē hæc scieris, ac impudens non erit, pudebit eum accepta pecunia te adhuc indigentem doctrina dimisisse. Quum etiam Socrates aliquando in aliquem incidisset, qui delectus erat, vt imperatorio munere fungeretur: Quamobrem, ait, Homerum existimas adpellasse Agamemnonem pastorem populorū? an ideo, quod quemadmodum pastorem in hoc adhibere curam oportet, vt oues & salua sint, & habeant pabulum necessarium: ita etiam imperatori curādum sit, vt milites sint incolumes, & comæatum habeant, id ipsum hoc modo consequuturi, cuius causa militant? Idcirco autem militant, vt hostibus victis beatiores sint. Nam cur ita laudauit Agamemnonem, vt diceret?

Miles erat fortis pariter, & rex bonus idem.

An non propterea, quod tum demum aliquis & bellator, & fortis futurus sit, nō si solus ipse recte se gerat in præliis aduersus hostes, sed etiam in vniuerso exercitu idem efficiant? Quodq; rex bonus, non si suæ tantum vitæ bene præsit, sed iis etiam quibus imperat, auctor sit felicitatis? Nam rex creatur, nō vt egregie sui ipsius curam habeat, sed vt illi etiam, qui eum creantur, per ipsum beati sint. Et militant omnes, vt quam optima vita fruantur: & imperatores propterea legunt, vt eis ad hoc ipsum duces sint. Itaq; debetis, qui munere imperatorio fungitur, hoc ipsum illis procurare, qui eum imperatorem legerūt. Nec enim procliuè est quidquam hoc pulchrius inuenire, vel contrario turpius. Atq; hoc modo consideras, quæ boni ducis esset virtus, cetera quidem auferebat, hoc solo ei relicto, vt illos, quibus præsit, beatos reddat. Memini etiam ipsum aliquando in hanc

hanc sententiam ad quemdam differuisse, qui vt copiis equestribus præfesset, lectus erat. Potesne dicere nobis, mi adulescens, quamobrem magister equitū esse concupiueris? Non. n. ideo certe, vt inter equites ceteros primus ipse equitares. Nam id equites sagittarij sibi deposcūt, qui quidem etiam magistros equitum præcedunt. Vere dicis, ait. Enimvero ne ideo quidem, vt notus esses. Nam & furiosi omnibus noti sunt. Hoc etiam, inquit, vere dictum. Num igitur propterea, quod equestres copias reipublicæ te meliores effectas traditurum existimas? atq; vt, si necessitas equitum operam desideret, is ita præsis, vt patriæ boni alicuius auctor sis? Omnino, inquit. Egregiū profecto quidam hoc fuerit, ait Socrates, si præstare possis. Imperium vero quod tibi mandatū est, nimirum in equos est, & equites. Ita scilicet est, inquit. Age igitur, hoc primum nobis dicto, quo pacto equos te præstantissimos effecturum cogites. Et ille: Puto equidem, ait, hoc ad munus meum nihil pertinere, sed cuius seorsum equum suum curandum esse. Ergo si tibi, subiecit Socrates, equos exhibeant alij tam vitia pedibus, tam egris cruribus, tam imbecillos, alij tam male pastos, vt se qui non possint: alij tam contumaces, vt quo tu eos loco constitueris, manere nolint: alij tam calcitrosos, vt ne quidem cōstitui alicubi possint: quam ad rem equitatus hic utilis erit tibi? aut quo pacto poteris, dum talibus præses, reipub. prodesse? Tū ille: Præclare mones, inquit, & conabor equidem pro meis virib. equorum habere curam. Quid autem? non operam dabis, vt equites meliores efficias, vt in equos ascendēdi sint peritiores. Hoc quidem necesse est, inquit. Nam etiā si quis eorum delabatur, multo tamen magis hoc modo saluus euaserit. Quid vero? sicubi periculum subeundum sit, vtrum hostes ad arenam iubebis adducere suos, vbi vos equitare consueuistis, an operam dabis, vt iis in locis tales exercitationes instituas, in quibus hostes esse solent? Melius hoc sane fuerit, inquit. Quid autem? Num vt quam plurimi ab equis deiciantur, curæ tibi erit? Hoc quoq; melius fuerit, ait. An vero cogitasti acuosos esse animos equitum, & irritandos aduersus hostem, quæ quidem res ipsos fortiores reddunt? Si nō habetis, saltim nunc id adgrediar, inquit. An autem curæ tibi fuit, vt dicto sint audientes equites: Nam absque illo sit,

nec equorum, nec equitum bonorum ac fortium vsus vllus erit. Vere dicis, ait. sed qua potissimum ratione, mi Socrates, ad hoc quis eos impulerit? Nimirum nosti, quauis in re parere homines illis maxime velle, quos existimant esse præstantissimos. Nam in morbo potissimum illi parent, quem medicæ rei putant esse peritissimum; & in naui qui nauigant, ei, quem gubernandi putant esse peritissimum; & in agricultura, quem agri colendi peritum in primis arbitrantur. Omnino, inquit. Igitur consentaneum est, etiam in equestri re ceteros ei, qui maxime scire videatur, quæ faciunda sint, maxime parituros. Itaque si ego, mi Socrates, præstantissimum me declarauero, num ad hoc mihi sufficit illud, vt mihi pareant? Si quidem præterea, subiecit Socrates, docueris eos, fore melius ipsi ac salutaris, si tibi obtemperent. At quo pacto, inquit, hoc docebo? Multo facilius profecto, quam si docere te oporteat, mala bonis præstare, magisque conducere. Dicis tu, inquit, debere magistrum equitum præter alia curam adhibere, vt etiam dicendi facultatem habeat? Tu vero existimabas, respondit, tacite præfecturam equitum administrari posse? An non tecum ipse cogitas, nos ea vniuersa, quæcumque de præscripto legis longe pulcherrima didicimus, & per quæ viuendi modum tenemus, vna cum quauis alia bona disciplina, orationis ope didicisse; quodque doctores optimi sermone in primis vtantur, & qui dignissima cognitione tenent, pulcherrime disserant? An ad animum tibi numquam accidit, quod quum chorus vnus ex hac vrbe efficitur, verbi causa, qui in Delum mittitur, nullus aliunde huic æqualis institui possit; quodque tanta virorum præstantia in alia vrbe nulla cogatur, quæ huic nostræ respondeat? Vere dicis, ait. Atqui neque vocis elegantia tantum præstant Athenienses alius, neque corporum magnitudine ac robore; quæcumque ambitione, quæ maxime ad præclara & honorifica mortales excitat. Etiam hoc, ait, verum est. Ergo ne putas, inquit, etiam equestres copias, quæ heic sunt, si quis diligenter curet, longe præstaturas aliis armorum equestrumque adparatu, ac ordine, & prompte pericula aduersus hostes subeundo, si existimarent hæc facientes, se laudem ac gloriam consequuturos? Hoc quidem est consentaneum, inquit. Ergo ne cuncteris, ait, sed operam dato, vt equi-

* fortasse, eos sequuntur. quod ad eque- stres copias refertur. vel ad significatiu, equites sc. hoc refertur, vt in Græcis verbis figurate res est distincta. E. P.

equites ad ea propellas, de quib. & tibi, & propter te ceteris ciuibus commodum aliquod sperandum sit. Equidem hoc profecto conabor, inquit. Quum autem aliquando Nicomachidem abeuntem e comitiis vidisset, quærebat: Quinam, mi Nicomachides, imperatores lecti sunt? Et ille; An non tales sunt, ait, Athenienses, mi Socrates, vt me quidem non elegerint, qui ex delectus tabellis militans tum manipulos ducendo, tum cohortibus imperando, tum vulnerator ab hostibus accipiendo, (simul se denudans, vulnere cicatrices ostendebat) iam confectus sum: Antisthenem vero legerunt, qui neque grauis armaturæ pedes vlla in expeditione vnquam fuit, neque inter equites quidquam illustre gessit, ac præter rationem cogendæ pecuniæ nihil nouit. Bonum vero id fuerit, ait Socrates, posse militibus ipsi necessaria suppeditare. Enimvero, inquit Nicomachides, etiam mercatores cogendæ pecuniæ rationem norunt, neque tamen idcirco fungi munere imperatorio possunt. Et Socrates: Etiam victoriæ cupidus est Antisthenes, inquit, quod in imperatore necessario requiritur. An non vides eum, quoties chori dux fuit, omnibus choris visisse? Profecto, ait Nicomachides, nihil similitudinis habet chori & exercitus præfectura. Atqui, subiecit Socrates, quum neque cæuendi, neque doctrinæ chororum peritus esset Antisthenes, nihilominus reperire potuit eos, qui in his longe præstarent aliis. Ergo & imperatorio dum munere fungeretur, inquit Nicomachides, alios inueniet, qui eius loco aciem struent; alios, qui pugnabunt. Nimirum, ait Socrates, si etiam in rebus bellicis præstantissimos quosque perinde ac in iis, quæ ad chorum pertinent, repererit, ac præ aliis delegerit: consentaneum est, eum hac quoque in parte victoriam reportaturum. Præterea credi par est, eum maiores facturum sumtus in hanc rerum bellicarum victoriam, quæ communis ei cum ciuitate vniuersa est; quam in victoriam chori, cum tribu sua partam. Hoc cene vis mi Socrates, inquit, eiusdem esse hominis, choro & exercitui præesse? Equidem, inquit, aio illum, qui sciat, quibus sit opus, eaque comparare possit, cuiuscumque tandem rei præsit, bonum tamen præfectum esse; siue choro, seu domui, seu ciuitati, seu exercitui præsit. Profecto, ait Nicomachides, numquam de te audierim equidem

Quid v- me arbitrabar, mi Socrates, bonos patresfamilias etiam
 ro? [An nō bonos imperatores esse. Age igitur, inquit Socrates, utriusque
 hoc ad v- que officia indagemus; ut sciamus, eadem ne sint, an diuer-
 trūq; per- sa. Omnino, ait. An nō igitur ad utrumque pertinet, ut im-
 tiner, sin- perio suo subiectos sibi morigeros & obsequentes reddat?
 gulos ad Vero, inquit. * Quid: an non, ut singulis imperent ea, quæ
 [aliū] im- ipso facere conveniat? Hoc quoque respondit. Etiam hoc
 perandum idoneos ef- utriusque convenire arbitror, ut malos puniant, & adficiant
 ficere? Æ. honore bonos. Prorsus ita est, ait. Subditorum autem be-
 P. vide neuolentiam sibi conciliare, qui non utriusque fuerit honestum?
 de meas num utriusque; putas ex usu esse, nec ne? Omnino, inquit. Non-
 notas. ne ad res suas custodiendas utrosque idoneos esse conuenit?
 767 Maxime, ait. Ergo & diligentes, & laborum tolerantiores in
 officiis suis oportet esse utrosque. Omnia hæc, inquit, ex
 æquo utriusque; cōperunt; verum pugna decernere, non utriusque
 cōmune est. An nō utriusque; hostes habere possunt? Omnino,
 ait. Ergone utriusque; expedit ut his superiores euadant? Expedi-
 plane. Verum si omittas illud, si pugnandum sit, quid rei fa-
 miliaris administrandæ ratio proderit? Plurimum, inquit So-
 crates. Nā quum rei familiaris administrandæ peritus quis
 sciat, nihil adeo vtile ac fructuosum esse, ac pugnamdo hos-
 tes vincere, neque quidquam esse tam inutile ac damno-
 sum, ac superari; alacri studio quæ ad vincendum condu-
 cunt, quæret ac parabit; ac diligenter considerabit & ca-
 uebit, quæcumque ad hoc faciant, ut vincatur: quumque vi-
 debit adparatum ad victoriam idoneum esse, viriliter di-
 micabit. At si imparatus sit, manum ne conferat, inprimis
 cauebit. Ne tu mi Nicomachides, inquit, homines ad-
 ministrandæ familiaris rei peritos contemferis. Nam re-
 rum priuatarum procuratio tantum a publicarum tracta-
 tione differt multitudinæ. cetera consimiles sunt. Quod-
 que maximum est, neutra sit absque hominibus: neque per
 alios quidem homines priuata; per alios autem publica
 res tractantur. Nam qui publica procurant, non aliis
 vtuntur hominibus, quam quibus illi, qui priuata gi-
 bernant, quotquot sane periti quo pacto conveniat ho-
 minibus uti, tum priuatas, tum publicas res egregie ad-
 ministrant: id vero qui nesciunt, utrumque peccant.
 Quum etiam aliquando cum Pericle, Periclis illius
 clariss-

clarissimi filio, differeret: Equidem mi Pericles, ait, spero
 futurum, ut si tu imperatoris munere fungaris, & fortius, &
 maiori cum gloria se bellicis in rebus ciuitas nostra gerat,
 ac de hostibus victoria potiatur. Cui Pericles: Velim eue-
 niant mi Socrates, inquit, quæ tu narras. Verum quo pacto
 fieri possint, intelligere nequeo. Vis igitur, subiecit Socra-
 tes, de his disputando cōsideremus, quo pacto fieri possint?
 Volo, inquit. Ergo nosti, ait, Athenienses multitudinem
 Bœotis nequaquam inferiores esse? Scio, inquit. Vtrum ve-
 ro putas plura egregia pulchraque corpora deligi de Bœo-
 tis posse, an Atheniensibus? Ne hac quidem in parte mihi
 videntur inferiores esse. Vtros autem putas magis esse be-
 neuolo erga se animo? Equidem Athenienses arbitror. Nam
 plerique Bœoti quod a Thebanis condicionem meliorem
 adfectibus circumueniantur, infestis sunt in eos animis;
 Athenis nihil eiusmodi video. Atenim Bœoti honoris cupi-
 dissimi sunt, maximaque comitate supra ceteros præditi;
 quæ sane hæud parum excitant homines, ut pro gloria pa-
 triæque periculum adeant. Ne in hoc quidem Athenienses
 reprehendi possunt. Maiorum quidem præclara facinora
 nulli nec insigniora, nec plura habent, quam Athenienses:
 quo fit, ut multi accenssi se ipsos excitent ad exercendam vi-
 ritem ac fortunam. Vere tu quidem dicis hæc omnia,
 mi Socrates: sed ex quo clades * illa accepta est, in qua cum
 Tolmide c. i. d. milites ad Lebadeam cæsi sunt, itemque po-
 steaquam cæsus fuit ad * Delium Hippocrates, vides Athe-
 niensium gloriam apud Bœotos imminutam esse; & e con-
 trario Thebanos aduersus Athenienses eos animos summis-
 se, ut iam Bœoti, qui antea ne suis quidem in finibus absque
 Lacedæmoniis, reliquisque Peloponesiis, aciem aduersam
 Atheniensibus audebant opponere, nunc se suo Marte At-
 ticam inuafuros minitentur: Athenienses vero, qui prius,
 quum adhuc Bœoti soli essent, Bœotiam populabantur, nunc
 ne Atticam Bœoti vastent, metuunt. Et Socrates: Animad-
 uerto, inquit, hæc ita se habere. Sed videtur mihi ciuitas no-
 stra nunc animo benigniori erga virum fortem adfecta;
 quem imperio præficit. Nam fiducia negligetiam, & igna-
 uam, & inobedientiam in hominum animis excitat: me-
 tus autem efficit adtentiores, magisque parendi studiosos;

768

* de quo
 Diodorus
 Siculus
 lib. 12
 * opp. dicitur
 l. 11. Bœo-
 tie De clā-
 de ipsa Di-
 dorus idē
 lib. 2. 2.

atque compositos. Quod quidem intelligi magis etiam potest, sumto de nauis argumento. Nam quum illi nihil sibi metuunt, nihil recte atque ordine gerunt: at ubi vel tempestatem, vel proelia verentur, non solum imperata cuncta faciunt; sed etiam cum silentio quid futurum sit ut ipsis mandetur, solliciti expectant, instar eorum, qui nauant in choris operam. Enimvero, subiicit Pericles, si iam maxime parituri sint, opportuna un fuerit differere, quo pacto eos impellere possimus, ut rursus a virtute, gloria, felicitateque pristina excitentur. Ergo, ait Socrates, si velimus eos opes sibi vindicare, quas habebant alij, in primis ad has repetendas incitarem, si ostenderemus has illis patrias & peculiarias esse. Quia vero volumus eos operam dare, ut virtute locum obtineant principem: demonstrandum erit, hoc ipsum a prisca iam seculis ad ipsos pertinere, ac futurum, ut si in hoc incumbant, omnium praestantissimi fiant. At quomodo possimus hoc docere? Sic arbitror, si maiores ipsorum longe antiquissimos, de quibus accepimus, in memoriam eis reuocemus, quod nimirum audiverint eos fuisse optimos. Num de iudicio deorum loqueris, quod ob virtutem Cecropi cum suis commissum fuit? De hoc ipso loquor, & de educatione, ac ortu Erechthei; de bello, quod eius tempore coortum fuit aduersus incolas totius proximae continentis; de bello, quod Hercules nepotum tempestate contra Peloponenses est susceptum; de bellis denique omnibus, quae sub Theseo gestae sunt: in quibus vniuersis tales illi se declararunt, qui aetatis suae hominibus longe praestarent. Adde, si placet, quae deinde illorum nepotes gessere, qui paullo ante memoriam nostram exiterunt: dum partim illi ductu suo dimicarunt aduersus eos, qui Asiae vniuersae, ac Europa: ad Macedoniam usque imperitabant, maximamque supra maiores suos potentiam atque opes possidebant, ac res maximas gesserat: partim etiam cum Peloponensis fortiter se gesserunt terra & mari, quum quidem hi longe praestitisse suae aetatis hominibus dicantur. Nimirum ita perhibetur, ait Pericles. Quum quae multa in Graecia migrationes acciderent, nihilominus illi suo in agro permanerunt: quum inter se multi de iure disceptarent, ipsorum arbitrio controuersias permittebant: quum multi a potentioribus petulanter laederentur, ad eos con-

fugies

fugiebant. Tum Pericles: Equidem miror mi Socrates, inquit, quo pacto ciuitas haec peiorem ad statum prolapsa sit. Arbitror, inquit Socrates, perinde ac alij quoque nonnulli desides facti ob res egregie supra virtutem ceterorum gestas, non amplius aduersariis pares sunt: sic & Athenienses, quum longe praestarent aliis, se ipsos neglexisse, ac propterea euasisse peiores. Quid igitur faciendum iam esset, ut virtutem pristinam recuperarent? Et Socrates: Id vero nemini occultum esse arbitror. Nimirum si cognitis maiorum suorum institutis, eis nihilominus essent dediti, atque illi fuerunt; non essent eis deteriores. Sin autem, saltim eos imitando qui nunc primas tenent, & eorundem institutis inharendo, siquidem id pari facerent industria, nihilominus illis essent: sin maiori, etiam meliores. Dicis, ait, longe ciuitatem nostram abesse a virtute. Nam quando tandem Athenienses ita, ut Lacedaemonij, vel natu grandiores reuerebuntur, quum ab ipsis patribus orsi contemnere seniores incipiant? vel corporis exercitiis utentur, quum non solum ipsi bonam corporis constitutionem parui faciant, verum etiam illos irrideant, qui curam eius habent? Quando magistratibus obtemperabunt, qui exultant etiam propterea, quod magistratus contemnunt? Quando concordēs erunt, qui pro studio iuuandi se inuicem, iniuriis sese adficiunt, & magis inuidēt sibi, quam hominibus ceteris? Qui omnium maxime tum in priuatis, tum publicis congressibus inter se dissident, lites inuicem sibi plurimas mouent, maluntque sic alter ab altero lucri aliquid extorquere, quam mutuo sibi prodesse? Qui communibus rebus perinde utuntur ac alienis, de quibus rixantur, & maximam ex potentia, quam in huiusmodi rebus consequuntur, voluptatem capiunt? De quibus sane magna inicitia & vitiositas in republica oritur, magnaeque inicitiae, ac odia mutua inter ciues excitantur. Quas ob res equidem vehementer metuere non desino, ne quod respublica detrimentum capiat maius, quam quod tolerare possit. Nequaquam, mi Pericles, existimaueris Athenienses adeo incurabili peruersitate laborare, subiicit Socrates. An non vides, quam compositae se haucis in rebus gerant, quam compositae gymniciis in certaminibus praefectis obediunt, quam nullis inferiores

sunt in subseruendo magistris in choris? Est hoc certe mirum, ait, quod quum tales sint, præfectorum tamen obtulerent imperio: quum interim grauis armaturâ pedites, & equites, qui virtute ciuibus ceteris præfere videtur, longe omnium sint inobediētissimi. Et Socrates: At verò is, qui est in Areopago senatus, mi Pericles, an non ex probatis hominibus constat? Omnino, inquit. An igitur nostri alios, ait, qui vel magis legitime, vel grauius, vel æquius causas in iudiciis cognoscant, aliaque cuncta gerant? Nihil habeo, respondit, de iis quod querat. Non igitur animum deponere debemus, quasi Athenienses compositi se gerere nequeant. Atqui, subiecit Pericles, in re militari, vbi maxime temperantem, compositum, obedientem esse cōuenit, nihil horum curat. Fortassis, ait Socrates, in his præsumt eis homines maxime imperiti. An non vides, neminem citharedorum, & eorum, qui suam in choris operam locant, & saltatorum, & pugilum, & pancratiastrarum conari, vt imperet, si quidem imperitus sit: sed omnes, quotquot his præsumunt, posse commonstrare, a quibus ea didicerint, quibus sunt præpositi: quum interim maxima imperatorum pars temere munus hoc capessat? Te quidem certe nequaquam talem esse arbitror, sed potius dicere non minus posse, quo tempore imperatoriam, quam quo luctandi artem discere occiperis. Multa etiam te imperatoria consilia de patre accepta tenere memoria putò, multa vndecumque congestisse, vnde disci abs te poterat aliquid, quod ad imperatoriam artem conferret. Præterea te arbitror valde sollicitum esse, ne ipse nescias, ignorare te aliquid eorum, quæ ad munus imperatoris pertinent; ac si quid eiusmodi nescire te animaduertis, id te a peritis existimo inquirere, neque muneribus, neque beneficiis parcentem, vt ab eis discas, quæ nescias, & egregios adiutores habeas. Tum Pericles: Non me clam est mi Socrates, ait, hæc te dicere, ne quidem existimantem, me aliquid in his studiis ponere, sed conantem me docere, quod necesse sit eum, qui fungi munere imperatorio velit, his omnibus operam dare. Equidem hoc fateor, ait Socrates. Ceterum animaduertisti, mi Pericles, magnos quosdam montes ante nostram regionem sitos esse, ad Bœotiam vsque pertinentes, per quos in agrum nostrum aditus archi & ar-

dum

chi sunt, eumque medium cinctum esse montibus inaccessis: Omnino, inquit. Quid? an & illud audiisti, Myfos ac Pifidas, qui Persici regis in ditone munitissima tenent loca, armaque sunt leuiter, multum infestare regis agrum percurrere posse, quum interim ipsi libertate fruuntur? Etiam hoc audio inquit. Et non existimas Athenienses, si leuiori armatura ad ætatem vsque agilem vtantur, ac montes ante regionem suam sitos præsidio teneant, hostibus quidem detrimento, ipsius autem agri ciuibus magni propugnaculi instar esse constitutos? Tum Pericles: Etiam hæc omnia mi Socrates, inquit, esse vtilia duco. Ergo, subiecit Socrates, si hæc tibi placent, vir optime, adgredere tandem ea. Nam quidquid horum perfeceris, id & tibi præclarum, & vtile reipublicæ fuerit. Quod si a viribus destituare, non tamen vel patriæ detrimento eris, vel turpe quid tibi designabis. Ceterum Glauconem Aristonis filium, quum is necdum viginti natus annos oratoris vsurpare munus, ac præses esse ciuitatis cuperet, nemo ab hoc instituto poterat abducere, quamquam alios & propinquos, & amicos haberet, ac de tribunali detraheretur, planeque ridiculus esset. Hunc Socrates, qui ei bene cuperet ob Charmidem Glauconis filium, & ob Platonem, solus ab hoc instituto auerit. Nam quum in eum incidisset, primū verbis huiusmodi prolatis detinuit hominem, vt se audire veller. Præse esse ciuitati nostræ cogitas, mi Glauco? Cogito equidem mi Socrates, inquit. Profecto, ait Socrates, si quid aliud humanis in rebus, hoc certe præclarum est. Perspicuum est enim, futurum, vt si hoc impetres, & ipse consequi possis ea, quæ concupiueris, & amicis vsui esse, & familiam paternam extollere, & amplificare patriam. Præterea celebritatem nominis primū in hac vrbe adipisceris, deinde in Græcia, ac fortassis etiam, vti Themistocles, apud barbaros. Vbi cumque autem fueris, nusquam non eris illustis. Hæc quum audiret Glauco, efferebatur animo, lubenterque manebat apud Socratem. Is vero deinde: Planum est omnino, ait mi Glauco, necessarium esse, vt si quidem esse in honore velis, aliquam reipublicæ vtilitatem adferas. Omnino, ait. Nō igitur rem celaueris, per Deos, inquit Socrates, sed dicito nobis, vnde principium adficiendi beneficiis reipublicam facturus sis.

II 3

Heic quum Glauco subiceret, vt qui tum consideraret, vnde potissimum inciperet: An non, ait Socrates, perinde ac dum amici domum vis amplificare, locupletioſiorem efficere niteris, ita & ciuitatem conaberis opulentiorem reddere? Omnino, inquit. Fueritne igitur opulentiore, ſi prouentus ei plures accedant? Hoc quidem conſentaneum eſt, ait. Dic ergo, quibus ex rebus nunc ciuitas hæc prouentus habeat, & quæ ſint. Nam planum eſt, hæc te conſideraſſe, vt ſi quidam ex eis exigui ſint eos tu expleas: * ſi qui autem amittuntur, eos rurius compares. Ego vero, ait Glauco, numquam hæc profecto conſideraui. Quod ſi hoc neglexiſti, ait Socrates, ſaltim ſumtus, quos facit ciuitas, nobis exponito. Nam certum eſt, cogitare te iam, vt ſuperuacaneos tollas. Ne his quidem, ait, vniquam vacavi. Ergo, ſubiecit Socrates, differamus aliquantulum ratione locupletandæ reipublicæ. Nam qui poſſit fieri, vt harum rerum curam aliquam ſuſcipiat iſ, qui & ſumtus, & prouentus ignoret? Verum mi Socrates, inquit Glauco, poteſt etiam ab hoſtibus reſpublica reddi locupletior. Ac vehementer quidem, ait Socrates, ſi quis eos ſuperet. At ſi eis inferior ſit, etiam ſua amiſerit. Vere dicis, inquit. Ergo qui de bello gerendo aduerſus illos, quos oppugnari neceſſe eſt, deliberat; eum ciuitatis & aduerſariorum vires habere cognitæ oportet, vt ſi maiores ſint ciuitatis, bellum ſuadeat: ſi enim minores ſint quam hoſtium, auctor ſuis ſit, vt caute agant. Recte dicis, ait. Ergo nobis primum indicato, ſubiecit Socrates, quæ huius ciuitatis tum pedreſtes tum nauales ſint copiæ; deinde, quæ aduerſariorum. Ego vero, inquit, non poſſim hoc tibi profecto de memoria promptum exponere. At ſi quid conſcriptum habes profer, ait. Nam lubens hoc audiero. At ne conſcriptum quidem hoc vniquam eſt a me, inquit. Ergo, ſubiecit Socrates, etiam deliberationem de bello non nihil initio ſuspendemus. Nam ob rei magnitudinem fortaffe nondum explorati quidquam habes, præſertim quum nuper adeo præſe reipublicæ ceperis. Ceterum cuſtodiam regionis huius ſcio tibi curæ fuiſſe, teque tenere, quot eius præſidia ſint opportuna, nec ne: quot præſidiariorum milites ſufficiant, quot non denique conſulere te, vt opportuna præſidia adaugeantur, ac ſuperflua tollantur. Immo vero, ſubiecit Glauco, equidem tollenda vniuerſa arbitror, quod ita cuſtodiant, vt ea quo-

* ſi qui amittuntur, ſi ne negligatur, eos præterea pares. Æ. P.

773

que * adtingantur, quæ noſtro in agro ſunt. At ſi quis præſidia tollat, inquit Socrates, an non exiſtimas cuius rapiendi poteſtatem fore? Tu vero num profectus eo, rem inueſtigati, aut quomodo ſcis eos malas excubias agere? Conſilio, inquit. Ergo de his quoque tum deliberabimus, quum non amplius vtemur coniectura, ſed cognitam rem habebimus. Fortaſſis hoc fuerit potius, ait Glauco. In argentifodinas quidem certe, ſubiecit Socrates, non veniſſe te ſcio; vt dicere poſſis, quam obrem nunc minus inde, quam antehac, proueniat. Equidem eo non ſum profectus, ait. Profecto, inquit Socrates, fertur iſ locus eſſe grauis. Quam obrem vbi de hoc conſultandum erit, hæc tibi exculatio ſufficiet. Hoc equidem meditor, ait Glauco. Et Socrates: Hoc autem, ait, non neglexiſſe te ſcio, ſed omnino conſideraſſe, quam diu ſumentum, quod noſtro in agro naſcitur, ad alendam ciuitatem hanc ſufficiat, quantumque præterea in annum requiratur: ne te in ſcio ciuitas eius inopia laboret; ſed quia tibi de hoc conſtituerit, conſulendo reipublicæ de neceſſariis rebus proſpicere, eamque conſeruare poſſis. Rem magnam dicis, ait Glauco, ſi quidem erit etiam talium habenda cura. Enimvero, ſubiecit Socrates, ne ſuam quidem domum recte quis adminiſtrauerit, ſi non omnia, quibus opus ſit, teneat; & omnia diligenti cura ſuppleat. Sed quum ciuitas ex pluribus, quam decies mille domibus conſtet, ac difficile ſit, tot domuum curam ſimul habere, cur non patrii tui domum vnam primum augere conatus es? Te quidem ille rogat. Id facere ſi poſſis, etiam ad plures animum adiciſ. Sin vni prodeſſe nequeas, qui pluribus proſis? Quemadmodum ſi quis vnum talentum geſtare nequeat, qui non maniſteſtum eſt, huic ne conandum quidem eſſe, vt plura geſtet? Ego vero, ſubiecit Glauco, prodeſſem patrii familiæ; ſi mihi vellet obtemperare. Ergo, ait Socrates, quum patrum perſuadere non poſſis, effecturum te putas, vt Athenienſes vniuerſi, vna cum patruo, tibi pareant? Caue mi Glauco, inquit, ne gloriæ cupiditate in contrarium prolabar. An non vides, quam periculolum ſit ea vel dicere, vel agere aliquem, quæ ignorat? Etiam de aliis, quofcumque tales noſtri, cogites velim, quales eſſe videantur, dum vel dicunt ea quæ neſciunt, vel tractant: num tibi videatur propterea laudem

hoc eſt, videntur. ſcholium.

774

potius, quam vituperationem consequi; atque; utrum in admiratione magis, quam in contemptu esse. Idem cogites velim de his, qui norunt, quidquid vel dicunt, vel agunt. inuenies, mea quidem sententia, in omnibus actionibus eos, qui cum gloria sunt, & in hominum admiratione, maxime ex illorum esse numero, qui rerum periti sunt: inglorios autem, hominumque contemptui expositos, ex imperitissimorum esse numero. Quamobrem si & clarus esse vis in republica, & in hominum admiratione, in primis operam dato, ut ea noris, quæ suscipere cogitas. Nam si ceteris in hoc prestans, tractare negotia reipublicæ ceperis: mirum mihi non videbitur, si facile consequaris ea, quæ concupiscis. Quum autem videret Charmidem, Glauconis filium, hominem esse quantum pretij, multoque magis idoneum aliis rem publicam tunc gerentibus, qui tamen populum accedere, reique publicæ negotiis operam dare formidaret: Dic mihi mi Charmides, inquit, si quis, quum in certaminibus, quæ coronas præmij loco referunt, potiri victoria possit, ea quæ retum ipse honorem consequi, tum patriam in Græcia illustriorem efficere, decertare velit; qualem existimes hunc hominem esse? Certe mollem, ait, ac ignauium. At si quis, quum possit negotia reipublicæ capeendo tum civitatem amplificare, tum ipse hac via mereri honorem, hoc tamen facere reformidet; an non is merito pro ignaui habetur? Fortassis, inquit. Ceterum quamobrem hæc tu me interrogas? Quod te, ait, posse quidem arbitrer negotia reipublicæ procurare, verum id præ ignauiam reformidare: licet eorum participem esse te necesse sit, quum sis civis. At quoniam ex facinore, subiecit Charmides, virtutem meam cognitam habes, qui hoc modo de me sentias? His, inquit, ex congressibus, in quibus adesse soles illis, qui rem publicam administrant. Etenim ubi quid tecum communicant, video te rectum consilium dare; atque ubi peccant, recte illos reprehendere. Nō idem est mi Socrates, inquit, priuatim differere, & apud multitudinem certare. Atqui, respondit Socrates, qui numerare potest, nihilo minus apud multitudinem, quam solus numerat: & qui priuatim cithara canunt elegantissime, iidem etiam apud multitudinem primas ferre possunt. Tu vero non vides, inquit, verecundiam ac merum a natura hominibus inesse, multoque magis hæc in publico quam

77
Socrates
Charmidem ad
magistratus
capessendos
hortatur.

quam priuatim in congressibus nobis esse molesta? Ego vero te docere exorsus sum, inquit, quod neque prudentissimos reueritus, neque potentissimos metuens, inter stultissimos ac maxime imbecillos verba facere erubescas. Num eos, qui ex illis fullones sunt, vel sutores, vel fabri, vel artifices ætarij, vel agricolæ, vel mercatores, vel qui negotiantur in foro, & quid minoris emere possint, ut pluris vendant, cogitant, reuereris? Nam de his omnibus constat certe concio. Et quid interesse putas inter hoc, quod tu facis, atque; si quis eorum qui ad iduo semet exercent, longe aliis superior, imperitos metuat? nimirum quum inter principes reipublicæ, quorum nonnulli te contemnant, facillime differas, longèque superes illos, qui magna cura perorare ad ciues volunt, inter eos loqui reformidas, qui numquam rerum civilium studiosi fuerunt, neque te contemserunt, metuens scilicet, ne deridearis. Quid autem? respondit Charmides, an non tibi videntur in comitiis sæpenumero recte perorantes irrideri? Nimirum ab illis aliis, respondit Socrates. Quæ causa est, quamobrem te mirer illos quidem, quum hoc faciunt, vincere: cum his autem putare te nullo modo posse agere. Noli te ipsum, vir optime, ignorare: nec in illis delinquere, in quibus maxima pars solet delinquere. Nam multi magno studio excitati ad considerandum aliena negotia, non eo se conuertunt, ut seipsum explorent. Itaque; ne hoc per ignauiam negligas, sed magis enitere, ut te ipsum respicias: nec reipublicæ curam abiice, si qua parte poterit ea per te iuari. Nam si recte id curetur, non modo ciues ceteri, sed amici etiam tui non parum ex te utilitatis capient. Quum autem Aristippus in hoc inculberet, ut Socratem conuinceret, quemadmodum ipse conuictus a Socrate prius fuerat: volens Socrates nonnihil adferre utilitatis familiaribus suis, sic respondebat, non ut illi, qui capiunt, ne qua parte sermo ipsorum inuertatur; sed ut persuasi maxime facerent ea, quæ deberent. Nam interrogabat eum Aristippus, an aliquid nosset bonum: ut si quid huiusmodi diceret, verbi gratia cibum, potum, pecuniam, valetudinem, robur, audaciam, id ipsum ostenderet aliquando malum esse. At Socrates, qui sciret nos, si quid molesti sit, eo liberari cupere, sic respondebat, ut erat optimum. Tunc me rogas, inquit, num febris aliquod bonum sciam? Minime, ait. At lippitudinis? Ne hoc

Socrates
terum
Aristippum
consultat.

quidem. At famis? Nec famis. Atqui, ait, si me rogas, an aliquid nouerim bonum, quod nullus bonum sit, e quidem neque noui, neque eius egeo. Ibi rursus Aristippo eum interrogante, an quid pulchrum sciret: Per multa quidem, ait. An vero, inquit, omnia sibi inuicem similia sunt? Quantum fieri potest, inquit, nonnulla quidem sunt dissimilima. Quo pacto igitur, subiecit Aristippus, id pulchrum fuerit, quod est pulchro dissimile? Quoniam, inquit, homini ad cursum pulchro dissimilis alius est, alius ad palæstram. Et scutum quod ad obiciendum hosti pulchrum est, quam dissimilimum est iaculo, quod ad hoc pulchrum est, ut celeriter vehementerque feratur. Non aliter, ait Aristippus, mihi respondes, ac rum, quum interrogare, an aliquid bonum nosces. An vero tu putas, inquit Socrates, aliud bonum, aliud pulchrum esse? **777** An ignoras omnia pulchra & bona, ad eadem referri? Nam primum virtus non ad alia bonum quiddam est, ad alia vero, pulchrum. Deinde homines eodem modo, & eorundem respectu pulchri bonique dicuntur, & hominum corpora eorundem respectu esse pulchra bonaque videntur. Denique cetera omnia, quibus vtuntur homines, eorundem respectu pulchra bonaque purantur, eorum scilicet, quorum vsui accommodata sunt. Num igitur, ait Aristippus, etiam qualus, quo efferuntur stercore, pulchrum quiddam est? Est profecto, ait Socrates. Atque etiam scutum aureum est turpe: modo ad vsus suos ille quidem pulchre factus sit, hoc vero male. Dicis tu, inquit, pulchra & turpia eadem esse? Dico, ait, atque etiam eadem esse bona & mala. Nam sepe numero quod fami bonum, febris malum est; quod febris bonum, fami malum. Et sepe numero quod ad cursum pulchrum est, ad luctam est turpe: quod ad luctam pulchrum, ad cursum turpe. Quippe omnia bona sunt ac pulchra ad ea, quibus conueniunt; mala vero ac turpia respectu eorum, quibus male conueniunt. Idem quum diceret easdem res pulchras & vitales esse, docere mihi quidem videbatur, cuiusmodi sint extruenda. Id autem considerabat hoc modo. An non illum, qui domum habere velit, qualem habere conuenit, hoc moliri necesse est, ut habitatu sit iucundissima, & utilissima? Quod quum pro confesso haberetur: Ergo iucundum est, inquit, per æstatem domum habere frigidam, per hiemem calidam. Quum hoc quoque concederetur: Ergo

*Socratis
consilium
de domo
struenda.*

in ædificiis, ait, quæ meridiem spectant, per hiemem sol in cubicula splendet, per æstatem vero supra nos, supraque recta incidens, ymbra suppeditat. Quam obrem si hæc ita fieri bonum est, altius ædificanda sunt ea, quæ meridiem spectant, ut sol hibernus non excludatur: humilius vero, quæ septentriones spectant, ne venti frigidi possint incidere. Atque vt res summam indicetur, quo quis singulis anni temporibus iucundissime se recipiat, ac res suas tutissime collocet, id vero haud dubie iucundissimum ac pulcherri-
mum ædificium fuerit. Ceterum picturæ, varique colores, plures delectationes adimunt, quam suppeditent. Tempus acaris locum illum aiebat esse conuenientissimum, qui & apertissimus pariter, ac minime tritus esset. Nam iucundum esse, vt ij, qui orare volunt, videant: neque minus iucundum, vt puri accedant. Rursus interrogatus, num fortitudo adquiri doctrina possit, an esset a natura? Equidem arbitrator, ait, perinde ac corpus aliud alio robustius a natura est ad perferendos labores, sic & animum animo firmiter esse natura ad subeunda pericula. Nam video illos qui eisdem legibus ac moribus sunt educati, longe inter se audacia differre. Idem tamen existimo, naturam omnem doctrina & exercitatione ad fortitudinem proficere. Nam patet omnino, Scythas ac Thraces non ausuros sumtis clupeis ac hastis aduersus Lacedæmonios dimicare: cõtraque manifestum est, non etiam Lacedæmonios vel aduersus Thraces ceteris ac iaculis, vel aduersus Scythas arcibus depugnatos. Atque equidem in aliis etiam omnibus consimiliter homines video natura inter se differre, ac studio multum proficere. De quibus patet, debere omnes, siue sint præstantiori a natura indole præditi, seu hebetiores, ea discere ac meditari, in quibus excellere velint. Sapientiam vero, ac sanitatem mentis non discernebat, sed sapientis ac sani esse iudicabat, vt aliqui eis, quæ bona honestaque esse cognosceret, ac vitare, quæ sciret esse turpia. Præterea interrogatus, num eos, qui scirent, quid agere oporteat, & his cõtraria faceret, sapientes ac temperantes esse putaret: potius insipientes ac stupidos esse respondit. Etenim, ait, omnes arbitrator, eligentes ex iis, quæ fieri possunt, quam maxime ipsi vitia, facere illa debere. Quam obrem qui non recte agunt, eos nec sapientes, nec mente sanos esse statuo. Dicebat & iusticiam,

& omnem aliam virtutem, esse sapientiam. Num omnia, quæ iusta sunt, & ex præscripto virtutis aguntur, honesta & bona esse: neq; eos, qui hæc sciant, aliud quidpiam his præferre, neq; illos, qui nesciant, præstare posse: immo vero etiam si præstare conentur, peccare. Vique adeo sapientes ea quæ honesta bonaq; sint, facere: qui sapientes non sunt, id non posse, atq; etiam in conatu peccare. Quum igitur & iusta, & alia honesta ac bona cum virtute efficiantur, manifestum aiebat esse, tum iustitiam, tum omnem aliam virtutem, esse sapientiam. Et quamquam infaniam sapientiæ quiddam esse contrarium putaret, non tamen inscitiam existimabat esse infaniam: sed ignorare seipsum, & quæ quis nesciat, opinari ac scire velle, proximum quiddam esse arbitrabatur infantiæ. Addebat hominum vulgus negare illos insanire, qui ab iis aberrent, quæ maxima pars ignoret: at qui ab illis aberrent, quæ vulgo nota sint, furiosos appellare. Nam aiunt eum, qui se tam magnū esse putet, vt per oppidi portas transiens sese inclinet, tamque robustum, vt ædes sustollere conetur, vel aliquid aliud eorum adgrediatur, de quibus constat omnibus, fieri ea non posse; hunc inquam omnino insanire aiunt. At qui paululum quid delinquant, non vident vulgo insanire: sed quemadmodum vehementer libidinem appellant amorem, ita dementiam ingentem ab eis insaniam vocari. Quum autem quid esset inuidia, consideraret, dolorem esse quemdam reperiebat, non in amicorum aduersis rebus, nec in secundis hostium: sed eos solum aiebat inuidere, qui amicorum fortunam prosperam iniquo animo ferrent. Quumque mirarentur nonnulli, posse aliquem in eius successu prospero, quem diligeret, percipere dolorem: commonesciebat eos, esse quosdam sic adfectos ad alios, vt si cum miseris eos consistari videant, negligere ipsos nō possint, omninoq; calamitatibus eorum succurrant: contra, si secundæ res ipsorum sint, doleant. Atque hoc viro prudenti non vsuuenire, sed fatuus. Quum quid sit otium, consideraret; aiebat se deprehendere, maximam hominum partem aliquid facere. Quippe illos etiam, qui calculus ludunt, & ioculatores, agere quidem aliquid aiebat, verum eosdē nihilominus esse otiosos. Etenim posse ipsos discedere, ad agendum aliquid rei melioris. A melioribus autem ad peiora se conferendi, otium esse nemini. Acti

maxi

Maxime quis id faceret, aiebat eum male facere, præsertim qui iam ante in negotio esset. Reges ac principes non illos dicebat esse, qui scepra tenerent, nec illos, qui vela a quibusuis essent delecti, vel forte, vi, fraudibus eo peruenissent: sed quotquot imperandi periti essent. Nam vbi quis fateretur, eius esse, qui cum imperio præsit, imperare quod agendum sit, subditi vero parere: demonstrabat in naui eum, qui rei nauticæ peritus sit, aliis præesse, nauiculatorem vero, cum ceteris omnibus, huic perito parere: itidem in agricultura illos, qui agros possiderent: in morbo, qui eo laborarent: in corporis exercitio, qui eo vterentur: alios deniq; omnes, quibus quiddam sit, quod curatione indigeat, si quidem se arbitrentur rem intelligere, curam eius habere: sin autem, non modo peritis præsentibus obtemperare, sed etiam absentes arcescere; vt ipsis parentes, quæ oporteat, agant. In lanificio etiam mulieres viris præesse demonstrabat, quod illæ sciant, quo pacto exercendum sit lanificium, viri contra ignorant. Quod si quis adhæc diceret, posse tyrannum recte monentibus non obtemperare: Et qui non parere possit, respondebat, quum si quis recte monenti non obtemperet, damnum propositum sit? Nam si quæ in re non pateat aliquis recte monenti, nimirum peccabit: qui vero peccat, damno multatur. Quod si quis diceret, habere tyrannum potestatem occidendi eum, qui recte sapiat: Tu vero existimas, inquit, eum, qui præstantissimos quosq; ex locis occidat, damni expertem esse, vel leue damnum pati? Vtrum enim arbitraris eū, qui hoc perpetrer, incolumem posse manere, an potius hoc pacto celerrime periturum? Quum autem ex eo quidam quæreret, quodnam ipsi videretur vitæ institutum homini optimū esse: respondit, actionem bonam. At quum rursus ille quæreret, an etiam fortunam prosperam pro instituto quodam duceret? Equidem, ait, fortunam & actionem prorsus esse statuo contraria. Nam si quis nihil quærrens aliquid rei necessariæ consequatur, id fortunam esse prosperam puto: at si quis doctrinā & exercitatione recte quid faciat, id actionem bonam esse duco; quiq; hoc instituto gaudent, ij mihi videntur bene agere. Homines etiam optimos deoq; acceptissimos aiebat esse, in agricultura eos, qui ad agriculturam pertinentia recte faciunt: in medicina, qui res medicas: in republica, qui

780

res ciuiles. At qui nihil recte agit, eum neque vilem ad quidquam esse dicebat, neque acceptum deo. Præterea si quando cum aliquibus colloqueretur, qui artificia nosset, & quæstus gratia iis vterentur, etiam his proderat. Nam quum aliquando ad Parrhasium pictorem ingressus esset, cumque eo colloqueretur: Num pictura, mi Parrhasi, ait, earum rerum est adsimilatio, quæ res cernuntur? Nam & concava, & eminentia, & obscura, & lucida, & dura, & mollia, & aspera, & lætia, & noua & vetera corpora per colores repræsentando exprimitis. Vere dicis, ait Parrhasius. At qui quum formas elegantes imitami, quando non facile est vnum hominem nancisci, in quo reprehensionis omnia sunt expertia, de multis colligentes ea, quæ in singulis pulcherrima sunt, ita scilicet tota corpora, vt pulchra videantur, efficitis. Sic facimus, ait. Quid vero? Subiecit Socrates, num indolem animi ad persuadendum aptissimam, & suauissimam & amicuissimam, & desiderabilem maxime, maximeque amabilem imitami? an vero illa inimitabile est? Quo pacto, mi Socrates, ait Parrhasius, possit hoc esse imitabile, quod neque proportionem, neque colorem, neque quidquam habet illorum, quæ modo tu commemorabas, ac omnino ne cerni quidem potest? Annon, inquit, vsuuenit homini nonnuquam, vt blande, vel hostiliter quosdam intueatur? Ita mihi videtur, ait. Ergo in oculis est, quod exprimi potest? Omnino, inquit. At in amicorum rebus secundis & aduersis eidem ne vultus esse tibi videntur eorum, qui solliciti sunt, & qui non? Nequaquam, ait. Nam in prosperis hilares, in aduersis tristes fiunt. Ergo possunt, ait Socrates, hæc quoque repræsentari? Omnino, respondit Parrhasius. Quin etiam indoles quædam magnifica, & liberalis, & humilis, & illiberalis, & casta, & prudens, & petulans, & turpis, per vultum, per gestus hominum, tam eorum qui stant, quam qui mouentur, elucet. Vere dicis, ait. Et possunt igitur hæc quoque imitando exprimi? Omnino, inquit. Vtrum ergo, subiecit Socrates, illa cernere lubetius homines putas, per quæ honesti, boni, amabiles mores elucet: an per quæ mores turpes, improbi, odio digni? Multum inter hæc mi Socrates, ait, profecto interest. Etiam ingressus aliquando ad Clitonem statuarium, institutoque cum hoc colloquio: Varios te mi Clito, ait, cursores, luctatores,

pugiles

pugiles, pæcratiastas fingere video & scio: quod autem maxime recreat homines ad spectu, si viuax quiddam eis inesse videatur, quo pacto id in statuis efficit? Hæc quum subdubians Clito, non celeriter responderet: An, inquit, opus tuum ad formas eorum, quæ viuunt, comparando, statuas viuaciores videri facis? Omnino, inquit. Nonne igitur, dum quæ per gestus deorsum sursumque trahuntur in corporibus, & quæ comprimuntur, & quæ diducuntur, & quæ intenduntur, & quæ remittuntur, exprimis; facis, vt similia, magisque consentanea veris adpareant? Maxime scilicet, inquit. At vero etiam adfectiones corporum aliquid agentium imitari, an non delectationem aliquam spectantibus adferre? Id vero consentaneum est, ait. Quamobrem pugnantium oculi repræsentandi sunt vt minaces, victorum vero vultus sic effingendus, vt latorum esse solet. Prorsus, inquit. Ergo statuarium, subiecit Socrates, animi actiones per formam repræsentare oportet. Eidem ad Pistiam fabrum loricarium ingressus, quum is ipsi loricæ egregie factas ostenderet: Profecto, ait, mi Pistia, pulchrum hoc inuentum est, tegere loricam eas hominis partes, quas tegi necesse est; neque tamen impedire, quo minus quis manibus utatur. Verum, inquit, dicito mihi, mi Pistia, quamobrem nec firmiores, nec maioris pretij thoraces ac loricæ faciens, quam alij, pluris tamen eas vendas? Propterea mi Socrates, ait, quod concinniores facio. Illud autem concinnum an mensura, vel pondere demonstrans, pluris æstimas? Nec enim thoraces omnes æquales, neque similes te puto facere, si quidem tales facis, qui congruant. Sic est, inquit. Nam absque illo sit, nullus lorice vltus fuerit. Ergo, ait Socrates, etiã hominum corpora partim concinna sunt, partim non concinna. Maxime inquit. Quo igitur pacto, inquit, thoracem in concinno corpori congruentem, concinnum efficit? Sic nimirum, ait, vt & congruentem facio. Nam qui congruit, concinnus est. Videris mihi, ait Socrates, concinnitatem non per se adpellare, sed respectu eius, qui vititur. Quem admodum si dicas clupeum concinnum illi esse, cui congruit: itidemque de chlamyde, rebusque ceteris, ex tuo quidem sermone existimandum videtur. Fortassis autem etiam aliud quoddam non exiguum bonum inest huic congruentiæ. Doce vobis me, mi Socrates, ait, si quid habes. Minus, inquit, potere

suo premunt thoraces, qui congruunt, quam qui non con-
 gruunt, licet pondus æquale habeant. Etenim qui non con-
 gruunt, vel ab humeris tori dependendo, vel aliam partem
 corporis aliquam vehementer premeo, gestatu difficiles
 ac molesti sunt: at vero qui congruunt, quum omnis parti-
 tim à claviculis, & parte scopolis vicina, partim ab hume-
 ris, a pectore, a tergo, a ventre distributum subleuetur, pro-
 pe non gestaminis, sed ad pependicis esse loco videtur. Dixisti
 hoc ipsum, ait, propter quod e quidem opera mea maximi
 esse pretij duco. Nonnulli tamen thoraces varios ac dea-
 ratos lubentius emunt. At vero, ait Socrates, si propterea
 non congruentes emunt, varium mihi & inauratum ma-
 lum emere videntur. Quum autem corpus eodem modo
 non manet, ait, sed modo curuatur, modo erigitur, quò pà-
 cto accurari thoraces congruere possunt? Nequaquam, in-
 quit. Dicis tu congruere, ait, non accuratos, sed qui in ipso
 vñu molesti non sint. Id vero mi Socrates, ait, ipse dicis, &
 nunc quidem recte rem accipis. Ceterum quum aliquando
 mulier quaedam esset in vrbe sane formosa, cui nomen esset
 Theodota, quæq; talis esset, vt cum persuadente consuete-
 ret: facta eius mentione ab aliquo eorum, qui aderam, di-
 cente mulieris eius elegantiam verbis exprimi non posse,
 atq; etiam commemorante pictores ad eam commeare, vt
 eius imaginem exprimerent, quibus illa commoustraret
 omnia, quæcumq; honeste posset: Nos etiam, ait Socrates,
 hanc spectatum ire par erat. Nec enim illi, qui audierint,
 cognoscere possunt, an ipsius forma commemorationem
 omnem superet. Tum is, qui hæc narrauerat: Quin confe-
 stim, ait, sequimini. Itaq; quum ad Theodotam iuissent, &
 hanc pictori adstantem reperissent, spectabant mulierem.
 Quumq; cessasset pictor: Virum nos, ait Socrates, gratiam
 potius habere Theodotæ conuenit, quod pulchritudinem
 suam nobis ostenderit: an nobis illam, quod eam specta-
 uimus? Nam si quidem hæc ostensio ipsi utilior est, nobis ha-
 bere gratiam debet: sin autem nobis utilior est contem-
 platio, nos ipsi? Heic quum quidam diceret, profecti ab eo æ-
 quissima: Ergo, inquit, hæc quidem modo laudem hanc
 nobis luci accipit loco, ac postea quam ad plures rem enu-
 tiauerimus, maiorem utilitatem capiet: nos autem quæ iam
 spectauimus, adtingere cupimus, ac abimus non nihil util-
 lati;

lati, denique vbi discesserimus, desiderabimus. De quibus
 consentaneum est, nos quidem hanc colere, ipsam vero co-
 li. Tum Theodota: Profecto, inquit, si hæc ita se habent, me
 vobis spectationis causa gratiam habere oporteat. Deinde
 Socrates, quum eam sumtuose ornata videret, ac matrem
 esse ea in veste & cultu non vulgari, itemq; multas ac formo-
 sas antillas, ne illas quidem neglectim habitas, aliisq; rebus
 abunde instructas ædes: Dic mihi, ait, mea Theodota, præ-
 diumne quoddam habes? Non habeo, inquit. At domum ha-
 bes cum prouentibus? Ne illam quidem. At seruos manib; 784
 tibi lucrum quærentes? Ne illos quidem, ait. Vnde igitur ha-
 bes necessaria? Si quis, inquit, amicus mihi factus, bene mi-
 hi facere velit, is mihi facultatum instar est. Profecto, ait So-
 crates, mea Theodota, præclara illa possessio est; multoque
 potius est amicorum habere gregem, quam ouium, bou, ca-
 parum. Verum, ait, an fortunam rem committis, vt aliquis ad
 te amicus instar muscæ aduolet, an & ipsa non nihil aris ad-
 hibes? Qui possim ego, inquit, artis aliquid ad hoc inuenire?
 Multo, inquit Socrates, conuenientius profecto, quam
 aranear. Nosti enim, quo pacto illæ victum venantur. Telas
 enim tenues texunt, & quidquid in eas incidit, eo cibi loco
 vuntur. Ergo mihi quoq; ait Theodota, das hoc consilij, vt
 rete aliquod texam? Non enim scilicet, adeo te sine arte pu-
 tare debes prædā longe pretiosissimam, nimirum amicos, ve-
 naturam. Nō vides eos, qui lepores, re non magni estiman-
 dam venantur, multa artificiosè moliri? Nam quum illi no-
 ctu pascantur, comparatis canibus ad operas nocturnas
 aptis, eos venantur. Et quia interdiu aufugiunt, alios ad-
 quirunt canes, qui ex odore sentientes, quo se ex pastu ad
 eubile receperint; eos reperiant. Quia vero pedibus cele-
 res sunt, vt etiam ex oculis effugere currendo possint; rur-
 sus alios canes veloces comparant, vt e vestigio capiantur.
 Rursum quia lepores nonnullis hos quoque effugiunt, retia
 stardunt iis in semitis, per quas fugiunt, vt in ea delapsi cō-
 pedibus quibusdam implicentur. Et Theodota: Quæ igitur,
 ait, te tali possim amicos ego venari? Si profecto canis loco,
 ait Socrates, comparaueris aliquem tibi, qui indagandō tibi
 formæ studiosos ac locupletes inueniat; atque vbi inue-
 nerit, hoc machinetur, vt eos in retia tua coniciat. Et qua-
 lianiam, inquit, retia mihi sunt? Vnum rete, ait, corpus

ipsum est, ad amplectendam prædam apertissimum; atque in hoc animus, quo intelligere potes, quo pacto homines intiendo grata esse possis, quid dicens adferre possis lauriam: ac præterea suscipiendum esse comiter illum, qui tui sit studiosus; excludendum vero, qui te habeat ludibrio: magna cum sollicitudine inuisendum amicum, qui aduersam in valetudinem incidit: vehementer congratulandum ei, qui præclare quid gesserit: denique toto peccatore gratificandum illi, cui admodum curæ sis.

78; Amoribus quidem certe scio te non modo molliter inseruire nosse, sed etiam magna cum animi beneuolentia: quodque præstantissimos amicos habeas, id te scio non oratione, sed ipsa re persuadendo efficere. Ego vero, subiecit Theodota, nihil profecto his artibus moliri soleo. Atqui, ait Socrates, multum refert, prout natura fert, ac recte hominem adgredi, Nam vi quidem neque capere, neque retinere amicum possis: sed hæc fera tum beneficio, tum voluptate capi potest, & ut maneat, retineri. Vere dicis inquit. Quam obrem oportet, ait, primum ab iis, qui tui studiosi sunt, huiusmodi petere, qualia minimi sunt facturi: deinde ut tu quoque gratificando vicem eodem modo referas. Nam hoc pacto maxime tibi amici fient, ac diutissime diligent, & plurimiste beneficiis adficient. Gratificaberis autem maxime, si tua, quam eis indigent, concesseris. Vides enim, etiam suauissimas escas adlatas prius, quam adpetantur, insuaues videntur, exsaturatis vero etiam fastidium parere. At si quis eas porrigat iis, in quibus famem excitauerit: etiam si viliores sint, persuaues videntur. Quo igitur pacto, subiecit Theodota, famem ego in aliquo tecum versante possim excitare? Primum profecto, ait, si saturatis neque porrigas, neque eos commonefacias prius, quam sine repletionis facto, rursus egeant. Deinde si commonefeceris indigentes colloquio maxime decore, atque declarando, quasi gratificari velis, intereque; elaboras, donec maxime opera tua indigeant. Tunc enim longe præstat eadē dona concedere, quam prius, qui necdum expererentur. Er Theodota: Quid ergo? inquit, non tu mihi, mi Socrates, opem in venandis amicis ferre velis? Profecto, ait, si tu me persuaseris. Quo igitur pacto, ait, te persuaserim? Quæres, inquit, hoc ipsa tu, & excogitabis, si qua in re mea tibi opus futurum sit opera. Ergo si qua-

quenter, ait, ad me ingredi. Et Socrates in otium suum iocans: Enimvero mea Theodota, inquit, non mihi admodum facile est otari. Nam compluribus tum priuatis, tum publicis negotiis occupatus sum. Atque etiam amicæ quædam mihi sunt, quæ nec interdiu, nec noctu abesse me absente patientur; quod & amoris conciliandi rationes, & incantationes ex me discant. An & illa nosti, ait, mi Socrates? Cur enim existimas, respondit, & Apollodorum hunc, & Antisthenem humquam a me discedere? Cur & Ceberem? 785
Siminiam Thebis ad me ventitare? Scio scito ea non absque multis philtris, & incantationibus, & illecebris fieri. Ergo tu, inquit, commodato mihi des * Iyngem, ut eam in te primum adtraham. At enim, subiecit Socrates, nolo ad te profecto pertrahi, sed te ad me venire. Veniam vero, ait, tantum me suscipe. Suscipia, inquit, si non aliqua te carior apud me fuerit. Quum itidem aliquando Epigenem quemdam vidisset ex familiaribus, qui & iuuenis esset, & corpore male adfecto: Quam vulgariter, inquit, adfectum tibi corpus est, mi Epigenes. Et ille: Vulgaris sum, mi Socrates, ait. Nihil magis, inquit, quam ij, qui apud Olympiam decertantur sunt. An tibi certamen exiguum esse de vita videretur aduersus hostes, quod Athenienses proponunt, quum res feret? Atqui non pauci bellicis in periculis ob malam corporis valetudinem moriuntur, vel turpiter euadunt. Multi eadem de causa capiuntur viui, & capti vel reliquum vitæ seruis, si res ita ferat, seruitutem longe grauissimam: vel in necessitatibus maximo cum dolore coniunctas prolapsi, atque etiam persoluentes nonnumquam plura, quam in bonis habent, quod reliquum est vitæ, in maxima rerum necessitatum inopia & erumnis transigunt. Multi etiam sibi existimationem turpem comparant, quod ob corporis imbecillitatem formidolose gerere se videantur. An has tu malæ valetudinis penas contemnis, teque putas hæc facile laturum? Atqui arbitror equidem longe faciliora & iucundiora his esse, quæ illum tolerare necesse sit, qui bonæ corporis valetudini dat operam. An tu salubriore, ac ad alia putas vtiliore in esse malam corporis constitutionem, quam bonam? An ea, quæ per bonam corporis constitutionem fiunt, contemnis? Atqui omnia diuersa sunt in iis, quibus vel bene, vel male adfecta sunt corpora. Nā quibus adfecta bene sunt corpora,

* Nomen
avis amara
toris, quod
nominum.
quam præ
illecebris
usurpatur.
Cōsule in
terp. Thea.
Eidyl. in.

valetudine vtuntur commoda, & robusti sunt, & multi hæc ratione incolumes e præliis euadunt honestissime, cunctaque pericula effugiunt: multi amicis succurrunt, de patria bene merentur, & ob hæc gratiam consequuntur, & ingentem gloriam comparant, & honores præclarissimos adipiscuntur. Quo fit, vt reliquam vitam suauius ac præclaris 787 transigant, liberisque suis pulchriora relinquunt ad vitam subsidia. Nequaquam certe propterea, quod ciuitas publicè res bello necessarias non exercent, etiam priuatim illæ negligendæ sunt, sed nihil minus sunt excolendæ. Quippe scire te velim, nec in alio quouis certamine, nec vlla in actione deteriorem idcirco te futurum, quod à corpore rectius comparatus sis. Nam ad omnia quæcumq; agunt homines, vtile corpus est; atq; in omnibus corporis vibus multum interest, esse quæ optime adfecto corpore. Quis enim ignorat, etiam in eo, in quo putas vsum corporis minimum esse, videlicet in cogitando, multos vehementer impingere propterea, quod corpus non recte valeat? Etiam obliuio, & maior, & morositas, & insania sæpenumero in multis ob malam corporis adfectionem sic in mentem penetrant: vt etiam scientias eiiciant. At quibus adfecta bene sunt corpora, valde securi sunt, neq; quidquam est periculi eis ob malam corporis constitutionem huiusmodi quid euenturum: potiusque consentaneum est, valetudinem integram ad iis contraria, quæ ex mala constitutione oriuntur, conducere. At qui propter ea, quæ nunc indicatis contraria sunt, quid non toleret is, qui mentis sit compos? Etiam turpe est aliquem negligentia sua senescere prius, quam videat, qualis sit, vbi & pulcherrimus, & robustissimus corpore euaserit. At hoc videre nequit, si curam nullam adhibeat. Non enim illa spē sua sunt. Quum autem aliquando quidam excaudesceret, quod salutans quemdam, resalutatus non fuisset. Ridiculum est, inquit, te si cui occurrisses, qui minus commode corpore fuisset adfectus, non succensurum fuisset: quod autem in hominem incideris animo rusticiorē præditum, id tibi molestum esse. Idem quum alius diceret, in suauiter se comedere: vt illi mederetur, bonum se remedium ad hoc docere velle dicebat. Illo interrogante, quales nam id esset: si comedere cessaueris, inquit. Et quidem si desieris, ait, etiam suauius, viliori q; cum adparatu, & valetudini

rudini conuenientius viues. Rursus alio dicente, aquam apud se calidam esse, qua vteretur ad potum: Ergo quum lauare calida voles, inquit, in promptu tibi erit. At qui, ait ille, frigidior est, quæ vt lotioni conueniat. Ergo subiecit Socrates, etiã domesticis tuis molestum est ea tū ad potum, tum ad lotionem vti? Non profecto, inquit. Immo sæpenumero miratus sum, quod tam iucunde ad horū vtrumq; illa vtantur. Nū aqua, subiecit Socrates, quæ apud te est, calidior est 788 ad potum ea, quæ est in Æsculapij? Immo illa, inquit, quæ in Æsculapij fano est. Ergo cogitato, ait, periculum esse, ne & seruis & ægrotantibus sis morosior. Iam quum quidam pedisequum suum vehementer cæcidisset, quamobrem seruo succenseret, interrogabat? Quod, inquit, voracissimus sit obsoniorum, & simul inertissimus: auarissimus idem, & otiosissimus. Tunc vero, subiecit Socrates, vnumquam considerasti, vter plures plagas mereatur; tu, an seruus tuus? Rursus quum quidam iter ad Olympiam reformidaret: Quamobrem, inquit, profectioem hanc metuis? An non etiam domi totum fere diem obambulas? Ita quoque dum eo proficiscens ambulaueris, prædebis: quumque rursus ambulaueris, cœnabis & quiesces. An nescis te, si obambulationes, quibus quinque vel sex diebus vteris, extendas, facile Athenis Olympiam venturum? Atque etiam gratus erit, si vno die præcipies iter, quam si seruis eas. Nā cogi quem, vt itinera, quam par sit, longiora faciat, molestum est: at vnum diem amplius in itinere consumere, magnam recreationem adfert. Quo fit, vt potius sit festinandum in faciundo itineris initio, quam ipsa in via. Quum alius diceret, se longo itinere conficiendo defessum esse: num quid oneris gestasset, interrogabat. Minime, ait, præter vestem. Num solus ibas, an & pedisequus te comitabatur? Comitabatur, inquit. Vacu^o erat ille, an quid gestabat? Gestabat, inquit, tum stragula, tum alia vasa. Et quo pacto is, ait, itinere perfunctus est? Melius me, inquit, vti quidem mihi videtur. Quid ergo? subiecit Socrates, si tibi gestandum fuisset ipsius onus, quo te pacto nunc adfectum putares? Male profecto, inquit. Immo ne gestare quidem id potuissim. At tanto minus laboris perferre te posse, quam puer possit tuus, qui tibi esse viri videtur exercitati? Quoties autem alij quibus ad cœnam conuenientibus, alij param obsonij,

multum alij adferrent: iubebat Socrates, vt puer parum illud obsonij vel in comune adponeret, vel de eo partem aliquam in singulos distribueret. Quo fiebat, vt eos, qui multum adtulerant, non eius participes fieri puderet, quod esset in medio positum omnibus, ac non obsonium suum ibidem collocare. Itaque suum etiam in commune adponebant, & quia nihil plus habebant, quam illi, qui parum adferebant; a magno in emendis obsoniis sumtu abstinebant. Idem quum animaduertit quemdam ex iis, qui vna comabant, panem quidem comedere desisse, sed obsonio tamē adhuc micro vesci, habereturque sermo de nominibus, quibus illa rebus singula essent indita: Possumusne dicere, ait, o viri, quam obrē aliquis obso-phagus, hoc est, obsonij helluo, adpellatur? Quippe nemo nō ad panem obsonium adhibet, quum adest; verum, mea sententia, non eam ob causam aliqui obso-phagi vocantur. Minime scilicet, subiecit quidam ex iis, qui aderant. Quid? inquit, si quis absque pane comedat obsonium, non condimenti, sed voluptatis causa, vt ram obsonij helluo esse videtur, an non? Vix alius, ait, magis obsonij helluo dici merebitur. Tum alius quidam illorum, qui aderant: At vero qui cum exiguo pane, inquit, multum obsonij comedit? Is etiam mihi, subiecit Socrates, merito dici obsonij helluo videtur. Quumque voris conceptis homines ceteri a diis fructuum poscent copiam, par fuerit illum obsonij copiam poscere: Atque his a Socrate prolatis, existimans is adulescens, in se illa esse dicta, non ille quidem obsonio vesci desinebat, sed panem tamen adhibebat. Quod Socrates vt animaduertit: Obseruare vos hūc, ait, qui ei propius adfideatis, num pane pro obsonio, an obsonio pro pane vtatur. Quum itidem aliquando videret alium ex conuiuiis, ad vnum panis frustum obsonia plura degustantem: Num fuerit, ait, sumtuosior obsonij cōfectio, ea quæ magis obsonia corrumpit, an quæ ab illo instituitur, quæ multa simul comedit, ac varia simul condimenta in os ingerit? Qui certe plura commiscet, quam instructores obsoniorum, sumtuosiora facit: qui vero commiscet ea, quæ illi tamquam sibi iniuicem non congruentia, minime commiscet; siquidem recte illi faciunt, peccat, & artem ipsorum ni euerit. At qui quo pacto nō ridiculum fuerit, aliquem sibi instructores obsoniorū comparare, qui artē eam optime

scri-

teneant, atque ipsum interim, artis eius cognitionem sibi non tribuentem, ab illis confecta immutare? Quinetiani aliud quiddam accidit ei, qui multa simul vorare consuevit. Nam vbi parum adest, minus habere se pura, quippe qui consueta desideret. At qui se consuefecit, vt vnum panis frustum vni obsonij frusto comitis instar adiungat; in quibus multa non adfunt, sine molestia potest vno illo vti. Aiebat etiam verbum * *εὐαγγελίου* Atheniensium lingua e-
dendi significationem habere. Additam vero esse vocem
pro epula-
ri, preser-
tim publi-
ce, vt scri-
psit Pol-
lux.

LIB. IIII.

Argumentum.

1. Ex Socrati consuetudine colloquiis que quantam omnes homines
utilitatem perciperent. 2. Bone indolis indicia vnde colligi pos-
sunt. 3. Varia mortalium ingenia varia ratione tractanda. 4.
Quantum sit educationis homo momentum. 5. Animos propter a-
pud esse cur non debeamus. 6. Socrati colloquiū cum Eulhyde
mohabitum, quo demonstratur propter sapientia dotes, quas nobis
adesse credimus, nimis superbiendū. 7. Nō satis esse multa pos-
tarum, oratorū, historicorū, ac philosophorum volumina possidere,
nisi ea legamus, volumus, perspiciamus, intelligamus, & pre-
clarā precepta discamus, quæ vitam formare, melioremque red-
dere possunt. 8. Quæ ignoramus, ab aliis sunt discenda, nec turpe
dubium discrete velle: sed ignorari esse, nec discendi studio
tenere, hoc vero turpe. 9. Silensio multos opinionem sapientia cap-
tare, ne si loquantur, suam rerum imperitiā, ac stultitiā pro-
dant. 10. Qui discendi sunt cupidi, quos doctores adire, quomo-
do in his adendum, ac praeclaris disciplinis ediscendis gerere se de-
beant, vt celebres euadant. 11. Quomodo interdum inquadam frau-
dibus, ac maleficiis, uti liceat. 12. Virrutes an disci possint, & an
earum sit aliqua scientia. 13. Seruiles homines quinam, & cur ita
vocentur. 14. Sententia Dalphica, N. O. S. C. E. te ipsum, de quib, di-
catur, & quomodo sit intelligēda. 15. Sui ipsius ignoratio quantū
inueniatur, hoc ceat. 16. Bonā & mala quam amoueri iudicio cōseant.
17. Boni, maliq, voces nō simpliciter, sed habita ratione alterius

dicuntur, quod sint ex relatorum numero. 18. Bonum & malum ex usu, & sine sic iudicandum. 19. Sapientia, ceteraque virtutes quomodo suis cultoribus, atque possessoribus interdum nocere videantur. Exempla. 20. Quid popularis, quid popularis dominatus, quid pauperes, quid diuites. 21. Principatum in aliqua ciuitate affertanti qua virtutes sint necessariae. 22. Quid primum, in suis familiaribus Socrates requireret, & quomodo in eis docenda segereret. 23. Socrates cum Euthydemo de diuina providentia colloquium. 24. Deum, licet eius forma nulla sub mortales oculos cadat, ex pulcherrimis tamen, & admiratione dignissimis operibus, que in totius mundi fabrica, & hominis creatione demonstrantur, ab hominibus cognosci posse. 25. Animi humani excellentia, 26.

Diuinum numen qua ratione placandum. 27. Socrates pietas, religio, constantia, fortitudo, quam ad extremum usque vitam spiritum demonstrauit. 28. Socrates cum Hippia Eleo de Iustitia colloquium. 29. Quid lex, quid legibus consentaneum, quis legum obsequans dicatur. 30. Obedientia quanta sint bona. 31. Concordia bona. 32. Leges non scriptae que dicuntur, & a quibus lata fuerint. 33. De liberorum ex usu nostro legitime procreandorum precepta. 34. Quomodo Socrates ad omne virtutis genus hominibus cum colloquebatur, impellere consueuisset. 35. Intemperantiae vituperatio. 36. Temperantiae encomium. 37. Quomodo Socrates dicendi, differendique peritiores redderet suos familiares. 38.

Quid pietas. Quis pius dicatur. 39. Quid iustitia. Quis iustus appelletur. 40. Quid sapientia. Quis sapiens. 41. Bonum, & utile quid, & quomodo nobis accipiendum. 42. Pulchrum quid, & quomodo pulchrum censeatur. 43. Fortitudo quid. Fortes quina. 44. Regni, tyrannidumque discrimen. 45. Aristocratia, Plutocratia, Democratia quid. 46. Boni ciuis officium. 47. Qua ratione Socrates in suis disputationibus aduersarios sibi manus dare cogeret. 48. Quo usque suis familiaribus in praclaris disciplinis edicendis progrediendum censeret. 49. Cur caelestium rerum arcana curiosius non inquirenda. 50. Anaxagora de sole, & igne sententia non solum falsa, sed etiam inepta. Cur. 51. Bone valetudini cur studendum. 52. Socrates pietas, & fortitudo in morte a quo animo ferenda, quam iniquo iudicio damnatus obiit. 53. Socrates encomium;

54. Sapientem mortem non esse formidandam; praefertim iniuste damnato. 55. Vita longior cur homini sanis mente praedito non sit expetenda. 56. Repetito Socrates encomio liber iste clauditur.

Alte-

Alterum eiusdem libri breuius
argumentum.

In hoc libro varia Socratis colloquia cum variis hominibus variis de rebus habita continentur, quae nos docent quidnam sentiret Socrates de Deo, de eius omnipotentia, omnipresentia, sapientia, providentia. Quid de rebus caelestibus, quid de humanis, & earum studiis. Quid de vitis, quid de virtutibus. Quomodo cum erga Deum, tum erga mortales ipse se gereret, & ceteros exemplo suo a vitis adhiberet, & ad virtutes incitaret. Praeterea pulcherrimum Socratis encomium hic habetur, cuius partes in altero argumento fusius explicantur.

XENOPHONTIS MEMORABILIVM LIBER
QUARTVS.

AM vero Socrates utilis erat in negotio quouis, atque omni modo, ut cuius hoc consideranti, etiam si vel parum quid intelligat, perspicuum sit, nihil fuisse vtilius, quam Socrate familiariter vti, & cum eo vbiuis locorum, & quavis de re differente, versari. Nam eius etiam absens recordari, non parum proderat illis, qui ei familiares erant, & qui probabant eum. Quippe non minus ludens, quam serio quid agens, familiaribus suis proderat. Etenim saepenumero amare se aliquem aiebat, sed re ipsa declarabat se non illos, quorum corpora ad pulchritudinem, sed quorum animi ad virtutem a natura comparati essent, expetere. Indicia vero bonae in eis indolis colligebat ex eo, si celeriter dicerent illa, quibus animum adicerent; quae que didicissent, memoria tenerent; omnesque artes expeterent, quibus & domus, & ciuitas praclare gubernari posset; ac ad summam, per quas tum ipsis hominibus, tum rebus humanis recte vti liceret. Nam si tales instituerentur, exi-

stimabat non ipsos modo beatos esse, suasque domos re-
cte gubernare: sed eosdem posse tum ceteros etiam homi-
nes tum ciuitates beare. Non eodem vero modo ad omnes
accedebar, sed eos, qui natura se bonos esse arbitrarentur,
doctrinam autem contemnerent, docere solebar, illas na-
turas, quæ viderentur esse præstantissimæ, in primis institu-
tione indigere: quum quidem ostenderet equos generosissi-
mos, qui & animosi & acres sunt, si ab ineunte ætate domè-
tur, viliissimos ac præstantissimos fieri: sin relinquantur in-
domiti, effrauentissimos ac prauissimos: & canes a natura
optimos, qui laboriosi sint, & feras adgrediantur, si recte
educantur, optimos fieri, ac ad venationes aptissimos: sin
abfit educatio, ineptos reddi, ac furiosos, & contumacissi-
mos. Idem aiebat homines optimæ indolis, qui & animis
essent firmissimis, & in efficiendis iis, quæ molirentur, effi-
cacissimi: si quidem instituti essent, & quæ agenda sint di-
dicissent, præstantissimos atque vtilissimos fieri, quod & plu-
rima & maxima bona cõficerent: at si tũ institutiones, tum
doctrinæ expertes manerent, fieri pessimos ac nocentissi-
mos. Nam quũ diiudicare non possint, quæ sint faciũda, sa-
penuero praua moluntur: quamque magnifici, ac vehe-
mentibus animis præditi sint, difficulter cõtineri ac abdu-
ci ab instituto possunt. Quo fiat, vt plurima maximaque ma-
la committant. Quod si qui ob diuitias elatis essent animi:
ac se nihil institutionis egere ducerent, quippe qui opes sibi
suffecturas putarent ad impetrandum, quæ vellent, & ad
consequendũ honores ab hominibus, eos ira sanã ad men-
tem reuocabat, vt diceret: stultum esse, si quis existimet pos-
se se absque doctrina tum viles tum noxias res discernere:
itemque stultum esse, qui discrimen horum ignorans, ac
propter opes quiddam velit sibi comparas, posse se putet
agere, quæ ex vsu sint: stolidũ item, qui quum nequeat age-
re, quæ sint ex vsu, nihilo minus prospere se agere putet: ac
res ad vitam omnes vel recte sibi, vel idonee comparatas
esse: stolidam denique, qui quum nihil sciat, ob diuitias fore
se putet hominum opinio ac bonum: vel quum bonus non
sit, nihilominus in existimatione futurum. Quod si qui ex-
istimarent se optime institutos esse ac ob doctrinam mag-
nos animos gererent: cum iis quo modo solet agere, iam
commemorabo. Nam quum bonum illum Euthydemum
intel-

intellexisset multa poetarum & professorum sapientiæ cla-
rissimorum scripta collegisse, iamque arbitrari, se sapien-
tia suos æquales vincere, ac magna esse in spe, futurum, vt
omnes & dicendo & rebus gerendis excelleret: primum
animaduertens eum propter ætatem necdum in concio-
nem prodire, ac si quid efficere vellet, collocare se quam-
dam in officinã opificis frænorũ, haud procul a foro: eam-
dem & ipse cum quibusdam familiaribus suis ingressus est. *Socratis cõp*
Hinc quodam interrogante, vtrum Themistocles ex con- *Euthyde-*
suetudine cum aliquo sapienti viro, an vero natura tantum *mo collo-*
ciuitibus suis præstitisset, vt oculos in eum ciuitas conie- *quia.*
ret, si quando magna virtute viri opera sibi opus esse in- *792*
telligeret: Socrates, qui mouere vellet Euthydemum, stul-
tum esse dixit existimare, exigui quidem momenti artes
absque magisteris idoneis percipi a studiosis haud posse: cum
imperio autem ciuitati præesse fortuito posse homines,
quod quidem opus sit omnium maximum. Rursus quum
adesset aliquando Euthydemus, quia videbat eum a con-
fessu secedere, cauentem scilicet, ne Socratem admirari
ob sapientiam videretur: Euthydemum hunc, inquit, ciues,
posteaquam adoleuerit, ciuitate de re quapiam consulta-
tionem proponente, minime a consilio dando sibi tem-
peraturum, satis ex ipsius studiis manifestum est. Et vide-
tur mihi præclarum iam orationum pro concione recitan- *Filicium*
darum exordium parasse, qui caueat scilicet, ne videatur *Euthyde-*
abs quoquam aliquid discere. Nimirũ vbi dicendi voler in- *mi proe-*
itium facere, hoc quodam modo exordietur: Equidẽ, ciues, *mittam.*
a nullo vniquam quiddam didici, & quum audirem esse
quosdam dicendi agendi que peritos, non tamen vt eos cõ-
uenirem, operam dedi: neque curam adhibui, vt hominem
aliquem doctum mihi magistrum adiungerem: sed econtra-
rario, semper fugi non solum, ne quid ab aliquo discerem,
verum etiam ne discere viderer. Nihilominus id consilij vo-
bis dabo, quodcumque fortuito mihi ad animum acciderit.
Eodem vti exordio conueniret etiam iis, qui medendi mu-
na a republica impetrare cuperent. Nam illis ex vsu fuerit,
hinc orationẽ ordiri: Equidẽ a nemine, ciues medendi artẽ
didici, neque quemquam medicorum quæsiui, quo magi-
stro vterer. Semper enim caui non solum ne a medicis ali-
quid discerem: sed etiam ne viderer artem hanc didicisse.

23 Nihilominus velim medendi munus mihi mandetis. Nam
 24 enitare quidem, in vobis periculum faciendo, eam discere.
 25 Ad hoc exordium arrisum est ab omnibus, qui aderant.
 Ceterum ubi iam adpareret Euthydemum iis, quæ a So-
 crate dicerentur, animum adtendere; quamquam ipse, ne
 quid proloqueretur; caueret; seque per silentium arbitra-
 retur modestiæ laudem consequiturum: tum vero Socra-
 tes, qui vellet eum ab hoc instituto auocare: Mirum est, ait,
 quam obrem illi, qui cithara canere, vel tibia cupiunt, vele-
 quit ad artem discere, vel ad aliud eiusmodi quidpiam ido-
 793 nei fieri, non conentur hoc sane quam negligenter agere,
 in quo valere volunt; neque Marte suo, sed apud eos, qui
 præstare ceteris videntur: omnia tum agant, tum sustine-
 ant, ne quid absq; illorum iudicio faciant, quasi alia ratione
 *dignum aliquid opera consequuturi non sint: quum ple-
 *al. rat. ce-
 l. bres, cla-
 riq; nõ sunt
 eudisuri.
 Æ. P.
 rique, qui facultatem dicendi, gerendique publicas res a-
 dipisci volunt, existiment se absq; præparatione ac stu-
 dio, casu quodam, & subito idoneos ad ea præstanda futu-
 ros. Atqui tantum hæc illis effectu difficiliora sunt, quanto
 in his plures operam ponunt, ac pauciores id, quod molun-
 tur, consiciunt. De quo pater, ab eis & studium maius
 *quam ab
 illis, qui il-
 la. Æ. P.
 requiri, & contentius, qui hæc concupiscunt, quam * qui
 illa. Huiusmodi quædam Euthydemo audiète Socrates in-
 itio proferebat. Quum autem animaduerteter, Euthyde-
 mum iam promeius eius disputationes tolerare, atque ala-
 crius eas audire, solus ad officinam habenarum opificis ac-
 cessit. Quumque consedisset propter ipsum Euthydemus:
 Dic mihi mi Euthyde, ait, an reuera, quem admodum
 audio, multa eorum scripta collegisti, qui viri sapientes su-
 26 isse dicuntur? Est ita profecto mi Socrates, inquit, atque et-
 27 iam modo colligo, donec comparauero mihi quam fieri
 poterit plurima. Suspicio te profecto, ait Socrates, quod nec
 auri nec argenti thesauros tibi comparare malueris, quam
 sapientiæ. Etenim ex hoc patet, quod existimes argenti &
 aurum homines nihilo meliores efficere; sed sapientia iudi-
 28 cia & sententias virtutis opes illis largiri, qui eas adquisue-
 rint. Hæc quum audiret Euthydemus, gaudebat; vt qui exi-
 29 stimaret videri Socrati, recte sapientiam ab ipso inquiri. At
 Socrates, animaduerso hominẽ ea laudatione delectatum:
 In quo vero, mi Euthyde, bonus ac peritus euadere desi-
 30 derans,

derans, hæc scripta colligis? Quumque taceret Euthyde-
 mus, secum ipse, quid responderet, dispiciens, rursus So-
 crates: Num vt medicus fias? Nam multa etiam medico-
 rum scripta sunt. Minime equidem, ait Euthydemus. At
 architectus fieri cogitas? Nam id quoque magni iudicij ho-
 minem requirit. Nolo, inquit. At geometra bonus fieri cu-
 pis, vt Theodorus? Ne geometra quidẽ. At astrologus fieri
 vis? Quum hoc quoque negasset: Num carminum recita-
 tor? ait. Nã te Homeri versus omnes habere dicunt. Minime
 profecto, inquit. Nam recitatores versus non scio accurate
 794 quidem illos tenere versus ipsos, verum homines esse stoli-
 dos. Et Socrates: Num fortassis illam expetis virtutem, ait,
 mi Euthyde, per quam homines rerum ciuiliũ & ad-
 ministracionis domesticæ periti fiunt, & ad imperandum
 idonei, & viles quum ceteris hominibus, tum sibi meritis?
 Heic Euthydemus: Vehementer, inquit, hac virtute mihi,
 mi Socrates, opus est. Ergo tu, ait Socrates, virtutem profe-
 cto pulcherrimam artemque maximam expetis. Nam re-
 gum hæc propria est, ac regia vocatur. Sed an considerasti,
 ait, num is, qui iustus non est, fieri possit in rebus huiusmo-
 di bonus? Maxime vero, inquit. Nec enim fieri potest, vt a-
 liquis absque iusticia ciuis bonus existat. Quid igitur? ait,
 tunc hoc vt esses, perfecisti? Arbitror equidem mi Socrates,
 inquit, me hemine minus videri * iustum. Ergo iustorum
 *uisum in.
 Æ. P.
 hominum opera quædam sunt, vt fabricorum? Sunt, inquit.
 Num igitur perinde ac fabri opera sua demonstrare possunt,
 sic & iusti sua possunt exponere? Egone subiecit Euthyde-
 mus, opera iusticiæ non possim exponere? Quin & iniusti-
 ciæ profecto. Nam eiusmodi non pauca cotidie tum cõ-
 30 herte, tum audire est. Vis igitur, ait Socrates, heic quidẽ D,
 istic verò A scribamus; ac deinde quodcumque nobis esse
 opus iusticiæ videbitur, id ad D collochemus: quod autem
 iniusticiæ, ad A? Facit verò hæc, ait, si quid horum requiri
 tibi videtur. Et Socrates postea quam hæc ita; vt dixerat,
 scripsisset: Ergo, inquit, inter homines est mendacium? Est,
 ait Euthydemus. Vtrã in parte hoc collocabimus? Etia hoc
 perspicuum est, inquit, nimirum ad iniusticiam. Num &
 inter homines est fallere? Omnino, ait, Vtrubi vero id col-
 locabimus? Etiam hoc palam est, inquit, ad iniusticiam esse
 referendum. Quid damno adficere? Eodem, inquit. Quid

in seruitutem redigere? Eodem. Ad iusticiam vero, mi Euthydem, nihil horum a nobis collocabitur? Mirum sane id esset ait. Quid autem, si quis imperator lectus iniustam & infestam urbem in seruitutem redigar, huncine quidpiam in hoc iniusti perpetrare dicemus? Nequaquam, ait. At iuste agere dicem? Omnino, inquit. Quid si decipiat eos, dum bellum aduersus illos gerit? Hoc quoque iustum est inquit. At si furum adimat, ac rapiat ipsorum res non iuste ager? Omnino, ait. At ego primū arbitrabar hæc te, quantum ad amicos adineat, solummodo interrogare. Quæcumque igitur ad iniusticiam reuleram, ea sunt omnia ad iusticiam quoque referenda? Sic videtur, ait. Vis igitur, his ita possis, iterum definiamus, aduersus hostes quidem iustum esse facere quædam huiusmodi; sed iniustum, aduersus amicos, omninoque erga hos quæ simplicissimos esse oportere? Volo, inquit Euthydem. Quid igitur subiecit Socrates, si quis imperator deiectis animis esse copias suas videat, & confecto mendacio dicat aduentare focios, atque hoc mendacio militibus animi deiectionē adimat, quam ex parte fraudem hanc collocabimus? Videtur mihi ad iusticiam, inquit referenda. Si quis autem filium suum indigentē vlu pharmacorū, & pharmacum respuentem, ita deceperit, vt pharmacum ei det loco cibi, eoque vlu mendacio, valetudinem restituat; hæc item fraus vbi erit collocanda? Videtur, inquit, ea quoque mihi eodem referenda. Quid autem, si quis amicum habeat, qui magno sit in maxore, metuens ne manus ille sibi adferat, suffuretur aut eripiat gladium, vel quid eiusmodi, vtro id quoque loco ponendum? Nimirum ad iusticiam, inquit. Ergo tu dicis, ait non debere nos etiā erga amicos in omnibus nosmet simplices exhibere. Non profecto, ait: immo quæ dixi retracto, si quidem licet. At qui subiecit Socrates, multo magis hoc licere debet, quā nō recte aliquid cōstituere. Ceterū ex iis, qui amicos nocendi causa decipiunt, vt ne id quidē haud confideratū relinquamus, vter iniustior est, qui volens hoc, an qui facit inuitus? Ego vero, mi Socrates, non amplius eis fidem habeo, quæ respondeo. Nam quæ diximus antehac omnia nunc aliter se habere mihi videntur, quam ego tum putarem. Sed tamen dictum sane a me esto, qui volens fallat, illo iniustior est, qui fallat nolens. Num vero tibi, quod iustum

iustum est, disci posse, atque etiam esse scientia quædam iusti videtur, quemadmodum est litterarū? Mihi quidem, ait. Vtrum vero magis esse litteratum iudicas, eumne qui volens non recte scribat & legat, an qui nolens? Qui volens scilicet. Nam poterat is, vbi voler, etiam recte vtrumque facere. Qui ergo volens non recte scribit, litteratus scilicet erit; qui vero nolens illiteratus? Cur non? Vtrum vero is, qui volens mētur ac decipit, quæ iusta sunt nouit, an qui nolens? Nimirum is, qui volens. Ergo litteratiorem illū, qui literas nouit, eo putas esse, qui has ignorat? Ita est. Et qui iusta scit, eo iustior est qui nescit? Videtur id ita esse. Atque hæc ipsa nescio qui mihi dicere videor. Quid autē, si quis verum dicere velit, a cum quam de iisdem eadē dicat, sed de eadem via loquens, modo quidem hanc versus orientem solem, modo versus occidentem dicat tendere, & rationes easdem reddēs, modo plures, modo pauciores exhibeat, de hoc homine quid tibi videtur? Paret, inquit, eum, quæ scire se putabat, nescire. An autem nostri quosdam, qui seruales homines appellāntur? Noui, equidem. Num ita vocantur cōscientiam, an propter insciam? Haud dubie propter insciam. Ergone propter ignorationem opificij arariorum nomen hoc consequuntur? Minime. An quod operas fabriles non nesciant? Ne hac quidem de cautia. An quod sutoriam nesciant? Ob nihil horum. immo vero ratione contraria se res habet. Nam maxima ex parte qui tenent huiusmodi opificia, seruales sunt. Ergo nomen hoc iis competit, qui quæ honesta, & bona, & iusta sunt, ignorant? Ita mihi videtur, inquit. Contentis itaque viribus omni modo fugere oportet, ne mēcipia simus. Ego vero mi Socrates, ait, omnino me illi philosophiæ vacare putabam, ita me Diu ament, per quam maxime futurum existimabā, vt in iis instituerer, quæ homini honesti virtutisq; studioso conuenirent. Nunc quam ræsto me esse putas animo, quum videam me per ea, quæ antehac laborando consequutus sum, ne respondere quidem de iis posse, quæ in primis scīda sunt; ac via nulla restet, qua pergens, enadam melior? Tum Socrates: Dic mihi mi Euthydem, ait, Delphosne profectus aliquando es? Immo bis, inquit. An animaduertisti ad templum alicubi scriptum esse, Nosce te ipsum? Sane, inquit. Vtrum igitur id ita scriptum nihil fecisti, an aduertisti animum, ac tentet

796

* Lectis
marginis.De sententia
in Delphi-
ca, Nosce
te ipsum.

considerare conatus es, qui sis? Minime factum hoc a te profecto, inquit. Nam prorsus id me putabam iam scire. Nec enim facile aliquid aliud scirem, si ne me ipsum quidem nossem. Vtrum vero tibi videtur is semet nosse, qui nomen tantum suum nouit, an qui equos eminentium more, non prius equum se nosse putantium, quem nosse volunt, quam inspexerint, vtrum sit tractabilis, necne; vtrum robustus, an debilis; vtrum celer, an tardus, itemque in ceteris, quæ vel equo conueniunt, vel non conueniunt, quomodo adfectus sit; ita & ipse considerans semet, qualis sit ad usum humanum, vires suas nouit? Sane mihi videtur is, ait, qui vires suas non nouerit, se ipsum non nosse. An vero non perspicuum est, inquit, ex eo, quod se nouerint, maxima homines bona percipere; quæ a seipsis aberrando, mala plurima sentiant? Nā qui se ipsos norunt, quæ sibi comoda sint, sciunt; & quæ vel possint, vel nequeant, dignoscunt: præterea iis agendis, quæ sciūt, cōparant sibi necessaria, felicesq; sunt: ab aliis autē abstinento, quæ nesciunt, non delinquant, & quo minus infelices sint, vitāt. Ita q; ceteros quoq; mortales quum explorare possint, etiam ex aliorum usu bona sibi cōparant, & a malis sibi cauent. Quotquot vero per ignorantiam falluntur in æstimatione virium suarum, illi ad homines ceteros resq; humanas alias eodem modo adfecti sunt; nec quibus opus sibi sit, norunt; nec quid agant, nec quibus vitentur: sed ab omnibus his aberrantes, vt bonis frustrantur, sic etiam mala incidunt. Præterea qui, quum sciant, quid faciant, actionum suarum finem consequuntur; ij magnam & gloriam & honorem adipiscuntur, vtunturque illis perlubentē alij, qui similes eis sunt; & qui frustrantur instituto suo, cupiunt hos sibi consilijs subuenire, sibi que præesse, ac spem suam in eis collocāt, & propter hæc omnia maxime ipsos diligūt. Qui vero nesciunt, quæ agunt, & eligunt male, pōtea quati instituto suo frustrantur, non ea dumtaxat ratione dampno quodā ac pœna multantur, sed etiam in glorij & tidiculi fiunt, & spreto, dedecoreq; notati viuūt. Vides etiam ciuitates, quotquot ignorātes vires suas bellum aduersus potentiores suscipiunt, partim prorsus euerti, partim ex liberis in seruitutem redigi. Tum Euthydemus: Vel mi scias, inquit, mi Socrates, verbum hoc. Noce te ipsum, prorsus magis mihi æstimandum videri. Verum vnde cognoscendi sui

fit

sit faciendum initium, an exponere mihi velis, id equidem oculis in te defixis expecto. Nosti tu omnino, inquit Socrates, qualia sint tum quæ bona, tum quæ mala sunt. Noui profecto ait. Vel ipsis enim mancipijs vilior essem, si hæc ignorarem. Age vero, mihi quoque illa exponito. Id quidē difficile non est, inquit Euthydemus. Primo, ipsum recte valere, bonum esse arbitror: morbo autem laborare, malum. Deinde quæ horum vtriusque causæ sunt, potus, cibi, studia, si qua rectam ad valetudinem pertinent, bona sunt: quæ vero ad ægrotationem, mala. Ergo, inquit Socrates, tum recte valere, tum ægrotare, quum quidem boni alicuius causæ sunt, bona fuerint scilicet: quum vero mali, mala. At quando, ait Euthydemus, recte quidem valere mali alicuius causæ esse possit, ægrotare vero boni? Tum profecto, inquit, quum ij, qui vel militiæ turpi, vel navigationi damnosæ, vel alijs plerisque talibus interesse roboris integri causæ potuere, pereunt: alij vero, qui propter imbecillitatem absunt, incolumes euadunt. Vere dicis. Sed vides, inquit, etiam nonnullos ob robur vtilibus interesse, quum alij propter imbecillitatem absint. Ergo hæc, ait, quum nonnumquam ex usu sint, nonnumquam noceant; non magis bona, quam mala sunt. Non profecto adparet, ait, secundum hanc quidem rationem. Sed tamen sapientia, mi Socrates, haud dubie bonum est. Nam quale tandem negotium nō melius efficiat, si quis sapiens sit, quam si rudis? Quid vero? subiecit Socrates, non audisti Dædalum a Minoe propter sapientiam captum, seruitutem seruire coactum fuisse, tum patria, tum libertate orbatum: quumque aufugere cum filio conaretur, filium amisisse, ac ne ipsum quidem saluum elabi potuisse; sed ad barbaros delatum, rursum ibidem seruisse? Dicuntur illa sane, inquit. At Palamedis calamitates non audisti? Hunc enim prædicant omnes ob sapientiam, Vlyssis inuidia, periisse. Id etiam fertur, ait. Quot item alios existimas, inquit, ob sapientiam abreptos ad regem Persicum esse, atque istic seruire? Videtur mi Socrates, ait, felicitas bonum esse, de quo minime dubitari possit. Nisi quis, inquit, mi Euthydemus, de dubijs eam bonis componat. Quid autem, subiecit ille, dubium esse possit inter illa, quæ ad felicitatem pertinent? Nihil, inquit, modo non ad damus ei pulchritudinem formæ, vel robur, vel o-

LL

798

Dædalus a Minoe captus.

pes, vel gloriam, vel quid aliud eiusmodi. At vero, ait, hæc addemus ei profecto. Nam qui possit absque his beatus aliquis esse? Addamus illa sane, respondit Socrates, ob quæ multa, eaque grauius hominibus accidunt. Multi enim violantur ob venustatem formæ ab iis, qui erga elegantes amore incitantur: multi propter robur suum maiora quædam aggressi opera, non exiguas in calamitates incidunt: multi propter opes emolliiti deliciis, ac infidiis periti, pereunt: multi ob gloriam potentiamque in republica, magna sunt mala perpessi. Enimvero, ait Euthydemus, si necessitatem ipsam laudans, recte dico: fateor me ne id quidem, quod precibus perendum a Diis sit, nosse. Fortasse tu hæc subiecit Socrates, ne considerasti quidem propterea, quod omnino scire te illa crederes. Quia vero te paras, ut ciuitati, quæ dominationi populari subiecta est, præsis: haud dubie quid imperium populare sit, nosti. Omnino, ait, Ergone putas scire te, quid populi sit dominatus, si nescias, quid populus sit? Minime, inquit. Et quid putas esse populum? Equidem hoc nomine ciues pauperes accipio. Et pauperes igitur nosti? Cur non? Ergo etiam nosti diuites? Nihilominus, quam pauperes. Quales autem pauperes, & quales adpellas diuites? Pauperes, inquit, arbitror esse, quibus non suppetit sumtus, quem facere necesse est: at quibus etiam plus, quàm satis sit, suppetit; eos adpello diuites. Ergone vniquam animaduertisti, nonnullis qui admodum pauca possident, non solum ea ipsa sufficere, sed alia quoque de his adquirere: quum aliis etiam admodum multa non sufficiant? Ita est profecto, ait Euthydemus. Nā recte me mones. Etenim quosdam tyrannos quoque noui, qui ob inopiam perinde, ac maxime egeni, aliis iniuriam inferre coguntur. Ergo si hæc, inquit Socrates, ita se habent, tyrannos ad populum: alios, qui pauca possident, si quidem rei familiaris administrandæ periti fuerint, inter opulentos referemus. Etiam id fateri me, ait Euthydemus, stupiditas mea cogit: adeoq; iam cogito, optimumne fuerit, me silere. Nam simpliciter metuo, ne nihil sciam. Itaq; vehemente cum animi dolore discessit, quum quidem & contemneret seipsum, & reabs se mancipium esse crederet. Ac multi quidem hoc modo habitii a Socrate, non amplius eum conueniebant, quos etiam stolidiores esse putabat: verum Euthydemus nō alia

scra

seratione hominem * frugi posse fieri arbitrabarur, quam si eum Socrate frequentissime versaretur: neque amplius ab ipso poterat abesse, nisi quid rei necessaria impediret. Quinetiam quædam ipsius instituta imitabatur. Itaq; Socrates, qui sic adfectū esse animaduertit, minime ipsum perurbabat: sed quam simplicissime & clarissime exponebat, quæ putabat eum scire debere, & quibus operam dari dicebat esse optimum. Non ille quidem in hoc studiose incumbere, ut familiares suos dicendi, agendi, ingeniose machinandi aliquid peritos efficeret: sed prius existimabat oportere moderationem ipsis indi. Nam quibus ita facultas hæc adesses, ut interim modestiam negligenter: eos & iniustiores, & ad nocendum magis instructos esse arbitratur. Primum autem enicebatur familiares suos tales efficeret, qui erga Deos modeste se gererēt. Et alij quidem, quum aliis ipsius ad amicos sermonibus interessent, eos exposuerunt: ego vero aderam, quum ad Euthydemum huiusmodi quædam dissereret. Dic mihi mi Euthydemus, ait, cogitare ne tibi aliquando subiit, quam diligenter Dijs parauerint ea, quibus homines indigent? Minime profecto, inquit Euthydemus. At nosti, ait, primum nos lucis egere, quam Dijs nobis suppetant? Noui, inquit, atq; hanc nisi haberemus, oculos sane quod adinet, cæcis essemus similes. Nihilominus requieris causa, qua egemus? noctem nobis largiuntur, longe commodissimum quiescendi tempus. Hoc etiam, inquit, omnino gratiarum actione meretur. Quia vero sol lucidus est, ac nobis horas diei, aliaq; clare demonstrat, nox autē propter tenebras est obscurior: astrorum lucem noctu protulerūt, quæ noctis horas nobis indicarent; quo fit, ut multa tum, quæ necesse sit, perficiamus. Ita est, inquit. Enimvero luna non solum noctis, sed etiam mensis partes nobis patefacit. Omnino ait. Quid autem? quā nutrimento egeamus, quod illud et terra nobis producant, & ad hoc anni tempora cōuenientia tribuant, quæ nobis non modo magna copia necessaria præparant, sed ea quoq; de quibus delectatione capimus? Etiam hæc, inquit, magnæ sunt deorū erga homines benignitatis & clemētia. Quod itē nobis aqua largiantur, re adeo pretiosam, ut & producat & augeat vna eū terra & cū anni tempore. omnia, quæ nobis vsui sunt, simulq; nos etiā alar, ac

800

*celebrē,
clarumq;
euasurum
arb. & P.

De prouidentia diuina.

nutrimentis nostris omnibus admista faciat, vt & confici ea facilius possint, & vsui nostro magis sint accommodata, & suauiora? Quodque maxima nobis eamdem copia largiantur, quum illa plurimum egeamus? Hoc quoque, ait, prouidentia opus est. Quod item nobis ignem dederint, qui nobis opem aduersus frigus, & aduersus caliginem ferret, nosque in omnibus opificiis, rebusque ceteris, quas utilitatis causa suscipiunt homines, adiuuaret? Nam vt summam dicam, nihil homines, quod opera pretium sit, absque igne rerum ad vitam vtilium parare possunt. Etiam hoc benignitatis est eximia. Quod item sol posteaquam in hyeme se conuertit, accedendo partim succrescere quaedam facit, partim exsiccat, quorum scilicet tempus praeterit; ac posteaquam id perfecit, non accedit propius, sed auertit se cauens, ne supra modum nos calefaciendo laedat: deinde quum recedens eo peruenit, vbi animaduertimus ipsi futurum, vt frigore congelasceremus, si quidem abiret longius, ad eam caeli partem reuertitur, vbi nobis plurimum prodest? Profecto, ait, etiam haec omnino videntur hominum causa fieri. Quod item, quum manifestum sit, non posse nos nec aestum, nec frigus tolerare, si repente illa existerent, sol ita paullatim accedat, atque ita paullatim abcedat, vt ipsum et ad vtraque vehementissima nos peruenisse ignoremus: Ego quidem hoc ipsum, ait Euthydemus, modo considero, aliene quapiam re Dij occupentur, quam vt commodis hominum inferuiat. Nam illud solum mihi est impedimento, quod haec animalibus etiam ceteris cum homine communia sint. An vero non perspicuum est, ait Socrates, etiam animalia hominum causa nasci ac nutririi? Quod enim aliud animal tot commodis fruitur ex capris, suibus, equis, bobus, afinis, animalibus ceteris, quot homines? Ego quidem certe plura de his homines percipere puto, quam de plantis. Nam & aluntur, & rem faciunt non minus de animalibus, quam plantis. Etiam magna pars hominum nascentibus e terra non vitur ad cibum, sed potendum lacte, caseo, carnibus pro nutrimento vrentes viuunt. Praeterea cicuratis ac domitis vtilibus animalibus, omnes ad bellum, aliaque multa vrantur, veluti adiutoribus. In hoc etiam assentior tibi, ait. Nam inter ea video quaedam longe nos superare viribus, quae tamen adeo se homini-

hominibus subiiciant: vt eis quamcumque ad rem velint, vtantur. Quod item Dij hominibus, quum multa sint pulchra & vtilia, sed inter se diuersa, sensus addiderint ad singula congruentes, per quos bonis omnibus fruimur. Item, quod rationem nobis a natura concesserint, qua de rebus sensibilibus ratiocinando & reminiscendo discimus, ad quae singula conducant; multaque mouimur, per quae bonis fruamur, & mala depellamus. Quid? quod eloquendi facultatem nobis largiti sint, per quam inuicem omnia bona inter nos docedo communicamus, & leges ferimus, & rem publicam administramus? Omnino videntur, mi Socrates, valde Dij de hominibus esse solliciti. Quid? quum nobis in futurum vtilia prospicere non possumus, quod ita nos iuuent, vt per diuinationem consulentibus se de futurorum euentu respondeant, & quo pacto fiant optime, doceant? Te quidem, ait, mi Socrates, etiam familiarius vti videntur, quam ceteris: quando tibi, ne quidem interrogari abs te, significant; quid vel faciendum, vel non faciendum sit. At verum me dicere, etiam tu intelliges, si non expectaueris, donec deorum formas intuearis: sed suffecerit insipienti eorum opera, tum venerari, tum honore profecti Deos. Velim etiam cogites, Deos ipsos ita se nobis ostendere. Nam & Dij ceteri, quum bona nobis largiantur, nihil tamen horum ita largiuntur, vt in apertum prodeant: & is, qui mundum vniuersum composuit & continet, quo pulchra & bona omnia comprehenduntur, quaeque vrentibus eo semper expertem detrimenti, & morbi, & senectutis exhibet, atque etiam cogitatione celerius obsequentem sine vlllo errore: is inquam maxima quaeque facere conspicitur, atque haec gubernans, nihilominus cerni non potest. Etiam consideres velim, quod sol, quum omnibus esse conspicuus videatur, non permittat hominibus, vt se accurate adspiciant: sed si quis impudenter eum spectare conetur, videndi facultatem amittat. Praeterea Deorum quoque ministros conspici non posse reperies. Nam fulmen de loco quidem superiore demitti patet, & omnia, in quae incidit, vincere: non tamen vel quum accedit, vel quum fert, vel quum recedit, cernitur. Nec venti videntur, quamquam eorum effecta nobis conspicua sint, & accedentes sentiamus. Quinctiam si quid rerum humanarum aliud, a-

* aliter in
margine:
qui mun-
di vniuer-
sitate hu-
ius compo-
suit.

* illi ad-
mat. A. P.

nimus hominis certe quiddā cum natura diuina commune habet. Pater enim hunc in nobis imperare, quamquam non cernatur. Quæ considerantem te nequaquam ea, quæ tæni nequeunt, contemnere decet: sed de iis, quæ accidunt, eorum potestate animaduersa, numen ipsum honore prosequi. Scio equidem me, ait Euthydemus, ne minima quidem in parte numen, mi Socrates, neglecturum. Verum id mihi molestum est, quod nemo mihi hominū beneficia diuina gratis rependere meritis videatur. Tibi vero mi Euthydemæ, ait, molestum hoc ne sit. Vides etenim Delphicū Deum interrogatū, quo pacto quis gratificari Diis possit, respondere: ex ciuitatis instituto ac more. Est autem institutum hoc vbiq; , vt pro facultatibus Dij sacrificiis placeatur. Qui ergo possit aliquis rectius & religiosius Deos honore adficere, quam si ita agat, vt ipsimet iubent? Sed tamē de facultatibus minime aliquid remittere oportet. Nam quum aliquis hoc facit, non se Deos honore prosequi declarat. Itaq; nihil intermitterem adficere Deos honore pro viribus oportet, & confidenter bona maxima sperare. Nemo enim mentis compos ab aliis maiora sperare potest, quam ab iis, qui plurimū prodesse possunt: nec alia potius ratione, quā si eis placeat. Et quo pacto magis placere possit, quam si maxime ipsis obtemperet? Hæc tum dicens, tum ipse faciens, & religiosiores & modestiores reddebat familiares suos. Ne de iustitia quidem sententiam animi sui occultabat, sed eam re ipsa declarabat, quum priuatim ac publice erga omnes ex legum præscripto & vtiliter sese gereret, ac magistratibus in iis, quæ lex mandat, adeo tum domum militiæ pareret: vt supra ciues ceteros eū se recte atq; ordine gerere palam esset. Quinetiam quo tempore præses comitorum factus est, non permisit plebi, vt præter leges suffragiis sententias ferret: sed cum legibus tanto impetui plebis aduersatus est, quem non puto vllum alium hominem toleratū fuisse. Quoties etiam Trigintaviri contra leges aliquid ei præciperent, non obtemperabat. Nam quum edixissent, ne ad iuuenes dissereret, ac mandassent tum ipsi, tum aliis quibusdam ciuibus, vt quemdam adducerent, qui morte multandus esset: solus non paruit propterea, quod contra leges mandaretur. Quum itidem ac-

864 *cusante Melito reus ageretur, quamquam aliis in more sit,*
apud

apud tribunalia iudicum in gratiam multa dicere, adulari, rogare præter leges, quibus sane artib. multi multoties a iudicibus absoluitur: Socrates nihil horum vsu receptorū apud tribunal præter leges facere voluit, sed tamen si facillime absolui potuisset, si vel modice horū aliquid fecisset, perstare tamē in legibus maluit, ac mori, quam præter leges aliquid designādo viuere. Atq; huiusmodi quædam ad alios sæpenumero dixit, & ipse memini cum aliquando de iustitia quoq; differere ad Hippiam Eleum in hanc sententiam. Quippe quum longo ex intervallo Athenas venisset Hippias, forte Socrati aderat dicenti ad quosdā, mirum esse, quod si quis futorem aliquem, vel fabrum, vel artificem exarium, vel equitem docendum locare velit, nō desinat loca, ad quæ illo ire iussu, possit hoc impetrare: (aiunt quidē aliqui, si equum ac bouē * quis recte velit institui, omnia plena iis esse, qui hos docere velint) ac si quis vel ipse iustitiam discere cupiat, vel filiū domesticum ve doceri, non esse, quo accedere possit, vt cōsequatur. Quæ quū audiisset Hippias, tanquam irridens Socrate ait: Num adhuc tu, mi Socrates, illa ipsa dicis, quæ ego de te iam olim audiui? Et Socrates: Immo quod hoc etiā grauius est, inquit, mi Hippia, nō modo semper eadem dico, sed etiā de iisdem. Tu vero fortasse, quod doctrinæ magnam copiam habes, de iisdē numquā eadē dicis. Certe inquit, semper aliquid noui proferre conor. Num & de iis, ait Socrates, quæ scis? verbi gratia, de litteris: si quis te roget, quot & quales sint litteræ vocabuli Socratis, antehac alia, itidemq; nūc alia dicere conaris? vel de numeris si qui rogent, an bis quinq; sint decem, nō eadem nunc, quæ & prius, respōdes? De his, ait, mi Socrates, perinde ac tu quoq;, semper eadem dico. Ceterū de eo, quod iusti est, nunc me dicere posse omnino arbitror, ad quæ neq; tu, neq; quisquam alius respōdere queat. Magnū profecto, ait, bonum reperisse te refers, si quidem iudices diuersa statuere desinent, & ciues de iis, quæ iusta sint, disceptare, experiri iure, dissidere: deniq; ciuitates ipsæ discordes esse de iis, quæ æqua sint, bellaq; gerere desinent. Atq; equidē quo pacto discedere abs te possum prius, quā te, qui tantū bonū inuenieris, audierim, non video. At tu profecto, inquit, non audies prius, quam ipse pronūtiaris, quid esse iustū statuas. Nam sufficit tibi alios irridere, interroganti & cōuincenti

*Hippia
Socratis
colloquitur.*

**In Græco
si quis ius-
tos efficere
velit, hoc
est ad ope-
ras suas in-
donesia.*

omnes: quum ipse nemini rationem reddere velis, neque sententiam tuam vlla de re proferre. Quid vero mi Hippia? inquit, an nescis me illa, quae iusta purem, numquam non indicare? Et cuiusmodi ea, inquit, oratio tua est? At si non oratione, ait, saltim re ipsa demonstro, non tibi res ipsa videtur fide dignior esse, quam sit oratio? Multo magis profecto, ait. Nam plerique quum iusta dicant, iniusta patrant: at qui iusta facit, iniustus esse nequit. Sensistine vero unquam, me vel falsum testimonium perhibuisse, vel calumniam quemquam, vel amicos aut rem publicam in defensiones impulsisse, vel aliud quidpiam iniusti designasse? Minime equidem, ait. Ab iniustis autem abstinere, non iustum esse arbitraris? Patet, ait, mi Socrates, etiam nunciam operam te dare, ut quo minus sententiam de iustitia tuam proferas, declines. Non enim ea dicis, quae iusti faciunt: sed ea quae non faciunt. Ego vero, ait Socrates, satis idoneum esse iustitiae specimen arbitrabar, nolle quid iniuste designare. Quod si hoc tibi non videtur, considera, num magis hoc tibi placeat. Nam equidem aio id, quod legibus sit consentaneum, esse iustum. Tunc, mi Socrates, quod legibus est consentaneum, idem cum iusto esse dicis? Dico equidem, ait. Non enim animaduerto, quid legibus consentaneum, quid iustum dicas. An civitatis leges, inquit, nosti? Novi, ait. Et quas putas illas esse? Quae nimirum, inquit, civis de agendis, vel non agendis, composita conscripserunt. Ergo legibus consentaneus erit, ait, qui secundum haec in republica sese gerit: alienus autem a legibus, qui in ea delinquit. Omnino, inquit. Igitur etiam ille, qui his obtemperat, iusta facit: iniusta vero, qui non obtemperat: Omnino. Ergo qui iusta facit, iustus: qui iniusta, iniustus est? Cur non? Itaque legibus consentaneus, iustus est: qui vero alienus est a legibus, iniustus. Tum Hippias: Quo pacto aliquis, ait, mi Socrates, vel leges, vel obedientiam in seruandis legibus, rem magni faciendam putare possit, quum eas auctores ipsi saepe numero improbatas mutant? Non enim bellum, inquit Socrates, saepe numero civitates suscipiunt, ac rursus pacem faciunt? Omnino, ait. Ergone quid aliud facere te putas, inquit, quum legibus obtemperantes vituperas propterea, quod antiquari possint; atque si hostes recte addecore se gerentes reprehendas propterea, quod pax fieri possit?

At? Num & illos, qui alacriter in bellis succurrunt patriae, vituperas? Minime equidem, ait. An non Lyncurgum Lacedaemonium, ait Socrates, non animaduertisti alia re nulla Sparram a rebus publicis ceteris diuersam reddidisse, quae quod in ea maxime perfecit, ut legibus ciues pareant? An item nescis magistratus in rebus publicis optimos esse, qui maxime sunt auctores ciuibus, ut legibus obtemperant? Etiam ciuitas, in qua maxime legibus parat ciues, tum pace recte constituta est, tum bello inexpugnabilis. Quinetiam concordia maxima rebus publicis bonum esse videtur, & ut plurimum in eis Senatus ac optimi quique ciues; ut concordantes sint, hortantur: & ubique in Graecia moribus & vestitu receptum est, ut iurent ciues, velle se concordiam colere: quod etiam sacramentum ubique praestatur. Existimo autem sic illud fieri, non ut de iisdem choris ciues iudicent, non ut tibicines eisdem laudent, non ut eisdem poetas deligant, non ut eisdem delectentur: sed ut legibus pareant. Nam si ciues in his persistant, vrbes potentissimae beatissimaeque fiunt. At sine concordia nec ciuitas recte gubernari poterit, nec domus recte administrari. Priuatim vero qui possit aliquis vel minus a republica multari, vel magis honorari, quam si legibus obtemperet? quo pacto minus pro tribunalibus, vinci possit? quo pacto magis vincere: cui quis potius fidem habeat, ut apud eum vel pecunias, vel filios, vel filias deponat? quemnam ciuitas vniuersa fide digniorem putare possit, quam eum, qui legibus se conformem praestet? A quo vel parentes, vel propinqui, vel domestici, vel amici, vel ciues, vel hospites magis id imperrare possint quod a quo est? Cui potius hostes vel inducias, vel foedera, vel conuenta de pace credant? tum quo potius societatem coeant, quam cum homine legum studioso? Cui potius socij vel ducis munus, vel praefidiorum magisterium, vel ciuitates credant? A quo potius aliquis bene promerendo gratiam se initurum existimet, quam a legum studioso? Aut de quo potius bene promereatur aliquis, quam a quo se gratiam reportaturum arbitretur? Cui quis vel magis amicus esse velit, vel minus hostis, quam homini tali? Cui quis velit minus bellum facere, quam cui esse cupiat amicissimus, ac minime hostis, & cuius amicitiam societatemque plurimi expectant, inimicitiam vero paucissimi? Equidem, mi

Hippia, demonstro idem esse, quod legitimum sit, & quod iustum. Tu si contrarium sentis, velim me doceas. Ego vero, subiecit Hippia, non profecto video iis contraria sentire de iusto, quæ tu, mi Socrates, protulisti. An vero quasdam mi Hippia, inquit, non scriptas leges esse nosti? Eas, ait, quæ vbiuis locorum eodem modo obseruantur. Hasne dicere potes, ait, ab hominibus esse conditas? Qui possunt inquit, quum homines vniuersi conuenire non possint, nec eodem sermone vtantur. Quosnam igitur, ait, leges has condidisse arbitraris? Equidem, ait, has leges hominibus a Diis *ferri existimo. Nam apud homines vniuersos hoc primum lege receptum est, Deos esse colendos. An non & parentes vbiq; locorum receptum est honore prosequendos esse? Etiam hoc, ait, non & illud, quod neque parentes cum liberis, neque liberi cum parentibus consuescere debeant? Illa mihi lex, ait, mi Socrates, non iam amplius esse Dei videtur. Quam obrem? inquit. Quod animaduertam, nonnullos hanc non obseruare. At enim, ait Socrates, etiam alia multa contra leges committunt. Verum qui leges diuinitus conditas violant, pœnas dant, quas homo nulla ratione potest effugere, quemadmodum nonnulli leges latas ab hominibus transgredientes, quo minus pœnas dent, vel latendo, vel vim adhibendo effugiunt. Et quam ait Hippia, pœnam effugere, mi Socrates, non possunt tum parentes, si cum liberis, tum liberi si cum parentibus misceantur? Maximam profecto, ait. Nam quid hominibus liberos procreantibus accidere maius possit, quam si male procreent? Quo vero pacto, inquit, male procreant hi, quos nihil vetat bonos ipsos ex bonis liberis suscipere? Quia non tantum, ait, bonos esse necesse est, qui ex se iniucem procreant: sed etiam corporibus vegetis. Num tibi femina illorum, qui ætate sunt vegeta, feminibus eorum esse similia videntur, qui ad ætatem vegetam necdum accesserunt, vel iam prætergressi sunt eam? Nequaquam, ait, esse similia videntur. Vtra igitur sunt meliora? Perspicuum est, inquit, illorum meliora esse, qui sint ætate vegeta. Ergo 208 illorum, qui hac ætate non sunt, corpora minime probantur. Ita videtur, inquit. Ergo sic procreandum non est. Nequaquam, ait. Ergo hi dum liberos procreant, ita procreant, vt minime decebat. Mihi sic sane videtur, ait. Quinam igitur

*latas esse.
Æ.P.

ruralij male gignunt, si nō hi? Sentio tecum, inquit, hac etiam in parte. Quid autem? de bene nobis facientibus vicifim bene merendum esse, an non vbiuis gentium legibus cōsentaneum est? Est, inquit. Et committitur etiam aduersus hoc. Quo fit, vt & illi, qui in hoc delinquit, pœnas dent, ab amicis bonis deserti, & coacti eos quærere, quibus odio sunt. An nō qui benefaciunt illis, qui opera ipsorum vtuntur, amici boni sunt; at qui vicissim de illis bene non promerentur, licet ob ingratitude suam eis se odio esse sciant, tamen quod horum operã in primis vtilem sibi videant, eodem studiose quærunt? Profecto, inquit, mi Socrates, hæc omnia diuina esse videntur. Nã leges ipsas delinquentium pœnas continere, id vero mihi cuiusdam esse præstantioris legislatoris videtur, quam vt in hominē cadat. Num igitur existimas, mi Hippia, Deos iusta præscribere legibus, an vero a iustis aliena? Nequaquam a iustis aliena, inquit. Non enim facile quis alius extra Deum iusta sancire potest. Ergo etiam Diis, mi Hippia, placet idem & iustum esse, & legitimum. Huiusmodi quædam quum & diceret, & faceret, reddebat illos, qui conueniebant ipsum, iustiores. Ceterum quo pacto familiares suos magis ad agendum idoneos efficiebat, nunc dicã. Nam quum existimaret, temperantiam esse bonum ei, qui præclarum aliquid gesturus esset: primum ipse ad familiares suos hominum omnium se maxime exercitatum in hoc esse declarabat. Deinde differendo omnium maxime familiares suos ad temperantiã impellebat. Itaq; semper & ipse meminerat illorū, quæ ad virtutē conducebant, & familiares suos omnes cōmonestabat. Equidē scio ipsum aliquando ad Euthydemum de temperantia quoq; huiusmodi quædã disseruisse. Dic mihi Euthyde, ait, num pulchrã & amplã tum viro tum reipub. possessionem esse putas libertatē? Maximam, inquit ille. Qui ergo a voluptatib. quæ corpore percipiuntur, vincitur; ac per eas, quæ optima sunt, facere nequit: eū ne tu hominē esse liberū putas? Minime, ait. Fortassis enim hoc tibi videtur esse ingenuū, facere nimirū optima. Ergo quosdã habere, qui vetet, quo minus agas talia, putas esse alienū a libertate? Omnib. sane modis, ait. Igitur intemperates tibi modis omnib. esse videtur illiberales? Videtur profecto, inquit, & merito quidē. Vtrum vero videntur homines intemperantes

tibi tantum impediri, quo minus longe pulcherrima perficiant, an etiam cogi ad designandum turpissima? Nihil mihi minus, inquit, ad hæc cogi videntur, quam in illis impediri. At quosnam illos esse putas dominos, qui optima quidem impediunt, ad pessima vero cogunt? Longe pessimos, ait. Et quam esse pessimam seruitutem arbitrans? Eam, ait, quæ apud dominos pessimos seruiatur. Ergone homines intemperantes seruitutem pessimam seruiunt? Ita mihi videtur, inquit. An non etiam videtur tibi ab hominibus sapientiam, bonum longe maximum, arcere intemperantiam, & in contrarium eos conuicere? Non videtur tibi prohibere, quo minus aliquis rebus ex usu futuris animum attendat, easque discat, dum pertrahit nos ad res voluptarias, ac læpenuero bona malaque sentientes percellens facit, ut loco melioris id, quod peius est, eligamus? Fit hoc, inquit. Ceterum prudentiam mi Euthydeme, cui minus conuenire dicemus, quam intemperantiam? Nam prudentiæ ac intemperantiæ opera sibi met aduersantur. Id etiam fateor, ait. An autem putas aliquid esse, quod magis nos impediatur, quo minus studiis rerum honestarum dediti simus, quam intemperantiam? Mimine, inquit. An quid homini putas esse nocentius, quam quod efficiat, ut noxia præferat utilibus; ac illis quidem operam impendere, hæc vero negligere suadeat: denique cogat illis nos contraria facere, quæ solent homines prudentes? Nihil, ait. Ergo temperantiam consentaneum est hominibus esse causam contrariorum illis, ad quæ intemperantia nos impellit? Omnino, ait. Igitur etiam causam hanc contrariorum consentaneum est optimam esse? Est sane, inquit. Ergo videtur, mi Euthydeme, temperantiam quiddam esse homini optimum. Et merito quidem, ait, o Socrates. Illud autem, mi Euthydeme, num tibi ad animum aliquando accidit? Qualenam id est? inquit. Quod ad ea, quæ iucunda sunt, ad quæ quidem sola nos perducere videtur intemperantia, minime nos illa possit deducere; sed quod ipsa temperantia longe maxima voluptatis sit causa. Qui hoc? ait. Quoniam intemperantia non ferens, ut tolerentur fames, siuis, rei veneræ cupiditas, vigilia, (per quæ tatum suauiter comedere, bibere, venerem exercere possumus, itemque suauiter quiescere ac dormire, expectantes ac sustinentes, donec illa quam iucundissime fiant)

fiant) quo minus maxime necessariis & continuis voluptatibus egregie fruamur, impedit: temperantia vero, dum sola facit, ut quæ diximus, toleremus; etiam sola voluptatem memoratu dignam excitat in iis, quæ recensuimus. Omnino vera dicis, ait. Quinetiam ex disciplina rerum honestarum & egragarum, & ex eorum studio, quibus aliquis recte corpus suum moderetur, ac familiam recte administret, & amicis patriæque proficit, & hostes superet, de quibus maxime non utilitates modo, sed etiam voluptates existunt, sane fructum percipiunt temperantes, dum ea faciunt; quibus intemperantes nullius horum participes fiant. Nam cui dicere possumus hæc minus conuenire, quam qui ea minime facit, occupatus quærendis voluptatibus maxime obuius? Tum Euthydeme: Dicere mihi, ait, videris mi Socrates, omnino virtutem ad eum, qui a corporeis voluptatibus superetur, non pertinere. Nam quid interest, ait, mi Euthydeme, inter hominem intemperantem, & rudissimam belluam? Nam qui non considerat optima, & omnino facere quærit ea, quæ iucundissima sunt, quid ille differt ab insipientissimis pecudibus? Soli temperantes res optimas considerare possunt, easque tum verbis tum reipsa secundum genera secernere; ac bonas quidem eligere, a malis autem abstinere. Atque hoc modo dicebat viros præstantissimos ac felicissimos effici, maximeque ad differendum idoneos. Aiebat etiam * *ἄγλαίως* ex eo dictum esse, quod conuenientes communiter consulunt, dum res secundum genera * discernunt. Itaque enitendum esse, ut ad hoc se quam paratissimum quisque reddat, eique rei maxime studeat. Nam ex eo fieri homines præstantissimos, & imperio dignissimos, & differendi peritissimos. Quo autem modo familiares suos etiam ratiocinando differendi peritiores fecerit, iam exponere conabor. Etenim putabar Socrates eos, qui scirent, quid essent res singulæ, posse aliis etiam eas explicare: qui vero nescirent, eos & falli, & alios quoque secum in errorem abripere, non mirum esse dicebat. Ideoque numquam suis cum familiaribus considerare desinebar, quid res quælibet esset. Et quo quidem modo desinere omnia, operosum fuerit percensere. Quapropter illa, quæ rationem ac modum considerationis huius indicatura putod, dicam. Primum de pietate hoc modo considerabat. Dic

* *al. in temp
perantissimam.*

* *al. differre.
* ἄγλαίως γουσι.*

mihī, mi Euthydeme, quale quiddam esse putas pietatem? Erille: Pulcherrimum profecto, ait. Potesne igitur dicere, qualis sit homo pius? Is, ait, esse mihi videtur pius, qui deos honore adfcit. An autem licet eo modo deos honore adfcere, quo quisq; vult? Non, sed leges quædam sunt, secundū quas id faciendum est. Ergo qui secundum leges illas facit, is scire possit, quo pacto dij sunt adfcienti honore? Sic arbitror, ait. Ergo qui deos honore nouit adfcere, non aliter id faciendum putat, quā vti scit? Non aliter, inquit. An vero deos aliquis aliter adfcit honore, quam vti putat adfcidēbere? Non arbitror. Ergo qui nouit ea, quæ legitima sunt erga deos, is legitime deos honore adfcerit. Omnino, ait. Qui igitur legitime ipsos honore adfcit, is ita honorat eos, vt fieri oportet? Cur non? Qui vero sic, vt oportet, honorat, an pius est? Omnino, inquit. Ergo qui legitima nouit erga deos, eum recte pium definiuerimus. Ita mihi videtur, ait. An vero licet hominibus sic vti, quemadmodum aliquis vult? Non, sed apud hos etiam qui nouit legitima, secundum quæ debemus vti consuetudine mutua, legitimum scilicet erit. Ergo qui hoc modo se gerunt erga se inuicem, illi hominibus vt decet vtuntur? Cur non? Num vero qui sic eis vtuntur, vt oportet, recte vtuntur? Omnino, ait. Ergo qui recte vtuntur hominibus, illi etiam res humanas recte agunt? Ita vero consentaneum est, inquit. Num igitur qui legibus parent, iusta faciūt? Omnino, inquit. Scis autem qualiamam iusta dicantur? Quæ leges iubent, ait. Ergo qui faciunt a legib. præscripta, tum iusta faciunt, tum quæ fieri debent. Cur non? An vero iusti sunt, qui iusta faciunt? Sic arbitror, inquit. Ergone putas legibus aliquos parere, qui nesciant, quæ leges iubeant? Non puto, ait. At qui sciant quid faciendum sit, eosne putas arbitrari, faciendum id non esse? Non puto, inquit. An aliquos nosti, qui alia faciant, quam quæ fieri debere putant? Minime, inquit. Ergo qui sciunt, quæ legitima sunt erga homines, iusta faciunt? Omnino, ait. Qui igitur iusta faciunt, iusti sunt? Qui tandem alij? ait. Ergo recte definiemus, si eos esse iustos definiuerimus, qui sciunt, quæ legitima sunt erga homines? Sic mihi videtur, ait. Quid vero dicere possimus sapiētiam esse? Responde mihi, vtrum tibi sapientes in iis, quæ nouit, sapientes esse videantur, an aliqui sint in iis sapientes, quæ nesciunt?

nesciunt? Nimirum in illis sapientes sunt, quæ sciunt. Nam qui possit aliquis esse sapiens in illis, quæ nescit? Num igitur illi, qui sapientes sunt, scientia sunt sapientes? Quanam alia res sapiens aliquis fuerit, si nō scientia? Num vero putas quiddam aliud esse sapiētiam, quam quo homines sapientes sunt? Non puto. Ergo sapientia est scientia? Ita mihi videtur, ait. Ergone tibi videtur, hominē res omnes scire posse? Immo nec partem profecto rerum aliquātulam. Homo igitur in omnibus nequit esse sapiens? Nequit. Ergo in eo quis est sapiēs, quod scit? Videtur, ait. Num & de bono, Euthydeme, sic quærendum erit? Quomodo? ait. Num idem tibi videtur omnibus esse vtile? Non. Quid? An quod vtile est alij, non tibi videtur esse nonnumquam alteri noxium? Omnino, ait. Num quid aliud potes dicere bonū esse, quā quod sit vtile? Non possum, inquit. Ergo quod est vtile, bonum est illi, cui vtile fuerit? Ita videtur. An vero quod pulchrum est, aliter adpellare possumus, quam vti dicimus aut pulchrum corpus, aut vas, aut aliud quiddam, quod scis esse ad omnia pulchrum? Non aliter profecto, inquit. Ergo ad quod vtile quidq; fuerit, ad id cuique pulchrum est eo vti? Omnino, ait. Num autem quæuis res ad aliud quiddā pulchra est, quam cuius vsui singula pulchre adplicantur? Ad nihil aliud, ait. Ergo quod est vtile, pulchrum est, ad quod vtile fuerit? Ita mihi videtur, inquit. An vero fortitudinem, mi Euthydeme, inter pulchra esse censet? Immo eam esse pulcherrimam arbitror. Ergo tu fortitudinem non ad minima vtilem esse statuis? Certe vtilē ad maxima existimo. Nū igitur tibi vtile esse ad terribilia & periculosa videtur, ea ipsa ignorare? Minime, inquit. Ergo qui eiusmodi non metuunt propterea, quod nesciant, quid sint, non sunt fortes? Non sunt profecto, ait. Nam cetero qui multi homines infani & timidi fortes essent. Quid autem illi, qui non terribilia metuunt? Multo minus, inquit. Qui ergo boni sunt ad terribilia & periculosa, hos fortes esse putas; qui vero mali, timidos? Omnino, inquit. An vero putas ad talia quosdam alios etiā bonos esse, quam qui eis vti recte possunt? Non, ait, sed hos ipsos. Malos autē, qui his male vtantur? Et quos alios putem? inquit. Ergone vtuntur singuli, vt oportere se arbitrantur? Qui aliter? inquit. Sciuntne quid nō possunt recte vti, quo pacto vtendum sit? Nequaquam.

Igitur qui norunt ut sit utendum, illi etiam possunt: Immo soli possunt, ait. Quid? si qui non aberrauerunt ab eorum usu, num male his utuntur? Non arbitror, inquit. Ergo qui male utuntur, aberrant? Consentaneum est, ait. Qui igitur & terribilibus & periculosis recte uti sciunt, sunt fortes; qui vero ab hoc aberrant, timidi sunt: Mihi quidem esse videntur, inquit. Ceterum & regnum, & tyrannidem, utrumque iudicabat esse quidem ille imperium; verum inter se differre statuebat. Nam regnum esse putabat in homines volentes, secundum ciuitatum leges, imperium; at in homines nolentes illegitimum imperium, quodque ex arbitrio principis penderet, esse tyrannidem. Atque ubi magistratus ex iis constituerentur, qui legibus consentanea perficiunt, eam reipublice formam existimabat esse, in qua optimates dominarentur: ubi ex censibus, locupletum imperium: ubi ex vniuersis, statum popularem. Quod si quis ipsi aliqua in re aduersaretur, qui nihil certi, quod diceret, haberet; ac sine demonstratione, vel sapientiozem esse pradicaret illum, cuius ipse mentionem faceret, vel ciuilis administrationis peritiozem, vel fortioze, vel quid aliud eiuismodi: hoc quodam modo orationem omnem ad rem propositam reducebat: Tunc ciuem esse meliozem ais, quem ipse pradicat, an quem ego? Aio, inquit ille. Quid ergo? An non id primum considerabimus, quod boni ciuis sit officium? Faciamus id sane. Ergo in opum administratione potioz illius erit ratio, qui rempublicam opulentozem reddit? Omnino, ait. At in bello, qui rempublicam hostium victricem efficit? Qui non? At in legatione, qui amicos ex hostibus efficit? Ita fuerit sane. Ergo etiam in concionibus, ad plebem, qui seditiones compescuerit, & auctor concordiae fuerit: Ita mihi videtur. Hoc modo quum sermo reduceretur, etiam illis ipsis, qui contradicebant, veritas elucescebat. Ceterum quum ipse aliquid enarrabat, per ea progrediebatur, quae maxime essent in confesso; quod esse hanc orationis certitudinem arbitraretur. Itaque quum aliquid dicebat, longe omnium maxime ex iis, quos equidem noui, auditores suos, ut aliquid faterentur, adducebat. Aiebat & Homerum id Vlyssi propterea tribuisse, quod esset orator cautus, quia per ea, quae hominibus viderentur, orationes suas deducere posset. Itaque perspicuum esse de iis, quae diximus, ar-

mus, arbitror; Socratem ad colloquentes secum sententiam suam simpliciter protulisse. Iam quod etiam operam dederit, ut in agendis iis, quae ipsis conuenirent, satis essent idonei, exponam. Etenim maxime Socrati omnium, quos equidem noui, curae erat, ut sciret, qua in re suorum familiarium quisque peritus esset. Quae vero virum honestum & egregium scire conueniret, eorum nihil non, quod quidem esset ipsi cognitum, longe cupidissime docebat. Sin esset aliqua in re minus ipse peritus, ad peritos eos deducebat. Praeterea docebat, quousque hominem recte institutum cuiusque rei peritum esse conueniat. Primum geometriam eo usque discendam aiebat, donec quis posset, si usus ita ferret, terram vel recta metiendi ratione accipere, vel tradere, vel distribuere, vel opus designare. Atque hoc tam posse disci facile, ut qui animum ad dimensionem aduertat, is & scire possit, quanta sit ipsa terra, & cognita metiendi ratione discenda. Verum in geometria discenda progressum ad descriptiones usque intellectu difficiles, improbabat. Nec enim, quid ea res usus haberent, videre se dicebat, licet illarum minime rudis esset; posse vero aiebat eas omnem hominis vitam absumere, ac ab aliis multis vtilibusque disciplinis auocare. Hortabatur etiam, ut in astrorum doctrina se exercerent eo usque, donec & noctis, & mensis, & anni tempora cognoscere possent, tum itineris ac navigationis causa, tum excubiarum, aliarumque rerum, quaecumque; vel per noctem, vel in mense, vel in anno geruntur; ut ad ea certis indicibus uti possent, quibus illorum, quae commemorauimus, tempora dignoscerent. Atque haec aiebat disci facile ab iis posse, qui noctu feras venantur, & a nauium gubernatoribus, aliisque multis, quibus est curae, ut haec sciant. At vero in astronomia discenda eo progredi, donec & illa cognoscantur, quae in eodem non sunt ambitu, & errantia vagaque; sidera, & ipsorum a terra interualla, & circuitus, eorumque causas inquirendo diu se macerare; id vero ne facerent, vehementer dehortabatur. Quippe nec in his quidem ullam esse vtilitatem videre dicebat; quamquam eorum rudis non esset; atque etiam addebat, etiam haec absumere posse vitam hominis, & a multis ac vtilibus eum arcere. Denique in vniuersum dehortabatur, ne quis studium & operam in res caelestes impenderet, quo scilicet artificio Deus omnia moliamur.

tur. Nec enim illa posse ab hominib. inueniri putabat, nec Diis eum rem facere gratam arbitrabatur, qui quæ illi manifesta esse nolissent, inquireret. Addebat esse periculum, ne qui rebus his sollicitè peruestigadis occuparetur; ad insaniam nihilo minus, quam Anaxagoras, redigeretur; qui maxime fuisset elatus propterea, quod Deorum machinas enarrasset. Nimirum ille, dum ait ignem ac solem idem esse, ignorabat ab hominib. ignem cerni facile posse, quum solem aduersum intruere non possint: quodque illi, qui a sole collustrantur, colore reddantur nigriores, quum id ab igne non fiat. Ignorabat etiam, quod nihil eorum, quæ terra nascuntur, absq; solis splendore possit auferescere; quum omnia, quæ ab igne calefiunt, pereant. Idem quum solem esse lapidem ignitum diceret, etiam ignorabat lapidem, qui sit in igne, neque lucere, neque diu perdurare: quum sol per omne tempus splendidior rebus omnibus maneat. Hortabatur etiam, ut numerandi rationem discerent, & in hac perinde atque in aliis monebat, ut ab inani occupatione sibi cauerent: atque adeo tum ipse hanc eatenus peruestigabat, quatenus esset utilis, tum vna cum familiaribus perquirebat. Vehementer etiam familiares suos hortabatur, ut valetudinis curam haberent; ac partim a peritis, quæ possent, discerent; partim singuli per omnem vitam seipsos obseruarent, quinam cibus, qui potus, qui labor eis conduceret, & quo pacto his vtendo quam optima valetudine frui possent. Nam si quis ita sui rationem haberet, difficile aiebat esse, ut medicum aliquis inueniret, qui ad valetudinem conducentia * magis ipso diiudicaret. Si quis maiora, quam pro sapientia humana, veller ad se qui; ei dabat hoc consilij, ut diuinationi operam daret. Etenim aiebat eum, qui sciret, quibus indicis Dij hominibus aliquid significent, numquam a consilio diuino destitui posse.

*facilius,
meliusq;
quam ipse.
E.P.

816 Quod si quis propterea, quod a numine dicens sibi denuntiari, quæ faciunda, quæ omittenda essent, a iudicibus morte multatus sit, existimat ipsum mendacij de numine conuictum fuisse: primum velim cōsideret, Socratem tum eo ætatis prouectum fuisse, vt si non id temporis, certe nō multo post vitam cum morte commutaturus fuerit: deinde, quod parrem vitæ molestissimam, & qua in omnibus sit mentis quædam imminutio, reiecerit; ac illius loco demonstrat

monstrata fortitudine animi gloriam consequutus sit, quum quidem causam suam supra mortales ceteros longe verissime, ac in primis ingenue, iustissimeque dixisset, & condemnationem ad mortem mitissime, maximeque viriliter tulisset. Est enim in confesso, neminem hominum vnquam, de quibus nos acceperimus, mortem perituisse præclarior. Nam cogebatur a condemnatione dies adhuc x x viuere, quod in illum mentem Delia incidissent, ac lex vetaret, quemquā publice prius interfici, * quā Theororum cœtus ex insula Delo rediisset. Hoc toto tempore familiaribus ipsius vniuersis compertum fuit, nihil eum de viuendi ratione pristina immutasse. Atqui maximæ admirationi fuerat supra ceteros superiorū temporum mortales vniuersos, quod magna cum animi tranquillitate facultateque viueret. Qui possit aliquis honestius, quam hoc modo mori? quæ mors esse possit pulchrior, quam quæ ab aliquo pulcherrime obitur? quæ mors possit esse felicitior, quam quæ pulcherrima sit? quæ Diis acceptior, quam felicissima? Commemorabo etiam illa, quæ ex Hermogenē, Hipponici filio, de ipso accepi. Nam aiebat se, posteaquam Melitus Socratem accusasset, atq; is quiduis potius, quam quæ ad causam pertineret, diceret; monuisse, considerandum ipsi esse, quidnam sui defendendi causa proferre vellent. Ad ea primum respondisse Socratem: An non tibi videor in hac meditatione vitam omnem consumpsisse? Illo vero quærente, Quo pacto? dixisse Socratem: Nihil aliud perpetuo se egisse, quam quod, quæ iusta, quæque iniusta essent, considerasset: ac iusta quidem egisset, ab iniustis autem abstinuisset; quam sane meditationem purgandi sui pulcherrimam duceret. Tum rursus Hermogenem subiecisse: Nō autem vides, mi Socrates, iudices Athenis multos interfecisse, qui nihil iniuste perpetrassent, dumtaxat oratione offensos; & ex aduerso multos scelerū reos absoluisse. At profecto, respondisse Socratem, quum modo conarer, mi Hermogenes, meditari defensionem ad iudices, nomen aduersarum est mihi. Tum dixisse Hermogenem: Mira sane refers. Ad ea Socratem: Tunc vero miraris, subiecisse, Deo videri potius esse, hoc me tēpore viuendi finem facere: An nescis me ad hoc vsq; tempus nemini hominum concessisse, quod vel melius, vel iucundius me vixisset?

*De his
Plutarcho;
in Camillo,
Deme-
trio, alibi.

817

Nam optime quidē arbitror illos viuere, qui maxime dant operam, vt quam optimi fiant: iucundissime vero, qui maxime fieri se meliores sentiunt. Quæ sane hæc tenus euenire mihi animaduerti, ac partim alios homines conueniens, partim meipsum ad alios collatum inspiciens, sic de me semper statui. Neque tantum ego, sed amici etiam mei de me constanter ita iudicant: non illi quidem propterea, quod me amant, quando qui alios amant, ita suos in amicis adfecti esse solent: sed quod seipsum etiam ex consuetudine mea quam optimos existimet * euadere. Quod si diutius viuum, fortasse necessarium erit ea confiteri, quæ in senectutem cadunt, & me minus audire, minus cernere, minus intelligentia valere, ineptiorem ad discendum reddi, magisque obliuiosum, in iis denique deteriorem, in quibus antehac præstiti. Atqui si hæc aliquis non sentiat, non est cur optet viuere: sin quis sentiat, qui fieri potest, vt non & peius, & iniucundius uiuat? Enimvero si interficiatur iniuste, turpiter ea in auctores mortis mee redundabit. Nam si turpis est iniuria, quomodo non turpe sit aliquid iniuste facere, quidquid tandem id fuerit? Qui vero mihi esse turpe possit, quod alij de me iuste cognoscere nequeant, neque se iuste erga me gerere? Video vero superiorum temporum homines, qui vel iniuste se gesserunt, vel iniurias passi sunt, non eamdem posteris opinionem de se reliquisse. Studia quoque hominum, tametsi iam neci tradar, erga me futura scio plane alia, quam erga interfectores meos. Semper enim testimonio mihi futuros scio, quod nullum unquam hominum læserim, neque deteriorem reddiderim, sed potius operam perpetuo dederim, vt familiares meos meliores efficerem. Huiusmodi tum ad Hermogenem a Socrate, tum ad alios dicta fuerunt. Quotquot autem ex iis, qui virtutis studiosi sunt, nouere Socratem, etiam nunc ei maximo desiderio exoptant, vt qui ad virtutis studium utilissimus fuerit. Mihi quidē, quum talis esset, qualem commemorauimus, nimirum adeo religiosus, vt sine Deum confessio nihil ageret; adeo iustus, vt nemine ne quidem exigua in re noceret, prodesset autem iis maxime, qui eo yteretur; adeo temperans, vt numquam id, quod iucundius esset, meliori anteponeret; adeo prudens vt in melioribus ac peioribus diiudicandis non erraret, neque alterius ad hoc o-

per

pera egeret, sed ipse sibi ad cognitionem horum sufficeret, & oratione proferre ac definire huiusmodi posset, atque etiam alios explorare, delinquentes arguere, ad virtutem ac honestatem hortari: eiusmodi vir esse visus est, qualis esse possit optimus & felicissimus. Quod si hoc aliquid non probatur, velim comparatis aliorum ad hæc moribus, ita deinde iudicium faciat.

LIB. V. Argumentum.

1. *Oeconomia sitne alicuius scientia nomen.* 2. *Oeconomii munus.* 3. *Domus, & domicilium an idem sit.* 4. *Possessionis appellatione quid intelligendum.* 5. *Pecunia, & facultates que dicantur.* 6. *Rerum utilitas ex usu spectanda.* 7. *Fœdas voluptates quæ mala comitentur.* 8. *Diuites quinam sint censendi, qui vero pauperes.* 9. *Rerum imperitia, & negligentia quantorum damnorum causa.* 10. *Ordo rebus in omnibus cur accurate seruandus.* 11. *Boni patriæfamilias munus, si rem facere, factam auerere, tuerique velit.* 12. *Bonæ patriæfamilias officium.* 13. *Artes fordide cur infames habeantur, ac apud plerasque ciuitates nullo sint in pretio.* 14. *Quenam artes habeantur non solum pulchre: sed etiam maxime necessarie.* 15. *Quomodo Rex Persarum suos in officio contineat. Quibus artibus idem eos operam dare cogat. Quibus premis diligentes, & fidos homines ornet. Quibus penam negligentes, ac infidos multet.* 16. *Cyri iunioris encomium.* 17. *Agricultura præstantia.* 18. *Terra quanto cum fenore beneficium suis cultoribus reddat.* 19. *Cur agricultura, ceterarum artium mater, & nutritrix appelletur.* 20. *Dei potentia, & providentia quam late pateat.* 21. *Boni, honestique viri nomen quibus tribuatur. Atque hac de re colloquium Socratis cum Ischomacho habitum, quod Ischomachus ab omnibus vir bonus, & honestus appellaretur, vnde demonstretur cur hanc præclaram appellationem esset adeptus.* 22. *Quomodo maritus uxorem docere, quomodo uxor erga maritum, & domesticos se gerere debeat, ac utriusque munus.* 23. *Coniugij a Deo instituti cause.* 24. *Quenam utriusque coniugij opera vel domi, vel foris sint faciendæ.* 25. *Cause.* 26. *Collatio bonæ patriæfamilias cum illa, quæ ceterarum artium est dux, vt ipsius officium indicetur.* 27. *Reperitur ordinis utilitas, pulchritudo, necessitas.* 28. *Confusionis vituperatio.* 29. *Ædium edificandarum ratio.* 30. *Promæ munus.* 31. *Patres, matresque familias quædam*

MM 3

* euasuros.
Æ. P.

rerum suarum curam gerere debeant, & cur. 32. Pudicas mulieres ab omni furo abstinere debere, forma diuinitus data contentas. cauf. se. 33. Quomodo fucus agnoscat, ac deprehendatur in illis, qui furo solent uti. 34. Bone matris familias munus, & exercitia minime seruilia, & commoda, que hinc percipiuntur. 35. Paupertas non impedit quominus aliquis sit bonus, ac generosus. 36. Humana felicitas ex diuina beneuolentia & beneficentia pendet. 37. Quare pietas colenda, diuiniq; numinis auxilium perpetuis precibus implorandum, ut nostras cogitationes, dicta, actionesq; sancti sui spiritus uiregat, & ad felicem finem perducatur. 38. Precepta de ualitudine secunda accurate tuenda. 39. Aliorum beneuolentia quam ratione nobis conciliare possumus. 40. Diligentia quomodo doceri, disciq; possit. 41. Quinam, a quibus, & quomodo diligentes effici queant. 42. Obedientia quibus rationibus parari possit. 43. Boni, premii, mali, poenae in officio continendi. 44. Honoris cupidus a lucri cupido quomodo differat. 45. Agriculturae encomium superiore maius reperitur. 46. Agriculturae scientia quae facile parari possit. 47. Agriculturae precepta, quae bonum agricolam tenere, ac diligenter obseruare oportet. 48. Agriculturae partes ordine descriptae. 49. Cause cur non omnes ex agricultura fructus, quos optant, percipiant. 50. Diligentia encomium. Negligentia uituperatio. 51. Terra, prout uel bene, uel male culta fuerit, hominum studia, diligentiam, aut negligentiam facile prodit. 52. Incultos, quam cultos agros cur emere praestet. 53. Boni, maliq; ducis discrimen.

Alterum eiusdem libri breuius argumentum.

In hoc libro docetur quid sit oeconomia, quid oeconomicus, quid domus, quid domicilium, quid pecunia, quid possessio. Coniugij diuinitus instituti, cause demonstrantur. Boni patris, matrisq; familiae officium, & partes sese recensentur. De paupertate, de diuitiis, & harum causis uerba sunt. Item de honorum, ac malorum in officio continendorum diuersa ratione. De diuina prouidentia, & potentia. Agriculturae precepta, commoda, & praestantia pluribus declaratur. Boni, maliq; ducis discrimen indicatur. Pietas, obedientia, diligentia, caeteraq; uirtutes hinc pendentes laudantur, & uitiis his caustriaria uituperantur. Uirtutis, uitiq; premia nobis proponuntur.

ponuntur, ut pro uirili uitia quidem fugiamus, uirtutes uero sectemur.

XENOPHONTIS MEMORABILIVM LIBER QVIN- TVS, SIVE DE ADMINISTRATIONE domestica.

VDIUI etiam Socratem aliquado de administratione rei familiaris huiusmodi quaedam differetem. Dic mihi, mi Critobule, inquit, est ne rei familiaris administratio scientiae alicuius nomen, ut ars mendedi, ut erariorum, ut fabrilis: Mihi quidem esse uidetur, ait Critobulus. An etiam ut de his artibus singulis dicere possumus, quod sit opus cuiusq; sic etiam quod domesticae administrationis opus sit, indicare possumus? Videtur ei, ait Critobulus, qui ratione administratae rei domesticae bene teneat, opus esse, domum suam recte * colere. An non etiam alterius domum, inquit Socrates, si quis hanc ei committat, & velit ipse, recte colere perinde possit, ut suam? Nam qui artem fabrilis tenet, etiam alij possit elaborare, quod sibi; idemq; de administrationis familiaris perito dici potest. Ita mihi mi Socrates, inquit, uidetur. Ergone peritus aliquis artis huius, etiam si facultates ipse nullas habeat, domum alterius administrando, perinde ut edificando, pro mercede operam suam locare potest? Ita certe, ait Critobulus: adeoq; mercedem amplam accipere potest, si domum sibi traditam perficiendo, qua parte sic possit usus, ubere rerum augere copia queat. Er quid tibi uidetur esse domus? Num idem quod domicilium, an uero etiam illa omnia, quae extra aedes suas quis possidet, domus adpellatione uenit? Mihi sic uidetur, ait Critobulus, omnia domo comprehendi, quae possidet aliquis, etiam si non sint in eadem ciuitate, in qua possessor. An non etiam hostes aliqui habent? Etiam multos profecto nonnulli, ait. Num igitur etiam hostes in bonis eorum esse dicimus? Ridiculum fuerit, inquit Critobulus, si quis hostes augendo, praeterea mercedem eo nomine accipiat.

Interpretatio perquam accurata.

* regere administrare.

At nobis videbatur, idem esse domum alicuius, & possessionem. Quidquid scilicet, ait Critobulus, boni quis possidet. Nec enim ego quod malum est, possessionem & facultates adpello. Videris ea facultates adpellare, quæ cuique sint vsui. Omnino, ait. Nam quæ nocent, magis esse detrimentum arbitror, quam facultates. At si quis equum emens, uti eo nesciat, sed ab eo delapsus damnum accipiat, non facultates ei sunt hic equus? Non, siquidē facultates esse bonum aliquid necesse est. Ergo ne solum quidem ei facultates sunt, qui suo cum detrimento solum colit. Itidem solum esse facultates nego, si, quum debeat alere; ut esuriamus, efficit. Ergo idem de ouibus statuendum, si quis propterea, quod ouibus uti nesciat, damnum accipiat, ne oues quidem ei facultates esse? Mihi sane non videntur esse, inquit. Ergo tu, quemadmodum videtur, ea quæ utilitatem habent, facultates esse ducis; quæ vero nocent, minime. Sic est. Eadem igitur illi, qui usum eorum teneat, facultates sunt: eundem ignorantem, non sunt facultates. Quemadmodum tibiæ illi, qui canere tibiis egregie norit, facultates sunt: qui vero nesciat, nihilo magis, quam inutilia saxa, nisi eas vendiderit. Rursum scilicet videntur nobis tibiæ, si quidem vendantur, facultates esse: si non vendantur, sed retineantur ab illis, qui usum earum ignorant, haudquaquam. Sane consentanea ratione, mi Socrates, nostra progreditur oratio, quando dictum est ea, quæ utilia sint, facultates esse. Nam si tibiæ non vendantur, non sunt facultates, quippe quæ nullam ad rem vitiles sint: venditæ vero, sunt facultates. Ad quæ Socrates: si quidem, ait, etiam vendere quis sciat. Si vero vendat ei, qui uti nequeat; ne venditæ quidem facultates sunt, uti tu ais. Videris dicere, mi Socrates, ne argentum quidem esse facultates, nisi quis uti eo norit. Tu quoque mecum fateri videris, eas res facultates esse, de quibus utilitatem aliquis capere possit. Ergo si quis argento sit vtatur, ut verbi gratia, scorum emat, propter quod minus bene adfecto sit corpore atque animo, & domus etiam peius administretur, quo pacto possit huic argentum esse vsui? Nequaquam, nisi si & *hyoscyamum, quam vocant herbam, inter facultates quis recenseat, qua qui vescuntur, *apud sese non sunt. Argentum quidem certe, mi Critobule, nisi quis uti eo norit, adeo procul amoueat, ut nec in bonis habeatur. Quid

* fabam
suillam.
* insani,
dementes,
mente percussi sunt.
Æ. P.

vero

vero amicos esse dicemus, si quis ita sciat eis uti, ut fructum aliquem ex ipsis percipiat? Facultates profecto, ait Critobulus, ac multo quidem magis, quam boues; si quidem utilitares maiores adferant, quam boues. Ergo etiam hostes, tuæ quidem sententia, facultates sunt ei, qui capere fructum aliquem ex hostibus potest. Ita mihi quidem videtur, inquit. Est igitur boni administratoris rei domesticæ, hostibus etiam uti scire, quo fructum ex ipsis capiat. Maxime vero. Nam vides certe, mi Critobule, quot priuatorum hominum domus bello auctæ sint, quot a tyrannis. Sed enim hæc, mi Socrates, præclare mihi dici videntur, inquit Critobulus: illud autem quam speciem habet, quod nonnullos videmus scientia quidem illos ac facultatibus instructos, quibus faciendo quæstum augere domos possent; verum id eos facere nolle animaduertimus, ac propterea scientias ipsius vsui nulli esse cernimus? Num quid est aliud, quam his scientias illas neque facultates esse, neque possessiones? De seruis, mi Critobule, differere instituis? Minime vero, ait, sed sunt nonnulli, qui valde videntur esse bono loco nati, quorum alios video rerum bellicarum, alios pacis artium peritos esse, quas tamen exercere nolunt eam ipsam ob causam, mea quidem sententia, quod dominos non habeant. Qui dominis carere possint, ait Socrates, quum felicitatem adipisci cupientes, eaque gerere, de quibus capere fructus vitiles possint, in hoc conatu ab illis impediuntur, qui eis imperant? Et quinam illi sunt, ait Critobulus, qui quamquam non cernantur, eis tamē imperant? Immo, inquit Socrates, obscuro non sunt, sed conspici manifeste possunt. Ac improbissimos quidem esse, ne te quidem lateret, siquidem ignauiam, & mollitiem animi, & negligentiam esse putas improbitatem. Sunt & aliæ fraudulentæ quædam dominæ, quæ se pro voluptatibus venditant, alæ lusus, & inutiles hominum inter se conuersationes, quæ temporis progressu manifesto deprehendunt etiam illi, qui decepti sunt, dolores esse implicatos vndique voluptatibus. Atque hæc potestatem in ipsos nanctæ, ab operibus eos vitilibus impediendo auocant. At enim alij, subiecit Socrates, ab his non impediuntur, quo minus quæstum faciant, sed ad eum faciendum excogitandosque prouentus vehementer incitati sunt. Nihilominus & rem familiarem adterunt, & rerum

inopia conflictantur. Nimirum & illi serui sunt, ait Socrates, ac per profecto malestos habent dominos, alij luxum, alij libidines, alij temulētiā, alij stultas quāsdam & sumtuosas ambitiones, quæ quidem adeo grauius in eos homines, quos occupauerint, imperium exercēt: vt quamdiu cernunt eos adhuc vegetos esse, quæstumque facere posse, quidquid lucri fecerint ad se deferre cogant, ac suas in cupiditates impēdere. Verum posteaquam animaduertunt eos propter senectutem nihil amplius comparare posse, relinquunt eos misere senectutem exacturos, atq; alijs vti seruis institunt. Oportet autem, mi Critobule, non minus de libertate aduersus hæc dimicare, quam aduersus eos, qui armari nos in seruitutem redigere conantur. Etenim hostes virtute præstantes quum in seruitutem aliquos redigunt, castigando multos meliores fieri cogunt, atq; etiam efficiunt, vt* facilius deinceps viuāt. At huiusmodi domine corpora hominum, & animos, & rem familiarem fœde perdere non desinant, donec imperium in eos consequantur. Secundum hæc Critobulus huiusmodi quædam dicebat. Ego vero de his satis audiisse mihi videor abs te dicta, & iple me ipsum explorans, in huiusmodi rebus egregie mihi videor meimet esse compos. Itaq; si consilium mihi dederis, quo pacto rem domesticam augere possim, non existimo futurum, vt illæ me dominae, quas ita tu vocas, impediunt. Tu quidem confidenter impertire mihi consilium bonum, quodcumq; tandem habes. An vero satis esse nos, mi Socrates, ab opibus instructos putas, nec facultatibus alijs egere? Equidem, ait Socrates, si de me quoque loquaris, nullis indigere præterea me opibus puto, sed satis esse locupletem. Tu vero, mi Critobule, valde mihi pauper esse videris, ac profecto nonnumquam valde tui me miseret. Tum ridens Critobulus: *Quæso te per deos immortales,* inquit, quantum te de tuis facultatibus venditis redemturum, quantum me existimas? Arbitror ego, ait Socrates, si emtor mihi bonus contingat, facile me de cunctis facultatibus meis, cum domo, minas quinque coacturum. De tuis vero sat scio redemturum te centies plura. Itane vero, quum hoc scias, tibi nullis opus esse opibus censes, mei autem ob paupertatē te miseret? Nimirum mea, inquit, abunde mihi

822
* *vt aequil-*
ius. Æ. P.

mihi suppeditare possunt ea, quæ mihi sufficiāt: ad eam vero speciem, qua tu indutus es, & tuam ad existimationem, ne si triplo quidem plura tibi accederēt iis, quæ modo possides, satis tibi fore puto. *Quinam istuc?* ait Critobulus. Er Socrates hoc declarans: Primum, inquit, video tibi necessitatem impositam, vt multa & ampla sacrificia instituas: cetero qui nec deos nec homines telaturos. Deinde necesse est hospites multos domo tua excipias, eosque magnifice. Præterea ciues multi cenis excipiendi tibi sunt, ac beneficiis demulcendi, nisi ab opulatoribus destitui velis. Animaduerto etiam a ciuitate nostra nunc quoque magnas expensas imperari tibi, nimirum vt equos alas, vt choros exhibeas, vt gymnasijs præsis, vt patrociniā suscipias: & bellum si oriarur, tantos illam sumtus imperaturam tibi scio tritremium in præfecturis, tantasq; collationes, quantis tu non facile subsistes. Quod si non ita gerere videberis aliquid vti debebat geri: sat scio, non minus Athenienses te multaturos, quam si te in peculatu deprehendissent. Præter hæc video te hanc de temetipso concepisse opinionem, quod diues sis, & negligenter in excogitandis parandæ pecuniæ rationibus versari, & amoribus ita esse occupatum, atque si id tibi liceret. Quas ob causas miseret me tui, ne quod insanabile malum accidat tibi, & magnam ad inopiā redigaris. Ac mihi quidem, etiam si aliquid etiam deesset, scio habere te perspectum, esse qui suppeditare possint tantum, vt modicis admodum sumministratis, abundantia quadam victus mei rationem inundent. Tui vero amici, quum rerum te copia superent, nihilominus ad te respiciunt, quasi abs te non nihil utilitatis expectantes. Tum Critobulus: Non possum, inquit, his aduersari, mi Socrates. Ceterum tempus est, vt mihi patronus fias, ne reabse miserabilis euadam. Quæ quum audiisset Socrates: An non mirum est, inquit, hoc te aduersus temetipsum committere, mi Critobule, quod quum paullo ante me diuitem memetipsum prædicantem irriseris, quasi qui nesciret, quid sint diuitiæ, neque prius destiteris, quam me conuicisses, & ad fatendum adegisses, ne centesimam quidem partem tuarum me facultatum possidere: nunc me patronum tibi expetas, vtque dem operam horteris, ne vere pauper omnino fias? Nimirum te video mi

823

* *fortasse*
melius, quā
nescirem.
Æ. P.

Socrates, inquit, vnū hoc opus intelligere, quod ad parandas diuitias pertinet, qui rerum copiam efficere possis. Itaque illum, qui de exiguis aliquam copiam parare possit, spero de multis facillime magnam effecturum abundantiam. Non autem tu meministi, te modo in eo, quem habuimus sermone, quum ne hiscendi quidem potestati mihi concederes, dicere; non equos illi facultates esse, qui vti eis nesciret, nec solum, nec oues, nec argentum, nec quidquam aliud, quo quis vti nesciret. Sunt autem fructus aliqui ex huiusmodi rebus. Et quo pacto me putas horum aliquo vti scire, quum ab initio nihil eorum habuerim? At enim videbatur nobis, etiam si quis facultates nullas haberet, tamen esse in ipso administrationis domesticæ scientiam posse. ⁸²⁴ Quid igitur obstat, quo minus tu quoque hanc teneas? Hoc ipsum, ait, quod etiam impedire potest, quo minus tibi quis norit canere, si videlicet neq; tibias vnamquam ipse habuerit, neq; alius ei concesserit suas, vti in eis artem disceret. Eadem in administratione domestica mea est ratio. Nam opes, quæ instrumenta sunt, numquam habui, quibus eam discerem: neq; sua mihi alius quispiam administranda tradidit, extra te vnum, qui tua tradere mihi vis. Enimvero qui primum cithara canere discit, etiam lyras ipsas corrumpunt. Atq; equidem fructus in domo rei familiaris administrationem discere instituerem, fortassis illam plane corrumpere. Ad ea Critobulus: Studiose mihi Socrates, inquit, elabi velle videris, ne mihi quid adiuuenti adferas, vt rerum necessariatū onera facilius feram. Minime profecto, ait Socrates, sed valde lubens exponam tibi, quæ scio. Arbitror autem te, si ignis petendi causa venires ad me, atq; illo equidem carerem: non reprehensurum si alio te ducerem, vnde petere posses. Itidem si te aquam a me poscente, apud me illa non esset, alio te ad eam quoque ducerem; sat scio * ne id quidem te iniquo laturum animo. Itidem Musicam discere a me volenti si longe me peritiores Musicæ monstrarem, atq; etiam tibi gratiam habituros, quod ab eis hanc discere cuperes; quid esset, quod in hoc meo instituto posses culpares? Nihil quidem merito, mi Socrates. Quamobrem ego tibi, Critobule, ostendam alios eorum, quæ tu discere studiose cupis ex me, longe peritiores. Fateor autem curæ mihi fuisse, vt quinam rerum hac

* ne hoc quidem te mihi vitio versurum. vel, in me reprehensurum. H. P.

hac in ciuitate quarumcumque peritissimi sint, cognoscerem. Nam quum aliquando animaduertem, iisdem operibus faciendis alios quidem inopes admodum esse, alios opulentos: fuit ea res mihi admirationi, adeoq; digna visa, de qua, quid esset, dispiceretur. Itaq; considerans ipse mecum reperi, per illa conuenienter fieri. Nam qui agerent ea temere, suo cum damno factitare videbam: at qui contento animo curam adhiberent, eos tum celerius faciliusque, tum maiori cum lucro sua facere animaduertebam. A quibus te quoq; arbitror, si velis, & si Deus non aduerfus, discere posse; vt rei faciendæ peritissimus fias. Ea quum Critobulus audisset: Nunc ego te mi Socrates, ait, nō misum faciam prius, quā mihi quod pollicitus es horum in amicorum præsentia, demonstres. Quid ergo mi Critobule, subiecit Socrates, si demonstrabo tibi primum quosdam edes inutiles ingenti pecunia, quosdam longe minore domos eiusmodi extruere, quæ ab omnibus instructæ sint; a quibus esse debent; an non videbor tibi vnum aliquod opus ex iis, quæ ad domesticam administrationem pertinent, ostendere? Omnino, ait Critobulus. Quid autem, si, quod consequens huius est, deinceps monstrarem tibi? nimirum quosdam, qui suppellectilem multam ac variam possideant, nec ea, quum opus est, vti posse, neq; scire, an omnia sint eis integra, easq; ob causas magna molestia tū se, tum familiam adficere: quosdā vero, qui non his ampliorē, sed tenuiorem etiam possideant, ad vsum omnia parata habere, quum eis opus est. Quæ vero causa sit alia, mi Socrates, nisi quod illis quidem fortuito proiecta singula, his ordine collocata iacēt? Ita profecto est, ait Socrates. Immo ne fortuito quidem in loco, sed eo distributa singula sunt, quo sita esse par erat. Videris mihi hoc quoque proferre, subiecit Critobulus, vnū ex iis, quæ ad rem domesticam pertinent. Quid autem, si & famulos monstrarem tibi istic quidem vinctos, vt ita dicam, ac nihilominus frequenter aufugientes; heic vero solutos, non tamen inuite vel laborantes, vel manentes, an non illud etiam opus considerari dignum in administratione domestica tibi ostendere videbor? Maxime quidem certe, ait Critobulus. Quid si diuersos cōsimiliratione colentes agrum, quorum alij se per agriculturam perditos dicant, & inopes sint; alij abunde commodeq; o-

825

omnia necessaria ex eadem agricultura habeant? Ita est, inquit Critobulus. Nam fortassis impensas faciunt non in eodem modo, in quæ fieri par est; sed etiam in alia, quæ tui ipsius, tum familiæ damnum adferant. Sunt fortasse nonnulli tales, ait Socrates, verum ego nõ de his loquor: sed de iis, qui quum agriculturam exercere se fateantur, non tamen nequidem in res necessarias sumtum facere possunt. Et quænam, inquit, eius rei fuerit causa, mi Socrates? Deducam ego te, ait Socrates, ad hos quoque: tu eos contemplatus, rem animaduertes. Profecto si quidem possim, inquit. Necessesse est igitur periculum tui contemplando facias, an intelligere possis. Memini vero te ad spectandos comædiarum actores admodum aliquando mane surrexisse, ac valde longam viam confecisse, mihi que auctorem fuisse, ut vna tecum spectator esse non recusarem. Verum ad rem quamdam huiusmodi numquam me es cohortatus. Ergone tibi, mi Socrates, ridiculus esse videor? Immo tibimet profecto multo magis ridiculus. Quid autem, si tibi quosdam commonstrem, qui ex re equestri ad rerum necessariorum inopiam redacti sint; itemque alios qui per eandem rem equestrem magnam rerum copiam parauerint; atque de hoc lucro mirificam voluptatem capiant? Eos vero ipse quoque video, & utrosque novi, quamquam nihilo sim magis eorum in numero, qui lucrum faciunt. Nimirum sic eos inspectas, ut tragicædiarum & comædiarum actores, non illos quidem, mea sententia, ut poeta fias: sed ut videndo atque audiendo non nihil, voluptatem capias. Ac fortassis id quidem recte. Nec enim poeta vis fieri. Quum autem necessario rem equestrem tractare cogaris, non te stultum existimas esse, si non consideres, quo pacto ea in reminime rudis sis, præsertim quum eadem heic ad usum commoda sint, & ad vendendum fructuosa? Pullos equorum domare me iubes Socrates? Nihilo magis, ait, quam emere quos a pueris ad colendum agrum præpares. Sed quædam mihi tam equorum, quam hominum artes esse videntur, quæ statim utiles sint, & in melius proficiant. Possum etiam commonstrare quosdam, qui nuptas sibi vxores ita tractant, ut earum adiumento rem familiarem augeant: alios, ut damna maxima accipiant. Hæc etiam in parte, mi Socrates, virone, an vxori tribuenda culpa est?

pa est? Si pecus, ait Socrates, male adfectum sit, plerumque pastorem accusamus: si equus lædar aliquem, plerumque crimen in equitem confertur. Vxor a marito si recte instituta male se gerit, merito culpam ipsa sustinet: at si vir ea, quæ honesta & laudabilia sunt, non docuerit illam, atque ita horum ignara vtatur, an nõ in virum merito ea culpa conferri debeat? Omnino mi Critobule, inquit, (sumus enim amici, quotquot heic adsumus) verum nobis dicito. Est ne aliquis alius, cui plus rerum seriarum committas, quam vxori? Nemini, ait. Est ne vero quispiam, cum quo minus colloquere, quam cum illa? Si minus, inquit, cum nemine; saltim cum non multis. An vero eam puellam admodum duxisti, aut saltim quæ, quam fieri potuit, minime multatim vidisset, cum audiuisset? Maxime. Multo igitur magis mirum erit, si, quid dicendum faciundumve sit, sciat; quam si peccet. Quibus autem bonas tu dicis vxores esse, mi Socrates, num illi eas sic instituerunt? Nihil vetat, id a nobis considerari. Atque equidem etiam Aspasiæ te commendabo, quæ multo peritius hæc omnia tibi ostendet. Existimo autem vxorem; quæ in domo bona sit socia, tantumdem habere momenti ad vtriusque utilitatem, quantum vir habeat. Nam plerumque viri opera facultates in domum veniunt, & maxima pars earum vxore promente consumitur. Quæ quidem si recte fiant, amplificantur domus: sin autem, deminuuntur. Arbitror autem me posse tibi aliarum etiam artium opifices, qui singulas egregie faciant, commonstrare; si quidem id desideres. Et Critobulus: Quid vero necesse sit, ait, mi Socrates, vniuersas ostendere? Nec enim facile possunt parari, qui artes omnes recte exercent; nec illarum peritus aliquis fieri potest. Saltim mihi velim ostendas tum quæ pulcherrimæ videantur, ac me docere maxime, si operam in eis ponam; tum eos, qui has exercent. Quin etiam ipse aliquid adiumenti, si potes, ad hoc mihi docendo adfert. Recte dicis, ait, mi Critobule. Nam quæ artes infimæ notæ sunt, & adpellantur fordidae, infames sunt, & merito in ciuitatibus non magni fiunt. Etenim corpora illorum, qui vel eas exercent, vel curant, corrumpuntur: dum sedere illos cogunt, & in vmbra viuere, totosque dies in nonnullarum operis ad ignem esse. Iam si cor-

328 pota effeminetur, etiam animi longe debiliores redduntur. Eadem illiberales artes tantas habent occupationes, ut amicis & republicæ dari opera non possit. Quo fit, ut eiusmodi homines nec amicorum usus videantur esse commodi, nec tueri patriam possint. Eriam nonnullis in urbibus, maxime quæ bellis occupantur, ne quidem licet cuiquam civium sordidas hæc artes exercere. Nobis vero, Socrates, quibus utendum esse consulis? Ne nos pudeat, inquit, Persarum regem imitari. Nam illum aiunt, quod agriculturam, & bellicæ rei artem, pulcherrimas & maxime necessarias existimet, utramque maximo studio colere. Quibus auditis Critobulus: Tunc vero, mi Socrates, inquit, Persarum regem inter alia agriculturæ operam aliquam dare credis? Si hoc modo, ait Socrates, rem consideraverimus, fortassis intelligemus, Critobule, num inter alia etiam agriculturæ det operam. Etenim rerum bellicarum maxime studiosum esse fatemur idcirco, quod in omnibus nationibus, quæ tributum ei pendunt, constitutum sit cuique prætori, quot equites, sagittarij, funditores, scutati stipendiis ali debeant; qui ad continendum in officio subiectos ipsius imperio sufficient, & si hostes inuadant ipsius regni, tueri illud possint. Præter hos, alii in arcibus præsidarios, & annonam dat præsidariis istis præfectus is, cui datum est hoc negotij: rex autem in annos singulos & stipendiarios & alios lustrat, quibus iniunctum est, ut sint in armis, omnesque in unum cogit, exceptis iis, qui arces custodiunt, ad eum locum, quo cœventus indicitur. Qui vicini sunt locis iis, in quibus degit, eos ipse inspicit: ad eos autem, qui procul habitant, fidos quosdam homines mittit, qui eos inspiciant. Ac magistri quidem præsidiorum, & tribuni, & satrapæ, qui numerum constitutum habere se integrum pælam ostendunt, militesque bonis equis & armis instructos exhibent: a rege honoribus augentur, & ingentibus donis collocupletantur. Quos vero prætores vel negligere præsidiorum magistros, vel questum suum facere comparant eos graviter punit, ademptoque ipsius imperio, alios eorum loco rerum suarum curatores constituit. Atque hæc quia facit, haud dubie nobis aliquid bellicis in rebus studij ponere videtur. Præterea quantum regionis suæ peragrans ipse inspicit, in eo etiam omnia ipse explorat: quantum vero ipse

non

non inspicit, id missis fidis hominibus inuisit. Et quos quidem prætores animaduertit egregie habitatam terram exhibere, solumque cultum, & arboribus, pro cuiusque soli natura, fructibusque plenum: eis alium etiam agrum adtribuit, & muneribus cohonestat, & locis in confesso honoratis ornat. Quorum vero terram incultam esse videt, ac a paucis habitatam, vel propter ipsorum asperitatem, vel petulantiam, vel negligentiam: iis multatis, & magistratu deiectis, alios eorum loco prætores constituit. Hæc dum facit, an tibi minus curare videtur, ut terra colatur ab incolis, quam ut a præsidij recte custodiatur? Et sunt ei sane prætores ad utrumque constituiti, non iidem: sed alij præfunt incolis, & operas facientibus, de quæ his vectigalia colligunt, alij præfidiis armatis præfunt. Ac si quidem præsidij magister regionem non satis defenderit, incolarum prætor, & is, qui operum faciendorum curam gerit, accusat ipsum: quod ob negligentiam custodiæ exerceri opera non possint. Sin præsidij magistro pacem operibus faciendis præstante, prætor regionem a paucis habitatam, & incultam exhibeat: vicissim ille a præsidij magistro accusatur. Nam fere illi, qui terram male colunt, neque præsidarios alunt, neque tributa possunt pendere. Vbi vero satrapa constitutus est, is curam horum utriusque habet. Secundum ea Critobulus: Quod si, mi Socrates, inquit, hæc facit rex, nihil mihi videtur minus agriculturæ, quam operum rei bellicæ curam gerere. Præter hæc, ait Socrates, quascumque regiones incolit, & quocumque se confert, studiose dat operam, ut hortii sint, quos paradisos vocant, omnibus referti, quæcumque pulchra & bona enasci de terra possunt. Atque in his ipse magna ex parte versatur, quum anni tempus id fieri non prohibet. Profecto igitur, inquit Critobulus, curari necesse est illic, mi Socrates, ubi rex versatur, ut pulcherrime instructi sint paradisi tum arboribus, tum aliis rebus e terra nascentibus. Proditur etiam a nonnullis, mi Critobule, ait Socrates, quoties rex munera largiatur, primum eos arcessi ad ipsum, qui præclare se in bello gesserint; quod multum arare, nihil proficit, nisi sint, qui arantes defendant: ac inde, qui regiones suas quam optimas præstant, & cultas reddunt. Etenim dicere regem, ne vivere quidem posse viros fortes, nisi sint, qui terram colant. Et Cyrum aiunt, maxima gloria regem, dixisse

NN

aliquando ad eos, qui ad accipienda munera vocari essent merito sibi vtraque dona deberi. Nam se regionem optime posse instruere, & quæ iam instructa sint, defendere. Cyrus ergo, mi Socrates, subiecit Critobulus, si hoc dixit, non minus gloriabatur eo, quod regiones cultas efficere posset, atque instruere: quæ quod rei militaris peritus esset. Ac profecto, subiecit Socrates, si vixisset Cyrus, longe præstantissimus in imperio futurus fuisse videtur. Eius rei quum alia fuerunt argumenta, tum illud etiam, quod quum de regno manum cum fratre conferturus proficisceretur, nullus ab ipso ad regem trāsisse feratur: multis millibus hominum a rege ad ipsum deficientibus. Equidē magnū esse argumentum virtutis in imperatore statuo, si homines eum lubetere sequantur, ac manere apud ipsum in periculis velint. Cyro autem, dum viueret, & in proelio amici aderat, & quum interfectus esset, omnes circum mortuum pugnantes cū ipso occubuerunt, extra vnum Ariæum, qui læuo in cornu collocatus fuerat. Atque hic Cyrus perhibetur Lyfandro, quædam fociis dona ferens ad eum venisset, inter alias comitatus & benevolentia significationes, quemadmodum aliquando Lyfander ipse cuidam hospiti suo Megaris narrauit, etiam horum, qui Sardibus est, ipsemet ostēdisse. Hunc Lyfander quum admiraretur ob arborum pulchritudinem, & quod æqualiter essent omnia confita, quod ordines arborū recti, quod angulis accurate factis ornata omnia, quod odores multi ac suaues obambulantibus ipsos comitantur, hæc inquam ille quum admiraretur: Equidem, ait, admiror horum omnium pulchritudinē, Cyre: multo tamen magis cum suspicio, qui singula tibi sic & dimensus est, & disposuit. Quæ ut Cyrus audiisset, delectatū eis dixisse: At qui omnia hæc, mi Lyfander, ego dimensus sum ac disposui. Nonnulla sunt etiam, quæ ipsemet conserui. Tum Lyfander se Cyrum intuentem, conspecta vestium ipsius pulchritudine, & odore percepto, torquū denique, armillarumque animaduersa elegancia, ceterique ornatus, quæm habebat, dixisse commemorabat: Quid ais, Cyre? Tunc manibus tuis aliquid horum conseruisti? Respondisse vero Cyrum: Hoc tibi admirationi est, mi Lyfander? Mithren iuratus testor, numquam me, quum recte valeo, cibum capere prius, quam vel ex bellis, vel rustica rei exercitiis, vel alia quapiam studiosa contentione

*pari in
seruillo.
Æ. P.

ventionē sudauerim. Atque his auditis Lyfander ipse aiebat, manum se Cyri comprehendisse, ac dixisse: Iure mihi beatus esse videris, Cyre. Nam simul & vir egregius, & fortunatus es. Hæc tibi ego commemoro, Critobule, inquit Socrates, vtescias, ne felicissimos quidē homines ab agricultura posse abstinere. Nam videtur eius studium simul & voluptatem quamdam habere, & rei familiaris amplificatiōnem, & exercitationem corporum, ut ad ea perficienda robur habeant, quæ ingenius hominibus conueniunt. Primum enim fert terra se colentibus ea, quæ hominibus ad victum necessaria sunt: atque etiam illa fert, de quibus voluptatem capiunt. Deinde suppeditat omnia suauissimis cum odoribus, & gratissima specie, quæ cum que homines ad aras, & signa deorum, atque etiam ad seipos ornandos adhibent. Præterea multa obsonia partim producit, partim nutrit. Etenim ars pecuaria cum agricultura cōiuncta est. Quo fit ut multa suppentant, quibus sacrificandis tum placare deos, tum ipsimet uti possimus. Quumque copiosissime bona sumministrat, non finit ea cum mollitie capi, sed ad hyemis frigora, & æstatis calores tolerandos consuefacit. Eadē illos, qui manibus suis laborant, exercendo magis robustos efficit: alios vero, qui cura sua colunt agrum, strenuos reddit, dum mane ipsos excitat, acriterque pergere cogit. Etenim & ruri, & in vrbe semper quouis anni tempore quædam actiones sunt oportunitissimæ. Deinde siue quis eques opē ciuitati suæ ferre velit, agricultura maxime alēdo e quo sufficit: siue pedes, ære corpus reddit. Etiam terra venationis ad studiū non nihil adiuuenti præstat, quod & per eam facile canes alii possunt, & ferae nutriri. Et quia canes quoque cum equis ex agricultura commodum aliquod percipiunt, vicissim & ipsi ruri profunt: equus, dum mane portat rei rusticae curatorem, ac sero redeundi potestatem facit: canes autem, dum ferae abigunt, ne fructibus pecudibusve noceant, ac solitudinis securitatem præstant. Incitat etiam terra nonnihil agricolis ad defendendum armis agrum, quum fructus in medio propositos educet, qui victori cedant. Et quæ tandem ars homines magis ad currendum, ad iaculandum, ad saltandum idoneos reddit quam agricultura? quæ ars se exercentibus vice versa plura largitur? quænam sui studiosum suauius excipit, porrigens accedenti quod

sumat ex animi arbitratu? quænam maiori cum rerum copia hospites excipit? Vbinam facilius copioso igne, calidiusque lauacris per hiemem ut licet, quæ ruri? Vbi quis aquarum, auræ, umbrarumque causa iucundius traducere possit ætatem, quam ruri? Quænam ars alia primitias suppeditat diis rectius conuenientes, vel festos dies abundantiori cum copia rerum exhibet? quænam domesticis gratior est, vxori iucundior, liberis optatior, erga amicos benignior? Mihi quidem mirum videatur, posse hominem ingenium vel possessionem aliquam acceptiorem hac ducere, vel studium aliquod hoc tum iucundius, tum ad vitam vtilius reperire. Præterea tellus, quæ quidem * dea est, iusticiam quoque docet illos, qui animaduertere possunt. Nam studio sistime se colentibus maximam bonorum copiam vicissim largitur. Quod si aliquando ij, qui in agricultura versantur, & tum ad alacritatem, tum fortitudinem condocefacti sunt, a magnis copiis hostium ab operis suis arceantur: possunt certe, nisi Deus prohibeat, præsertim quum & animis & corporibus egregie instructi sint, * inuasus eorum finibus, a quibus impediuntur, quo minus operas suas faciant, indidem capere, vnde se alant. Ac sæpe in bello etiam tutius est armis victum querere, quam instrumentis rusticis. Instituit etiam nos agricultura, vt mutuo nosmet inuicemus. Næ aduersus hostes cum hominum copiis pergendum est, & hominum opera terra est colenda. Itaque necesse est eum, qui recte agriculturam exercere velit, operas suas sic instruere; vt sint alacres, & ad parendum promptæ. Eadem moliantur oportet, qui copias aduersus hostes ducturæ sit, vt eos, qui faciunt, quod viros fortes decet, muneribus ornet; ac non recte atque ordine munus suum obeuntibus plectat. Etiam necesse est agricolam non minus interdum operas suas cohortando excitare, quam imperatorem milites. Neque seruis minus spe bona, quam ingenuis hominibus. opus est immo verò magis, vt manere velint. Etiam is recte dixit, qui agriculturam aliarum artium matrem & nutricem esse perhibuit. Nam quum agricultura prospere succedit, etiam artes ceteræ omnes vigent: at vbi terra necessitate aliqua inculta manet, etiam artes ceteræ fere terra marique extinguuntur. Quibus auditis Critobulus: Enimvero, inquit, hæc mihi dicere præclare vide-

* Lectio
marginis
altera.

* inuaden-
tes in eorū
fines. Æ. P.

833

ris, mi Socrates. Sed plurima sunt in agricultura, quæ prouideri ab homine non possunt. Quippe nonnunquam gradines, pruina, æstus, imbres immensi, rubigines, alia, pulchre cogitata & elaborata tollunt. Etiam oues interdum educatas egregie morbus aliquis inuadens miserrime perimit. Quæ quum audisset Socrates: Ego vero mi Critobule, ait, scire te arbitrabar, penes deos nihilo minus potestatem rusticis in operibus summam esse, quæ in bellicis. Vides autem eos, opinor, qui re militari occupantur, ante bellicas actiones Deos placare, ac tum per sacrificia, tum auguria inquirere, quid faciendum, quid omittendum sit. Et in actionibus rei rusticæ minus tibi laborandum putas, vt deos propitios reddas? Omnino scire debes, homines, qui quidem sapiant, humidorum & siccorum fructuum, bouum, equorum, ouium, omnium denique fortunarum suarum causa deos colere. Dicis tu præclare mi Socrates, ait, qui me iubeas operam dare, vt opus omne non sine diis ordiatur: quippe quorum in potestate sint tam ea, quæ pace, quam quæ bello suscipiuntur. Itaque studebimus hæc ita facere. Tu vero nobis enitere istuc redeundo, vbi de administratione domestica dicere desisti, quæ porro sequuntur absoluerè. Videor enim mihi, posteaquam audiui abs te dicta, magis perspicere quid, vt comode viuam, faciendum sit. Quid igitur? ait Socrates, placetne vt redeamus ad illa, quæcumque sic percurrimus, vt de iis inter nos conueniret: quo, si fieri possit, ita deinde reliqua percurrere conemur, vt intar nos conueniat? Iucundum sane est, inquit Critobulus, quemadmodum solent ij, quibus pecuniæ communes sunt, eas sine controuersia percensere, sic etiam nos, qui sermones inter nos communicamus, omnia percurrere, de quibus colloquimur, vt consentiamus. Visum est igitur nobis, inquit Socrates, administratio domestica nomen esse scienciæ: atque hæc ipsa sciencia desiniebatur ea esse, qua domos amplificare homines possint. Domus autem esse desiniebatur idem, quod facultates vniuersæ. Facultates autem esse dicebamus id, quod cuique ad vitam sit vtile. Omnia vero vtilia esse reperiebamus, quibuscumque; vti aliquis sciret. Ac sciencias quidem vniuersas non posse disci videbatur nobis, & itidem vt nonnullis ciuitatibus, artes improbandas esse, quæ sordidæ adpellentur; quod & corpora laedere videantur, & animos frangant.

Eius rei argumentum fore clarissimum dicimus, si hostibus agrum inuadentibus, agricolas aliquis & opifices diuersis locis constitutos, seorsum utrosque interroget, utrum esse defendenda regio videatur, an agros cedendum, ac deinde custodienda incenia. Nam ea ratione futurum arbitramur, ut qui exercendo solo occupantur, defendendum esse agrum decernant: opifices autem, dimicandum non esse, sed prout ipsi instituuntur, desidendum; nullo neque labore, neque periculo adito. Comprobauimus etiam, agriculturam viro bono & honesto exercitationem & scientiam esse longe præstantissimam, qua homines necessariorum sibi copiam parent. Atque videbatur eadem disci facillime posse, ac summa cum voluptate exerceri, & corpora longe pulcherrima robustissimaque efficere, animis denique negotij nihil exhibere, quo minus cura sua tum amicos, tum respublicas complectantur. Videbatur etiam agricultura nobis excitare animos ad fortitudinem, quod extra munitiones ad victum necessaria producat, iisque alar homines se exercentes. Itaque rationem hæc vitæ ab urbibus quoque maximam mereri prædicationem, quippe quæ ciues præstantissimos, maximeque rei publicæ studiosos suppeditare videatur. Tum Critobulus: Pulcherrimum esse, mi Socrates, inquit, & optimū, iucundissimumque, victum sibi ex agricultura parare, satis esse mihi persuasum arbitror. Ceterum quod aiebas animaduertisse te, quæ causæ sint, quamobrem alij sic agriculturam exercent, ut ex ea percipiāt abunde omnia, quibus est ipsis opus, alij sic in ea laborent, ut nullo ipsis vsui sit: eas equidem lubenter auditurus ex te video: utraque, ut quæ bona sunt faciamus, omittis iis, quæ cum detrimento sunt coniuncta.

835 Quid igitur, ait Socrates, mi Critobule, si tibi a principio narrem, quo pacto conuenerim hominē aliquando quemdam, qui reabsē mihi de illorum esse numero videbatur, & honestus adpellatur? Id equidem, ait Critobulus, vehementer audire velim, quippe qui & ipse dignus haberi eo nomine cupiam. Dicam igitur, inquit Socrates, quemodo ad inuisendum hominē illum accesserim. Nam ad bonorum fabricum, bonorum erariorum, pictorum bonorum, itemque statuariorum, & huiusmodi aliorum opera, quæ præclara iudicentur,

Cicero sic, auctore Prisciano: Qui apud nos hoc nomine dignantur.

iudicentur, obseſda spectandaque; per mihi temporis exiguum quiddam sufficiebat. Verum ut considerarem, quidnam agendo illi, qui nomen hoc boni & honesti viri sane plenū grauitatis obtinerent, hoc ipso digni iudicarentur: vehementer animus meus aliquē ipsorum cōuenire cupiebat. Ac primo quidem, quod honesti nomen ad bonū adiciere: quemcumque; honesta facie cernerem, eum adibam, ac dabam operam, ut intelligerē, anne videre possem alicubi bonū cum honesto cōiunctum. Verū aliter se res habebat, quod nonnullos videbar animaduertere, forma quidem illos per quā honesta præditos, sed animis prauis. Itaque visum fuit, omniſa vultus honesta specie, quemdam eorum accedere, qui honesti & boni adpellarentur. Quū igitur audirem, Ischomachum ab omnibus, viris, mulieribus, exteris, ciuibus, honestum ac bonum virū nominari: visum est operā mihi dandam, ut eum conuenirem. Ergo vbi aliquando cōspexiſsem eum, in Iouis Liberalis porticu sedentē: quod otiosum esse putare, accessi, ac propter ipsum adſidēs: Quid tu Ischomache, dixi, desides heic, qui non admodū otari consueuisti? Nam maxima ex parte vel agere te aliquid video, vel saltem otiosum in foro non versari. Ne nunc quidē, subiecit Ischomachus, me conspiceres, Socrates, nisi ex conuento quosdā heic hospites præstolarer. At quum nihil eiusmodi agis, inquam ego, quæso per te deos, vbinam tempus teris, & quid facis? Nam quærere de te quiddam omnino cupio, quid agas scilicet, quod vir bonus & honestus adpelleris: quando domi tempus non teris, neque corporis tui habitus talis adparet. Tum Ischomachus ad ea verba. Quid agas, quod vir bonus & honestus adpelleris, arridens; eisque, ut mihi videbatur, delectatus: Equidem, ait, an me hoc nomine adpellent aliqui, quum tecum de me colloquantur, nescio. Non enim certe, quum me vocant ad compensationem vel præfecturæ tritemium, vel muneris choragi, quisquam virum illum bonum & honestum quærit: sed perspicue me Ischomachum, nomine patris, adpellatū arcessunt. Tu quidem, mi Socrates, quod de me quærebas, domi ego tempus non admodum tero. Nam ad res domesticas administrandas vixor ipsa satis est idonea. Quin hoc quoque, inquam ego, mi Ischomache, per lubenter de te quærerem, num vxorem ipsę talem instituendo effeceris, qualem esse oportet, an a

Ischomache cū Socrate colloquium.

836 Hinc Cicero in Oeconomicon o Xenophōtē libri prime

*præcipua
pars, dans
præcepta
matris
miliæ,
que domi
agere de-
beat: Ser-
uus.*

patre matremque; acceperis peritam earum rerum admini-
strandarum, quæ ad ipsius officium pertinent. Et quid mihi
Socrates, inquit, scire poterat, quum eam ducere, quæ nec-
dum annos nata x ad me venerit, ac superiore tempore
magna cura adseuata vixerit, ut quam minimum cerneret,
quam minimum audiret, quam minimum sciscitaretur? An
non autem boni consulendum tibi videtur, quod saltem ve-
nerit perita cõficiendi accepta lana vestem, ac animadu-
ersa ratione pensi ancillis dandi? Nam quod gulam adinet,
hac in parte mihi Socrates, recte admodum instituta venit:
quæ quidem mihi disciplina tum in viro, tum in femina vide-
tur esse maxima. Ceterane, inquam ego, mihi Ischomache,
uxorem tuam instituendo ipse docuisti, ut curandis iis, quæ
ad munus ipsius, pertinent, sufficiat? Non prius profecto,
inquit Ischomachus, quam rem sacram fecissem, & preca-
tus essem, ut quæ utriusque nostrum essent optima, tum ipse
docerem, tum ex me illa disceret. Ergo, inquam ego, etiam
uxor rem sacram tecum faciebat, & vna tecum hæc preca-
batur: Omnino, ait Ischomachus, & quidem multum diis
testibus promittens, fore se talem, qualem esse oportet: nec
obscurum erat, minimè in iis, quæ doceretur, negligetem
futuram. * *Quæro te per deos, inquam ego, mihi Ischoma-
che, narra mihi, quid eam primum docere ceperis. Nam
iucundius id mihi fuerit ex te narrante audire, quam si vel
gymnicum, vel equestre mihi certamen longe pulcherri-
mum narres. Et Ischomachus respondens: Quid vero, in-
quit, mihi Socrates? posteaquam mansueta iam, & cicur fie-
ret, ita ut colloqueremur: hoc quodam, inquit, modo ipsam
interrogabam: Dic mihi, mea uxor, iamne anima dueristi,
qua tandem de causa tum ego te duxerim, tum tui paren-
tes mihi te tradiderint? Non enim copiam nobis alterius
nullam fuisse, qui cum cubarem, te ipsam perspicere scio.
Quum autem ego quidem de me, parentes vero tui de te
consultarem, quemnam consortem optimum domus &
liberum caperemus: ego te delegi, & parentes tui me, quæ-
admodum videtur, ex iis, quos poterant. Quod si liberos
Deus aliquando nobis dederit, tum de illis consultabimus,
quo pacto eos quæ optime possimus instituere. Nam & illud
bonum utriusque nostrum erit commune, ut & socios, & eos,
qui nos in senectute alant, longe optimos consequamur.*

837

Nunc

Nunc domus hæc nobis communis est. Nam & ego cun-
cta, quæ mea sunt, in medium exhibeo: & tu quæcum-
que adtulisti, omnia in commune deposuisti. Neque iam eius
habenda est ratio, uter nostrum numero plura contulerit:
sed sciendum est, eum res maioris pretii conferre, qui se hac
in societate rectius gesserit. Ad ea, mihi Socrates, uxor mihi
respondebat: In quonam ego tibi esse adiumento possim?
quæ mea facultas est? In te omnia sita sunt. Mei muneris es-
se mater aiebat, ut frugi sim. Profecto, inquam ego, mea u-
xor etiam hoc meum esse dicebat pater. Verum frugi ho-
minum munus est, siue quis vir sit, siue mulier, ita se gerere
ut & facultates, quæ ad sunt, optimo sint loco, & aliæ quam-
plurimæ honestis iustisque rationibus accedant. Et quidnam
tu vides, inquit uxor, quo efficiendo possim ego tecum do-
mum nostram augere? Enitere profecto, inquam, ut illa
quæ optime efficias, quæ a natura tibi dii tribuerunt, ut pos-
ses, & quæ lex comprobatur. Ea vero quid sunt? ait illa. Meo
quidem iudicio, inquam ego, non minimi momenti, nisi et-
iam apud illa dux in alucrii minimi momenti operibus
præesse iussa est. Nam mihi, dixisse se aiebat, videntur dii,
mea uxor, maxima cõsideratione per hoc cõiunxisse, quæmas
& femina vocatur, ut ad societatem mutuam plurimum sibi cõdu-
ceret. Primum enim, ne animantum genera deficerent, per hoc
coniunctum liberos procreat. Deinde facultas hominibus cõce-
ditur, ut ex hac coniunctione adquirere sibi possint eos, quæ se-
nes alant. Præterea non sub dio iumentorum instar homines
viuunt, sed rectis scilicet indigent. Quam obrem necesse
est iis, qui consequi volunt, quod sub tectum importent, ha-
beant aliquos, qui operas obeundas sub dio suscipiant. Nam
& aruorum renouatio, seminum sparsio, & confisio, & pascen-
di opera eiusmodi sunt, quæ omnia sub dio curentur: & ex
eis necessaria comparantur. Requiritur autem, posteaquam
hæc intra tectum illata fuerint, eius etiam opera, qui hæc
feruet, & qui ea conficiat opera, quæ non nisi sub tectis fie-
ri possunt. Requirit vero tecta liberum recens natorum e-
ducatio puerilis, & cibi ex illata segete confectio tecta re-
quirunt: ac similiter etiam vestis ex lanis elaboratio. Et quo-
niam hæc utraque tum interiora, tum externa, labores &
curam requirunt: idcirco etiam Deus, dixisse se perhibebat,
statim naturam præparauit feminæ: quidè, ad opera & cu-

838

rationes interiores: viri autem, ad opera & curationes externas. Nam viri corpus & animum sic condidit, ut magis & frigora, & calores, & itinera, & expeditiones militares tolerare posset. quo factum, ut opera illi externa iniungeret. Mulieri vero quia minus ad hæc firmum corpus a natura largitus esset, idcirco illi opera interiora, dixisse se aiebat, mandasse mihi Deus videtur. Et quia sciebat, quod & a natura indidisset, & mandasset foemina, ut ea recens natos liberos educaret: idcirco maiorem etiam amorem erga modo natos liberos ei, quam viro tribuit. Quia item illata custodiendi curam madauit foeminae, idcirco Deus, qui sciret animum timidum ad custodiam minime deteriorem esse, maiorem etiam metus partem foeminae, quam viro impertiuir. Quod sciret opus esse defensionis, si quis opera foris facientem lædat, rursus huic audacia plus tribuit. Quod utrosque tum expendere, tum recipere necesse sit; idcirco memoriam & diligentiam utrisque in medium posuit. Itaque non facile possis discernere, utrum foemineum, an virile genus hac in parte excellat. Etiam Deus in medio posuit ambobus abstinentiam a rebus iis, a quibus abstinendum est; & potestatem eis fecit, uter foret melior, siue vir, siue mulier, is ut huius boni partem maiorem consequeretur. Quia vero natura utriusque non esset ad hæc omnia recte comparata, * idcirco etiam alter alteri magis indiget, si quis; par hoc sibi ipsi utilius, quam alterius in potestate sine ea, quibus alterum destituitur. Hæc, dicebam ad eam, quam sciamus, mea vxor, nimirum quæ utrique nostrum a Deo sunt imperata: enixe operam dare debemus, ut uterque nostrum ea, quæ sui officij ratio postulat, quam rectissime præstemus. Etiam lex, dixisse se aiebat, hæc ad probatorem ac foeminam copulans. atque uti Deus liberum societatis inter ipsos auctor est, ita lex domus societatem eis instituit. Præterea lex ea pulchra esse demonstrat, quæ naturæ Deus indidit, ut præstare possit uterque rectius. Est enim foeminae pulchrius, intra ædes eam se continere, quam foris agere; viro autem turpius, intus manere, quam res externas curare. Quod si quis aliud agit, quam quod ipsius naturæ Deus indidit: fortassis occultum esse Deo non potest, ordinem ab ipso perturbari, adeoque poenas dari, siue quis opera sibi conuenientia negligit, siue muliebricia

Cicero: Idcirco alterum alterius indigere voluit: quoniam quod alteri deest, præsto plerumque est alteri.

839

facit. Ac mihi quidem videtur, inquam, etiam apis illa, quæ ceterarum dux est, sibi diuinitus præscripta constanter elaborare. Quænam vero, ait hæc apum illa dux opera tractat, illis actionibus consimilia, quæ mihi conueniunt? Quod illa, inquam, in alueari manens otiosas esse apes non patitur: sed quas foris laborare oportet, eas ad opus emittit, ac quidquid adtulerit singule, nouit & accipit, tamque diu seruat, donec eo sit vtendum. Id vero tempus ubi iam adest, iustam eamque partem tribuit. Præest etiam fauis, qui intus texuntur, uti recte celeriterque; texantur: & foetus, qui nascitur, educandi curam habet. Is posteaquam educatus est, iamque operi faciundo idoneæ sunt apiculæ; coloniæ ex eis deducit, adiuncta ipsis quadam quasi nepotum duce. Num igitur me quoque, ait vxor, hæc facere necesse erit? Erit, inquam ego, necesse domi ut maneat ac emittere famulos, quibus foris est laborandum: quibus autem intus faciendum opus, eis præesse debes; & quæ inferuntur, recipere. Præterea distribuendum erit tibi, quidquid eorum expendendum est: quæque superare debebunt, de iis prudenter prospiciendum tibi erit, & cauendum, ne sumtus in annum reconditus vno mense absumatur. Quum lanæ in domum illata fuerint, adhibenda cura, ut vestes illis parentur, quibus confici debent. Curandum item, ut frumentum aridum idoneum ad vescendum fiat. Vna, inquam, curatio ex iis, quæ tui sunt muneris, fortassis ingratiore esse videbitur; quod famulorum omnium cura tibi suscipienda erit, ut si quis ex iis ægroret, curetur. Illud profecto, ait vxor, longe gratissimum fuerit, si quidem curam gratiam habituri sint, animoque erga me magis beneuolus futuri, quam prius. Quam ipsius responsionem, aiebat Isthomachus, admiratus equidem: An non, inquam, mea vxor, propterea quod apum illa dux in alueari sic earum comodis prospicit, ea est vicissim aliarum apum erga hæc adfectio: ut alueum si deserat, nulla se abesse putet ab illa debere, sed omnes sequantur? Tū illa mihi respondens: Mihi vero mirum videatur, ait, non potius ad te ducis officij pertinere, quam ad me. Nam mea rerum, quæ intus sunt, custodia & distributio, ridiculam speciem habuerit; nisi tu curam adhibeas, ut extrinsecus aliquid inferatur. Mea quoque, inquam ego, ridicula videbitur illatio, nisi sit, qui illata seruet. Non vides, inquam, quo pacto illorum homines miserari consueuerunt, qui

840

peritum in dolium aliquid haurire dicuntur, idque propterea, quod laborare frustra putentur? Video certe, ait vxor, ac sunt sane miseri, si hoc faciunt. Sunt & alia, inquam ego, curationes proprie tuæ, mea vxor, futuræ nō iniucunda: vt quum imperitam lanificij nancta, peritam efficies, atque ea tibi deinde duplo pluris erit: quum imperitā condendi promendique, & ministrandi nancta, talem efficies, quæ & horū perita, & fida, & in ministrando prompta, quantum tibi sit pretij: quum tibi modestos, ac domui tuæ viles adficere beneficio licebit, ac si quis improbus esse videatur, punies. Quod deniq; omnium iucundissimum est, quum me esse melior videberis, meque famulum, tuum effeceris, neque verendum tibi sit, vt ne ætate procedente minus in domo tibi honoris exhibeatur: sed persuasum habueris, te ætate prouectiori tanto maiore futuram in honore, quanto tum mihi consors, tum liberis custos domus melior extiteris. Nam honestorum egregiorumq; dignitas nō propter elegantiam formæ, sed propter virtutes in vita mortaliū incrementa sumunt. Huiusmodi quædam me, mi Socrates, primum cum ipsa colloquutum esse, meminisse videor. Tum ego: An etiam intellexisti, inquam, non nihil ex his eam commotam ad diligentiam? Intellexi profecto, inquit Ischomachus, atq; etiam memini, quum valde morderetur & erubesceret propterea, quod me quiddam eorum poscente, quæ a me illata fuerant, dare id non posset. Quod ego quum eam grauius & a gre tulisse vidissem: Ne sit hoc, inquam, animo tuo molestum, mea mulier, quod dare non potes id, quod ego nunc forte abs te posco. Nam certa paupertas est, quum alicuius indigeas, vt eo non posse. Verum minus est in hac penuria molestia, quā quid inueniri querens non potest, quam si ab initio non quæras; non ignorans scilicet, illud abesse. Enimvero hæc ad te culpa nō pertinet, sed ad me: qui non omnia tibi tradiderim designato singulis loco, quo ea collocari deberent, vt tu scires, vbi ea reponenda, & vnde rursus essent promēda. Nihil est autem, mea vxor, in rebus humanis vel vtilius, vel pulchrius ordine. Nam & chorus ex hominibus constat. Verum vbi quisque quod temere visum est, facit; turbæ cuiusdam species se exhibet, ac spectatu quiddam iniucundum. At quum omnia recte atque ordine proferunt & agunt, eadem opera faciūt,

vt &

vt & spectatu, & auditu digni esse videantur. Idem exercitus, inquam, mea vxor, dum necdum in ordines digestus est, longe quiddam est turbulētissimum; ac hostium quiddem victoriæ maxime expositum, suis autem spectatu fœdissimum, & ad vsum minime accommodatum: vbi simul sunt, asinus, grauis armaturæ pedes, lixa, veles, eques, plaustrum. Nam quo pacto progredi poterunt, si quidem in hac perturbatione mutuo sese impediunt, gradatim incedens, currentem; currens, stantem; plaustrum, equitem; asinus, plaustrum; lixa, grauis armaturæ peditem? Quod si etiam dimicandum sit, quomodo tali omnium perturbatione dimicare possint? Nam qui necessario inuadentibus terga dare coguntur, illi dum fugiunt, proterere milites etiā armatos possunt. At instructa recte acies quiddā est suis spectatu pulcherrimum, hostibus vero grauissimum. Nam cui suorum non volupe sit multos videre grauis armaturæ pedites instructis ordinibus incedentes? quis non admiretur equites, qui ordines inter equitandum obseruent? quis hostium metu non percellatur, si recte dispositos grauis armaturæ pedites, equites, cetratos, sagittarios, funditores viderit, eisdem que suos imperatores compositæ sequentes? Immo etiam si multa millia sint, tamen quamdiu sic incedunt, vt ordines seruent, pergunt omnes placide non aliter, atque singuli progrediuntur, succedentibus, semper vacuum in locum illis, qui a tergo sunt. Etiam triemis hominibus onusta quam aliam ob causam vel hostibus est terrori, vel amicis iucunda spectatu, nisi ob nauigationem celerem? Quam aliam ob causam molesti sibi mutuo non sunt vectores, nisi quod ordine sedeant, ordine propendendo in remos incumbant, ordine se retro flectant, ordine tum ingrediantur, tum egrediantur? Ordinis autem perturbationo quiddam mihi simile videtur esse, ac si agricola eodem loco coniciat hordeum, triticum, legumina. Deinde si vel ossa, vel pane, vel obsonio sit opus, necesse sit eum singula seligere pro eo, quod iam secreta sumere ad vsum debebat. Itaque tu etiam, mea vxor, vt hoc modo te conturbari necesse non sit, & vt studeas scire administrandi facultates nostras rationem, ac sine difficultate sumas id, quo utendū sit, mihi que si quid poposcero sic tradas, vt gratam mihi rem facias: inquiramus sane locum singulis conuenientem, eoq;

842

posita re quavis moneamus ancillā, ut inde sumat, ac rursum ibidem collocet. Ita nimirum sciemus, quæ nobis superflua sint, quæ sunt amissa. Nam locus ipse quod abest, requirit: quodque curandum erit, ad spectum ipse arguet: denique quod sciamus, ubi quodque sit, id ipsum singula nobis exhibebit, ut ad usum nihil desideraturi simus. Atque equidem, mi Socrates, pulcherrimum aliquando; longeque accuratissimum instrumentorum ordinem inspicere mihi visus sum, quum spectandi causa ingentem illam nauim Punicam ingressus essem. Armamenta namque plurima separatim collocata exiguo in receptaculo contemplantur. Etenim naui multis ligneis & in tortis instrumentis in portum deducitur, ac vicissim soluit: multorum adiumento, quæ pensilia vocant, impellitur: multis machinamentis aduersus hostiles naues armatur: multa etiam hominum arma vehit: omnia vasa, quibus in domo vtuntur homines, pro quolibet vna victitantium contubernio vehit: denique præter hæc omnia referta est oneribus, quæ nauiculator quæritus causa secum vehit. Atque hæc omnia, quæ dico, non multo ampliori loco sita erant, quam sit conclaue decem lectulorum medio ceter capax. Animaduerti autem sic omnia fuisse condita, ut nihil alteri esset impedimento, neque vestigatore egeret, nec imparata esset, nec soluta difficile, quo morum adferret, ubi subito esset aliquo vtendum. Ministrum autem gubernatoris, quæ proretam in naui vocant, ita cuiusque loci gnarum reperi: ut vel absens dicere posset, ubi singula sita essent, & quæ essent multa: non minus atque is, qui litteras norit, quot in Socratis nomine litteræ sint, dicere possit, & ubi singula sunt collocatæ. Eundem etiam vidi, ait Ilichomachus, per otium omnia lustrantem, quibus vtendum in naui esset. Quumque hanc eius inspectionem admiratus essem, quæ reba quid ageret? Respondebat ille: Inspicio, mi hospes, si forte quid accidat, quo pacto sita sint omnia in naui, ac nunc quid absit, vel inconcinne collocatum sit. Nec enim ubi tempestatem Deus in mari excitat, spatij quidquam reliquum est vel inquirendi, quocumque: tamdem opus sit, vel tradendi, quod incondite collocatum sit. Nam minis terrere Deum & punire stolidos homines solet, ac si quidem illos, qui nihil perperam agunt, saltem non perdit, bene cum eis agitur. Quod si etiam rectissime me omnia administrantes seruat, magna Diis habenda est gratia. Quamobrem quum collocationem ego tam accuratam

ratam inspexissem, dicebam vxori, admodum in nobis stolidum fore, si isti in nauigijs, quæ exigua sunt, loca tam inuenirent; magnis tempestatibus iactati, nihilominus ordinem seruari: ingenti metu percussi, nihilominus ea, quæ sumere necesse sit, reperirent: nos quum cellas habeamus in edibus amplas, easque singillatim distinctas, & in ædium pavimento sitas, non singulis aptum & inuentu facilem locum reperire: quoniam modo non magna sit istæ incertitia? Dictum hæc tenus, quam vtile sit ordine collocatam esse vasorum suppellectilem, quamque sit facile singulis inuenire locum, quo in ædibus reponatur. Quam vero pulchra species est calceamenta, quali acumque sint, ordine collocata esse: pulchrum, vestimenta seorsum condita videre, quali acumque sint: pulchrum, idem in stragulis, in vasis æreis, in ijs, quæ ad mensam pertinent: pulchrum etiam, licet maxime ridiculum sit non homini graui, sed faceto, quod illas quoque concinnitatis quamdam habere speciem, si distincte collocatæ sint, aiunt. Iam cetera quoque deinceps pulchriorem speciem exhibent, deceter reposita. Nam singula quidem quasi chorus vasorum esse videtur. Quin etiam quod medio loco est interiectum, pulchrum est, remotis inde ceteris; quemadmodum chorus circularis non ipse modo pulchrum spectaculum est, sed etiam id, quod in eius est medio, pulchrum purumque cernitur. An autem hæc a me vere dicantur, licet mea vxor, inquam, periculum faciamus nullo cum nostro neque detrimento, neque labore magno. Ne hoc quidem, inquam molestum animo nostro esse debet, vxor, quod sit difficile reperire aliquem, qui loca cognoscere discat, & meminerit singula suo loco reponere. Scimus enim, hæc ciuitate decies in illis amplius contineri, quam apud nos: & nihilominus, quæcumque famulorum iusseris e foro emtum aliquid adferre, nemo dubitabit; sed quemuis scire adparebit, quo ire debeat, atque vnde singula petere. Cuius rei nulla est alia causa, inquam ego, quam quod certo sita loca sint. At si hominem quæras, qui quidem nonnumquam vicissim & ipse te quærat; sæpe numero citius re desperata desines, quam ipsum inuentias. Atque eius etiam alia nulla causa est, quam quod constitutum non sit, ubi quemque expectare oporteat. Ac de ordine quidem vasorum, ac vsu, cum ea me huiusmodi quædam colloquium esse meminisse videor. Quid autem? num vxor, inquam ego, mi Ilichomache, visa ti-

bi est attendere iis, quæ tu docere cupiebas? Quid aliud, quam quod polliceretur, diligentiam se adhibituram, ac præferret, quasi maximam voluptatem caperet, uti quæ magna ex inopia insignem copiam rerum inuenisset? Eriam me rogabat, uti quamprimum eo, quem explicassem, modo singula ordine disponerem. Et qui tandem mi Ischomache, inquam ego, disposuisti? Qui aliter, quam quod initio ipsi ostendendum arbitrarer, quæ domus esset nostræ commoditas? Nec enim variis ea picturis est ornata, mi Socrates, sed omnes cellæ tali consideratione sunt extructæ, ut quam commodissima sint iis receptacula, quæ in eis collocanda sunt. Itaque tunc ipsæmet sibi convenientiæ velut arcessebant. Nā penetralia loco sita munito, vestes stragulas vasaq; maximi pretij sibi deposcebant; quæ vero partes ædificij siccæ sunt, frumentum; quæ frigida, vinum; quæ plena lucis, opera & vasa maxime lumen requirentia. Præterea demonstrabam ei loca hominum vsui & habitationi destinata, eaq; per pulchre ornata, ut per æstatem essent frigida, per hiemem calida. Adeoq; domū vniuersam ei commonstrabam, meridiem versus apertam: de quo obscurum esse non posset, hieme illam sat habere solis, æstate umbrarum. Et gynæcei fores per balneum a virorum cōubernio secretas ei ostēdebam, ne vel foras aliquid efferretur, quod non deberet; vel famuli absque consensu nostro liberis operam darēt. Nam qui probi sunt, posteaquam liberos procreauerunt, plerumq; sunt beneuolentiores; peruersi vero inter se copulati, ad malefaciendum sunt instructiores. Posteaquam hæc percurrissemus, inquit, ita deinde suppellectilem per classes distinximus. Ordiebamur autē primū colligendis iis, quib. ad rē sacram vtimur. Secundū id mundum muliebrem, qui feriis conueniret, distinguebamus: itemq; vestes viriles tam festorū, quā belli: stragula in gynæceo, stragula virorū in contubernio; calceamenta muliebria, calceamenta virilia. Classis alia armorum, alia instrumentorum lanificij, alia necessariorū ad molendū frumentum, alia ad conficienda obsonia, alia ad lauationem, alia vasis pistoriis, alia ad mensas. Atq; hæc omnia locis distinximus, tum quibus semper vtēdum est, tū quæ ad epulaciones festas pertinet. Seorsum etiā ab aliis auferebamus, quæ mensuuo spatio absumerentur; & seorsum, quæ rationib. subdu-

subductis in annū essent destinata, collocabamus. Sic enim minus obscurū est, qui futurū sit exitus. Posteaquā suppellectilem vniuersam in classes secreuimus, ad cōuenientia loca singula detulimus. Deinde vasa omnia, quibus eam que cotidie famuli vtuntur, verbi gratia, quibus cibi conficitur, quibus obsonia, quæ ad lanificium pertinent, & si qua sunt eiusmodi, tradidimus iis, qui uti his deberent, cōmonstrato loco vbi ea reponerent: simul imperauimus, ut ea nobis integra præstarent. Quib. autem ad festos dies, vel ad hospites excipiendos, vel ad negotia quædā rara vtimur, ea tradidimus promæ, locisq; horū indicatis, & adnumeratis consignatisq; singulis; iussimus, ut quiduis horū ei daret, cui dandum esset, & cui nam quid daret, memoria cōplecteretur, & vbi quid reciperet, rursus vnde singula sumisset, reponeret. Minus autē promæ mandauimus alicui, posteaquam considerassemus, quæ nobis videretur & gulā quod adinet, maxime temperans, & in vino, & somno, & virorum consuetudine. Præterea quam memoria plurimum valere iudicarem, & prospiciendo, ne ob negligentiam a nobis puniretur, & considerādo, qua ratione gratum aliquid nobis faceret, ac vicissim ipsā honore a nobis adficeretur. Eam dē ut beneuolo esset erga nos animo consuefaciebamus, cōmunicando cū ea laticiam nostrā, quoties lacti essemus: ac vicissim, si quid accidisset triste, ad hoc illā quoq; aduocando. Instituebamus itidem, ut cupida & alacris esset ad augendam rem nostrā familiarem, dum quæ illa esset, non cælaremus, nostræq; fortunæ prosperæ participē faceremus. Etiā iusticiæ studiū excitabamus in ea, dū maiori iustos honore, quā iniustos prosequeremur; eosq; vitam agere tum opulentiorem, tum magis liberalem, quam iniustos, declararem. Atq; huic tali locum hunc adtribuebamus. Ceterum præter hæc omnia mi Socrates, ait, vxori meæ dixi, nullum esse horum omnium vsum, nisi studiose daret operā ipsā, ut hic ordo in singulis maneret. Quinetiam docebam illam, in vrbibus præclare constitutis non videri ciuib. satis esse, si leges egregiæ scribantur: sed deligi quoque custodes earum, qui omnes inspiciendo, legibus obtemperantes laudent, & aduersus eas delinquentes puniant. Quamobrem, inquit, hortabar ut existimarer, vxorem domo præfectā esse quasi legum custodem: ac vbi visum ipsi sit, iustrare vasa debere,

quemadmodum praesidij magister vigulum copias lustrari eidem explorandum esse, nū recte habeant omnia, quemadmodum senatus equos & equites explorat: etiam laudari ac ornari ab ipsa debere dignos tanquā a regina, pro ea quidem copia, quae adit, & probis incessi ac puniri eos, quos par esset. Præterea docebat, inquit, eā, non esse cur merito moleste ferret, si fortunas quod nostras adtineret, pl^o ei laboris imponerē, quam famulis. Ostendebam enim, seruos herilium facultatum carenus participes esse, quatenus eas gestēt, aut curent, aut custodiant: quū nemini concessus illarū sit usus, nisi cui tribuat hoc is, cuius sunt in potestate. Heri autem omnia sane, ac eiusdem est: uti singulis pro libitu suo. Qui ergo ex conseruatis hisce facultatib. commodum maximum perciperet, & maximū ex dissipatis detrimentum: ei curam quoque de his maximū conuenire declarabam. Quid autem, Ischomache: inquam ego, quum audisset hæc vxor tua, quo pacto tibi obtemperabat? Quid aliud, inquit, nisi quod respondit mihi, mi Socrates, non recte me de ipsa iudicare, si dum eam docerē fortunarum nostrarum curam habēdam esse, molesta me ipsi mandare putarē. Nā grauius longe futurū, dixisse illam aiebat, si præciperem, suarum ut rerū esset negligens potius, quā ut bona propria studiose curaret. Sic enim a natura cōparatum esse videtur, inquit, ut quemadmodum pudicæ modestæque mulieri suorum liberū curam habere facilius est, quā eos negligere: ita etiā feminae modestæ curam suscipere fortunarum suarum, quæ quia propriae sunt, exhilarāt nos, iucundius esse arbitrer, quam easdē negligere. Quæ quum vxorē ei respondisse, ait Socrates, audiuissē: ita me iuno amet, inquam, mi Ischomache, virilem vxoris tuæ animū esse demonstras. Etiā alia, subiecit Ischomachus, commemorare tibi de ea volo, magno ab animo præfecta: quā mihi celeriter, auditis quibusdā ex me, paruerit. Quæ nam? inquam ego, dic quaeso. Nā mihi longe iucundius est viuæ mulieris virtutem cognoscere, quā si mihi Zeuxis formosam feminā pictura expressam ostendat. Secundū illa Ischomachus: Quum igitur, inquit, aliquando eā conplexissē, mi Socrates, multū infricasse sibi cerussa, ut candidior etiā videretur, quā esset; multum itē rubricæ, ut quā esset reabse, rubicundior adpareret; atque etiā calceos haberet alios, ut procerior, quā esset a natura, videretur: Dic mihi

mibi mea vxor, inquam, utro modo me consortem facultatum amore digniorem iudicares: nū si eas ipsas tibi demonstrarem, ac neque gloriarer ampliores mihi esse, quā essent, neque quidquā caularē: an vero si fallere te conarer, narrando plura mihi bona esse, quam essent, ac adulterinum argentū ostendendo & monilia, quib. materia sub esset lignea, veresque purpureas coloris euani di, veras esse prædicarem? Tū illa continuo sermonē meum excipiens: Bona verba quaeso, inquit, ne tu mihi talis sis. Non enim te, si talis esses, ex animo cōplecti possem. Ergone, inquā ego, mea vxor, sic cōuenimus, ut inter nos etiam corporū esset communicatio? Sic homines aiunt, inquit. Vtro igitur modo, inquā ego, etiam corporis particeps viderer amore dignior, num. si corpus meū conarer tibi studiose curando sanū ac validum exhibere, ac re ipsa bono tibi colore præditus essem: an vero si oblitus minio, & oculis purpuris sublitis tibi me ostentarem, atque ita tecum versarer, ut te deciperem, cutisque loco minium tibi spectandum & adrectādum præberem? Equidem, respondit illa, neque minium lubentius adrectarem, quam te; neque purpuris colorem lubentius, quam tuum adspicerem; neque tuos oculos sublitas intuerer lubentius, quam sanos. Itaque me etiam putato, dixisse se narrabat Ischomachus, mea vxor, neque cerussa, neque rubricæ colore magis, quam tuo delectari: sed quemadmodū dii fecerunt, ut equis equi, bob. boues, oues ouibus gratissimæ sint; ita etiam homines purum hominis corpus esse iucundissimum putant. Atque hæc fraudes possint illæ quidem aliquo modo extraneos sic fallere, ut non conuincantur: verum eos, qui semper vna versantur, si decipere se mutuo conerunt, deprehēdi necesse est. Nam vel quum de lecto surgunt, deprehenduntur ante, quā orientur, vel coarguuntur a sudore, vel per lacrimas explorantur, vel per lauacionē prorsus oculis produntur. Quæ so-

* alij videntur, ostendendo illud viderem tibi. Sed ostenditur diloinon, non esse Xanophoniam, ut H. Steph. monuit. Verbum diloinon non est, nec reuicendum. Constat nos traditatas. A.

quidquid aliis recti⁶ sciret, docere: quod autem minus; ad-
discere: præterea pistorem inspicere: prome aliquid emeticen-
ti adscire: circumuentem spectare, nisi suo quæq; loco sita
sint. Hæc enim mihi videbatur simul & diligentia quædam
esse, & obambulatorio. Aiebam quoq; bonum esse exercitium,
macerare ac subigere farinam, vestes, & stragula excutere
atq; componere. Atq; hoc modo exercitum iucundius sum-
turam cibos dicebam, & valetudine commodiori vsuram,
& reuera cum colore venusto adparituram. Etiam facies ip-
sa si purior sit, ac decentius amicta, in contentione cū an-
cilla, non nihil incitationis habet; præsertim si malit ea spõ-
te gratificari, quã coacta obsequi. Quæ vero mulieres per-
petuo quadã cū grauitate desident, eæ faciunt, vt non aliter
de ipsis iudicetur, atq; de illis ornatis, ac fraude vtentibus.
Ac meã quidem vxorẽ mi Socrates, ait, scire debes ita nunc
instructã viuere, quẽ admodum ipsam ego docui, ac modo
tibi cõmemoro. * Tum ego: De vxoris quidẽ tuæ operibus,
inquam, mi Ischomache, primo loco satis audisse mihi vide-
or, ac vtriq; vestrũ valde laudabilia. Nũc tui muneris actio-
nes mihi exponito, inquã, vt & tu cõmemorando ea, de quib-
us magnam es gloriam consequutus, voluptatẽ aliquam
capias: & ego boni & honesti viri actionibus auditione co-
gnitis & animaduertis, si quidẽ id poterò, magnã tibi gra-
tiam habeã. Ego vero mi Socrates, inquit, perlubenter pro-
fecto sum tibi commemoraturus, quæ numquã non ago,
vt me corrigendo concinniorẽ efficias, si quid tibi nõ recte
agerẽ videbor. At enim qui par sit, inquam, me illum corri-
gendo concinniorẽ reddere, qui iam vir bonus & honestus
absolute sit elaboratus, præsertim quũ ego sim is, qui
hominum opinione nugatorie garriat, & aera meriatur;
849 & quod omnium ineptissimum videtur esse crimen, pau-
per adpelleretur. Atq; equidem, mi Ischomache, adpellatio-
nem hanc molestissime ferrem, nisi nuper equo Nicia illi-
us aduenã factus obuiam, multos ipsum spectatores sequi
vidissem. Quumq; quid complures de ipso dixissent, audi-
uissem: accedens equi curatorem, num magnas is equus
facultates haberet, quærebam. Ille me intuitus, vt qui tale
quid rogans satis sanus non effem: Qui facultates, ait, e-
quus habere possit: Ita tum ego his auditis oculos ad tollere
sum ausus propterea, quod fas sit etiam pauperem equum
bonum

Libri II.
Ciceronis
Oeconomi-
con
Xenophõte
principiũ,
quo præce-
pta patri-
familias
deus dan-
tur, qua
foris agere
debeat.
Sextus.

bonum esse, si quidem animum a natura bonum haberet.
Quamobrem mihi, cui & fas sit esse viro bono, penitus ex-
ponito actiones tuas: vt si quid audiendo animaduertere
possim, & ipse a die craftino incipiens imitari te coner. Ete-
nim is dies per commodus est, inquam, ad ordiendam vir-
tutem. Ludis tu quidẽ mi Socrates, ait Ischomachus. verum
ego nihilo minus tibi narrare conabor, quibus institutis ac
studiis enitar ego vitam hæc transire. Nã quia videor anim-
aduertisse, deos hominibus absq; rerum earum cogniti-
one, quæ suscipiendæ sunt, & perficiendi eas studio, nõ fas es-
se voluisse, vt prosperitate frueretur, ac prudẽtib. & studio-
sis partim concessisse felicitatem, partim non: id circo equi-
dem ordior a cultu diuino, atq; efficere conor, vt mihi pre-
canti fas sit & valetudinem bonam contingere, & corporis
robur, & honorem in republica, & beneuolentiã ab amicis,
& honestã incolumitatẽ in bello, & incrementũ diuitiarum
honestum. Quib. ego auditis: Tibi ne hoc curã est, inquam,
Ischomache, vt opulenti⁹ fias, ac magnas facultates nactus,
in earum curatione multum negotij habeas? Omipino, ait
Ischomachus, ea mihi curæ sunt, de quib. rogas. Nam mihi
iucundum esse videtur, mi Socrates, deos magnifice colere,
& amicis indigentibus prodesse, & urbem hanc, me quod ad-
tinet, opum ornamento non carere. Sunt illa sanẽ præclara,
inquam, Ischomache quæ commemoras, hominisq; valde
potẽtis. Quid ni enim? quum multi sint, qui sine aliorũ ope
ne viuere quidẽ possint; multi boni consulant, si parare pos-
sint, quantum ipsis sufficiat. At vero qui non modo domum
suam administrare possunt, sed etiã non nihil facere lucri, de
850 quo & reipublica ornamentum accedat, & amici subleuentur;
cur illi non & copiosi, & potentes existimari debeant?
Eaimuero, inquam, plerique prædicare viros huiusmodi
possimus: verum tu mihi dicitis, Ischomache, vnde cepisti,
quo pacto valetudinem curas: quo pacto corporis robur?
quo pacto licet tibi honeste etiam e bello incolumi euade-
re? Nam de ratione rei faciendæ mihi satis erit, inquam, vel
deinceps aliquid audire. Hęc omnia, subiecit Ischomachus,
semetipsa consequuntur, mi Socrates. Nam qui quo vesca-
tur satis habet, is laborando cibos conficiens, recte mihi
valetudinem suam posse cõseruare videtur, & maius robur
adquirere; ac si res bellicas exerceat, honestius incolumis

cuadere: deniq; consentaneum est, rem familiarem huius magis auferere, si quidem recte sua curet, ac non remissionem ignauiorq; fiat. Hactenus ego te adsequor, inquam, Ischomache, quod hominem laborando cibos conficientem, & curam adhibentem, & exercentem se, magis bona consequi dicis. At quo labore utaris, ut & valetudo comoda, & robur corporis tibi contingat, quoq; pacto te bellicis in rebus exerceas, quo studio efficias, ut copiosi abundes, quibus tui amicis prodesset, tui vires aliquas huic civitati possis addere: hæc, inquam, perlubenter velim querendo percipere. Ego vero mi Socrates, ait Ischomachus, surgere de lecto consuevi, quo tempore adhuc domi reperturus sum aliquem, quem forte me videre necesse sit. Ac si quid in urbe sit agendum, id in hunc modum obambulans efficio. Sin rei necessaria nihil sit, quod in urbe geratur, equum puer ante me rus deducit, ego vero iter hoc quo rus eo, loco ambulationis fortasse rectius utor, mi Socrates, quam si in xysto deambularer. Posteaquam rus venio, siue qui mihi serunt, seu nouales instruunt, siue feminant, seu fructus important, inspectis omnibus, quo pacto fiant singula, corrigendo concinnius facio, si quid operæ præsentis melius teneo. Secundum ea plerumq; consensu equo quam simillimas iis, quæ in bello necessariae sunt, equitationes instituo, neq; transuersa, neq; accliuia, neq; fossas, neque aquarum ductus vito. Atq; interea curam adhibeo, ne facientem hæc equum claudum efficiam. His peractis equum puer voluntarium domum abducit, simul rure secum ferens in urbem, si quo nobis opus est. Ego vero nunc pedetentim incedens, nunc currens domum ut veni, strigile utor. Deinde tantum mi Socrates, in prandio sumo, ut eum diem neq; vacuus, neq; valde repletus exigam. Ita me luno amet, inquam, facis hæc ita tu, Ischomache, ut omnino mihi placeant. Nam eodem tempore uti adparatu, qui & valetudini & viribus conducatur, itemq; exercitatioibus uti ad rem militarem pertinentibus, & curatione operum: eorum vero nihil est, quod non admirandum mihi videatur. Etenim te recte hæc singula suscipere, satis magna de te indicia præbes. Nam & commoda valetudine utentem te plerumq;, robustumq; Deum beneficio videmus; & inter peritissimos artis equestris, ac opulentissimos recenseris te scimus. Hæc igitur, mi Socrates, ait, quam agam, vehementer multorum calumniis exagitor. Tu vero fortasse dicturum me putas,

*Hæc voce
Sic. Vitru
nubur, eaq;
porticus
significa
tur, in qua
per hyc
memora
theleia se
exercent.*

851

quod a multis vir bonus & honestus adpeller. At hoc quoq;, inquam, Ischomache, querere volebam, ecquid operæ studiumq; ponas in eo, ut si quando sit opus, rationem reddere tuarum actionum, & vicissim ab aliis exigere possis. Tu vero, mi Socrates, inquit, non id ipsum me perpetuo meditari putas? defendedi quidem mei rationem, dum nemini sum iniurius, atq; etiam pro viribus meis bene de multis mereor. Accusationes vero quorumdam ut instituiam, non meditari tibi videor, quam priuatim multos iniustos esse animaduertam, & nonnullos etiam erga rem publicam, nemine interim bene mereri volere? An autem mediteris hæc etiam oratione exponere, velim mihi significes, Ischomache. Equidem, ait, mi Socrates, in dicendo me exercere non desino. Nam siue accusantem aliquem in familia, seu defendentem se audiero, quidquid mentiat, redarguere conor: vel de aliquo ad amicos quoror, vel aliquem laudo, vel necessarios quosdam reconcilio, dum offendere ipsis enitor, potius eis conducere, ut amici sint, quam hostes. Quum militiam prætori adsumus, increpamus aliquem, vel causam aliquis defendimus, si præter meritum culpa in eum confertur; vel inter nos mutuo accusationes instituiamus, sic cui honos immerito defertur. Sæpenumero etiam consultantes, quæ agere cupimus, laudamus, quæ nolumus agere, vituperamus. Iam vero, mi Socrates, etiam sæpenumero distincte factum est de me iudicium, quid me perpetui, quidue mulæ nomine oporteret exsoluere. A quonam inquam ego, mi Ischomache. Nam equidem hoc antehac ignorabam. Ab uxore, inquit. Er quonam pacto inquam ego, causam agis? Quum vera dicere conducit, egregie admodum: quum falsa, causam deterioiorem, mi Socrates non possum profecto meliorem facere. Fortasse non potes, inquam ego, quod falsum est, verum facere. Verum num te, Ischomache, detinco discedere volentem? Non profecto, mi Socrates, ait. Etenim prius, quam penitus finis concionis fuerit, discessurus non sum. Vehementer enim profecto caues, inquam, ne cognominatum illud, quo vir bonus & honestus adpellaris, amittas. Nam tamen istam fortasse multa tibi necessario curanda sunt, quia tamen ita conuenit inter vos, hospites illos oppeteris, ne mentiaris. At qui mi Socrates, ait Ischomachus, ne illa quidem negliguntur, de quibus tu loqueris. Quippe villicos in præ-

852

diis habeo. Virum vero, inquā, Ischomache, quum villico tibi est opus, exploras an alicubi sit quispiā ad hanc procreationem idoneus, eumq; das operā vt emas; veluti quū fabrico tibi est opus, fat scio sicubi peritū fabricæ noueris, eum te operam dare vti compares: an verō ipse villicos tuos inusti

** Hec ita M. Tullii: Ego vero ipse inlustro. Etenim qui me absente in meū locum substituitur, & vicarius meā diligentie succedit: is ea, qua ego sci re debet.*

tuis? * Ego ipse profecto, mi Socrates, ait, in hoc incumbo, vt eos instituam. Nam si quis talis esse debeat, vt me absente rem meam satis idonee curet, quid eum scire aliud, quam me ipsum oporteat? Quippe si sum ego satis ad hoc idoneus, vt præsum operis illis; etiam alium scilicet docere possum, quæ ipse teneo. Primum igitur, inquā ego, necesse est beneuolo sit erga te ac tuos animo, si quidem eius præsentia tuo loco sufficere debeat. Nam sine beneuolentia quisnā scientiæ procuratoriæ fuerit vsus, cuiusmodi tandē illa sit? Nullus profecto, inquit Ischomachus. Verum ego primū sic eos conor instituere, vt erga me meosq; beneuolo sint animo. At obsecro te per deos immortales, inquā, quo pacto quæcunq; vis, doces; vt beneuolentia te, tuosq; cōplectatur? Benefaciendo, ait, quorū boni alicuius copiam dii nobis largiuntur. Ergo tu dicere vis, inquā, in eis, qui bonis tuis fruuntur, beneuolentiam erga te excitari, atq; illos bene tibi facere velle. Esse enim, mi Socrates, instrumentum hoc beneuolentiæ optimū video. At si quis beneuolentiā erga te concipiat, inquam, Ischomache, an propterea satis ad procreationem erit idoneus? An non vides, quum homines, vt ita dicam, vniuersi bene sibi velint; multi tamen sint, qui curā adhibere nolint, vt ea bona consequantur, quæ sibi cupiāt euenire? Ego vero, inquit Ischomachus, quum tales villicos constituere volo, etiā eos doceo curam adhibere. Qui hoc quæso per Deos, inquam. Etenim id ego plane sub doctrinā non cadere putabam, vt quis diligens efficiatur. Sane fieri non potest, mi Socrates, ait, vt quis ferie quadam omnes diligentes esse doceat. Quinam igitur, inquam ego, doceri possunt? Velim omnino mihi hos perspicue indices. Primum eos, ait, mi Socrates, qui a vino sibi temperare nequeunt, diligentes efficere non potes. Nam ebrietas obliuionem omnium, quæ agi oportet, inducit. Num igitur, inquam ego, qui ab hoc se continere non possunt, soli diligentes esse nequeunt, an & alij quidam? Profecto, ait Ischomachus, etiam illi, qui somno moderari non possunt. Quippe nec ipse

853

dormiens facere, quæ debebat, nec alios ad hoc posset impellere. Quid igitur? inquā ego, soli sunt hi, quibus hæc diligentia tradi non potest, an præterea quidam alij? Sane mihi videntur, ait Ischomachus, etiam illi, qui perditæ rebus veneris dediti sunt, vt alterius rei maiorem curam habeant, quam illius, doceri non posse. Nam neque spes, neque cura reperiri alia iucundior facile potest, quam sit amoris occupatiō: nec inuenire supplicium grauius in procliu est, quam si rerum expediendarum cura suis ab amoribus aliquis auocetur. Quam obrem quoscumque tales esse animaduerto, de iis remissius ago, vt ne quidem coner ipsos procuratores constituere. Quid autem, inquam ego, si quibus inest amor lucrificandi, num & illi ad intentionem in rebus rusticis institui nequeunt? Non profecto, ait Ischomachus, nequeunt, immo facillime ad hoc studium deduci possunt. Quippe nulla hæc opus est aliare, nisi vt eis dumtaxat ostendas, fructuosam esse diligentiam. Ceteros autem, inquam ego, si & iis in rebus sint continentēs, in quibus hoc ab ipsis requiris, & quæstus mediocriter cupidus sint, quo tam dem pacto doces, vt pro arbitrio tuo sint diligentes? Per sane simpliciter, ait, mi Socrates. Nam quum eos diligenter sua curare video, non solum collaudo ipsos, sed etiam vt ornem honore aliquo, do operā: sin negligentes esse, dicere ac facere conor id, quod eos mordeat. Age vero, inquam, Ischomache, non nihil ab hac oratione deus, qui ad diligentiam instituuntur, despectens, etiam illud mihi de instituendi ratione declarato: num fieri possit, vt quis ipse negligens alios efficere diligentes possit? Nequaquam, ait Ischomachus, nulloque modo magis, quam si quis ipse musicæ imperitus, alios efficere musicos velit. Est enim difficile, doctore non recte monstrante discere, vt bene aliquid efficias; itidem quum exemplum negligentie dominus suppeditat, difficile est seruum diligentem fieri. Atque breuiter vt dicam, futilis domini seruos numquam fuisse frugi animaduertisse videor. Frugi autē domini seruos equidem nullius momenti quosdam vidi, non tamen tales, qui suis heris detrimento non essent. At qui reddere quosdam velit ad attentionem idoneos, eum & inspicere opera necesse est, & in ea inquirere, & nō illubenter auctorum, quæ bene perfecta sunt, gratiam referre, & non ve-

dormiens facere, quæ debebat, nec alios ad hoc posset impellere. Quid igitur? inquā ego, soli sunt hi, quibus hæc diligentia tradi non potest, an præterea quidam alij? Sane mihi videntur, ait Ischomachus, etiam illi, qui perditæ rebus veneris dediti sunt, vt alterius rei maiorem curam habeant, quam illius, doceri non posse. Nam neque spes, neque cura reperiri alia iucundior facile potest, quam sit amoris occupatiō: nec inuenire supplicium grauius in procliu est, quam si rerum expediendarum cura suis ab amoribus aliquis auocetur. Quam obrem quoscumque tales esse animaduerto, de iis remissius ago, vt ne quidem coner ipsos procuratores constituere. Quid autem, inquam ego, si quibus inest amor lucrificandi, num & illi ad intentionem in rebus rusticis institui nequeunt? Non profecto, ait Ischomachus, nequeunt, immo facillime ad hoc studium deduci possunt. Quippe nulla hæc opus est aliare, nisi vt eis dumtaxat ostendas, fructuosam esse diligentiam. Ceteros autem, inquam ego, si & iis in rebus sint continentēs, in quibus hoc ab ipsis requiris, & quæstus mediocriter cupidus sint, quo tam dem pacto doces, vt pro arbitrio tuo sint diligentes? Per sane simpliciter, ait, mi Socrates. Nam quum eos diligenter sua curare video, non solum collaudo ipsos, sed etiam vt ornem honore aliquo, do operā: sin negligentes esse, dicere ac facere conor id, quod eos mordeat. Age vero, inquam, Ischomache, non nihil ab hac oratione deus, qui ad diligentiam instituuntur, despectens, etiam illud mihi de instituendi ratione declarato: num fieri possit, vt quis ipse negligens alios efficere diligentes possit? Nequaquam, ait Ischomachus, nulloque modo magis, quam si quis ipse musicæ imperitus, alios efficere musicos velit. Est enim difficile, doctore non recte monstrante discere, vt bene aliquid efficias; itidem quum exemplum negligentie dominus suppeditat, difficile est seruum diligentem fieri. Atque breuiter vt dicam, futilis domini seruos numquam fuisse frugi animaduertisse videor. Frugi autē domini seruos equidem nullius momenti quosdam vidi, non tamen tales, qui suis heris detrimento non essent. At qui reddere quosdam velit ad attentionem idoneos, eum & inspicere opera necesse est, & in ea inquirere, & nō illubenter auctorum, quæ bene perfecta sunt, gratiam referre, & non ve-

854

rer merito illum supplicio adficere, qui negligēs sit. Etiam illud mihi hominis barbari responsum præclarum videtur, quum rex equum nactus bonum, quem cuperet, quamprimum saginari, quemdam in primis equestris rei peritum interrogaret: quidnam equum celerrime pinguem efficeret. Fertur enim is respondisse, Oculus domini. Sic mihi videtur, Socrates, etiam alia domini oculus quam maxime pulchra & egregia efficere. Ceterum ubi, inquam ego, iam alicui vehementer inculcaueris, diligenter esse curanda, quæ tu velis; num is idoneus ad procurationem erit? an & aliud quidpiam præterea discendum erit ei, si quidem villicus esse satis aptus velit? Erit profecto, inquit Ischomachus. Nam restat, vt & quid, & quando, & quo pacto sit agendum, intelligat. Nam absque hoc sit, quis villici usus potior fuerit, quam medici, qui haberet ille quidem ægrotantis alicuius curam, tum mane, tum vesperi eum conueniendo; verum quid ægrotus facere possit, quod ei conducatur, nesciat: Quod si didicerit, inquam ego, quo pacto faciēda sint opera, num adhuc aliquid desiderabitur, an iam talis villicus tibi absolutus erit? Equidem arbitror, ait, discendam ei esse rationem imperandi operariis. Num igitur, inquam ego, tu quoq; villicos instituis, vt ad imperandum sint idonei? Sane id enim facere, ait Ischomachus. Quæso te per Deos, inquam, quo pacto eos instituis in hoc, vt rationem regendi alios teneant? Sane vulgariter, ait, mi Socrates, quo fit, vt fortassis etiam hæc audiens, risurus sis. Certe, inquam ego, minime risu digna res est, Ischomache. Nam qui efficere quosdam potest idoneos ad imperandum hominibus, eum parat etiam herilem quamdam disciplinam posse tradere; quam qui teneat, possit item tradere regiam. Itaq; non irisionem, sed magnam laudem mereri videris, qui hoc efficere possis. Cetera igitur animalia, mi Socrates, ait, duabus hisce rebus parere discunt: partim quod, ubi nolūt obtemperare, puniuntur; partim quod, ubi alacriter obsequuntur, benigne cum eis agatur. Ita pulli equorum obædendo domitoribus suis ea re discunt, quod quum parent, suaue quid consequantur: contumaces autem, molestias quasdam experiantur, donec voluntati domitoris obsequantur. Etiam catelli, qui hominibus & intelligentia & lingua longe sunt inferiores, nihilominus & circumacursum, & saltando se in

caput

caput deuoluere, & alia multa eodē hoc modo discunt. Nam ubi parent, aliquid eorum, quæ experunt, consequuntur: ubi vero negligēter se gerunt, dant pœnas. Homines autem etiā oratione reddi obædientiores possunt, si quis demonstrat ipsis expedire, vt pareant. Seruis ea quoque disciplina, quæ belluina videtur esse, valde conducit ad hoc, vt parere discant. Nam si gratificeris cupiditatibus gulæ ipsorum, multum apud eos effeceris. Naturæ autem ambitiosæ etiam laude exacuuntur. Nam in nonnullis ingeniis non minor est fames laudis, quam in aliis cibi ac potus. Quum igitur eos docens, quos villicos volo constituere, ipse illa præsto, quibus effecturum me puto, vt homines magis obsequentes habeam: etiam hac ipsos in parte iuno. Nam & vestes, & calceamenta, quæcumque tribuenda sunt operariis, non omnia fieri æqualia curo, sed quædam deteriora, quæ dā meliora: vt rectius se gerentem melioribus ornem, & peiori dem deteriora. Videtur enim mihi, mi Socrates, inquit, omnino in bonis magnum quemdam animi mororem oriri, quum opera per se fieri vident, ac nihilominus æqualia secum præmia consequi eos, qui quum opus est, neq; laborare, neq; adire pericula volunt. Quamobrem nequaquam meliores cum deterioribus præmiis æqualibus dignor, ac villicos meos laudo, quum eos optima distribuissē video in maxime dignos: in quem vel per adulationes, vel alia quam inuili gratificatione video potiorem honorem consequutum; id equidem non negligo, sed obiurgo villicum, eumque docere, mi Socrates, conor, fieri ea ne cum ipsis quidem commodo. Quum autem, inquam ego, villicus tibi satis, Ischomache, ad imperandum aliis idoneus factus est, vt iam illos obsequentes reddere possit; num illum iam perfectum tibi putas, an adhuc aliquid in eo desideratur, qui hæc, quæ tu narraſti, habet? Desideratur profecto, inquit Ischomachus, nimirum herilibus a rebus vt abstineat, neq; quidquā furto subtrahat. Nā si is, qui fructus habet in manibus, aufit eos sic interuerrere, vt qui relinquuntur, operibus rusticis nō proficiat; cui quæso fuerit vsui cura huius in agricultura? Num igitur, inquā ego, hæc quoq; iustitiā tu docēdā suscipis? Omnino, ait Ischomachus. Neq; tamē oēs ad parendū huic doctrinæ satis promptos inuenio. Quosobrem partim ex legibus Draconis, partim Solonis quædā adsumere

356

conor, quibus efficiam, ut in iustitia famuli mei proficiant. Videntur enim mihi etiam hi viri multas leges de iustitia doctrinæ huius condidisse. Nam perscripserunt, multandos esse, qui furtum faciant, ac deprehenso esse vincendos, morteque adficiendos, qui adgrediantur. Quamobrem perspicuum est, eos has leges sic perscripsisse, ut qui turpem illum quæstum vellent iniustus inuilem reddere. De his igitur quædam producent, atque alia de legibus regis, famulos efficere iustos in iis tractandis enitor, quæ in manibus habent. Nam illæ quidem leges, tantum poenas delinquentibus constituunt; at regis non iniustos tantum puniunt, sed iustis etiam emolumentum adferunt. Quo fit, ut plerique iniusti, dum iustos locupletiores esse factos vident, præsertim quia lucri sunt cupidi, egregie se continent, ne quid iniuste faciant. Quos autem animaduerto beneficiis adfectos, nihilominus iniusta moliri; illis, ut insaniabilis auariciæ hominibus, uti deinceps desino. Rursum quos animaduertero non tantum elatis esse animis, quod ob iustitiam meliori conditione sint, sed etiam laudaria me cupere: hos velut ingenuos tracto, neque diuites tantum facio, sed etiam honore prosequor, ut viros bonos & honestos. Nam in hoc mihi, Socrates, differre vir honoris cupidus a lucri cupido videtur, quod laudis honorisque causa & labores suscipere, quum opus est, velit; & adire pericula & a turpibus lucris abstinere. Sed enim posteaquam hoc alicuius animo indidisti, ut prospere tibi omnia cedere velit, atque etiam ut curam adhibeat ad perficiendum hæc tibi, ac præterea parata sit ei scientia, ut opera singula maiori cum utilitate fiant, fit etiam ad regendum factus per te idoneus, denique maxima copia tibi terra nata exhibeat icidem, ut tu ipse tibi: non iam amplius de hoc interrogabo, num quid in eo desideretur. Nam mihi videtur hoc modo villicus esse quantius pretij, qui quidem talis sit. Verum hoc, inquam, Ischomache, ne omiseris, quod a nobis dicendo leuissime percursum est. Quid hoc est? ait Ischomachus. Dixisti scilicet, inquam, maximum esse quiddam discere, quo pacto sint elaboranda omnia. Quod nisi fiat, ne studij quidem & curæ aiebas vsum vllum esse, nisi quis videlicet intelligeret, quæ, & qua ratione facienda sint. Tum Ischomachus: Tune me, inquit, artem ipsam agriculturæ iam

iam docere iubes Socrates? Nimirum, inquam ego, hæc ea est, quæ peritos ipsius locupletes efficit; imperitos autem, tametsi magnopere laborent, nihilominus in rerum inopia vitam agere finit. Ergo iam, mi Socrates, quæ artis huius erga homines fit benignitas, audies. Nam quo pacto non generosum sit aliquid, eam & vtilissimam esse, & exercendo iucundissimam, & pulcherrimam, & acceptissimam tum diis, tum hominibus, ac præter hæc etiam facillimam ad perdiscendum? Nimirum & animalia generosa vocamus, quæ cumque quum pulchra sint, & procera, & vtilia, mansueta sunt erga homines. At enim ista, inquam, Ischomache, quo pacto abs te sunt exposita, satis intellexisse video, quomodo scilicet villicus instituendus sit. Nam didicisse me arbitror, quæ ratione dixeris efficiendum, ut beneuolo sit erga te animo, & diligens, & ad regendum idoneus, & iustus. Quod autem aiebas, discendum esse illi, qui recte rem rusticam curare velit, quæ faciunda sint, & quomodo, & quando singula: ea mihi videmur, inquam, leuius non nihil oratione nostra percurrisse. Perinde ac si dicas, esse necessarium, ut litteras sciat is, qui scribere, quæ dictantur, & scripta relegere velit. Nam his auditis, equidem huic litteras esse notas oportere, audiuerim: id vero si sciam, nihilo magis, mea quidem sententia, litteras sciuerō. Sic nunc quoque peritum esse debere illum agriculturæ, qui curationem eius recte suscipere velit, facile persuasus sum: sed quum id scio, nihilo magis tenco, quo pacto agricultura sit exercenda. A deo quoque si statuerō mox agrum colere, similis esse mihi videbor medico, qui circumeat ille quidem, & agrotantes inspiciat; verum nihil sciat, quod eis sit vsui. Quapropter ne talis sim, inquam, ipsa me agriculturæ opera doceto. Enimvero mi Socrates, ait, non sic ad discendum agricultura difficilis est, ut artes ceteræ, quibus discendis prope consumi necesse est prius, quæ discipulus exercere opus possit, quod ipsi alendo satis sit: sed partim operarios inspiciendo, partim audiendo tantum mox cognoueris, ut etiam alium, si velis, docere possis. Quinetiam arbitror, inquit, ne ipsum quidem te scire, quod magnam eius partem iam veneas. Næ ceteri quidem artifices aliquo modo cælant ea, quæ sunt in arte cuiusvis opportunissima: verum ex agricolis qui egregie conferit, maximam voluptatem capit, si eum alius ad-

spesctentidem putabis de eo, qui semina rectissime spargit. Quod si etiam roges de iis, quæ pulcherrime sunt elaborata, nihil te calabit, quo pacto singula fecerit. Adeo, mi Socrates, ait, etiam mores quod ad tiner, agricultura generosissimos efficere videntur illos, qui in ea versantur. Enimvero, inquam ego, pro cæmum ipsum pulchrum est, neq; auditorem ab interrogando auerret. Tu vero propterea, quod decorum sit discere, multo magis eam mihi enarrato. Nam tibi turpe non est, quæ facilia sunt, docere: sed mihi longe turpius, ea nescire, præsertim quum sint utilia. * Primum igitur, ait, mi Socrates, demonstrare tibi volo, non esse difficile, quod in agricultura maxime varium esse prædicat, qui de illa plurimum verbis disserunt, quum eam exercendo non adtingant. Aiunt enim illi, qui agrum recte colere velint, primum soli naturam esse debere cognita. Ac recte quidem, inquam ego, id ipsum aiunt. Nam qui compertum nõ haber, quid ferre solum possit: is etiam, mea sane sententia, quæ semina spargenda, quid conferendum sit, scire non poterit. Id vero, subiecit Ischomachus, vel alieno in solo licet cognoscere, quid ferre vel possit, vel non possit, si quis & fructus & arbores inspiciat. Posteaquam vero quis hoc cognouit, non amplius cum Deo bellum expedit gerere. Non enim id, quo indiget, seminando & conferendo, maiorem victus copiam consequetur: quam quantam solum lubens proferet ac educabit. At si ob ignauiam possessorum vires suas declarare nequeat, sæpenuero ex loco vicino veriora de eius natura cognosci possunt, quam si vicinum aliquem interrogas. Quinetiam incultum si sit, nihilominus naturam suam indicat. Etenim quod producit etiã agrestes fructus pulchros, si colatur, mites quoq; fructus pulchros proferre poterit. Ac soli naturam hoc modo etiam ij, qui agriculturæ non admodum periti sunt, discernere possunt. Enimvero hac in parte, inquam, Ischomachæ, tatis iam mihi confidere video; vt metuendum non sit, ne quod soli naturam cognitam non habeam, abstinendum mihi sit ab agricultura. Nam recorder, quid piscatores faciant, qui quid in mari occupentur, neque consistant ad inspectionem, neque lente progrediantur, sed rura cursu prætereant: nihilominus vbi fructus soli vident, haudquaquam pronuntiare de solo, quodnam bonum, quodve malum sit, dubitant.

* Liber 3.
Oeconomi-
con Ci-
ceronis è
Xenophõte
agricultu-
ræ cõtinet.
Seruim.

859

bitant: sed hoc vituperant, illud laudant: Adeoque video illos eodem modo de bono solo pronuntiare, quo solent agriculturæ periti. Vnde vis igitur, inquit, mi Socrates, v incipiam de agricultura tibi quædam in mentem reuocare? Nam futurum scio, vt quo pacto colendus sit ager, indicatus sim tibi, qui horum maximam partem sciat. Videor, inquam, primum hoc libenter scire cupere, mi Ischomache, quandoquidem hominis est maxime sapientiæ studiose, quo pacto, si ita lubeat, terram exercendo maximam hordei, maximam tritici copiam consequi possim. Ergone nostri, noualem præparari oportere ad fauonem? Noui, inquam. Quid igitur, ait, si solum hyemis tempore incipiamus arare? At vero, inquam ego, tum non nisi lutum fuerit. Num igitur æstate tibi faciendum id videtur? Durior, inquam, erit terra, quam vt moueri a iumentis possit. Fortassis igitur, inquit, verno tempore fuerit hoc opus inchoandum. Nimirum consentaneum est, inquam, tum solum maxime motum diffundi. Immo etiam herbam ipsam aratro inuersam, mi Socrates, ait, tunc sumi quidem aliquid solo suppeditare; sed nondum semen de se spargere, de quo possit aliquid enasci. Nam mea sane sententia, puto id quoque intelligi posse, si bona futura sit noualis, necessario puram a materia esse debere, ac ad solem maxime tostam. Ominino, inquam, existimo debere ad hunc modum hæc sese habere. Tunc vero putas, inquit, aliter fieri ea posse potius, quam si quis sæpissime per æstatem terram inuertat? * Equi-
de accurate scio, inquit, nullo modo magis fieri, vt materia
summo in solo adpareat, & ab æstu exsicceretur, solum vero a
sole torrearur; quam si quis terram æstate media, atque et-
iam in meridie iumentis moueat. Quod si homines fodien-
do noualem faciant, ait, an non perspicuum est, eos quo-
que solum a materia separare debere? Ac materiam quidẽ,
inquam ego, proicere, vt in agri superficie arefcat: terram
autẽ inuerrere, vt pars eius cruda torrearur. De nouali, in-
quit, vides mi Socrates, vtriq; nostrum eadem videri. Vide-
tur sane, inquam ego. De sementis autem tempore, num aliquid aliud statuis, ait, mi Socrates, quam id eius esse tem-
pus, quod omnes superiorum ætatum homines experti, in-
tendemque qui nunc viuunt, experiundo optimum esse a-
nimaduertunt? Nam quum autumnus tempus aduenerit,

860

* Cicero ad
pud Noni-
um. Nullo
modo faci-
lius arbi-
tror posse
neq; her-
bas aref-
cere et in-
terfici, ne-
que terram
ab sole per-
coqui.

* *Plinius*
li. 18. c. 25.
Xenophon
non ante
[serendas
ait fruges]
quā Deus
frugum de-
derit.
Hoc Cice-
ro Nouem-
bris imbre
fieri inter-
pretatus.
est.

861

* homines omnes ad Deum respiciunt, quando terra irrigata feminandi potestatem eis facturus sit. Et sunt certe, inquam ego, mi Ischomache, omnes in ea sententia homines, ut sua quidem cum voluntate nequaquam arido in solo semen iaciant: nimirum quod multis cum damnis confictati essent, qui prius sementem fecerant, quā iussa a Deo fuissent. Ergo in his, inquit Ischomachus, omnium hominū eadem est sententia. Nimirum quā Deus docet, inquam ego, in iis accidit, ut consentiamus. Verbi gratia, videtur omnibus melius esse, ut hyeme vestes crassiores, si quidem possint, homines gestent. Etiam tum stantur omnes ignē accendendum esse, si ligna suppetant. Verum in hoc, ait Ischomachus, valde dissident multi, mi Socrates, num optima sit sementis præcox, an media, an ferotina. Deus ipse, inquam ego, non eodem ordine an nos vertit, sed hic præcoxi sementi commodissimus est, ille mediæ, alius ferotinae. Tu ergo, mi Socrates, ait, utrum ducis vnam ex his sementibus eligendam esse, siue quis multum, siue parum seminis iaciat: an facto a maxime præcoxe initio, feminandum usque ad maxime ferotinam? Tum ego: Mihi vero videtur, inquam, Ischomache, optimum esse, ut omnis sementis participes simus. Nam longe melius esse arbitror, semper tantum frumenti accipere, quantum satis sit: quam aliquando admodum multum, aliquando ne tantum quidem, quantum sufficiat. Ergo tu, ait, hac etiam in parte mecum eadem es in sententia, mi Socrates, discipulus scilicet cum doctore, & quidem ante me, quid tui esset iudicij, pronuntians. Quid vero? inquam ego, num in semine iaciendo varia quædam ars inest? Omnino, mi Socrates, ait, hoc etiam consideremus. Nam de manu quidem semen esse proiciendum, opinor te quoque scire. Nimirum, inquam, hoc vidi. At proicere alij æqualiter possunt, ait, alij non possunt. Hoc igitur, inquam ego, indiget exercitatione, perinde ac citharædorum manus, ut inseruire voluntati animi possit. Omnino, inquit. At si fuerit, ait, solum aliud tenuius, aliud densius. Quid hoc, inquam, dicis? Num tenuius vocas quod est imbecillius, densius autem, quod robustius? Hoc ipsum, inquit, dico. Atque adeo te interrogo, num seminis tantumdem utrique solo mandaturus sis, vel utri plus? Equidem, inquam, vino fortiori plus aquæ adfundere soleo:

& ho-

& homini robustiori plus oneris, si quid portandum sit, imponere: ac si qui sint alendi, mandaturus sim, ut plures alant ij, quibus facultates sint maiores. At si solum imbecillū robustius fiat, inquam, num plus iniiciendū sit frugum, perinde ac in iumenta, doceto me. Tum sublato risu Ischomachus: Ludis tu quidem, Socrates, ait. Verū hoc scias velim, si iacto aliquo in terram semine, deinceps ubi multum e coelo nutrimenti solum habuerit, herba de semine enata rursus solum aratro inuenteris: futurum id solo pabuli loco, ac tamquam de stercore robur ei accedet. Quod si autem solū de semine profus fruges producere sinas, difficile est solo imbecillo multum frugum tandem producere: sicut & imbecilla sui difficile est multos porcellos maiusculos alere. An tu hoc dicis, inquam, Ischomache, solo imbecilliori minus seminis mandandum esse? Ita profecto mi Socrates, inquit, tuq; adeo fateris hoc, qui dieis, solere te omnibus imbecillioribus minus negotiorum imponere. At sarcula, inquam ego, quam obrē frugibus immittitis Ischomache? An scis, inquit, hyemis tempore magnam esse aquarum copiam? Cur non? inquam ego. Ponamus ergo fruges aliquas ab his tegi, in fuso limo, ac radices quædā nudari a fluxione. Non nunquam & materia per aquas vna cum frugibus erumpit, easque suffocat. Hæc, inquam, omnia fieri consentaneū est. An non igitur, ait, heic tibi fruges ope quadam egere videntur? Omnino, inquam. Quid autem agendo videntur tibi oppressis limo succurrere posse? Si solum, inquam, leuius fecerint. Quid illis, quibus radices nudatæ sunt? Terram vitissim adgerendo, inquam. Quid si materia cum frugibus enata eas suffocer, nutrimentumque illis erpuerit, quemadmodum fuci profus inutiles diripiunt ea, quæ apes pro nutrimento sibi elaborata reposuerunt? Oportet, inquam ego, propter nutrimentum frugum excidi materiam illam, quemadmodum fucos ex aluearibus eiici necesse est. Ergo ne tibi, inquam, ratione quadam consentanea videmur sarcula frugibus immittere? Omnino. Verum equidem cum animo meo cogito, inquam, Ischomache, quale quiddam sit, apte similitudines adplicare. Nam tu valde me ad iram aduersus materiam commouisti, posteaquam fecisti fucorum mentionem, multo certe magis, quam tempore de ipsa materia diceres. Sedenim, inquam, ab hoc iam tempore fru-

pp

ges erunt demetede. Quamobrem si quid habes hac etiam in parte, doceto me. Nisi quidem, ait, adpareat heic etiam eadem te scire, quæ mihi cognita sunt. Fruges quidem resecandas esse nosti. Quid ni nossem? inquam. Num igitur eas ita resecas, ut sitis ubi ventus spirat, inquit, an contra ventum? Non certe contra hunc, inquam. Nam & oculis & manibus molestia quædam exhibetur, si quis aduersus paleas & aristas metat. Num item malis summos culmos præcidere, an prope terram? Si breuis, inquam, sit culmus, equidem inferius abscinderem, ut palearum maiorem copiam consequerer: at si procerus, recte me facturum arbitror, si eum in medio resecem; ut neq; trituranibus labor superuacaneus addatur, neque ventilantibus. Quid item in solo relictum est, arbitror exustum aliquam solo utilitatem adferre: & in sinum cõiectum, eum ipsum aucturum. Vides, inquit, mi Socrates, quo pacto tanquam in ipso facinore deprehendaris, quippe qui etiam de messe scias eadem, quæ ego? Videor sane, inquam, & considerare luber; num etiam triturandi rationem tencam. Scis igitur, ait, iumenta ad trituram adhiberi. Quid ni? inquam. Nosti etiam omnia pariter adpellari iumenta, boues, mulos, equos. At que hæc existimas nihil aliud scire, nisi inter agendum frumenta calcare? Quid enim aliud, inquam ego, scire possint iumenta? Ut autem comminuantur id, quod comminui debet, atque tritura fiat æquabilis, cui nam, mi Socrates, hoc tribuis? ait, Haud dubie, inquam, trituratoribus. Nam & inuertendo, & subiiciendo pedibus ea, quæ necdum trita sunt, semper scilicet id, quod exæquari oportet, egregie exæquauerint, remque maturime confecerint. In his ergo, ait, nihil est quod tu minus, quam ego, scias. Secundum hæc mi Ischomache, inquam ego, ventilando frumentum purgamus. Tu vero mihi dicitis mi Socrates, ait Ischomachus, nisi scias futurum, ut si ab ea parte aræ incipias, qua vetus adlabitur, paleæ per aræ vniuersam spargantur? Nimirum ita fieri necesse est, inquam ego. Ergo etiã est cõsentaneum, ait, eas in frumentum incidere? Multum scilicet fuerit, inquam, paleas supra frumentum in parte aræ vacuã deferri. Quid si quis, ait, ventum ad faciat in iumentum a loco, qui auersus sit a vento? Perpicuum est, inquam, paleas mox in suo receptaculo fore. Verum ubi iam purgaueris, ait, frumentum vsque ad aræ dimidium, num perges ita

reli-

reliquis paleas euentilare frumento diffuso, an parte purgata retro quam arctissimo loco congesta? Congesto, inquam, frumento purgato, ut paleæ ultra ipsum in partem aræ vacuam ferantur, ac non bis eadem euentilari paleas necesse sit. Profecto tu mi Socrates, ait, quo pacto frumentum purgari quam primum possit, vel alium docere queas. At equidem, inquam ego, ignorabam me hæc scire, & quidem iam dudum. Quamobrem in mentem mihi venit, an etiam ignorem ipse, me & auri fundedi, & canedi tibia, & pingendi peritum esse. Nã hæc nemo me docuit, uti nec agri colendi rationem. Video autem homines ita, ut agros colunt, etiã artes alias exercere. Idcirco, ait Ischomachus, iam dudum dicebam tibi, hæc etiam in parte agri colendi artem longe generosissimã esse, quod ad discendum sit facillima. Age vero, inquam, noui, mi Ischomache. Nam quum mihi de faciunda semente constaret, ignorabam ipse cognitum id mihi esse. Num igitur, inquam, ad artem agriculturæ pertinet etiam arborum confitio? Pertinet sane, ait Ischomachus. Qui ergo, inquam ego, quæ ad sementem faciendam pertinent scio, quum cõsitionis imperitus sum? Tu vero, inquit Ischomachus, non eius peritus es? Quo pacto? inquam, qui neq; in cuiusmodi solo cõsitio fieri debeat, noui; neque quam ad altitudinem infodi, quod conseritur; neq; ad quã latitudinem, neq; quã longitudine in terrã demitti, neq; quo potissimum pacto collocari, ut facillime frondescat. Age vero, inquit Ischomachus, discito quod nescis. Vi disse autem scio te serobes, quas plantis fodiunt. Sæpe quidem, inquam. Num igitur vidisti unquam altiores tribus pedibus? Non altiorem vidi, inquam ego, pedibus duobus ac semisse. Quid autem? numquã vidisti aliquando, cuius latitudo tres pedes excederet? Immo nõ supra pedes duos, inquam. Age vero, inquit, etiã hoc mihi respõdeto, nunquam vidisti serobem, quæ pedem unum profanda nõ esset? Immo ne pedis quidẽ unum & semissis, inquam ego. Nã plãte inter pãstinandũ effoderetur, si quidẽ vsq; adeo in summa soli superficie cõferrã esset. Ergo tu hoc, mi Socrates, inquit, satis nosti: nõ effodi serobes pedibus duobus ac semisse, profundiores, nec minus profundas pede vno cum semisse. Nimirum id, inquam ego, oculis cõspici necesse est, quum adeo sit manifestum. Quid vero? ait, num intuendo terrã sicciorẽ & humidiorẽ adgnositis? Siccum mihi videtur, inquam, esse solã propter Lycabettum,

864

* Consulto
Notar.

& si quod aliud huic est simile. Humidum vero, quod est in palude Phalerica, & si quod illi simile est. Vtrum igitur in arido solo profundā plantæ scrobem foderes, an in humido? Profecto in arido, inquam. Nam si fodias in humido scrobem altam, aquam inuenies, neque poteris amplius in aqua plantam conferere. Recte mihi dicere videris, ait. Ergo tu, quum effossæ scrobis fuerint, quando utræque plantæ collocandæ sint, iam vidisti. Maxime, inquam ego: Quum igitur eas quam celerrime vis enasci, num germen furculi, 365 subiectum solo culto, citius existimas, per mollem terram penetrare, an per duriciem incultæ? Patet, inquam ego, citius id per cultum, quam per incultum solum pullulare. Erunt igitur, inquit, plantæ terra subicienda. Quid nisi inquam? Vtrum vero, si totum furculum rectū stauas, vt ad cælum spectet, magis eum radices acturum arbitraris, an vero si obliquum non nihil sub terra subiecta deposueris, vt instar litteræ Gamma supinæ iaceat? Sic est profecto, inquam. Plures enim hoc modo sub terra fuerint oculi, de quibus plantas sursum enasci video. Quamobrem existimo etiam oculos, qui sub terra sunt, idem facere. Quippe quum multa germina enascantur de terra, puto celeriter plantam pullulare. Quapropter tu de his etiam, ait, idem quod ego * intelligis. Vtrum vero terram duntaxat adgesseris, an etiam bene circum plantam compresseris? Profecto comprimere, inquit. Etenim nisi compressa sit, sat scio solum non compressum propter aquam instar luti futurū, ac per solem ad imū vsque siccum. Itaque periculum esset, ne plantæ ab aqua propter humoris copiam putrescerent: propter siccitatem vero, siue laxitatem terræ radicibus calefactis exarescerēt. Itaque de vitium quoque, mi Socrates, consitione nihil nō, quod mihi cognitum sit, intelligis. Num & ficus, inquam, ficerit conferenda? Sic arbitror, ait Ischomachus, atque etiam arbores frugiferas omnes ita conferendas esse. Nam quæ in vitium consitione recte conueniūt, cur in aliis consitionibus improbes? At oleam, inquam ego, quo pacto, Ischomache, conferemus? Hac etiam in parte me tentas, ait, quum rectissime rem intelligas. Nam vides sane profundiore oleæ scrobem fodi, quod maxima ex parte ad vias fodiantur. Vides & in omnibus seminariis esse stipites. Vides plantarum omnibus capitibus cœnum imponi, & par-

* sentis.
Æ. P. sic
infra.

tes in omnibus plantis summas esse rectas. Hæc omnia video, inquam. At quum videas, ait, quid eorum tibi cognitum nō est? Num ignoras, mi Socrates, ait, quo pacto supra cœnum testa collocetur? Nihil istorum profecto, inquam, Ischomache, quæ commemorasti, ignoro. Sed rursus mecum ipse cogito, quamobrem quum tu me summam interrogares, an conferedi rationem tenerem, id negauerim. Non enim videbar dicere posse, quo pacto consitio fiat. Verum idem postea quā singillatim interrogare me cepisti, ea respondeo tibi, quemadmodum ais, quæ tu ipse scis, qui quidem insigniter agriculturæ peritus esse perhiberis. Num, inquam Ischomache, interrogatio quædam est doctrina? Nā modo animaduerto, quo pacto de singulis ex me quæsiueris. Etenim dum me per nota ducis, atque his consimilia comonstras, quæ me putabam ignorare persuades, vt opinor, etiam illa me scire. An igitur ait Ischomachus, si etiam de argento te interrogem, bonum sit, necne; persuadere te possim, nosse te rationem explorandi bonos & aduulterinos nummos? Itidem de tibi cinibus si te rogem, num persuadere possim, scire te rationem canendi tibus? itemque de pictoribus & aliis huiusmodi? Fortassis, inquam ego, quando tu me persuastisti, peritū me agri colendi esse, quam sciam hanc artem nullum vnquam me docuisse. Nihil horum est, inquit, mi Socrates. Immo iam pridem dicebam tibi, tantam esse erga homines agriculturæ benignitatem, tamque mitem hanc artem esse; vt & videntes, & audientes statim peritos sui efficiat. Multa etiam ipsa docet, quo pacto quis ea pulcherrime vti possit. Primum vitis in arbores; si quidem aliquam arborem vicinam habeat, ascendens docet, qua ratione efficere debeas, vt vitis consistat. Deinde pampinos explicans, quam diu sunt eius vuar adhuc teneræ, docet ea, quæ tum tēporis soli exposita sunt, umbra quadam esse tegēda. Quum autem iam tempus est, vt vuar a sole dulcescant, tum foliis decidentibus docet ipsa, se nudari debere, ac fructum esse maturandum. Ob fecunditatem vero, quod alias vuar maturas ostēdat, alias adhuc crudiores ferat; decerpendum semper esse docet, quod turgat, quemadmodum & ficus legi solent. Tum ego: Qui fit igitur, inquam, Ischomache, si quidem ea, quæ ad agriculturam pertinent, tam ad discendum facilia sunt, atque omnes

ex quo sciunt, quid in ea faciendū sit, vt non etiam omnia pari ratione illam exercent: sed alij magna rerum in abundantia copiose viuunt, alij ne quidem necessaria parare possunt, atque etiam ære alieno sint obruti: Id equidē exponam tibi, Socrates, ait Ischomachus. Nec enim vel agricolarum scientia, vel inscientia facit, vt alijs copia quædam suppetat, alij premantur inopia. Neque tu facile audieris didi sermonem huiusmodi quemdam: Res familiaris pessimum iuit, quod seminator non æquabiliter semen in agrum sparsit, quodque recte plantarum ordines non instituit: nec quod quum nesciter, an solū aliquod vites ferret, in sterili eas solo cōseuit; nec quod ignorauit aliquis, etiā bonū esse semēti, noualē exerceri; nec quod ignorauit, bonū esse terræ simum admiscere: sed multo magis audire est, ille frumentū ex hoc fundo nullum accipit. Non enim curam adhibet, vt semen in eum spargatur, vel vt simum habeat. * Vinum is non habet, non enim curam adhibet in conferendis vitibus, & colendis, quas habet, vt sint fertiles. Nec oleum nec ficus habet, non enim efficit cura studioque suo, vt habeat. Huiusmodi sunt, mi Socrates, in quibus agricolæ, quum inter se differant, etiam diuersam fortunam experiuntur; id quod multo magis, quam qui sapienter ad opera quiddam inuenisse existimantur. Etiam imperatores interdum quibusdam in actionibus imperatoris, quum intelligentia non differat, nihilominus alij meliores, alij deteriores sunt haud dubie propter diligentiam. Nā quæ duces omnes norunt, & priuatorū pars maxima; ea duces alij faciunt, alij non faciunt. Verbi gratia, norūt omnes potius esse, vt qui per agrū hostium trāseūt, instructis ordinib. iter faciāt, quod ita dimicaturi commodissimē sint, si vsus ferat: hoc quū sciāt, in quā alij prestāt, alij nō. Norūt omnes optimū esse, diurnas & nocturnas excubias ante castra cōstitui: verū id quoque, vt fiat, alijs est curæ, alijs non est. Difficile sit aliq̄ reperire, qui quū meatus angusti trāseundi sunt, nō intelligat potius esse, præ occupari opportuna loca, quā nō: nihilominus hoc quoque alij faciūt, alij nō. Etiam simū aiunt omnes ad agriculturā optimū quiddam esse, ac prouenire hunc sua sponte vident: tamen vt ut accurare sciant, quo pacto conficiatur, ac facile copiam eius haberi posse, curam adhibent alij, vt colligatur, alij negligunt. At qui aquam Deus, qui supra nos est, suppeditat: & omnia

* Cicero apud Macrobiū in 3. Neque seruitem, neque quis facta est, diligenter colitur oleum, si quis, poma non habet.

& omnia caua, palustria sunt: & variam materiem solum ipsum præbet, quod quidē ab ea purgare debet, qui solum tem est facturus. Quæ vero remouentur, de iis in aquam coniectis tempus ipsum effecerit. * aliquid terræ gratum. Nam quæ materies, quæ terra non in aqua consistente firmus sit? Quam item curationē solum requirat, siue humidius æquoad sementem, seu ad confitionem salis, norunt omnes: item quo pacto fossis aqua educatur, & terra salsa corrigatur, miscendo eam cum alijs non salis, & humidis, & siccis: verum hæc quoque nonnulli diligentia sua complectuntur, alij non item. Quod si quis omnino ignoret, quid ferre solum possit, ac neque fructum ipsius aliquem, neque plantam inspiciendi copiam habeat, neque sit, ex quo verum audire de eo possit: annon multo facilius est cuius homini facere soli periculum, quam vel equi, vel hominis? Nec enim quidquam est, quod fallēdi causa ostenter: sed simpliciter quid vel possit, vel non possit, declarat cum indicatio ne veritatis. Videtur etiā mihi terra ignaues & industriose egregie explorare, quæ omnia ad cognoscendum ac discendū facilia exhibeat. Non enim vt in artib. ceteris vt ex culatione in scitiæ licet iis, qui eas non exercent, ita etiā heic sit: sed terrā norunt omnes quū beneficiū accipit, beneficium rependere. Quæ autē per agriculturā exercetur, ea insignis est ignaui animi accusatrix. Nam posse hominē absque necessario victu viuere, nemo sibi met ipsi persuadet. At qui artē aliam nullā, qua rem faciat, nouit; neque agrū colere vult: is præ se fert, quod vel furando, vel prædando, vel mendicando victū quærere cogiter; aut omnino rationis omnis est expers. Aiebat etiam multū in hoc, vt agricultura, vel fructuosa sit, vel cum detrimento cōiuncta, sitū esse; si, quū operarij sunt, & quidē complures, alius curā adhibeat in hoc, vt operarij suo tempore opere faciundo occupentur, alius id non curet. Nā facile vir vnus decē alijs præstat, si suo tempore opus faciat: alius in hoc præstat ceteris, quod ante tempus non discedit. Permittere autē hominibus, vt toto die segniter opus faciāt, id vero facile totius operis dimidiā partem differt & extrahit, sicut & in itinerib. ad ducēta stadia, nonnunquā homines a sinuieē stadiis centū distāt ob celeritatē, quanquā & ambo sint iuuenes, & valetudine integra vtātur: quū scilicet vnus id agit, cuius causā proficiscēdi fecerat iniriū, alius animo est soluto,

868
* ea, quibus terra deditur. xxi. g. p. a. r. i. s. n. s. u. g. e. s. id est, simi. Æ. P.

369 ac propter fontes, & sub umbris quiescendo se recreat, omniaque spectat, & auras teneras caprat. Sic etiam in ipsis operibus perficiendis multum inter se differunt ij, qui agunt quod est ipsis mandatum, & qui hoc non agunt, sed ne opus faciant, prætextus quosdam inueniunt, concessa etiam otiosi facultate. Recte autem opus facere, vel negligenter curam faciundo adhibere, tantum inter se discriminis habent; quantum inter se differunt profus opus facere, vel profus otiosum esse. Ut quum pastinantes, qui purgare vires a materia vepribusque debent, sic pastinant, ut & copiosior, & pulchrior materia succrescat; quo pacto non esse dixeris hoc otiosum? Quæ igitur familias detrimento adficiant, multo magis hæc sunt, quam illæ imperitiæ nimia. Nam quum sumptus integri ex re familiari procedunt, opera vero non perficiuntur ita, ut ex sumptu aliqua redeat utilitas: mirum videri non debet, egestatem hinc pro abundantia rerum oriri. Eum vero quæsitum ex agricultura, qui diligentiam adhibere valentibus, & non sine contentione virium agriculturam exercentibus ad parandam rem efficacissim⁹ est, pater meus & ipse fecit, & me docuit. Nunquã enim permittebat, ut agrum emerem cultum: sed hortabatur, ut eum, qui vel per negligentiam, vel possessorum inopiam incultus, minimeque constitus esset mercarer. Nam agros excultos magno parari pretio dicebat, & incrementum nullum habere. Qui autem incrementum nullum haberet eos neque voluptates pares suppeditare ducebat. Nimirum, quidquid vel possideretur, vel educaretur, quod in melius proficeret, id etiam plurimum delectationis adferre putabat. Nihil autem maius incrementum habet, quam si fundus fertilissimus ex inculto fiat. Certe, mi Socrates, scire debes, nos complures fundos effecisse tales, ut iam multipliciter antiquum pretium superent. Atque hoc inuentum, Socrates, tanti est pretij, tamque ad discendum facile: ut quum modo primum illud audieris, æque tamen eius peritus, atque ego, discedas: possisque, si velis, alium etiam docere. Meus quoque pater neque didicit illud ab alio, neque sollicite meditando reperit: sed propter studium agriculturæ ac laborum, quo flagrabat, talem se fundum concupiuisse narrabat, ut simul & quægeret, & de quo utilitate percepta delectaretur, haberet. Erat enim a natura pater meus, mi Socrates

grates, omnium Atheniensium agriculturæ, mea quid est sententia, studiosissimus. Quibus audicis, equidem ex ipso quærebam: Vtrum autem, inquam, Ischomache, pater tuus fundos omnes, quos excoluit, possedit ipse: an etiam vendebat eos, si magnum aliquod pretium reperiret? Vendebat certe, ait Ischomachus, verum mox vicissim venditi loco alium emebat incultum, idque propter studium faciundi operis, quod in ipso erat. Dicis tu, inquam ego, Ischomache, patrem tuum reuera nihilo minus a natura studiosum agriculturæ fuisse, quam mercatores frumenti sunt cupidi. Nam quia studiosissimi sunt frumenti, ubicumque maximam eius esse copiam audierint, eo se nauigiis conferunt, traiecto Aegeo, Euxino, Siculo mari. Posteaquam tantam eius nacti sunt copiam, quantam possunt maximam: per mare auerunt, & quidem illam in nauim collocatum, qua ipsimet vehuntur. Vbi pecunia ipsis opus est, non temere illud quouis loco abiiciunt: sed ubi maximum eius esse pretium audierint, & ubi sint homines, qui frumentum quantiuis æstiment, illis adferunt, ac venditum tradunt. Eodem modo pater tuus fuisse studiosus agriculturæ videtur. Ad quæ Ischomachus: Iocaris tu quidem, ait, Socrates. Verum ego nihilominus extruendarum ædium studiosos arbitror esse, qui ædificiis absolutis ea vendunt, ac alia deinde ædificant. Immo per Iouem, inquam, iuratus dico tibi, mi Ischomache, omnino me tibi credere; qui existimes, omnes ea diligere, de quibus aliquid se percepturos utilitatis putant. Verum cogito, inquam, Ischomache, quæ egregie totam orationem instituto argumento opitulantem exhibueris. Sumebas enim hoc argumentum, artem agriculturæ ad discendum inter omnes alias esse facillimam. Iam vero de omnibus quæ dixisti, ita se hoc habere profus abs te persuasus sum. Sic est, ait Ischomachus. De hoc autem, mi Socrates, quod omnibus est actionibus commune, tum agriculturæ, tum administrationis ciuilibus rationi, tum domesticæ, tum bellicæ rei, nimirum ut quis regedi peritus sit; adsentior equidem tibi, alios alius iudicio multum prestare. Sicut in triremi, quum in alto diurnæ sunt nauigationes conficiendæ, alij ex eorum numero, qui hortando nautas excitant, eiusmodi quædam proferre ac facere possunt, ut hominum animos exacuant ad sponte laborandum; alij tam sunt imperiti, ut duplo plus

temporis in eadem navigatione conficienda consumans, 871
 Rurſus illi cū ſudore ac mutua prædicatione tam eius, qui
 cohortatur, quam qui obtemperant, de naui egrediuntur:
 hi ſine ſudore veniunt, ac nō ſolum ipſi præfectum odere,
 ſed etiam præfectus ipſos viciffim. Eodem modo etiam im-
 peratores alij ab alijs differunt. Nam alij milites exhibent
 eiufmodi, qui neq; laborem vllum ſuſcipere, neq; periculū
 adire, neq; dicto audientes eſſe, niſi quantum neceſſitas
 vrgeat, velint; atq; etiam magnifice ſe efferant propterea,
 quod duci ſuo aduerſentur. Idem exhibent quoq; nonnul-
 los, qui, ſi quid accidat rei turpis, adfici pudore neſciāt. Con-
 tra diuini, & boni, & periti rectores, quum vel hos ipſos, vel
 alios etiam ſæpenuero accipiunt, talibus ipſis vtuntur, vt
 turpe quiddam patrare verecundia præpediti nolint, ac re-
 ctius eſſe arbitrentur parere, atq; etiam ſinguli obœdientia
 delectentur, & vniuerſi, quū labores ſuſcipi neceſſe eſt,
 non illubenter eos ſuſcipiant. Nimirum vt priuatis nonnū-
 quam hominibus laboris ſtudium innafcitur, ſic etiam in
 exercitu toto a bonis imperatorib; ſtudium quoddā excita-
 ri ſolet, vt omnes & laborare, & ambitioſe conſpici cupiant
 a rectore ſuo, dum præclarum aliquod facinus edunt. Cete-
 rum erga quoscuq; rectores hoc modo milites, qui eos ſe-
 quuntur, adfecti ſunt, hi vero potentes rectores euadunt;
 non illi quidem, qui robuſtiorē ſunt corpore præditi, quam
 ipſi milites; & iaculandi ſagittandique artem optime tenēt,
 ac optimū equum habent, vt tamquam præſtantiffimi
 equites & cetrati ante alios diſcrimen adeant: ſed qui hoc
 in militum animis efficere poſſunt, vt per ignem, & quod-
 uis periculum, ſequendum ſtatuant. Hos certe merito quis
 magnanimos dixerit, quos ſequuntur multi, eadem cum
 ipſis ſentientes. Idem par fuerit dicere, magnā cum manu
 eum proficiſci, cuius voluntati multā manus obſequi vo-
 lunt: ac magnus idem reabſe vir eſt, qui res magnas conſi-
 lio potius, quam robore perficere poteſt. Sic in operibus
 cuiuſque ſuis, ſiue villicus ſit, qui præeſt, ſeu magiſter ope-
 ratorum, quicumque præſtare ſuos alacres, & contentos
 viribus laborātes, & adſiduos poteſt; illi vero ſunt, qui pro-
 ficunt in bonis, & abundantiam quamdam rerum ingen-
 tem comparant. Domino certe, mi Socrates, ipſo in opere
 conſpecto, qui & ignaū operarium maximo adficere ma-
 lo poſ-

ſo poſſit, & alacré honore maximo ornare; ſi quidem nihil
 ab operarijs inſigne fiat, nō poſſum equidem eum admira-
 ri. Quo vero conſpecto moti fuerint, & quidā impetus ope-
 rarios inuaſerit, itēq; contentio mutua, & ambitio, que ſe-
 mini non eſt optima: huncequidē regiū quoddam ingeniū
 habere dixerim. Atq; hoc, mea quidē ſentētia, vt quouis in
 opere maximū eſt, vbi per homines aliquid efficitur, ita et-
 iam in agricultura. Non tamen id profecto diſci poſſe dico
 vel inſtuendo, vel audiēdo ſemel: ſed equidē aio etiam inſti-
 tutione illi opus eſſe, qui præſtare id velit, atq; vt in doles in
 eo bona ſit: q̄ deniq; maximū eſt, diuinus ſit homo neceſſe
 eſt. Quippe nō omnino mihi videtur totū hoc bonum hu-
 manum eſſe, vt aliquis non iniuſtis imperet, ſed diuinum: q̄
 quidem iis certo datur, qui reuera prudentiæ ſacris initiati
 ſunt. At inuitos tyrānidē quadam premere, mea quidē ſen-
 tentia datur iis, quos dignos eſſe dii ſtatuunt, vt ſic vitā de-
 gant, quemadmodū apud inferos agere Tantalum perhi-
 bent in omne æuum metuentem, ne bis moriatur.

XENOPHON. CONVIVI

Argumentum.

1. Cur iſte conuiuij libellus a Xenophonte ſcriptus. 2. Con-
 uinatorij, & conuiuarum nomina, locus, vbi conuiuium celebratū,
 tempus, cauſa. 3. Apporti quantitas. 4. Philippi ioculatoris ad
 conuiuium non vocati aduentus, & cauſa. 5. Eiusdem, iſſus mo-
 undi frigida, ac ineptationes. 6. Reſu ſublato actum de io-
 culatorum artibus, quibus alienas epulas captant. 7. Varia
 voluptatum genera, quibus Callias eos exhilarauit, quos conuiuium
 exceperat. 8. Vnguentorum, ac odorum varius uſus, de quo So-
 crates diſſerit. 9. Odores quinam præſtantiffimi. 10. Sex-
 cus muliebris in doles quantum a virili differat. 11. Xan-
 thippe Socratis uxor qualis, & cur eam Socrates duxiſſet. 12. So-
 crates cur domi ſaltaret, atq; adeo ſaltandi artem diſcere cuperet.
 13. Bone ualitudinis tuendæ ratio. 14. Vini laudes. 15. Vini
 modice ſumpti commoda. Immodice ſumpti incōmoda. 16. Simi-
 litudine res illuſtratur. 17. Paupertatis commoda. 18. Varia,
 eaꝝ faceta conuiuarum varijs de rebus colloquia. 19. Vates pleri-
 que quid alijs euenturum ſit, prædicant, ſibi vero quid ſit euenturū,
 ignorant. 20. Homericorum poematum excellētia, cuius notitia
 mortalibus omnibus eſt utiliſſima. Cur. 21. A formoſorum oſculis

cur abstineudum. 22. Paupertas diuitiis cur anteponeuda,
 23. Paupertatis commoda, & diuitiarum incommoda repetuntur.
 24. Paupertas, & opes non in adibus: at in animis hominum suta.
 Quare pro cuiusq; moribus, & vite genere, quinq; vel pauper, vel
 diues est habendus. 25. Paupertas, & pluriu habedi cupiditas quot,
 & quantorum malorum sit causa. 26. Quenam sint vera diui-
 tia, que possessoribus auferri nequeunt. 27. Socrates cur lenoci-
 nij nomine se gloriari diceret. 28. Lenocij officium. 29. Pulchri-
 tudo quibus de rebus, quomodo, & cur dicatur. 30. Oculi quina
 prestantisimi. 31. Placovia quid. 32. Varia questiones partim
 ioci plene, partim serie. 33. Amoris vis repetitur. 34. Venus du-
 plex, vulgaris, & celestis. Quid utraque faciat. 35. Amor
 animi, corporis amore longe prestantior. Cause. 36. Vtrum is, qui
 persuadendo fruatur amoribus, an is, qui per vim idem facit, gra-
 uisus, & quomodo peccet. 37. Ganymedes a Ioue cur in caelum
 translatus.

XENOPHONTIS CONVIVIUM.

MHI vero memoratu digna esse videntur,
 quæ ab honestis & præstantibus viris nõ
 tantum serio, sed etiam inter iocandum
 aguntur. Quibus autem interfuerim, vn-
 de sic statuam; equidem indicare volo.
 Panathenæis magnis equestres ludi cele-
 brabantur, & Callias, Hipponici filius,
 Autolycum adhuc puerum, quem amore complectebatur,
 forte tunc quinquentij victorem ad ludorũ spectacula dedu-
 cebat. Posteaquam ludi equestres peracti fuissent, Callias
 vna cum Autolyco, eiusque patre, ad ædes suas, quas habe-
 bat in Piræo, pergebat: etiam comitante Nicerato. Quin-
 que Socratem, & Critobulum, & Hermogenem, & Anti-
 sthenem, & Charmidem congressos eodem loco conspe-
 xisset; iussu quodam eos deducere, qui erant cum Autoly-
 co, accessit ad hos, qui erant apud Socratem, & Peroppor-
 tune, inquit, in vos incidi. Nam Autolycum, eiusque pa-
 trem, conuiuio sum excepturus. Quamobrem futurum
 existimo,

existimo, vt huius adparatus illustrior sit species, si viris,
 quibus animi purgati sint, quo in numero vos estis, ornatũ
 sit conclaue virorum potius, quam imperatoribus, & equi-
 tum magistris, & magistratuum peritoribus. Ad ea Socra-
 tes: Semper tu nos contemnendo irrides, ait, quod sapien-
 tiæ discendæ nomine ingentem Protagoræ pecuniam de-
 deris, & Gorgiæ, & Prodico, & aliis multis; nos vero videas
 nostramet opera sapientiæ studium confectari. Tum Cal-
 lias: Equidem antehac; ait, occultabam multa, eaque sapi-
 entiz plena. quæ proferre poteram. Verum si iam apud me
 fueritis, demonstrabo vobis, esse me quantiuis hominem
 pretij. Socrates autem, & qui aderant ei familiares, initio
 collaudata, ceu par erat, ipsius inuitatione; coenatuos se
 cum eo non pollicebatur. Quum autem præ se ferret, graui-
 ter se laturum, si non sequerentur, comitati sunt eum. De-
 inde partim exercitati & vncti, partim etiam loti quum es-
 sent, ingressi sunt: Autolycus apud patrem adfidebat, aliis
 vt conueniebat accubentibus. Ac initio quidem, vbi stam
 aliquis animaduertisset, quid ageretur; elegantiam
 formæ a natura quiddam esse regnum existimasset, præfer-
 tum si quis hanc, vt tum Autolycus, cum verecundia mode-
 stiaque coniunctam haberet. Primum enim, veluti quum
 noctuiubar aliquod exoritur, omnium oculos illud in se
 conuertit: ita tum quoque Autolyçi venustas oculos om-
 nium ad se trahebat. Deinde illorum, qui cum adpiscie-
 bant, nemo erat, cuius animus hunc intueno non adfice-
 reretur. Alij plus solito silebant, in aliis gestus etiam aliquis
 nouus cernebatur. Ac videntur quidem omnes spectatu dig-
 ni, qui ab aliquo decum adfati derinentur: verum quibus
 a diis ceteris id accidit, præterquam quod adpiscu sunt
 triculentiores, & in loquendo terribiliores, etiam vehe-
 mentiores esse videntur. At vero qui ab amoris pudici nu-
 mine adfati sunt, ij tum quod oculos adtrinet, amabiliores
 sunt; tum vocem mitiorem fungunt, & gestus ad speciem
 quandam maxime liberalem conformant. Quæ quum id
 temporis præ amore Callias faceret, conspicuus illis erat,
 qui essent huic deo initiati. Atque hi quidem coenabant ta-
 citi, quasi mandatum hoc ipsis ab aliquo potiore fuisset.
 Philippus autem ioculator, quum fores pulsasset, iussit ve-
 is, qui venerat auditum, quid veller, renuntiare intro, qui-

nam esset, & quamobrem ad ipsos diuertere vellet. Addebat, se instructum adesse ab omnibus rebus necessariis, ad sumendum cenam alienam. Etiam pueri aiebat admodum premi, tum quod nihil ferret, tum quod esset impransus. Quibus auditis Callias: Turpe fuerit, ait, o viri, te tui ei denegare. Quamobrem ingrediatur sane. Simul vultu ad Autolyca conuerso, cuiusmodi scilicet is iocus illi visus esset, considerabat. Philippus autem qui ad virile contubernium constitisset, vbi cum cenabatur? Nostis, ait, omnes, esse me ioculatorē. Lubens autē veni, quod magis esse ridiculum existimarem, ad cenam inuocatum accedere, quā si inuitatus essem. Accumbito igitur, ait Callias. Nam quotquot heic adfuit, toti rebus abundantē ferri, vt vides, ac risu fortassis indigent. Inter cenandum Philippus statim ridiculi quiddam dicere conabatur, vt nimirum perageret ea, quorum causa vocari plerumque ad cenas confueuerat. Verū vbi risum non mouisset, moleste id se ferre nō obscure indicabat: nec multo post, rursus aliud quiddam rei ridiculae proferre volebat. Quā autē ne tum quidem ad id arrisissent, a cibus abstinuit; ac interim cenantibus aliis, caput obnubēs, ita iacebat. Et Callias: Quid hoc rei est, Philippe? ait. Num te dolor aliquis inuasit? Tum ille suspirās: Ingens profecto quiddam, inquit, mi Callia. Quippe quum risus ex hominum vita perierit, actum est de rebus meis. Nam antehac propter ea vocabar ad cenas, vt quotquot adessent, excitato per me risu exhilararentur. Nunc verō cuius me rei causa quispiā inuitet? Etenim seria præferre nō magis equidem possum, quam immortalis fieri: neque vocabit me quisquam scilicet, vt a me vicissim inuiteretur, quod norint omnes, profusū in more non esse, vt cœna meas in ædes inferatur. Atque interim dum hæc diceret, nares emungebat, & voce fleuimē egregie exprimebat. Quamobrem omnes hominē cōsolari, quasi mox risuri essent; atque vti cenaret, hortari; Critobulo in hac cōmiseratione cachinnam tollente. Ibi Philippus, qui risum audisset detecta facie suum ipsius animi cōhortatus, vti consideret, non defutura sibi conuiuia, rursus cenabat. Mensis tandem ablatis, ac libationibus præaneque absolutis: Syracusanus quidam ad comestationem accedit, qui secum & tibicinam egregiam, & saltatricē ex earū numero 875 meto haberet, quæ mira quædam efficiunt, itaque formosum admodum

modum puerum, belle admodum canentē cithara, & saltatricem. Atque hæc ille miraculi loco exhibēdo, pecuniā accipiebat. Postea quā tibicina & puer cecinissent, illa tibia, hic cithara, viderenturque satis homines exhilarasse: Profecto mi Callia, inquit Socrates, conuiuio nos absoluto reb. omnib. excipis. Non enim tantum cenā minime contemnendam nobis adposuisti, sed etiā spectacula & acroamata iucundissima exhibes. Tum ille: Quid ergo? inquit, si quis vnguentum nobis adtulerit, vt etiā fragrantia odoris excipiamur? Nequaquā, ait Socrates. Nam vti vestis alia viro, alia mulieri pulchra est: sic alius odor virum, alius mulierem decet. Nemo certe viro vnguento viri causa sese vngit. Mulieres vero, præsertim si sponsæ sint, quemadmodum iam est illa Nicerati, & Critobuli, nec illæ quidem vnguento indigent aliunde. Nam ipsæmet vnguentum redolet. At odor olei, quo in gymnasiis vtimur, si quidem adsit, gratior est, quam vnguenti mulieribus, & magis si absit expetit. Etenim si quis vnguento sit delibutus, siue seruus, seu ingenuus; mox illorum quiuis eodē modo redolet. At qui sunt ex laborib. exercitorum liberaliū odores, primū & exercitationes & longum tempus desiderant, si quidem & suaues & liberales esse debeant. Tum Lyco: Hæc igitur ad iuuenes pertinent, ait. Nos autem, qui exercitiis illis nō amplius vtimur, quid redolere debemus? Virtutem profecto & honestatē, ait Socrates. Atque vnde quis illud vnguentū sumferit? Nequaquā certe, ait, ab vnguentario. Vnde igitur queso? Theognis dixit: *Tradent nemp̄ boni bona, sed si vixeris inter*
Prauos, amittes quod tibi mentis adest.
Tum Lyco: Audis hæc, inquit, fili? Audit profecto, ait Socrates, & quidem ad vsum confert. Quapropter vbi talis quinquertij victor fieri volet, te in consilium adhibebit, vt eius vti consuetudine possit, qui ad exercendum hoc studij genus illi maxime conducturus videbitur. Atque heic varij multorum sermones erant. Vnus inter alios aiebat: Vbi nā ad hoc magistrum reperiet? Alius ne doceri quidem id posse, dicebat. Rursus alius quispiam, si quid esset aliud, quod disci posset, hoc certe posse. Tum Socrates: Quando controuersum hoc est, inquit, in aliud tempus reiciamus. Nunc quas proposita sunt, absoluamus. Nam video saltatricē hanc ad stare, & orbes quendam adferre. Secundū hæc tibia cænebat

illa altera, & adstans saltatrici quidam, rotulas ei tradebat ad duodecim. Quibus acceptis illa, simul & saltabat, & vitibratas iactabat sursum, facile coniciens, quantam in altitudinem coniciendæ essent, vt eas concinne posset excipere. Tum Socrates: Quum ex aliis rebus, inquit, amici, tum ex iis, quæ puella hæc præstat, perspicuum est: sexus muliebris indolem nihilo deteriorem esse virili, nisi quod & consiliū, & robur quoddam eum deficiat. Quapropter si cui vestrum vxor est, fidenter eam doceat, quidquid tandem sit, in quo illam peritam habere cupit. Hæc Antisthenes: Cur igitur, ait, qui ea sis in sententia, Socrates, non tu quoque? Xanthippam instituis, quam vxorem habes omnium, quæ sunt, & fuerunt, vt arbitror, & deinceps erunt, acerbissimā? Quod, inquit, eos eriam video, qui equestris rei peritissimi fieri volunt, non illos sibi equos comparare, qui lubentissime pateant; sed valde animosos. Existimant enim se, si tales cohibere possint, facile alios etiam equos tractaturos. Itaque & ipse quum vti hominum consuetudine cuperem, hanc mihi quæsiui; quod futurum scirem, vt si eam tolerare possem, facile cum vniuersis hominibus ceteris versarer. Atque hæc oratio sic tum profertur visa est, vt minime a scopo aberraret. Secundum hæc illatus est circulus quidam, gladiis erectis vndique plenus. Arque in hos gladios illa saltatrix ita prouolebat, vt supra eos euecta, tandem in caput prouoleretur. Itaque metuebant spectatores, ne quid accideret ei; quum illa confidenter ac tuto hæc faceret. Tum Socrates adpellato Antisthene: Non amplius contradicturos mihi spectatores arbitror, ait, quin fortitudo quoque sub doctrinam cadat: quando hæc tametsi mulier sit, tam audacter in aduersos gladios pergit. Ad hæc Antisthenes: Ergo fuerit huic Syracusano, ait, optimum, vt saltatrice sua ciuitati ostensa dicat se, si pecuniam ei largiantur Athenienses, effecturum, vt audeant omnes Athenienses in hastas aduersas pergere? Tum Philippus: Profecto, inquit, lubenter equidem Pisandrum concionatorem spectare velim discentem hanc rationem prouoluendi se inter gladios in caput: qui nunc propterea, quod hastas aduersas intueri nequeat, ne quidem cum aliis militatum ire vult. Deinde puer saltabat, ac Socrates: Videtis, inquit, quam elegans hic puer sit, verum si gestus adhibeat, etiam elegantior videatur, quam si quies-

Quamobrem Socrates Xanthippam dixerit

877

si quiescat. Tum Charmides: Videris, ait, mihi magistrum saltationis huius laudare velle. Sic est profecto, inquit Socrates. Nam præterea quiddam aliud animaduerti, quod videlicet in ipsa saltatione nulla pars corporis otiosa esset: sed simul & collum, & crura, & manus exercerentur, quemadmodum saltare cõuenit eum, qui corpus agilius habere velit. Ac equidem, ait, perlubenter, mi Syracusane, gestus hos abs te discerem. Et ille: Quinam igitur, ait, vsui tibi fuerint? Saltabo scilicet. Tum vero sublatu ab omnibus risus. Et Socrates vultu maxime ad seriam quamdam speciem composito: Meane causa ridetis? inquit. Nū id propterea, quod exercendo me efficere cupio, vt rectius valeam, vel quod maiori cū voluptate cibus vesci ac dormire velim, vel quod hæc exercitia desidero, vt mihi non, quemadmodum in stadio currentibus vsuuenit, crura compactiora fiant, humeri tenuiores; nec pugilum instar humeri crassescant, crura adtenentur: sed toto corpore laborando, vniuersum etiam eodem vt robore polleat, efficiam? An potius ea de causa ridetis, quod minime futurum sit necessarium, vt quæram exercitationis socium, neque vt in turba me prouecta vir ætatis exuam: sed suffectura mihi sit domus septem lectorum capax, quemadmodum huic etiam puero fati hoc conclaue fuit, in quo sudaret? Tum quod per hyemem sub recto me sim exerciturus, vicissim vbi magnus æstus fuerit, in umbra. An id potius ridetis, quod quum amplior, quam par sit, venter habeam, reddere hunc aliquanto minorem velim? An nescitis Charmidem hunc nuper admodum me saltantem mane deprehendisse? Profecto sic est, ait Charmides. Et initio quidem obstupui, ac ne insanires, veritus sum. Verum vbi te audiui cõsimilia dicere iis, quæ nunc dicis: etiam ipse domum vbi venissem, non saltabam quidem, quando id numquam didici; sed manibus gesticulabar, quod facere noram. Est ita profecto, inquit Philippus. Nam crura videris tam æqualis habere cum humeris ponderis, vt si apud annonæ præfectos inferiorum pondus examinares ad superiora, sicut in panibus fieri solet, non multatus euaderes. Tum Callias: Me vero arcesse, ait, mi Socrates, quum saltandi rationem voles discere, vt tibi me opponam, & vna discam. Age vero, inquit Philippus, etiam mihi tibiam inflet, vt & ipse saltem. Quumque surrexisset

878

QQ

ser, hinc inde incedebat ac pueri puellæq; saltationem imitabatur. Primum vero, quod prædicassent puerum, qui ex gestibus etiam pulchrior existisset: ipse contra, quamcumque corporis partem mouisset, ut magis ille motus, quam esset reabile, ridiculus videretur, effecit. Quod autem puella flexo retro corpore rotas imitaretur, id ipse sic exhibebat; ut in anteriorem partem sese demittens, rotas imitari conaretur. Tandem quis puerum laudabat, qui inter saltandum corpus vniuersum exerceret: iussa fœdicia celeriores aliquem numerum proferre, crura, manus, caput omnia simul iactabat. Posteaquã defatigatus esset: Hoc argumento est, inquit in lectulum procumbens, etiam meas saltationes egregie corpus exercere, quod fœdicia. Infundat mihi puer magnam illam poteram. Et nobis quoq; subiecit Callias. Quippe nos etiam sitiuius, dum te ridemus. At Socrates: Enimvero, ait, o viri, etiam mihi vel maxime videtur esse bibendum. Nam reuera vinum, dum animos rigat, mœrores quidem perinde, ac mœdragoras homines, sopit & hilaritates perinde, ac oleum flammam, excitat. Videtur autem mihi hominum quoque corporibus idem accidere, quod terræ nascētib;us. Nam quum hæc a Deo rigantur imbre nimio, non possunt erigi, nec ab auri; perflari. At vbi tantum hauriunt, quantum eis gratum est: ad modum erecta incrementum sumunt, ac florentia consequuntur, ut fructus ferant. Itanos quoque, si potum immodicum infundamus, mox & corpora nobis, & animi vacillabunt; ac ne quidem respirare, nedum proferre quidquam poterimus. * At si pueri minutis poculis crebro nos quasi rore quodam adaspererint, ut & ipse verbis Gorgianis vtar, tum sicut in scilicet non coacti a vino temulenti fœmus, sed persuasi ad ludicra descendemus. Atque hæc tunc omnibus ita placuerunt. Philippus autem adiecit, debere pocillatores imitari. Xenophon tu, m. muta- ti strenuos aurigas in eo, ut pocula celeriuscule circumagerent: quod quidem a pocillatoribus est factum. Secundum hæc lyra puer ad tibiam accomodata, & cithara utebatur, & canebat. Quod quum laudassent vniuersi, Charmides ait: Mihi vero videtur, o viri, que madmodum de vino dixit Socrates, ita puerilis hæc venustas commissa sonis illis mœrores sopire, ac venere; excitare. Tum Socrates rursum: Videntur hi quidem, ait, o viri, satis delectare nos posse: verum

* Cicer. in
Catone
maiori:
Delectant
me pocula,
sicut in
symposio
Xenophon
tu, m. muta-
ti
et roran-
tia.

879

tum sat scio nos existimare, quod illis multo simus meliores. An non igitur est turpe nos, quum vna simus, non eniti, ut non nihil inuicem & commodi nobis, & hilaritatis adferamus? Tum vero complures: Ergo tu nobis exponitro, inquit, quos adtingere sermones oporteat, ut id maxime consequamur. Equidem, ait, lubentissime frui Calliæ promisso velim. Dicebat enim, si cum ipso cenarem, ostentaturum se nobis sapiētiam suam. Ostendam equidem, ait, si quidem vos quoque vniuersi, quicquid boni nōstis singuli, in medium contuleritis. At nemo est, qui aduerferet, ait, quo minus indicaturus sit, quidnam quisque maximi faciendum scire se arbitretur. Ego igitur vobis dico, quomē potissimum efferam. Nam arbitror posse me homines meliores efficere. Tum Antisthenes: Vtrum, inquit, autem aliquam sordidam docendo, an honestatem? Iustitia est honestas. Est profecto inquit Antisthenes, & quidē ea, de qua minime dubitari debeat. Nam fortitudo & sapientia non numquam & amicis, & reipublicæ videntur esse noxia: verum iustitia ne parte quidē minima cum iniustitia miscetur. Posteaquam igitur vnusquisque nostrum dixerit, quid habeat rei vtilis, tum & ego dicere non grauabor, quam illud arte efficiā. Tu vero, Nicerate, dicito nobis, cuius scientiæ causa elarosis animo. Pater meus, ait Niceratus, quū studiose daret operam, ut in virum honestum ac bonum euaderem, coegit omnes Homeri me versus discere. Iamq; adeo possem totā Iliadem & Vlyseam de memoria promptam recitare. Verum ignoras, inquit Antisthenes, etiam omnes versusum recitatores eisdem versus tenere? Qui possum ignorare? ait, quum propemodū singulis eos dieb; audiam. An igitur vllam nationem hominū stultiorem nōstis, quam sint illi versusum recitatores? Non profecto, inquit Niceratus, non ita mihi videtur. Perspicuū est enim, ait Socrates, illos versusum sententias non intelligere. Tu autem Stefibroro, & Anaximandro, & multis aliis non parum pecuniæ dedisti: quo fit, ut nihil eorum, quæ magni sunt faciēda, ignores. Quid tu vero Critobule, inquit, habes rei, quo te plurimum efferis? Ob forme elegantia, ait. Num igitur & tu, inquit Socrates, dicere poteris, te pulchritudine tua posse nos meliores reddere? Ni possum id, perspicuū est, me nullius hominē pretij visum iri. Quid tu autē Antisthenes?

QQ 2

ait, quam ob rem te effers? Ob diuitias, inquit. Quem rursus Hermogenes interrogabat, an multum haberet argenti. At is cum iureiurando, ne obolum quidem habere se ait. Sed multum agri possides? inquit. Fortasse tantum, respondit, quantum huic Autolyco fati sit, de quo se puluere conspergat. Sed & tu audiendus es. Quanam re, Charmides, temerè effers? Equidem me, inquit, ob paupertatem effero. Profecto, ait Socrates, iucundam quidem ac gratam ob rem: quæ minime obnoxia est inuidiæ, minime pugnas de se concitat, sine custodia seruari potest, neglecta denique vires acquirit. At tu Socrates, inquit Callias, qua re fretus de te magnifice sentis? Ille vultu maximam ad grauitatem composito: Lenocinio, respondit. Quumque risissent omnes propter ipsum. Vos quidem ridete, inquit, at ego scio me magnam accipere posse pecuniæ copiam, si hac arte velim vti. Et Lyco Philippum indicans: Tu quidem, ait, idcirco te effers, quod risum excitare potes? Iustius, inquit, mea quidē sententia, quam Philippi des histrio, qui mirifice propterea superbit, quod multis lacrimas excutere possit. An non tu quoque, mi Lyco, subiecit Antisthenes, indicabis, quam ob causam elato sis animo? An non vobis omnibus notum est, ait, id ob filium hunc meum fieri? Atque is ipse, subiecit aliquis, haud dubie propterea, quod victoriam sit adeptus. Et Autolycus quum erubuisset: Minime profecto, inquit. Ibi coniectis in eum oculis omnium, qui quidem delectati essent, quod loquentem audiuisent, quidam ipsum interrogat: Quo igitur te iactas, Autolyce? Patre, inquit: simulque ad patrem sese acclinabat. Quod ubi conspexisset Callias: Scis, inquit, mi Lyco, te omnium hominum esse opulentissimum? Id ego profecto, ait, ignoro. An igitur fugit te, quod ne regis quidem opes cum filio commutares? Ipso in facinore deprehensus sum, inquit, omnium, vti quidem videtur, hominum opulentissimus. Tu vero Hermogenes, ait Niceratus, qua re potissimum tibi places? Ob amicorum, inquit, virtutem & potentiam, & quod tales quum sint, nihilominus sua me cura complectantur. Tum omnes eum inueneri, ac plerique: interrogare, num & ipsis eos indicare vellet. Respondebat autem, non velle se hoc ipsis inuidere. Secundum hæc Socrates: Restat igitur, ait, vt demonstrer quilibet ea, quæ pollicus est, maxime esse faciunda. Audietis, ait

ait Callias, me primum. Nam interea, dum vos audio, quid ius & æquum sit, ambigentes, homines efficio iustiores. Qui hoc, vir optime? ait Socrates. Dum pecuniā largior. Et surgens Antisthenes, admodum acriter eum confutaturus interrogabat: Homines vero, Callia, vtrum tibi videntur in animis, an in crumena iustitiam habere? In animis, inquit. Et tu quum in crumenam argētum largiris, animos iustiores facis? Maxime. Quo pacto? Quod quum sciant habere se, vnde necessaria parare sibi emendo possint, malefacere suo cum periculo nolunt. Num tibi reddunt, quod acceperunt? Non profecto. Quid autem pro pecunia? num gratias? Ne id quidem certe, inquit. Immo nonnulli etiam magis hostiliter adfecti erga me sunt, quam id temporis, quum necdum quidquam acceperunt. Mira quidem, ait Antisthenes, simul eum intuenso quasi coargues, posse te illos reddere iustos erga ceteros, non autem erga te ipsum. Et cur hoc mirum est? ait Callias. An non & fabros, & structores edium complures cernis, qui aliis quidem multis domus edificat, sibi ædificare non possunt, sed mercede conductas incolunt? Sine te coargui, professor sapientiæ. Profecto, inquit Socrates, patiarur sane. Nam & vates feruntur certe aliis quidem futurum quod sit, denūtiare: sibi vero quod imminet, non prospicere. Atque hic eius sermonis finis fuit. Secundum hæc Niceratus: Audite, inquit, me quoque, de iis, quæ vos meliores effectura sunt, si mecum versabimini. Nostis enim certe, Homerum illum sapientissimum fere complexum esse poematis suis omnes res humanas. Quam obrem quisquis vestrum vel administrationis domesticæ, vel orandi ad populum, vel rei imperatoris peritus fieri vult, vel Achilli, Aiaci, Nestori, Vlyssi similis: me colat, qui hæc omnia cognita habeo. Num & regnandi, ait Antisthenes, scientiam habes? Nosti enim laudatum esse ab ipso Agamemnonem, quod rex esset bonus, & bellator fortis. Etiam hoc profecto scio, inquit, quod prope columnam quidem auriga conuertere se debeat:

Ille sed inclinat laqueam se versus, in ipso

Curru: & equum dextrum propellat voce, manuq;

Cedat, eiq; simul laxas permittat habenas.

Præterea quiddam aliud noui, vosque adeo periculum eius mox facere poteritis. Dixit enim Homerus, cepam esse po-

*Homeri
poemata.*

tus condimentum. Quamobrem si cepam quis adferat, mox hanc utilitatem percipietis, quod estis maiori cum voluptate bibituri. Tum Charmides: Cupit, inquit, o viri, Niceratus ita redire domum, quo cepas dedoleat; ut vxor ipsius credat, nullam ne cogitasse quidem ipsum osculari. Non profecto, inquit Socrates, sed aliam quoque fortassis opinionem ridiculam possumus addere. Videtur enim cepa sic esse condimentum, ut non cibum modo, sed potum quoque suaviorem efficiat. Quod si hac etiam a cœna vescamur, videntur, ne quis nos ad Calliam sic accessisse dicat, ut voluptariam vitam ageremus. Nequaquam, ait, o Socrates. Nam in pugnam pergenti cepearum usus conuenit, quemadmodum quidam alio gallos pascunt, ac deinde committunt. Nobis autem hoc consilij potius est, ut osculatur libentius simus, quam proelio congressuri. Hic eius orationis finis fuit. Tum Critobulus: Ergo & ipse dicam, ait, quibus de causis ob formæ elegantiam me effera. Dic, aui, ait. At qui si formosus non ero, quemadmodum puto, merito vos fraudis penam sustinueritis. Nam semper iure iurando confirmatis, formosum esse me, nemine id a vobis exigente. Ac fidem vobis equidem habeo, quos esse bonos & honestos viros arbitror. At si reuera formosus sum, ac vobis idem erga me accidit, quod mihi erga illum, quem formosum esse puto: Deos omnes testor, nolle me regis imperium potius, quam formæ præstantiam. Quippe Cliniam modo specto iubeatius, quam cetera vniuersa, quæ pulchra sunt in rebus humanis: & alia quod adinet omnia, cæcus esse malim, quam eius ad spectu solius reuera carere. Nocti etiam, somnoque succenseo, quod eum non video: diei vero, ac soli gratiam habeo maximam, quod Cliniam mihi spectandum exhibeant. Equum est etiam, ut nos formosi propter hæc quoque simus animis elatis, quod eum, qui viribus polleat, laborando acquirere bona necesse sit; & fortem, pericula subeundo, & sapientem, dicendo: at qui formosus est, etiam si quiescat, omnia tamen pericere potest.

¶ Equidem tamen norim opes esse possessionem gratam: libentius tamen ea, quæ mea sunt, Clinia donarem, quam alia ab altero acciperem: libentius seruus, quam liber essem, si Clinia mihi velit imperare. Nam facilius esset mihi Clinia laborare, quam quietem capere: ac periculum eius no-

mine

mine libentius adirem, quam expers periculi viverem. Si tu denique, Callia, magnopere te effers, quod homines possis iustiores facere; multo æquius est me ad omnem virtutem homines perducere. Nam quia nos formosi quiddam amori deditis inspiramus, id efficiamus, ut quod pecuniam adinet, sint liberaliores: in periculis laborum & honesti studiosiores: verecundiores etiam, ac modestiores: adeo quidem, ut etiam illa, quibus maxime indigent, eloqui vereantur. Infani sunt autem, qui non formosos imperatores eligunt. Equidem cum Clinia vel per ignem incederem, neque dubito vos idem mecum facturos. Quamobrem non est, quod dubites amplius, mi Socrates, an formæ venustas in me bono alicui sit hominibus. Ne hac quidem in parte forma vituperanda venit, quod cito flos eius prætereat. Nam ut puer, ita & adulescentulus formosus est, & vir, & senex. Eius rei argumentum est, quod Mineræ * Thallophori deligantur ex senum numero formosissimi quique, quasi forma sit omni ætati comes. Quod si iucundum est a volentibus impetrare, quibus aliquis indiget: scio, mi Socrates, me nunc quoque citius vel recentem huic puero puellæque persuasurum, ut me osculetur, quam tu possis; tamen si multa sapienter proferas. Quid hoc est? ait Socrates. In ætate hæc tu, quasi etiam me sis formosior. Profecto, inquit Critobulus, cetero quin omnium Silenorum satyricorum esse turpissimus. Erat autem Socrates his perquam similis. Age vero, subiecit Socrates, memineris habendum esse iudicium de forma, ubi sermones hi, quos instituiimus, circumierint. Ferat autem iudicium de nobis non Alexander ille Priami filius, sed hi ipsi quos tu osculandi tui cupidos esse putas. At Clinia, Socrates, iudicium non permiseris? Et ille: Non tu Clinia meminissem desines? At si eum non nominem, an propterea minus me putas ipsius meminisse? Num ignoras, tam illustre me simulacrum ipsius habere in animo, ut si vel fictor, vel pictor essem, nihilo minus ei similem exprimerem, si simulacrum, ac si ipsam intuerer. Eius sermonem excipiens Socrates: Quamobrem igitur, ait, quum simulacrum ei tam simile habeas, mihi negotium faceris, eoque ducis, ubi eum videas? Propterea, mi Socrates, ait, quod vultus eius esse mihi voluptati potest: simulacri vero species, ut delectationem nullam adfert, ita deside-

* Quasi dicas, rami-
géri.

334

QQ4

rium excitat. Tum Hermogenes: Ego vero, mi Socrates, inquit, ne tibi quidem conuenire arbitror, vt Critobulum adeo præ amore obstupefactum contemnas. An tu existimas eum, inquit, Socrates, ex quo mecum versatur, hoc pacto vniquam fuisse adfectum? Quando tandem? Non vides huic quidem lanuginem propter aures serpere, Clinia vero iam retrorsum surgere? Nimirum hic id temporis, quo ad eosdem cum illo magistros itabat, ita vehementer exarsit. Quibus animaduersis pater eum mihi tradidit, si qua re prodesse ipsi possem. Et habet sane iam multo melius. Nam antehac quasi qui Gorgones spectant, saxeam in morem Cliniam inspectabat, & quasi saxeus esset, nusquam ab ipso discedebat. Vidi etiam, quum coniueret. Immo per deos immortales videtur mihi, o viri, quod quidem inter nos dictum esto, etiam deoscularus esse Cliniam: quo sane nihil est ad amorem accendendum acrius. Quippe satiari nequit, & spes quasdam iucundas præbet. Fortassis etiam, quia vnicuique hoc opus, corporibus * adtingere se, adpellationem comunein habet cum eo, quo animi sese * diligunt, honestius est. Quamobrem aio equidem abstinenti- dum esse formosorum ab oculis illi, qui pudice vt viuere possit, experit. Ad ea Charmides: Tu vero, mi Socrates, inquit, quamobrem nos amicos tuos adeo quibusdam quasi puerorum terri culamentis a formosis depellis, quum ego te ipsum viderim, ita me Apollo amet, quo tempore apud litteratorem eodem in libro vterq; aliquid quærebatis, caput capiti, humerumque nudum nudo Critobuli humero admouisse? Et Socrates: Proh, inquit, hæc ipsa, quum velut a bellua quadam morsus essent, diutius quam dies quinque fricauerunt humerum, & in corde quasi pruriturum quemadmodum habere videbar. Verum nunc tibi, Critobule, coram tot testibus denuntiatio, ne me prius adtingas, quam mentum tibi perinde atq; caput, pilis vestitum fuerit. Atq; hi quidem in hunc modum seria iocosq; miscebant. Et Callias: Tu uero fuerit, inquit, dicere mi Charmides, quamobrem ob paupertatem elato sis animo. Est in confesso, ait, potiorē esse fiduciam animi, quā metum: potiorē libertatem, quam seruitutem: potius esse coli, quam colere: fidē a patria haberi alicui, quam non haberi. Itaque quum in hac ciuitate opulentus equidem essem, primum verebar, ne quis parietibus

ædium

ædium mearum perfossis & facultates adimeret mihi, & me quoque læderet. Deinde colebam calumniatores, quod scirem ad perpetiendum aliquid mali magis esse me comparatum, quam vt ipsis ego detrimento essem. Nam semper aliquid mihi sumtum, qui expenderentur, a republica improbatur, & abire peregre licebat nusquam. Nunc posteaquam fortunis, quas extra fines nostros habebā, spoliatus sum; & de iis, quæ in hac regione sita sunt, fructum nullum percipio; & res familiaris est vendita: porrectus scilicet iucunde dormio, fidem auctoritatemq; apud rempublicam nactus sum, aliorum minas non experior, aliis ipse minor, vt homo liber abeundi peregre, domique manendi facultatem habeo, denique opulentiam & de honestiore loco mihi adsurgunt, & via cedunt. Nunc regi similis videor, qui tunc haud dubie seruus eram. Tunc temporis populotributum ego pendebam, nunc respublica vectigal mihi pendit, dum me alit. Etiam conuiciis me incessabant, quum locuples essem, quod consuetudine Socratis vterer: nunc posteaquam ad paupertatem redactus sum, ea res nemini amplius est curæ. Præterea quum multa possiderem, semper aliquid vel respublica, vel fortuna adimebat. Nunc nihil amitto, qui nihil habeam, & semper aliquid accepturum me spero. Ergo, inquit Callias, etiam opas tu numquam, vt opulentus sis, ac si quod somnium faustum videres, auerrūcis rem sacram faceres? Id equidem, profecto non facio, ait, sed valde tamen alacriter opperor, sicunde quid accepturū me spero. Age vero, inquit Socrates, tu nobis Anisthenes dicit, quo pacto tā elato sis ob diuitias animo, quum tam exigua sint facultates tuæ. Quod arbitror, ait, o viri, non in ædibus sitas esse tum opes, tum paupertatem hominibus, sed in animis. Multos enim priuatos homines esse video, qui quum facultates amplissimas possideant, adeo se tamen esse pauperes arbitrantur: vt quemuis laborem, quoduis periculum subeant, quo plura cōparare possint. Frates etiam noui, quib. quum facultates æquales obrigerint, tamē alter eorum quæ abunde sufficiant, & sumtum etiā superent, habet: alteri nihil nō deest. Animaduerto & reges quosdam esse, qui tanta opum fame laborant: vt lōge grauiora committant, quam homines maxime inopes. Nā propter egestatem nonnulli furatur, alij parietes perfodiunt, alij con-

Antisthenes animi opera prædicat.

886

* quod in osculo fit.

* Adludit ad significationes verbi φιλέω diuersas.

1885

mittunt plagium. At reges quidam sunt, qui pecuniarum causa familias totas evertunt, occidunt multos, sepe numero totas etiam vrbes diripiunt. Hos igitur equidem non possum non vehementer miserari, quod tam graui morbo laborent. Nam simile quid ipsis accidere mihi videtur, atque si quis multa possideat, multaque comedat, nunquam tamen saturatur. Ego vero tam multa scilicet habeo, vix ut ea possum ipse inuenire. Nihilominus superat mihi aliquid, dum cædo, donec eo perueniam, ut non esuriam: & bibo, donec non sitiam: & ita vestitus sum, ut foris nihilo magis, quam diuissimus hic Callias frigeat. Quum domi sum, admodum mihi calidæ videtur esse tunica: parietes ipsi, & recta crassorum paludamentorum instar. Stragula veste usque adeo abundo, ut etiam excitari difficulter possim. Quod si aliquando re venerea corpus indigeat, adeo mihi satisfacit, quod adest: ut illi, ad quas accedo, mirifice me complectantur, propterea quod eas alij conuenire nolint. Atque hæc omnia tam iucunda mihi accidunt, ut dum ea facio singula, non equidem maiori, sed minori potius delectatione perfrui optem: quod plerumque mihi iucundiora esse videantur, quam expediatur. Rem autem longe maximi pretij meis in opibus illis esse existimo, quod etiam si quis ea mihi adimat, quæ nunc adstant; nullum esse tam vile opus videam, quod mihi non satis alimenti suppeditet. Etenim ubi voluptariam agere vitam voluero, non magni pretij quædam ex foro coemo, quod ea nimis magno sumtu veniant, sed ex animo promo. Adeoque multo plus confert ad voluptatem, quod expectato tempore, quo quid requiram, ita deinde sumo: quam si magno pretio redemptis utar. Quemadmodum nunc quoque, quum in hoc vinum Thasium incidetum, bibo illud sine fide. Enimvero par est credere, multo etiam iustiores esse, qui vilitate victus potius, quam caritatem spectant. Nam quibus maxime presentia satisfaciunt, ij minime aliena concupiscunt.

287 Est autem operæ pretium considerare, quam liberales efficiant homines huiusmodi diuitiæ. Nam Socrates hic, a quo has sum confecturus, neque numero, neque pondere mihi eas suppeditabat: sed dabat mihi tantum, quantum ferre poteram. Atque equidem modo nemini mea nunc inuideo, sed abundantiam amicis omnibus ostento, & participem facio quemuis, qui quidem velit, earum diuitiarum, quas

animo

animo meo possideo. Quinetiam rem omnium delicatissimam, videlicet otium, semper adesse mihi videtis: qui spectem, quæ digna sunt contemplari: & audiam, quæ auditu dignæ: & quod equidem maximi facio, adesse Socrati totos dies in otio possum. Atque is etiam ipse non eos admiratur, qui plurimum auri numerant: sed perpetuo cum iis versatur, qui ipsi placet. Atque hoc modo quum loquutus es effect: Perfunonem, ait Callias, quum alias ob causas his cum opibus admirationi mihi es: tum quod neque te ferui loco ciuitas habeat, aliquid scilicet imperans: neque homines tibi succenseant, si nihil des mutuo. Tu vero huc mirari desine, ait Niceratus. Nam ego eum conueniam, qui quidem sumam hoc ab eo mutuo, ne qua mihi refit opus amplius. Etenim ab Homero edoctus, ut ita numerem,

Septenos tripodas, atque auri dena talenta,

Bus fenos equos, bus demos atque lebetas,

non desino pondere ac numero diuitias quam plurimas expectere. Quo fortasse fit, ut quibusdam auidior esse pecuniæ videar. Ibi vero in risum effusi sunt omnes, qui eum quod res esset dixisse arbitrarerentur. Secundum hæc quidam: Tu iam est, ait, de amicis dicere, Hermogenes, quia illi sunt: ac demonstrare, magnam illorum esse potentiam, neque illis esse curæ, ut merito magnos spiritus gerere propter eos videaris. Perspicuum igitur ac notum est, tam Græcos quam barbaros existimare, deos vniuersa tum presentia, tum futura scire. Omnes certe tum ciuitates, tum nationes, per diuinationem consulunt deos, quid faciendum, quid omittendum sit. Etiam nos illa paret esse in sententia, quod dii nobis tum commodare, tum incommo dare possint. Nam deos precantur vniuersi, ut mala quidem auertant, bona vero largiantur. Hi ergo dii, qui omnia norunt, & possunt omnia, tam mihi sunt amici: ut quia sum ipsis curæ, numquam meæ res eos fugiant, neque noctu, neque inter diu, neque quo pergam, neque quid suscepturus sim. Et quia prospiciunt, quinam cuiusque rei futurus sit euentus: missis nuntiis, omnibus, somniis, auguriis, quid faciendum, quid omittendum sit mihi significant. Eis quum obtempero, non illius unquam me pariter: & quia morem aliquando non gessi, pœnas dedi. Tu Socrates: Nihil horum, inquit, est incredibile: verum hoc equidem sciscitari lubes velim, qua ratione colas eos, ut tam amicos habeas.

Vili profecto, inquit Hermogenes. Quippe nullum sum-
 tum faciens, eos laudo, & de iis, quæ dederunt, vicissim præ-
 beo; quantumque possum, pie loquor: & quibus in reb. eos
 testes cito, in iis volens equidem numquam mentior. Pro-
 fecto, ait Socrates, si quum talis sis, amicos eos experiri:
 etiam Deos par est credere, virtute ac honestate delectari.
 Atque hæcenus in hunc modum serio colloquebantur.
 Verum ubi ad Philippum ventum esset, quærebant ex eo,
 quidnam perspexisset in ratione mouendi risus, quod pro-
 pterea sese efferret. An non operæ pretium est, ait, quod
 quæ omnes norint, me ioculatorem esse, si quid nancisci sunt
 boni, perlubenter ad id me inuitant: si quid accidit mali,
 fugiunt ita, ut ne quidem respiciant; veriti scilicet, ne vel in-
 iuri rideant? Iure tu, ait Niceratus, te effers. Etenim amici
 mei, quibus res sunt prosperæ, longe me fugiunt: at quibus
 aduersi quid accidit, cognationem recensendo enumerant,
 nec unquam me missum faciunt. Sed esto sane. Tu vero,
 inquit Charmides, Syracusane, qua re te effers: an peripi-
 cum est, efferi te animo propter hunc puerum? Nequa-
 quam, ait immo propter ipsum magno sum in metu. Nam
 quosdam animaduerto, ei insidari, ut eum perdant. Id So-
 crates quum audiuisset: Proh Hercules, inquit, qua re tan-
 to opere se abs tuo puero læsos arbitrantur, ut eum interfi-
 cere velint? At enim, ait, nequaquam eum interficere vo-
 lunt, sed persuadere, ut cum ipsis dormiat. Tu vero, quem ad-
 modum viderur, id si fiat, existimas eum perditum iri? Om-
 nino scilicet, ait. Ergo ne ipse quidem cum eo cubas? Ve-
 ro, inquit, & quidem totas, omnesque noctes. Ita me luno
 amet, ait Socrates, magna istæc felicitas tua est, quod a na-
 tura tale corpus habeas, ut solus tecum cubantes non corrup-
 pas. Quo sit, ut si non aliam ob rem, saltim propter hoc cor-
 pus æquum sit, magnopere te efferi. Ego vero non hanc
 ob causam me effero, inquit. Propter quam igitur? Profe-
 cto propter homines stultos, ait. Nam illi propterea, quod
 spectent imagunculas meas, quæ fidiçulis tentæ mouentur,
 me alunt. Nuper etiam, subiecit Philippus, id a diis precati
 te audiebã, ut vbicumque esses, ibi fructuum quidem magnam
 copiam largirentur, sapientiæ vero sterilitatem. Sic ita sane,
 inquit Callias. Tu vero, Socrates, quid proferre potes, quæ
 obrem æquum censeas, elato te esse animo propter artem,
 quam

quam dixisti, adeo ignominiosam? Et Socrates: Primum,
 inquit, velim inter nos conueniat, quod lenonis sit officium.
 Tum quod interrogauero, ad id responde te promte: ut sciamus,
 de quibus inter nos conueniat. Num ita vobis etiam
 videtur? Maxime vero, inquiunt. Atque vti semel dicebãt,
 Maxime vero: ita hoc ipsum in respondendo deinceps retine-
 bãt. Ergo vobis boni lenonis esse videtur, inquit, ut quæ,
 quamve perduxerit, eum eamve gratos iis efficiat, quibus-
 cum consuescunt? Maxime vero, aiunt. An non igitur vnũ
 quiddam est, quod ut placeant, facit; nimirum si & capillo-
 rum, & vestis ratio decori legem seruet? Maxime vero, a-
 iunt. Etiam scimus, posse hominem iisdem oculis tum amice,
 tum hostiliter aliquos intueri? Maxime. Quid vero? an
 non eadem voce licet tum verecunde, tum audacter loqui?
 Maxime. Quid? nonne quidam sermones odiosi sunt, alij
 ad amicitiam impellunt? Maxime. Ex his igitur quæcum-
 que ad placendum conducunt, ea bonus leno suos docere
 debet? Maxime. Num autem potior is fuerit, qui vni red-
 dere gratos potest, an vero qui pluribus? Hæc in duas partes
 diuisis omnibus, alij manifestum esse dicebant, potior em
 esse, qui plurimis efficere gratos posset; alij subiciebant,
 Maxime. Socrates, quum hæc etiam in parte conuenire di-
 ceret: Quid si quis, inquit, ut toti ciuitati quidam placeant,
 efficere possit, an non omnibus ille numeris bonus leno fue-
 rit? Id quidem manifestum est, aiunt omnes. Ergo si quis
 eos, quibus ipse præsit, tales efficere studio suo possit, an non
 optimo iure ob hanc artem elato sit animo, atque etiam o-
 ptimo iure mercedem debeat amplam accipere? Quum his
 etiam vniuersi ad sensum essent: Talis scilicet, inquit, est mea
 quidem sententia hic Antisthenes. Tum ille: Mihine tribuis,
 inquit, artem hanc Socrates? Profecto, ait. Nam te video etiam
 in huius pedisequa probe exercitum esse. Quænam illa
 est? Ars lenonum siue perductorum, ait. Et grauius id fe-
 retus Antisthenes: Ecquid, ait, tale me commisisse scis Socrates?
 Scio equidem, inquit, te Calliam hunc ad doctum illum
 Prodicum perduxisse: quum illum ardentem amore philo-
 sophiæ cerneret, hunc vero pecunia indigentem. Scio item
 te perduxisse eundem ad Hippiam Eleum, a quo etiam artem
 memoriæ didicit. Et ex eo quidem tempore magis a-
 moribus esse deditus cepit, quod pulchri quidquid viderit,

eius numquam obliuiscatur. Nuper adeo quod hospitem quoque Heracliensem apud me prædicando effecisti, vti-
 pius ego cupidus essem, conciliaſti eum mihi: quo quidem nomine tibi gratiam habeo. Nam mihi per esse bonus honestusque videtur. An non item Æschylum illum Philiaſtum apud me prædicando, meque apud ipsum, eam in nobis adfectione animi excitasti; ut nosmet amâtes mutuo, quereremus cursitando, perinde atque canes solent: Hæc quum ego te facere posse videam, bonum esse lenonem arbitror. Nam qui adgnosceret potest eos, qui sibi futuri sint viles: ac potest efficere, ut illi se mutuo expetant: is mihi videtur & vrbes amicitia coniungere posse, & nuptias comodos conciliare, utque magni vir pretij sit, tum apud ciuitates, tum amicos, tum socios, efficere. Et tu mihi, quasi qui non satis recte audieris, dixisse me, lenonem esse te bonum, successisti. Ego vero, subiecit ille, non iam amplius. Nam hæc si possum, nimirum animus meus diuitiis constipatus erit. Atque hoc pacto colloquiorum circuitus absolutus fuit. Callia autem: Sed tu Critobule, ait, in certamen aduersus Socratem de pulchritudine non descendis? Non profecto, ait Socrates. Nam fortasse lenonem apud iudices magna esse in existimatione videt. Nihilominus ego, subiecit Critobulus, non recuso. Doceto autem me, si quid habes doctrinæ, te pulchriorem esse quam ego sim. Tantum, ait, lucernam aliquis propius adferat. Primum ad causam te inquisitione prouoco. Tu mihi respondeo. At tu interrogato. Vtrum igitur pulchritudine in homine tantum existimas esse, an etiam in aliqua re alia? profecto, ait, mea quidem sententia est etiam in equo, & bove, & multis rebus inanimis. Nam & scutum esse pulchrum scio, & gladium & hastam. Et qui fieri potest, ait, quæ inuicem tibi nulla sunt re similia, esse omnia pulchra? Si ad opera, quorum causa nos ea singula parauimus, bene fuerint elaborata, vel apra satis a natura illis vibus, quibus seruiunt: & ipsa pulchra sunt, inquit Critobulus. Nosti ergo, cui nobis vult fieri oculus? Ei scilicet, ait, ut videamus. Hoc igitur pacto tuis pulchriores oculi mei fuerint. Qui sic? Nam tui tantum directo adspiciunt, mei etiam tranſuerſim propterea, quod exterius prominent. Ergo tu cancrum ais inter animalia cuncta præditum esse oculis optimis? Maxime vero, inquit. Nam habet oculos a natura egregie ad robur etiam com-

para-

paratos. Esto sane, ait. At vter nasus, meusne, an tuus est pulchrior? Equidem, ait, meum esse pulchriorem arbitror: si quidem odores percipiendi causa dii nobis nares condiderunt. Nam meatus narium tui terram versus spectant, mei vero sursum expansi sunt: quo fit, ut ab omni parte odores recipere possint. Nasus autem finis quomodo recte potest esse pulchrior? Quia nihil est, ait, quod obſepiat, sed permittit, ut oculi mox, quæ velint, videant. At nasus sublimior, quasi si faciat id per iniuriam, sepimento quodam oculos diiungit. Quod os autem adinet, ait Critobulus, equidem tibi cedo. Nam si mordendi causa factum est, longe tu maius aliquid morſu auellere possis, quam ego. At vero quia tibi labra sunt crassa, non meum putas osculum esse mollius? Videor, inquit, uti tu quidem prædicas, etiam aſinis os habere turpius. Sed enim non existimas argumentum illud esse satis magnū, me pulchritudine te superare, quod & Naides, quæ diuæ sunt, Silenos pariant; mihi, quæ tibi similiores? Non possū, inquit Critobulus, amplius contradicere. Itaque distribuantur sane calculi, ut quamprimum sciam, quid me vel perpeti, vel multæ nomine exsoluere oporteat. Hoc tantum velim, ait, ut clanculum eos ferant. Nam tuas & Antisthenis opes metuo, ne me copia sua opprimant. Puella igitur & puer clanculum ferebant. Interim Socrates perſiciebat, ut lucerna Critobulo admoueretur, ne deciperentur iudices: atque etiam ut victori non fuscis, sed oscula corollarum loco a iudicibus decernerentur. Posteaquam eieci essent calculi, atque omnes pro Critobulo facerent: Papæ, ait Socrates, argentum tuum non videtur esse argenteo Callie simile, mi Critobule. Nam quod ille habet, iustiores reddit homines: tuum vero, quemadmodum alioqui argenteum maxima ex parte, tum iudices, tum disceptatores corrumperet potest. Secundum hæc alij Critobulum hortabantur, ut oscula, quæ victori constituta fuissent præmij loco acciperet: alij, ut persuaderet prius eum, cuius essent in potestate: alij aliter iocabantur. Interim silebat Hermogenes. Quo nominatim Socrates compellato: Possine dicere nobis, ait, Hermogenes, quid sit *πρωβία*? Et ille: Si quæras, quid sit, inquit, nihil mihi constat: quid autem esse, videatur, apud Diosdicere forte possim. Id placet, ait Socrates. Ego igitur esse iudico *πρωβίαν*, in vino moleſtū esse iis, quibuscū verſeris.

* per abſtine-
 eam illu-
 Cic. in
 Antonij
 apud Dios-
 nem Casti-
 um.

Ergo scire debes, ait Socrates, te quoque silendo nobis iam molestiam exhibere. Num id tēporis etiam silendo, quum vos loquimini? Non, sed quum ex interuallo desinimus. Te vero fugit, ne pilum quidem, nedum sermonem aliquē interea, dum vos loquimini, interiici a quoquam posse? Tum Socrates: Possisne alicui Callia, inquit, qui coarguitur, succurrere? Possim equidem, ait. Nam quum tibia sonum edit, prorsus silemus. Et Hermogenes: Vultisne igitur, ait, ut quemadmodum Nicostratus histrio ad tibiam tetrametra recitabat, ita & ipse, dum tibia sonat, vobiscum colloquetur? Sic facito quæso, mi Hermogenes, inquit Socrates. Arbitror enim perinde, ut cantus ad tibiam adhibitus iucundior est; ita etiam futurum, ut sermones tui a sonis illis non nihil suauiores reddantur: præsertim si gestum aliquem addas ad ea, quæ dicuntur abs te, id quod hæc fidicina facit. Et Callias: Ergo quum Antisthenes hic, ait, quendam in conuiuio coarguerit, quis erit concentus tibiarum? Ei, qui coarguetur, ait Antisthenes, conuenire arbitror exsibilacionē. Huiusmodi colloquia quum haberentur, ac videret eos Syracusanus illa quidem negligere, quæ ipse exhiberet, mutuis autem sermonibus se oblectare, Socrati inuidens: Tunc, ait, Socrates, ille ipse es, quem meditatorem vocant? An nō pulchrius hoc est, inquit, quam si vocarer incogitans? Nisi sublimium mediator esse videreris. Num ergo quidquam nosti, ait Socrates, quod diis sit sublimius? Minime vero te istis occupari aiunt, sed rebus maxime inutilibus. Ergo sic etiam, inquit, dii mihi curæ sunt. Nam illi de * sublimi adiumento sunt, & de sublimi lucem suppeditant. Quod si frigida profero, tu auctor es, qui negotium mihi facessis. Tu vero, inquit alter, mitte ista, ac dicit mihi, quot pedes absterget a me pulex. Nam hæc meriri te aiunt. Tum Antisthenes: Enimvero Philippe, ait, tu in coniectando acutus es: an non videtur hic homo tibi similis illi esse, qui coniuicium facere velit? Profecto videtur, inquit, nō mihi tantum, sed aliis etiam multis. Tu tamen, ait Socrates, nulli eum similem facito, ne & ipse coniuicium facienti similis videare. Verum si honestis & optimis quibusque similem eum fecero, merito quis melaudanti potius, quam coniuicanti similem dixerit. Atqui tu coniuicanti es similis, si eum præstare dicis omnibus. Vis igitur magis peruersis eum comparem? Ne illi

* Græce, ἀνωγει ἀφελούσι. Alludit autem ad uocē quæ Syracusanus uisus fuerat εὐφραδέωνται.

893

illis quidem. Nulli ergo? Nulli ne horum quidem eum similem dixeris. Atqui neicio quo pacto, si taceam, digna hoc conuiuio facturus sim. Facilius fuerit tacere, ait, quam non dicenda proferre. At que hæc quidem in vino rixa sic extinguita fuit. Post hæc alij pergere iubebant in comparando, alij verabant. Quumque tumultus esset exortus, rursus loqui Socrates incipiebat: Num quia cuncti loqui cupimus, etiam vna cecinerimus? Et quum primum id dixisset, cantilenam ordiebatur. Vbi cecinisset, illata est saltatrici rota ex earum genere, quibus utuntur figuli, in qua miranda quædam exhibitura erat. Tum Socrates: Periculum erit, mi Syracusane, inquit, ne quemadmodum tu ais, sim reuera mediator. Nunc enim considero, quo pacto puero huic tuo & huic puellæ optime possim esse, ac nos eos spectando voluptatis plurimum capiamus: quod quidem sat scio te quoque velle. Videtur ergo mihi, prouolutionem in caput, quæ fit super gladios, exhibitionē esse periculi, a conuiuio alienam. Quod vero etiam in rotâ circumuoluta scribit aclectitat, est illud quidem certe miraculum quoddam: verum intelligere non possum, quam etiam hæc voluptatem suppeditent. Nec item iucundius est formosos & elegantes spectare, quum corpora torquent, & rotas imitantur, quam ubi quiescunt. Etenim non admodum rarum est, in hæc admiratione digna incidere, si quis hoc desideret: sed licet statim admiremur ea, quæ adsunt: quoniam modo lucerna, quod flammam splendidam habeat, lumen suppeditet; quum ahenum, & ipsum splendens, lucem id quidem non emittat, sed in se tamen alia adparentia exhibeat. Quo pacto oleum, quum humidum sit, flammam auget: quum aqua, & ipsa humida, ignem extinguat. Verum ne hæc quidem eadem efficiunt, quæ vinum. At si ad tibiam formis iis saltarent, quibus tum Gratiæ, tum anni tempora, Nymphæque pinguntur: multo id ipsis facilius futurum arbitrarer, ac longe conuiuium hoc fore hilarius ac gratius. Et Syracusanus ille: Profecto, inquit, mi Socrates, recte dicis, & introducam ego Spectacula, quæ delectationem vobis sint adlatura. Quapropter egressus Syracusanus ad agenda se componebat, & Socrates, nouum orationis exordium instituebat: Profecto, viri, par est nos, quum magnus quidam deus adsit, qui ætate deos æternos æquat, forma ma-

R. R.

xime iuuenis est, amplitudine sua cuncta sustinet; animus hominibus æqualis est, nimirum Amor, eius minime obliuisci: præsertim quum omnes in eius dei sacris sodales sumus. Nam equidem tempus aliquod commemorare non possum, quo non aliquo semper amore fuerim occupatus; & Charmidem hunc scio multos ad sui amorem excitasse, ac non ullos ipsum quoque expetiuisse. Critobulus certe, qui ad amatur, iam & ipse alios amore complectitur. Quinetiam Niceratus, ut equidem accepi, uxorem amans vicissim ab ea diligitur. Quis autem nostrum nescit Hermogenem honestatis amore, quidquid tandem ea sit, contabescere? Non videtis, quam se uera sint supercilia, oculi immoti, oratio moderata, vox lenis, mores hilares? quumque Deos, qui maxime nobis venerandi sunt, amicos habeat: nos tamen, qui homines sumus, non contemnit. Tu vero, Antisthenes, solus aithoris expers es? Immo te vehementer amò profecto. Tum iocando Socrates quasi blandiens: Ne in præsentia mihi, ait, molestus sis. Nam, uti vides, aliud ago. Et Antisthenes: Quam tu, inquit, leno tui semper huiusmodi plane quædam facis, ac non nunquam mecum non colloqueris, numinis utens prætextu, non nunquam aliud quidquam captans. Tum Socrates: Quæ so te per deos, mi Antisthenes, ait, tantum ne concidas me: qui molestiam quamuis aliam abs te tum fero, tum laturus sum amice: Enimvero amorem tuum equidem occulto, quum non animi sit, sed pulchritudinis meæ. Quod autem tu, Callia, Autolycum ames, ciuitas vniuersa nouit, ac ut arbitror, etiam exteri perique. Eius rei causa est, quod uterque; vestrum parentes habeat claros, & ipsi quoque illustres sitis. Atque equidem indolem tuam semper amavi, sed multo nunc magis, quum te illum amare video, qui non deliciis distuluit, neque præ molliæ languescit; sed omnibus & robur, & tolerantiam, & fortitudinem, & temperantiam suam demonstrat. Huiusmodi vero expetere, argumentum est etiam ingenij eius, qui amatur. Equidem num vna sit Venus, an duæ, Cælestis nimirum & Vulgaris, haud scio. Nam & Iupiter, qui vnus esse videtur, cognominata multa habet. Distinctas quidem utriusque; Veneri esse aras, fana, sacrificia; & Vulgari quidem neglegentiora, Cælesti puriora, scio. Et conuicere licet; etiam amores, corporum quidem a Vulgari illa immittuntur; mihi vero,

Venus duplex.

395

mi vero, & amicitia, & actionum honestarum, a Cælesti. Actum quidem, mi Callia, hoc ipso amore mihi videris esse captus. Argumento mihi est eius, quem amas, honestas; quodque te video patrem eius ad congressus cum hoc uis adiuungere. Quippe nihil horum bonus & honestus amator occultum patri esse vult. Et Hermogenes: Per unum inquit, mi Socrates, quum ob alia te multa admiror, tum quod modo Callia simul rem gratam facis, & qualem ipsum esse oporteat, instituis. Profecto sic est, ait. Atque ut magis etiam delectetur, confirmare illi volo, multo præstantiorem esse animi, quam corporis amorem. Nouimus enim omnes, absque amicitia consuetudinem nullam cuiusquam esse pretij. Amare autem eos, quorum mores ac indolem admiramur, necessitudo quædam propria & voluntaria vocatur: at eorum, qui corpus adpetunt, multos mores vituperant, & ipsos amores odere. Quod si maxime ament inuicem uterque se, formæ tamen suos celeriter ætate quasi marcescit: quo deficiente, necesse est vna etiam amicitiam marcescere. Animus autem quam diu prudentia proficit, etiam fit amabilior. Quin & in vniuersa formæ varietas quædam inest. quo fit, ut quæ in ciborum vniuersa propter saretatem, ea in amoribus quoque necessario accidant. At animi amor propterea, quod castus fit, etiam insatiabilior est; nec idcirco, ceu quis existimare posset, minus est venustus ac iucundus: sed plane votum illud perficitur, quo petimus, ut dea tum verba, tum actiones venustas largiatur. Quod enim liberali forma, & indole verecunda generosaque florens animus, qui que statim inter æquales principe loco dignus, & comis est, tum suspiciat, tum diligat amores suos; id vero verbis ostendi, non est opus. Esse autem consentaneum, amatorem huiusmodi rerum etiam suis amoribus gratum fore vicissim, id quoque docebo. Primum enim quis odisse possit illum, a quo se bonum & honestum haberi sciat? deinde quem cernat amari decora magis, quam voluptates suas curare? credit præterea, siue quid delinquatur, siue in oribus vtrumque corripiat, amicitiam deminutum non iri? Quibus autem communis amor est, quo pacto non hos necesse est libenter se inuicem, beneuole colloqui, fidem habere sibi mutuo, prospicere sibi inuicem, voluptatem simul cape-

396

re ex honestis actionibus; condolare, si quid aduersi acci-
 dar; perpetuo gaudere, dum bona cum valetudine frui cō-
 suetudine mutua possunt; sin alteruter ægroter, multo fre-
 quentius conuenire; de absentibus deniq; quam præsentibus,
 magis esse sollicitum? An non hæc omnia sunt amoris
 plena? Certe ob huiusmodi officia simul & amicitia studio
 tenentur, & ea perpetuo ad senectutem vsq; fruuntur. A te-
 uam, qui a corpore pendet, quam obrem diligat aliquis mu-
 tuo: utrum idcirco, quod sibi tribuit ea, quæ concupiscit, ad-
 amato maxime probrosa? an quod ab iis, quæ facere studi-
 ose cupit præter amores, maxime necessarios arceret? At qui
 magis etiã odio dignus est, quod non vim adferat, sed per-
 suadeat. Nam qui vim adfert, improbum esse hominem sese
 declarat: qui vero persuadet, is illius, qui, persuadetur, ani-
 mum corrumpit. Iam vero & is, qui pecunia formam ven-
 dit, qui magis diligit ementem sese, quam qui vendit in fo-
 ro, & addicit sese? Non enim certe, quod formosus cum
 deformi, pulcher cum non pulchro, non amans cum a-
 mante versatur, idcirco cum diligit. Non enim mas ita, ut
 mulier, voluptatum rei venerat: cum viro particeps est: sed
 sobrius ipse temulentum ex venere spectat. Vnde non mi-
 rum est, si contemptus amatoris in ipso existit. Quod si quis
 rem consideret, inueniet nihil rei grauis ex illorum amore
 qui ob mores amantur accidisse: quum multa, ea que nefa-
 ria, de illa impudenti consuetudine euenerint. Iam & illi-
 beralem esse consuetudinẽ illius, qui corpus magis, quam
 897 animum diligit, modo indicabo. Nam qui aliquem insti-
 tuit, ut & dicere, quæ necesse sit, & gerere possit: is merito
 perinde, ac Chiro & Phœnix ab Achille, adfici honore de-
 bet. At qui corpus concupiscit, merito mendici cuiusdã in-
 star sequatur. Semper enim comiratur vel emendicans, vel
 requirens osculum, aut aliquam aliam tactionem. Quod si
 dicacius quid profero, velim mirum vobis non videatur.
 Nam & vinum me impellit, & amor ille meus domesticus,
 ut liberior aduersus amorem illum loquar, quem amulum
 habet, me pungit. Videatur enim is mihi, qui formæ animi
 adicit, similis illi esse, qui fundam mercede concludit. Nam
 ille ut melior reddatur, nihil pensi habet: sed ut ipse quam-
 plurimum voluptatis ex eo percipiat. Qui vero amicitiam
 expetit, magis illi similis est, qui fundum proprium possi-
 det.

det. Etenim vndecumque, si quid potest, colligens; ada-
 matum meliorem efficit. Quinetiam ipsos amatores, qui
 sciant, eleganti forma præditos amatoribus imperare, con-
 sentaneum est nequiter in amantem se gesturos. At qui a-
 nimaduerterit non futurum, ut nisi bonus & honestus sit,
 amicitiam retineat: cum par est, maiori studio virtutem
 colere. Maximum autem bonum illi contingit, qui ex ad-
 amato amicum egregium efficere vult, quod & ipsum vir-
 tutem colere necesse sit. Nec enim fieri potest, ut si ipse ne-
 quiter se gerat, secum versantem bonum efficiat: neque si
 intemperantem & impudẽtem illi se exhibeat, adamatum
 temperantem ac verẽcundum efficere potest. Liber autem
 tibi, mi Callia, de fabularum etiam enarratione indicare,
 non solum homines, sed etiam deos ac heroas amorem a-
 nimi pluris, quam corporis vsũ facere. Iupiter enim cum
 omnibus, quas mortales dilexit, congressus, mortales ma-
 nere passus est: quorum vero animos admiratus esset, eos
 immortales faciebat. Eorum in numero sunt Hercules, Cas-
 tor, Pollux; atque etiam alij quidam commemorantur.
 Quinetiam mea sententia Ganymedes non corporis, sed a-
 nimi causa in Olympum a Ioue translatus est: cui quidem
 sententiæ nomen etiam suffragatur. Est enim alicubi apud
 Homerum,

— adfectus suauiter audit.

Dicit autem, delectatum fuisse audiendo. Et alio in loco est:

— consilia occultat qui pectore multa.

Intelligit vero illũ, qui animo consilia sapientiæ plena no-
 uit. De quibus duobus verbis factum nomen est Ganyme-
 dis, nõ illius quidẽ, qui corpore suauis, sed animo, a diis ho-
 nore adficitur. Achillẽ quoq; mi Nicerate, fecit Homerus
 Patroclum, non ut amores suos, sed ut sodalem, gloriosissi-
 me viciscentem, posteaquam mortuus esset. Et Orestes ac
 Pylades, Theseus ac Perithous, alique complures ex femi-
 deis præstantissimi, non propterea, quod vna cubarint, sed
 quod inuicem se suspiciendo, res maximas & pulcherrimas
 publice perfecerint, celebrantur. Quid autem? an non quæ
 iam præclara patratur facinora, reperiet aliquis laudis gra-
 tia potius ab iis fieri qui & labores, & pericula volunt adire,
 quã ab aliis, qui voluptatẽ pro gloria eligere consueuerunt?
 Quæquam poetæ Agathonis amator Pausanias, dum pur-

* In priorẽ
 Hermistichio
 est vox γέ
 υο δει: in
 altero μύ-
 θεα, de qui-
 bus vnum
 illud Ga-
 nymedis
 composi-
 tum est.
 898

garet eos, qui per intemperantiam vna volutantur, etiam exercitum ex adamatis & amatoribus fortissimū fieri possedixit. Nam existimare se aiebat, hos in primis pudore præpediri, quo minus se mutuo deserant. Quod quidē ab eo dictum mirari subit, eos scilicet, qui reprehensionem negligere, seq; non reuereri cōsueuissent mutuo, maxime verituros turpe quiddam admittere. Producebar & testimonia Thebanorum ac Eleorum, qui tale quid decreuissent. Quāquam enim vna cubēt, nihilominus amores in proeliis eadē in acie collocari. Quod quidem argumentum minime congruens adferebat. Nam apud illos hæc cōsentanea sunt legibus, apud nos autē probro ducuntur. Ac mihi sane, qui eadem in acie collocantur, diffidere sibi videntur; ne videlicet, si seorsum essent dispositi ab ipsis adamati, fortium virorum muneris non responderent. Lacedæmonij vero, qui existimant, corpus ad petentē nihil amplius boni & præclari efficiūt; vt inter exteros etiā, ex eius ciuitatis instituto cū amatoribus in acie non collocari, nihilominus illos, qui adsunt, deserere vereantur. Non enim impudentiam, sed verecundiam esse deam quādam volunt. Et videmur sane omnes in iis, de quibus loquimur, cōsentire; si hoc modo rem consideremus: Vtro scilicet modo adamato quis potius vel fortunas suas & liberos crediderit, vel beneficium præstiterit. Atq; equidem sentio etiam illum, qui amati forma vitur, lubentius hæc vniuersa crediturum ei, qui animo quoq; sit amabilis. Te certe mi Callia, Diis gratias agere æquum est, mea sane sententia, qui Autolyçi amorem tibi indiderint. Nam hunc honoris esse cupidum re ipsa patet, quippe qui vt per præconē quinquertij victor pronuntietur, labores multos multosq; dolores tolerat. Quod si putat, se non solum sibi ac patri ornamento esse posse; sed etiam propter virtutem amicos beneficiis adficere, ac patriā amplificare, tropæa de superatis hostibus statuētē, eaque de causa conspicuum & celebrem tum apud Græcos, tum barbaros: cur non existimes ipsum maximis aliquem prosequuturū honoribus, quem duceret in hoc adiuuatorem se præstantissimū habiturū? Quare si huic placere vis, cōsiderādū erit tibi, quo pacto Themistocles idoneos ad Græciā liberandā fractū sit; itēq; cōsiderādū, quali Pericles instructus sciētia visus sit patriæ

399

patriæ consiliarius fuisse optimus: perspiciendum, quo pacto philosophatus Solon, patriæ leges optimas tulerit: peruestigandum, qualibus exercitijs vrentes Lacedæmonij, præstantissimi duces esse videantur. Et diuertunt ad te semper præstantissimi qui que hospites ex ipsis publici ciuitatis huius. Itaque scire debes, rem publicam cito semet tibi tradituram, si velis. Nam adiumenta maxima ad eam rem habes. Patricius es, sacerdos es Deum ex iis, qui sunt ab Erechtheo, qui cum Iaccho aduersus regem barbarum militauerunt. Etiam in festo nunc augustissimus esse videris omnium maiorum, & corpus habes inter huius vrbs alia spectatu dignissimum, tolerandisque laboribus idoneum. Quod si vobis videor magis serio loqui, quam in vino conueniat: mirum id vobis ne videatur. Nam semper ego vna cum republica dilexi eos, qui bona præditi essent indole, ac virtutis ambitiose cupidi essent. Ac de his quidem, ita dictis, ceteri disserebant. Autolycus autem Calliam adspiciebat, in quem vicissim Callias coniectis oculis. Ergo tu, mi Socrates, lenocinio tuo me ciuitati conciliabis, ait, vt res ciuilem tractem, ac semper ei placeam. Profecto fiet hoc, inquit, si te non opinione, sed re ipsa virtutis esse studiosum viderint. Nam falsa gloria celeriter ab experientia redarguitur, at vera strenuitas, nisi Deus impedimento sit, semper in actionibus splendidiorē gloriam suppeditat. Atque huius quidem colloquij finis hic fuit. Et Autolycus, quod ita tempus 900 postceret, ad deambulationem surgebat, ac Lyco pater vna cum ipso exibat, & conuersus: Per Iunonem, inquit, mi Socrates, bonus & honestus mihi vir esse videris. Secundum hæc sella quædam intus est collocata primum, deinde Syracusanus ingressus: Ariadna, inquit, o viri, suū & Bacchi thalamū ingreditur. Postea Bacchus aduenier, largiuscule potus apud deos, ac ingreditur ad illam: deinde ludent inter se. Hinciam Ariadna tanquam spōsa exornata ingressa est, ac in throno consedit. Ita etiam Baccho prodeūte, tibia numerus bacchicus canebatur. Tum omnes magistrum choræ prædicare. Nam Ariadna statim, quū hæc audisset, tale quid faciebat, vt quiuis animaduerteret, lubenter id eā audisse. Ac obuiam quidem illa non processit, nec adsurrexit: præ se ferebat tamen, quod vix conquisceret. Posteaquam vero Bacchus eam vidisset, haud aliter saltans, ac fieri

amicissime posset, in genibus cōsederat. Quumq; complexus illam fuisset, etiam osculatus est. Ea vero tametsi pudore quodam adfectu similis esset, amice tamen illum vicissim amplectebatur. Quod quum conuiuæ cernerent, partim plausum excitabant, partim rursus exclamabāt. Quum autem Bacchus surgens Ariadnam secū erexisset, osculantū iam & complectentium sese gestus erat spectare. Illi quum reuera Bacchum formosum esse cernerent, & Ariadnā formosam, eosque non per iocum, sed vere se admotis oribus osculari, omnes erectis animis spectabant. Audiebāt enim Bacchum interrogantem ipsam, num se amaret, atq; illam hoc ita confirmantem iureiurando: vt non modo Bacchus, sed omnes etiam, qui aderant, iurassent; reuera mutuū esse inter puerum & puellam amorem. Erant enim similes iis, qui gestus hos non docti essent, sed facere cuperēt id, quod iam dudum experiuissent. Tandem quum conuiuæ illos se se complexos cernerent, quasq; ad cubile tendentes; quotquot vxores necdum duxerant, ducturos se iurabant: mariti vero consensu equis ad vxores suas auehebantur, vt iis potirentur. Socrates cum illis, qui remanserant, ad Lyconē, eiusque filium, vna cum Callia deambulaturi discedebant. Atque hic eius conuiuij fuit exitus.

XENOPHONTIS HIERO,
SIVE DE REGNO,

Argumentum.

Colloquium inter Simonidem poetam, & Hieronem regem de privata, regiaq; fortuna, cum utriusq; collatione per singulas rerum humanarum partes explicata, vt priuatorum hominum cōditionem, tam domi, quam foris, tam belli, quam pacis tempore, regia longe potiore, ac optabiliorem esse demonstratur.

Alterum eiusdem libri prolixius
argumentum.

1. Occasio colloquij inter Simonidem, & Hieronem instituti de priuatorum hominum, & regum fortuna. 2. Regia, privataeque vite discrimē tam in voluptatibus, quā molestiis humanis. 3. Corporis quinque sensus ad hoc discrimen accurate cognoscendum assumuntur,

mantur, & voluptates atque molestia, quae horum beneficio tam a privata hominibus, quam regibus, in quotidiana vita sentiuntur, ordine describuntur. 4. Regnum cur a multis expectatur. Et quā illi sint, qui regnum expectant. 5. Quomodo Regum conditio domi forasq; omnibus in rebus longe sit deterior, quam priuatorum hominum. 6. Voluptas unde potissimum percipitur. 7. Rerum copia, fastidii, raritas, cupiditatē parit. 8. Nuptiae quales nobis expectanda, quales vitandae. 9. A quibus per vim aliquid auferre liceat, ac iucundum sit. Item a quibus nihil auferendum per vim. Causae. 10. Quomodo vulgus externa regni, regiq; splendoris specie per ignorantiam decipitur, vt summam felicitatem eam esse iudicet, quam potius summam infelicitatem esse constat. 11. Reperitur cōditio, cui Reges domi, forasq; pacis, belliq; tempore, sunt obnoxij, vt demonstretur eos nusquam tutos, nunquam grauissimarum curarum immunes esse. 12. Bella, quae tyranni faciūt, qualia sint, & causae. 13. Rerum pub. bella quantum a tyrannorum bellis, & quomodo differant. 14. Victoria tyrannorum, & Rerum pub. qualis, ac utriusq; victoriae discrimen. 15. Adulteros cur impune liceat occidere. 16. Vere ab aliis amari, bonum longe maximum cur censendum. 17. Quenam sit vera amicitia, & inter quos sine dolo conciliari, ac durare possit. 18. An tyranni ab aliquo amentur. Et qualis sit amor, quo quis eos amat. 19. Nullam consuetudinem sine sublata delectationem habere. 20. Tyrannorum interfectio, cur amplissima praemia decernantur, cum aliorum hominum interfectio grauisima poenae proponantur. 21. Cupiditates tyrannorum, & priuatorum quomodo differant. 22. Cur tyranni plebemque maiore inopia premantur, quam multi de vulgo. 23. De rerum copia, vel inopia, paupertate, vel diuitiis quomodo sit iudicandum. 24. Tyranni propter sumptuum magnitudinem quantum inopiam saepe cogantur experiri, & scelera quae propter inopiam patrant. 25. Quales sint tyrannorum ministri. 26. Cur bonos oderint, ac metuant, malos amant, ac usantur. 27. Quot, & quantarum voluptatum tyranni sint expertes. Causae. 28. Cur peregrinis, potius quam domesticis, cur seruis, potius quam liberis hominibus utantur. 29. Quantum sit tyrannorum metus, quo perpetuo cruciantur. 30. Tyrannorum beneficia qualia. Et quomodo, qui haec accipiunt, statim se gerant. 31. Honoris cupiditas ad quid homines impellat. 32. Nullum animal, praeter hominem, ambitione ad res gerendas impelli. 33. Ambitiosorum mores, studia, conatus. 34. Sola voluptatis ex-

honore precepta ratione mortales ad naturam diuinam quodam modo accedere. 35. Quenam vera voluptates sint cęsendę. 36. Vei honores quinam sint existimandi. 37. Tyrannidem tyranni cui deponere non audeant. 38. Qua ratione Rex subiectorum beneuolentiam sibi conciliare possit. 39. Honores, & munera potentiorum pluris fieri, quam hominum minorem potentiam habentium, Cause. 40. Honore miserias humanas leuari. 41. Principes, ac Reges in premiis dandis, & penis infligendis quomodo se gerere debeant. 42. Honorum, ac premiorum virtutis cultoribus, & honorum aliquorum autoribus propositorum quata vis, & efficacia ad homines impellendum ad res preclaras, Reipub. necessarias, ac utiles suscipiendas, atq; conficiendas. 43. Quid commodi ex Principum satellibus, & presidariis militibus, & quomodo a ciuitatibus illorum imperio subiectis percipi possit. 44. Quanam sint ornamenta tam publica, quam priuata, quibus ciuitates a suis Magistratibus ornari decet. 45. Principes quomodo beneuolentiam subiectorum, ac aliorum sibi conciliare possint, ita ut ab illis non solum honorentur, colantur, suspiciantur, sed etiam ab aliorum iniuriis defendantur, ac tutam, & tranquillam vitam securi degant. 46. Reui Principis officium.

901

XENOPHONTIS HIERO, SIVE DE REGNO.

VENIEBAT aliquando ad regem Hieronem poeta Simonides, quumque orium obtigisset utriusque, Simonides hoc modo loquutus est: Vellesne mihi exponere, mi Hiero, quę consentaneum est rectius te scire, quam me? Et cuiusmodi sunt illa, inquit Hiero, quę rectius ego scilicet nouerim, quam tu, qui vir es tam sapiens? Equidem, ait, scio te priuata fortuna usum fuisse, ac nunc esse regem. Quapropter consentaneum est te, qui vtraque sis expertus, rectius me scire quo pacto vita tum regia, tum priuata, quod voluptates ac molestias humanas adinet, differant. Quid igitur?

ait

ait Hiero, non tu quoque, quum hoc tempore sis adhuc homo priuatus, reuocare mihi possis in memoriam ea, quę sunt in vita priuata? Nam ita equidem maxime futurum arbitror, vt quę in vtraque discrimina sunt, indicare possim. Quamobrem in hunc modum Simonides dicere cepit: Animaduertisse mihi videor, Hiero, priuatos homines, in rebus, quę sub aspectum cadunt, vel cum voluptate, vel cum molestia per oculos adfici: per aures iis, quę auribus percipiuntur: per nares, odoribus: per os, cibo & potu: rebus veneris per ea, quę omnibus nota sunt. Frigora vero, & calores, & dura, & mollia, & leuia, & grauia, toto corpore diiudicare mihi videmur, atque ita deinde vel delectationem, vel molestiam ex eis percipere. Bonis autem, ac malis nonnumquam per animum vel delectari, vel de iisdem adfici molestia videmur: nonnumquam communiter per animum & corpus. Somno delectari nos, ipse me sensus docere videtur: quo autem pacto, & quo somno, & quando, ea vero magis, inquit, ignorare mihi videor. Nec fortasse mirum putari debet, quę vigilantibus nobis accidunt, euidetiores nobis sensus sui præbere, quam quę per somnum. Ad ea respondebar Hiero: Ego sane, mi Simonides, haud possim dicere, quo pacto rex aliud quid sentire possit, extra illa, quę tu commemorasti. Quo fit, vt hæcenus quidem haud sciam, an aliquod inter regiam & priuata vitam discrimen sit. Tum Simonides: At in his ipsis, ait, regię vitę discrimen est. Nam multis partibus maiorem ex his singulis voluptatem percipit, & molestiarum minus habet. Et Hiero: Non ita se res habet, ait, mi Simonides, sed scire debes, reges multo minus delectationis capere, quam priuatos homines, qui quidem vitam mediocrem agunt, ac multo plures maiore, & molestias sentire. Dicis tu quidem incredibilia, inquit Simonides. Nam si hæc esset harum rerum ratio, cur multi regnandi essent cupidi, & quidē ij, qui homines videtur esse rerum maxime periti? Qui fieret, vt vniuersi reges admirarētur? Quia profecto vitā, inquit Hiero, vtramque non experti, de regia considerationem instituunt. Ego vero enitar te docere, me verum dicere, factu a visu initio. Nam meminisse videor, inde te quoque exorsum esse. Primum enim, quum, mecum ipse ratiocinādo versor in iis quę oculis cernuntur, deteriorē esse regū cōditionē reperio.

902

Sunt aliis atque aliis in regionibus alia spectatu digna, ad quæ singula privati homines accedunt, tam in vrbes, quas volunt, spectaculorum causa; quam ad conuētus publicos, in quibus colliguntur, quæ digna esse spectatu mortalibus videntur. Reges vero spectaculis non admodum occupantur. Nam neque tutum est ipsis eo pergere, vbi non superiores illis futuri sunt, qui istis adsunt: neque res ipsorum domi tam tuto sunt loco, vt iis aliorum fidei creditis, peregre proficisci possint. Nam metuendum est, ne simul & imperio spolientur, & viciscendi eos, a quibus sunt laesi, facultatem amittant. Fortasse tu dixeris: At enim spectacula nihilominus eis veniunt, etiam si domi maneant. Sane quam pauca, mi Simonides, de multis: atque etiam quum huiusmodi sint, tanti venduntur regibus; vt qui aliquid exhibet, quidquid tandem id fuerit, multo maioribus præmiis acceptis a rege discedere velint, quam per omnem vitam a ceteris hominibus vniuersis comparent. Et Simonides: Quod si maxime quod adinet spectacula, deterior est vestra conditio: saltem plus voluptatis auribus percipitis. Nam quod vnum est iucundissimum acroama, nunquam
303 laudes vobis defunt. Omnes enim familiares vestri omnia, quæcumque vel dicitis, vel facitis, prædicant. Quod vero longe molestissimum auditu quiddam est, conuicia nunquam auditis. Nemo enim regem in os accusare vult. Ad ea Hiero: Quid vero putas, inquit, voluptatis illos adferre, qui non maledicunt, quum notum alicui est omnino, hos omnes, qui tacent, mala de tyranno cogitare? Vel quid adferre delectationis putas illos laudatores, quum suspecti sunt, ne forte laudationes illas adsentandi causa instituant? Ad ea Simonides: Equidem hoc profecto, inquit, tibi concedo, mi Hiero; laudes, quæ ab hominibus maxime liberis profiscantur, iucundissimas esse. Sed vides numquam te persuasurum vlli hominum, non multo plus ex iis vos delectationis capere, per quæ homines alimur. Noui equidem, ait Hiero, de hoc statuere maximam hominum partem, suauius nos & bibere, & vesci, quam priuatos: quod & ipsis videatur esse iucundius eam cenam sumere, quæ nobis adponitur, quam quæ ipsis. Etenim quod visitata excedit, id voluptates suppeditat. Quæ quidem est causa, quamobrem vniuersi homines magna cum voluptate dies festos
oppe-

opperiantur, extra solos reges. Nam illorum mensæ semper instructæ magna rerum copia, incrementum festis diebus nullum habent. Quo fit, vt primum spei voluptate a priuatis hominibus superentur. Deinde scio te quoque expertum esse, fieri, vt quanto plura quis adposuerit, quæ modum excedant illorum, quæ satis fuissent, tanto citius fatietas cibi nos capiat. Itaque ipso etiam tempore minus voluptatis percipitis, qui adponit multa; quam quisquam eorum, qui modice victitant. At profecto, inquit Simonides, quam diu admittit cibum animus, tam diu maiorem voluptatem capiunt, qui sumptuoso adparatu nutriuntur, quam qui viliora quædam adponunt. An non igitur, mi Simonides, ait Hiero, putas eum, qui re aliqua delectatur, vehementissimo ac maximo eius rei amore teneri? Omnino, inquit. An ergo vides maiori reges cum voluptate ad cibum ipsis adparatum accedere, quam priuatos homines ad suum? Nequaquam certe, ait: immo etiam iniucundius, vt plerisque videri possit. Quid? ait Hiero, num multa illa, magnaque arte elaborata considerasti, quæ regibus adponuntur, acris, mordacia, acerba, & quæ his germana
904 sunt? Maxime, ait Simonides, & quidem mihi plane videntur esse præter hominum naturam. Ergone putas, inquit Hiero, hæc edulia quiddam esse aliud, quam mollis & languentis præ deliciis animi cupiditates? Nam certo scio, neque tu fortassis ignoras, eos, qui iucunde vescantur, istis artificiosis inuentis non indigere. At vero, ait Simonides, etiam sumptuosis illis odoribus, quibus vngimini, magis arbitror familiares vestros frui, quam vos ipsos: quemadmodum odores ingratos quoque non sentitis, qui ederit; sed illi potius, qui cum eo versantur. Sicigitur, ait Hiero, qui varios semper cibos habet, nullos cum adpetitione sumit: at cui raro quid obuenit, is vero est, qui cum lætitia satiatur, quum quid ei obiicitur. Videntur, ait Simonides, tantum rei venereæ fruitiones in vobis regnandi cupiditates excitare. Nam hac in parte licet vobis, vt quodcumque pulcherrimum videritis, cum eo consuescatis. Dixisti tu modo quiddam, ait Hiero, in quo scire debes, nos a priuatis hominibus superari. Primum enim coniugium, quod cum maioribus contrahitur, nimirum & propter opes & potentiam longe pulcherrimum esse videtur; & ei, qui du-

cit vxorem, cum voluptate quamdam dignitatem suppeditare. Altero loco est id, quod inter æquales contrahitur. Quod autem ex vilioribus constat, plane ignominiosum & inutile putatur. Rex ergo, si exteram non duxerit, & inferioribus vxorem ducat necesse est. Quo fit, vt non admodum id consequatur, quo contentus sit. At vero coli à feminis, quæ maximos spiritus gerant, maximæ voluptati est: ab iis autem, quæ seruz nostræ sunt, si colamur, non admodum satisfit animo; sin auæm; graues ea res iras at molestias in nobis excitat. Iam alii in amoribus etiam multo minus voluptatum rex percipit, quam in iis, quibus suboles procreatur. Scimus enim omnes congressus venereos, cum amore coniunctos, eximiam voluptatem adferre. Verum amor in nullorum animis minus excitatur; quam regis. Non enim amor iucundum est illa expetere; quæ in promptu sunt, sed quæ sperantur. * Itaque perinde atque is, qui sitim expertus non est, potu frui: licet iam is, qui amorem non est expertus, longe suauissimæ veneris est expertus. Huiusmodi erant, quæ ab Hierone dicebantur, ad quæ risu Simonides sublato: Quid ais, inquit, Hiero? Negas tu regnum in animis excitari amores pueriles? Qui sit, quod tu Dailochum, quem formosissimum vocant, amas? Quia, mi Simonides, ait, profecto non id potissimum concupisco, quod ab ipso impetraturus facile videor: sed quod efficere, regis est a conditione alienum. Et enim Dailochum equidem amo propter ea, quæ fortasse cogit hominis natura petere a formosis: ea vero, quæ consequi cupio, sicut a volente, ac mutua cum amicitia mihi euenire vehementer desidero: ita vi ab eo sumere minus mihi velle videor, quam me ipsum lædere. Nam hostibus inuitis aliquid eripere, iucundissimum equidem esse arbitror: & gratificationes, quæ ab amoribus vltro contingunt, suauissimæ sunt, meâ quidem sententia. Statim enim redamantis ad spectus mutuus gratus est, gratæ interrogatio, gratæ responsiones, gratissimæ ac in primis iucundæ pugnæ & contentiones. At amoribus inuitis frui, quiddam prædationi simillius esse videtur, quam rei veneris: Immo prædationi voluptates quasdam lucrum ipsum suppeditat, & quod molestia hostem adiciat: quum voluptatem ex eo, quod aliquis amet, molestiam sentiente percipere

* *Consule nostras notas. Æ.P.*

905

esperare, atque amantem esse in odio, grauiusque ferentem attingere, quo pacto non molestum deplorandumque malum sit. Nam homini priuato mox argumento est, quum qui amatur, obsequentem se præbet, fieri hoc tamquam ab amante gratificandi studio. Scit enim illum id nulla necessitate cogente præstare. Verum tyrannus nunquam diligere, credere potest. Nouimus enim illos, qui metus causa obsequuntur, quam possunt maxime se ita gerere, vt amantium obsequia repræsentent. Itaque tyrannis infidix ab aliis nullam sunt frequentes, quam ab iis, qui maxime se amare simulant. Ad ea Simonides: Videntur, inquit, mihi saltim hæc quæ tu profers, admodum exigua esse. Nam multos equidem video viros hominum opinione egregios, qui sua sponte sunt aliis inferiores, quod cibos adinet, quod potum, quæ obsonia; atque etiam veneris a voluptatibus abstinent. Verum in illis multum inter priuatos homines ac vos interest, quod & magnas res animo concipitis, & celeriter conficitis. Habetis & abundantem rerum copiam, equos insigni virtute, arma pulchritudine eximia, mundum pro vxoribus egregium, aedes magnificentissimas, easque maximi pretij res instructas. Sunt item vobis famuli plurimi, & artium cognitione præstantissimi. Potestas vobis est maxima tum lædendi hostes, tum commodandi amicis. Ad quæ Hiero: Sed enim vulgo mortaliū, mi Simonides, a regno perstringi oculos, equidem non miror. Nam vulgus hominum valde mihi videtur & felices quosdam, & ærumnosos opinari, dum eos intuetur. At regnum eas res, quæ maximi esse pretij videntur, explicatas palam spectandas omnibus exhibet: quæ vero molesta sunt, ea regum in animis occultat, in quibus & felicitas & infelicitas hominum sita est. Quam obrem hæc multitudinem latere non miror, vt dixi: sed vobis quoque ignota esse, qui animi iudicio maxima ex parte res pulchrius contemplari videmini; quam oculis, mihi quidem mirum est. Ego vero experiundo plane cognoui, mi Simonides, ac tibi dico, reges maximum bonorum minime participes fieri, & grauissimorum malorum insignem habere copiam. Non longe abierimus. Si pax magnum hominibus esse bonum videtur, quam minimum eius participes sunt reges: si bellum ingens est malum, maxima eius pars ad reges pertinet.

Primum hominibus priuatis, si non ipsorum ciuitas bel-
 lum publicum suscipiat, quocumque lubet, abire licet; ni-
 hil metuentibus, ne quis eis vitam adimat. Reges vero v-
 niuersi vbiq; tamquam per hostium fines proficiscun-
 tur. Itaque necessarium putant, vt & ipsi armati sint, & ar-
 matos semper secum circumducant. Deinde priuati ho-
 mines, licet hostilem in agrum militatum abeant, nihilo-
 minus vbi domum redierunt, esse tutos sese arbitrantur.
 At tyranni posteaquam ad ciuitatem suam peruenerint, in-
 ter hostes se plurimos esse sciunt. Quod si qui potentiores
 aduersus urbem aliquam expeditionem suscipiant, ac ini-
 nus potentes forte extra mœnia fuerint: esse quidem illi vi-
 dentur in periculo, verum posteaquam intra munitionem
 sese receperint, omnes in tuto se esse credunt. Tyrannus
 autem ne tutum quidem, quum domum ingressus fuerit, ex-
 pers est periculi; omninoque istuc maxime sibi cauendum
 907 arbitrat. Præterea priuati homines per fœdera & pacem
 belli molestia liberantur, regibus vero neque pax abiis,
 qui premuntur eorum imperio, conceditur; neque quif-
 quam confidenter ipsorum fœderibus habere fidem ausit.
 Sunt item bella, quæ a ciuitatibus, & aliâ, quæ a regibus ad-
 uersus illos, quos vi oppresserunt, geruntur. At ex his bel-
 lis quæcumque graui molestaque redeunt ad eum, qui ci-
 uitarum partes sequitur, ea cadunt etiam in tyrannum.
 Nam vtroque necesse est in armis esse, cauere sibi, adire pe-
 ricula, & si quid calamitatis viciis accidat, vtrique propter
 hanc dolent. Atque hæcenus paria sunt vtrisque bella.
 Quæ vero illis iucunda accidunt, qui ciuitatum stant a par-
 tibus, apud ciuitates; ea tyranni non habent. Etenim vr-
 bes, quum aduersarios pugna vincunt, dici facile non po-
 test, quantum voluptatis ex eo percipiant, quod in fugam
 hostes egerint; quantum in persequeudo, quantum in oc-
 cidentis hostibus: quam ob ipsam facinus exsultent, quam
 insignem gloriam sibi vindicent, quam propterea gaude-
 ant, quod rem publicam amplificasse se existimant. Arro-
 gat quisque sibi, quod & consilij particeps fuerit, & pluri-
 mos interfecerit. Ac difficulter inuenias, vbi non etiam
 falso quædam addant; quum plures se interemisse prædi-
 cant, quam re ipsa ceciderint. Adeo res ipsis esse præcla-
 ra videtur, ciuitatem victoria potiri. Tyrannus autem,
 quum

quum vel propter suspiciones suas vel quod reuera quos-
 dam aduersus se moliri quid deprehenderit, nonnullos in-
 terficit; totam se urbem non amplificaturum nouit, & scit
 etiam paucioribus se imperaturum, neque potest esse hila-
 ris, neq; se magnifice ob facinus ipsum effert. Immo quan-
 tum potest, extenuat rem gestam, & inter agendum purgat
 sese, quasi non per iniuriam id fecerit. Vsq; adeo ne ipsi qui-
 dem honesta, quæ facit, esse videntur. Quod si etiam mori-
 antur ij, quos metuit, nihilo magis fidenti est animo; sed
 plus etiam sibi, quam prius, cauet. Atque hoc modo tyrân-
 nus bello perpetuo vexatur, vt indicaui. Iam mihi velim et-
 iam amicitias, quarum tyranni participes sunt, inspicias. Pri-
 mum an magnum amicitia bonum sit hominibus, cõside-
 remus. Nam si quis ab aliquibus diligatur, cum adeste sibi
 lubenter vident ij, qui diligunt: lubenter eidem benefaciunt, 908
 absentẽ desiderant, redeuntẽ iucundissime excipiunt, vo-
 luptatem ex reb. ipsius prosperis cõmunem percipiunt, opẽ
 vna ferunt, si quid aduersi præter animi sententiã acciderẽ
 videant. Nec ignorant vrbes amicitiam maximum suauissi-
 mumq; bonum hominib. esse. Itaq; pleriq; in vrbib. ea lex
 valet, vt solos adulteros occidere liceat impune: nimirum pro-
 pretea, quod eos vxorũ erga maritos amicitia corruptores
 esse existiment. Nã quum mulieres casu quodam congressu
 venereo sunt vsæ, nihilominus id quod adinet, apud mari-
 tos in honore sunt, si quidem amicitia inter ipsos inuiolata
 constare putetur. Tãtum autem bonũ esse iudico amari, vt
 existimẽ ei, qui diligitur, tum a diis, tum hominib. vltro bo-
 na quædam contingere. Atq; in hac tali possessione deterio-
 r in primis est regũ, quam aliorum cõdicio. Quod si mi Si-
 monides, scire vis, num vera loquar, sic rem cõsiderato. Fir-
 missimæ videntur esse amicitia parentũ erga liberos, libe-
 rum ergo parentes, fratrum erga fratres, vxorum erga ma-
 ritos, sodalium erga sodales. Quod si ergo rem animaduer-
 tere voles, inuenies priuatos homines ab his maxime dili-
 gi: quum interim cõplures tyranni liberos suos occiderint,
 complures suis a liberis interfecti sint, multi fratres in vsur-
 patione tyrannidũ mutuis se cædib. confecerint, multi de-
 niq; tyranni tũ ab vxorib. suis, tum sodalibus qui amicissi-
 mi viderentur, interemti sint. Qui ergo apud illos, quos vt
 maxime diligamus, a natura comparatum est, simul legib.

* *Lectio
marginis.*

209

etiam ad hoc nos compellentibus, tanto sunt in odio: quæ pacto existimandum est, eos ab alio quopiam diligere? Præterea cui quam minimum fidei habetur, qui non magno in bono ceteris inferior est? Nam quæ tandem familiaritas absq; fide mutua iucunda fuerit? quæ inter virum ac foeminam absq; fido cõsuetudo delectationem habere potest? quis minister gratus fuerit, si fides ei non habeatur? Itaque hoc etiam, nimirum ut fidem quis aliis habeat, parũ admodum ad tyrannum pertinet: quando sic vivit, ut neq; præstantissimis cibis, neque potui fidem habere possit; sed primum famulos degustare hos iubet ante, quam diis primitiæ offerantur, idque propter diffidentiam, ne forte velia his mali aliquid aut comederit, aut bibat. Quinetiam patria sua cuique reliquorum hominum maximo est in pretio. Nam ciues mutuo se quasi satellitio quodam sine stipendio aduersus feruos tuentur, itemque aduersus facinorosos, ut ne quis civium morte violenta e medio tollatur. Atque hac in custodia mutua ciues eo sunt progressi, ut a multis lata lex sit, qua sancitur, ut ne is quidem purus habeatur, qui cõ homicida verferetur. Quo fit, ut beneficio patriæ suæ quisque civium tuto vivat. At in tyrannis contraria ratio est. Tantum enim abest, ut horum mortem civitates vlciscantur: ut etiam magnis honoribus eum adfician, qui tyrannũ interfecerit. Tantum item abest, ut a sacris eos arceant, quemadmodum solent interfectores priuatorum hominum: ut etiam imagines tale quid designantium in templis statuunt. Quod si tu tyrannum existimas propterea, quod fortunas, quam priuati homines, ampliores habeat, etiam maiorem ex eis voluptatẽ percipere: ne id quidẽ ita se habere putato, mi Simonides, sed quemadmodum athletæ non quum imperitos ac rudes superant, lætatur; sed ubi ab aduersariis superantur, tum scilicet ingenti molestia adficiuntur: sic & tyrannus nõ quum plura possidere videtur, quam priuati homines, gaudet; sed magnum ex eo dolorem percipit, si minus, quam tyranni ceteri, habeat. Nam hos in opibus aduersarios suos esse statuit. Neque citius tyranno, quod concupiscit, obtingit; quam homini priuato. Homo enim priuatus vel domum, vel fundum, vel seruum adpetit: tyrannus autem vel oppida, vel regionem amplam, vel portus, vel munias arces: quæ quidem maiori cum difficultate ac periculo

sculo adquiruntur, quam quæ priuati homines concupiscunt. Quinetiam non tam paucos inter homines priuatos pauperes videbis, quam multos inter tyrannos: Quippe numero nec ea, quæ multa sunt, nec quæ sufficiat, æstimantur; sed ex usu. Quo fit, ut quæ superant ultra id, quod satis est, multa sint: quæ vero sunt infra id, quod sufficit, pauca. Tyranno igitur multis partibus plura minus ad necessarios sumptus sufficiunt, quam homini priuato. Nam priuatis licet præcidere sumtus cottidianos, ex animi arbitratu: quod in tyranno locum nõ habet. Etenim maximos sumtus, eoque summe necessarios in excubiis vitæ faciunt, de quibus si quid decidatur, id cum ipsorum exitio cõiunctum esse videtur. Deinde quicumq; habere iusta ratione possunt, quæ eum requirunt, cur eos quis miseretur ut inopes? at qui ob egestatem malum ac turpe quid excogitare, de quo vivunt, coguntur: cur non illos & miseros, & pauperes esse, merito quis existimet? At enim tyranni plurimis rebus per iniuriam tum sana, tum homines spoliare coguntur propterea, quod ipsis ad sumtus necessarios semper aliis pecuniis opus sit. Etenim perinde ac si bellũ geratur, vel copias semper alant, vel intereant, necesse est. Exponam vero tibi, mi Simonides, etiam aliam quamdam regum sane grauem calamitatem. Etenim non minus norunt, quam priuati homines, quinam egregij viri sint, & sapientes, & iusti: sed quum eos suspicere deberent, metuunt; fortes quidẽ, ne quid libertatis causa audeant; sapientes, ne quid artificiose moliantur; iustos, ne plebs eos sibi præesse cupiat. Quum vero huiusmodi homines e medio propter metum sustulerint, quinã alij sunt ipsis reliqui, quorum scilicet uti opera possint, quã iniusti, intemperantes, feruiles? Iniusti, quod his fides habeatur, non aliter vrbes metuentibus, atq; tyranni metuunt, ne ad libertatem adspirent, ac ipsos suam in potestatem redigant: intemperantes, ob præsentẽ potestatem: feruiles, quod ne ipsi quidem liberi esse cupiant. Quapropter equidem arbitror, hanc etiã calamitatem graue esse, quod alios quidẽ viros bonos esse ducant, aliis vero ut cogantur. Præterea necesse est etiam tyrannũ ciuitatis suæ studiosum esse, quippe qui absq; ciuitate neq; saluus esse possit, neq; beatus. At cogita eadem tyrannis quosdam, ut patriã quoq; suã culpa grauent. Nec enim ciues suos fortes efficere, nec armis instrue-

re gaudent: sed magis ipsis volupe est, exterorum potèriam supra ciues amplificare, atque his satellitum loco vtuntur. Quinetiam quum prouentus annonæ benignior omnium bonorum vbertatem adfert, ne tum quidem tyrānus commuacem cum ceteris voluptatem percipit. Existimat enim, suos in rerum inopia deiectionibus animis futuros. Volo autem tibi, mi Simonides, etiam illas voluptates exponere, quibuscumque dum priuatus adhuc essem, vtebar: spoliatus eis, vti quidem animaduerto, posteaquam regnum adeptus sum. Versabar cum æqualibus, quorum ego cōsuetudine delectabar, sicut & illi mea: versabar & mecum solo, si quando quietem expeterem. Aderam sæpenumero conuiuiis vsque, dum omnium obliuiscerer, quæ hominum in vita molesta eueniunt: sæpenumero dum cantilenis, in hilaritatibus, choreis animum commiscerem: sæpenumero quam diu tum mihi, tum iis, qui aderant, collubitum fuisset. Nunc vero spoliatus iis sum, quæ mihi iucunda erant; idque propterea, quod amicorum loco, seruorum sodalitiū vtar: sum item spoliatus dulci eorum consuetudine propterea, quod nullam in eis amplius erga me benevolentiam perspiciam. Ebrietatem ac somnum non aliter, atque infidias, vito. Iam quod hominum turbam metuo, quod contrario solitudinem; quod custodum absentiam, quod ipsos etiam custodes; quod neque inermes eos circum me habere volo, neque armatos lubenter adspicio; quo pacto non res est ærumnosa? Præterea plus exteris habere fidei, quam ciuibus; barbaris, quam Græcis; cupere ingenuis hominibus vt seruis vti, contraque cogi ad concedendam seruis libertatem; hæc omnia nō tibi esse videntur indicia perculsi a terroribus animi? Neque solum metus ipse in animis molestiam doloremque creat, sed etiam existit voluptatum omnium quoddam exitium, dum me comitatur. Quod si tu quoque; Simonides, res bellicas expertues, atque aliquando aduersus hostilem phalangem in acie constitisti: quantum id temporis tibi sumseris recordare, qualique somno sis vsus. Nimirum quales tum molestias experiebaris, tales tyranni experiuntur, atque etiam grauiores. Non enim hostes solum ex aduerso, sed omni ex parte videre se putant. Quæ quum Simonides audiuiisset: Videris, inquit, mihi quædam nimium quam bene dicere. Bellum enim terribile quidem

illud

illud est, sed tamen nos quum militamus, Hiero, excubiis ante castra collocatis, secure tū cenamus, tum dormimus. Et Hiero: Ita est profecto, inquit. Nimirum leges ante illos ipsos excubant. quo fit, vt & suo, & vestro nomine in metu sint. At tyranni custodes habent stipendio conductos, perinde ac messorum. Et requiritur sane potissimum ab illis custodibus fides, verum fidelem vnum custodem multo difficilius inuenis, quam multos admodum operarios, cuiusmodi tamdē opus exerceant: præferim si custodes, quos diximus, pecuniæ causa adsint, atque liceat eis, interfecto tyranno, multo maiorem pecuniæ vim exiguo tēpore consequi, quam diu pro tyranno excubantes, ab eo accipiant. Iam quod felices nos prædicasti, vt qui amicos maxime beneficis adficere possimus, & hostes facillime nostrā in potestatem redigere: ne id quidem ita comparatum est. Nam quo pacto existimare possis vmq̄ de amicis bene te promeriturum, si plane noris eum, qui accipit abs te plurima, lubentissime tuo ex cōspectu abire quamprimum cupere? Quidquid enim abs tyranno quis accipit, eius nihil esse suum arbitratur prius, quā ex illius potestate euaserit. Et quo pacto dicere possis, tyrannis facultatem in primis non deesse, redigendi hostes in potestatem suam, quum certo sciant, omnes illos se hostes habere, qui eorum imperio subiecti sunt? At illos omnes, neque occidere, neque vinculis stringere possunt. Nam id si fieret, in quos tandem tyranno imperium esset? Nimirum necesse est eum non ignorantem, se illos hostes habere, simul & cauere sibi ab eis, & opera tamen ipsorum vti. Hoc quoque scire debes, mi Simonides, a tyrannis etiam illos ciues, quos metuunt, magna cum molestia viuos adspici, neque cum minore occidi. Perinde atque equum, qui bonus quidē ille sit, metuatur autem, ne quod immedicabile det malum, haud facile quis ob virtutem interficit, grauate tamen eo viuo vtitur, dum cauet, ne in periculo malum insanabile sibi creet. Idem res alia, quæ cumque molestiam quamdam cum vtilitate coniunctā habent, tum possidentibus, tum abiicientibus eas dolorē adferunt. His ex ipso auditis Simonides: Magnum, inquit, esse quiddam honos videtur, Hiero, quem qui adpetunt, laborem omnem subeunt, omne periculum sustinent. Vos quoque, ceu videtur, vtut tantum molestiarum tyrannis habeat,

quantum commemoras : nihilominus præcipiti ad eam impetu ferimini, vt nimirum honorem adipiscamini, atque vt vobis omnes in omnibus, quæ mandatis, vlla sine recusatione inseruiant, vniuersi vos respiciant, de sellis adfurgant, de via cedant; omnes deniq; familiares vestri semper vobis tum verbis tum factis honorem deferant. Nam huiusmodi quidem certe quædam subditi regibus exhibēt, ⁹¹³ * atque aliis etiam in rebus eisdem honore semper adfice-
 re non desinant. Etenim videtur, Hiero, ceteris ab animantibus homo in hoc mihi differre, quod honoris sit cupidus. Nam de cibus, potu, somno, re venerea, consentaneum est, pari quodam modo animalia cuncta voluptatem percipere. Verum ambitio neq; animantibus rationis expertibus a natura inest, neq; cuius homini. Quibus autem honoris ac laudis innata est cupiditas, illi vero sunt, qui plurimum a pecudum natura differunt, ac viri plane, non homines duntaxat existimantur. Quo fit, vt equidem arbitrer, merito vos omnia in regno, quæ fertis, ferre: quando supra mortales ceteros vobis honos defertur. Nulla enim voluptas humana videtur ad diuinam accedere propius, quam ea, quæ ex honoribus percipitur, delectatio. Ad hæc Hiero: Verum, mi Simonides, ait, etiam tyrannorum honores illis mihi confimiles veneris congressibus esse videntur, qualibus eos vti demonstrabam. Nam neq; obsequia profecta ab iis, qui non redamarent, pro gratificationibus habenda nobis esse videbantur; neq; congressus venerei vi extorti, voluptatis vllam habere speciem. Eodem scilicet modo nec obsequia præstita ab illis, qui nos metuunt, pro honoribus haberi debēt. Nam qui dicere possumus eos, qui vi coacti de sellis adfurgūt, idcirco surgere, quod homines iniustos honore cupiant adfingere? Vel eos, qui superiorib. de via cedūt, idcirco decedere, vt iniustos homines honore adficiant? Plerique certe etiam iis, quos odere, munera largiuntur; idque tum maxime, quum metuunt, ne quid ipsis mali ab eis accidat. Verum hæc mea quidem sententia seruilia putari merito debent, quum honores ex iis oriuntur, quæ his sunt contraria. Nam quum hominum ea est opinio, vt existiment aliquem ad bene de ipsis promerendum satis esse idoneū, eiusq; se bonis fruituros arbitrantur; tum vero si eum & prædicando in ore habeant, & tanquam bonum proprium singuli

* De hoc loco consu-
 te nostras
 notas.
 E. P.

guli spectent, ac lubentibus animis ei de via cedant, de sellis adfurgant, cum beneuolentia, non metu, virtutis ac beneficiorum in rempublicam causa coronis ornent, munera largiantur: videntur mihi & illi, quotquot hæc obsequia præstant, reuera ipsum honore profecti; pariterque is, quem his dignantur, reuera honore adfici. Quinetiam illum, cui talis honos defertur, felicem prædico. Nam animaduerto, infidias ei nullas fieri, sed alius esse curæ, ne quid ipsi accidat: adeoque hunc metus, inuidiæ, periculi expertem, æuum beatum agere. Tyrannus autem, sat scito, mi Simonides, neque noctu, neque interdiu viuit aliter, atque vi propter iniusticiam damnatus ad mortem ab hominibus vniuersis esset. Postea quam hæc omnia Simonides audiuisse: Qui vero fit, inquit, Hiero, quod quum tam ærumnosa res sit regno potiri, idque tu animaduertes, tanto malo te met nō liberet? Nimirum nec tu, nec quisquam alius vniquam sponte sua regnum relinquit, postea quā semel id nactus esset. Quia enim, ait, mi Simonides, hac ipsa in parte miserimum quiddā est tyrannis. Nec enim ea quis liberari potest. Nam qui tamdem tyrannus quispiam tantum opum habeat, quantum satis sit ad persoluendum iis, quib. abstulit sua? qui compensare possit iis vincula, quos vinculis constrinxit? qui tot animas occisa iis restituat, quos sustulit? Nimirū si vlli alij, mi Simonides, laqueo vitā vt finiat, expedit: equidem reperio maxime tyranni e re esse, vt id faciat. Nam illi soli neque retinere, neq; deponere quæ mala sunt, expedit. Et Simonides hoc ipse sermone excepto: Te vero, inquit, non æquo esse erga tyrannidem animo non miror, Hiero. Quippe dum amari ab hominib. cupis, hæc esse tibi impedimento arbitraris. At ego posse me docere arbitror, imperium minime prohibere, quominus quis diligatur: immo etiam in hoc vitam priuatam superare. Verum in hac consideratione non ad hoc respiciendum est, num is, qui cum imperio est, propterea quod potentiam maiorem habeat, beneficia præstare maiora possit: sed si paria faciant, homo priuatus & rex, cogites velim, vter paribus beneficiis plus sit initurus gratiæ. Ordinar autem minimis ab exemplis. Primum aliquem visum amanter tum princeps, tum priuatus aliquis, saluter: vtrius cōpellationem magis illi, qui audiat, gratam fore arbitraris? Age vero, si ambo

914

aliquem laudent, vtrius prædicationem existimas eo magis pertingere, vt voluptati sit? Facta res sacra, honore aliquem vterq; adficiat; ab vtro putas exhibitum honorem, maiorem mereri gratiam? Aduersa valerudine laborantis
 917 vterq; similiter curam habeat, an non clarissime adparebit, profectam ab iis, qui plurimum possunt, curâ & officia maximam quoq; læticiam adferre: Donentur æqualia, annon heic etiam perspicuum erit, profecta ab iis, qui plurimum possunt, dimidia beneficia plus posse, quam totam hominis priuari largitionem? Equidem puto etiam diuinitus fieri, vt hominem, qui cum imperio & potestate sit, honor ac gratia quædam comitetur. Nō tantum enim hominem pulchriorem efficit imperium, sed eum dem contemplantur magis, vbi iam nactus est imperium, quam quum priuatus esset; atq; etiam magis auemus cum illis colloqui, qui eximio supra ceteros in honore sunt, quam cum aliis, qui nobis sunt pares. Amores itidem, qua in parte tu maxime tyrannidem vituperabas, minime senectutē eius, qui cum imperio est, moleste ferūt: neq; vlla ratione id turpe ducitur: cum quocumq; tandem ille conuerfetur. Nam ornamento est eis maximo, q̄ apud illum in honore sunt: itaq; sit, vt si quid offēdat, hoc ipso tegatur; pulchritudo vero splendidius elucefcet. Enimvero quum ex parib. officiis maiores vos ineatis gratias, & multo plura, quam nos, præstando iuuare possitis alios, atq; etiā multo plura largiri: cur non magis vos amari consentaneū fuerit, quā priuatos homines? Et statim excepto ipsius sermone Hiero: Quia, mi Simonides, inquit, necesse nos est multo etiā plura eiusmodi agere, quā priuatos, ob quæ hominū in odio sum⁹. Exigēda: pecuniæ, si quidem ad res necessarias sumtus habere volumus: cogendi quidā ad custodiendū ea, quæ custodia indigent: puniendi iniusti, & coercendi, qui petulantes esse volūt. Quod si celeritatem occasio temporis postulet, ad suscipiendā vel terra vel mari expeditionē, non ignauis res cōmittēda est. Præterea mercenario milite opus est regi, in * quo elationem animi ciues grauius ferunt, quam quidquā aliud. Arbitrantur enim, hos a tyrannis alii, non vt eis honori sint; sed vt viribus ipsi sint potiores. Ad quæ rursus Simonides; Ego vero, mi Hiero, non nego harum omnium rerum curam suscipiendam esse: sed tamen videntur mihi curationes aliæ in odiū adduce-

* Consule nostras notas. Æ. P.

adducere, aliæ magna cum gratia coniunctæ esse. Nam docere, quæ optima sunt, & pulcherrime illa præstantem prædicare atque in honore habere, ea curatio cum gratia quadam sit. At eum, qui non recte aliquid agit, conuiciis incessere, cogere, multare, punire: hæc vero cum odio quodam potius fieri necesse est. Quamobrem aio equidem id, quod necessitas requirit, debere illum qui cum imperio est, aliis puniendum mandare: præmia vero per seipsum largiri. Quod sane recte fieri, rerum euenta testantur. Nam quum choros decertare volumus, præmia quidem præfectus ipse proponit, congregandi autem ipsos munus choragis datur, itemque alius doceadi, & cogendi eos, qui non fat recte aliquid præstent. Ita statim heic quod cum gratia coniunctum est, per præfectum ipsum curatur: quæ vero * dura sunt, per alios. Quid igitur impedimento sit, quo minus etiam res ciuiles ceteræ consimili ratione peragantur? Diuisæ sunt enim vrbes vniuersæ partim in tribus, partim in classes, partim centurias, ac singulis partibus præfecti quidam sunt. Quamobrem si quis his quoq; tamquam choris præmia proponeret ob insignem armaturam, ob ordinis obseruationem, ob rem equestrem, ob fortitudinem militarem, ob iustitiā in cōmerciis: consentaneum esset, futurū vt etiā hæc omnia per contentionem acriter exerceantur. Ac profecto ad id, quo opus esset, celerius impellerentur: si quidē honoris cupiditate ducerētur: itemq; citius pecuniā cōferrent, quādo sic vltus postulare: & quod quidē fructuosissimū est, quam quā per contentionē agi minime cōsueuerit, ipsā agricultura magnū incrementū sumeret, si quis per agros, vel per vicos, optime terrā excolētibus præmia constitueret, adeoque ciuib. qui totis viribus in id incumbērent, multa bona conficerentur. Nam & prouentus auerentur, & modestia multo magis occupationum comes esset: ne dicam, etiam facinora minus in iis, qui opus faciunt, existere. Quod si etiam mercatura reipublicæ commodum aliquod adfert, maior mercatorum numerus excitabitur; si is, qui plurimum negotiatur, adfectus honore fuerit. Quod si futurum pateat, vt qui sine aliorum molestia prouentum aliquem reipublicæ excogitat, & ipse ornatur: ne illa quidem consideratio * relinquatur. Denique summam vt dicam, si in omnibus perspicuum esset, non cariturum hono-

* cōtraria. Æ. P.

* per negli- gētiā præ- teruicacem. Æ. P.

re, si quis boni alicuius auctor extiterit: multos hoc etiam
 217 impelleret, ut studiose boni aliquid inuestigarent. Iam si
 multis incommoda reipublicæ curæ sint, necesse est magis ali-
 quid inueniri, & hominum studia excitari. Quod si me-
 tus, Hiero, ne propositis ad multa præmiis, magni sumtus
 fiant: cogitato, nullas esse merces vtiliores, quam quæ præ-
 miis redimuntur. Vides in equestribus, & gymniciis, & sce-
 nicis certaminibus, quam exiguis præmiis ingentes sum-
 tus, multique labores, & studia hominum eliciantur? Et
 Hiero: Recte tu quidem, inquit, illa mihi dicere videris, Si-
 monides. Ceterum de stipendiario milite num proferre
 quid potes, ut videlicet propter ipsos minus in odio simus?
 an ais principem virum amicitia hominum conciliata sa-
 tellitum opera nihil amplius egere? Immo, inquit Simon-
 ides, egebit certe. Nam scio perinde ut equis, ita & homini-
 bus quibusdam accidere, ut quanto magis ipsis necessaria
 suppetant, tanto sint petulantiores. Hos igitur magis mo-
 destos reddat ortus a satellitibus metus: bonis autem egre-
 giusque viris nulla re tantum mihi posse prodesse videris,
 quantum his ipsis stipendiariis militibus. Nam tui cor-
 poris custodes alii, & multi iam dudum domini vi suis a-
 feruis sunt interempti. Quod si primum hoc militi merce-
 nario imperetur, ut succurrant omnibus, tamquam si es-
 sent satellites omnium civium, si quid animaduernerint;
 quumque soleant, ut omnibus notum, existere facinorosi
 homines in ciuitatibus, hos quoque si obseruare iubean-
 tur: scient ciues, hanc esse vtilitatem ex eis percipere. Deinde
 ruri opus facientibus, ac iumentis quoque consentaneum
 est hos & fiduciam, & securitatem præstare posse: idque
 perinde priuatim tuis, atque aliis, qui passim in re-
 gione degunt. Possunt etiam ciuibus præstare otium, per
 quod liceat ipsis res suas curare, si loca opportuna custodie-
 rint. Ad hostium præterea repentinis & occultis insidiis
 vel præsentidas, vel impediendas, quinam paratiores fue-
 rint, quam illi, qui semper armati sunt, & vno quasi corpo-
 re coniuncti? Etiam in ipso bello quid ciuibus est milite
 stipendiario vtilius? Nam eos & ad laborandum pro aliis,
 & ad eundem pericula, & excubandum promptissimos esse,
 consentaneum est. Finitimas quoque ciuitates an non pro-
 218 pter eos, qui semper armati sunt, necesse est etiam pacis
 maxime

maxime cupidas esse? Nam qui merendis stipendiis con-
 scripti sunt milites, maxime tum amicorum fortunas tue-
 ri, tum hostium pessundare possunt. Iam si ciues intelli-
 gant, hos nihil iniuste agentibus haud nocere: sed illos im-
 pedire, qui alios lædere volunt; iniuriam passis succurrere,
 pro ciuibus & sollicitos esse, & pericula obire: qui non eos
 necesse est lubentissime sumtum in hos conferre? Alunt
 certe priuatim custodes rerum etiam minoris momenti.
 Necesse est etiam, mi Hiero, ut boni publici causa de tuis
 quoque facultatibus sumtus facere non recuses. Nam equidē
 arbitror ea, quæ ciuitati impendantur, vtilius expendi: quæ
 quæ rex priuatim infumit. Consideremus sane rem singul-
 latim. Vtrum existimas domum immenso sumtu elegan-
 tissime exstructam ornamento tibi maiori esse, quam si vr-
 bem vniuersam mœnibus, templis, columnis, foris, portu-
 bus instruas? Num si armis ipse plane formidabilibus or-
 natus sis, maiori hostibus terrori fueris; quam si ciuitas vni-
 uersa bene tibi sit armis instructa? Vtrum te prouentus plu-
 res putas habiturum, si tantum quæ priuatim ad te spe-
 ctant, ad fructum comparata tibi sint; an si viam ac ratio-
 nem excogitaueris, qua ciues vniuersi quæstum industria
 sua faciant? Iam quod omnium præclarissimum & magni-
 ficentissimum studium esse ducitur, vtrum te putas maiori
 cum decore currus instructurum, si vnus inter omnes Gre-
 cos maximam curruum copiam instituas, & ad celebres il-
 los Græciæ conuentus mittas: an vero si maxima civiū pars
 equos alar, & plurimi deceret? Vtrum putas esse pulchrius,
 currus præstantia vincere; an vrbs, cuius es præses, felicitate?
 Equidem ne conuenire quidem aio, ut rex cum priuatis
 hominibus certamine congregiatur. Nam si vincas, non eris
 in admiratione, sed inuidia, veluti qui sumtus ex re fami-
 liari multorum facias: at si vincaris, maxime omnium irrisioni
 eris expositus. Equidē tibi, mi Hiero, propositum esse certa-
 mē aduersus aliarum vrbiū præfides aio, inter quos si tu ci-
 uitate, cuius es princeps, felicissimam reddas: scito te pul-
 cherrimo & magnificentissimo inter homines certaminis
 genere victorem futurum. Primum effeceris, ut a subditis tuis
 diligaris, quod tu quidem expetis: deinde victoriam tuam
 non vnus præconio suo publicaret, sed virtutem tuam præ-
 219 dicarēt homines vniuersi. Suspiceris itidē, ac diligereris,

non solum a priuatis hominibus, sed a multis etiam urbi-
bus; nec priuatim esses in admiratione, sed publice apud om-
nes. Liceret tibi, si velles, quod securitatem adtiner, spe-
ctatum aliquo proficisci: & heic manent liceret hoc ipsum
facere. Semper enim esset apud te ceteris frequens eorum,
qui edere specimina vellent, si quid haberent vel sapientia,
vel pulchra, vel egregia rei; atque illorum etiam, qui tibi
cuperent operam inseruendo nauare. Quisquis adesset tibi,
socius esse tibi veller; & qui abesset, videre te cuperet. Ad
eoque non tantum ab hominibus diligereris, sed etiam ama-
reris. Forma praestantes non ipse tentares, sed tentari te
ab eis patereris. Non esset, quod tibi metueres; sed potius alij,
ne quid accideret tibi, metuerent. Parerent tibi subditi,
eosque videres sua sponte de te sollicitos esse. Si quid esset
periculi, non auxiliarios tantum, sed etiam propugnatores,
eosque alacres cerneres. Multis muneribus dignus iudica-
reris, neque copia deesset, bene tibi volenti vicissim illa im-
pertendi. Omnes ob commoda tua tecum gauderent, om-
nes pro bonis priuatim tuis, tamquam propriis dimica-
rent. Omnes quae apud amicos essent opes, thesauri tui forent.
Tu vero, mi Hiero, amicos collocupletare ne dubites,
qui temetipsum hoc modo ditaturus sis. Ciuitatis augeto
commoda, tibi met ipsi potentiam adiuncturus. Comparato
reipublicae belli socios. Patriam existimato, domum tuam
esse: ciues, socios: amicos, liberos tuos: liberos, nihil aliud,
quam tuum ipsius animum. Atque hos omnes beneficiis
superare contendito. Nam si amicos benefaciendo viceris,
resistere tibi hostes minime poterunt. Denique si haec omnia
praestiteris, scito haec plane quiddam de longe huma-
nis in rebus preclarissimum felicissimumque consequiturum;
ut tamen beatus sis, inuidiam tamen haud experiaris.

XEN. DE PROVENTIBVS

Argumentum.

1. Qua ratione ciuitates suis ex finibus honeste, iustaque victum sibi
parare possint. 2. Agri Attici solum, eiusque natura. 3. Ex fru-
ctu solo, ubi fructus nascitur, facile cognosci. 4. Collatio agri At-
tici cum aliarum urbium agro. 5. Athenarum situs, opportunitas,
pulchritudo, commoditas. 6. Aduenarum cura quantum utilita-
tem, &

tem, & quomodo Rebus pub. afferat. 7. Aduent ab indigenis quo-
modo tractandi, & causae. 8. Cur plerique mortales Athenis habi-
tare cuperent. 9. Athenarum urbs ad exercendam mercaturam,
& maximos questus faciendum cur esset aptissima. 10. Boni mer-
catores a Reipub. magistratibus, aliisque priuatis hominibus cur hon-
orandi, variisque rationibus ad mercaturam exercendam inuitan-
di. 11. Quam necessarie sint pecuniarum a ciuibus, ac aliis incolis
collationes factae. 12. Cur aedificia publica mercatoribus, in locis op-
portunis a Reipub. sint aedificanda, & certo pretio locanda. 13. Ex
argenti fodinis quantus fructus percipi possit, si recte parentur, &
opus in iis accurate fiat. 14. In argenti fodinis quomodo gerere nos
debeamus si magnum fructum, non autem damnum inde percipere
volumus. 15. Quomodo ex mancipiis publice coemptis, & publi-
ce locatis Respub. proventus augere possit. 16. Quomodo pacis, vel
belli tempore mancipia Reipub. iuuare; Quomodo etiam ipsa tuto
in argenti fodinis opus facere possint. 17. Qua ratione urbes popu-
lo reddi possint. 18. Respub. quanam dicantur beatissima, &
qua ratione tales reddantur. 19. Pacis commoda. 20. Belli cala-
mitates. 21. Quae numine propitio suscipiuntur, ea melius felicissim-
que nobis succedunt. Quare pietati studendum.

Alterum eiusdem libri argumentum
priore breuius.

In hoc libello traduntur variae rationes, quibus Atheniensis Reipub.
proventus augeri poterant, ut ciues legitimis artibus ex agro
suo victum honestum sibi pararent. 1. Ex marmore, quod pulcher-
rimum, ad varios usus necessarium, & copiosissimum in Attica na-
scebatur. 2. Ex aduenarum, & inquilinorum pensionibus. 3. Ex
mercatoribus, qui merces emebant, vel vendebant, vel permuta-
bant, vel importabant, vel exportabant. 4. Ex pecuniarum colla-
tione a ciuibus, & urbis incolis facta. 5. Ex publicis aedificiis mer-
catorum causa a Reipub. aedificatis, certoque pretio publice locatis.
6. Ex publicorum nauium locatione. 7. Ex argenti fodinis. 8. Ex
mancipiis publice coemptis, & publice locatis. 9. Ex aliorum lo-
corum publicorum locatione. 10. Rerumpub. felicitas quibus in re-
bus sita. 11. Pacis bona. Belli mala. 12. Pietatis ab hominibus
cultae fructus.

920 XENOPHONTIS RA
TIONES REDITVVM, SEV
DE PROVENTIBVS.

*Lōge pri-
ori præstat
hec versio.*

QV IDEM in hac sententia sum perpetuo, vt
quales sint præfides, tales & respublicas esse
statuam. Quia vero nonnulli ex iis, qui hæc-
tenus Atheniensium reipub. præfunt, scire qui-
dem illi, quid iustum sit, nõ minus, quam ho-
mines ceteri perhibentur, at propter inopiam plebis cogi,
vt paullo se gerant erga ciuitates suas iniquius: considerare
mecum ipse adgressus sum, an aliqua ratione ciues suis ex
finibus alii possint, quæ quidem ratio esset iustissima. Existi-
mabam enim futurum, vt si id accideret, eadem opera con-
sultum inopiæ ipsorum esset; atq; effectum, ne Græcorum
de ipsis aliorum iniquior esset opinio. Consideranti vero mi-
hi ea, quæ cogitarem, primum visa est ipsa regio esse talis a
natura, quæ maximam prouentuum vim suppeditare possit.
Atq; vt intelligatur, hoc vere me dicere; primum, quæ Acti-
cæ natura sit, commemorabo. Anni ergo tempora heic ad-
modum esse mitia, fructus ipsi, qui proueniunt, restantur.
Etenim multa, quæ alibi ne pullulare quidem possent, heic
fructus suos proferunt. Atq; vt solum ipsum, ita etiam ma-
re, quod regionem ambit, omnium rerum feracissimum est.
Quinetiam quæcumq; bona dii singulis anni temporibus
suppeditant, ea bona omnia heic & tempestiue admodum
incipiunt, & tardissime deficiunt. Neq; tantum potior est
iis, quæ in annos singulos & florent, & senescunt: sed habet
etiam hæc regio perpetua quædam bona. Nam saxi * nati-
ui perennis est in ea copia, de quo fana pulcherrima, pulcher-
rimæ aræ, signa deorum maxime decora sunt: quod qui-
dem saxum complures & Græci, & barbari desiderant. Præ-
terea solum quoddam est, quod aratum non ferret fructus:
at si fodiat, multo plures alit, quam si frumeti ferax esset.
Etenim diuino quodam munere haud dubie sub eo est ar-
gentum. Quumq; multæ sint vrbes tum terra, tum mari si-
nitimæ, ne quidem in vllam earum vel exigua terræ argen-
tiferæ vera pertinet. Neque vero absque ratione fecerit, si
quis existimet, urbem hanc Græciæ, immo vero totius ter-
rarum

* Marmor
Hymetti
montis in-
telligit.

921

rarum orbis in medio sitam esse. Quanto scilicet longius
absunt aliqui ab ea, tanto molestiora vel frigora vel æstus
experiuntur. Quotquot item ab extremis Græciæ finibus
ad alios itidem extremos pergere voluerint, omnes tam-
quam circuli umbilicum Athenas vel præternavigant, vel
prætereunt. Ac tamen si ex omni parte ab aquis non adlu-
tur, nihilominus quouis vento, quæ necessaria sunt, adfert;
& quæ vult, exportat; quippe quæ a mari vtrimque ambia-
tur. Etiam terra mercatus multos admittit, quod terra sit
continens. Præterea quum barbari plurimis vrbibus vicini
negotia facessant, Athenienses vicinas illas habent ciuita-
tes, quæ maximo a barbaris interuallo distant. Horum igitur
omnium causam, vt dixi, positam in ipso esse solo arbitror.
Quid si ad natia bona, primum accedat aduenarum
cura? Nã hic mihi prouentus ex optimis esse videtur. Quip-
pe quum illi se ipsos alant, & multis commodis ciuitates ad-
ficiant; non tamen vllam mercedem accipiunt, sed potius
etiam pensionem aduenis impositã offerunt. Existimo autem
curam eam suffecturam, si adimamus illa, quæ cumq;
reipublicæ nulli sunt vsui, ac potius aduenis infamiæ notã
inurere videntur: itemq; si liberemus hoc eos onere, ne mi-
litarum ire cum ciuibus armati prædites aduenæ cogantur.
Etenim magnum quiddam est, si periculum ab eis absit;
magnum, a liberis & domo quemque sua discedere. Quin-
etiam vtile ciuitati fuerit, si potius ciues vna militatũ eant;
quam si, quod modo fit, eorum ordinibus adiungantur Ly-
di, Phryges, Syri, aliique diuersi generis barbari, cuiusmo-
di plerique sunt aduenæ. Præter hoc vero bonum, quod his
ordinum militarium societate liberatis existeret; etiam or-
namento esset ciuitati, si viderentur Athenienses in proeliis
sibi met ipsis potius fidere, quam exteris. Quod si cum ad-
uenis communicemus præter alia, quæ cum ipsis commu-
nicari conuenit, etiam rei equestris vsus: arbitror nos id
effecturos, vt magis beneuolo præditi erga nos animo, ci-
uitatem ipsam viribus auctam maioremque reddituri sint.
Deinde quum magna pars vrbis intra muros deserta sit, &
aræ domorum vacuæ, si decreto ciuitatis concederetur,
vt domos extructas possiderent, quicumque hoc peten-
tes digni esse viderentur: multo plures ac præstantiores
etiam ob has causas arbitror expetituros, vt Athenis

922

habitent. Quod si etiam magistratum institueremus, qui ut pupillorum sunt custodes, ita & ipse inquilinorum custos diceretur, atque illis præmium quoddam proponeretur, quorum opera plures inquilini existerent: hoc quoque maiorem erga nos in animis inquilinorum benevolentiam excitaret, & omnes, uti quidem consentaneum est, quotquot alibi ciues non essent, Athenis consequi ius inquilinorum cuperent, & prouentus augerent. Urbem vero hanc nostram ad exercendam mercaturam tum optatissimam esse, tum maxime quaestuosam, nunc exponam. Primum enim nauis quaelibet heic pulcherrimos ac utillimos receptus habet, ubi licet ad pulsas tempestatis causa suauiter quiescere. Præterea mercatores plurimis in ciuitatibus commutare oneribus illa necesse est, quod nummis illa foris inutilibus utantur. Athenis vero maxima rerum est ad exportandum copia, quibus homines egēt: siu onerare mercibus nauem permutatis nolint, egregias auerunt merces, qui cumque argentum auerunt. Nam ubicumque tandem illud vendiderint, ubique plus recipiunt, quam prius habebant. Quod si quis mercaturæ præfecto præmia proponat, ei scilicet, qui æquissime celerissimeque diiudicet ea, de quibus controuertitur, ut impediri non necesse sit illos, qui nauigiis discedere volunt: etiam has ob causas longe plures, & quidem libentius heic negotiarentur. Eset etiam tum utile, tum honestum, mercatores & naucleros loco magis honorato in confessibus ornari; atque illos etiam ad hospitij necessitudinem inuitari, qui nauibus ac mercibus egregiis ciuitati prodesse viderentur. Hoc enim honore adfecti, non tam quaestus, quam honoris causa redire ad amicos properarent. Enimvero quo plures in urbem admitterentur, Athenasque venirent, eo plus mercium importaretur, exportaretur, emitteretur, venderetur, mercedis ac tributi acciperetur. Nec ad hæc prouentuum incrementa sumtus ulli requirerentur, præter decreta humanitatis plena, & ipsam diligentiam. Quotquot autem prouentus alios nobis accedere posse puto, ad eos impensis opus fore animaduerto. Neque tamen despero, quin ciues perlubenter ad has colaturi sint, quum mecum ipse cogito, ciuitatem hanc multa id temporis contulisse, quum Lyfistrato duce opem Arcadibus ferret: multa item, duce Hegefilao. Scio item sepe-

numero

numero triremes magno sumtu emissas esse, quum quidē illis effectis esset obscurum; utrum id profuturum potius, quam obfuturum esset: minime autem dubitaretur, numquam recepturos quæ contulissent, nec participes futuros eorum, quæ contribuissent. Neque vero tam egregium alium de lucrum parauerint, quam ex illis ipsis, in quæ factæ prius impensæ fuerint. Etenim qui decem minas cōtribueret, is singulos in dies sesquiquintum velut triobolum nauticum reciperet: qui vero quinque minas, amplius sesquitercio. Plurimi autem Athenienses quotannis plura recepturi essent, quam contributorent. Nam qui minam prius expenderint, prope duarum minarum prouentum habituri sunt, & eum quidem in vrbe; quod humanis in rebus tutissimum esse, maximeque durabile videtur. Atque arbitrator equidem, si litteris mandaturi simus eorum nomina, qui beneficium rei publicæ præstituri sint; ad omnem posteritatem: etiam multos hospites cōtributuros, & quidem vrbes quoque nonnullas id expeturas, ut monumentis litterarum inferantur. Quinetiam reges quosdam, & tyrannos, & satrapas fore spero, qui desideraturi sint, ut huius beneficii participes fiant. Ceterum ubi iam subsidium comparatum erit, bonum atque utile fuerit, naucleris diuersoria quædam præter illa, quæ iam facta sunt, extrui propter ipsos portus, bonum item mercatoribus, ad loca emtionis ac venditioni opportuna: denique publica diuersoria venientibus Athenas adsignari. Quod si etiam nundinatoribus habitationes & tabernæ vendendis mercibus idoneæ tum in Piræo, tum in vrbe parentur: simul id & ciuitati ornamento foret, & multi prouentus inde perciperentur. Videtur etiam mihi conducere, ut periculum fiat, num quemadmodum triremes publicas habet ciuitas, ita & onerarias naues publicas parare possit, ut eas acceptis fideiussoribus locet, velut alia quoque publica. Nam si hoc fieri posse videretur, magnus etiam hinc prouentus accederet. Præterea si argenti fodinæ instruerentur ita, ut debebant, existimabam ex eis insignem pecuniæ vim præter fructus ceteros prouenturam. Luber autem ignaris, quæ potissimum vis atque commoditas earum sit, exponere; qua cognita, rectius etiam iniri a vobis ratio poterit, quo pacto sit eis utendum. Ignoratum autem nemini est, & veteres illas esse, & operas in eis

T T

224 fieri: ac ne conatur quidem indicare quisquam, a quo tempore cepta sint. Quum autem hoc modo iam ab antiquo argenti fera terra fodiatur, & egeratur; velim considerare, quantula pars sint eiectionis hactenus acerui collium sponte nascentium, quiq; argenti occulant. Neque locum illud argenti abundantem deminui constar, sed amplius semper extendi. Quo etiam tempore maxima hominum in eis copia fuit, nemini unquam defuit quod ageret: sed semper ea, quae agenda erant, operarum numerum superabant. Et nunc quoque illorum, qui in metallis habent mancipia, nemo deminuerit numerum mancipiorum cupit: sed plura potius, quantum potest, acquirit. Etenim quum pauci fodiunt & quaerunt, etiam pauca, ut equidem arbitror, opes reperiuntur: si multi, multis partibus copiosior argenti materies prodit. Quo sit, ut hoc solo in opere, quod quidem sciam, nemo fabricas novas instituentibus inuideat. Praeterea qui agros possident, norunt omnes dicere, quot iumentorum iuga, quot operarij ad fundum colendum satis sint: ac si plures, quam sufficiant, adhibeantur, hoc ipsum in damno ponunt. At in his eruendi argenti operibus omnes operarij egere dicunt. Nec enim haec idem accidit, quod in artificum rariorum copia, ubi quum facta ex aere opera vili venduntur, euerit fortunae horum solent, & ferrariorum similiter itemque; ubi magna frumenti viniq; copia provenit, fructibus vili venduntur, agrorum culturae sunt inuiles; adeo quidem, ut multi relicta soli cultioe ad mercaturam, ad cauponariam, ad vlturas se conuertant. Nimirum argenti materies quanto copiosior extiterit, & argenti plus fuerit, tanto plures ad illud opus se conferre solent. Etenim suppellectili familiae necessaria comparata, non multum ulterius commi solet: at argenti nemo adhuc tam multum habuit, ut nihil amplius requireret: sed si qui permultum nacti fuerint, quod redundat, defodiunt; quo quidem non minus delectantur, quam si eo vterentur. Quinetiam quum civitates secunda utantur fortuna, tum civibus maxime argento est opus. Viri enim in arma elegantia, & generosos equos, in aedes & structuras magnificas pecuniam impendere volunt: mulieres vero ad cultum sumtuosum, & mundum aureum animos adiciunt. Rursus quum civitates caritate annonae laborant, aut bello ingruente, quia terra nullo cultu adhibita

to otio-

to otiosa est, tum ad com meatum comparandum, tum ad auxiliares copias nummos requirunt. Quod si quis dixerit, aurum nihilo esse minus utile, quam argentum; huic non magnopere repugnabo. Illud tamen scio, quod etiam aurum, si magna eius esse copia videatur, minoris esse solear aestimationis, & argentum reddat pretiosius. Atque haec a me idcirco explicata sunt, ut fidenter quam plurimos homines in argenti fodinas mittamus, atque illic substruamus haud dubitanter; quum neque argentifera terra defectura, neque futurum sit, ut argentum villo unquam tempore vilescat. Videtur autem mihi civitas ipsa haec ante me perpexisse. Nam peregrinis etiam, si qui velint, excolendi metalla potestatem facit, & quali pensione. Ut autem etiam apertius de acquirendo victu loquar, nunc exponam, qua ratione instauratae argenti fodinae civitati possint esse utilissima. Nec ex iis, quae dicturus sum, vllam quaero mei admirationem, quasi aliquid difficile reperit inuenerim. Nam quae dicturus sum, partim etiam nunc omnes cernimus, partim vero eadem ratione se habere praeterita, licet audiendo cognoscere. Illud admodum admiratione dignum est, quod quum sentiat civitas multos priuatos ex se locupletatos esse, tales non imitetur. Iam pridem enim de iis, quibus ea res curae fuit, audiimus: Niciam Nicerari filium in argenti fodinis mille homines habuisse, quos Sofia Thraci locarit, qui vltra impensas obolum pro singulis cotidie persolueret, numerumque mancipiorum hunc semper integrum ac parem exhiberet. Fuerunt & Hipponico sexcenta mancipia eodem isto modo elocata, quae cotidie minam ferebant vltra impensas: & Philemonidi mancipia trecenta minae semislem, & aliis, ut cuique facultates suppetebant. Sed quid necesse est vetera commemorare? quum & hoc tempore multi sint homines in argenti fodinis ista ratione locati? Et haec quidem, quae a me dicuntur, si peragantur; illud tantum noui fiat, ut quem admodum priuari comparatis mancipiis prouentum sibi perennem adquisuerunt; ita coemat & ipsa civitas mancipia publica, donec vnicuique Atheniensium tria conegerint. An haec autem, quae dicimus, fieri possint; secum de singulis cogitans qui volet, iudicet. Hoc quidem plane perspicuum est, posse fictum facilius, quam priuatos, pretium mancipiorum cogere.

TT 2

918 Senatui quidem certe facile est, per præconem edicere, ut qui uolet, adducat sua mancipia; atque ita quæ oblata fuerint, pretio redimere. Posteaquam autem coemta fuerint, quid causæ sit, cur aliquis minus uelit a republica conducere, quam a priuato, quum iisdem conditionibus obtenturus sit: Conducunt enim a republica lucos, sacra, domos; & ab eadem uectigalia redimunt. Ut autem redemta res saluæ sint, licet fisco fideiussores a conductoribus accipere, quemadmodum etiam ab iis, qui uectigalia redimunt. Immo uero facilius est emtori uectigalis fraudare, quam conductori mancipiorum. Nam quo pacto deprehendi ab aliquo possit argentum publicum auerti, quum sit huic simile priuatum? Mancipia uero signo publico notata, si poena constituta sit & uendenti & exportanti, quomodo subduci furto possint? Atque hæcenus ciuitatem & comparari huiusmodi homines, & conseruare posse paruit. Si quis rursus cogitet, existentibus multis operariis, exsituros etiam multos, qui mancipia pro mercede conducere uelint: is in hac cogitatione futurum confidat, ut multi iam a mancipiis instructi, alias insuper operas publicas conducant. Habent enim magnas opes argentariæ, & in ipsis operibus multi senescunt, & multi quoque alij tum Athenienses, tum peregrini, corpore quidem illi nec uelint, nec possunt opus facere; sed animi tamen adhibita cura, libenter necessaria sibi adquisuerint. Itaque si primū cogantur mille ducenta mancipia, conici potest, intra quinque annos, aut sex, de hoc ipso prouentu ciuitatem non pauciora sex millibus habituram. Iam ex hoc numero, si obolum unusquisque diebus singulis immunem adferat, sexaginta talentorum prouentus annuus erit. Ex iis autem si viginti talenta in alia mancipia impendantur, reliqua quadraginta, prout res postulat, in alium aliquem usum conferre ciuitati licebit. Quumque numerus ad decem millia excreuerit, iam centum talentorum prouentus exister. Verum longe plus accepturam reipublicam, testes mihi esse possunt, si qui sunt adhuc, qui meminere, quantum uectigal ex mancipiis ciuitas ante captam ab hoste Deceleam perceperit. Illud quoque testimonio est, quod quum innumerabiles omni tempore in argenti fodinis opus fecerint, nihil hæc tamē ab illis hoc tempore differant, quarum mentionem maiores nostri fecerunt.

runt. Et ea quidem, quæ nunc sunt, omnia testantur; nunquam plura mancipia illic esse posse, quam ipsa requirant opera. Nec enim illi, qui fodiunt, uel profunditatis, uel cuniculorum finem inueniunt. Atqui licet hoc tempore nihil minus nouum opus facere, quam prius. Neque quisquā certo se scire possit dicere, num in locis hæcenus excisis plus argenteæ materie sit, an necdum apertis. Cur igitur, dicat aliquis, non nunc etiam, sicut antea, multi nouum opus faciunt? Quia pauperiores sunt, qui res metallicas faciunt, non ita pridem instaurari cœptas. Operis etiam noui adgressio periculosa est. Nam qui fructuosum opus excolendum inuenit, copiosus & diues efficitur: qui uero non inuenit, ei sumtus impensis pereunt. Itaque periculum illud non admodum adire huius ætatis homines uolunt. Mihi tamen habere uideor quod dem consilium in hoc quoque negotio, quomodo noui operis instituenti ratio tutissima esse possit. Athenis enim decem sunt tribus, quarum cuique si ciuitas partem mancipiorum numerum concederet, ipsæ uero fortunam communem experiundo, nouum opus adgrederentur: ita fieret, ut inuentum ab una quidpiam, uniuersis utilitatē exhiberet. Sin duæ, aut tres, aut quatuor, aut etiam dimidia pars tribuum inueniret, haud dubie maiores ex eiusmodi operibus utilitates caperentur. Omnes enim spe sua frustrari, præteritorum exemplo caret. Possent etiam priuati eadem ratione se coniungendo & consociando, fortunam tutius periclitari. Neque uero metuendum est, ne uel fisco priuatos his structuris lædat, uel priuati fisco: sed ut armorum, ac belli socij, quo plures cōiuncti fuerint, hoc se mutuo firmiores reddunt; sic in argenti fodinis quo plures erunt, qui faciunt opus, eo plus bonorum & reperient & reportabunt. Expositum, qua ratione constituta reipublica, uniuersis Atheniensibus de publico ad victum necessaria suppeditari posse arbitret. Quod si qui sunt, qui existiment, ad hæc conficienda permagnis impensis opus esse, nec unquam satis magnam pecuniam conferri posse; ne sic quidem animum despondere debent. Non enim ita comparata res est, ut aut simul omnia fieri, aut ex eis utilitatem nullam capi necesse sit; sed ubi quæque; primum ædificata fuerint, uel domus, uel naues, uel emta fuerint mancipia, statim hæc utilitatem adlatura sunt. Quinetiam uel ob hanc causam utilius erit 918

hæc particulatim, quam simul omnia fieri. Nam si subito edificemus multi, maiori cum sumtu, & peius absoluemus, quam si res particulatim fiat. Mancipiorum autem permagnam quærentes numerum, & deteriora, & carius emere cogemur. Sin vero pro ratione facultatum rem conficiemus, quæ erunt recte instituta, rursus imitari licebit: sin autem in aliquo peccatum fuerit, ab eo abstinēbimus. Præterea si omnia simul fierent, paranda quoque nobis esset omnium copia. Sin alia perficiantur, alia differantur; adquisitionis iam ante prouentus necessaria suppeditabit. Illud fortasse videri possit omnibus summopere metuendum, ne, si ciuitas valde multa mancipia compararit, etiam opera nimis magna copia onerentur. Verum hoc quoque metu liberari erimus, si non plures, quam ipsa requirunt opera, singulis annis immittemus. Ita mihi quidem videtur in his rebus eam sequi rationem optimum esse, quæ sit facillima. Quod si rursus existimatis obtribura, hoc bello exacta, ne tantulum quidem posse contribui: sane quantum ante factam pacem vestigalia reddēbant, tantum in admīnistraratione reipublicæ anno proximo impendite: quæ vero amplius illa reddent tum propterea, quia pax est, tum quia inquilinorum & mercatorum ratio habebitur, ac pluribus huc confluentibus & importabuntur, & exportabuntur plurima, & ad portum mercatus erunt frequentiores; hæc inquam recipientes, ut quam maximi sint prouentus, efficere deberis. At si quis est, qui vereatur; ne si bellum ingruat, hoc sit inane institutum: is cogitare debebit, si quidem hæc efficiatur, bellum fore formidolosius hostibus ipsis, qui inferent, quam ciuitati nostræ. Quid enim ad belli usum hominum multitudine utilius? Nimirum hi multis reipublicæ nauibus explendis idonei fuerint, multi terra graues hostibus esse pro reipublica possint, modo quis eorum curam suscipiat. Mea quoque fert ratio, belli etiam tempore fieri posse, ut argenti fodinæ non deserantur; præsertim quum non procul a metallis sitis ad mare, quod meridiem versus extenditur, vna sit munitio in * Anaphausto, altera vero in Thorico, versus mare aquilonale: quorum locorum alter ab altero stadiis circiter LXX distat. Si igitur hæc duo tertium aliquod castellum in editissimo saltem loco exciterur, in vnum locum ex omnibus his castellis operas conuenire licebit;

* Anaphlysto, recte.

cebit; ac si quid hostile fenserint, breue spatium quilibet artuum receptum habebit. Quod si maiores hostium copie iruerint, ac frumentum, aut vinum, aut pecudes inuenerint extra munitiones; ea nimirum secum auferent. Si maxime argenti metallis potiti fuerint, quid aliud habituri sunt, quo utantur, nisi saxa? Et quo rædem modo in metalla hostes irruptionem facere possint? abest enim a metallis ex interuallo proximo vrbs Megara multo longius quingentis stadiis, absunt deinde proximo ex interuallo Thebæ multo amplius sexcentis. Itaque si ad argenti fodinas illinc alicunde uenerint, ut ipsam urbem prætereant necesse est: ac si pauci fuerint, ab equitibus, & illis, qui præsidij causa regionem circumueit, eos interuentum iri consentaneum est. Ut vero deserta regione sua, cum magnis copiis e finibus suis exeant, non facile fuerit propterea; quod vrbs Atheniensis ita longe propior esset futuræ ciuitatibus eorum, quam illi ipsi, qui ad metalla se conferrent. Si tamē accedant, quo nam modo illic manere possint, a comætu destituti? Quod si copiarum aliqua cum parte pabulando necessaria parare uelint, erunt in periculo tum pabulatores, tum res ipsæ, de quibus contendendum: sin exeant semper omnes, non tam oppugnabunt alios, quam ipsi oppugnabuntur. Non igitur illa tantum de mancipiis pensio ciuitati ad alendos suos incrementum adferet, verum etiam ubi magnus hominum ad metalla concursus erit, plures & ex foro, quod illic instituetur, & ex publicis ad argenti fodinas ædificiis, & ex fornacibus. & omnibus aliis, prouentus accedent. Fiet enim & illic ciuitas admodum populosa, si ad hunc modum instructa fuerit: nec fundi minoris erunt istic dominis suis, quam heic ad urbem fundos possidentibus. Itaque si quæ dixi, facta fuerint, non solum pecuniis copiosiorē, verum etiam magis paratam ad faciendum imperata, magisque studiosam ordinis, & bellicosiorē fore ciuitatem nostram confirmo. Nam qui se iussi fuerint exercere, multo diligentius obibunt in exercitiis peragēda, si victus eis copiosior suppetet, quam qui gymnastica hæc parant in deursione cum facibus: itidemque constituti ad prætidia castellorum, & gestare parmas, & regionem obire iussi, hæc omnia maiore studio facient, si victus cuique pro laboribus suis tribuatur. Quod si euidēs esse videtur, pacem ad hoc opus fore, si prouentibus hisce potiri ciuitas uelit: an non

par fuerit, etiam pacis custodes quosdam constitui? Nam delectus hic magistratus efficiet, ut omnes mortales & libencius & frequentius hanc urbem adeant. Si qui vero iudicant, eandem civitatem in pace perpetua minus potentiam, gloriæ, celebritatis habituram in Græcia: hi sane rem opinione mea non rite considerant. Nam beatissimæ dicuntur reipublicæ, quæ longissimo tempore in pace permanferint. Et Athenarum ea ratio est, ut in pace supra civitates alias omnes incrementum sumant. Quis est enim omnium, qui huius urbis, si quæta sit, adiumento non indigeat? Atque ut a naucleris & mercatoribus ordiamur, an non qui frumento, vino, eoque, sicuti, oleo, pecudibus abundant, item qui & consilio, & re, quæstum facere possunt? His adantur opifices, sapientiæ professores, philosophi, poete, quique istorum opera tractant, & qui rerum spectatu, qui auditu dignarum, qui sacrarum & religiosarum studio tenentur. Præterea si qui multa cito vendere & emere velint, ubi facilius quod cupiunt adsequantur, quam Athenis? Quod si nemo his contradicit, sed nonnulli dum civitati principatû recuperare cupiunt, bello magis, quam pace, id effici posse arbitrantur: ij velim primum Medica mihi tempora considerent, utrum vi potius, an nostris erga Græcos beneficiis & maris principatum, & Græciæ quæsturam adepti simus. Præterea quum sævius uti hac præfectura visa civitas, imperium amisisset, an non tum quoque ab iniuriis abstinentes, rursus ab insularis ad hoc sponte sua per motis navalæ præfecturam consequuti sumus? Quid? an non Thebani quoque prouocari beneficiis imperij summam Atheniensibus concesserunt? Quin & Lacedæmonij non vi coacti a nobis, sed beneficiis adfecti, Atheniensibus ut quod vellent de principatu constituerent permiserunt. Nunc vero propter hanc rerum in Græcia perturbationem casus quidam hoc adtulisse civitati nostræ videtur, ut nullo negotio, sine periculo, sine sumtu, Græcos sibi rursus adiungere possit. Civitates enim, quæ inter se bella gerunt, nisi licet ut recõciliemus: licet etiam, si qui in illis dissideant, in gratiam ut redeant, efficere. Si declaratis vobis esse curæ, ut templo Delphico libertas pristina restituatur, idque efficiatis non belli cum aliis societate, sed mittendis per Græciam legatis: nihil erit mirum, si Græcos omnes vobiscum vnanimes, confederatos,

deratos, socios habebitis aduersus illos, qui templum Delphicum a Phocensibus desertû occupare conati sunt. Quod si etiam præferatis, dare vos operam, ut terra marique omnia pacata sint: equidem cunctos existimo votis expecturos, ut Athenæ, secundum patriam cuiusque suam, maxime saluæ sint. Si rursus quisquam est, qui existimet bellum, quam pacem esse reipublicæ nostræ magis fructuosum ad pecuniam conficiendam: non video, qua ratione hæc melius diiudicari possint, quam si quis res ante gestas consideret, & earum qui fuerint euentus civitati nostræ secum reputer. Reperiet enim, quondam in pace permultum pecuniarum in urbem inuectum, quæ omnis pecunia bello absumta fuerit. Intellegit etiam, si considerare volet, hoc quoque tempore multos prouentus bello defecisse; & eos, qui percepti sint, in omnis generis usus exhaustos esse. Iam vero pacato mari, eosdem & auctos esse, & iis uti licere civibus arbitratu suo. Si quis autem me roget, an etiam aliquo iniuria civitatem hæc adficiende, censeam cum eo pacem colendam: equidem id dicere nonolim, sed hoc potius adfirmo, nos hostes facilius vicisci posse, siquidem a nobis auctor iniuriæ nullus exsistat. Quippe sic aduersarij nullos habebunt armorum bellicæ socios. Sed enim si nihil est eorû, quæ a me dicta sunt, quod fieri non possit, & quidem facile; ac istæc agendo si Græcis amiores & gratiores erimus, urbem tutius incoleamus, gloria maiore fruemur, plebs rebus omnibus ad victum necessariis abundabit, locupletes impensis bellicis liberabuntur, quumque futura sit maior omnium rerum copia, magnificentius etiam quam nunc dies festos celebrabimus, & templa instaurabimus, itemque muros & naualia reficiemus, sacerdotibus, senatui, magistratibus, equitibus more patrio præbere solita restituemus: quo pacto non fuerit operæ pretium, nos hæc quam primum adgredi, ut etiam nobis adhuc superstitibus reipublicam in tuto collocatam felicemque videamus? Quod si vobis hæc agenda placuerit, equidem id consilij dederim, ut aliquibus Dodonam Delphosque missis, deos illos cõsulatis; an satius, meliusve sit huic civitati, tam in præsentia, quam in posterum, hanc eius formam institui. Si aduerint, censerem rursus interrogandos, quosnam deos nobis conciliando, quam rectissime atque optime simus hæc effecturi. Quoscumque vero deos illi selegerint, iis li-

tando placatis, rem ordiri par erit. Nā quæ res numine proprio suscipiuntur, eas semper rei publicæ melius felicique cessuras, contentaneum est.

XEN. DE RE EQVESTRI.

Argumentum.

Xenophon ob insignem equestris rei peritiã usu longo partam, artis equestris hic præcepta tradit, unde minimo cum sumptu maximam utilitatem ac voluptatē omnes mortales privatim, & publice percipere possunt. Ac primum quidem docet quo pacto quis in equorum emptione quam minimum circumveniri possit. 2. Quales pulli sint emendi. Quomodo totum corpus, ac singula corporis partes sint explorandæ. Bonarum, ac malarum partium dignoscendarum quænam sit ratio. Cur a pedibus initium explorandi sit ducendum, & ad reliquas reliqui corporis partes ascendendo sit progredendum. 3. Futuræ magnitudinis indicia. 4. Pullorum tractandorum modus. 5. Pullorum amor quæ ratione sit captandus, nobisque conciliandus. 6. Equum nobis ferendis idoneum, qualem, & quomodo comparare debeamus, & quid primum hic observandum, ne per imprudentiam fallamur. Deinde quomodo tractandus, ut eo commode possimus uti. 7. Equi morigeri, præcipue vero bellatoris equi, exploratio, tractatio, usus. 8. Suspex, meticulosus, aut janus equus, cur non sit emendus. 9. Equi boni virtutes, mali que vitia. 10. Equorum stabulum ubi, quomodo, cur edificandum. 11. Equi nausea quid indicet, & quod remedium flagitet. 12. Stabula qualia esse debeant, ne equi noceant. 13. Equorum curatores quomodo tam in stabulis, quam extra, sibi commissos equos curare, tractare, & exercere debeant. Hic ipsius curæ, tractationis, & exercitiorum partes ordine recensentur. 14. Iube, ceterique longiores pili curæ equis a Deo dati. 15. Equus quomodo sine curatoris periculo detergi, franari, ducique possit. 16. Quomodo conscendendus, quibus verbis vel ad officium alacriter faciendum sit incitandus, vel in officio continendus. Et quid ei, qui equum iam conscendit, accurate sit præstandum. 17. Habendarum qualitas, earumque tenendarum, & tractandarum ratio. 18. Verus equitandi modus. 19. Equorum exercitiis quænam laudanda, aut vituperanda. *Causæ.* 20. Peractis exercitiis

exercitiis, ubi, quando, quomodo de equis descendendum. 21. Variorum exercitiorum genera, quibus tam equi, quam equites assuescendi. Loca, in quibus exercendi, tempus, modus, causa. 22. Ignorantium, & generosorum equorum tractandorum diversa ratio. 23. Quid verique nobis vel prosint, vel obsint. 24. Quæ ratione spectabilior, & magnificentior equorum incessus reddi possit. 25. Franorum duplex genus, & qualitas. 26. Quomodo quis equum ad operam egregiam sessori, dominoque navandam excitare possit. 27. Equitis, & equorum armatura. 28. Arma, quibus equites ad hostem ledendum instructos esse decet, simul & telorum in hostes eiacularum modus,

XENOPHONTIS DE DE RE EQVESTRI.

VONIAM rei nos equestris usum adsequutos inde ducimus, quod equitandofane longo tempore nos occupari cõtingerit: amicis etiam iunioribus indicare volumus, quæ ratione futurum existimemus, ut equos rectissime tractent. Scripsit quidem & Simo librum de reequestri, qui Athenis equum aheneum in Eleusinio dictum posuit, & ab se præstita in basi calavit. Nos autem in iis, quæ forte nobis oblata sunt huius, si qua cum rationibus nostris conveniunt, ea de nostris haud expungimus: sed multo libentius amicis hæc quoque vel illa de causa trademus, quod arbitremur, fidem nos inde maiorem inuenturos, quæ vir equestris rei peritus in eadem nobiscum sententia fuerit. Quæcumque vero prætermisit, nos indicare conabimur. Primum autem scribemus, quonam modo minime in equorum emitione circumveniat. Itaque pulli necdum adhuc domiti corpus explorandum esse constat. Nam qui nondum conscenditur, animi facis clara non præbet indicia. In corpore vero pedes primum spectandos dicimus. Sicut enim domus vsui nulli fuerit, si pulchre structæ sint partes eius

Hæc interpretatio nostra, est accurata.

**fortasse,
vllis aliis.
Æ.P.*

933

**a pedibus
caninis di-
cta partes
callosa secru-
vium in e-
quis, inter
ungulam
& suram.*

superiores, fundamētis inferius haud locatis, vt oportebat, ita nec bellatoris equi fuerit vsus villus, si cetera bonus omnia, pedes malos habeat. Nequit enim dotibus **illis aliis* vti. Pedes sic aliquis explorare queat, si vngulas primū spectet. Præstant enim pedes bonitate, si spissæ potius vngulæ sint, quam si tenues. Deinde nec illud negligendum an arduæ sint, an humiles vngulæ, tam antè, quam postè. Nam arduæ remotæ a solo testudinem, quem vocant, habent: depressæ vero, tam firmissima, quam maxime tenera parte pedis pariter ingrediuntur, vt inter homines qui valgi dicuntur. Etiam sonitu rectè memorat Simo pedum bonitatem prodi. Nam vngula concaua solo impacta velut tymbalum resonat. Quia vero hinc orsi sumus, in idem ad alias partes corporis adscendemus. Igitur ossa, quæ supra vngulas sic eminent, vt infra tamen **Cynepodas* sint, nec admodum esse recta debent, vt in capris; quia quum duriora sint, equitem succutiunt, & huiusmodi crura facilius etiam inflammantur: nec eadem ossa debent esse valde depressa: Nam cetero qui partes illas cynepodum callosæ deglabrarentur, & exulcerarentur, siue per glebas, seu per saxa sit equus agendus. Ossa tibiæ oportet esse crassa. Et enim ea corporis fulcra sunt. Neq; tamen aut venas aut carnes crassas, habere debent. Nam alioquin equo per aspera gradientes necesse sit eas partes sanguine repleri, & tumores callosos existere, crassaque fieri crura, cum abscessu cutis: quæ si laxior fiat, etiã sura sæpius abscedit, & equo claudicandi causam præbet. Itã vero si genua pullus inter incedendum molli flexu moueat, hoc **pro* coniecturam feceris, eum etiam habiturū agilia crura, quū ad equitationis vsum idoneus erit. Quippe solēt omnes genæ progressu tēporis etiam mollius & agilius inflectere: Non autem abs re molli hæc agilitas præcipuam laudem habet. Nã minus & offendit & fatigatur equus talis, quam cui rigida crura sunt. Femora sub armis si crassa sint, robustiora pariter, & venustiora, sicut etiam in corpore virili, videntur. Pectora quoque latiora sint, eo sunt elegantiores & aptiores equi, siue formam spectes, seu robur, & vt equus non variato motu, sed eodem diu continuato cruribus vtatur. A pectore ceruicis enata sit, non prona, sicut in verre; sed recta velut in gallo tendat ad verticem, & laxa sit, qua contrahitur & incuruat.

uat. Caput sit osseum, idque mandibulum paruum habeat. Sic equi collū ante fessorem erit, & oculus ante pedes spectabit. Formæ vero talis equus minime vi cogere fessorem poterit, etiam si valde sit animosus. Quippe quum equi *934* vim moliantur, non collū & caput inflectunt, sed extendūt. Maxillæ quoque considerandæ sunt, ambæne teneræ sint, vel duriores, an alterutra. Nam qui maxillas dissimiles habent, ab oris altera parte contumaces fiunt. Indicia vigilantia potiora sunt in oculis prominentibus, quã intra concauitatem abditis; & equus oculis eiusmodi præditus, etiam longius prospexerit. Nares patulæ compressis ad respirandum commodiores sunt, & equi speciem magis terribilem efficiunt. Nam & quum equus equo irascitur, & quum interequitandum ferocior euadit, magis diducit nares. Vertex equi maior, aures minutiores, equinum caput elegantius reddunt. Si prominentium armorum extremitas sit altior, & equi tibi sedem magis tutã præbet, & vt armi firmiter corpori adhæreant, facit. Eadem si duplex sit, ad insidendum mollior erit, quam simplex, & ad spectum gratior. Latera profundiora, & ad aluum turgidiusculã, simul efficiunt, vt equus ad insidendum plerumq; commodior sit, & robustior, & pabulo melius fruatur. Lumbi quoque latiores & breuiores sunt, eo facilius ad tollit partes equus anteriores, & posteriores facilius adtrahit: eodemque modo sit, vt venter quam minimus adpareat, qui vastior partim deformat equum, partim debilitat, & ad gestandum minus aptum reddit. Coxas oportet esse latas & carnosas, vt lateribus & pectori respondeant. Quod si solida sint hæc omnia, leuiora simul ad cursum erūt, & equum magis acrem exhibebunt. Si femora equi sub cauda distincta fuerint linea latiori, etiã crura posteriora spatiosius subiiciet. Id vero si faciat simul & perniciosus sub equire, quum agitur, & firmiter incedet; & omnia, quã aliter, erunt meliora. Licebit ex ipsis hominibus hoc coniciias. Quippe quum aliquid ad tollere de terra volūt, magis omnes id crura diuaticando, quam iisdem coniunctis, facere nituntur. Coleos equus grandes habere non debet, quod in pullo deprehendi nequit. De talis posterioribus, de que tibiis, & callosis crurum partibus, qui cynepodes sunt, & de vngulis, eadem dicimus, quæ de anterioribus. Nunc ea scribere volo, de quibus equi magnitudinem coniciens, mi-

935

nime quispiam aberrauerit. Cuius enim pulli tibiæ statim ab ortu fuerint altiores, is maximus fieri solet. Nā omnium quadrupedum tibiæ progressu temporis magnitudine non admodum crescunt, sed proportione quadam apta corpus etiam reliquum pro ratione tibiæ tum incrementum. Qui formam pulli ad hunc modum explorant, facile confecturi nobis equum videntur, qui pedes habeat bonos, & robustus sit, & corpulentus, & elegans, & iuxta magnitudinis. Si maxime quidam inter crescendum mutantur, nos tamen hæc confidenter in explorando sequi possumus. Nam longe plures ex deformibus pulchri, quam ex pulchris deformes sunt. Scribendum etiam nobis videtur, quomodo pulli sint instituendi. Res equestris in urbibus mandari soletis, quibus opes imprimis idoneæ sunt, & reipublicæ pars non minima creditur. Longe vero satius est, ut iuuenis quidem tum valetudinis suæ, tum equestris re studiosus sit, aut si iam equitare nonit, ut exerceatur, quam ut pullorum sit domitor; profectior autem, ut domus, amicorum ciuiliū, bellicarumque rerū curam potius gerat, quā pullis instituendis occupetur. Si quis autem de pullis idem mecum sentit; pullum instituendum locabit, & ita quidem, ut non aliter, ac si puerum artis alicuius discendæ causa locet, scripto complectatur, quomodo instructum sibi reddi velit. Id enim ostēdet domitori, quid efficere studio suo debeat, si mercede potiri velit. Opera vero danda, ut pullū domitor māsuētum, tractabilem, hominum amantē accipiat. Horum pleraque domi efficiunt equifones, si norint, etiam sine labore famem, sitim, irritationem in pullis existerē; sed eosdem nō nisi per homines & pabulo, & potu potiri, & rebus molestis liberari posse. Nam hac ratione non tantum a pullis homines diligi, sed ex peti quoque necesse est. Etiam illa tangenda sunt, quorum contrectatione solet equus imprimis delectari. Sunt autem hæc, quæ spissitudine pilorum abundant, & quibus si molestum aliquid accidat, opē ipse ferre nequit. Equifoni quoque præcipiatur, ut pulum per turbam ducat, & ad varias species, varios strepitus atque sonos propius admoveat. Horum si qua reformidat pullus, non a treuente, sed delinente doceri debet, esse illa minime terribilia. De pullis instituendis hæc minus perico præscripsisse, mea quidem opinione satis est. Iam ubi quis equum

comparat

comparare vult, qui agitari ceperit; admonitiones quasdam adscribemus, quas scire debet, qui nolit equorum in emitione circumueniri. Primum non ignoret, quæ sit ætas equi. Nam qui dentes pullinos, ætatis indices, amisit; neque spe delectat, nec perinde reuendibilis est. Vbi iuuenem esse confiterit, cognoscendum est, quomodo frænum ore, verticis habenas ad aures admittat. Id vero nequit obscurum esse, si frænum in conspectu emtoris & iniiciatur, & eximatur. Hinc animaduertendum, quonam modo equitem dorso suscipiat. Ex equis enim plerique difficulter admittunt, quæ iam ante intelligunt admittenda laborandi necessitatem sibi adlatura. Hoc quoque considerandum, an consensus ab equis aliis digredi velit, vel an equos adstantes inspectans, ad eos sessorem auferat. Sunt etiam, qui propter educationē malam ex ipsis agitationibus se fuga domum recipiunt. Ex oris altera parte duriores prodit equitatio, quæ *pedica nominatur; ac multo magis ipsa equitationis mutatio. Nam plerique sessorem auferre non conantur, nisi simul & ab improbiore maxilla iuuentur, & impetus ipse domum tendat. Etiam sciri oportet, an dimissus ad cursum celeriorē paullo momento inhibeatur, & an reuerti velit. Hoc quoque non ignorari conducit, an exatatus ictu perinde, ac prius, parere velit. Quippe nullius usus est & famulus, & exercitus contumax. Equus vero contumax non tantum inuutilis est, sed etiam sepe numero perpetrat ea, quæ proditor solet. Et quia nobis equum bellatorē comparandum suscepimus, periculum eius faciendum in omnibus, quæ in bello tentari consueuerunt. Ea vero sunt, transilire fossas, superare muros, in tumultos euadere cum impetu, de tumulis desilire. Faciendum quoque periculum & sursum agitando per accliuia, & per decliuia, & per transuersa. Nam his omnibus & animus exploratur, an tolerans; & corpus, an sanum sit. Non tamen is, qui hæc non admodum bene præstat, reiiciendus est. Etenim plerique, non quia non possint, sed quia rudes sint, in his deficiunt. At vero si didicerint, & aduēfacti sint, & exercitari, hæc omnia recte præstiterint; modo sani sint, & non ignaui. *Suspicaes tamen de se lædi non sinunt, ita sæpenumero etiam in grauissimæ pericula coniecto sessori detrimentum adtulerunt.

* quod in ea consuetudine nisi simul & ab improbiore maxilla iuuentur, & impetus ipse domum tendat. Etiam sciri oportet, an dimissus ad cursum celeriorē paullo momento inhibeatur, & an reuerti velit. Hoc quoque non ignorari conducit, an exatatus ictu perinde, ac prius, parere velit. Quippe nullius usus est & famulus, & exercitus contumax. Equus vero contumax non tantum inuutilis est, sed etiam sepe numero perpetrat ea, quæ proditor solet. Et quia nobis equum bellatorē comparandum suscepimus, periculum eius faciendum in omnibus, quæ in bello tentari consueuerunt. Ea vero sunt, transilire fossas, superare muros, in tumultos euadere cum impetu, de tumulis desilire. Faciendum quoque periculum & sursum agitando per accliuia, & per decliuia, & per transuersa. Nam his omnibus & animus exploratur, an tolerans; & corpus, an sanum sit. Non tamen is, qui hæc non admodum bene præstat, reiiciendus est. Etenim plerique, non quia non possint, sed quia rudes sint, in his deficiunt. At vero si didicerint, & aduēfacti sint, & exercitari, hæc omnia recte præstiterint; modo sani sint, & non ignaui. *Suspicaes tamen de se lædi non sinunt, ita sæpenumero etiam in grauissimæ pericula coniecto sessori detrimentum adtulerunt.

* Suspicaes tamen de se lædi non sinunt, ita sæpenumero etiam in grauissimæ pericula coniecto sessori detrimentum adtulerunt.

Cognoscendum quoque, num aliqua sæuities in sit equo, vel aduersus equos, vel aduersus homines; & an se trillari non patiat. Etenim hæc omnia non possunt nisi in eis esse graua, qui equum talem possident. An autem se frænari, & cõscendi, ac vel in gyrum, vel aliter agitari recuset, multo facilius cognouerit aliquis; si post exhaustos ab equo labores, rursus ea facere, quæ prius ante agitationem, adgrediat. Quippe si qui laboribus exhaustis, iterum labores subire volunt, indicia satis idonea firmi ac tolerantis animi præbent. Ad summam, is equus, cui boni sunt pedes, qui mansuetus est, qui satis velox, qui sustinere labores & velit & possit, ac maxime qui pareat; in actionibus bellicis equi haud dubie nec vllius rei grauis, & salutis auctor in primis existet. Qui vero vel propter ignauiam multum impellendi sunt, vel propter animositatem nimiam magno cum labore demulcendi; pariter & negotium manibus equitis exhibent, & in periculis exanimant. Iam ubi quis equum sibi probatum comparauerit, ac domum duxerit; commodum erit, ea parte domus esse stabulum, ubi dominus equum creberrime conspiciet; commodum, sic equile construere, ut non magis equi pabulum e præsepi, quam domini cibus e penu subtrahi furto possit. Quia quidem in re qui negligens est, seipsum negligere mihi videtur. Nam perspicuum est, dominum in periculis equo corpus suum credere. Nec tantum hæc commoditatem habet equile munitum, ne pabulum furto subtrahatur; sed etiam ut constat, quando pabulum equus e præsepi non egerat. Id vero si quis sentiat, intelligat licet, vel os eius ad nauseam vsque humoris abundans, remedij alicuius indigere, vel lassum corpus quiete reficiendum, vel hordei fastidium, vel alium quemdam languorem obrepere.

338 re. Sunt autem omnia non aliter, ac in homine, magis ab initio etiam in equo curabilia; quam ubi vel in hæserit morbo firmitus, vel in eis peccatum fuerit. Quemadmodum vero & pabuli, & exercitiorum equi ratio haberi debet, ut corpus robustum efficiatur; ita pedes quoque muniendi sunt. Humida læuiaque stabula bonas etiam a natura corrumpunt vngulas. Itaque ne stabula sint humida, defluxum habere debent; ne læuia, lapides coniunctim defossos, qui magnitudine pares sint vngulis. Nam huiusmodi stabula pedes insistentium lapidibus equorum solidiores efficiunt.

Secun-

Secundum hæc in locum equus educendus curatori, quo desiringatur; & post prandij pabulum solutis loris remouendus a præsepi, quo iucundius ad pabulum vespertinum accedat. Ut autem & stabulum exterius optimum sit, & equi pedes corroboret: lapidum rotundorum palmarium, * *hoc est liminae pondus habentium, plaustra quatuor aut quinque passum substernat, & ferreo labro includat, ne diffundantur.* Quippe dum his insititerit, numquam non diei partem aliquam velut in via lapidea ingrediendo exiget. Necessè est etiam, ut vngulis perinde utatur, dum & desiringitur, & pungitur, atque intercedendum. Pedum quoque insititines a lapidibus hoc modo substratis solidantur. Sicut autem vngularum, quo firmæ sint; ita etiam oris, ut sit tenerum, cura geri debet. Eadem vero & hominis carnem, & os equi tenerius efficiunt. Videtur etiam nobis viri equestris esse, ut equi sonem edoctum habeat, quomodo cum equo sit agendum. Ac primum scire hunc oportet, numquam præsepialis capistrum nodum ea parte capitis, adstringendum, cui verticis habentæ adhiberi solent. Quia enim equus ad præsepe frequenter caput mouere conlueuerit, nisi capistrum auribus ita sit applicatum, ut non noceat; sæpenumero partes illas exulcerat. Ob eas autem exulcerationes fieri necessè est, ut equus & ad frænandum, & ad desiringendum se difficiliorem præbeat. Fuerit hoc quoque bonum, ut equi sonem mandatum efferendi cottidie firmi, & stramentorum equi, vnum aliquem in locum, habeat. Id enim si faciat, simul eo labore nullo negotio desingetur, & equo proderit. Etiam * *sciat equi sonem camum equo ad mouendum, siue ad desirectionem, seu ad volutabrum educat.* Adeoque semper, quocumque duxerit equum sine fræno, camum adhibere debet. Quippe camus ut respirationem non impedit, ita mordere non sinit: idemque si equi adhibitus sit, magis ab insidiis homini struendis auocat. Supra caput adligari debet equus. Nam omnia, quæ circum os equo molesta contingunt, sursum elato capite declinare solet. Itaque sic adligatus si quid declinet, laxat potius vincula, quam rumpit. Strigili vsurus a capite ac iuba incipiat. Nam frustra sit, inferiora purgare; si superiora necdum munda sint. Deinde reliquo corpore cunctis ad expurgandos equos factis instrumentis erigere pilos, & puluerem extergere pro natura pilorum debet: at spinæ pilos alio nullo tæget

VV

instrumento, nisi quod manibus eos fricabit, & secundum naturalem eorum firmum emolliet. Quippe sic illam in equo sellam quam minimum laeserit. Aqua caput eluendum est. Quum enim osseum sit, dolorem sentiet equus, si ferro vel ligno purgeur. Iuba quoque anterior humectanda. Quum enim proxi sunt hi capilli, sicut equum in adspiciendo non impediunt: ita depellunt ab oculis, si qua molestiis accidant. Deos quoque putandum, hos equo capillos aurium magnarum loco dedisse, quas asinis & mulis adpellendas oculorum iniurias concesserunt. Eluenda quoque cauda cum iuba, quo capilli crescant; caudae quidem, ut eam longissime porrigen equus, abigere molesta possit; colli vero, ut adminiculum, quod adprehendet confensor, copiosum habeat. Etiam venustatis causa diuinitus equo iuba, capillus anterior, cauda contigit. Eius argumentum hoc fuerit, quod equa gregariae non perinde asinos ad coitum admittant, dum iubatae sunt. Propterea tordent ad coitum equas omnes illi, qui volūt, ut ab asinis incantur. Crura ceteris membris abluendis eximius. Ut enim utilitatis nihil habet, ita etiam noxia est vngularum humectatio cotidiana. Nimia quoque repurgatio eorum, quae sub aluo sunt moderanda. Nam equo maximam illa molestiam exhibet, & quo partes earum uadiosiores fuerint, eo plura sub aluo dolorem equo concitantia colligunt. Quod si maxime laborem in his perpetuam aliquis impenderit, non tam cito liberatur ab eis equus, quin statim similis sit immundis. Quapropter haec omittenda sunt. Crurum quoque deterfio, quae dumtaxat fit ipsis manibus, sufficit. Indicabimus hoc etiam, quemadmodum aliquis suo cum damno minimo, & equi commodo maximo defricatione utatur. Nam ita si detergat sordes, ut in eandem cum equo spectet partem; periculum erit, ne in faciem ab equo tum genu, tum vngula percutiatur. Sin aduersus equum intuens, & extra crus ipsum inter detergendum ad scapulam constitutus defricauerit: nec ipse damnum hoc modo quidquam acceperit, & possit itidem equi vngulam aperiendo testudini remedium adferre. Similiter & crura posteriora purget. Solum id obseruet, qui versatur apud equum; & haec, & alia sane omnia, quae fieri oportet, minime sic faciunda; ut ore recto & ad caudam accedatur. Quippe si utraque parte nocere homini equus adgrediatur, viribus

bomi-

homine superior est. At si quis a latere adierit, is minimus cum damno suo, multa cum equo poterit agere. Iam ubi ducendus est equus, ut aliquis a tergo sequens eum ducat, propterea non probamus, quia ductor hoc modo minime sibi cauere potest & equo facere nullo negotio licet omnia, quae vult. Rursus ut aliquis antecedens a fronte longo cum loro ductorio doceat equum subsequi, propter has causas reprehendimus; quod equo nocere liceat, utrocumque velit a latere, atque etiam se conuertere possit & in ductorem aduersum irruere. Quod si plures equi sic ducantur, qui nam fiet, ut a se inuicem abstineant? Qui vero a latere duci consuevit equus, is minime nec equos nec homines laedere possit, & equiti commodissime paratus ad manum fuerit, si quando celeriter in eum sit adicendum. Ut autem curator equo frantum etiam recte iniiciat, ad laeuum latus equi primum accedat; deinde circum caput habenas iniiciat, in summis armis eas deponat, vericisque lorum dextra tollat, leua lupos admo-ueat. Hos si admittat, totum frangi reticulū ei scilicet induendum erit. Sin os pandere nolit, frenum equi dentibus adhibendo digitus sinistrae maximus buccae inferatur. Nam plerique, si hoc fiat, os laxant. Si ne ita quidem admittat, labrum ad detem, qui caninus dicitur, premat. Paucissimi quidem, si hoc eis accidat, frantum non recipiunt. Etiam in his instructus sit curator. Primum, ne ducat equum habenis. Sic enim pars oris altera fit durior. Deinde, ut a maxillis interuallo conueniente frantum sic absit, ut sensus eius equum non fugiat. Nam si valde maxillis incumbat, ori callum obducit. At si nimis ad os extremum demittatur, potestatem praebet equo se contumaciter gerendi, si frantum simul mordeat. Et nequam equus huiusmodi reb. exacerbandus est, quum laborem subire debet. Quippe tantum in hoc momenti fitum est, ut equus admittere frantum velit; ut si quis non admittat, omnino inutilis sit. Quod si non tantum frangatur, ubi laborandum est equo, verum etiam quum ad pabulum ducitur, & quum ex agitatione domum reducitur; mirum non sit, frantum oblatum ab eo sponte rapi. Bonum hoc quoque, scire curatorem, quo pacto seffor more Persico in equum fastidolendus sit: ut & ipse dominus, si morbo languerit, aut prouectior fiat, habeat hominem a quo facile imponatur in equum; & alij, cui velit, homine concedendo gratificari queat, a quo sustollatur.

VV 2

Vnum autem hoc ad equos & præceptum, & institutum est optimum; numquam ut iracunde cum equo agatur. Nam ira quiddam est inconsideratum. Itaque sæpenumero facit ea, quorum pænitere necesse sit. Quum etiam suspectum aliquid habens equus, id adire non vult; docendus est, in eo nihil esse terribile, præsertim equo animoso: sin id fieri nequeat, equitem ipsum attingere oportet id, quod terribile videtur, equum leniter adducendo. Qui vero verberibus eos cogunt, etiam metum maiorem incutiunt. Putant enim equi, quum interim aliquid graue ferunt, etiam id ab illo, quod suspectum habent, proficisci. Quum sessori curaror equum tradit, non improbamus; sane, si norit equum sic ei subiicere, quo facilis adscensus sit. Ipsum tamen equitem in hoc exercere se debere ducimus, ut etiam equos se non præbente conscendere possit. Nam aliquando alius atque alius equus offertur, & idem aliquis alias alij inferuit. Iam quum equus aliquis acceperit equum, tamquam in eum conscensus: scribendum modo, quæ facere debeat eques, ut in re equestri tam sibi, quam equo, plurimum conferat. Primo eorum ductorium, ad inferiorem freni partem, vel ad mentis catenam religarum, commode manu sinistra sumat, & ita laxum, ut nec in adscendendi conatu subleuandi sui causa iubeat equinas ad aures prehensens, nec ab hasta insiliens, equum conuellat. Dextra sumat habenas iuxta summos armos, vna cum iuba; ne vilo modo inter ascendendum os equi fræno torqueat. Posteaquam ad conscensum se leuiorem reddiderit, sinistra corpus subleuet; simul dextram extendens, se sustollat. Nam ita conscendens, ne quidem a tergo deforme spectaculum exhibebit. Et fiat hæc inflexio crure, ne genu quidem in equi dorsum imponendo; sed in latus dextrum tibia traiciatur. Vbi pedem circumactum in alteram partem transtulerit, tunc etiam equo clunes imponat. Bonum quoque nobis esse videtur, ut etiam a dextro latere in equum insiliendi usus aliquis sibi pareat; si forte contingat, ut eques sinistra ducat equum, hastam dextra teneat. Nec aliud heic discendum, quam ut sinistris partibus corporis ea peragat, quæ illic dextris faciebat; quæ sinistris illic, iam dextris heic agat. Et laudamus hanc adscensionem propterea, quod hoc modo sumi atque conscenderit equum, paratus sit ad omnia, si forte subito pugnandum sit aduersus hostes. Vbi iam insederit

derit vel equo nudo, vel ephippio, non laudamus sessionem, qualis est in sella; sed eam, quæ cruribus diuaticatis equitem velut erigit. Sic enim & femoribus equo firmiter adharebit, & erectus tamen iacula vibrare, quam ferire validius ex equo, si ferat usus, poterit. Tibiam quoque cum pede fluxam ac liberam inde usque a genu demittere oportet. Nam si quis crure rigido in aliquid impegerit, etiam crur fortasse fregerit. At tibia fluxa, licet aliquid in eam impingat, & cedere possit, & femur loco suo non mouerit. Debet etiam eques ira corporis sui partes, quæ supra coxas sunt, exercere consuefaciendo, ut quam maxime sint agiles. Sic enim & laboribus magis suffecerit, ac si quis eum vel trahat, vel trudendo impellat, minus euerti possit. Vbi iam insidet equo, primum docere debet eum, ut placide quiescat, donec subdixerit ipsum, si quid oporteat, & habenas æquales reddiderit, & hastam ita sumserit, ut gestari facillime possit. Deinde brachium finistrum lateri admodum teneat. Hic enim gestus equitem maxime decet, ac manui robur inprimis addit. Habenas laudamus æquales, non fragiles, nec lubricas, nec crassas: ut ea manus, quoties opus est, hastam quoque prehendere possit. Signo dato, ut equus progrediatur; pedetentim fiat initium. Nam in hoc minimum est perturbationis. Habenas, si ceruus incidat equus, manibus superiori earum parte teneat: sin erectiori capite, inferius. Hoc enim formam equi maxime decorauerit. Secundum hæc si naturali cursu incesse, reddetur corpus eius absque molestia laxius, & libentissime ad virgæ incitationem accedet. Quum enim magis probetur, ut a sinistris initium fiat; ita maxime hinc incipiet, si equo post conscensionem ad dextram currente, signum ei virgæ dederit. Quippe dum finistrum sumere vult hinc incipiet; & vbi ad sinistram se conuertit, tunc & inflexionis initium faciet. Solet enim equus, si conuertatur ad dextram, dextris insistere; si ad læuam, sinistris. Eam vero laudamus equorum agitationem, quæ pedicæ nomen habet. Nam ad suæ facit equos, ut ab utraque maxillarum parte conuertantur. Et mutare motum equi bonum est, ut utraq; agitationis ratione similes sibi maxillæ fiant ambæ. Laudamus & pedicam altera parte longiorem potius, quam rotundam. Sic enim libentius conuerteretur equus, iam recti cursus satur; & simul ad cursum rectum, & ad inflexionem exercebitur. Etiam

inhibendi sunt in reflexionibus equi. Nec enim vel facile, vel tuto fieri potest; ut equus in cursu citatiore paullo momento se reflectat, præsertim si locus paucus sit, aut lubricus. Inter inhibendum quamminime fræno flectendus in obliquum equus, nec in alterum latus ipsi fessori procurandum. Ceteroquin ei sciendum, leuem suffecturam occasionem ad hoc, ut tam ipse, quàm equus, humi iaceant. Vbi iam post inflexionem directe prospiciet equus, tum vero ad celeritatem incitandus erit. Nimirum constat, in bellis quoque fieri reflexiones, vel hostem insequendi, vel receptus causa. Quapropter utile est equos exercere, ut reflexi cursu celeriore ferantur. Posteaquam exercitij fatigati habere iam videbitur equus, bonum erit etiam post quietem eum subito ad cursum celerimum incitare, tam ab equis aliis, quam in equos; rursusque ab hac celeritate proximo quodam loco quiescere, ac ubi steterit aliquamdiu, denuo reflexum incitare. Quippe manifestum est, venturum aliquando tempus, quo amborum usus ei futurus sit necessarius. Vbi iam descendendi tempus erit, non hoc fiat inter equos, nec iuxta ceterum aliquem hominum, nec extra spatium agitationis: sed quo loco laborem equus perferre cogitur, ibidem & requiesce potiat. Et quoniam equo nonnumquam currendum erit per decliua, montuosa, transuersa; nonnumquam transiliendum, & exsiliendum, & desiliendum; ad ista omnia profusus & instituere & exercere tam seipsum, quam equum debet. Hoc enim modo & salutaris alter alteri fuerit, & utilis. Si quis autem nos eadem bis repetere putat, qui de iisdem & prius & nunc loquamur: sane non hoc est, bis dicere. Nam in emersione periculum fieri iubebamus, an equus hæc præstare possit; nunc unicuique sic equum suum docendum dicimus, & docendi rationem litteris prodemus. Nam qui transiliendi rudem profusus accepit equum, is humi demisso loro ductorio, prior ipse transire fossam debet: deinde loro ductorio sic virgendas equus, ut transiliat. Si nolit, flagellum aliquis aut virga totis viribus adhibeat. Ita non solum id spatium, sed maius etiã, quam oportebit, transiet; ac deinceps non opus erit verberibus, sed ubi duxat accedente a tergo quædam confpexerit, saltabit. Postquam ita transilire adfuerit, etiã conscensum primo deducat ad minores, inde maiores fossas. Qui vero iam saltaturus est, calcaribus eum pungat.

Simili-

Similiter & quomodo exsilire, & quomodo desilire docet, calcaribus extimulet. Nam si hæc omnia toto simul corpore faciat equus, tam sibi met ipsi, quam fessori minore cum periculo præstabit; quam si vel in transiliendo, vel sursum protruendo, vel desiliendo, a tergo posteriora deficiant. Ad decliua primū instituendus est in solo molli. Tamdem vero, quomodo adfuerit, multo libentius per decliua, quam per accliua currat. Si qui vero metuunt, ne dum aguntur equi per decliua, scapulas & armos rumpant: bono esse animo poterunt, ubi cognouerint, Persas & Odrysas uniuersos, per decliua cursu certantes; equos habere Græcorum equis non minus sanos. Nec omittemus, quo pacto fessor ad hæc omnia se debeat accommodare. Nam ad impetum equi subitum, antequam ei propendendum; quod hoc modo minus deprimetur equus, & minus equitem sursum iactabit: paulloque post, dum inhibetur equus, se retrorsum erigat. Sic enim minus ipse succutietur. Dum fossa transilitur, & in accliua pergitur, non malum est, iubam adprehendere; ne simul equus & difficultate loci, & fræno grauetur. In agitatione vero decliui seipsum resupinet, & equum freno continet: ne præceps tum ipse, tum equus, deorsum feratur. Rectum est etiam, nonnumquam in aliis atque aliis locis, & interdum longas, interdum breues equitationes instituere. Nam & illa minus equo sunt odiosa, quam si semper in iisdem locis, & eodem modo ageretur. Quia vero necessarium est, ut omnigenis in locis equum agens, eisdem firmiter insideat, & armis ex equo recte uti possit; idcirco rei equitris exercitium in venationibus, ubi tum idonea loca, tum fera sunt, reprehendi non solet: ubi vero nulla est horum copia, fuerit hæc quoque non inutilis exercitatio, si duo equites sic inter se rem componant, ut alter in equo per omnigena loca fugiat, & hastam subinde retro transferens abscedat; alter insequatur cum iaculis in cuspidem pilarem definentibus, & cum eiusdem formæ hasta. Quum intra iactum teli peruenerit, illa iacula cuspidis pilaris in fugientem coniciat; quum ad interuallum, quo hasta ferire licet, capiendum feriat. Bonum hoc quoque, ut his inter se congressis, alter hostem ad se tractum subito protrudat. Hæc enim est hostis deiciendi ratio. Vicissim si, qui trahitur, recte faciet; si equum abigere nitatur.

946 Quippe si hoc faciat is, qui trahitur; citius trahentem deicerit, quam ipse ceciderit: Iam si aliquando, dum castra castris opponuntur equites contra se prouehantur, & ad hostilem usque phalangem aduersarios insequantur, ad suam uero vicissim refugiant: heic etiam scire bonum est, quam diu non procul aliquis a suis abest, recte tutoque facturum, si equo in hostes adacto, totis viribus inter primos urgeat: ubi uero propior hostibus fuerit, equum in potestate retineat. Non enim abs re sic maxime damnum hostibus inferens, ipse nullum ab eis acceperit. Ceterum mortalibus hoc datur diuinitus, ut alios oratione docere possit homo, quae faciunda sint. Equum uero ut nihil oratione profecto doceris, ita si pro uoluntate tua quiddam agent uicissim gratum aliquid feceris, & contumacem castigaueris; hoc in primis modo didicerit, ubi cumque debet, obsequi. Paucis hoc quidem dicitur, sed in equestri re tota locum habet ubique. Nam & frantum facilius admitte, si quidem eo admissio boni aliquid ei contingat: itidemque tum transliet, tum exsiliet, ac in aliis omnibus obsequetur, si postquam imperata fecerit, aliquam quietem expectet. Et haec tenus quidem haec exposita sunt, quomodo quamminime circumueniatur, qui pullum & equum emit; quomodo quamminime comparatum usu corrumpat, praesertim si equus cum ostentatione sit exhibendus, qui habeat ea, quibus equiti ad bellum sit opus. Tempus autem fortasse fuerit, ut etiam scribamus, si quando contingat, ut uel animosiore quis equo, uel ignauiore, quam par sit, utatur; quoniam modo rectissime utroque possit uti. Primum igitur hoc sciendum, in equo id animum esse, quod in homine sit iracundia. Itaque sicut hominem minime quis ad iram prouocet, qui molestum ei quidquam neque dicit, neque facit: ita nec animosio rem equi ad iram aliquis commoueat, qui re nulla eum offendit. Statim igitur in adscensu adhibenda diligentia, ne quidquam molestum equo fiat, dum conscenditur. Ubi conscenderit equus, & diutius quieuerit, quam aliqui forte fecisset: ita deinde signis eum placidissimis loco moueat. Hinc a tardissimo incipiens, sic eum ad uelociorem motum deducat; ut ipse met equus se minime sentiat ad progressum celeriore accessisse. Quidquid autem repente iusserit eques, id eum animosum non aliter, atque hominem ipsum, perturbat:

fiat

947 siue subito conspiciat aliquid, seu audiat, seu patiat. Scien-
dum ergo, repentina perturbationis causam equo praebere. Quod si etiam equum animosum concitatus prouentem, quam par sit, inhibere uelis: non eum conuellere subito debes, sed placide frano adtrahere; ut eum mitigando, non uicogendo, ad quiescendum permoueas. Agitationes quoque prolixiores magis mitigant equos, quam crebrae inflexiones: itemque remissiores diu demulcent, & placant, & minime concitant equum animosorem. Si quis autem existimat, equum se agitatione celeri & diuturna fatigatum, mansuetiorem effecturum: is contra statuit, quam fieri solet. Nam equus animosus in huiusmodi agitationibus in primis uicinitur uti, & in ira perinde, atque homo iracundus, se penumero tam seipsum, quam sefellum, multis adficere malis grauissimis consueuit. Etiam continendus est equus animosus, quo minus celerrime proueat; & ab eo profus abstinentendum, ne cum alio quouis equo certaminis causa committatur. Nam equi plerumque contentiosissimi etiam existere solent animosissimi. Frana quoque his aptiora lauia, quam aspera. Si tamen & asperum iniectum fuerit, laxitate id efficiendum, ut laui simile sit. Bonum uero est, ut eques se consuefaciat ad sessionem quietam in equo animoso, & ut eum alia sui parte non tangat, quam quibus partibus equum sessionis tutioris causa rangimus. Sciendum autem, solere praecipere, ut equi poppyssimi sibilo mitigentur, clogmo excitentur. Quod si quis initio lenius equum tractet cum clogmo, durius cum poppyssimo: nimirum ad poppyssimum incitari adsueuerit, ad clogmum mitigari. Eodem modo nec ad clamorem, nec ad tubam, uel ipse uideri debet ad equum accedere perturbatus, uel ei turbulenta aliquam speciem exhibere: sed in huiusmodi casu equum sedare, quantum eius fieri potest, & eidem tum prandij, tum coenae pabula, si quidem id fieri liceat, offerre. Rectissimum uero consilium hoc fuerit, ut equus admodum ferox ad usum belli non ematur. De inerti equo sufficere mihi uidentur id scripsisse, omnia huic faciunda iis contraria, quibus utendum in animoso consulimus. Si quis autem equo ad bellum idoneo sic uti uoluerit, ut etiam inter equi-
948 tandum magnificentior & spectabilior sit: is uti nec eos equi frano torqueat, nec eum calcaribus & flagris urgeat,

abstinere se debet: quæ plerique dum faciunt, splendorem quemdam præ se ferunt. Contraria nempe iis agunt omnia, quæ cupiunt. Et enim dum equorum ora sursum trahendo torquent, cæcos reddunt eos, qui ante se spectare debebant: dum calcaribus virgent, & flagris cadunt, ita territos obstupesciunt; ut perturbati, se periculis exponant. Ea vero fieri ab equis solent, qui motum equitationis molestissime ferunt; ac sæpe, non egregie se gerunt. Si quis autem sic equum instituat, ut motus equestres fræno laxiore peragat, & ceruicem sursum adtollat, & a capite gibberis instar incuruet: ita scilicet illum impellat ad præstandum ea, quibus equus ipse gaudet ac exultat. Et his eum gaudere, vel hoc argumento constat. Nam quoties ipse ad alios accedit equos, foemine præfertim sexus; tunc & ceruicem ad summum adtollit, & caput agili maxime motu recuruat; ac alte quidem mollia crura tollit, caudam vero sursum tendit. Itaque si quis eum ad ista deducat, quæ ipsemet effingit, quum pulchritudinem suam in primis ostentat: tum vero talem exhibebit equum, qui & voluptatem ex agitatione capiat, & magnificus sit, & pernix, & spectabilis. Quo autem modo putemus hæc posse perfici, nunc enarrare conabimur. Primum igitur habere fræna non pauciora duobus oportet. Horum læue sit vnum, & orbes habeat maiusculos; alterum graues ac depressos orbes, & echinos acutos: ut vbi frænum huiusmodi prehenderit, ob asperitatem ægré ferens, dimittat; vbi læue cum isto commutauerit, eius læuitate delectatus, quæ facere per illud asperum edoctus fuerat, etiam læui utens efficiat. Sin ista læuitate contempta, frequenter huic incumbere velit: hanc ipsam ob causam læui maiores orbes addimus, ut os pandere per hos cogatur, atque ita lupos admittat. Licebit & asperiores variare tum implicando, tum extendendo. Quotcumque vero fræna fuerint, mollia sint omnia. Nam durum quacumque parte prehenderit equus, totum ad maxillas tenet; sicut & veru quacumque parte quispiam prehenderit, totum sustollit. Alterum vero sic comparatum est, ut cathena. Quam enim partem eius aliquis tenet, ea sola non flexa manet; reliquis pendulis. Has dum fugientes in ore semper venando captat equus; lupos a maxillis dimittit. Eam ob causam pendunt & annuli de axibus in medio

medio, ut hos tam lingua, quam dentibus insequendo prensans, frænum ad maxillas corripere negligat. Si quis autem ignorat, quod frænum molle, quod durum sit; hoc quoque litteris complectemur. Est enim molle, quum axes ita & latas & læues commissuras habent, ut facile flectantur. Itidem omnia, quæ circum axes adhibentur, si larga sint, ac minus densa, magis etiam sunt mollia. Si vero fræni partes omnes difficulter discurrant, & cohæreant; hoc scilicet est, durum esse ac rigidum. Qualecumque vero frænum equus habeat, eo peraget hæc omnia; modo eques talem illum efficere voluerit, qualem descripsimus. Os quidem equi sursum impellendum non adeo grauiter, ut effugere diuertendo velit; nec adeo placide, ut non sentiat. Vbi sursum caput impellendo ceruicem adtollit, mox ei frænum concedendum erit. Quin etiam in aliis equo, sicuti monere non desinimus, officium recte facienti vicissim indulgendum. Quumque senserit eques, & elatione ceruicis equum, & habenarum laxitate delectari: tum vero nihil ei molestum adferre debet, quasi ad laborem cogere; sed blandiri, quasi potius eum quiescere velit. Sic enim animo maxime prompto ad agitationem celeriozem procedet. Nec argumentum nobis deest, quo constat, equum cursu velociore delectari. Quippe nullus omnino equus, vbi effugerit, gradatim incedit; sed cursu fertur. Hoc enim a natura delectari solet, nisi quis eum vltius, quam tempestiuum sit, ad cursum cogat. Quidquid vero tempestiuus usus modum superat, id omnibus in rebus nec equo, nec homini gratum est. Vbi iam ad agitationem quamdam gloriosam peruenerit, ad suscitandum scilicet a nobis erit in agitatione priori, ut post inflexiones ad motum celeriozem tendat. Si quis autem equum iam sic institutum simul & fræno retineat, & signo dato ad impetum excitet: tum vero prescius ille quidem a fræno exandescit, sed concitationis signo accenditur, ac pectus protendit, & irascens altius crura tollit, non mollia tamen. Quippe quum offenduntur equi, non ideo cruribus uti mollioribus solent. At si quis equo sic excitato frænum concesserit, ibi præ gaudio, quod ob laxitatem se lupis liberatū existimet, glorioso quodam gestu, cruribusque mollibus exultabundus fertur, & in omnibus exprimit elegātiā illam, cum qua solet equos alios adire.

Ac talem qui spectant equum, & liberalem adpellant, & spontaneum, & equestrem, & animosum, & fastuosum, simulque iucundum & terribilem adpectu. Quæ quidem si quis est, qui adfectat, hæcenus exposita norit. At si quis equo ad pompas idoneo, & erigente se, & splendido vti voluerit: sane non quouis ab equo hæc exspectet, sed existere prius animum in eo magnum, & robustum corpus oportet. Quod autem plerique existimant equum, cui crura mollia sunt, etiam corporis ad tollendi facultatem habiturum, non ita comparatum est: sed potius hoc illius erit, cui lumbi molles sunt, & breues, & robusti. Nec iam de lumbis ad caudam loquimur, sed de iis, qui ad aluum, inter latera & coxas existunt. Palis equus subiicere crura posteriora prioribus haud exiguum ad spatium poterit. Itaque si quis eo sic subiiciente, frænum sursum adducat; posterioribus quidem partibus in talos incumbit, antè vero corpus sic ad tollit, vt ab aduersis & venter, & verenda conspiciantur. Hæc verò quum facit, frænum ei remittendum est; vt quæ pulcherrima præstantur ab equo, & faciat lubens, & ita facere iudicio spectatorum existimetur. Et hæc quidem sunt qui docent equos, dum eos alij virga subter talos pulsant, alij quemdam propter equum currentem baculo cadere subiectas femoribus partes iubent. Nobis ea docendi ratio iudicatur optima, quemadmodum semper dicimus, si comitetur hoc in omnibus, vt equus voluntati agitatoris obsequens, vicissim ab eo quietem impetret. Nam equus ad quæ præstanda cogitur, vt Simo quoque monet, ea nec intelligit ipse, nec magis pulchra sunt, quam si quis histrionem flagris & stimulis ad agendum impellat. Quippe multo plura fœde, quam belle peregerit, qui sic excipiat, & equus, & homo. Nimirum ex signis equus percipiens omnia pulcherrima pariter & splendidissima debet exhibere. Quod si etiam, quoties equitationis motu exercetur equus, ad copiosum vsque sudorem agitur; quoties autem pulchre semet erigit, cito descendat eques, & frænum adimat: omnino fore sciendum, vt ad erigendum se non intuitus accedat. Atque huiusmodi sane in equis tam dij, quam heroes, equitantes pingi solent; & homines, qui equis scite norunt vti, magnificentiam quamdam præ se ferunt: estque tam vehementer pulchrum quiddam equus semet erigens,

erigens, tam admirandum, atque stupendum; vt omnium spectantium, tam iuuenum, quam senum, oculos detineat. Nemo certe vel ab eo discedit, vel spectare desinit, dum splendorem ille suum ostentat. Quod si contingat alicui, talem equum nactus, vel tribunatus, vel equitum magistrum; non hoc dumtaxat eniti debet, vt solus ipse sit splendidus: sed multo magis, vt comitatus vniuersum spectatu dignum exhibeat. Itaque si exiis equis, cuiusmodi maxime laudari solent, præcedat quispiam, qui summam ad altitudinem, & creberrime corpus erigens, paulatim admodum progrediatur; sequentur hunc equi scilicet alij gradatim. Et quid in hoc spectaculo splendidum fuerit? At vero si ductor equum excitauerit, ac neque nimia cum celeritate, neque tarditate nimia, sed ea ratione præcedat, qua sunt equi & animosissimi, & in primis truces, & specie ad labores obeundos maxime decenti: eo nimirum modo & strepitus quidam repentinus, & repentinus hinnitus atque flatus equorum aderit. Itaque non ipse tantum, sed totus etiam comitatus spectatu dignus videbitur. Si denique feliciter equum aliquis emerit, ad laborum tolerantiam educarit, eodem recte tum in exercitiis ad actiones bellicas, tum in agitationibus ad ostentationem comparatis, & in præliorum certaminibus vtatur: quid huic obstare possit amplius, quo minus equos pretij maioris efficiat, quam eos acceperit; ac tum probatos habeat, tum ipse rei equestris gloria floreat, nisi diuinitus impediatur? His adiungere volumus & illam descriptionem, quonam modo armatum esse oporteat eum, qui periculum in equo sit aditurus. Primum ergo dicimus, loriam siue thoracem ad corpus factum esse debere. Si recte congruat, corpus ipsum hunc gestat: laxum nimis humeri soli portant. Admodum angustus, vinculum est, non armatura. Quia vero inter exposita vulneribus letalibus & ceruix est, fieri debere dicimus aptum ceruici quoque tegumentum opere thoracario. Nam hoc & ornamentum adferet, & si iusto modo fabricatum fuerit, equitis faciem vsque ad nares, vbi sic ille voluerit intra se recipiet. Galeam ducimus optimam, quæ Bœotij sit operis. Etenim ea regit extra thoracem eminentia prorsus omnia, nec prospectum impedit. Thorax quoque sic elaboratus sit, vt nec in sessione,

nec inclinatione prona ferat obstaculum. Circum partes inter umbilicum & pubem, cum pudendis, & aliis in horum ambitu, tales totque primæ sunt; ut illa membra tegantur. Et quoniam sinistra quoque manus si lasa sit, equiti perniciem adfert; inuentam & huic munientem laudamus armaturam, cui nomen manus inditum. Nam & humerum illa tegit, & brachium, & cubitum, & partes habenarum contiguas, simulque tum extendi, tum contrahi potest. Præterea partem sub alis a thorace destitutam obtegit. Dextram attolli necesse est, siue iaculum eques vibrare, seu percutere hostem voluerit. Quidquid igitur heic a thorace impedimentum adferre potest, remouendum: & huius loco pinna velut in quibusdam cardinibus erunt adplicata, ut quum dextra diducitur, & ipsa pariter explicetur; quum reducitur, vicissim claudantur. Quod instar tegumenti tibiæ adhibetur brachio, commodius nobis esse videtur ad eam partem tuendam, quam si adligatum sit armaturæ. Quod nudari solet, dum dextra sustollitur, muniendum iuxta thoracem tegumento vel e pelle vitulina, vel are facto. Nam alioqui locus maxime letalis incustoditus erit. Quoniam vero si quid equo accidat, etiam sellor in periculo summo versatur; armandus & equus ipse tum frontis, tum pectoris, atque laterum tegumentis. Hæc enim & equitis femora muniunt. Omnium vero maxime protegendus equi venter. is enim & letalibus exposus est maxime vulneribus, & debilissimus. Potest autem ephippio protegi. Debet illud etiam lorum, quod ephippium constringit & continet, sic esse constitutum: ut & tutior equiti sit sellio, & equi sella non lædatur. Et aliis quidem partibus hoc modo & equus & eques armati sint. Tibias autem cum pedibus exstare consentaneum est extra femorum tegumenta, munitæque fuerint hæc partes, si earum indumenta de illo corio fiant, ex quo crepidæ confici solent. Etenim hoc modo simul & armatæ tibiæ, & calceati pedes erunt. Et hæc quidem ad hoc comparata sunt arma, ne lædi quis possit, modo dii propitij fuerint. Hostibus autem lædendis ensi præferenda machæra siue * gladius incuruus. Nam ab equite, qui est in sublimi, vehementior est ictus copidis aut ficæ, quam ensis. Hastæ fuscinata loco, quoniam illa fragilis est, & incommoda gestatu potius corneas tragulas duas probamus.

953
* & i q & i
πικραπέ-
πες. Sic
machæra
vetus glos-
sariū expo-
nit. Idē co-
pis siue si-
ca: sic a se-

bamus. Etenim harum altera conici potest a perito, altera *cando di-* referuari ad vltum vel in aduersos, vel a latere, vel a tergo *Sta.* constitutos: simulque firmiores hæc sunt, quam hastæ, ac gestatu commodiores. Iaculi vibrationem, quæ longissimum ad spatium fiat, laudamus. Nam hoc modo plus temporis conceditur, ut se quispiam auertat, & tragulam denuo sumat. Scribemus etiam paucis, quæ iaculandi ratio sit optima. Quippe si quis partes sinistras anteriùs protendens, & dextras reducens, deque femoribus insurgens, sursum erectam non nihil cuspidem emiserit: ita mirum & vehementissimo cum imperu, & longissime feretur iaculum, atque etiam dexterrime, siquidem emissa cuspis semper ad scopum spectat. Et hæc quidem admonitiones, & documenta, & exercitia rudi adhuc equiti a nobis præscripta sunt. Quæ vero tum scire, tum exsequi conueniat equitum magistrum; alio libro declarauimus.

XEN. DE MAGISTERIO EQVIT. Argumentum.

1. Boni equitum magistri munus. 2. Vnde primum initia susducenda ei, qui equitum magister esse cepit. 3. Quæ, cur, quomodo a Deo petendum. 4. Huius magistræ partes, siue, usus. 5. Equos quales esse conueniat, ut equitibus presint. 6. Equitis quomodo sint docendi, ut sibi & Republice sint utiles. 7. Cur equitum magistro ciuitas tribunos adiutores addat. 8. Equitum in numerum ex legum præscripto quinam, & cur sint referendi. 9. Quomodo equites ab equitum magistro ad imperata faciendæ prompti reddi possint. 10. Quales equi ab eodem vel admittendi, vel reiciendi. Causæ. 11. Quoniam modo equites optimi euadere possint. 12. Cur Atheniensis Respublica propemodum quadraginta talenta quot annis in equitatum impenderet. 13. Ex quo equitatum quid commodi Respub. percipiat. 14. Obedientiæ voluntariam quomodo magister equitum sibi conciliare valeat. 15. Premiorum, ac honorum quanta vis & efficacia ad hominum animos ad res præclaras impellendū. 16. Ordinis pulchritudo, necessitas, utilitas. 17. Imperia quibus committenda. 18. Confusionis quata seditas, & incommoda. 19. Equitū magistræ, postquæ equitatum regie suis omnibus numeris absolutū reddidit, quibus præcipue studis

operam dare debeat. 20. *Pompa, quas equitum magister populo debebat exhibere, quomodo Diis, & spectatoribus, gratissima essent.* 21. *In equitum lustrationibus quis ordo seruandus, ut equitatio spectatu sit pulcherrima.* 22. *In itinere faciendo quid obseruandū.* 23. *Itinera tam propria, quam alienae ditionis, equitum magistro tenenda. Cause.* 24. *Quid ei faciendum, nisi hanc notitiam habeat.* 25. *Transfugis, & exploratoribus quanta fides adhibenda, quanta prudentia, quanto iudicio hic sit opus.* 26. *Speculationū, & excubiatarum ratio.* 27. *Prudentis esse ducis in pericula se non ultro conicere.* 28. *Quomodo tuto, vel saltem paruo cum periculo hostes aggredi possimus.* 29. *Equitum magister quarum rerum notitiam habere debeat, si munere suo dignum se prestare velit.* 30. *Quomodo vel minorem, vel maiorem copiarum numerum hostibus specie tenus, non re ipsa spectandum prebere: quomodo fiduciam vel metum nostris, vel aliis militibus iniicere possimus.* 31. *Quibus, quando, cur, aduersus quos, & quomodo, fraude liceat uti.* 32. *Fraudes aduersante Deo nihil prodesse.* 33. *Simulationis aduersus hostes commoda, necessitas, honestas.* 34. *Boni ducis officium.* 35. *Duces quomodo militum beneuolentiam sibi concilient.* 36. *Magistrum equitum qualem esse oporteat.* 37. *Metus vis quanta.* 38. *Militaris disciplina cum domi, tum foris, cur seuerè sit obseruanda.* 39. *Obedientiae commoda. Contumaciae calamitates.* 40. *Equestris artis utilitas, ac voluptas.* 41. *Quando magnas copias, quando paruas in hostem ducere conducatur.* 42. *Celeritas in rebus bellicis quam utilis, & necessaria.* 43. *Omnis repentinus hostium aduentus quantum aduersariis terrorem incutiat.* 44. *Multa bonis ducibus ex tempore pro rerum varietate comminiscenda, & facienda, ut victoriam adipiscantur, vel saltem periculum imminens vitent.* 45. *Sine Dei favore rem nullam a mortalibus feliciter geri. Quare precibus assiduis, & pietatis verae studium Deum colendum esse constat.*

Alterum eiusdem libri longe breuius argumentum.

Hic boni equitum magistri munus per singulas partes fuisse declaratur. Quid ipsum equitum magistrum, quid equos, quid equites, quid domi, quid foris, quid pacis, quid belli tempore facere deceat, ut sibi, ut suis, ut patrie prosit, prolixè demonstratur. Virtutes inequitum magistro, in equis, & equitibus necessaria recensentur, &

contra-

contraria virtutibus vitia, a quibus eos abstinere oportet, pluribus indicantur. Virtutum premia, vitiorumque poenae proponuntur. Passim vero multa dicuntur, quae nos ad pietatis studium inflammare possunt.

XENOPHONTIS DE 954 MAGISTERIO EQVITVM.

P

RIMVM rem sacram faciens, deos precaberis, ut ea tibi concedant & intelligere, & proferre, & agere; de quibus & diis gratissimum sit imperium tuum, & tibi, amicis, reique publica cum primis acceptum, & gloriozam, & longè utilissimum. Diis placatis, equites instruendi tibi sunt, cum ut numerus lege praescriptus compleatur, cum ne iam ante collectae copiae minuantur. Quippe si non accedant equites ad priores alij, pauciores semper euadent. Nam alios ob senectutem abdicare se necesse est, alios aliis de causis deficere. Postquam equitarum compleueris, adhibenda cura, sic ut equi alatur, quo perferre labores possint. Quippe si laboribus impares sint, nec adtolliere se, nec euadere fuga possunt. Id quoque curandum, ut ad usum idonei sint. Nam contumaces potius hostes, quam suos in praелиis iuuant. Etiam illi remouendi sunt, qui calcitrant, postquam equitem susceperunt. Qui enim tales sunt, saepe numero plus mali, quam hostes, inferunt. Haberi debet & pedum ratio, ut etiam in aspera regione agitari possint; quum esse constet in iis locis inutiles, ubi dolorem in agitatione sentiunt. Quum equi tales existunt, quales esse debent, exercendi & equites: ac primum ut in equos insilire possint. Nam plerisque iam salus hinc parta. Alterum esto, ut in locis omnigenis equitare norint, quandoquidem & hostes alias in aliis locis existunt. Vbi iam firmiter equis infederint, eius erit habenda ratio, ut ex equis iacula quam longissime vibrent, & alia facere possint, quae facere viros equestres oportet. Secundum haec armandum tum equi, tum equites; ut ipsi minime vulnerentur, & hostes damnis adficere maximis possint. Hinc efficiendum, ut equites morigeri sint. Nam absque hoc nec equorum bonorum, nec equitum his recte in-

Hic liber a Xenophonte scriptus putatur ad Gryllū filium. Interpretatio nona est, & accurata.

955

* *Comis-*
farius nūc
vocamus.
De senatu
moiloqui-
tur.

* *al. Nam*
minus po-
terentes sta-
sim a reu-
sando di-
monetur.

956

fidentium, nec armorum elegantium vsus vllus fuerit. Atque his quidem omnibus, vt egregie fiant, præesse cum imperio magistrum equitum par est. Et quia ciuitas rata difficile quiddam esse, perfici hæc a solo magistro equitum omnia, tribunos ei deligit adiutores. & * consilium adiungit, cum mandato, vt equitatus curam vna cum ipso gerat: recte mihi facturus videris, si tribunos sic instruas, vt tecum ea velint, quæ ad equitatus commoda pertineant; & oratores idoneos habeas in consilio, qui & dicendo terrorem equitibus incutiant, melioribus in metu futuris, & eos in consilio mitigent, qui forte plus æquo difficiles se præbentur sint. Ac istæ quidem admonitiones ad ea spectant, quæ diligentiam tuam requirunt. Quo autem modo hæc singulare cõstitissime peragantur, nunc dicere adgredior. Equitum in numerum ex legis præscripto referes eos, qui & facultatibus, & viribus corporis præstent; idque vel in ius vocando, vel persuadendo. Sum autem in hac ego sententia, vt hos in ius vocandos existimem; quos nisi quis vocet, id quaestus caussa facere videatur. * Nam minus potentibus statim hoc correctionis loco fuerit, si primos cogas, qui plurimū possint. Præterea videtur hoc modo mihi quispiam & iuvenes ad equitationis studium adducturus, si splendorem equestris rei prædicet; & illos, quorum in potestate sunt, minus aduerfiantes habiturus, si plane futurum ostendat, vt propter opes alere cogantur equos, si non abs te, saltim ab alio quopiam. Quod si tuis auspiciis rei se dent equestri, te filios eorum a sumtuosis & insanis equorum emtionibus auocaturum, & operam daturum, vt equestris rei peritiam quamprimum consequantur. Hæc vero quum dicas, etiam præstare conaberis. Equites, quotquot operam nauantia præsentia, sic excitatum iri arbitror, vt melius & alant & curent equos; si consilium eis futurarum denuntiet, vt equitationes in posterum duplicentur, & equi reiciantur, qui pares in itinere aliis esse non poterunt. Etiam hoc vtile futurum arbitror, vt denuntietur, reiectum iri equos violentos. Nam hæc eos impulerit comminatio, tales vt equos distrahant, & alios prudentius emant. Bonum quoque denuntiarum futurum, vt calcitrantes in agitatiõibus equi reiciantur. Nequeunt enim tales in acie collocari, sed vbi duccendum in hostem, hos vltimos sequi necesse est. Ita

que

que propter improbitatem equi, nec equitis vsus aliquis est. Vt autem & pedes equorum sint optimi, si meliorem aliquis, facilioremque rationem tenet, ea sane vtatur, si minus, equidem vsu edoctus aio, proiciendos passim lapides e via sumtos, qui * minæ pondus habeant, plus minusve, atq; in his constituendum equum ad restrictionem, quum a præsepi remouetur. In illis enim lapidibus numquam equus ingredi desinet, siue destringatur, seu pungatur. Qui periculum huius rei fecerit, tum aliis, quæ profero, fidem habebit; tum pedes equi teretes effici conspiciet. Vbi iam equi fuerint, quales esse oportet: quonam modo equites ipsi futuri sint optimi, nunc cõmenorabo. Iunioribus quidem inter eos auctores simus, vt in equos insilire discant. Laudem vero iure mereberis, si quem eis adhibueris, qui doceat. Ætate prouectioribus haud parum profueris, si consuefeceris eos, vt more Persico ab aliis in equos subleuentur. Ad hoc autem, vt equites omnigenis in locis firmiter equis insidere possint, frequenter educere, quum bellum non geritur, fortasse molestum fuerit. Itaque conuocatis equitibus consulere debes, vt exercitiis vtantur, siue rus in equis prouehantur, seu alio pergant; e viis declinando, & omnigenis in locis equos celeriter agendo. Nam hoc & parem cum educendo habet vtilitatem, nec molestiæ tantum exhibet. Commodum id etiam eis in memoriam reuocari, quod ciuitas in equitatum ad * x l talenta propemodum quotannis impendere cogatur: vt si bellum existat, equitatus ei quaerendus non sit, sed in promptu habeat, quo instructo possit vti. Nam vero consentaneum est, equites hæc cū animis suis expedentes, rem equestrem diligentius exercituros: vt bellum si moueatur, non in exercitatis de patria, de honore ac gloria, de vita sit dimicandum. Bonum quoque denuntiarum equitibus, te nonnumquā eos educaturū, ac per omnigena loca præiturū. In exercitiis etiam * cõtrariarum prouectionum in alia atq; alia loca nonnumquam educere prodest. Hoc enim & equitibus, & equis vtilius. Ex equis autē iaculari mea quidē opinione sic plurimi consuefecerunt, si tribunis futurum denuntiaueris, vt ipsi duces cogantur cuiusque tribus iaculatores ad exercitia iaculandi adigere. Nam excitabuntur ambitione quadam, ceu viderunt, vt quisque iaculatores ciuitati quam plurimos instruat. Ad id quoque

* *hoc est li-*
bra, sere.

xxiii:3
auream eb-
ronatorū.

* *al. cõtrari-*
as proue-
ctiões an-
tecedētib;

957

tribuni plurimum mihi videntur momenti adlaturo, ut equites egregie sint armati; si persuasum eis fuerit, multo ad ciuitatem esse gloriosius, splendore tribus ornari, quam suo dumtaxat indumento. Nec difficulter hoc ipsis persuaderi posse crediderim, quum honoris & gloriæ studio tribunatum ambiuerint. Poterunt autem suis arma secudum legem imperare, sineque suis impensis equites adigere de præscripto legis, ut arma sibi de stipendio suo comparent. Ut vero qui reguntur abs te, libenter pareant; nõ leue quiddam, verbis ostendere, quam multa commoda contineat obœdientia; sed magnum aliquid in hoc quoque, si secundum legem reabs potior efficiatur morigerorum condicio, contraque deteriori loco in omnibus sint contumaces. Vis autem in hoc mihi maxima videtur esse ad impellendos tribunos, ut ambiciose dent operam, quo suam quisque tribum egregie instructi ducant; si quos circum te præcursores habebis, perelegantur armis ornaueris, maximeque iaculationum ad exercitia coegeris, & auctor ad iaculandum fueris, ipsemet in hoc genere plurimum exercitatus. Quod si quis etiam tribubus eorum omnium præmia proponere possit, quæcumque in spectaculis exerceri ab equitatu præclare solent, eum ego facillime cunctos Athenienses ad studia contionum excitaturum arbitror. In ludorum id quidem adparatu perspicitur, quam modicorum præmiorum causa multi labores, magnique sumtus impendantur. Iudices eiusmodi reperiendi sunt, apud quos si victoria potantur, in primis exsultent. Vbi iam equites in his omnibus exercitati fuerint, etiam ordinis esse peritos oportet; cuius obseruatione fiet, ut pulcherrimas diis pompas agant, in equitationibus cum laude se gerant, fortissime sic vni possente dimicent, expeditissime ac minima cum perturbatione itinera faciant, transitusque difficiles superent. Quo autem ordine utendo hæc mihi rectissime perfecturi videantur, eum declarare nunc adgrediar. Distincti sunt in ciuitate tribus. In his in quæ ego debere primũ non sine tribunorum singulorum iudicio & sententia decuriones ex illorum numero constitui, qui & ætate vigeant, & ambitione maxima quadam in hoc ferantur, ut aliquid egregium & peragant, & audiant. Hi principes in ordine collocantur. Secundum eos totidem numero de proœctoribus & in primis

primis prudentibus deligendi, qui vltimi sint in hisce decuriis. Nam si comparatione res explicanda, ferrum quoque sic ferrum maxime scindit, quum eius & anterior & media pars valida, non destituitur ab eo, quod vires ad impellendum idoneas habeat. Quod medios inter primos & vltimos adtinet, postquam decuriones sibi proximos delegerint adfites, aliis hos sequentibus; ita par creditu scilicet, quemlibet sibi fidelissimum adfitem habiturum. Ducem sane modis omnibus idoneum constitui oportet. Nam si virille fortis sit, siue pergendum aliquando in hostes erit, cohortatione sua robur anterioribus indet; seu recipiendi se tempus adfit, prudenter abducendo tribules haud abs re melius conseruaturus videtur. Iam si decuriones numero pares fuerint, plures partes æquales efficient diuidendo, quæ si fuerint impares. Hic ordo mihi de causis hisce probatur, quod ita primum omnes principi constituti loco cum imperio futuri sunt. Idem vero, qui cum imperio sunt, magis ad se quodam modo pertinere putant, ut egregium aliquid gerant, quam si priuati sint. Deinde quum aliquid agendum est, multo efficacius est, quod per eos denuntiat, qui cum imperio sunt, quam quod opera priuatorum. His hoc ordine collocatis, quemadmodum ab equitum magistro prædici tribunis solet, quo prouehi loco quisque debeat: sic & decurionibus denuntiatum a tribunis esse oportet, quo loco singulis pergendum. Nam hæc si prius indicata fuerint, longe meliori ordine fient omnia; quam si perinde, ac de theatro, temere fortuitoque discedentes, mutuo semet offenderint. Etiam paratiores animis ad pugnam sunt anteriores, si ex aduerso quid irruar, vbi locum hunc suum esse norunt; nec minus vltimi, si a tergo fiat in eos impetus, quum sciant esse turpe, locum in acie suam deserere. Sin ordo nullus seruetur, seipsos & angustis in itineribus, & locis difficilibus superandis perturbant: nec quisquam est, qui sponte sua se ad pugnandum cum hoste componat. Et in his quidem omnino equites vniuersi prorsus esse debent exercitati, si modo luci operam sine recusatione nauaturi sunt. At ipsi equitum magistro hæc esse curæ debent. Primum, ut pro equitatus incolumitate diis rite liter. Deinde, ut feriis pompas spectatu dignas exhibeat. Præterea & alia, quæ ciuitati exhibenda sunt, ut quam pulcherrime pro virilibus

exhibeat; tum in Academia, tum Lyceo, & Phalaro, & in hippodromo. quæ quidem admonitiones aliæ sunt. Quo autem modo hæc singula pulcherrime peragi possint, nunc dicam. Pompas & diis & spectatoribus fore gratissimas arbitror, si quotquot deorum tam sana, quam signa sunt in foro, Mercurialibus astantis exorssi, vndique in honorem deorum cum ipso foro ac fanis circumequent. Liberalibus autem chori præterea gratificari solent tum aliis, tum duodecim diis tripudando. Vbi iam circumuecti rursus ad signa Mercurialia peruenerint, tum deinde pulchrum mihi fore videtur, si per tribus equi celerius vsque ad Eleusinam incitetur. Nec de hastis omittam, quomodo illæ neustram in partem minime sibi mutuo illiduntur. Debent enim singuli suas hastas inter aures equi tenere, si quidem & terribiles, & distinctu faciles futuræ sint, & speciem multitudinis exhibituræ. Postquam celerior istæ agitatio finem habuerit, pulchrum rursus eos mutata ratione procedendi, eadem via, qua prius, ad sana pederetim reuehi: quo quidem modo fiet, ut quidquid est in equo, cui eques insidet, & diis & hominibus exhibitum sit. Nec equidem ignoro, minime ad ista faciendâ equites aduersos esse: sed nihil minus hæc & egregia, & pulchra, & spectatoribus iucunda fore iudico. Quid & alia quædam ab equitibus instituta certamina noua intelligo, postquam magistri equitum eis persuadere potuerunt, quæ voluissent. Quoties quidem in Lyceo, ante iaculationem agitationes instituunt equites, sane pulchrum quiddam fuerit, utraq; tribus quinque tamquam ad prælium a fronte prouehi, ducente magistro equitum & tribunis ordine tali, quo spatij latitudo expleatur. Vbi vero cardinem aduersi theatri superauerint, vtile visum iri arbitror, si tot simul equites, quot modice fatiserit, per decliua prouehi posse celeriq; cursu ostēderis. Neque me fugit, libenter eos hæc exhibituros, si concitatus equos agere se posse confidant. At vero si maneant in exercitati, videndum ne hostes hæc eos aliquando facere cogant. Dictum de ordine in lustrationibus, quo pulcherrima institui equitatio possit. Si vero ductor, a valido instructus equo, in exteriori semper serie circumueharur; ita fiet, ut semper ipse celerius equum incitet, & qui exterius cum eo sunt, concitatus itidem ferantur. Itaque consilium semper aliquos

aliquos velocius agentes inspiciet, & viribus equi nõ deficient, dum vicissim quies eis concedetur. Quum autem in Hippodromo spectaculum edendum erit, pulchrum sane sic eos primum instrui, ut a fronte compleatur equis hippodromus; & e medio, qui erant illic homines, exigantur. Pulchrum & hoc, si dum tribus in aduersa prouectione se mutuo fugiunt, & celeriter insequuntur, magistris equitum tribus quinque ducentibus, sese mutuo tribus utraq; per-equentur. In hoc enim spectaculo terribile quiddam est, quod aduersis frontibus contra se prouehantur; & plenum splendoris, quod hippodromo perequitato, rursus aduersi contra se consistant. Idem pulchrum, ad alterum tubæ signum celerius eos contra se ferri. Quum vero iam con-stituerint, tertia vice rursus post tubæ clangorē celerissime prouehi contra se mutuo debent; & ubi perequitauerint, sine iam ludis imponendo, in phalange cuncti cōstituti, qui vobis mos est, ad consiliū equis aduehantur. Horum speciem magis existimo bellicosam, magisq; nouam visum iri. Minime vero dignum munere magistrati equitum, ut ipse tardius tribunis inuehatur, & eodem modo cum ipsis equitet. Quum autem in Academia, loco pauito, instituentur erunt equitationes; hæc quæ moncam, habeo. Ne ipsi deiciantur aliquando ex equis, resupinare se inter agitandum debent: ut equi non cadant, in reflexionibus inhibendi & retinendi sunt. In cursu recto celeriter eos agi oportet. Ita consilium & tutam & pulchram agitationem inspiciet. In itineribus vero prospicere semper debet equitū magister, ut & equorum sedilibus in dorso quiete consulat, & equites pedibus incedentes reficiat: quod equitatione mediocri, & pedestri incesso mediocri fiet. Quod si curæ tibi mediocritas erit, haud aberrabis. Nam quisq; sibi motum statuit, ne imprudentes nimio labore grauentur. Quum iter facis, & obicu- 961 rum est, an hostibus sis occursum: per vices quiete tribus reficiendæ. Periculosum enim fuerit, tunc aduentare proprios hostes, ubi ex equis omnes descenderint. Quod si per angustas vias tibi transeundum sit, ita duces, ut aciem in cornu protendi iubeas: sin laras in vias incidas, rursus iubebis tribus vniuscuiusque frontem dilatari: ubi denique perueneritis in planiciem, tribus omnes in phalangem constituendæ. Hæc enim & exercitiij causa

facere bonum est, atque etiam iucundius, sic itinera conficere: ut profectioes ordinum equestrium varietate condantur. Quum extra vias per loca difficilia prouehimini, perquam vile fuerit tam in hostili, quam pacata regione, quosdam ex adparitoribus cuiusque tribus antecedere; qui si forte in saltus inuios inciderint, ad peruia transeuntes equitibus indicent, qua equi agendi sint, ne toti ordines eberrent. Si periculolum alicubi sit iter, prudentis erit equitum magistri curare, ut ante præmissos etiam præmissi quidam alij præcedant, qui res hostium perquirendo explorent. Etiam vile tam ad inuadendum, quam ad cauendam, ut ubi difficiles sunt transitus, alteri alteros expectent: ne postremi, dum itineris ducem insequuntur, verberibus equos concidant. Ac norunt quidem propemodum hæc omnes, sed pauci curæ laborem tolerare volunt. Oportet item equitum magistrum adhuc tempore pacis in locum incumbere, ut peritus sit tam hostilis, quam suorum regionis; ac si nullam earum notitiam ipse habeat, ex aliis sibi singulorum locorum maxime gnaros adiungat. Magnum enim discrimen est inter ducem peritum viarum, & imperitum: ut etiam is, qui hostibus insidias struit locorum peritus, multum ab imperito differt. Curæ sint & exploratores ante bellum susceptum, ut haberi possint & ex ciuitatibus utrisque amicis, & ex mercatoribus. Omnes enim ciuitates admittere semper eos, ut beneuolos, solent; qui aliquid important. Vtiles sunt nonnumquam & ficti transfugæ. Nec tamen sic exploratoribus fidendum, ut omittatur cautio; sed ira paratum semper esse oportet, quasi si iam nuntiarum sit, hostes aduentare. Licet enim valde fideles sint exploratores, in eo tamen difficultas est, ut aliquid

962

in tempore nuncient, quum multa in bello accidere impedimenta soleant. Eductiones equitatus minus hostes sentiant, si potius ex denuntientur, quam si præconis voce, vel per edictum imperentur. Ad hoc igitur, ut eductiones denuntiando fiant, bonum erit constituere decuriones, & cum decurionibus quinionum quoque duces: tum ut paucissimis vnusquisque denuntiet, tum etiam ut duces hi quinionum suo tempore procedentes, absque perturbatione frontem aciei exporrigant. Vbi præcauendum est, equidem occultas semper & speculationes & excubias laudo.

Sic

Sic enim & excubiæ simul pro amicis habentur, & hostibus simul insidiæ struuntur. Minus etiam speculatores ipsi, quum nihil de eis constat, insidiis hostium expositi sunt; & hostibus hoc modo sunt formidabiliores. Nam scire, qualem esse collocatas alicubi excubias; sed ubi sint, & quo numero, nescire: id vero fidentibus hostes animis esse prohibet, & habere suspecta cogit omnia loca. Manifestæ vero excubiæ tam * periculorum, quam fiducia: causas a-
 * formidabili-
 num.
 pertas habent. Præterea licebit occultas habenti excubias, ut cum paucis manifestis ante illos occultos excubans, hostes in insidias pertrahere conetur: nec idoneum minus venandis hostibus, etiam post occultos cum aliis manifestis nonnumquam excubare. Nam hac quoque ratione non aliter circumueniuntur hostes, ac prius indicata. Prudentis etiam ducis est, in periculum vltro se non conicere; nisi quum manifestum est, potiorum ipsius, quam hostium, conditionem futuram. At hostibus suppeditare causam voluptatis maximæ, multo iustius esse proditio sociorum, quam fortitudo, iudicabitur. Prudens id quoque facinus, illuc progredi, ubi vires hostium debiles sunt, licet interuallo magno distet. Nam minus est in vehementi labore periculi, quam si prælio cum potioribus decertandum sit. Quod si medias inter munitiones & castella tuorum penetrauerint hostes, licet longe viribus superiores sint; pulchrum tamen eos hinc adgredi, quacumque tandem a parte clam hostibus adsis; nec minus honestum, id simul ab utraque parte fieri. Quum enim alij se recipient, adequitantes ab alterutro latere tui, tum perturbabunt hostes, tum saluti suorum consulent. Dicitur iam pridem, bonum esse, dari operam, ut res hostium per exploratores cognoscantur. Ego vero esse omnium optimum existimo, ut aliquis ipse, si de tuto quoquam loco liceat hostes alicunde contemplari, num in aliquo peccent, inspiciere conetur. Ac si quidem aliquid eis furtim adimi poterit: ad hoc furtim peragendum idonei quidam mittendi: quod autem rapinæ expositum, mittendi qui rapiant. Si hostibus aliquo proficiscen-
 963
 tibus, pars quædam copiarum hostilium debiliora tergo maneat, quam ipse sit, aut summa fiducia palari ausit; ne hoc quidem ignorare debet, sic tamen, ut manu validiore venetur id, quod est debilius. Potest autem hæc animaduertere, qui mentem eis adhibet; quando quidem

& bestiarum, quibus intelligentia minor est quam homini, puta miluij, si quid incustoditum sit, rapere norunt, & prius in rura se recipere, quam capiantur: & lupi, quæ custodiæ destituntur, venari solent, & in obscuris abdita furantur. Idem lupo, si canis insequens superueniat, viribus inferiorem adgreditur: si ille superior sit, iugularis iis, quæ nanctus est, discedit. Vbi vero lupi custodiam contemnere ausi fuerint, ordinatis suis partim ad abigendos custodes, partim ad rapiendum, ita necessaria sibi adquirunt. Quum igitur bestiarum prudenter in agendis hisce prædis se gerant, quemodo non par fuerit eum, qui homo sit, sapienter se declarare bestiis, quæ ipsæ capi arte ab homine solent? Hoc quoque scire vir equestris debet, quoniam ex intervallo peditem ceperit eques, & quantum ad intervallum equi tardi celeres effugerint. Idem ad equitum magistrum inuicem pertinet scire loca, quibus in locis pedites equitibus superiores sint, ac vicissim peditibus equites. Etiam sollerti artificio moliri debet, ut pauci equites, multi esse videantur; & multi vicissim, paucorum speciem habeant: itemque si præfens sit, ut abesse videatur; si ab sit, adesse neque; tantum ut norit hostibus sua furim præripere, verum equites etiam suos furim circumueniendo, adoriri hostes de improviso. Egregium & hoc artificium, si possit, quum ipse viribus inferior est, metum hostibus incutere, ne se adoriantur: quum prior ipse viribus, eorumdem animis in dera fiduciam, ut adgrediantur. Sic enim & ipse minimum detrimenti acceperis, & in primis hostes in errore deprehendere possis. Ne vero, quæ fieri nequeant, præcipere videar: prodam sane litteris, quemodo & illa fiant, quæ in his difficillima videntur. Itaque ne quis in conatu vel insequendi, vel abscedendi, offendant, ex eo consequetur, si vires equorum perspectas habeat. Quoniam vero modo perspectas habere possit? si animum adtendant in aduersis prouectionibus, quæ cum beneuolentia fiunt, quales & e persequendo, & fugiendo discedant. Quum vero volueris equites multorum habere speciem, vnum hoc primum esto, si liceat, ne prope hostes fraudè aliquam moliaris. Tutius enim, quod e longinquo fit, & ad fraudem aptius. Deinde sciendum, equos eateruatim incedentes speciem multorum habere, propter ipsius animalis magnitudinem: quum dispersi, facile numerari possint. Præterea tibi

tibi copiosior equitatus adesse videbitur, quam sit reabsse, si curatores equorum inter equites constituas, præsertim hastas, aut hastis aliquid simile tenentes; siue consistentem alicubi equitatum exhibeas, seu traducas. Nam hoc modo necesse est aciei molem & maiorem, & spissiorum videri. Si multos velis haberi pro paucis, siquidem eiusmodi loca tibi sint ad manum, in quibus occultare liceat; nimirum in aperto quosdam exhibens, in obscuro quosdam abdes, hac subtractione numerum equitum deminues: si vero locus ipse totus oculis expositus sit, ordinatas in vnam seriem decurias ex intervallo traduces; & equites quidem cuiusque decuriæ, qui hostibus ante oculos sunt, hastas tenere rectas debent; ceteri depressas, & minime supereminentes. Licet etiam terrorem hostibus incutere, tum fictas insidias, tum auxilia ficta, fictosque rumores excogitando. Tum vero confidentissimi sunt hostes, quum aduersariis multa negotia, multas occupationes exhiberi audiunt. His ita descriptis, ipsius iam ducis fuerit id moliri, ut pro re presentis se per aliquam fallaciam struat. Nam reuera nihil adeo fructuosum in bello atque fallacia. Quum vero etiã pueri, quoties ludunt, prætextu fallendi faciant, quæcumque possunt, ut paucos habentes, multos habere videatur; & multos habere se præferentes, speciem paucorum exhibeant: quid veret, quo minus etiam viri, si fraudibus animum adiciant, huiusmodi artificii uti possint? Nam si cum animo suo meliores in bello condiciones aliquis expendat, is maior eorum partem, & quidè insigniores fraude captatas & partas inueniet. Quapropter vel non capeendum imperium, vel ut hoc quoque præstare possit diuinitus præter alia petendum, & ipsumet in hoc adnitendum. Qui mare vicinum habent, iis ad fraudem hoc quoque commodum, ut dum naues instruant, aliquid terra gerant: ac vicissim, dum terra insidias se moliri simulant, mari rem adgrediantur. Etiam hoc equitum magistrum est, docere ciuitatem, quã debile quiddam sit equitatus a peditatu destitutus; ut vna cum equis, & peditibus habeat. Nec minus ad officium magistrum equitum pertinet, ut peditibus acceptis uti possit. Ac licet pedites non tantum certis locis, sed etiam post equos occultare. Nam longe grandior est eques homine pedestri. Hæc vero equidem vniuersa, & si qua moliri aliquis præterea volet in conatu hostes

aut vi, aut arte superandi, diuina cum ope suscipienda con-
 sulo: vt numine sibi placato ac propitio, fortunam quoque
 prosperam prædicare possit. Nonnumquam & illud apertissi-
 mum ad fraudem, si nimis se cautum quispiam simulet,
 alexque belli tentanda nequaquam cupidum. Hoc enim
 hostes eo sapius adigit, vt omisso cauendi & excubandi stu-
 dio, magis delinquant. Si quis semel visus fuerit ad eūdi per-
 iculi cupidus esse, potest hostibus etiam quiescendo, dum
 aliquid se facturū simulat, negotia facessere. Sedenim ex a-
 nimi sui arbitrio nihil formare quispiam possit, si non ea, de
 quib. aliquid fingendum, ita comparata sint, vt artificis vo-
 luntati cedant: nec itē ex hominibus absq; numinis ope sic
 aliquid vniquam instructi erunt, vt amore prosequantur il-
 lum, qui eis cum imperio præest; nisi eum se prudentiorem
 iudicauerint in iis, quæ ad certamina cum hostib. in eunda
 pertinent. Hinc quoq; conciliari beneuolentiam illorum,
 qui reguntur, cōsentaneum est; si comiter aliquis eos com-
 plectatur, ac prospicere se declaret, vt & victum habeant, &
 tuto se recipiant, & idonea muniti custodia quiescant. In
 præidiis manifesta debet eius esse cura de pabulo, & tentor-
 iis, & aquis, & excubiis, & aliis rebus necessariis; itemque
 prouidentia ipsius, & vigilantia pro iis, quos regit. Vbi co-
 pia quadam rei alicuius abundat is, qui aliis præest; lucro-
 sum erit, id suis impertiri. Minime vero contemnent eum,
 qui cum imperio est; si quæcumque, vt paucis rem com-
 plectar, suos facere iusserit, ea rectius ipsi facere visus fue-
 rit. Quapropter exordiens ab inscendendis equis exerce-
 re omnia debet ad rem equestrem pertinentia: quo præ-
 fectum suum posse videant in equo & fossas tuto traicere,
 & muros superare, & de tumulis se demittere, & idonee
 iaculari. Nam hæc omnia non nihil ad hoc conferunt adiu-
 menti, ne contemtui sit. Iam si rerum gerendarum peritum
 esse norint, & idoneum ad efficiendum, vt hostibus ipsi po-
 tiore loco sint; & animis præterea impreslerint, eum nec te-
 mere, nec absq; numinis ope, nec extis aduersantib. in ho-
 stes ducturum: hæc scilicet eiufmodi sunt omnia magis vt
 morigeros præfecto reddant illos qui eius imperio conti-
 nentur. Ac prudentem sane quemuis esse conuenit, qui
 cum imperio sit: at populi Atheniēsis equitum magistrum
 longe aliis præstare tum cultu deorum immortalium, tum
 vsu

vsu rei militaris oportet; quum ei finitimi sint aduersarij,
 tam equites numero pares, quam pedites sane multi. Si a-
 grum hostilem sine reliquæ ciuitatis auxiliis inuadere co-
 netur, aduersus illos ambos ei solo cum equitatu pericli-
 tandum erit. Sin hostes in Atheniensium regionem irrum-
 pant, primum aliter non venient, quam alius ad suos equi-
 tibus adiunctis, & cum illis præterea peditum copiis, qui-
 bus Athenienses vniuersos impares ad pugnam futuros exi-
 stiment. Itaque si contra tantum hostium multitudinem ci-
 uitas tota prodire velit, vt opem regioni ferat; spem bonam
 concipere licebit. Nam & equites deo iuuante meliores,
 si quis eorum curam cōuenientem gerat, & pedites nume-
 ro non inferiores erunt: quorum quidem nec corpora de-
 teriora sunt, & animi longe laudis audiores, si deo propitio
 recte fuerint exerciti. Maiores sane quod adtinet, non mi-
 nus Athenienses eorum nomine, quā Bœoti, semet efferunt.
 Si vero ciuitas ad rem naualem se conuerterit, & mœnia
 veri satis sibi duxerit, vt tum quoq; factum, quū Lacedæ-
 monij Græcis vniuersis sibi adiunctis Atticam inuaserunt;
 equitesq; satis extra muros esse subsidio voluerit, ac solos
 contra copias aduersariorū omnes periclitari: tū vero pri-
 mū, mea sane sententia, diuino erit opus auxilio firmo, atq; 967
 ipsum deinde magistrum equitum esse virū prorsus abso-
 lutum conueniet. Nam & prudentia magna contra longe
 plures, & audacia requiritur, quum occasionis se opportu-
 nitas obtulerit. Itidem arbitror eū laborib. perferendis ido-
 neum esse debere. Si enim exercitu tali præsentē, cui ne to-
 ta quidem ciuitas se puret obiciendam, periclitari velit: ni-
 mirum feret, quidquid illi virib. superiores faciundum sta-
 nerint, nullam ad rem peragendam satis ipse idoneus. At
 vero si extra muros sita tot equitib. custodiat, quot hostium
 rebus speculandis sufficient, & iis maiori ex parte in tutum
 subducendis, quibus hoc opus est; sique non minus idonei
 sunt ad prospiciendum pauci, quam plures: sane tum ad cu-
 stodiendum, tum ad subducendum in loca pacata non mi-
 nus erunt opportuni, qui nec seipsis, nec equis suis satis fi-
 dunt. Nam metus in custodiendo socius acer esse videtur. I-
 taq; rectum consilium capies, qui de his custodes ac præsi-
 diarios efficiet. Eos vero, qui constituta iam custodia super-
 fuerint, si quis vt exercitum habere se duxerit; sane perexi-

guus hic ei videbitur. Nā in vniuersum erit inferior ad pugnam periculum aperto Marte subeundū. Sin eis vt p̄dona-
 bus vratur, satis superque magnas ad hoc institutum copias
 habebit, vti quidem adparet. Debet autem, meo iudicio,
 paratos semper habere suos, & occultando suas actiones &
 consilia, num in aliqua re delinquat hostilis exercitus, ob-
 seruare. Solent vero plerumque milites, quanto plures
 sunt, tanto magis peccare ac labi. Nam vel ob curam pa-
 randi res necessarias, hinc inde disperguntur; vel iter absq;
 ordine facientes, alij præcedunt, alij longius, quam par &
 opportunum sit, a tergo manent. Huiusmodi errores &
 peccata minime relinquenda sunt impunita, nisi quis re-
 gionem totam castra dispersi militis esse velit: & hoc recte
 prouidendum, vt debere se sciat, facinore quodā edito, prius
 abscedere; quam maiores hostium copiarum ferendi auxilij
 causa superueniant. Sæpius etiam, dum iter facit exercitus,
 ad eas vias peruenit, in quibus multi plus efficere, quā pau-
 ci, minime possint. Itidem ad loca transitu difficilia licebit
 animum adtendenti, ac tuto subsequenti, sic arbitrato suo re-
 gerere; vt quam multos ex hostibus velit, inuadat. Nō num-
 quam commodum & castra metantes, & prandentes, & cœ-
 nantes, & e cubili surgentes adgredi. Sunt enim milites in
 his omnibus inermes, ac breuiori quidem tempore pedi-
 tes, equites diutius. Speculatorib; & excubiis numquā insi-
 diari desinet. Nā pauci semper ad hoc constituuntur, & interdū
 ab exercitus robore procul absunt. Vbi vero satis hostes
 in his sibi cauent, recte faciet, si ope diuina fretus in hosti-
 cum occulte contendet; vbi prius ei curæ fuerit, quotnam
 singulis in locis, & qua parte regionis excubias agat. Quippe
 nulla tam pulchra præda est, vt captarum excubiarum.
 Et dici facile possunt excubitores. Nam quidquid exiguo
 numero viderint, persequuntur: idq; sibi mandatum existi-
 mant. In receptu considerandum, ne fiat in eam partem, qua
 suis opem laturo hostes occurrant. Qui vero facultatem ha-
 bituri sint adficiendi detrimento copias longe se potiores
 absque discrimine suo, eos haud dubie necesse est adeo
 præstare ceteris; vt ipsi quidem in equestri rei bellicis o-
 peribus exercitiis athletæ, hostes vero rudes esse videantur.
 Possit autem hoc primum ita fieri, si ad prædam exituri, sic
 equitationi laborando adsuerint, vt tolerare labores mi-
 litares

litares queant. Qui enim ad hæc & equi & equites studio-
 se non adsueverunt, haud dubie non aliter ac fœminæ contra
 viros in certamen descendunt. Edocti vero & adsuefacti
 transilire fossas, superare muros, in tumulos saltu enadere,
 de locis sublimibus tuto descendere, aduersus accliuia ce-
 leriter agere; hi scilicet in exercitibus ad ista tantum præsti-
 terint, quantum pedestribus alites: ac rursus illi, quorum
 pedes laboribus obduruere, tantum iis, qui vias asperas
 non triuere, quantum sani claudis: gnari denique loco-
 rum in procurtionibus, & receptibus, tantum ignaris
 præstiterint, quantum videntes cæcis. Hoc quoque sciendū,
 equos recte comparatos, non eos esse, qui adeo sagi-
 nati sunt, vt in laboribus suffocentur; sed qui sint ad equita-
 tionis laborē idonei. Et quia fræni ac ephippii vti licet, vbi
 loris cœinnata sunt & resecta; numquam his carere magi-
 ster equitum debet. Nam exiguo sumtu destitutos ab his v-
 tiles reddiderit. Si quis autē existimet, multis se negotiis
 oneratum iri, si res equestris ei sic exercenda sit: is cū animo
 suo cogitet illos, qui ad ludos gymnicos exercentur, multo
 plus laboris ac molestiæ sustinere, quam eos, qui rem eque-
 stram studio maximo tractant. Etenim exercitia pleraque
 gymnica cum sudore suscipiuntur, quum maior equestri
 rei pars cum voluptate coniuncta sit. Quippe quod opta-
 re quispiam fortasse possit, vt alitis instar volet: ei nihil in
 rebus humanis equitatione similis est. Quinetiam in
 bello victoriā adipisci, multo gloriosius est, quam in lucta.
 Nam ad ipsam quoque ciuitatem eius gloriæ pars aliqua ma-
 nat. Ac plerumque dii per victoriam, felicesque successus in
 bello, coronare ciuitates solent. Itaque scire equidē nequeo,
 quænam alia res potius exerceri, quam bellicæ, debeant.
 Hoc quoque cogitandum, prædones maritimos proper-
 ta, quod ad labores adsuefacti sint, victum ab iis sibi parare
 posse, qui viribus longe sunt ipsis potiores. Conuenit & ter-
 ra prædas agere, non eos, qui fructus et reb. suis percipiunt;
 sed qui victu carent. Nam aut opus faciendum, aut victitan-
 dum ex iis, quæ labor alienus excoluit. Aliter nec viuere, nec
 pace potiri, facile. Reuocandum & hoc in memoriā, ne quis
 in superiores se viribus sic inuehat; vt a tergo receptum
 equis difficilem ob locorum asperitatem habeat. Quippe
 non par in fuga, & in persequendo impingenti, periculum

propositum est. Monere libet, in eo quoque cautionem adhibendam. Etenim quidam in eos pergentes, quibus se superiores esse putant, tam infirmas omnino copias secum sumunt, ut se penumero patiantur ea, quæ aliis se illaturos existimabant: at illos inuadentes, quibus se certo sciunt inferiores esse, vires omnes, quas habent, adducunt. Ego vero his adfero contraria plane faciunda, ut quum in opinione ac spe victoriæ copias aliquis educit, exercitui suo non parcat, quantumcumque is fuerit. Numquam enim magnæ victoriæ quemquam penituit. Quum autem se multo superiores adgreditur, ac futurum prospicit, ut tamen si pro viribus omnia gesserit, fugere tamen cogatur: tum longe satius esse aio, paucos potius, quam multos adduci; sed omnino selectos equos, & viros præstantissimos. Tales enim & efficere aliquid, & tutius se recipere poterunt. Ac si contra se potiores adductis suis omnibus, recipere se velit: necesse est tardissimis equis utentes capi, alios ob rei equestris imperitiam labi, alios ob locorum difficultates intercepti. Non enim facile est, ad magnum aliquod spatium talem inuenire locum, qualem aliquis optet. Quinetiam fiet, ut ob equorum multitudinem in seipsos corruant, & mutuo se non parum impediunt, damnis adficiant. E diverso & equi, & equites boni, e manibus hostium diffugere possunt; præsertim si quis arte quadam per equites, quos superstites habet, formidinem persequentibus incutiat. Sunt autem ad hoc vitiles insidiae fictæ. Nec minus hoc quoque commodum, inuenire viam aliquam, vnde se nostri tuto conspiciendos hostibus exhibentes, impetum persequentium reprimant. Manifestum & illud, multo citius paucos pluribus superiores euadere tum laborando, tum accelerando, quam multos pauca. Neque tamē hoc equidē dico, posse aliquos propterea quod pauci sint, & laboribus magis sufficere, & celeritate vincere: sed esse facilius inuenire paucos, quam multos, qui & curam equis debitam adhibeant, & ipsi rem equestrem prudenter exercent. Quod si aliquando vniueniat, ut certamen aduersus equites pares inuendum sit: mea sane sententia non male quis egerit, si cohortes ex vna tribu duas fecerit, quarum vni tribunus ipse præsit, alteram ducat aliquis hominum opinione præstantissimus. Hic vero tribuni cohortem aliquantum a tergo sequatur, atque vbi iam

970

iam propius ad hostes ventum fuerit, re suis denunciata, in aduersarios cursu præteruehatur. Sic enim futurum opinor, ut maiori hostibus terrori sint, & pugna superari difficilius possint. Sin vtrique pedites habeant, etiam hi post equites occultati, subitoque prodeuntes, & hostem comminus inuadentes, maius mihi momentum ad victoriam adlaturi videntur. Nam inopinata pleraque, si bona sint, maiorem hominibus lætitiā adferre video: si dira, plus terroris incutere. Licet hoc in primis inde cognoscere, si quis secum expēdat, quantum perire terreantur, qui delabuntur in insidias, tamen si numero longe plures sint, & quum hostes hostibus aduersi confident, quam ingens primis diebus apud utrosque metus sit. Sedenim hæc ordinari, absque magna difficultate, possunt: at eos inuenire, qui & prudenter, & fideliter, & alacriter, & animose proruant in hostes, id iam boni est equitum magistrum. Nam & dicendi facultate præditum hunc esse oportet, & ea faciendi, de quibus illi quos imperio suo continet, tum bonum esse cognoscant & parere 971
huc, & ducentem sequi, & comminus hostes inuadere; tum etiam cupidi sint laudis & celebrationis, ac in sententia constanter perseverare possint. Iam si aliquando vel aciebus ex aduerso instructis, vel locis amborum copiis interiectis, faciundæ sint equitibus conuersiones, & insequutiones, & receptus: solent quidem ut plurimum in his vtrique lentius post conuersiones prouehi, mediumque spatium celerissimo cum impetu conficere. Si quis autem his ita prius ostēsis, deinde facta conuersione celeriter insequatur, & celeriter se recipiat: plurimum sane damni hostibus hoc modo inferre poterit, & in primis securitati suæ proculdubio confulet; dum celeriter insequetur, robori suorum vicinus; & vicissim celeriter ab hostium robore se recipiet. Si quis vero de cohortibus singulis occulte vel quatuor, vel quinque præstantissimos equos, & viros, relinquere, possit longe hi potiori essent conditione ad irruendum in hostes se conuertentes. Hæc ut vicibus non multis legisse sufficit, ita quod plerumque se offert, exsequendum; & eius habita ratione, quod adest, quidquid expedit elaborandum. Omnia vero, quæ fieri oporteat, non magis prodi litteris possunt; quam omnia futura sciri. Hoc autem inter omnes hæc admonitiones & præcepta mihi quidem optimū esse videtur, ut quid

quid aliquis bonum esse cognouerit, id uti fiat, diligēter eni-
 nitatur. Nam quæ recte intelliguntur, ea neque in agricultu-
 ra, neque in nauicularia, neque imperandi munere fructū
 aliquem pariunt, nisi quis studium adhibeat, ut perfruat;
 tur. Ego vero futurum adfirmo, ut diis bene merentibus hoc
 modo totus equitatus ad mille compleatur longē citius, &
 minore cum ciuū molestia; quam si ducentos equites ex-
 ternos stipendio conducerent. Videntur tamen & hi mihi,
 siquidem accesserint, tum dicto magis audientem equita-
 tum effecturi, tum virtutis in certamine mutuo laudis &
 honoris audio rem. Nec me lateat, equitatum apud Lacedæ-
 monios in existimatione tunc esse cepisse, quū equites suis
 externos adiunxissent. Itidē ubiq; probari video & in aliis
 ciuitatibus equites externos. Nā visus atq; necessitas ad ala-
 critatē nō parum confert. Ad equorū vero pretia pecuniam
 habituros arbitror & ab iis, qui vehemēter ab equitādo ab-
 horrent, quando quidem illi pecuniam pendere malunt, ad
 quos munus equestris rei pertinet, ut equitare non cogantur,
 & consimiliter a locupletibus, sed robore corporū de-
 stitutis; nec minus a pupillis, mea quidem opinione, quibus
 opima domi res familiaris est. Aduenarum etiā plerōq; si
 referantur inter equites, liberaliter se gesturos arbitror. Nā
 in aliis quoq; munerib; honestis, ad quorū societate a ciui-
 bus admittuntur, ambitiose nonnullos imperata facere vel-
 le video. Peditatus item adiunctus equitatu plurimum mi-
 hi videtur effecturus, si talibus e viris institutus fuerit, qui
 hostibus maxime sint contrarij. Poterūt autem hæc omnia
 fieri, si diuinum suffragium accesserit. Quod si miratur ali-
 quis, in hoc scripto toties a me repeti, suscipiendas cum o-
 pe numinis actiones omnes; is minus se miraturum norit,
 si pericula sæpius adeat, secumque cogitet, aduersarios in
 bello sibi mutuo insidiari; sed raro nosse, quomodo res illo-
 rum comparatæ sint, quibus insidias struuntur. In his igitur
 ne quidem inueniri potest, quem in cōsiliū adhibeat
 aliquis, extra deos. Hi vero norunt omnia, futuraque denū-
 tiant, cui volunt, in extis, auguriis, ominibus, visis somnio-
 rum. Et consentaneum sane vērō est potius hos agendorū
 auctores illis esse velle, qui non solum eos, ubi res ita postu-
 lar, de agendis consulunt; verum etiam rebus adhuc secun-
 dis, pro virili deos colunt;

XENOPH.

XENOPH. DE VENAT.
 Argumentum.

1. Primi venationis auctores quinam fuerint. 2. Chironis in
 venatione, aliūq; præclaris rebus discipuli. Eorum nomina, vite ge-
 nus, studia, mors, honores viuū, & defunctis habiti. 3. Venat-
 ionis studium quam pulchrum, quam iucundum, quam utile, quam
 necessarium in, qui bellicæ laudis sunt cupidi. 4. Quinam potis-
 simum venationibus operā dare, quomodo, cur, debeat. 5. Que-
 nam etas venationibus aptissima. 6. Venatorum instrumenta,
 nomina, magnitudo, qualitas, conficiendorum ratio, usus. 7. Ca-
 num duo genera, nomen, etymologia. 8. Vulpinarum canum vitia.
 9. Canes in ferarū vestigatione quot modis utantur. 10. Bonarum
 canum corpora qualia esse oporteat. Partium singularium
 descriptio. 11. Canū bonarū color qualis sit optimus. 12. Canes
 ad venationem quando quibus horis, quam diu, per que loca,
 quomodo sint ducenda. 13. Leporis venatio. 14. Leporis ves-
 tigia pro varia quatuor anni tempestatum ratione quam varia
 sint. Cause. 15. Leporis vigilantis, aut dormientis oculi, ac pal-
 pebre quomodo se habeant. 16. Leporis quanta sit securitas.
 17. Eius factusuales. 18. Quomodo lepus venatoribus vitare
 conetur. 19. Leporū varia genera variis in locis. 20. Quibus
 in locis potissimum, & cur maxima sit leporum copia. 21. Lepo-
 ris visus cur non acutus. 22. Quomodo, curme lepus in retia
 sæpe per imprudentiam incidat. 23. Quanta sit leporis celeritas,
 ad quam omnia leporis membra sunt comparata. 24. Lepus
 iter non gradiendo; sed saltando semper conficit. 25. Cursum
 non cauda, que nimium breuis; at aure utraq; dirigit. 26. Lepo-
 ris venatio quam iucunda. Cause. 27. Canum ornatus quinam
 sit. 28. Canes ad venationem quando non ducenda. Cur.
 29. Retiarū custodis vestem qualem esse oporteat. 30. Retia
 quibus in locis præcipue tendenda. 31. Quomodo canes in
 leporem immittende. 32. Quomodo in eum immissa se gerant.
 33. Quibus vocibus ad leporem persequendum a venatoribus
 sint imitanda. 34. Quibus ab eo persequendo reuocanda.
 35. Quando, quomodo, cur a venatione domum reducenda.
 36. Quo tempore canes ad feturam admittenda. Modus.
 37. Quot dies uterus a canibus gestetur. 38. Catulorum
 educatio. 39. Matres catulorum cur ad suos factus alendos sint
 alii canibus meliores. 40. Cibi genus, quod catulis offerendum.

YY 2

quantitas causa. 41. Quae nomina canibus imponenda. Cur.
 42. Catulorum ad venationem educendarum etas. modus.
 43. Captus lepus cur catulis ad discernendum sit tradendus.
 44. Quando potissimum lepores comode possint inuestigari. 45. Hinculorum, ceruorumque venatio, & canes ad hanc necessaria.
 46. Quibus in locis maxima ceruorum copia reperitur. 47. Venationis ratio. 48. Ceruarum pro suis fetibus pugnandi studium, impetus in canes robur, ff. et. 49. Capiendarum ceruarum ratio. 50. Quibus in locis tendiculae sint collocandae. 51. Tendicularum parandarum modus. 52. Ad ceruos captos quomodo sine periculo sit accedendum. 53. Aprorum venatio, & omnia instrumenta, quae ad hanc sunt necessaria. 54. Quam difficilis hac venatio. Cur. 55. Venationis modus. 56. Apri quantum robur, & venatori quam periculosum, nisi provide sibi caueat. 57. Leonum, pardorum, urorum, & aliarum huiusmodi ferarum venatio, locus, tempus, modus. 58. Venationis utilitas cum ad pacis studia, propter voluptatem, quae inde percipitur, tum ad res bellicas, quod ad varia laborum, ac industriae genera, ad tolerantiam, fortitudinem, temperantiam, aliasque virtutes hominem assuesciant, ac a vitis auocet. 59. Laboris commoda, et incommoda. 60. Virtutis cur tam pauci cultores. 61. Virtutis encomium. 62. Sophistarum ingenia, mores, studia, doctrina, finis, quem sibi proponunt. 63. Philosophorum, & Sophistarum collatio, qua demonstrat utrosque praestare. 64. Venatores quae utilitate Reipub. afferant.

Alterum eiusdem libri argumentum priorae
 longe breuius.

Venationis autores. Qui primi venationis studio gloria insignem sibi pepererint. Canum genera, virtutes, vitia, educatio. Venatorum cultus, instrumenta, eorumque parandarum ratio, usus. Canum ornatus. Variarum ferarum varia venatio, tempus, locus, modus, causa. Venationis utilitas, honestas, iucunditas, necessitas. Unde patet cum pacis, tum belli tempore, venationis studium praeter voluptatem, ac ornamentum, maximam etiam variis de causis utilitatem Reipub. afferre.

XENO.

XENOPHONTIS
 DE VENATIONE.

VENATIONES & canes, iumentum sunt deorum, Interpretatio priorae longe accurratur.
 Apollinis ac Dianae: qui Chironem, eo donatum, ob iusticiam ornaverunt. Is hoc munere accepto laetatus, utebatur: ac discipulos, tum in venationibus, tum aliis preclaris rebus habebat, Cephalum, Aesculapium, Melanionem, Nestorem, Amphiarum, Peleum, Telamonem, Meleagrum, Theaem, Hippolytum, Palamedem, Ulysses, Menestheum, Diomedem, Castorem, Pollucem, Machaonem, Podalirium, Antilochum, Aeneam, Achillem: quorum quisque suo tempore a diis ornatus fuit. Neque vero miretur quispiam, eorum plerisque, tametsi diis accepti essent, nihilominus viuendi finem fecisse. Hoc enim naturae tribuendum. Magnae quidem certe laudes ipsorum exstiterunt. Nec item mirandum, quod eadem omnium aetates non fuerint. Nam vita Chironis horum omnium vitae par fuit. Iupiter enim & Chiron fratres fuere, nati quidem illi eodem patre: verum is marre Rhea, hic Nympha Naide. Quo factum, ut hos omnes Chiron aetate praecederet: ac posteaquam Achillem instituisset, vltimus horum mortuus sit. Fuerunt autem hi propter virtutem magna hominum in admiratione, quum diligentia, quam in canibus, venationibus, aliisque disciplinis adhibebant, longe ceteris praestarent. Cephalus certe raptus a di- Cephalus.
 ua fuit. Aesculapius maiora consequutus est, ut mortuos suscitaret, ac morbis laborantes sanaret. Atque has ob res & Aesculapius.
 deus est, & apud homines gloriam nominis aeternam obtinet. Melanio tantum industria praestitit, ut ei soli amplissimum id temporis Atalanta conjugium obtigerit, in cuius petitione praestantissimos tunc riuales habuit. Nestoris virtus iam ante Graecorum aures peruagata est. Itaque scientibus eam commemoraturus essem. Amphiarus, expeditione aduersus Thebas suscepta, maximam laudem adeptus, aeternitatem & vitae & honoris a diis est consequutus. Peleus Amphiarus.
 in ipsis etiam diis id sui studium excitauit, ut Thetidem ei coniu- Peleus.
 gem darent, ac nuptias ipsius apud Chironem celebrarent. Tantis vir fuit Telamo, ut Periboeam Alcatheo si- Telamo.

liam, quam expetebat, ex vrbe maxima vxorem duceret; quumq; Græcorum princeps Hercules, Iouis filius, Troia captiua virtutis quædam præmia largiretur, Hefionea ei dedit. Quos Meleager honores adeptus sit, notum est: q; vero in calamitatem incidit, id non ipsius culpa factum, sed patris; qui diuæ in senecta fuerat oblitus. Thefeus Græciæ totius hostes solus deleuit, patriaq; sua non parû amplifiata, etiã nunci in hominum est admiratione. Hippolytus in honore apud Dianã erat, & cum ea familiariter colloquebatur: tandem ob pudicitia pieratemq; felix habitus, viuendi finem fecit. Palamedes dum vixit, longe sapientia sæculi sui mortales excelluit: quumq; iniuste fuisset interemptus, sic eius mortem vlti sunt dij, vt alterius inter homines neminis. Occisus est autẽ non ab illis, quos nonnulli arbitrantur: q; cetero qui non existisset horû alter prope præstantissimus, alter vero par egregius: sed homines improbi facinus hoc perpetrarunt. Menestheus ex venationum studio tantum industria laborumq; tolerantia præstitit, vt Græcorum primifareretur, eo se inferiores esse bellicis in rebus, extra vnum Nestorem: qui quidem nõ excelluisse Menestheum dicitur, sed cum eo certasse. Vlysses, ac Diomedes, singulis in actionibus illustres exstiterunt; & ad summam, vt Troia caperetur, effecerunt. Castor & Pollux propter existimationẽ exiis comparatã, quæ a Chirone percepta, passim in Græcia exhibuerunt, immortales facti sunt. Machaon & Podalirius iisdẽ in rebus omnib. instituti, homines & in artibus, & in dicendo, & in bellis egregij exstiterunt. Antilochus pro patre morti sese obliciens, tantũ gloriæ consequutus est: vt solus apud Græcos amans patris adpellatus fuerit. Aneas paternis maternisq; diis vna cũ patre conseruatis, pietatis gloriam tulit: eoq; factum, vt etiã hostes illi soli inter omnes, quibus Troia capta potiti fuerant, hoc concesserint, vt suis rebus nõ spoliaretur. Achilles in hac educatus in stititione, tam præclara magnaq; monumenta sui excitauit; vt nec dicendo, nec audiẽdo de ipso quisquam satietur. Atq; hi ex eo studio, quo a Chirone fuerunt exerciti, tales in viros euaserunt: qui quidem etiam nunc ab optimo quoq; diliguntur, ignauis interim per inuidiam eis obrectantibus. In Grecia quidem certe si cui vel ciuitati, vel regi calamitas accidisset, ab ea per hos liberabantur: sin vniuersæ Græciæ vel cõten-

tio, vel bellum aduersus barbaros vniuersos esset, per hos ipsos Græci victoria portebantur: quo factũ, vt per eos Græciã reddita sit inuicta. Quapropter iuuenes equidẽ moneo, vt neq; venationes, neq; disciplinas alias contemnãt. Nam ex iis egregie ad bellum aliasq; res apri fiunt, de quibus hoc eonse: qui hominẽ necesse est; vt præclare tum animo consideret omnia, tum dicat, tum gerat. Ac primum quidẽ ad studium hoc venationũ accedere debet is, qui iam e pueris excedit, deinde ad ceteras quoq; disciplinas honoratas se conserat: sic tamen, vt facultatum ratio habeatur, num quis ad vsũ suum satis magnas habeat. Sin autẽ, saltim alacritatẽ animi adferat, ac nihil omittat eorũ, quæ præstare potest: Quot autem, quibusq; rebus instructus, ad hæc debeat accedere, dicam: ac præterea cuiusq; disciplinam, vt his præcognitis, ita deinde opus ipsum adgrediatũ. Neque vero vulgaria quis hæc, exiguiq; momenti ducat: quum absq; iis res ipsa peragi nequeat. Necesse est eum, qui reium studio teneatur, lingua esse Græcum, ætate annorum plus minus viginti, forma corporis agilem & robustum, animo satis parato: vt per hæc superatis laboribus, ipso ex opere delectationem capiat. Retia de Phasiano, vel Karthaginensi lino tenui, facta esse debent; itemq; castes ad vias collocatæ, ac plagæ maiores. Constant autem retia de filis nouem, & magnitudinem habeant spithamarum quinq; , laquei palmos duos æquent. Margines siue circuitores plagarum enodes relinquatur, vt moueri facile possint. Castes ad itinera collocatæ filorum sint duodecim, quæ quidem ad * vlnarum duarum, vel quatuor, vel quinq; spatium extendantur: maiores vero plagæ ad vlnas decem, viginti, triginta. Quod si maiora fuerint, tractari non facile poterunt. Vtraq; nodos habeat triginta, laqueorumq; par sit interuallum, vt in retibus. In summis limbis æ castes, quæ in viis collocantur, mammillas, quas vocant, habeant: maiores plagæ, annulos: circumactores de funiculis tortis conficiantur. Furculæ reium longitudine palmos decem æquent, nonnullæ minores sint. Harum quæ in æquales sunt, in locis ex altera parte decliuibus æquales ad altitudines retia tollant: æquales autem, in locis planis adhibeantur. Atque hæc quidem in summo læues sint, & circumflecti facile debent. Furculæ cassium ad vias collocatarũ duplo sint maiores. Plagarũ de-

Quarati-
one quis ve-
nator fieri
debeat.

978

* Orgia
Græcis, spa-
tium expan-
sionis
vtrin-
que brachi-
orũ
ma-
num:

nique furculæ, quibus feræ grandiores capiuntur, magnitudine quinque; spithamas æquent, & partes illas bifidas paruas habeant, neque profunde incisas. Omnes tamen firmæ sunt, atque ita factæ, ut ipsi firudo longitudini respondeat. Furculis ad retia vel multis, vel paucis ut licet: paucis, quum vehementer, dum consistunt, extenduntur: pluribus, quum remissius. Adfunt etiam, quæ includantur tam retia quam plagæ, culleus e corio vitulino, item que falces: ut cæsa materia, quædam obstrui, prout usus postulat, possint. Canum genera duo sunt. Aliæ castoriæ, aliæ vulpinæ. Castoriis indit hoc cognomentum, quod Castor ex venandi labore voluptatem capiens, eas potissimum apud se retinuerit: vulpinis, quod ex canibus & vulpeculis natæ sint, earum natura temporis diuturnitate tandem plane commista. Hæ & deteriores, & plures sunt, exiguæ, naribus aduncis, oculis fulvis, lusciosæ, deformes, rigidæ, debiles, pilis rarioribus, proceræ, proportionem corporis non concinna, non animosæ, naribus idoneis destituta, vitiosæ pedibus. Ac exiguæ quidæ, ob paruitatem, sæpenumero in venationibus operam perdunt: quibus nasus aduncus est, ore idoneo destituntur, ac propterea leporem retinere nequeunt: lusciosæ fulvisque præditæ oculis, deteriores habent oculos: deformes, adipectur turpes sunt: rigidæ, difficulter e venationibus digreditur: debiles, ac pilos habentes rariores, tolerare labores nequeunt: quibus altiora, nec proportionem satis sunt concinna corpora, grauate discursitant: non animosæ labores relinquunt, ex sole sub umbras se recipiunt, humi procumbunt: quæ nares bonas non habent, vix ac raro lepore sentiunt: quibus pedes vitiosi sunt, etiam si sint animosæ, labores tamen perferre nequeunt, adeoque propter pedum dolorem deficiunt. Vestigationis per eosdem canes modi complures sunt. Etenim nonnullæ quum vestigia deprehenderunt, nullo de se indicio dato pergunt; ut non animaduertatur, in vestigationi esse intentas. Aliæ mouent solas aures, cauda non mota. Aliis aures immotæ manent, extrema tantum cauda non nihil quasi facta. Aliæ contrahunt aures, ac vultu tristi per vestigium defixo, caudaque demissa, & inter crura condita, discurrunt. Multæ nihil horum faciunt, sed in sano more vestigia circumlatrantes obeunt, quum in ea inciderint, ac indicia temere conculcât. Sunt quæ multis ambagibus

Canum
genera duo

Vitia vul-
pinarum
canum.

976

bus & erroribus vententes, dum suspicantur antrosum tendere vestigia, lepore relinquunt: & quoties ad vestigia accurrunt, coniecturam faciunt: sed ubi lepore vident, trepidant, nec prius inuadunt, quam illum se loco mouere conspexerint. Quæ vero indagando & transcurriendo aliorum canum inuenta præcipiunt, hæ frequentes respicientes, sibi ipsa non credunt. Feroces vero sunt, quæ peritas venationis socias progredi non sinunt, sed cum strepitu eas repellunt. Alie vestigiis falsis inhærent, & quidquid tandem sit, in quod inciderint, nimia cum ostentatione procurunt, suæ sibi fraudis consciæ. Quædam hoc idem faciunt in sciæ. Nullius pretij sunt, quæ nusquam tritis e tramitibus declinant, vestigia recta ignorantes. At quæcunq; canes vestigia cubiliu ignorat, cursu vero impressa celeriter percurrunt, non sunt indolis bonæ. Rursum pars ab initio vehementes in persequendo, præ mollietate deinde remittunt pars in cursu sequuntur alias, ac deinde aberrant. Quædam in vias stulte incidunt aberrantque, & reuocantes haudquaquam facile exaudiunt. Multæ ferarum odio, pleræque hominum desiderio, persequutione ommissa, recurrunt. Nonnullæ ex vestigiis latratu abducere tentant, pro veris falsa simulantes. Sunt quæ hoc non faciunt, sed inter currendum, sicunde clamorem audierint, ad hunc relicto labore suo temere feruntur. Et aliæ quidæ ex nulla certa coniectura cursum mutant, pleræque multum sibi promittentes, aliæ quadam ex opinione, nonnullæ per simulationem, aliæ per inuidiam sic a vestigio recedunt, ut semper alias sectentur. Hæc vero vitia pleraque canibus insunt a natura, quædam etiã quod educuntur inscite, parum viles euadunt. Et huiusmodi quidam canes, studiosos etiam venationis homines auertere possunt. Quales autem eiusdem generis esse debeant, quod formas adinet, & alia eiusmodi, dicam. Primum igitur magnas esse oportet, deinde leuia habere capita, sima, nervosa, inferiori frontis parte fibrosa; oculos sublimes, nigros, claros; magnas frontes, ac laras, discrimina profunda; paruas aures ac tenues, posteriore parte glabras; ceruices longas, molles, ac flexiles; pectora lata, non macilentia; scapulas, ab humeris parum distantes; anteriora crura, parua, recta, teretia, firma; flexus crurum, rectos; latera non admodum profunda, sed in obliquum tendentia; lumbos carnosos, magnitudine media inter ea, quæ longa & breuia sunt; ilia nec valde

977

mollia, nec rigida inter magna & parua; coxas teretes, posteriorius carnosas, superius non connexas, interiorius contractas; inferiora vetricis, cum ipso ventre, laxa; caudas longas, rectas, flexiles; femora, non dura; partes femoribus subiectas longas, teretes, satis spissas; posteriora crura prioribus multo graviora, & superiore parte incurua; pedes, rotundos. Quod si canes huiusmodi fuerint, robustæ erunt, speciei agiles, aptæ proportionis, celeres, & elegantes ad aspectu, oreque idoneo. Sed ita vestigent, ut tritis hominum tramitibus, celeriter

al. varia excedant, capita terræ obliqua admonentes ad vestigia subridereant, aureisque demittant, oculos hinc inde crebro moveant, & caudis blandiētes, multis in vtrūque; latus ambagibus per vestigia simul omnes progrediantur. Sed ubi ad leporem in hoc loco copsum accesserint, tum vero id venatori significet cursum. *De toto* ceterius, atque; idem indicantes ipso motu animi, capite, oculis, *pag. 18.* mutatione signorum ac indiciorum; acie modo sursum, modo in leporis sessionē directā; * retrorsum in transversa; *cap. 8.* diverso impetu in anteriora, & reabsse iam arrigēdo animū, *magis in.* ac gestiendo, quod a lepore non procul absint. Toris autem viribus persequantur, nec remittant, haud absque; ingenti clamore. *De toto* more ac latratu ipso cum lepore qualibet euadentes; ac venatorē loci splendidoque; cursu eum premant, identidem prouentore, iustaque; de caussa latratu altiori utēdo; nec tamē ad venantorem, ommissis vestigiis, redeant. Præter hanc speciem, & hanc venandi rationē, requiritur, ut animosæ sint, & pedibus, & naribus, & pilis bonis instructæ. Animose erunt, si venationem assu incumbente non deserant; narium bonarum, si leporem nudis in locis, aridis, apricis, & sub accessum sideris optimo, in dorau deprehendant: bonis præditi pedibus, si eodē anni tempore, dum motes percurrunt, pedes eorum non findantur; pili boni, si quidē is & subtilis sit, & spissus, & mollis. At colore canes esse oportet minime rufos, neque; nigros, neque; candidos. Quippe non in index hinc indolis generosæ, sed vulgaris ac ferinæ. Si rufi nigriue coloris fuerint, villosos; candidos; si candidi, rufos habeant, circum frontem nitentes. In summis femorum partibus pilos habeant rectos & longos, itemque; in lumbis & cauda in summa; superius autem, mediocres. Satius autē fuerit per motes sepe, per rura ducere canes rarius. Nam motes peruestigari possunt, & absque; impedimento hinc inde liquido percursi; quum tramitū causa neque;

trun.

trum cultis in locis fieri possit. Quinetiam si maxime lepus aliquis haud inueniatur, tamē per aspera loca ducere canes prodest: quum pedes hinc bonos consequantur, & corpora in huiusmodi locis exercentes, meliores euadant. Ducantur autem æstate, usque; ad meridiem: hyeme, per totum diem: autumno, extra meridiem: vere intra vesperam. Inest enim his mediocritas. Ceterum leporis vestigia procul hyeme se porrigunt, quia longæ sunt noctes: parum autem æstate, ob rationem noctis contrariam. Nec vero hyeme olent diluculo, quum pruina fuerit, aut gelu. Pruina enim vi sua calorem in se contrahens, intra se retinet: gelu autem densat. Quæ quum acciderint, ob teneritatem narum canes prius sentire non possunt, quam sol diesve procedens, ea soluat. Tunc & canes olfaciunt, & ipsa vestigia dum euaporant, redolent. Delet etiam ea delapsus ros multus. Imbres item, qui longioribus interuallis cadunt,eductis terræ odoribus, faciunt, ut difficulter oleat vestigia, donec tellus exsiccet. Etiam tempestas australis deteriora facit, dum humiditas diffundit: septentrionalis vero, si nimis sæua non sit, durabilia reddit, & seruat. Tam pluiæ, quam guttæ diluunt, & inundant. Luna quoque; calor facit, ut euanescant vestigia, præsertim quum plena est. Et vestigia tunc quidem rarissima sunt, quod gaudentes eius luce lepores inter se colludant, & procul se iactando magnis interuallis vestigia distinguant. Eadem turbantur, quum vulpes antea pertransierint. Ver propter anni temperiē, satis clara præbet vestigia: nisi quod terra, sicubi floret; canibus officit, dum in vnum confundit florum ac vestigiorum odores: æstate vero exilia sunt, & obscuriora. Nam terra feruens abolet, quidquid halitus & caloris habent. Est enim is tenuis, & canes tunc minus olfaciunt, quod eorum corpora resoluta langueant. Autumni tempore vestigia pura sunt. Nam quæcūque; terra producit, siue domestica, iam congesta sunt; seu agrestia, senio contabuerunt. Itaque; fructuum odores ad vestigia non ita feruntur, ut quidquam obsint. Itidē hyeme, & æstate, & autumno recta sunt ut plurimum vestigia, vere autē inter se perplexa. Nam coit hæc fera quum alias semper, tum hoc tempore in primis: ut a simul oberantibus hæc ipsam ob causam id necessario fieri oporteat. Olet autē vestigia cubilibus impressa diutius, quā in cursu. Nam illa cubilium insitēdo; cursu vestigia currēdo, lepus imprimit.

Itaq; terra per illa densatur, his non impletur. In siluosis vero locis redolent magis, quam nudis. Si quidem modo percurrentes lepus, modo lesstrans, multa contingit. Procumbit autem ad ea, quæ terra gignit, vel superficie iua continet, & quidē sub re quauis, super re quauis, in rem quamuis; iteq; propius, longius; diu, parum, mediocriter; & in mare nonnunquam ad id, quod potest, exsilienis; & in aquam, si quid extans, innatūve sit aquæ. Lepus igitur cubans est, qui cubile sibi struit, idq; vtp plurimum, quum frigora sunt, tepidis in locis; quum æstus, in opacis; quū ver & autumnus, in apricis; alia cursitantū est ratio propterea, quod eis terror a canib. incutiatur. Sic autem procumbit, vt partes inferiores subter illa colloct, crurib. anteriorib. vtp plurimum compositis & expositis, mento extremis pedibus imposito, aurib. supra scapulas expansis. Deinde partes etiam molliores tegit. Habet & pilos ad tegendū aptos, quippe qui densi sint ac molles. Quū vigilat, non nihil conuict palpebris; quum dormit, palpebras nullo cū motu apertas habet, oculis manentibus immotis. Nares per somnum frequenter mouet, extra somnum rariis. Quum terra pullulat, culta magis, quam montes eum retinet. Vbiq; subsistit, dum inuestigatur; nisi si noctu ingens eum metus iuauerit. Id ei quū accidit, loco se mouet. Tam fecundū est animal, vt partim recens pepererit, partim pariat, partim vterum gerat. Paruorum lepulculorum vestigia magis olent, quam adultorum. Nam quum membra eorum adhuc mollia sint, tota quasi trahunt terram stringunt. Quicumq; recens editi sunt admodum, eos venationum studiosi Dianæ dimittunt. Anniculi cursum primum celerrime conficiunt, reliquos non item. Sunt enim agiles quidem illi, sed imbecilles. Vestigia leporis captanda sunt ita, vt ex aruorum parte superiori canes ducas, præsertim si lepores fuerint, qui ad loca culta non veniunt, in prata, in saltus fluenta, saxa, loca siluosa. Quod si loco se mouerit, clamandum non erit; ne canes adtonitæ, vestigia difficulter adgnoscant. Quum inueniuntur a canibus, nisdem insequentibus nonnunquam flumina tranant, & cursum flectunt, & in conualles se abdunt ac inuoluunt. Non enim canes tantum metuunt, sed etiam aquilas; a quibus inter superandum loca deuera siluisque nuda, dum adhuc anniculi sunt, rapiuntur; maiores a canibus impetu facto

cto auferuntur. Velocissimi sunt montani, campestres minus, palustres autē longe tardissimi. At qui loca omnibus oberrant, molesti sunt in cursu. Norunt enim itinera compendiaris, & maxime currunt per accliuia, vel plana; si quæ sunt loca inæqualia, & hæc inæqualiter percurrunt; per decliuia minime feruntur. In persequēdo maxime conspiciuntur, quum per agrum subactum currunt, si quidem rubor quidam eis adlit; itemq; per stipulas propter splendoris reflexionem. Sunt etiam in tramitibus ac vris conspicui, si quidem hæc plane fuerint. Nam & quod in eis nitidum est, resplendet. Conspecti nequeunt, quum ad saxa, montes, loca suberosa, siluisq; densa secedunt, idq; ob coloris similitudinem. Si canes anteuertant, subsistūt; seque humi collocatos erigunt, & nūm alicubi latratus strepitusque canum in propinquo sit, auribus captant; & vnde cumq; hunc percipiunt, inde se auertunt. Interdum tamen si nihil audierint, opinione tamen, ac persuasione sua, propter eadem, & per eadem loca variatis saltibus, & in vestigia vestigiis aliis impressis ita deinde discedunt. Cursu longissima spatia conficiūt, qui nudis in locis reperiuntur, quod ea satis lucis habeant; breuissima, qui in siluosis: quod tenebræ sint eis impedimēto. Duo sunt autem eorum genera. Nam alij magni sunt, notis nigris varie distincti, qui & albedinem in fronte insignem habent; alij minores, subflauis, exigua cum albedine. Cauda illis vndiq; varia est, his albedine insignis longiore spatio. Oculi illis subfului, his subcæsi. Quam circa summas aures nigredinem habent, ea magna est in illis, in his exigua. Minores maxime in insulis, tū desertis, tum habitatis & excultis reperiuntur; atq; adeo plures sunt in iis, quā in terra continente. Quippe nec in plerisq; vulpes sunt, quæ tum lepores, tum foetus eorum interficiunt; nec aquilæ, quæ magis in motibus vastis degūt, quæ exiguis. Et sunt in insulis plerūq; motes minores. Venatores etiā raro in desertas insulas veniūt, & in iis, quæ incolūt, pauci sunt homines, neq; venationis admodū studiosi. Quæ vero sacræ sunt insule, in eas haud fas est canes trāsuehi. Quo fit, vt quū pauci de iis, qui iam illic existunt, venando capiuntur, & plures semper gignantur, necessario magna sit eorum copia. Multæ sunt autem causæ, quæ obrem lepores acutum non cernant. Nam & oculos habent exstantes, & palpebras

curtas, quæq; satis oculos obtegere nequeunt: quibus sanè rebus vidèdi vis hebes redditur, quippe quæ dissipetur. Præterea quum etiam somno plerumq; fruitur hoc animal, parum inde tamen ad visum adiumenti habet. Ipsa pedum velocitas ad obtusationem facultatis certentis non parum confert. Nam celeriter ab obiecto quouis oculos prius auertit, quam quid sit, animaduertat. Etiam canum persequentium comites, ipsæ formidines, inter alia providentiam omnem eis adimunt. Quæ causæ sunt, ut imprudens irruens in multa, etiam in reia incidat. Quod si recta via fugeret, non frequenter hæc illi acciderent. Nunc quia complectitur atque amat ea loca, quib. in locis & ortus & educatus est, capiunt: quum ceteroquin ob celeritatem, in canum potestatem, insistentium ipsius vestigiis, raro perueniat. Quod si qui capiatur, id casu potius quodam sit, quam natura corporis leporini. Quippe nullum animal est, quod lepori magnitudine præ, eum cursu æquet. Eiusmodi scilicet ex partib. corpus eius compositum est. Caput leue habet, idemq; paruum, deorsum spectans, anteriori parte strictius: collum exile, rotundum, non rigidum, iuxta longitudine: scapulas rectas, a summo non cõexas: crura sub ipsis leuia, partib. recte iunctis: pectus haudquaquam angustum: latera leuia, proportionis apta: lumbos teretes, cauos, carnosos: ilia mollia, satisq; laxa: coxas rotundas, vndiq; plenas, parte superiori a femuricem debito ex intervallo distantes: femora oblonga, satis spissa, extrinsecus tensa, interius nõ turgida: partes his subiectas, paruas, firmas: pedes anteriores summopere molles, angustos, rectos; posteriores firmos, latos; omnes nihil, quod asperum sit, curantes: crura posteriora priorib. longe maiora, non nihil extrorsum incuruata: pilos breues, ac leues. Quapropter fieri non potest, quin quod ex huiusmodi partib. compositum est, firmum sit, molle, vehementer leue: cuius quidem leuitatis agilis indicium est; quod quum etiam remissius aliquo pergit, saltare solet (gradientem nec vidit quisquam, nec videbit) adeo quidem, ut ultra extraq; priores pedes collocet posteriores, itaq; currat. Manifesto patet hoc in necessitate. Caudam habet ad cursum minus commodam. Non enim propter breuitatem ad dirigendũ corpus idonea est, sed hoc vtraq; facit aure. Quæq; in eo est, ut capiatur a canibus, alteram aurem demittit, &

*Omnia
membra le-
poris ad ce-
leritatem esse
tõparata.*

detorquet obliquam; & vira tandẽ parte læditur, in hæc in- nitens; hoc modo celeriter sese flectit, exiguo temporis spa- tio longe canib. irruentib. post se relictis. Adeo lepidum ve- ro animal est, ut nemo sit; qui, si eum videat, dũ vestigatur, dum inuenitur, dum cursu peritur, dum capitur; cuiusvis rei tæræ non obliuiscatur. At inter venandum in locis cultis, a fructibus venaror quorumuis anni temporũ abstineat, la- rices & flumina relinquat intacta. Nam ut ea tangere fœdũ ac improbum est; ita legẽ venatoriã violat, qui hoc faciunt. Quod si nulla se fera obtulerit, ad venationẽ pertinentia re- figenda sunt omnia. Canum ornatus sunt collaria, lora, cin- ctus. Collaria quidẽ mollia sint, & lata, ne pilos canum ad- terant. Lora pro manib. ansas habeant, præterea nihil. Nec enim recte canes retinent ac seruant, qui collaria de loris cõficiunt. Cinctus habeat lora latiora, ne canum illa terat. Muniti sint etiam infutis aculeis, ut genus suum conseruet. Venatum canes non educuntor, si cibos; qui offeruntur, nõ subenter accipiant, quod in eis minus comoda: valerdinis indicium est; nec si flatus ventri magnus sit. Is enim dissipat vestigia; nec canes tũc odorari, nec lagenæ retiave stare pos- sunt. Quod si horum neutrum impediatur, ad tertium quẽq; diem educuntor. Nec vulpes persequi adfuescant canes. id enim eos maxime corrumpit, ut quum oportet, numquam præsto sint. In educendo mutanda loca venationum, ut & ca- nes venandi & venator ipse regionis peritus euadat. Excun- dum est autẽ diluculo, ne vestigatio frustra fiat. Quippe qui venatũ ferius educeunt, canes inuentione leporis, se ipsos fru- ctus perceptione fraudat. Etenim vestigij natura, quũ sub- tilis sit, quouis anni tẽpore diu nõ durat. Veste custos retia- rius minime pöderosa indutus, venatũ exeat. Retia collocet ad vias nemorum asperas, decliues, laxas, caliginosas; ad ri- uos, conualles; aquas perennes. Ad hæc enim loca præcipue lepus se fuga cõfert. Infinitum aliquid; alta dicere, quacum- que huc pertinẽt. Aditus, trãsitus, manifesti, subtiles, verius diluculum, non ante lucem faciundi: ne si retia prope feras inquirendas tendantur, audiẽs strepitum ferarum: eant. Siti magnum interfit spatium, minus ante lucẽ aliquis ire probi- beatur, ut loca retribus tendẽdis expurger. Ne quid autem eis obister, surculæ infigẽdæ sunt supinæ; ut plagæ magis tæræ sint, quam adducantur. Summis surculis totidẽ laqueos in-

dat, pariq; modo fulciat, ad tollens in medio concauitatem
 plagæ. Ad marginem plage lapidem oblongum magnum-
 que adnectat, ne rete, quum leporem tenuerit, in contrariâ
 partem tendat. Longa vero & alta indagine cingat, ne for-
 te lepus transiliat. In ipsis inuestigationibus nulla interpo-
 nenda mora. Quippe venatoris est, & industrij quidem,
 celeriter omnino ferâ capere. Retia maiora in planitie ten-
 dat, casses autem in vias coniciat, & opportunis extra ipsos
 tramites locis, cassium margines ad humum religans, lim-
 bos summos contrahens, inter oras rete sustollentes furcu-
 las figens; funiculos summis furculis tenfiles imponat, &
 interualla rerium, quibus euadere fera possit, obstruat. De-
 niq; circumiens vndiq; obseruet. Si vel indago, vel retê in-
 clinauerit, erigat. Leporem vero, dum ad lagenas agitur,
 antrorsum recta currere sinat, ipse cum clamore post eum
 currat; atq; vbi iam in casses inciderit, canum iram, non eos
 attingendo, sed verbis mitigando compescat: & venatori
 clamore significet, vel captum esse, vel hac illacue transeur-
 risse, vel non ab te visum, vel iam conspici. Venator autem
 neglecto leuiq; vestitu amictus, itidemq; calceatus, venatû
 exeat, manu clauam gestans, eum que rerium custos sequa-
 tur. Ad venandû vero taciti accedant, ne lepus, si forte alicu-
 bi sit in proximo, vocem audiens loco se moueat. Canibus
 ad siluam, seorsum singulis, ita religatis, vt facile solui pos-
 sint; casses & retia maiora, ceu dictum, erigunt. Inde rerium
 custos excubiam agat, venator ipse canibus secum sumptis
 ad prædam in casses adducendam abeat. Votis hinc A pollin-
 ni & Dianæ; quæ ruri colitur, de impertiendis primitiis præ-
 da nuncupatis, canem vnum soluat, quæ vestigiâ di peritissi-
 ma sit, idq; si tempus sit hibernum, ipso cum solis ortu; si æ-
 stas, ante diem; alijs anni temporibus, quodâ inter hæc tẽp-
 ore medio. Postquam canis ista rectum feræ vestigium ex
 alijs variatis & implicitis eruêrit, alterâ quoq; soluat. Dum
 98; vero vestigij finis ab his quæritur, interiecto tempore non
 magno, singulatim & alias dimittat, ipseq; sequatur, nõ vr-
 gens tamẽ, ac vnâquâq; nominatim adpelleret; nec id quidẽ
 sæpius, ne ante tempus iritentur. Hæc vero præ gaudio & a-
 nimi ardore procedit, vestigia cuiusmodi sunt, dupla, tri-
 pla, euoluêtes, hac illac, prouêrês ad eadẽ, per eadẽ variata
 in orbẽ acta, recta, curua, dẽsa, rara, nota, ignota; prætercur-
 rente

rentes se inuicẽ, caudâs celerius quatientes, aures inclitiantes,
 oculis coruscantes. Vbi vero prope leporem erit, hoc ipsum
 venatori significabit, vna cû caudis corpora tota co-
 curientes, bellico more irruentes, certatim procurrêtes, stu-
 dio se concurrentes, cito se coniungentes, vicissim a se disce-
 dentes, ac rursus irruentes. Tamẽ ad leporis cubile perueni-
 ent, & in ipsum incurrent. Ille repente subsiliens, canû in
 se latratû & clamorẽ fugiẽdo conuertet. Ipsi vero inter per-
 sequendû clament, Io canes, Io se gnes, certo canes, Recte o
 canes. Venator obuoluto manui, quocûq; circûdatur, cla-
 uaq; sumta, simul incitato cursu more canû feratur, & leporis
 quidẽ a tergo, nõ vt ei occurrat. Nã venatoris hoc imperi-
 rit. Lepus autẽ se subducens, & celeriter ex oculis se propi-
 ens, rursus ea plerûq; loca circuit, quib. in locis inuenieba-
 tur. Exclamet autẽ venator, In eû puer, In eû puer, Puer in-
 quam, Puer heus. Ille vero significet, captû sit, necne. Quod
 si primo cursu captus fuerit, reuocatis canib. aliû quæratur in-
 minus quã celerime potest canû more currat, nec desistat,
 sed studiose omnia peruadat. Quod si rursus persequentes
 leporẽ canes occurrerint, exclamet: Recte, recte, o canes,
 sequimini canes. Si canes eû lōge anteuertent, ac iã citato
 canû more cursu ad eas peruenire nequeat, sed ab ipso cursu
 aberrauerit, aut eas in propinquo vagantes, aut adlatrâtes,
 aut vestigijs inherentes videre non possit: in transeursu, ad
 quemcumq; propius venerit, exclamãs interroget: Heu tu,
 vidistine canes? Vbi iã cognouerit, si vero, si in vestigio fue-
 rint, accedens hortetur, toties cuiusq; canis nomen vicissim
 efferês, quoties poterit; & vocis intentionẽ formet in sonû
 acutû, grauẽ, paruum, magnum. Præter alias vero incitatio-
 nes, si cursu lepores in monte petâtur, sic etiã hortetur: Bel-
 le canes, belle o canes: Sin autem vestigijs non in hæreat, sed
 excesserint, tunc eas reuocet in hunc modum: Retrosu- 986
 sum, retrorsum, o canes. Sed postquam vestigijs adstiterint,
 circumducatur eas; orbes multos crebrosque faciens: & vbi-
 cumq; obscura ipsis vestigia fuerint, signum sibi statuat, ip-
 sam indagine: hinc eas & exhortando & blandiẽdo colligat,
 donec manifesto vestigia cognouerint. Illæ vero, simul
 ac clara erunt vestigia, semet in ea coniciẽtes, ad silietes,
 confociantes, suspicantes, notantes, fines sibi notos statuẽ-
 tes, cito leporẽ cursu insequerur. Sed dum illæ sic per ipsum

vestigium frequenter huc illucq; profiliunt, venator se res-
primens, cum canib. minime currat; ne contentione quadā
vestigia prætereant. At quum iuxta leporem erunt, idque
venatori clare ostendunt: obseruet, ne metu canum loco se
mouens, antèius proueat. Illi vero cum candidis hinc inde se
iactantes, in se ipsas ruentes, saltu se ad tollentes sæpius, ad-
laurantes, capita supra modū erigentes, venatorē inspectan-
tes, hæc vera iam esse vestigia per se ipsas agnoscetes; ita
denum lepore excitabunt, & cum latratu inuadent. Quod
si lepus in casses inciderit, aut exterius, aut interius euaserit,
ad vnum quodq; horum custos retium clamorem tollat; &
si captus fuerit, alius inquiratur; sin minus, iisdē vt ante con-
citantionib. vtendo, persequendus erit. Sed vbi iam ferū diei
fuerit, canib. propemodū insequendo defatigatis; tum vero
leporem venator & ipsum cursu defessum inquirat, nihil eo-
rum relinquēs in excussum, quæ terra producit, aut supra se
continet; sed crebro se huc, illuc conuertat, ne prætereatur.
Prociūbit enim paullo momento lepus, nec surgit præ lassit-
tudine ac metu. Secum autē ducat in eum canes, & incitans
has, & verbis animos addēs, si qua hominis est studiosa, plu-
ribus: si contumax, paucis: si has intermedia, mediocriter:
donec lepore vel vestigio persequēs interfecerit, vel in retia
cōpulerit. Post hæc cautē lagenis retibusq; sublati, canes
uocet, & a venatione discedat; alicubi subsistens, si meridies
æstiuus sit, ne canū in itinere pedes vrantur. Hyeme suble-
uatas laboribus, ad foeturā admittat: vt quietē nancietæ, ver-
no tempore subolē generosam producant. Nā hoc anni tē-
pus ad canū incrementa maxime conuenit. Sunt autē dies
987
* Consule
Æ. P. com-
ment. 519.

quatuordecim, * quib. hac necessitate vrgēt. Ad egregios
vero canes, dum otio & quiete fruuntur, eas admittat; vt ce-
lerius concipiant. Vbi iā vterum gestant, ad si due venatū eas
non educat, sed aliquo interposito spatio; ne studio laboris
sibi perniciem adferant. Vterum gestant diebus sexaginta.
Catulos, quum nati fuerint, sub ea relinquat, quæ partū edi-
dit; nec alteri cani subiiciat. Nā alienæ curationes ad incre-
menta parum conferunt. Matrum vero & lac, & halitus bo-
nus est, & complexus grari. Quum iam oberrant catuli læ-
eis ad annū vsq; præbeatur, cū illis escis, quibus omnem æ-
tatem viciturati sunt, ac præterea nihil. Graues enim reple-
tiones catulorum crura distorquent, morbos corporib. in
gene-

generant, interiora minus proba reddunt. Breuia vero no-
mina eis indātur, vt euocari facile possint. Et esse huiusmodi
debent: Psyche, Thymus, Porpax, Styrax, Lonche, Lochos,
Phura, Phylax, Taxis, Xiphō, Phonex, Phlegō, Alee; Teu-
chon, Hyleus, Medas, Porthon, Sperchon, Orge, Bremon,
Hybris, Thallon, Rhome, Antheus, * Hebe, Getheus, Cha-
ra, Leuson, Augo, Polys, Bia, Stichon, Spude, Bryas, OEnas,
Sterros, Crauge, Cænon, Tyrbas, Sthenon, Æther, Actis,
Æchme, Noes, Gnome, Stibō, Horme. Ad venationem ve-
ro catulos educat, fœminas mensium octo; mares, decem.
Ad vestigia cubilium eos non soluat, sed laxatos lōgis reti-
nens loris, canes vestigantes subsequatur, & catulos per ve-
stigia currere sinat. Vbi iā lepus reperitur, siquidē catulorū
species ad cursum egregie comparata sit, non statim eos di-
mittat: sed vbi cursu lep⁹ aliquod spatium anticipauerit, vt
iam non amplius eum intueatur, ibi tū catuli laxandi erunt.
Nam si specie præditos egregia, & ad cursum animosos, cō-
minus soluat; intruentes hi lepore, præ cōtentione rumpun-
tur, quū necdum habeant corporā solide cōpacta. Quapro-
pter hoc venatori cauendū. Sin species turpis ad cursum par-
rū idoneas arguat, nihil impedit, quo minus abeant. Non
enim malū hoc illis accidet, quum ab initio parum spei sit;
futurum, vt leporem capiant. Vestigia vero quæ cursu lepus
impressit, catulos insequi sinat, donec eum inuenerint. Vbi
lepus ab eis capitur, dilcerendum iisdem tradat. Quum ad
retia manere nolunt, sed palantes hinc inde disperguntur;
reuocet eos, donec ad currentes inuenire lepore adulescant:
ne semper eum absque ordine quærentes, tam dem canum
a societate se remoueat, quod in eis documentum nō pro-
batur. Itaq; dum iuvenes sunt, ad casses eis escas obiciat,
vbi quid inuenerint: vt si propter imperitiā in venatu aber-
rauerint, ad escas redeuntes non amittantur. Hoc vero non
amplius faciendū, quum infestis erunt in ferā animis, & hæc
magis adpetent, quā escas. Plerumq; vero canib. ipse vena-
tor cibos obiciet. Nā* quum eis non indigent, pascētē nō
agnoscunt: at quum auidē cibū adpetentes, accipiunt; dili-
gunt eum, qui offert. Lepores inuestigandi sunt, quum nix
ita ceciderit, vt terrā operiat. Quippe si niui loca quædā hye-
me nigricātia sint interiecta, difficilis erit inuestigatio lep⁹.
Quum ningit flante borea, vestigia diu manifesta existant:

* Hebe

988

* Consul

F. P. com-

ment. pag.

521.

Non enim cito liquefcunt. Sin & auster fpiret ac folis splendor accedat; pauxillum durant, cito diffluentia. Quum vero nix continuo cadit, veftigatione nulla vtendum. Nix enim veftigia regit. Nec item lufcipienda, quum magni vectorum flatus funt. Quippe niuem congerens ventus, veftigia delet, vt confpici nequeant. Quapropter ad huiufmodi venationem cum canibus exeundum non eft, quandoquidem nix & canum nares adurit, & pedes, & leporis odorem gelu nimio cogit euanefcere: fed fumtis retib. venator, alio fibi adiuncto, cultis a locis ad montes tranfeat, & quum veftigia deprehenderit, fecundum ea progrediatur. Si varia funt, ex iisdem in eadem rediēs, multis ambagib. circumeat, & exitum eorum quærat. Non parum vero lepus oberat, dubius vbi procumbat. Simul in ipfo incefſu, quodã vi adfuevit artificio, quod hinc peti perfequendo ſoleat. Vbi veftigium adparuerit, antrorfum progrediatur. Deducetur autē ad locum vel opacum, vel abruptū; quod venti niuem trans eiufmodi loca ferant. Itaq; leporinis cubilib. illic idonea loca multa reliquuntur, quæ quidē lepus ipſe quæritat. Quū vero veftigia venatorē ad huiufmodi loca ducent, non accedat propius, ne lepus ſe loco moueat; fed per ambages circumeat. Nā ſpes eſt, illic eſſe leporem: ſtatimq; parebit hoc, quum inde veftigia nullū in alium ſe locū vterius porrigent. Vbi conſtiterit, leporē illic eſſe; relinquat eum ibidē, veluti manſurū; & alium quærat ante, quam euaneſcant veftigia; tēporis apud animum rationem habens, vt ſi alios quoq; reperiat, reliquum diei leporibus indagine cingēdis ſufficiat. Quum ſatis temporis erit, retia ſingulis obtendat eodem modo, quo in locis nigricantibus; ita quidē, vt vbi-cumq; fuerit, includatur. Retib. autem iam erectis, accedēs leporem excitet. Quod ſi fuerit elapſus e retibus, per veftigia ſequatur: quonia ad alia lepus eiufmodi loca perueniet, niſi forte in ipſam niuem ſe depreſſerit. Itaque venator, vbi conſiderauerit, quo loco ſit retibus eum cinget. Si nō ſubſiſtat, curſu inſequetur. Nā ſine retib. etiam capietur. Quippe celeriter animum deſpouēt, tum ob niuis altitudinem, tum etiam propterea, quod quum inferius ei pedes hiriſſi ſint, magna niuis moles eis adhæreat. Hinnulis ceruiſq; venandis Indicæ canes adhibendæ ſunt. Nam eæ robuſtæ, magnæ, veloces ſunt, nec puſillanimes: & quum tales ſint,

Hinnulo-
rum venat-
io.

ad

ad labores quoque ſufficiunt. Ac tenerę quidem ætatis hinnulos verno tempore venetur. tunc enim naſcitur. Sed primum lucos ingreſſus, in quibus cerui plurimi ſunt, omnia contempletur; & ad locum, in quo fuerint, canum magiſter cum canibus & iaculis ante lucē veniens, canes a ſilua procul religet; ne, ſi ceruam viderint, latratus emittant; ipſe de ſpecula proſpiciat. Videbit autē ſimulacillum erit, ceruas illic ducētes hinnulos, vbi ſuū quælibet in cubili eſt collocatura. Poſtquā eos heic reclinarūt humi, & lactarunt, & hinc inde conſiderarunt, ne conſpiciantur a quoquā: ita deinde in locū aduerſum diſcedentes, ſuum ſingulæ cuſtodiūt. Hæc vbi viderit, canes ſoluat: ipſe ſumtis iaculis, ad primum hinnulum progreditor, ad animū reuocās, vbi loꝝorū in cubili reclinatum conſpexerit, ne forte aberrer. Nam pleraq; loca videntur adſpectui propius accedentis alia, quā cuiuſmodi de longinquo paruerant. Quum autē hunc viderit, accedat propius. Ille immotus manebit, humū verſus ſe deprimens, & ſe tolli ſinet, niſi ſit imbre madidus, & valde clamer. Id enim ſi fiat, non manebit. Nam humor ille, quē intra ſe cōtinet, præ frigore concreſcens, vt celeriter inde ſe proripiat, efficit. Capietur autē a canib. cum labore inſequentib. Captum cuſtodi retium tradat. Toilet ille clamorem, & ceruam partim conſpectis his, partim auditis, curſu tenentem inuadet, & eripiendi viam quæret. Interea vero canes incitet venator, & iaculis vtatur. Hunc vbi redegerit in poteſtatem, ad alios tendat; in quos eodem genere venationis vtetur. Et iuuenes quidem hinnuli, hoc modo capientur: at vero iam grandiuſculi, difficilius. Quippe cum matribus, aliſq; ceruis paſcuntur, & in eos medios ſe recipiunt, quoties ab inſequentibus curſu petuntur: interdum ante illos procurrunt, a tergo rarius eſſe ſolent. Ceruę autē, hos propugnandi ſtudio, canes proterunt & proculcāt. Itaq; captu difficiles ſunt, niſi quis ſtatim irruerit, & ſeras a ſe inuicem ita diſſipauerit, vt ſolus hinnulorū aliquis per vim deſertus maneat. Eo vero currētē, canes a tergo curſu primo relinquūt. Nam & valde formidoloſum reddit abſentia ceruarū, & hinnulorū id ætatis celeritas alia nulla cū celeritate comparari poteſt. Secundo autē, tertiove curſu, cito capiūtur. Quippe corpora illorum, quū adhuc recētia ſunt ac tenera, laborē ſuſtine-
re nequeunt. Solent etiam collocari tendiculæ ceruis, in

De tendi-
culis, qui-

*hinc capit
quæ ceruæ.*

montibus, circa prata, riuos, ac flumina, saltus ac valles, ad viarum aditus atq; transitus, in agris, quocunque adierint. Tendiculas autem oportet e taxo cõtexas esse, delibratas, ne putrescant; & habere coronas plane orbiculares, clauis alternatim ferreis atq; ligneis in recte defixis ac innexis: inter quos maiores sint ferrei, vt pedi cedat lignei, & eundem ferrei premant. Laqueus autem funiculi coronæ imponendi, cum ipso funiculo, nexus e sparto sit. Quippe putredini hoc minime obnoxium est. Ipse laqueus & funiculus firmi sint. Lignum, quod funiculo adligabitur, quernum, aut ilignum esto; longitudine triū spithamarū, crassitudine vnus palmi, corticemq; suum adhuc habeat. Tendiculas vero collocet aperta serobe ad quinque palmos in orbem, superne coronis tendicularum æqualem, inferius subinde angustiorē, similiter funiculo & ligno serobem aperiat, quanta demittendo vtriq; conueniat. Hæc vbi fecerit, in fundum serobis inferius tendiculā æquabili situ imponat; laqueum vero funiculi circumponat coronæ. Et quum funiculū atq; lignū suo vtrūq; loco demiserit, aculeatas attractylidis spinas imponat coronæ, non nimium tendentes extrinsecus, & super eas folia minuta spargat, quæ tunc anni tēpus habebit. Postea vero terra eis superinniciatur primum e superficie serobium egesta, & super eam solida terra procul inde sumpta, vt ceruæ quāmaxime occultus sit locus: quodq; terræ supererit e serobibus, procul a tendicula deportetur. Etenim si mota recenter humi odorem ceruæ perceperit, quod facere statim solet, hæsitabunda restitat. Obseruet autem venator cum canibus ceruas, quæ in montibus degunt, matutino præsertim, nec minus etiam reliquo diei tempore; quæ cultis in locis, ante lucem. Quippe non tantum noctu capiuntur in montibus, sed etiam interdiu, propter solitudinem: in locis autem cultis, noctu; idq; propterea, quod homines admodum in erdiu ceruæ metuunt. Quum autem tendiculā euerfam repperit, solutis & incitatis canibus insequatur, qualignum tractum erit, & quonā id tendat, obseruet. Plerumq; vero non obscurū erit. Nam & lapides erūt loco moti, & ligni tracti, vestigia manifesta in aruis existabūt. Si per aspera oca feratur, delibrati ligni cortex saxis adhærebit, & hoc ipso signo facilior erit insecutio. Quod si fera pede capta fuerit anteriori, cito in potestate veniet. Nā lignū inter

currendum corpus totum & os percutit. Sin posteriore, lignū, quod ægre trahitur, vniuersum corpus impedit. Nonnumquā & in bifida quædam per siluā incidit dum ita trahitur; & nisi funiculū abruperit, illic deprehenditur. Quod si fera vel hoc modo, vel lassitudine victa, in potestate venerit, & mas sit; propius adiri non debet. Nam & cornib; ferit, & pedibus. Itaq; iaculis eminus vtendū. Capiuntur etiā sine tendiculis, quū quis ceruas a stare persequitur. Quippe cursū tā vehementer exanimantur, vt etiā stantes iaculis se cõficiendas exhibeant. Itidē vbi tenentur, tam in mare, quam alias aquas se coniciunt: nonnumquam deficiente spiritu, concidunt. At in aprum siluestrem canes comparet Indicas, Cretenses, Locrenses, Lacænas: castes, iacula, venabula, tendiculas. Ac primū quidem canes ex hoc genere oportet esse minime vulgares, vt ad pugnanđū cum fera paratæ sint, ac promptæ. Sagenas ex iisdē filis, quibus ad leporum venationem vtendū diximus, necti oportet: filis quinque & quadraginta, funibus tribus; & vnusquisq; funis quindecim filis cõstitet. Longitudo nodos habeat a summo fune decē, latitudo laqueorū sit cubiti minoris. Funiculi circuitores rectū crassitē habeat sesquialterā, & in fastigiis annulos laqueis superpositos, extremaq; horū per annulos exeant. Sufficiens vero quindecim. Iacula varia sint, quæ spicula habeat satis lata & acuta noua culæ instar, hastiliaq; firma. Venabula vero primū habeant spicula quinū palmorū, & vbi spiculum hastili adnectitur, illic in medio dentalia vel aures sint æratæ, firmæ; ipsaq; hastilia cornea sint, crassitudine hastæ. Tendiculæq; quales ceruorū, sunt. Sed venationis comites ad sint. Quippe fera ista vix a multis etiā capitur. Quomodo autē singulis instrumētis hisce sit vtendū ad venationē, ostendam. Primū igitur, quū ad locū venerint, vbi aprū esse coniciunt ad ducere prædā venatu capiendā debent, vna de canib; Lacænis soluta: reliquas loris adstrictas tenentes, cum soluta circueant. Vbi vero canis hæc aprī vestigia deprehenderit, ducentē per ea comitando sequi debet. Sed & ipsi venatorib; argumēta multa prodent aprū, velut in mollib; locis, vestigia: in siluosis, ramorū fragmenta: vbi arbores fuerint, dentū ictus. Canis autē vt plurimū ad locum aliquem siluosum indagando perueniet, quod in eiusmodi locis fera plerumque recumbat. Nam hyeme calidiuscula sunt, æstate frigi-

*De apris
venatione.*

992

diuscula. Cum ad apri cubile peruenerit, latrat: ille uero plerumque surgere non solet. Sumat igitur canem, & eam cum aliis omnino procul a cubili religent, ac sagenas in aditus ad apri cubile tendentes iniiciant, & laqueos in erectos siluæ stipites bifidos imponant. Ipsius autem sagenæ sinum longum producentes, intrinsecus sustentacula faciant, suppositis utrimque ramis: quo per laqueos splendore lucis in illum sinum maxime tendat, ut accurrenti apro pars interior quam lucidissima sit. Funiculum circuitorem ab arbore firma religent, non ad spinam. Quippe nudis in locis spinæ non nihil adiuant. Supra singulas plagas etiam aditu difficilia loca ramis arborum obstruant, ut in ipsa retia cursu feratur, nec yquam desleat. Quum retia terenderint, ad canes redeant, omnesque soluant, & iaculis venabulisque sumtis procedant. Canes unus aliquis incitet, qui eius rei peritissimus sit. Reliqui ordine sequantur, magnis interuallis alius ab alio distantes, ut transitus feræ satis late pateat. Nam si retrocedens in confertos incidit, periculum est, ut faucientur. Etenim iram suam in eum effunderet, quem adoriretur. Canes autem, quum iam a cubili propius aberunt, impetum faciunt; ille perturbatus exsurget, & quæcumque canis ad os eius cum impetu feretur, eam in altum iactabit: simul currens, in plagas incidet. Sin minus, omnino cursu persequendus erit. Quod si decliuus fuerit locus, in quo reti caprus detinetur, statim exsurget: si planus, mox intentus in seipsum stabit. Tum uero inqumbent canes, & ipsi uenatores ab eo sibi cauentes tela coniciunt, & lapides in eum torquebunt, a tergo circumstantes, & longo quidam ex interuallo; donec seipsum propellens, circumcurrentem plagæ funiculum intederit. Tunc aliquis eorum, qui adsunt, peritissimus & in primis apro capiendo idoneus, in eum progressus, a fronte venabulo feriat. Quod si petitus ictusque telis ac lapidibus, funiculum illum circuitorem intendere noluerit, sed in accedentem conuersus tendat, seipsum circūagens: tum scilicet, ita re comparata, necesse est uenatorem sumto venabulo accedere, tenentem id anterius manu sinistra, posterius altera. Nam telum sinistra dirigit, dextra impellit & urget. Anterius autem pes sinister manui cognomini iungatur, dexter dextræ. Accedens uero, venabulum obiciat, cruribus non multo plus diuertatis, quam in lucta fieri solet, ac toto latere leuo ad manum læuam

læuam conuerso. Deinde feræ frontem & oculos inspicit, capitis in ea motum obseruans. Venabulum infligens caueat, ne ictu declinatione capitis euitato, venabulum ei de manibus excutiat. Quippe sequi solet aper excussionis impetum. Id autem si cui contigerit, pronus in os cadat oportet, & subiecte sibi materiei adhareat. Nam si fera in aliquo ita comparatum irruerit, subiicere corpori dentes simos, cuiusprehendendi causa, nequit: sin erectus sit, necesse est eum fauciari. Subleuare quidem altius eum nititur, uerum id si nequeat, hinc inde in censum proculcat. In hoc uero discrimine constitutus unam dumtaxat hanc uiam liberationis habet, ut uenationis sociorum quispiam cum uenabulo accedens, uelut hoc immissurus, aprum irriter. Non emittendum id tamen, ne lapsus feriat. Hoc aper ubi conspexerit, omissio illo, quem sub se premit, in prouocantem præ ira & furore conuertetur. Tunc ille celeriter exsiliat, memor interim ut cum uenabulo surgat. Nam alia ratione saluti honeste non consulit, nisi fera superata. Rursus ergo uenabulum eodem modo, quo prius, infligat; ac ferrum intra scapulas, ubi uulneratus est, admoueat; & obnoxius acriter uenabulo incumbat. Ille præ animi ardore progreditur, & nisi aures spiculi prohiberent, per hastile se propellens ad eum penetraret, qui uenabulum tenet. Adeo autem magna uis eius est, ut ipsi etiam insint ea, quæ nemo putaret, quippe recenter occisi dentes adeo feruent, ut eis impositi pilis, in se contrahantur. Uuenti uero, si quando prouocatus irriteretur, ignescunt. Nam alioquin aberrans in ictu a canum corpore, summos eorum pilos hinc inde non adureret. Ac mas quidem tot negotiis, atque etiam pluribus exhibitis, capitur. At sceminam, si ea incidit in retia, uenator accurrens feriat; non sine cautione tamen, ne impulsus cadat. quod si contigerit, proteratur necesse est, ac mordeatur. Non est igitur sponte cadendum. At si quis huc peruenerit inuirtus, ei non aliter surgendum est, quam qui sub masculo ceciderit. Exsurgens uero, uenabulo percutiat oportet, donec eam occiderit. Solent autem hoc etiam modo capi. Tenduntur eis plagæ ad exitus cõuallium in loca nemorosa, & edita montium aspera, ubi patent aditus ad lucos & paludes, & aquas alias. Is, cui datum est hoc negotij, retia uenabulo instructus seruat: alij canes adducunt, & aprissima quæque loca per-

quirunt. Vbi fera inuenta fuerit, insequendo petitur. Quod si in casses inciderit, rerum custos accedat, fumo venabulo; & cum fera sic agat, quemadmodum diximus: sin minus, cursu interceptus est. Capitur etiam, dum aestu medio premitur a canibus. Nam licet hæc fera viribus supra modum præstet, præ nimio tamen anhelitu exanimatur. Pereunt vero multæ in eiusmodi venatione canes, atque etiam venatores ipsi periclitantur. Quum autem persequendo exanimatæ admouere venabula coguntur, siue in aqua, seu in rupis recessu præruptæ fuerit, seu de loco siluis densò prodire noluerit, quandoquidem nec a reti, nec alia re quavis impediri se patitur, quominus in adpropinquantem irruat; ubi redacta huc fuerit, eundem in eam, & animi magnitudo, cuius causa cupiditati suæ cum labore satisfaciendum statuerunt, declaranda. Ut dum est venabulo, & gestu obiectuq; corporis, ut dictum est. Nā hoc modo si quid etiam aduerit contingat, non id propterea, quod recte agat venator, contigerit. Ponuntur vero ipsi tendiculae in iisdem locis, sicut & ceruis: & speculationes eadem sunt, & insequuntiones, & aditus, & usus venabuli. Quum fœtus eorum recens editi capiuntur, hoc ipsum grauius ferunt. Quippe non solent eos relinquere solos, dum adhuc recentes ac teneri sunt: & quum canes eos inuenerint, vel aliquid ipsi præferant, statim se abdund in silvas, & ambo sequuntur eos

995

* Vulgo Græcorum Cissus, hodie Tuganus, Turcis Zoga. Cōsule Pan-dele Turcicum noster, cap. 30. 93. * Derationibus capiendi feræ feræ.

illis acrius, quam pro seipsis pugnantes. At leones, pardi, lynces, pantheræ, ursi, & aliæ, quæcumque sunt eiusmodi feræ, partim peregrinis in locis capiuntur, circa Pangeum montem, & * Citum, qui supra Macedoniam est: partim in Olympo Mysia, & Pindo: aliæ in Nyssa supra Syriam, & iuxta montes alios, quotquot idonei sunt alendis huius generis belluis. * Capiuntur vero partim in montibus aconitico veneno, propter asperitatem regionum. Hoc autem venatoribus resbus iis miscentes, quibus quæque deleceatur fera, seferunt, cap. 30. 93. Partim etiam illæ, quæ nocturne in plana descendunt, equis & armis interclusæ & circumuentæ, nec sine venatorum discrimine, capiuntur. Sunt quibus & foueas amplas orbiculari forma conficiunt, profundam in medio relinquentes terree columanæ, cui sub noctem capram religatam imponunt, & vndiq;

vndiq; foueam materia siluestri circūsepunt & obstruunt ne circumspiciendi facultas sit, aditu ad ingrediendū nullò relicto. Illæ vocem noctu audientes, sepe circumcursant; & quum nusquam inueniunt aditum, transiliunt, & capiuntur. Hactenus de iis quæ in venatione faciūda sunt, dictum. Hæc autem labori ac studio dediti, magnam inde vtilitatem capient. Nam & corporibus valetudinē bonam conciliabunt, & visu audituq; meliorifuerunt, & serius senescunt. Ad disciplinam vero militarem potissimum eos venatio instituit. Primum, ubi gestantibus arma per difficiles vias eundem erit, animos haud despondent. Quippe labores sustinere propterea poterunt, quod iis ad feras capiendas aduersæ facti fuerint. Deinde poterunt etiam cubare duriter, & egregios se declarare custodes in eo, quod fuerit imperarum. In hostibus adeundis simul & progredi aduersus eos, & facere poterunt, quæ imperantur: idque propterea, quod eadem ratione feras etiam capere consueverint. In fronte collocati, quum labores tolerare norint, acies haud deserent. In hostium fuga propter consuetudinē & usum quibusuis in locis aduersarios recte pariter ac tuto persequetur. Si quid infeliciter exercitum successerit, in siluosis, præruptis, aliisque difficultibus locis tam seipsos, quam alios absque macula turpitudinis conseruare poterunt. Nā præbebit hoc eis ipse rei usus, ut plus aliis norint. Nonnulli quidem tales aliquando, magna sociorum turba in fugam coniecta, iam victores hostes, ob difficultates locorum in errore abreptos, suo ipsi robore atque audacia proeliū instaurando terga dare coegerunt. Semper enim illi, qui tum a corporibus, tum animis egregie comparati sunt, haud procul absunt ab eo, ut rem prospere gerant. Quum autem maiores quoque nostri cognouissent, hinc prosperos aduersus hostes successus suos manare: iuuentutis curam sibi suscipiendam censuerunt. Nā licet ab initio frugum inopia laborarent, non tamen venatoribus interdicedum venatione iudicauerunt; quum ij nihil eorum, quæ supra terram nascuntur, venari soleat. Præterea veterum intra multa stadia [propter urbem] pernoscari, ne huius artis periti homines suis ipsos prædis ac venatione fraudarent. Videbant enim hanc unam voluptatem iunioribus vtilitates adferre plurimas; quum & prudentes eos reddat, & iustos, quod in veritate instituuntur. Item res bellicas per hæc sibi cedere feliciter intelligebant. Eadem

Venationum usus ad res bellicas.

996

voluptas a ceteris quoque præclaris & honestis rebus, quibus se dare velint, minime iuuenes arcet; quod aliarum voluptates improbare faciunt, quæ descendæ non sunt. Ex his igitur & boni milites, & imperatores boni euadunt. Quorum enim labores ex animis & corporibus turpitudinem ac insipientiam expellunt, & studium virtutis excitant, ij præstantissimi sunt: quippe qui nec iniurias patriæ, nec regionis & agri vastationem sint neglecturi. Dicunt vero nonnulli, non esse studio venationis indulgendum, ne res familiaris negligatur: quem non norint, eos omnino patres familias adtentiores esse, qui de republica & amicis bene mererentur. Quod si studiosi venationis ita se comparant, ut patriæ maximis in rebus viles sint: nec priuata certe negligent. Nam vniuscuiusque fortunæ sic cum republica coniunctæ sunt, ut cum ea pariter & incolumes sint, & euertantur. Itaque viri tales simul & suam, & aliorum rem priuatam conseruant. Multi tamen ex illis, qui hæc dicunt, per inuidiam imprudentes, sua ipsorum ignauia perire malunt, quam aliorum virtute seruari. Nam multæ voluptates ac prauæ sunt, quibus seruientes, ut peiora dicant aut faciant, inducuntur. Hinc vana & incôsiderata oratione sibi odia pariunt, improbis vero factis morbos, damna, necesse, non sibi solum, sed etiam liberis & amicis arcessunt; omni vitiorum sensu destituti, 997 sed eodem ad voluptates ceteris acriore præditi; quorum opera quis vti ad reipublicæ salutem velit? At his a vitis nemo non abstinebit, qui excitatus illorum studio fuerit, quæ ipse præcipio. Nam honesta institutio docet parere legibus, deque iis & loqui, & audire, quæ iusta sunt. Quapropter ij, qui sic se gerunt, ut semper aliquem obire laborem, & doceri velint, studia quidem illi & exercitationes sibi laboriosas sectantur, sed ciuitatibus suis salutare: qui vero laboris vitandi causa doceri nolunt, sed vitam potius in voluptatibus immodicis exigendam statuunt, ingenii præditi sunt improbilissimis. Quippe nec legibus, nec admonitionibus rectis obtemperant. Dum enim laborem fugiunt, qualis esse vir fortis & egregius debeat, non inueniunt. Itaque nec religiosi esse possunt, nec sapientes: quumque se gerat, ut rectæ institutionis expertes, bene institutos plerumque reprehendunt. Neque ergo quidquam in statu per hos esse profpero, quum his meliorum opera mortalibus omnia com-

moda

moda concilientur. Ideoque sequitur, eos esse meliores, qui labores suscipere non reculant. Exemplo id demonstratum insigni. Nam veteres illi apud Chironem, quorum mentionem feci, facti a venationibus ætate prima initio, multas & egregias artes didicerunt: ex quibus magnam virtutis fructum consequuti sunt, propter quam nunc quoque sunt in admiratione. Atque hanc quidem ab omnibus amari, manifestum est: sed quia labore comparatur, multi quasi resiliunt. Etenim adipiscendi eam spes dubia est, in adipiscendo labores manifesti sunt. Quod si virtutis quasi corpus quoddam conspici posset, minus eam mortales fortasse negligenter: quando perinde scirent ab ea se cerni, atque ipsa eorum oculis esset exposita. Quilibet enim, quum ab amaro conspiciatur, seipso melior existit: & a dictis ac factis turpibus & improbis abstinet, ne ab illo talia conspiciantur. Quum autem a virtute se non putent adspici, multa palam & improba & foeda perpetrât; idque propterea, quod ne ipsi quidem eam cernant. Illa vero, quum immortalis sit, ubique adest: & recte se in eam gerentes, honore adficit; improbos infamia notat. Itaque si conspici se ab ea scirent, ad labores & disciplinas accederent, quibus capitur, licet ægre; suamque in potestatem illam redigerent. Mirum hoc vero mihi de illis hominibus videtur, qui sapientie professores adpellantur, quod eorum plerique se iuuenibus ad virtutem duces esse dicant, quum potius eis ad contraria se duces præbeant. Quippe neminem adhuc vidimus, quem illi modo sapientie professores egregium virum effecerint; neque scripta proferunt, quibus homines effici meliores possint: sed multa de rebus vanis ab eis perscripta sunt, ex quibus voluptates quidem inanes inueniunt, ac fructum virtutis nullum percipit. Eadem & remorantur ac detinent illos, qui frustra doctrinam ex eis aliquam sibi pollicentur; & ab aliis vtilibus auocant, illorumque loco vitiosa tradunt. Quamobrem eos ob illa, quæ grauiora sunt, grauius reprehendo: in scriptis vero, quod verba quidem exquisita sunt, rectæ vero sententiæ, quibus iuniores ad virtutem instituere, nusquam adpareant. E- 998 quidem licet rerum imperitus, scio* tamen optimum esse, * Cōsul. R. ab ipsa natura id, quod bonum est, doceri: proximum, ab iis P. cōment. potius, qui vere boni alicuius scientiam nacti sunt, quam pag. 134. ab aliis, qui fallendi artificium tenent. Itaque verbis forsitan

non eleganter vtor, quod hæc non adfecto; sed ea, quibus ad virtutem præclare institutus opus est, a me recte cogita proferre cupio. Nam verba quidem vt parum ad institutionem conferunt, ita sententiæ sunt vtilis, si doctrinam egregiam contineant. Vituperant autem & alij plerique professores istos sapientiæ sæculi nostri, non sapientiæ studiosos; quod in verbis, non animorum sensibus, sapientiæ suæ acumen ostendent. Nec me laet, quod præstaret, hæc a me scripta non esse. Nam facile ipsis erit, aliquid cito, licet non recte reprehedere. Scripta tamē ita sunt, vt recte se habeant; nec ostentatores sapientiæ, sed reable sapientes ac bonos efficiant. Neque enim hæc videri malo, quam esse vtilia; vt numquam refutari possint. At illi sapientiæ professores ad fallendum & proferunt, & scribunt sua, lucri sui causa, nec quidquam vlli hominum profunt. Quippe nullus eorum nec fuit, nec est sapiens; sed vnicuique sufficit habere nomē professoris sapientiæ, quod apud recte sentientes ignominiosum est. Quapropter horum sapientiæ professorum præcepta cauenda moneo, sapientiæ vero studiosorum inuenta cogitataque nequaquam reiicienda. Nam vt illi sapientiæ professores aucupantur eos, qui diuites sunt, & iuuenes: ita communes sunt & amici omnibus, hi sapientiæ studiosi. Fortunas hominum iidem vt in præio non habent, ita nec ignominiosas ducunt. Non illos item moneo tibi æmulandos, qui ad captandas condiciones meliores temere feruntur, siue priuatis in rebus, seu publicis: & hac quidē in consideratione, quod optimi viri noti sint ex studiis rerum bonarum, tamquam laboriosi; quum improbi turpiter in arumnas incidant, & flagitiosis rebus clari sint. Quippe quum & priuatis auferant bona sua, & rempublicam expilent, minus ad salutem communem vtilitatis adferant, quā homines imperiti; & habet corpora bello ineptissima, tædeque constituta, quum laboribus ferendis impares sint. At venatores & corpora & bona sua ciuibus bene comparata in medium exhibent. Et hi quidem feras inuadunt, illi amicos. Qui amicos adgrediuntur, apud omnes infames iunt: venatores, dum feras adoriuntur, laudem inueniunt. Nam si feras ceperint venatores, belluas hostiles vincunt; sin minus, laudantur tamen: primum, quia ciuitatis totius inimicos adgrediuntur; deinde, quod nec vllius hominis damno,

nec lucri cupiditate id faciant. Ex hoc ipso deniq; conatu ad pleraq; meliores & peritiores euadunt ea ratione, quam ostendemus. Quippe nisi laboribus, & cogitationum inuentis, & magna diligentia longe præstarent, prædas nullas caperent: quum hostes eorum pro vita dimicantes, & in suo ipsorum domicilio, magnum robur habeant. Itaq; venator frustra laboraret, nisi feras industria maiori, ac prudentia copiosa superaret. Ergo quotquot in ciuitate meliori esse supra ceteros cōditione volunt, amicos vincere contendunt: venatores autem, communes inimicos. Et hos quidem hæc exercitatio præstantiores facit aduersus alios hostes, illos multo deteriores: & sua vtriusq; venatio, his cum prudentia, illis cum turpi audacia coniuncta. Malitiam & quæstum hi contemnere possunt, illi non possunt: vocem hi bona profertentem emittunt, illi turpem. Aduersus ipsum numen nihil illos ab impietate deterret, at hi religiosissimi sunt. Perhibetur enim antiquo mortalium sermone, deos etiā hoc opere tum faciundo, tum spectando voluptatem percipere. Quo fit, vt iuuenes hæc ad animos reuocantes, quæ ipse moneo, si ea faciant, religiosi sint & pij, quum hæc ab aliquo numine spectari arbitrentur: iidemque in parentes, in patriam vniuersam, in vnum quemq; ciuium, in amicos egregie se gerent. Neq; viri dumtaxat, quotquot venationū suere studiosi, laudem præclaram adepti sunt; sed etiam feminae, quibus hæc Diana largita est, vt Atalanta, Procris, & si qua præter has alia fuit.

EX XENOPHONTIS AD

1000

ÆSCHINEM EPISTOLA.

POSTEAM me cōuenisset Hermogenes, quum alia quædam narrauit, tum me de te interrogante, quodnam philosophiæ studium sequereris: idem, respōdit, quod Socrætes. Ego vero, etiam quum Athenis ageres, propter hunc animum te admiratus sum. Quemadmodum igitur admirari te cepi, sic nunc quoque præ quouis alio philosophiæ studioso animi tui constantiam demiror. Maximum enim, vt mihi videtur, argumentum est virtutis tuæ: quod is vir te cœperit, si modo vitam Socratis mortalem aliquis dicendam putat. Ceterum numina supra nos esse,

cuius constat. Satis quidem est, ea maiorem ob potestatem venerari. Quales autem & qui sint dii, nec inueniri facile potest, nec inquiri fas est. Quippe seruatorum etiam non interest, scire naturam aut facta dominorum suorum; ut quibus nihil præterea conueniat, quam inseruire. Quodq; maximum est, quanto maiorem admirationem merentur, qui res humanas tractant: tanto plus hoc iis adfert oneris ac molestiæ, qui gloriam de multis intempestiuus ac vanis rebus adfectant. Nam quando audiuit quisquam, o Aſchines, Socratem de rebus cælestibus differentem, vel adlineas ac figuras emendandæ vitæ gratia discendas hortantem? Musicam enim scimus ipsum intellexisse non vitra iudicium aurium. Quin semper aliquid egregij suis dicere non desinebat, quid esset fortitudo, quid iustitia, quid virtutes ceteræ. Vocabat autem hæc bona humana, cetera vero vel homines ad se qui non posse, vel fabulis esse cognata dicebat, qualia superciliosi sapientiæ professores ridicula commemorarent. Neque vero verbis hæc ita tradebat, ut factis eadem non præstaret. Verum ad te illa non ignorantem perferri, quæ a Socrate gesta sunt, quamquam ingratum futurum non sit; tamen & prolixum fuerit, & alibi nobis est præstitum. Desinant igitur conuicti, vel ad id accedant, quod probabile est, quibus Socrates non placuit, quum ei viuo sapientiæ testimonium Deus exhibuerit, inspectores vero eius poenitentia suæ purgationem non inuenierint. Illi * vero egregij viri, Ægypti & prodigiosæ Pythagoræ sapientiæ amore capti sunt, quorum superuacuum & inconstans erga Socratem studium * tyrannidis amor redarguit, & Sicula ventris immoderati mensa frugalitatis victus anteposita.

EX EPISTOLA XENOPHONTIS AD CRITONEM.

SCIAS frequenter ad nos dixisse Socratem, quod illi, qui liberis suis de multis facultatibus prospiciunt, ut autem boni ac egregij euadant, negligunt; simile quid agant equos alentibus, qui bellicos ad vsus eos non instrunt, & multum pabuli exhibent. Sic enim equos habituri sunt

* Lectio marginis.

* Hæc in Platone dicuntur. * Næ Plato ad Dionysium tyrannum in Siciliam profectus fuit.

sunt pinguiores, sed eorum quæ præstare oportebat, imperitos. Nam equi virtutem ac laudem non in corpulentiâ, sed audacia peritiaque bellici vsus, sitam esse. Eodem modo & illos peccare, qui filiis multos agros comparant, ipsosmet vero negligunt. Nam prædia magni pretij æstimationem habebunt, ipsi viles erunt: quum oporteat e contrario custodientem re possessa longe maioris esse dignitatis ac pretij. Quamobrem si quis filium suum magni pretij hominẽ effecerit, quamuis paucas opes ei relinquat, multa tamen largitus est. Animus enim facit, ut res vel multa, vel pauca adpareant. quippe animo bono, quidquid possidet, moderatum est: rudi autem & recte non instituto, exiguum. Tu vero non plura, quam necessitas postulat, das filiis tuis; quæ sane recta institutione vtentes, ut necessaria, sic satis esse sibi copiosa existimant: impericis vero præsentem quidem corporis molestiam remittunt, at futuri tẽporis expectationem metu plenam imminuunt.

EX EPISTOLA XENOPHONTIS AD SOTIRAM.

Mihi vero mors ipsa nec turpe quiddam, nec honestum esse videtur: sed tantum esse vitæ terminus, non idem omnium, inæqualitatem annorum ferens ex dissimilitudine ipsius ortus, & pro ratione roboris aut infirmitatis: occasionem vero nõnumquam turpem, interdum pulchram ac decoram, homini mortem adtrahere.

Ex eadem Epistola.

1002

Ne quidem mortis causa tantum luctum excogitare conuenit, quum scias, initium vitæ mortalium existimati debere natiuitatem; finem vero, mortem. Est autem mortis * Is Xenotus, quod cuius etiam in uiro contingit: præclare vero mortuum esse, hominis voluntarij, & ut conuenit, instituti, filij. ce- opus est. Beatus est igitur * Gryllus, & quicumque non longissimam, sed cum virtute coniunctam vitam eligit: etsi bre- uie tempus ætatis Deus ei concesserit.

AAa

tintam.

EX EPISTOLA XENOPHON-

TIS AD LAMPROCLEM, QUAM
alij Xenophani adscribunt.

PRIMUM Socratis admirabilem doctrinam adprobare debes, qui diuitias ex usu mori iubebat. Non enim immensas possessiones, diuitias vocabat; sed tantum, quantum requiritur ad usum decentem. Monebat autem, ne in his iudicio falleremur. Illos enim, quos diximus, reuera diuites; reliquos, pauperes adpellabat: & incurabili paupertate laborare dicebat, quod animi esset imbecillitas, non possessionis.

ADPEN

ADPENDIX NOVA

LEVNCLAVIANÆ XENOPHONTIS OPERVM
editionis postremæ.

LEVNCLAVII
CHRONOLOGIA BREVIS,
AD DECLARANDAS XENOPHONTIS HISTORIAS, & EIUSDEM
VITAM.

CYRVS Cambyses, Perfarum rege, natus 1003 fuit.

Assyriorum regem Cyrus in Assyria bis proelio superauit. Libro de institut. Cyri III & IIII.

Cum eodē, Croeso copias aduersas ductente, tertium proelio congressus ad Thymbrium sive Thymbrium, iuxta Ciliciam, victoria potitus est. Libro de instit. Cyri V I.

Croesum & Sardes cepit, vna cum Lydia, Cariam, & Phrygiā, & Græcos Asiæ incolentes, & Capadocas, & Arabes in potestatem redegit.

Babylonem obsessam cepit, Assyriorum rege, dum vrbs caperetur, in potestatem redacto, & interfecto. Eodem libro VII.

Cyrus Perfarum rex fuit annis XXV IIII.

Solus Asiæ totius imperium, post captam Babylonem, obtinuit annis V IIII.

Cambysem & Tanaoxarem, vel Tanaoxarcem, secundū
Cresiam, filios reliquit. De institutione Cyri libro VIII.

Cambyles filius Cyri, natu maior, regnavit annos VII.
Hyftafpi Cyrus, expeditionum socio, Gobryæ principis
Assyrij filiam uxorem dedit. Libro de instit. Cyri VIII.

Darius Hyftafpis filius, post Cambysem regno Persarum
potitus, regnavit annos XXXVI.

Xerxes Darij filius, regno præfuit annis XXXI.
Artaxerxes cognomine Longimanus, Xerxis filius, re-
gnavit annos XLIIII.

Anno XXXVII regni Artaxerxis Longimani habuit ini-
tium id bellum inter Athenienses & Lacedæmonios, quod
Peloponnesiacum dicitur, a Thucydide litteris proditum.

Anno primo belli huius, Ænesias Ephori officio Sparta
functus fuit, vñ scripsit Xenophon, quo munus ephori ge-
rente bellum cœpit. & Archidamus rex Lacedæmoniorum
irruptione cum copiis in Atticam facta, totam depopulatus
est. Thucydides libro historiae I.

Anno II Brasidas Ephori munus gessit.
Anno III belli, & regni Artaxerxis Longimani quadra-
gesimo, Isanor fuit ephorus, quo magistratum gerente, Ar-
chidamus expeditionem suscepit aduersus Platæam, & eam
obsedit.

Anno IIII, Solstratidas ephorus factus est, quo tempore
bellum de Lesbore gerebatur.

Anno V, quū Exarchus esset ephorus, dedita Lacedæmo-
niis Platæa, de fundamentis ad solum vsq; fuit euerfa. Thu-
cydides libro III.

Anno VI erat ephorus Agestistratus.
Anno VII, Angenida ephoro, rex Persarum Artaxerxes
Longimanus diem obiit, regni anno quadragesimo quarto.
Thucydides libro IIIII.

Anno VIII, munus ephori gerente Onomacle, regnare
cœpit Darius, cognomento Nothus, rex Persarum.

Anno IX, Zeuxippus ephorus.
Anno X, Pityas ephori munus gessit.
Anno XI, Plistolas ephorus.

Anno XII Clinomachus ephorus, quo magistratum ge-
rente, belli societas inter Athenienses & Argiuos inita fuit.

Anno XIII Ilarchus ephorus.

Anno

Anno XIII Leon ephorus factus est.

Anno XV Charidas ephorus.

Anno XVI Patesiadas ephorus.

Anno XVII Clisthene munus ephori administrare, clas-
sis Atheniensium in Siciliam missa fuit, ducibus Alcibiade,
Nicia, Lamacho, & horum collega Sophocle poeta, qui na-
tu maximus inter eos erat. Thucydides libro VI.

Anno XVIII Lycarius ephorus.
Anno XIX Eperatus ephorus, quo magistratum gerente,
rex Lacedæmoniorum Agis Deceleam Atticam muniuit.

Anno XX ephorus erat Onomantius, sub quo prima bel-
li societas inter Lacedæmonios & regem Persarum coit, an-
no Darij regnantis XXXI. Thucydides libro historiae VII.

Anno XXI, Alexippida ephoro, mutatus est Athenis sta-
tus popularis in ccc administrationem, quibus non mul-
to post abrogatum fuit imperium.

Eodem anno vicere Thrasylus & Thrasylus Athenien-
ses nauali pugna Mindarū Laconē inter Septū & Abydum.
Thucydides libro VII.

Etiā prope Abydum Mindarus iterum victus, & tertiu
haud procul a Cyzico pugnans interit. Xenophon libro I
historiarum Græcarum.

Anno XXII erat ephorus Misgoliaidas.

Anno XXIII erat ephorus Ilias.

Anno XXIV, gerente munus ephori Araco nauarchus e-
rat Palippidas, qui Sparta deinceps exsulauit, quod eiectis
Thaso, qui Laconicarū partiū fuerant, visus esset eius auctor
rei fuisse cum Thissapherne.

Hoc anno quū Media Darij rege Persarū defecissent, de-
nuo eius imperio se submiserunt.

Anno XXV factus est ephorus Euarchippus, Cratesippus
clasis Laconicæ præfectus; quum esset olympias XCIIII.

Thrasylus propter Ephesum victus fuit.

Anno XXVI erat ephorus Pantacles, nauarchus autem
Lysander.

Selybriam cepit Alcibiades, & Byzantium obsessum, A-
theniensibus ab Anaxilao deditum fuit.

Cyrus inferioris Asiæ maritimæ Caranus à patre factus, 1006
& illuc missus fuit. (esset.)

Alcibiades nauigio domū rediit, quū prætor a cinib. lectus

Lyfander classi præfectus, ad Cyrū Darij regis filium Sardes adscendit.

Anno xxvii Pityas erat ephorus, classis præfecturā gerente Callicratida; qui missus in Lyfandri locum, Methymnā Lesbī oppidū vi cepit. Deinde propter Arginufas (insulæ parua sunt) proelio nauali fortiter dimicans, quū e nauī delapsus esset in mare, conspici desit. Atheniensū vero prætores, licet hac nauali pugna feliciter rē gessissent, tamē a populo damnati suffragiis, immerito morte fuerunt affecti; solo Socrate contradicente, qui tunc ciuium magister erat. Histor. Græc. libro i. & Memorabiliū libro i.

Anno xxviii erat ephorus Archytas, Aracus nauarchus; cuius loco Lyfander, velut nauarchi legatus; ad classē missus fuit.

Cyrus ad patrem aduersa valetudine laborantem, in Asiā superiorem abiit; datus ad vsum belli Lyfandro pecuniis.

Lyfander Atheniensē proelio nauali haud procul ab Ægos potamis superauit. Hinc Athenas obsedit, & cepit, & muros vrbis subruit.

Tunc etiā Dionysius, Hermocratis filius, Syracusanus, regio cum imperio patriam administravit.

Darius Nothus viuendi finem fecit. quum regnasset annos xix.

Artaxerxes Mnemon, sive Memor, Darij filius natu maior, regni successione consequutus est.

Anno xxx & vltimo belli Peloponesiaci, quo erat olympias nonagesima quarta, quū ephorus esset Eudicus, Lyfander atheniensē spolia captarum nauium, & Atheniensium triremes, & coronas, vrbium dona, & argenti maximam copiam, sub ætatis finem, qua post vigesimum octauum annum, sextūq; mensē, bello finis impositus fuit, in patriā cū classe rediit.

Hic annus apud Atheniensēs * Anarchia vocatus fuit, propter dominationem paucorum in Trigintauiatu. Xenophon libro ii historiarum Græcarum.

Tyrannis Trigintauiorum Athenis.

Theramenes a collegis in Trigintauiatu cōdemnatus, hausta cicuta morrem oppetiit.

Anno lxi Artaxerxis Memoris Thrasylbulus Trigintauiorum

gintauiorum tyrannidem sustulit.

Iusiurandum Atheniensēs de iniuriarum obliuione præstiterunt.

Cyrus cum copiis Græcis adscendit in Asiā aduersus Artaxerxem regem fratrem, cuius signa Xenophon quoq; sequutus est. Libro i & ii de Cyri expeditione.

Cyrus in proelio irruens in fratrem, & tragula subter oculum vulneratus, obiit. De Cyri expeditione libro i.

Duces Græcorum post pugnam contra fidem datam occiduntur. libro ii de exped. Cyri.

Xenophon dux electus, vna cum aliis, Græcos ex hostico Græciā versus abducit, cottidie contra barbaros dimicans. De Cyri expeditione libro iii, & sequentibus.

Xenophon cum Cyrianis militibus Scuthæ Thracū regis signa sequitur. Expeditionis libro vii.

Anno lxi Artaxerxis Memoris Thimbro Lacedæmonius Cyrianos milites à Xenophonte, Persis bellum illaturus, traditos accepit. De Cyri expeditione libri vltimi fine.

Anno vii regni Memoris Dercyllidas, cognomine Sisyphus, velut industria vir sollertis, Thimbroni successit in prætura contra Persas. Libro historiarum Græcarum lxi.

Anno vii Dercyllidas etiam in annum sequentem esse cum imperio iussus fuit.

Anno lxi Artaxerxis, Agesilaus Spartæ rex, quū in Asiā traiecisset, bellum Persis intulit.

Tithraustes, Tissaphernis successor, l talenta præsidibus vrbium Græcarum dedit; vt bello Lacedæmonios adgrederentur.

Lyfander ad Haliartiorū mcenia cæsus fuit à Thebanis.

Anno lx Agesilaus à suis domi ex Asia reuocatus fuit, vt opem patriæ ferret. Libro histor. Græcarum lxi.

Pisander Lacedæmonia classi præfectus, ad Cnidum à Pharnabazo & Conone victus, in nauī pugnant interit.

Anno xli Artaxerxis Cono muros Athenarum pecuniis 1000 regis refecit & erexit.

Anno xvi missi Artaxerxes pacem Græcis per Antalcidam, hac conditione; vt Græcæ ciuitates in Asia regis Persarum essent, reliquæ libertatem retinerent. Libro historiarum Græcarum v.

Anno xxx occupauit Phœbidas Lacedæmonius arcem

* id est, status rei publicæ magistratum ex-pers.

1007

Thebarum Cadmeam.

Anno **xxiiii** Memoris, Olynthus vrbs Traciæ Lacedæmonii, certis legibus, dedita fuit.

Phyllidas arcem Cadmeam Thebanis recuperavit, ceteris Lacedæmonii.

Timotheus Cononis filius, dux Atheniensium, vir fortis & egregius fuit. Libri v historiæ Græcarum sine.

Iason Pheræus Theſſalorū dux cōſtitutus fuit. Hiſt. Græc. libro vi.

Anno **xxx i** regis Memoris, Lacedæmonij a Thebanis prælio victi fuerunt, ad Leuctra cōmiſſo, Hiſtoriarū Græcarum libro vi.

Iason Pheræus inter Thebanos & Lacedæmonios pacem composuit.

Iason & Polydorus, & Polyphron, qui fratres fuerunt, & Alexander, Pheræi; vnus poſt alium interfecti ſunt. Libro vi hiſtoriarum Græcarum.

Thebani Laconicam inuaſerunt, ad urbem ſpartam vſq; progreſſi.

Athenienſiū & Lacedæmoniorū ſocietas aduerſus Thebanos. Libro hiſtoriarū Græcarū vi.

Pelopidas Thebanorū legatus in Aſiam ad regē Perſarū adſcendit.

Anno **xxx iii** regis Artaxerxis mortuus eſt Dionyſius prior Syracuſanus tyrannus, Dionyſio ſecundo filio & ſucceſſore regni relicto, qui deinceps annis **x i i** impèrauit.

Epaminondas iterū duxit exercitum Spartam, ſed irrito conatu.

Anno **xxx ix** Memoris, pugnatum inter Thebanos & Lacedæmonios ad Mantineam, vbi victor Epaminondas obiit.

1009 Anno ſequenti finiit vitam rex Perſarū Artaxerxes Memor, quum annis **x l** regnaſſet. Succeſſorem Ochum habuit.

* ante
Chriſtum
natiū 361.

Anno **i i i** regis Perſarum Ochi, & quarto poſt pugnam Mantinicam, olympiadis centeſimæ quintæ * primo, mortuus eſt Corinthi Xenophon, quum annis amplius **x c** vixiſſet. Itaque poſtrema non longo ante obitum tempore cōſcripſit.

CHIO.

CHIONIS, DE CONSERVATO A XENOPHONTE
Byzantio.

* CHIO MATRIDI
s. d.

AGNAM ventis gratiam habeo, qui nos detinuerunt, ac vi quadam Byzantij commorari coegerunt. Equidem initio succensebam eis, quum valde properarem: sed ob Xenophontem, Socratis familiarē, operæpretium erat iſticeriam diutius harere. Nam is Xenophon vnus ex iis Græcis eſt, qui expeditionem aduerſus Artaxerxen ſuſceperunt, ſocietate belli cum Cyro inita. Et erat initio quemdam apud ducem. nec curioſe quidquam agebat, niſi quod deceret militem: adeoq; vnus erat ex eorum numero, quos Cyrus habebat in pretio. Verum poſtea, quam primo prælio Cyrus occubuit, & violaciſ induciis, Græcorum imperatoribus abſciſſa fuere capita: quum ob fortitudinem, tum ſapientiam, qua cetero qui valebat, imperator creatus eſt; quod exiſtimaretur egregie ſaluti Græcorum conſulturus. Atq; hæc ſpes eos haudquaquam ſefellit. Nam per medios hoſtes exiguas, quas ducebat, copias incolumes ſeruauit; quum quidem diebus ſingulis caſtra non procul a ducibus regiis haberet. Sunt hæc quidem admiratione digna, ſed illud multo admirabilius & maius, cuius ipſe nunc ſpectator fui. Nam Græci diuturnæ ac difficiliſ militiæ laborib. conſecti, quum nullum pro aditiſ periculiſ præmium retuliſſent, præter corporum incolumitatem: a Byzantiis præformidine admittiſ, urbem populari ſtatuereunt; eoque factum, vt magnæ Byzantiis turbæ ſubito exorirentur. Quumque iam milites externi arma caperent, ac tubicen clauſicum caneret: equidem ſcuti haſtaque correpta currebam ad muros, quo loco iuuenum quemdam globum coiſſe videbam, Verum incenia præſidio munire nullam ad rem proderat, quod iam urbem hoſtes occupaiſſent. Nihilominus exiſtimabamus deſenſionem nobis faciliorem fore, ſi

* Is Clearchum, Hæralicæ Ponticæ tyrannum inter fecit.

1010

loci commoditate superiores esse mus; aut saltem perituros nos aliquanto tardius. Interim quum magnæ inter Græcos essent turbæ, cernebamus hominem cæsariæ proluxa, pulchro ac mihi adpectu, per medios incedentem milites, ac singulorum impetus reprimentem: qui quidem eratis, de quo loquor, Xenophon. Quum vero illi eum ex aduerso cohortarentur, ut vnus multis pareret, ac tandem aliquando ærumosâ difficultique tempestate finē imponeret: Peditum igitur referte, ac de re consultate. Non enim metuentum est, ne res in potestate nostra sita, dum consultabimus, nobis elabatur. Vbi, quo minus in hoc ei parerent, verecundia præpediebantur: stans eorum in medio Xenophon, admirabilem orationem habuit, quemadmodum finis ipse declarauit. Nam a nobis exaudiri ea clare non poterat. Eum uero cernebamus eos, qui paullo ante urbem diripere decreuerant, modeste commearum in foro, non aliter ac reliquorum Byzantium: quemlibet, emere: neque iam amplius vlla ex parte iniustum illum rapacemque Martem spirare. Atque hoc spectaculum, animi Xenophonis indicium erat; quantum ille tum prudentia, tum orationis vi valeret. Equidem ferre non poteram, ut is vir non compellatur me præteriret; præsertim quum eodem me, quo Byzantios, beneficio adfecisset. Nam & ipse vnus ex iis eram, quem ventis ibi detentum spoliari contigisset. Itaque cognoscendum ei me præbui. Tum ille amicitia, quæ tibi cum Socrate fuisset, reminisci; meque ad philosophandum cohortari, ac de rebus etiam aliis non profecto militariter, sed humaniter admodum mecum colloqui. Nunc copias in Thraciam ducit. Nam Thracum rex Seuthes, qui bellum aduersus finitimos quosdam gerit, arcessiuit eos; seque stipendium Græcis & amplum & integrum numeraturum recepit. Parent in hoc illi, quod dimitti nolint inopes, sed laboribus suis aliquid comparare, donec adhuc coniunctæ sunt ipsorum copiarum. Ceterum scito me iam multo lubentius Athenas ad philosophandum nauigaturum. Nam meministi, quoties me ad philosophiam impelleres, & admirabilia quædam commemorares de iis, qui vllam in eius partem incubuissent; in aliis me facile tibi ad sensum fuisse, tantum hoc vehementer veritum esse. Arbitrabar enim augeri virtutē alias in hominibus a philosophia, que-

cumque tandem illi susciperent. Quippe modestiam & iustitiā non aliunde, quam ex philosophia, haurire homines existimabam: verum agendi vim, ac impetum animi, remissiores reddi, ac ad tranquillitatem quamdam emolliri. Nam philosophorum admirabiles laudes in tranquillitate mihi consistere dicebas, & in eo, quod nullis negotiis impliciti essent. Itaque grauer mihi ferendum videbatur, si philosophia percepta, ceteris in rebus melior euaderem; at neque magnanimus, neque miles amplius esse possem, nec (si res ita posceret) præclari alicuius facti auctor. Immo quod valedicendum mihi esset his omnibus, delentito a philosophia; quæ incantationis instar mihi omnibus insignis facinoris obliuionem induceret. Nimirum ignorabam eos, qui exculci essent a philosophia, etiam ad fortitudinem melius esse comparatos. Atque hoc vix a Xenophonte didici, non quod ea de re mecum sermonem habuerit: sed quod talem se declarauerit; qualis est. Nam quum Socrate diligentissime audierit, tamen & exercitus, & vrbes seruare potest: nulla re factus a philosophia minus ad commodandum sibi & amicis idoneus. Quamobrem vita quieta, est illa quidem magis ad parandam felicitatem efficax; ita tamen, ut præclare faciat is omnia, qui uitam colere quietam possit. Et enim maiorem illum esse necesse est, qui auariciam & cupiditatem, morboque ceteros vincit, quam qui bellicis rebus occupatur: quum iis etiam illi succumbant, qui victoria de hostibus potiuntur. Itaque percepta philosophia, spero me quum ad alias res meliorem fore; tum nihilominus fortem, ut ut minus audax ero. Verum satis hac de re, superque dictum. Scito autem me iam ad nauigationem accingi, quod & venti magis secundi sint.

1012 HERMOGENIS TARSEN-
SIS, DE FORMA DICTIO-
nis Xenophontæ.

Xenophon
αὐτοῦ
simplex.

Suavis.

in libro de
venatione.

libro de in-
stitut. Cyri
VI. pag.
168. et
lib. VII.
pag. 185.

*Libro de
institut. Cy-
ri III.
Puritas

et perspi-
cuitas.

Xenophon
in αὐτοῦ
Platonica
superat.

Symposia
Platonis et
Xenophon
is.

*Lib. IIII
de Cyri ex-
1013

Ic scriptor simplex est in primis, & ea di-
cendi forma præ ceteris formis omnibus,
quæ sunt laudationum, abundat: ac vario
genere suauitatis, a simplicitate profici-
scntis, vitur; ita tamè, vt manantes hinc
delectationes, veluti quæ sumuntur a fa-
bulis, & aliis eiusmodi, rarius adhibeat.

Nam & vbi * de canibus pleraq; cum lectoris voluptate cõ-
memorat, id ipsum per intentionem simplicitatis facit; nõ
alia quadam illorum ratione, quæ naturaliter ad suauitatem
pertinent. Tota quidem * descriptio morum & adfectuum
Abradatis ac Pantheæ, fabulose cõficta, delectationes multas
habet; nec minus & illa, quæ de * Tigriane, deque coniuge ipsius
Armenia narrantur. Diximus autem, ratiõ-
um vti hoc genere suauitatis; & vitur tamen. Ampli-
tudinis vero formam sententiis frequenter adtingit, ita tamè,
vt hanc etiam extenuet, ac vi quadam reuocet ad simplici-
tatem per ipsas tractandi rationes, verborumq; delectum,
ac per alia, quæ cumque proprie ad verba pertinent. Purus
autem est, ac dilucidus Xenophon, si quiquam alius; & ac-
crimonia pariter acumineque gaudet: quorum naturam
in capite de suauitate ac simplicitate exposuimus. Accura-
tionem in dicendo, vt in oratione simplici, & fictiouis ex-
perte, multam adhibet. Eam vero simplicitatem, qua Plato
vfitus est, longe Xenophontis simplicitas superat; quum qui-
dem hæc talis sit ipsis rerum argumentis, non verbis dum-
taxat, & iis quæ verba comitantur. Scripta sunt ab utroque
conuiuia. Sed hic & saltatricum introductionem, & qualidam
saltationum species, & oscula, cum aliis talibus, litteris pro-
dere quadam cum voluptate non veretur; quum Plato, sic
ut ipsemet ait, mulieribus hæc relinquens, simplicitatem
rerum ad grauiorem quamdam speciem traducat. Xenopho-
phon autem in historicis quoque talis est, qualis & in aliis
libris: veluti quum * dicit, milites gramineis coronis vfitos
item

item, quod cum pueris, tamquam surdis ac mutis, loquuti
sint: & quod e crateribus bibendum eis erat capite demisso, bo-
uis instar. Nam hæc, & his similia, quadam eximia simplici-
tate delectant; cuius vfitus apud Platonem non itidem re-
peritur. Etiam in personarum imitationibus magis excellit
Xenophon, quum simplices, ac reabse fictionis expertes, &
reneros, & iucundos, animorum mores imitando exprimit;
vt * indolem Cyri adhuc pueri, & quæcumque sunt huius
generis. At apud Platonem nihil est tale, præterquam in a-
dulescentium ætate: veluti quum Thætetum, vel aliã quã-
dam eiusmodi personam introducit, omnino tamè alia ra-
tione, quam qua Cyrus ille Xenophontæus, de quo loquor,
adhuc puer introducitur; vel vxor Tigranis Armenia, vel
quæ alia sunt eiusmodi. Est & illud Xenophonti peculiare,
quod per intervalla nonnumquam verbis quodam modo
poeticis vitur, quæ natura sua plurimum ab aliis verbis
differunt: veluti quum * πρόσωπον dicit, & quæ sunt eius ge-
neris alia.

ped. pag.
332. 333.

* Libro de
institut. Cyri
primò.

* Lib. IIIII
de institut.
Cyri, pag.
98, D. et
ὁμοῖα παρ-
ομοῖους
τὸ ἐπιπέ-
δου.

XENOPHONTIS DE RE
EQUESTRI LIBER, EX INTER-
pretatione Leunclauij priore
Taurinensi.

VANDO QUIDEM ex eo, quod rem eque-
strem diu nobis exercere contigit, vltim
eius aliquem adsequuti videmur. lubet a-
micis iunioribus indicare, qua futurũ ra-
tione putemus, vt equos rectissimè tra-
ctent. Scripsit quidem & Simo de re eque-
stri, atque idem consecrauit equum ahe-
neum Athenis in Eleusinio, ad cuius basim ab se præstita
effinxit. In eius libro quæcumque reperimus sententiæ no-
stræ conuenientia, nequaquam ex his nostris delebimus;
sed eo lubentius cum amicis communicabimus, quo maio-
rem illo quoque nomine fidem habitura ducimus, quod
vir equestris rei peritus nobiscum consentiat. Quæcumque
idem prætermisit, nos indicare conabimur. Primum vero

Xenophon
equestris
rei peritis-
simus.

Simonis li-
ber de re-
questri.

Simonis et
Xenophon-
is præce-
ptis cõmu-
cta.

**Emtio pul-
li.** perſcribemus, quo pacto quis in equorum emtione quam
minimum circumueniatur. Itaque pulli adhuc indomiti cor-
**Pulli ex-
ploratio.** pus explorandum eſſe, manifeſto patet. Nam animi nō ad-
modum certa præbet indicia, qui necdum conſcenditur. At
Pedes. in ipſo corpore primum pedes inſpiciendos dicimus. Si enim
domus nulli fuerit uſui, ſi ſuperioribus egregie inſtra-
ctis, non etiam fundamenta conuenientia ſubiiciantur, ita
nec equi bellatoris uſus fuerit ullus, ſi pedes vitioſos habe-
at, licet alia ſint in eo præclara omnia. Nec enim ullis do-
bus ſuis uti poterit. Pedes autem exploret qui ſpiã, primum
Vngula. vngulas inſpiciendo. Nam hæ ſpiã longe tenuibus ac
bonitatem pedum præſtant. Deinde nec illud negligenda-
rum, ſint ne ſublimes vngulæ tam antèrius, quam poſteri-
us; an depreſſæ vel humiles. Nam ſublimes longe a ſolo
remotam habent teſtudinem, quam vocant: quum depreſ-
ſæ vel humiles, ſic comparatæ ſunt, ut valgorum more tam
firmioribus, quam teneris pedum partibus in inceſſu utan-
**Vngula
ſonitus.** tur. Etiam de vngularum ſonitu bonis præditos pedibus
adgnoſci, tradit Simo; ac recte quidem. Nam vngula cor-
caua ſolo impacta, non aliter, atque cymbalum aliquod re-
ſonat. Et quoniam hinc orſi ſumus, indidem ad reliquum
corpus adſcendendo progrediemur. Oportet igitur illa
quæ ſupra quidem vngulas exiſtunt, infra * callos tamen
**κωνίτρο-
des Græce.** caninos, quos vocant, leſe porrigunt, neque nimis eſſe re-
cta, veluti capræ, (quippè quum ſolidiora ſint, equitem ſu-
cununt; & huiuſmodi crura citius etiam inflammantur) ne-
que nimis eadem depreſſa. Nam calli denudarentur, & ex-
ulcerarentur; ſiue per glebas, ſeu per lapides equus agere-
**Oſſa tibia-
rum.** tur. Oſſa tibiærum ſpiſſa debent eſſe. Quippe corpori
hæc fulcra ſunt. Non tamen venas, neque carnes craſſas
habeant. Etenim alioquin, dum in aſperis locis equus agi-
tur, hæc ſanguine impleri neceſſe ſit, & callos exiſtere; atque
ipſa quidem crura in tameſcere, cutem vero abſcedere: que
ſi laxior ſit, uſu uenire ſæpius ſolet, ut etiam ſura laxata clau-
dicet equus. Ceterum ſi genua pullus in inceſſu mollior
Genus. inſteſcat, exiſtimare liceat, indidem habiturum crura mol-
lia, quum ad equitationis uſum idoneus erit. Omnes enim
progreſſu temporis, flexus genuum molliores conſequun-
tur; qui ſane non abs re probantur. Nam equus huiuſmodi
minus & offendit, & fatigatur; quam cruribus rigidis præ-
ditus

ditus. Femora ſub ſcapulis ſi craſſa ſint, & robore præſta-
bunt & elegantia; ſicut in virili quoque corpore. Pectus
**Femora.
Pectus.** ſi paulo ſit amplius, magis erit aptum; ſiue ſpectes venu-
ſtatem, ſeu robur; ſiue non per interualla, ſed longo tem-
poris tractu mouentem crura velis equum. A pectore cer-
Cervix. nix non ut veris, prona & præceps enata ſit; ſed ita recta
tendat ad verticem, ut gallinacæ: nihilo minus in ipſo ſte-
xu incurua. Caput oſſeum, paruas habeat maxillas. Sic
Caput. enim fiet, ut equi cervix ante ſeſſorem ſit; oculus ante pedes
ſpectet. Nec item contumax eſſe poſſit equus huiuſmodi,
licet admodum ſit animoſus. Nam equi, quoties eſſe con-
tumaces volunt, non cervicem & caput inſteſcunt; ſed ex-
tendunt. Conſiderandum etiam, teneræ ſint ambæ buccæ,
Buccæ. necne; an harum alterutra. Quippe quorum buccæ diſſi-
miles ſunt, alterutra plerumque tractabiles dum taxat euan-
dund. Si exiſtantes habeat oculos, magis eſſe videtur vigi-
Oculi. lax, quam ſi concauos; ac longiori ex interuallo proſpice-
re. Nares patulæ perſpirabiliores ſunt compreſſis, & equo
Nares. formam terribiliorem præbent. Etenim quum vel equus
equo ſuccenſet, vel in equitatione commouetur; nares mag-
is ſolito diducit. Vertex maior, & aures minutæ, ſpeciem
**Vertex &
aures.** capitis equini magis honeſtam efficiunt. Armorum emi-
nentium ſublimitas & ſellam equiti tutiorem, & armis at-
que corpori firmiorem compagem tribuit: eademque dup-
lex ſimplici commodior eſt ad inſidendum, & delecta-
Latera. bilior ad ſpectu. Latera demiffiora, ventrisque reſpectu tur-
gidiuscula, pariter efficiunt; ut equus & ſedem præbeat a-
ptiorem, & reſuſtior ſit, & pabulo melius fruatur. Lumbi
Lumbi. quo latiores & ſuccinctiores erunt, eo facilius partes equus
anteriores adtollet, ac poſteriores adtrahet. Eadem ratio-
ne fiet, ut alius eſſe minime vaſta videatur; quæ ſi magna
ſit, partim deformat equum, partim debiliorem, & minus
oneri geſtando reddit idoneum. Coxas latas eſſe conue-
Coxæ. nit, & carnoſas; ut lateribus & pectori reſpondeant. Quod
ſi ſolida ſint omnia, magis expeditus ad curſum, & acrior
equus erit. Femorum partes ſub cauda ſi latiore linea diſ-
**Femora
ſub cauda.** cretas habeat, ſane fiet, ut crura poſteriora longiore tra-
ctus interuallo colloct: quod ipſum efficiet, ut inceſſus e-
qui ſub inſeſſore terribilior ſit, atque firmior; & omnia ſe-
piſſis meliora. Licet hoc vel ex hominibus deprehendas.

Nam quum aliquid de terra tollere volunt, nemo non id potius curibus demaricatis, quam compressis, facere conatur.

Testes. Testes equus nō magnos habere debet, quod in pullo perfici non potest. De posterioribus talis, siue tibiis, & callis, & vngulis, eadem dicimus; quæ de anteriorib⁹. Lubet etiam

II 4 5
Indicia si-
ture ma-
gnitudinis

scribere, quibus iudiciis de magnitudine coniecturam aliquis facere possit, vt minime fallatur. Nam cui pullo recens in lucem edito præalæ fuerint tibiæ, is maximus euadit. Omnium quippe quadrupedum vt tibiæ, progressu temporis, in magnitudinem non admodum excrescunt: ita reliquum corpus ea sumit incrementa, quæ tibiis respondeant. Atque hoc modo qui pulli formam examinant, maxime nobis aliquem posse consequi videntur, qui & bonos habeat pedes, & robustus sit, & iusta carnis, habitudinis, itaturæ proportionē præditus. Quod si maxime quidam in iplo mirantur incrementa, nihilo minus hac confidenter vtendum exploratione. Nam longe plures egregia corpora, quum tantis turpes sint, adipiscuntur; quam scædi de pulchris euadant. Ceterum quo pacto pulli tractandi sint, perscribendum nobis videtur. In vrbibus quidem equestris rei cura mandari solet iis, qui & copiis locupletissimi sunt, nec in parte reipublicæ postrema versantur. Longe vero satius est, tum adulescentem bonæ corporis constitutioni, ac rei equestri, vt hac iam percepta, eiusdem exercitiis operam dare, quàm pullis domandis intentum esse; tum hominem ætate præceteriore familiæ, amicorum, ciuiliū bellicarumq; rerum curam potius gerere, quam pullis tractandis occupari. Quo si quis de pullorum educatione mecum in eadem sententiâ est, haud dubie pullum domandum locabit. Sic tamen locandus erit, vt quasi quum puer alicuius artificij discendi causa magistro traditur, litteris ipse consignes, quib. rebus institutum pullum reddi tibi velis. Nam ista pullorum domitori pro iudiciis erunt, quas ad res equi exercere debet, si mercedem accipere velit. Id tamen ante curandum, vt pullus domitori mansuetus, & tractabilis, & hominum amicus tradatur. Etenim horum pleraq; domi a curatoribus discunt, si quidem hi considerent, pullum etiam quiete in co posse peruenire, vt esuriat, & sitiât, & iracundus sit: at vt comedat, vt bibat, vt molestis a rebus liberetur, non imper homines fieri posse. Quippe si hæc eis eueniant, non

Vt pulli tractandi.

Pullorum domitor.

Vnde pullorum in homines amor.

figi dūtaxat homines a pullis; verum etiā experi necesse est. Præterea cōtrectandæ partes corporis, quas in primis equo iucundum est palpari. Sunt aut illæ, quæ pilos densissimos habent; & quib. si molesti quid accidat, equus ipse nullā ferre possit opem. Iubeatur quoq; curator ducere pullū per hominum turbā, & ad species omnigenas omnigenosq; strepitus admouere: quorū si qua pullus reformidet, nō sequendo, sed mitigādo demonstrari debet, res minime diras esse. Ac de pullorū quidē institutione sufficere mihi videtur, hæc imperito faciunda præscripsisse. Quū vero equū aliquis homini ferendo iam idoneū sibi cōparat, quas tenere cōmōnificationes debeat, ne in emptione decipiat; litteris prodemus. Primū non ignoret, quæ sit ætas equi. Nā qui dices, quos indices vocant, nullos amplius habet; is neq; spe delectat, nec itē distrahi facile potest. Quū certo de ætate cōstet, ignorari rursum nō debet; quo pacto fræ nū ore, lorum verticale circum aures admittat. Ea vero haudquaquā ignorari poterit, si emtore spectante fræ nū immittatur; & eodē spectante eximatur. Secundū hæc animaduertendū, quū tergo sessorē accipiat. Nā, equi pleriq; difficulter admittuntur ea, quib. admissis, ad laborandū se coactū iri perspiciant. Considerandū quoq; num conscēsus, ab aliis equis digredi velit; an ad eos adstantes respectans sese deflectēdo cōuertat. Sūt etiā nonnulli, qui ppter educationē malā ex ipsiis exercitiis equestrib. ad secessus domesticos aufugiūt. Altera dūtaxat maxilla tractabiles tū ea prodit equitatio, quā * cōpedē vocant, tum lōge magis ipsius in equitatione cursus mutatio. Nā pleriq; deflectere nolunt ab instituto cursu, nisi maxilla cōrumax cū inflexione domū versus tendēte cōueniat. Sciri quoq; debet, an equus laxatus ad celerē cursum, cito inhibeatur; & an reuerti velit. Expedit etiā nō ignorari, nū ictu excitatus, eodē modo velit obtēperare. Nā famuli quidē, & exercitus immouēri, nullus vsus fuerit: at equus in obediens non tantū inutilis est, verum etiā sæpenumero facit, quod perditor solet. Er quoniā equū bellatorē instituius emere, periculum eorum omnium faciundum erit, quorum in bello periculum fieri solet. Ea sunt, transilire fossas, muros superare, in prærupta euadere, de præruptis desilire. Periculū quoq; faciundum equitationis adeliuis, & decliuis, & obliquæ. Nā hæc omnia tum animū equi, num laborum tole-

Emtio equi.

Ætas vni-
de cogno-
scenda.

II 4 7

ερεβονα-
9οι.

** πειδω.*

Equi mo-
ri gerisus.

Equi bel-
lator.

rans; tum corpus, an sanum sit, explorant. Neq; tamē reici
debet, qui non valde insigniter harc præstat. Etenim pleriq;
nō eo deficiunt, q̄ præstare nequeant, sed q̄ harum rerum
rudes sint: quas si didicissent, & consuefacti essent, & exer-
cissent, egregie præstarent omnia; modo sani sint, mini-
meq; vitiosi. A meticulis quidē equis cauendū. Nam qui
valde trepidi sunt, vt hostib. de se damnū dari non sinunt;
sæpenumero sessorem quoq; frustrati, grauissimas in diffi-
cultates coniciunt. Cognoscendū etiam, num a' iqua sine
quo vel aduersus equos, vel aduersus homines sequicia; nūq;
sit implacabilis. Nam istæ omnia dominis molestiā creant
soleat. Ceterum an frānū admittere, vel accipere sessorem
detrectet equas, cum motib. aliis, multo magis etiā perspi-
cere quispiā possit; si equo iam defatigato, rursus facere co-
netur, quæ ante equitationē fecerat. Quotquot sane labo-
ribus semel obitis, alios deinde subire non recusant; argu-
menta satis idonea tolerantis animi de se præbent. Ad lum-
enam, pedib. bonis præditus. Et micis, & satis ad cursum ce-
ler, & qui cum velit, rum possit sustinere labores; ac lubet
pareas; eum vero credi par est, minimum exhibiturū mole-
stia; ac in primis equiti salutis auctorē in rebus bellicis fu-
turum. Quibus autē vel propter ignauā frequentī opus ē
incitatione, vel propter animositatē nimiam frequentī blan-
dimento, & operosa tractatione: hi & manib. equitis nego-
tium faciunt, & in periculis animum perturbat. Enimuo-
rum quum quis equum iam sibi probatū emerit, domumque
deduxerit, stabulum quidē ea parte domus esse conueni-
bi dominus equum frequentissime sit conspiciendus: nec mi-
nus vile, sic equile structū esse, vt nō magis equi pabulū de
præsepi, quam domini cibis e penu subtrahi furto possit. In
hoc qui negligēs est, mihi quidem seipsum negligere vide-
tur. Etenim manifestū est, dominū in periculis equo corpus
suum credere. Neq; dūntaxat habere prodest munitum e-
quile propterea, ne furto pabulum auferatur: verum etiam
quod statim deprehendatur, ab equo pabulum non egerit.
Quod vbi quis animaduertet, vel os abundans humore,
curationis indigere sciat, vel equū fatigatū, requietē posse-
re; vel crithia sin aliumve quempiā morbum surreper. Sit
autem vt in homine, sic etiam in equo, ab initio sanabiliora
omnia, quā vbi occalluerint, neglectiq; per errorē morbi
fuerint

*Equus sus-
spicax &
manculo-
sus.*

*Dotes equi
boni.*

*Stabulum
equi.*

*Equinau-
je.*

1184

fuerint. Quemadmodum vero pabali & exercitiōū equi
gerenda est cura, quo robustum sit corpus: sic etiā pedibus *Pedes equo-
riū curadi.*
adhibenda diligētia. Stabula quidē humida, lauiq; bonas
etiā a natura corrumpunt vngulas. Oporet vero, ne humi-
da sint, defærum habeat; neve sint lauia, lapides cōiunctim
defossos contineant, vngulis magnitudine respondentes. Nā
ea stabula, præter indicatos vsus, equorum insistentium pe-
des quoq; solidiores efficiunt. Deinde curatoris erit, vt e-
quum e stabulo educat, vbi desstringendus erit: & a præ-
dio religet a præsepi, quo maiori cum voluptate vespertinū
ad pabulum accedat. Rursus vt stabulum exterius quam o-
prime comparatum sit, & equi pedes reddat robustiores; ro-
ndorum lapidum in viis iacentium, libræq; pondus ha-
bentium, plaustra quatuor aut quinque passim substernat, &
ferro cōstringat, ne disiangantur. Super hos insitēdo, tam-
quam in via lapidea, semper aliquā diei partē obambulet.
Neq; vero fieri aliter potest, quia vngulis perinde vtatur, ac
in incessu, siue desstringatur, seu pungatur. Ipsæ præterea pe-
dum testudines a substratis hoc modo lapidibus solidiores
redduntur. Quemadmodum autē vngularum haberi ratio
debet, vt sint firmæ: sic etiā oris, vt tenerum sit. Eadem vero *Ostentivū.*
res & hominis carnē, & os equi tenerum efficiunt. Ceterum
& illud equestris viri nobis esse videtur, vt equorum cura-
torem habeat, ea callentē, quæ tractādo sint equo. Primum *Curatoris
equi offi-
cium.*
igitur huic sciendum, numquā eius lori, quo equus ad præ-
sepe ligatur, nodum id loci faciendum; vbi verticale frāni-
lorum adplicatur. Quippe quum frequēter equus ad præse-
pe caput moueat, nisi lorum hoc absq; noxa circumdatum
sit auribus, causam hūcerib. sæpenumero præbebit. Si ve-
ro hæc partes exulceretur, tam ad frānandum, quam destrin-
gendum se difficiliorē vt præbeat equus, necesse est. Expe-
dit etiam, curatori datum hoc esse negotij; vt equi sterē^o at-
que stramenta cotidie in vno locum exportet. Etenim si
hoc faciat, & ipse molestia facile liberabitur, & eadē opera
cōmodum equo adferat. Sciendum vero, debere curatorē
equo capistrum quoq; circumdare, siue ad desstructionē, seu
ad voluntarium educat. Immo semper, quoties equum sine
frāno ducit, capistro eum cōstringet. Quippe capistrum vt
respirationē non impedit, ita mordēdi facultatē adimit; ad-
eōq; circumdatum, equos ab insidiis faciundis reuocat. Et-

*Alligandi
equitatio.*

*Equi des-
trictio.*

II 49

*Partes a-
qua eluen-
da.*

*aequid-
pior, iuba
anterior.*

*Iuba cete-
riq; pili lo-
giores.*

iam supra caput adligandus est equus. Nam quidquid tasta-
dem ob os molestum equo accidat, sursum iactare caput du-
ctu naturæ solet. Itaq; si caput sic adligatus iactet, magis la-
xat vincula, quã disrumpit. Quum desstringit equum cura-
tor, a capite quidẽ, & a iuba incipiat; quod frustra purgẽtur
inferiora, ni partes eæ superiores mĩdẽ sint: deinde reliquo
corpore cunctis ad detergendas sordes cõparatis instrumẽ-
tis sic vtendum, vt erigantur pili, & pro situ eorum naturali
pulis excutiat. Spinæ vero pili nullo tangẽdi sunt instru-
mento, sed manib. fricandi, mollioresq; reddẽdi, prout a na-
tura se inclinant. Sic enim hanc ipsam velut equi fellã mini-
me curator læserit. Caput aqua debet abluī. Quippe quum
sit ossileum, si ferro vel ligno purget, equum dolore adfice-
rit. Iuba quoq; anterior humectanda est. Nam quum profu-
xiores hi pili sunt, vt equo cernendi facultatẽ non impedi-
unt; ita repellunt ab oculis, quæ molestiam creare possent.
Deos quidẽ ipsos existimare cõuenit, equo pilos hosce de-
disse, magnatum aurium loco, quas asinis & mulis, ad ocu-
los ruendos, concesserunt. Eluenda quoq; cauda cum iuba,
quum omnino effici oporteat incrementa pilorum; cauda
quidẽ, vt equus hanc quã longissime porrigẽs, res molestas
abigat; colli vero, vt amplissimum conscendenti adminicu-
lum præbeat. Quin etiã elegantiz causa cõcessã sunt a diis
equo tam colli, quã anteriores iuba, cum cauda. Argumento
est, quod equæ gregales non perinde ad coitum asinos ad-
mittant, dum hæc comas integras habent. Ideoq; coitus
causa tondent equas, quicumq; cum eis asinos coire voluit.
Ceterum elui crura nolimus. Etenim vt nihil habet vitilita-
tis, sic noxia est vngulis humectatio crurum costidiana. Ni-
mia quoq; sub aluo nonnunquã intermittenda forditũ ab-
terfio. Nam hæc in printis equo dolorem adfert, & quanto
mundiores eæ partes fuerint, tanto plura molestiã equo pa-
tientia sub aluo sese colligunt. Immo tametsi magno opere
quis laboret in his expurgãdis, vix tamẽ educi potest equus,
quin mox immundis sit similis. Quapropter hæc omittẽdi
sunt. Crura quoq; manib. ipsis desstringi, satis est. Indicabi-
mus etiã, quo pacto quis cum minimo discrimine suo, & e-
qui cõmodo maximo, desstringere possit. Quippe si eamẽ
in partẽ cum equo spectans, crura detergat: erit in periculo,
ne ium genu, tum vngulã equus ori eius impingat. Sin ad-
uersam

uersam in partem oculos dirigat, & inter abstergẽdum, ex-
tra crura ipsam, propter scapulam procumbẽs, defricet; nec
mali quid ipse patietur, & vngulam equi aperiens, habere
restudinis curã poterit. Eodẽ modo posteriora quoq; crura
detergat. Scire vero debetis, qui propter equum versatur,
ram hæc, quã alia, quæ fieri debent, minime sic faciunda; vt
vel in equum aduersum, vel auersum eatur. Nam si conetur
improbis esse, plus vtroq; modo poterit equus, quã homo.
Verum si quis a latere accedat, nullo cum discrimine suo e-
quum tractare profixe poterit. Quum ducendus est equus,
vt eum a tergo sequens ducas, propterea non probamus; qu-
qui ducit equum hoc modo, minime sibi ab eo cauere pos-
sit: quum equo maxima facultas sit, quidquid velit, agendi.
Rursus equum sic condocere facere, vt ad longũ lorum te pre-
cedentẽ pone sequatur; has ob causas improbamus. Potest
enim equus, in vtrã partem velit, nocere: simulq; potest ita
se conuertere, vt aduersum sese ducenti obiciat. Et vero si
plures equi hoc modo ducantur, qui fieri possit, vt a se inui-
cem abstineãt: At equus a latere duci consuefactus, vt mini-
me vel equis, vel hominib. nocere poterit, sic etiã aptissime
comparatus erit equiti, si quando consensionem celerem
vltus postulet. Vt autẽ recte curator etiã frænum immittat,
primum ab equi latere sinistro accedat, deinde habenas capi-
tũ circumiectas summis humeris imponat, & lorum ver-
ticale dextra sustollat, sinistra lupos admoueat. Quod si e-
quus admittet, manifestum est, adplicanda esse fræni lora.
Sin os minime diducat, admoto dentib. fræno, maior fini-
stræ manus digitus equi maxillæ inferendus erit. Nam ple-
riq; si hoc fiat, os pandunt. At vero si ne sic quidem frænnum
admittat, propter eum dentem, qui caninus dicitur, labrũ
premat. Etenim perpauci frænnum non admittunt, si hoc eis
accidat. Sciat hæc quoq; curator. Primum, ne vmqũ ducat
equũ habenis. Hoc enim efficit, vt equi alterutra maxillarũ
intractabiles euadãt. Deinde, quantum a maxillis frænnum
distare debeat. Nam frænnum si nimis stringat maxillas, sic
ori callum obducit, vt sensum oẽm amittat. Idẽ si nimis ad
extremum os vsq; demittatur, equo facultatẽ præbet, vt lu-
parum mordens, parere nolit. Et nequaquã equus huiusmo-
di reb. exacerbandus est, quum laborẽ subire debet. Quip-
pe tantum in eo momẽti situm est, vt equus frænnum libere

*Quomodo
ducendus
equus.*

*Immissio
fræni.*

III 50

ter accipiat; vt nulli sit prorsus vsui, qui non admittit. At vero si non solum frænctur, quum subiturus est laborem; verum etiam quum ad pabulum, & quum ex equiratione domum abducitur: non mirum erit, si sponte sua frænum oblatum arripiat. Expedi etiam, scire curatorem hominis in equum subleuandi rationem, more Persico: vt tum ipse dominus, si morbo debilitetur, aut ætas eius ingrauescat, hominem habeat, a quo facile in equum ad tollatur; tum alteri, si cui velit, eiusdem opera grauitur. Vnum hoc præceptum ad equos, vnus hic mos optimus est, vt equus iracunde numquam tractetur. Nam ira nihil prouidet, id eoque sapienter numero designat ea, quorum necesse est aliquem pariter. Itidem quum equus aliquid suspicando ve ritus, adire non vult quopiã: ostendendū est ei, nihil esse terribile, præsertim si equus sit animosus. Sin autē, contrectet eques ipse rem specie terribilem, & leniter equum adducat. At qui verberibus cogunt, maiorem adhuc metum in eunt. Putant enim equi, si quid molesti tunc eis accidat; id ipsum a rebus, quas suspectas habet, proficisci. Ceterum vbi curator equi tradit equiti consensuro, non improbamus id quidē, si possit equum ita summittere, quo facilis sit adscensus: sed ipsi tamē equiti putamus in hoc incumbendum exercitatione, vt vel equo se non præbente possit adscendere. Nam equus alias alius offertur, & idem curator alias alij seruit. Iam quum eques acceperit equum, ceu conscensurus; quid agere debeat, vt in equestri re tam sibi, quã equo plurimum commoedet, litteris deinceps complectemur. Primum ergo lorum ductorium, ab inferiore fræni parte, vel ab annulo religatum, sinistra manu apte prehendet; ea quidē laxitate, vt nec ad conscendendum sese subleuã, arreptis propter aures pilis; nec de hasta subsiliens, equum retrahat. Inde dextra prehendet habenas, in summis humeris depositas, vna cum iuba: ne quoquo modo conscendens, os equi fræno torqueat. Posteaquam sese ad conscensionē adleuarit, sinistra corpus libret, ac dextrã porrigendo semet ad tollat. Quippe si hoc modo conscendat, nec a tergo deforme spectaculum præbebit. Et faciet hæc in flexo crure, nec in equi spinam imponet genu; sed in dextrum latus tibiã transiciet. Vbi pedem iam circumegerit; tum deinde nates etiã in equum imponat. Sin eques forte sinistra ducat equum, dextra teneat hastam:

*Iracunde
cum equo
nō agendū*

Equi conscensio.

stam: vtile nobis esse videtur, vt etiã a latere dextro studeat in equum insilire. Nec aliud sane quidquã heic discendum venit, quam quæ dextris antea corporis partibus faciebat, ea nunc vt sinistris peragar: quæq; tunc sinistris, modo dextris faciat. Atq; hanc conscendendi rationem propterea laudamus, quod simul atq; conscenderit, mox omnino sit paratus. si forte subito cum hostibus sit dimicandum. Posteaquam siue nudo in equo, seu in ephippio contederit, non salsionē velut in curru laudamus; sed eam, quæ cruribus dimaticis equi, ut in equo se-tem quasi erigit. Sic enim femoribus equi firmi adhærebunt. Errectus, si quidē vsus ita poscat, cum iacula validius traicere, tum ex equo ferire poterit. Debet etiam tibia cum pede remissius a genu demitti. Nam qui rigidum crus gerit, si quam in rem illud impegerit, mox fractam erit. At vero si fluxa sit tibia, tametsi aliquid in eam irruat, ita cedere poterit, vt sanus haudquaquã loco moueatur. Propterea sui corporis eam partē vniuersam, quæ supra coxas est, ita consuefacere debet eques; vt quã maxime sit agilis. Nam hoc modo magis ad agendum aliquid cõparatus erit, & si quis cum detrahere, vel impellere volet, minus titubabit. Ceterū vbi rederit, primo cõsuefaciendus est equus, vt tamper quietus sit; dum, si quid erit opus, eques adtraxerit, & habenas equales reddiderit, & hastam ita sumferit, vt gestari quam apuissime possit. Deinde brachium sinistrum lateri admoueat. Hoc enim modo pulcherrime compositus erit equus, & maximum manus ipsa robur habebit. *Habenas.* Habenas laudamus eiusmodi, quæ sint æquales; nō fragiles, neq; lubricæ, neq; crassæ: vt hastam quoq; si sit opus, excipere manus ea possit. Quum equo significatum erit, vt progrediat: pedetentim id facere incipiat, quod in eo minimum perturbationis sit. Habenas, si quidē equus caput paulo demissi geret, manibus eques sursum teneat: sin erectior fuerit, deorsum. Sic enim formam equi quam ornatissimã efficiet. *Habenas tenendi modus.* Secundū hæc si pergat equus incesu sibi a natura indito, absq; vlla prorsus molestia laxabit corpus, & lubentissime se conferet ad virgæ directæ cursum. Et quoniam a laxa initium fieri, magis probatur; sic inde potissimū incipietur, si post conscensionem, equo dextrum ordiēte gressum, eques ei significet, ad virgã directam currendum esse. Quippe leuam sublatum, ab eo cursus initium faciet: quumq; ad sinistra conuer-

retur, inflexionem quoq; sic incipiet. Nam ita comparatur a natura est equus, vt si conuertatur ad dextrā, a dextris initium faciat: sin ad sinistrā, a sinistris. Equitationis id exercitium laudamus, q̄ * compedē vocant. Equos enim consuefacit, vt vtrāq; maxilla conuertatur. Prodest etiam, cursum equitationis mutari; vt ambæ maxillæ pariter ad equitationis vtrumq; latus reddantur idoneæ. Laudamus & porredā in longum compedem potius, quam circularē. Hoc enim modo lubentius se conuertet equus, iam recti cursus sarrupariterq; fiet, vt ad cursum directum, & ad inflexionem semet exerceat. Sunt etiam in conuersionib; equi retinendi: Quippe nec equo facile, nec tutum est, in illa cursus celeritate paullo momento semet inflectere: presertim si pauitum sit, lubricumve solum. Quum equū inhibebit, vt eum freno quā minime in obliquum adiget; sic ipsemet cauebitur primis, ne in obliquum propendat. Absq; quo sit, leuē occasionē suscipiat; vt humi tam ipse, quā equus procubat. Posteaquā conuersione facta, directo prospiciet equus; ad celeritatē eum excitet. Quippe manifestū est, in pugnis quoq; conuersiones vel persequendi, vel abscedendi causā fieri. Quapropter expedit, vt conuersus ad celeritatē aduersari. Vbi iā equus habere satis exercitij videbitur, vtile quoque fuerit, quiete recreatum subito summā ad celeritatem instigari; ab equis tamen auersum, nō versus equos: ac missus a celeri cursu, loco proximo quiete refici: quumq; colliterit aliquādiu, denuo conuersum incitari. Nam manifestopateret, futurum aliquod aliquādo tempus, q̄ horū verumq; requirat. Quum descendendū erit, nec inter equos vmq̄ id fiat, nec in hominū cœtu, nec extra cursus equestris spatia: sed vbi laborē equus subire cogitur, ibidem & quietem consequitur. Et quia nonnumquā e quo currendum erit per loca decliuiā, montuosa, obliqua: nonnumquā transiliendum, nonnumquā exiliendum, alicubi desiliendum: ad hæc prorsus omnia tam ipse, quā equus instrui debet, & exerceri. Nam alter alterutrus hoc modo saluti cōsulet, ac maiori esse vni videbitur. Si quis autē bis a nobis eadē dici purat, qui prius exposita nunc repetamus; nō hæc bis dici sciat. Et enim in emitione periculum fieri iubebam⁹, an hæc prælatre posset equus: nunc quemq; dicimus instituire debere situm, adeoq; litteris prodemus, qua ratione sit instituendus.

Debe

Debet enim equus, si rudis omnino sit equus transiliendi, Ad transprehensio loro ductorio deorsum abiecto, prior ipse fossam transire: deinde lororum adducendo, equum vt gerere, vt transiliat. Si nolit, cum flagello quispia, vel baculo, verbera summis viribus inferat: quo fiet, vt non ipsum dumtaxat spatium transiliat, sed etiam ulterius, quam oporteret. Neque deinceps vllis opus erit verberibus, sed si quem a tergo tantum viderit accedentem, saltabit. Posteaquam in hunc modum consuefactus fuerit ad transiliendum, etiam equo consensu pergendum ad fossas, primo minores, mox ampliores. Quumq; in saltaturus est, eques ei subdat calcaria. Consimili modo, quū eū consuefaciet, vt sursum deorsumue saltet; calcatibus feriat. Quippe si hæc omnia totius corporis impulsu faciat, cum maiore tā ipsius equi, quā fessoris leuitate res succedet; quā si vel in transiliendo, vel sursum saltando, vel desiliendo, posteriori parte corporis deficiat. Ad decliuiā primum equus in solo molliore consuefaciendus est, ac tamdē, quū eius vsum habuerit: multo libentius per decliuiā, quā ad decliuiā curret. Quod autē nonnulli metuunt, ne, si agantur equi per decliuiā, rūpant armos: animo sint otiosoliter, presertim vbi cognouerint, Perfas & Odyffas vniuersos, per decliuiā cursu certantes, equos non minus sanos habere, quam Græcos. Nec irem omitemus, qualem eques ad hæc singula semet exhibere debeat. Etenim ad primū equi repente proruentis impetū, anterius ei procumbendum est. Nā minus hoc modo tergiuerfabitur equus, fessorūe sursum iactabit. Mox quū equus a cursu reuocatur, semet erigat. Sic enim minus ipse quassabitur. Quū transilienda est fossa, vel in locū ad cliuē pergendum: non malum fuerit, iubā arripere, ne simul equus & iniquitate loci, & fig non grauetur. Versus decliuiā se respiciet. rues, ne præceptam ipse, quā equus, deorsum feratur. Rectu quoque fuerit, alias in aliis locis, modo longiores, modo breuiōres decursus equestris instrui. Nā minus & hæc ingrata sunt equo, quam si semper in eisdem locis, cōsimiliq; modo fiant equitationes. Et quoniā eū, q̄ omnimodo diuersis in locis equo citato cursu agit, necesse est eius recte tractandi pitum esse; nec minus, vt armis ex eo commode possit vti: nequaquam vituperanda venit rei equestris inter venandum exercitatio locis iis, quæ tum idonea sunt, tum feras habent. At vbi hæc desiderantur, bonum quoq; fuerit exercitium, si ex cōm.

* nō dlo.

Equos conuertendi modus.

Inhibendi equi ratio.

1132

Equorum exercitia.

Vbi descendendū post exercitia.

Ad quos cursus equus ad susfaciendus.

Cursus per decliuiā.

Perfas & Odyffas Thracum per decliuiā cursus.

1153

Equitatio- num modi & loca mutanda.

Exercitia equestris

locis iis, quæ tum idonea sunt, tum feras habent.

*Pugna si-
mulacrat.*

uendo de duobus equitibus alter in equo per loca varia fugiat, hastamque auersam tenens sese subducatur; alter rotundis iaculis instructus, & hasta similem in modum facta, persequatur: ac sicubi fugientē adingat ex interuallo iaculis respondente, ista cetera eum rotunda coniciat; sin intra ictum hasta feriat ita deprehensum. Bonū etiā, quū aliquando alter in alterū irruerit, tracto ad se aduersario, mox eum de ab se repente protrudere. Nā ad hominē ex equo deiiciendū hoc pertinet. Faciet etiā is recte, qui trahitur, si equū abigat. Id enim faciens, citius trahentē deiecerit, quā ipse ceciderit. Quod si aliquando contingat, ut dum castra castris obiciuntur, equites alteri aduersus alteros prodeant, & tum aduersarios persequantur ad hostilem vsq; phalangem, tum ad suam vsque refugiant: heic etiā scire prodest, quam quidem diu quis haud procul a suis abest, recte ac tuto facturū si equo inter primos conuerso, totis hostes viribus virgeat: verum vbi propius ad eos accesserit, equū in potestate retineat. Nam credi par est, eum hoc modo maximam habiturum facultatem laedendi hostes, a quibus ipse vicissim laedi nequeat. Enimvero Dij concesserunt hominibus, ut ab homine, quæ fieri debeant, oratione doceantur. Eadem oratione constat equū doceri non posse. Verū si vicissim ei gratia feceris, vbi quid ipse tui ex animi sententia peregerit, ac rursus, quum inobediens fuerit, castigaueris: hac in primis ratione didicerit in iis obsequi, quæ fieri oporteat. Ac breue quidem istud est dictu, sed per vniuersam sese rem equestrem porrigit. Nā frenum equus accipiet lubentius, si eo admisso, commodi quidpiam subsequatur. Idem & transilliet, & saltabit sursum, & in omnibus aliis obsequetur; si, quū imperata fecerit, aliquā requietē expectabit. Et hactenus quidē exposuimus, qui fieri possit, ut minime circueuiatur, qui pullū & equū emittat; eum deq; tractando, minime corrumpat: præsertim si exhibendus sit equus, iis dotibus præditus, quas eques ad pugnam desiderat. Opportunum verò fortasse fuerit, hoc quoq; perscribi; si cui contingat animosius vti equo, vel ignauiore, quam oporteat: quoniam modo possit utroq; rectissime vti. Primū ergo sciendū, id animū in equo esse quod ira sit in homine. Quæ admodū igitur hominem minime quis ad iram commoueat, si neq; verbis proferat aliquid rei molestæ, neq; faciat: ita nec equū animosum

*Homines
oratione,*

*Equi docēdi
gratificando
castigando.*

*Animosus
qui.*

*Quomodo
tractandi*

mosum irruerit villo modo, qui eū non laeserit. Ac statim quū equi animosus in ipsa consensione danda est opera, ut in ascendendo nulla quis equum adficiat molestia. Postea vero, quam conscenderit, equo longius ad temporis spatium subsistere iussu, quam fieri ceteroquin soleat, ita deinde placidissimis signis eum promoueat. Hinc ab incessu lentissimo primordia capiens, ad celeriore m e a ratione perducet; ut equus imple minime sentiat, incitatore se motu progredi. Si quid equo repente velit imperare, fiat equū animosum repentinis rebus haud aliter perturbari; ac soleat homo, qui repente aliquid vei adspexit, vel audiuit, vel sensit. Quod si pergit celeris equum animosum a progressionis impetu reuocare volueris, non enim subito retrahere debes; sed placide frenū adducens, ut consistat, non cogendo, sed mitigando efficias. Prolixis etiam agitationibus mansuetiores euadit equi, quā crebris conuersionibus: eadēque si placidæ conficiuntur, equum animosum longiore spatio demulcent ac mitigant, sine vlla concitatione. Si quis autem existimat, equū se mitem redditurum, si eum celeri & proluxa equitatione fatiget: cōtrarium statuit ei, quod cōsentaneum est. In talibus enim vim adhibere nititur equus animosus, & in hac ira, instar hominis iracundi, sæpe numero se ipsum & equitē grauissimis malis adficit. Retrahendus etiā equus animosus a velocissimo cursu, nec villo modo permittendū, ut propter alium equum ad certamē adigatur. Nam fere qui maxime contētiōis sunt, ferocissimi euadunt. Læuia quoq; frenā his aptiora, quam aspera. Si tamen & asperum imitatur, efficiendum erit laxitate, ut læui simile videatur. Expedi etiā, ut aliquis sese consuefaciat in primis ad infidēdum equo feroci, absq; corporis motu; atq; ut equum ab a parte nequaquā adingat, quam quibus parribus eum tutioris infellus causa contingimus. Sciri autē debet hoc quoq; præceptum, * compressorum quidem labiorum sono equos mitigari: * πωπω-σμεός hic est. * hic κλω-γμεός.

*Nihil
bre-
pente im-
perandum
equi ani-
mosis.*

*Equica-
uenda ira-
cundia.*

*Animoso-
rum equo-
rum frenā.*

Equus nimis ferox bello inuitus.

Vt equum sit spectabilis, quid agendum.

Os equi sursum trahere.

Calcaria et flagella immitilia.

115;

Equi ad equas accedentis species.

Frena duo.

tum eius fieri poterit, & quiesces id temporis, & martina vespertinaq; pabula, siquidem id fieri liceat, offeres. Optimum vero consilium hoc fuerit, ne quis equum nimis ferocē ad bellum sibi comparet. De ignauro autē equo facis, quidē arbitror hoc fore, si huic omnia contraria faciunda scribamus iis, quę animo solo adhibēda consulimus. At si quis equo ad bellum idoneo sic uti voluerit, ut etiā magnificentiōr sit & spectabilior incessus: is sese cohibere debet, ne vel os fræno cōtorqueat, vel calcaria subdat, vel equum flagello cædat: quibus pleriq; faciundis, magnam se gloriam adipisci purant. Isti autē homines animi sui sententię contraria faciunt omnia. Quippe dum ora sursum trahunt, equos, qui ante se prospicere debebant, cæcos reddunt: dum calcaria subdunt, & flagellis cædunt, eum terrore incutiunt, ut nō sine periculo perturbentur: quę sane ab iis equis fieri solēt, quibus equitatio maxime molesta est, quiq; fœda visu, non præclara quędam faciunt. Verum si quis equum ita condofecerit, ut laxiore fræno incedat, & ceruicem adtollat, & eandem mox a capite recuruet: is facile ab eo impetrabit, ut faciat, quę ceteroquin cum voluptate, & quidē exultans facit. Equum autē ista cum voluptate facere, hoc intelligi argumento potest. Mox enim, quum ad alios equos accedentis species, ac præsertim ad equas; sublimē admodum ceruicem gerit, & maxime caput, truci eum ad spectu, incuruat: crura mollis adtollit, caudam sursum porrigit. Quamobrē quum equum ad ea præstanda perducit, quę ipsemet equus effingendo repræsentat, quoties pulcherrimum sese spectandum exhibet: is nimirum efficiet, ut cum voluptate incedat, quus, & magnificentiam præ se ferat, & terribilis sit, & spectabilis. Quę sane quonā modo putemus effici posse, nunc cōmemorare conabimur. Primum ergo nō pauciora duobus habere fræna conuenit. Eorum alterum læue sit, & rotulas habeat grandiores; alterum rotulas graues ac depressas, cum echinis acutioribus: ut quum hoc prehenderit, asperitatem moleste ferendo, dimittat; quum vicissim læuius illud acceperit, voluptatē ex eius læuitate percipiat, & profusus eadē immisso læui præstet, ad quę præstanda fræno asperiori adsuefactus erat. Sin læuitate cōtrā, frequenter in ipsum frænum incumbere velit: non abs re maiores additas læui rotulas, ut dum per eas os pandere cogitur, lupatū

tū admittat. Potest etiam frænū asperius variari tum implicando, tum extendendo. Quotquot autem fræna fuerint applicando, tum extendendo. Quotquot autem fræna fuerint omnia mollia sunt. Quippe rigidum quacumq; parte prehenderit equus, totum maxillis tenet; quemadmodū si veru quispiā quacūq; sui parte prehenderit, totū sustollit. Alterum vero non aliter atq; catena, qua parte tenetur, ea sola non flectitur; quum reliquum pensile sit, atq; id loco cedens, dum semper in ore captat equus, lupatum a maxillis dimittit. Eam ob causam in medio quoq; de ipsis axibus annullis suspendi solent, ut hos lingua dentibusq; prensans, frænum maxillis corripere negligat. Quod si quispiā ignorat, nullis suspendi solent, ut hos lingua dentibusq; prensans, frænum maxillis corripere negligat. Quod si quispiā ignorat, quidnā mollicies, quidne rigiditas fræni sit; hoc ipsum quod perferibemus. Est enim molle, quum axes commissuras ita laras ac læues habent, ut facile flecti possint. Adeoq; omnia, quę axibus circumponuntur, si patula sint, & non condensā, pro mollibus haberi debent. Si verō quælibet fræni partes difficulter & distinguantur, & vicissim in se redeant: hoc scilicet est, frænum esse rigidum. Qualecumque vero sit, cuncta quidē hæc cum eo præstari oportet, si talem quis equum exhibere velit, quales diximus. Os equi sursum impellendū, neq; nimis duriter, ut caput sursum iacet; neque nimis remisse, ut nō sentiat. Posteaquā excitatus hoc impulso, ceruicē adtollit: mox frænum ei remittendum, atque in rebus etiam ceteris, quemadmodum perpetuo monemus, sicuti recte obsequatur equus, vicissim ei gratificandum. Vbi quis equum animaduertet delectari tum ceruicis elatione, tum illa laxitate: nihil ei molesti exhibebit, quasi ad subeundum laborem cogere velit: sed ita demulcebit, quasi si quietē ei sit concessurus. Sic enim animo confidentissimō ad agitationē celerem accedet. Ac delectari celeritate cursus equum, hoc argumento est. Quippe si fuga euaserit, non pedetentim pergit, sed currit. Sic enim a natura comparatus est, ut voluptatem hinc capiat; nisi quis forte cogat ultra, quam commodum sit, currere. Quod si modum aliquid superet, quidcumque tandem illud sit, nec equo, nec homini gratum erit. Ceterum ubi cum splendore quodam productus fuerit ad decurrendum, par est credi, sic eum priori exercitatione consuefactum, ut post inflexiones maiore cum impetu proruat. Verum si quis equo ad hoc instruito, pariter & frænum adducat, & signum quoddam instiga-

Frena similia, eō rigidā.

Quod frænum molle, quod rigidum.

Oris impulsio.

Vt equi maxime a seipso excitentur.

1156 Nihil ultra modū agendum.

tionis edat. freno quidem pressus at instigationis imperio concitatur. Ac pectus quidem antierius protendit, crura vero præ iracundia sustollit altius, non mollia tamen. Nequaquam enim excandescentes equi crura magis habent mollia. Si vero quis equo in hunc modum excitato, frænâ remittat; ibi præ gaudio, quod respectu laxitatis lupato se liberatû putet, specie quadâ exultabunda, cruribusque mollibus superbiens ferrur, omnino repræsentans eam venustatem, quam erga equos alios præ se ferre solet. Ac talem qui spectant equum, & liberalem adpellant, & spontaneum, & equestrem, & animosum, & superbum, ad spectuque tam iucundam, quam trucem. Et hæc tenus quidem illis, qui fortassis ea desiderabunt, hæc per scripta sunt. Si quis autem equo ad pompam idoneo, & erigendi se perito, & splendido velit uti: sciat, non abs quouis equo posse talia præstari; sed requiri, ut magnus in tali sit animus: cû corpore valido. Quod autem plerique putant eum, cui crura sint mollia, corpus etiam posse facilius ad tollere, minime sic comparatû est: sed potius, qui molles, succinctos, validos lumbos habet, (& lumbos hec dico, non caudâ versus porrectos, sed qui existunt inter latera & coxas, ad ilia:) sub anterioribus non exiguo spatio collocare posteriora crura poterit. Si quis igitur equum pedes ita subiicientem fræno sursum impulerit, partibus ille posterioribus in talos sese flectit, & corpus antierius sic erigit, ut e regione consistentes & aluû, & pudenda conspiciant. Quæ sane quæ facit, frænâ ei remittendum erit: ut quæ ab equo pulcherrima præstantur, ea tum faciat lubens, tum spectatorum iudicio facere videatur. Sunt quidem nonnulli, qui equos ad hæc quoque consuefaciunt; dum partim eos virga sub talos feriunt, partim aliquæ ad latus currente baculo femora verberare iubent. Verum nos optimum hoc esse præceptum arbitramur, ut, quod semper dicimus, vbi cumque voluntati equitis paruerit, vicissim id perpetuo sequatur, ut equo requiescendi copia fiat. Nam quæ per coactionem facit equus, ut Simo quoque tradit, ea neque non ita plerumque, neque magis decora sunt; quæ si quis hystriônem flagris, atque stimulis excitet. Quippe multo plura præter decorum, quæ cum laude faciet, tum equus, tum homo; cui quid eiusmodi continget. Proinde qui dotes omnino pulcherrimas & splendidissimas habet equus, eas signis datis exhibere debet.

Equus potissimus.

Equi generosi non cogendi.

bet. Quod si etiam tum, quum exercetur, ad sudorem usque copiosum agitur; quum vero, quam honeste semet exerit, statim descensio fiat, & frenum detrahatur: omnino futurum sciri debet, ut deinceps ad erigendum sese non inuitus accedat. Atque in equis huiusmodi sane tam Diis, quam herois equitantes pingi solent: & homines, qui eis dextre videntur, magnificentia quadam præ se ferunt. Et vero is equus, qui semet erigit, tanto opere siue pulchrum quiddam est, seu admirabile, seu suspiciendum: ut oculos omnium spectatorum, tam iuuenum, quam senum, in se coniectos detineat. Nemo quidem certo vel ab eo discedit, vel spectando defatigatur, dum præclarâ hæc ille speciem suam exhibet. Ceterum si cui talem equum haberi videri, ut vel tribui cum imperio præsit, vel equicum magister fiat: illi non in hoc erit incumbendum, ut ipse solus sit splendidus; sed multo magis ut vniuersum agmen, quod eum sequitur, spectatu dignum adpareat. Quamobrem si, quod in equis eiusmodi maxime laudatur, præcedat equus quispiam, qui corpus ad insignem altitudinem motu creberrimo sustollens, lente tamen admodum progrediatur: nimirum eueniet, ut equi ceteri pedetentim hunc sequantur. Ex hoc autem spectaculo quid cõsequi splendidum possit? Sin equo concitato, neque nimis celeriter, neque nimis tarde præcedat; sed ea ratione qua equi maxime fiunt alacres, & truces, & speciem ad laborem obeundum maxime decentem induunt: tum vero necesse est, ut ingens strepitus, ingens equorum hianitus, & narium flatas adsit. Ideoque non ipsa tantum modo, sed vniuersus etiam comitatus haud abs re spectabilis erit. Euiusmodi si quis equum feliciter emerit, & sic educet, ut labores sustinere possit, & eodem recte utatur in exercitiis ad rem militarem consuefacientibus, in equitationibus ostentationis causa comparatis, in certaminibus denique bellicis: quid hinc impedimento sit, quo minus equos maioris efficiat pretij, quam eos acceperit; neque dumtaxat equos bonitate celebres habeat, verum etiam ipse propter equestris rei cognitionem in ore sit omnibus, nisi diuina quædam vis obsterit. Placet etiam perferibere, quoniam modo armatus esse debeat, qui aliquod in equo periculum sit aditurus. Primum dicimus, debere lorica sic esse factam, ut corpori respondeat. Aptam quidem hanc, corpus ipsum gestat; nimis vero laxam, humeri soli ferunt. Sin valde sit angusta, debet.

Quantum se equus erigendi se peritus.

Equus generosi non cogendi.

Equus armatus.

Thorax qualis esse debet.

*Tegumentū
ceruicis.*

non armatura, sed carcer est. Et quia ceruix quoque de partium illarum numero est, quæ lethaliter peruntur; dicimus huic etiam tegumentum ex ipsa lorica se porrigens, esse conficiendum, quod ceruici respondeat. Id enim tum ornamento erit, tum si recte fabricatum sit, equitis ipsius faciæ ad nares vsque, quum ita libuerit, excipiet. Galeam ducimus optimam, quæ Bœotij sit operis. Hæc enim maxime tegit, quidquid extra lorica eminet; nec prospectum impedit. Ipsa lorica sic fabricata sit: ne vel sessioni, vel inclinationi sit impedimento. Ad inguen & pudenda, & vicinas vndiq; partes, tales ac tot pinnae sunt; vt istæ membra tegant. Et quoniam sinistra quoque manus inutilem reddit equitem, si laesa fuerit: inuentam & huic probamus armaturam, quam manum vocant. Nam & humerum hæc obtegit, & brachium, & cubitum, & quidquid habenis est contiguum: eademque tum extrêdi, tum contrahi flexu suo potest. Præterea partem illam sub alis, qua lorica deficit, tegit. Dextram sustolli necesse est, siue quis telum emittere, siue plagam inferre velit. Quapropter auferri debet a lorica, quidquid heic impedimento futurum est: eiusque loco pinnae in nexibus adplicatiles sint, quæ cum manu exporrecta similiter & ipsæ explicentur; cū reducta, claudantur. Quod

Chirotheca sinistra.

1158
*Brachij
tegumentū.*

brachio instar ocreæ solet apponi, rectius ita nobis suffecturum videtur; quam si ad ipsam armaturam sit religatū. Pars dextræ, quæ hac sublata nudatur, iuxta lorica munimenta vel loreo, vel æreo integumento: absque quo sit, periculosissima sui parte præsidij nihil habebit. Quia vero si quid equo mali accidar, eques ipse totius periculi sit particeps: necesse est equum etiam frontis, & pectoris, & lateris integumentis armari. Simul enim hæc femoralium equiti vicem præstant. Omnium vero maxime tegenda equi sunt illa, quod eorum, ceteroquin etiam tenerriorum, valde lethalia sint vulnera. Possunt autem ephippio regi. Debet illud etiam lorum, quod ephippium constringit & continet, esse confectum: vt tutius eques ipse sedeat, & equi tamen sella non lædatur. Ac partibus quidem ceteris hæc tam equi, quam equitis armatura fuerit. Tibias vero, ac pedes, consensaneum est extra femoralia propendere: quibus sua non deerit armatura, si ocreæ de corio factæ fuerint, ex quo solet conficiantur. Sic enim pariter & tibiae armabunt, & calcæorum

Equi frontalia, pectoralia, lateralia.

Tibiarum equitis & pedum tegumenta.

rum loco pedibus erunt. Et hæc quidem arma sunt, quæ nos ita muniunt, modo Deos propitios habeamus, vt non lædamur. Verum ad hostes lædendos, potius machæra nobis, quam ensis, probatur. Nam quum eques in sublimi sit, maior vis erit in plaga copidis, quam ensis. Hastæ pericalis loco, quum ea fragilis sit, nec commode gestetur, potius corneas tragulas duas probamus. Nam harum alteram peritus eques eiaculari, altera sic vti potest, vt eam vel in aduersum, vel ad latera, vel a tergo contorqueat. Præterea firmiores sunt, quam hasta, magisque portatiles. Eiaculationem teli probamus eam, quæ longissimo sit spacio. Sic enim tempus ipsum magis permittit, vt remet auertas aliudque telum sumas. Paucis etiam perferibemus, quænam optima sit emittendi teli ratio. Quippe si quis partes læuas anterius prorensens, dextras autem reducens, ex ipsis femoribus semet erigendo, cuspidem non nihil arrectam emiserit: omnino fiet, vt impetu vehementissimo, longissimeque telum feratur: atque idem rectissime feriet, si dum emittitur, ipsa cuspidis scopum semper spectet. Atque hæc quidem equiti vulgari a nobis monumeta, præceptiones, exercitia; præscripta sunt. Quæ autem scire par sit, & facere magistrum equitum; alio libro est declaratum.

*Arma offendendis
hostibus.*

*Eiaculandi
ratio.*

EXPLICIT LIBER DE
RE EQUESTRI.

1159
HAbes iam Xenophontis studiose lector, specimen interpretationis a me factæ Taurini, quum in aula Ducis Allobrogum Emanuelis Philiberti, & Caroli Emanuelis, filii, patre rebus humanis exempto, fere biennium degerem; ab illustri Barone, fortissimoque militum duce Suedio, ad eos principes missus. Arbitrium ego tuum non recluso, quin libere statuas, ecquam H. Stephanus causam iustam habuerit, cur laborem meum, animo liberali, absque vilo pretio, cum sola edendi condicione sibi oblatum, tot animis hac ipsa condicione non impleta, mihi non restitueret; ac nihilo minus ad alios mirari se diceret, a me rem nullius momenti etiam auctore prætoris repeti, de qua certo adfirmare non posset, incendione domus suæ, quam habebat in Allobrogum metropoli, an direptione prædij bel-

lo nupero Allobrogico periisset. Pudet hos referre prætextus hominis putidos, sed ipsam non puduit eis inniti; donec effugiis omnibus frustra tentatis, se causa casurum videns, non sine diuino miraculo (referendo scilicet ad Apologiam ipsius Herodoteam) inuentum ab se librum profiteretur, quem amissum existimasset. Credo sane, prodigioso signamento id repertum ab eo fuisse; quod nusquam periisse: norat, adeoque secum habebat, ut multorum est opinio. Causas facti ceteras non excutio. Solum hoc manifesto patet, ferre hominem animo æquo non potuisse, quod vnus aliquis nationis eius, a qua confici versiones hypocauticas scripsit, ut lectorum molestias in conferendis interpretum plurium verbis, & eorumdem ab ipso Stephano prof. ctis castigationibus, labore suo subleuaret, Xenophontem in ægru adgredi lucubratione noua esset ausus, cum censurarum Henrici Stephani dispendio in tot Xenophontis interpretes, magno plerisque viros, & famulos; Philephos, Amasæos, Piccameros, Camerarios, Bestariones, Ribirtos, Leoniceos, Gabricios, ceteros. Hinc illa lacrumæ, ne quid dicam de molestia, quam ex præceptis alterius industria nonnullis sentit, quibus schediasmata sua vere tumultuaria farcire iam dudum cogitauerat. Ego Xenophonteam hanc lucubrationem tentatam in adulescentia, non nihil expositam ætate virili, nunc maturiore iudicio recensitam, quod ut aliquando fieret, optauit sæpe mihi euenire diuinitus, & vsui & censuris omnium exhibeo. Si quis hinc fructus ad litterarum Græcarum studiosos redibit, voti reus debitus æterno numeri gratias agam. De maleuolorum calumniis, & φερονίς ἰππικαίδη. Non verbis, sed reabile nuenda sibi veritas sufficit.

A P P E N D I C I S X E N O -
P H O N T E A E F I N I S .

I N D E X

X E N O P H O N T E V S
H I S T O R I A R V M , A T Q V E R E -

R V M Q V Æ I N E I V S O M N I B V S
v t r i u s q ; t o m i l i b r i s c o n t i n e n t u r .

I N D I C I S h u i u s n u m e r i t e x t u i n o s t r i c o d i c i s
G r æ c o l a t i n o r e s p o n d e n t , q u o s e t i a m i d e o i n
m a r g i n e v b i q ; d e s i g n a t o s e x h i b u i m u s , v t e o
f a c i l i u s s i o p u s e s s e t , e x h o c i n i l l u m r e d i -
r i p o s s e t .

- A** Bradatas Susorum rex pag. 114
 Abradatas immisso in Ægyptios curru interceptus 177
 Abradatas mortuus lugetur, ei; honorifice parentatur 185
 Abradatas currum artificium 156
 Abradatas vxor Panthea: vide Panthea.
 Abrocomas Cyri hostis 252
 Absinthio refertissimi quidam Arabiae campi 255
 Abydeni orationi Dercyllidæ acquiescunt 535
 Abydeni Lacedæmonios euicere recusant iubente Pharnabazo 536
 Abydenorum ager a Pharnabazo vastatur 536
 Abydus vrbs e regione Sestii, spatio tantum octo stadiorum ab ea distans 535
 Abydum in Lacedæmoniorum amicitia continetur Dercyllidas 535
 Academia locus Athenis 458
 Acarnanes Atheniensibus auxiliantur 515
 Acarnanes Atheniensibus iuncti Achæos inuadunt 530
 Acarnanes pacem cum Achæis, societate cum Lacedæmoniiis pepigere 533
 Acarnanes Achæis amicos efficit Agefilaus 661
 Acarnanes ab Achæis vincuntur 661
 Acarnanes Agefilao socij 661
 Acarnanum cum Agefilao pugna 531
 Achæi Agefilai opera Acarnanes vincunt 661
 Achæi ab Acarnanibus, Atheniensibus, & Bœotiis obsidentur 530
 Achæorum legatorum cum
 * C C c 2

INDEX IN

Lacedæmoniis expoſu- latio	330	vtitur	5
Achæis Acarnanes, Ætoli, Argiui amici facti	661	Adoleſcentis cuiuſdam acu- tum ratiocinium	283
Achaici Phœbiæ montes	6, 8	Adoleſcentibus ad quæ vta- tur magiſtratus Perſarum	6
Acheruſias peninſula	374	Adoleſcentibus maximã a- nimcrum elatio ingeni- ta	679
Achilles Chironis diſcipul ⁹	973, 974	cum Adoleſcentibus collo- qui interdicitur Socrati	716
Acies naualis	446	Adoleſcentum principes a- pud Perſas qui	4
Acies vt incedat lata via & noctu	130	Adoleſcentũ domi manen- tium exercitia	6
Acronij	492, 515	Adparitores Cyri quales ef- ſe debeant	44
Actio in ingratum vbi detur	4	Aduenz Athenis interſiciũ- tur	464
Actiões puræ & iuſtæ po- tentes efficiunt	237	Adulari nulli hominum ſi- pendij cauſa, res dulciſſi- ma	547
Actis nomen canis	987	Adulteri amicitiz vxorũ er- ga maritos corruptores ſunt	908
Acumenauſ medicus: vide Notat. indicem.		Adulteri pœna	734
Adeps delphinorum olei lo- co	353	Adulteri cur interſiciantur deprehenſi a viris mulie- rum adulterarum	69
Adimantus Leucorophidæ filius	440	Adulteros occidendi impu- nitas	908
Adimantus apud hoſtes gra- tiam inuenit	457	Adulteriũ apud Perſas pro- hibitum	3
Admonitio nulla fortes vi- ros reddit, ſed exercitatio	84	Adulterinum argentum	847
Adoleſcentia quando inci- piat Perſis	5	Aduſius præfectus in Cariã mittitur	186
Adoleſcẽtia maximã curam requirit	5	Æchme nomen canis	987
Adoleſcentia quando finia- tur	6	Ædium cum phalange com- paratio	167
Adoleſcentiz legitima obi- re	7		
Adoratur ab omnibus Cy- rus	215		
Adoleſcentes, quorum ope- ra magiſtratus Perſarum			

XENOPHONTEM.

Æginetæ muro cinguntur	544	Æqualitas apud Perſas	12
Ægos flumen	455	Æqualis ſuperbiũt propter tolerantiã famis, ſitis, frigoris	53
Ægocis medicamina præ- bet Cyrus	212	Æquales ſiue homotimi qui	23, 36
de Ægrouis cura in bello ha- benda	161, 162	Aeris & locorum ſalubrium proba	30
Ægrotorum cura	356	Æreorum vaſorũ copia	317
Ægyptija Cyro ſubacti	2	Æſchines vnus ex triginta in oligarchia Athen.	461
Ægyptij Cyro ſe dedunt	179	Æſchylus Phliaſius	890
Ægyptij duos reges creant	603	Æſculapius Chironis diſci- pulus	974
Ægyptiorum exercit ⁹ quo- modo inſtructus	166	Æſculapius mortuos excita- uit	973
Ægyptiorũ cum Perſis con- ſtitus	177, 178	Ætæ filius	362
Ægyptiorum fortitudo in pugna	177	Ætas puerilis: vide, Puerilis ætas.	
Ægyptiorũ rex a ſuis deſeri- tur	663	Ætas quæ maximã curã re- quirat	5
Ægyptum Cyrus ſubiugat	233	Ætati cuique apud Perſas ſui principes præfecti	4
Ælyzia vrbs	578	Ætates hominis quatuor	4
Æneas Scymphalius Arca- dam Imperator	629	Ætatum initia & fines apud Perſas: Pueritię ab ipſa na- tiuitate ad annum xv vel xvii ſ. Pubertatis, vel a- doleſcẽtiã, ab anno pue- ritiz poſtremo, in x an- nos proximos	5, 6
Æneas Scymphalius tyran- nidem Euphronis euertit	629	Virilis, a xxv vel xxvi r vſque ad L, aut Lii	6
Æneas Scymphalius, dũ ho- ſtem vult conſeruare, per eum perditur	338	Senectutis ab anno L r aut Lii, vſq; ad finẽ vitæ	7
Æneas Chironis diſcipulus	973, 974		
Æneas paternis materniſq; diis vna cum patre cõſer- uatis, pietatis gloriã tulit	974		
Æneſias ephorus Laced.	462		
Ænianenſes	246		
Ænianenſium ſaltatio	371		

INDEX IN

330
 Ætoli Achæis socios efficit
 Agæfilaus 661
 Agamemnon Dianæ sacrifici-
 cauit 621
 Agamemnon populorū pa-
 ftor cur dictus ab Home-
 ro 763
 Agamemnonis exemplo in
 Aulide sacrificat Agæfila⁹
 496
 Agas secundum quod potes
 722
 Agasias Strymphalius 297
 Agasia integritas 389
 Agathrius 537
 Agathonis poetæ amator
 Pausanias 898
 Agæfilaus Archidami F. 652
 Agæfilaus prius, quam impe-
 rio potiretur, dignus re-
 gno habitus 651
 Agæfilaus præfertur Leoty-
 chidæ in regni cōtentio-
 ne 652
 Agæfilaus regnum iuuenis
 consequutus est 652
 Agæfilaus copias parat in
 Persas 652
 Agæfilaus quantis copiis re-
 cepit traiectionem in
 Asiam 652
 Agæfilaus copiis acceptis in
 Asiam traiecit 652
 Agæfilaus quare in Asia cum
 rege Periarū potius, quā
 in Græcia belligerari ma-
 luerit 652
 Agæfilaus Ionibus, Æolenti-
 bus, Helleſpontis, Ephe-
 sum mittere secum mili-
 tarios iubet 653
 Agæfilaus ab equitatu parū
 instructus 653
 Agæfilaus Phrygiā petit 653
 Agæfilaus Phrygiæ oppida
 occupat 653
 Agæfilaus in Phrygia ma-
 gnā pecuniarum vim
 capit 653
 Agæfilaus suos vt locupleta-
 rit 653
 Agæfilaus equitarū, & quo-
 modo, comparat 654
 Agæfilaus equitarum suum
 quomodo instituerit 655
 Agæfilaus Ephesum copias
 vniuersas cogit 655
 Agæfilaus Persas nudos ven-
 dit: & quare 655
 Agæfilaus Cariā inuadit 655
 Agæfilaus Sardes exercitum
 ducit 656
 Agæfilaus decumam Del-
 phici Dei c talētis auget
 957
 Agæfilaus dux Græcorum &
 multorū barbarorū 657
 Agæfilaus, maxima euertēdi
 imperij Asiatici concepta
 spe, patris se reuocātū au-
 scultat 658
 Agæfilaus in medio fortunæ
 cursu in patriā reuocatur.
 658
 Agæfilaus qua via in patriam
 rediens, iter fecerit, &
 quanta celeritate 658
 Agæfilaus copias vt ducere
 solitus sit 658
 Agæfi-

XENOPHONTEM.

Agæfilaus ad Boeotorum fi-
 nes proficiscitur 658
 Agæfilaus laudatur fortitu-
 dinis nomine 659
 Agæfilaus Piræum capit 661
 Agæfilaus victoria positura
 Thebanis 660
 Agæfilaus vulneratur 660
 Agæfilaus vulneratus ad pha-
 langem defertur 660
 Agæfilaus osculū a Megaba-
 re oblatū respuit 666
 Agæfilaus numinis memor-
 etiā accepto vulnere, li-
 bere hostes, quo velint, a
 Fano recedere permittit
 660
 Agæfilaus domi maluit legi-
 time imperare, ac imper-
 riū legitimum pati: quā in
 Asia omnium esse maximus
 661
 Agæfilaus domum discedit
 a pugna Coronensi 661
 Agæfilaus expeditionē con-
 tra Argiuos suscipit 661
 Agæfilaus Peanem vna cum
 aliis Apollini abfoluit 661
 Agæfilaus Piræū copias ducit
 661
 Agæfilaus cum Achæis A car-
 nanes adoritur & vincit
 661
 Agæfilaus domū recedit Pe-
 loponnesi portis patefa-
 ctis & Piræo Corinthiorū
 capto 661
 Agæfilaus auctor, ne Lace-
 demoniorum aduersariis
 pax concedatur, nisi Co-
 rinthum & Thebas vt eos
 exules reducerēt cogit-
 set, qui ob Lacedæmonios
 in exilium eiectiones fuerant
 661
 Agæfilaus aduersus Thebas
 expeditionē quare susce-
 pit 661
 Agæfilaus Thebasiterū petit
 662
 Agæfilaus Bœotiæ partes po-
 pulatur 662
 Agæfilaus prælio ad Leuctra
 cōmissio vt se gesserit 662
 Agæfilaus legationes obiuuit:
 & quasiam senex 662
 Agæfilaus & ab amicis & ab
 inimicis pecunias accipie-
 bat 663
 Agæfilaus Ægyptum petit
 LXXX annos natus 663
 Agæfilaus a rege Ægyptiorū
 deceptus 663
 Agæfilaus Ægyptiorum re-
 gē alterū victū prælio ca-
 pit, alterū in regno cōfir-
 mat 663
 Agæfilaus Ægypto excedēs
 in patriam reuocatur 664
 Agæfilaus in Caria rerū ve-
 nalium forum parari de-
 nuntiat 663
 Agæfilaus dona a Tithrausta
 oblata respuit 665
 Agæfilaus ouij impatiens, la-
 boris amans 666
 Agæfilaus Megabaten Spi-
 thridaræ F. amat 666
 Agæfilaus iter vt facere sit
 solitus 667
 * CCC 4

INDEX IN

Agefilaus aduersus Tiffaphernem expeditionem suscipit 496
 Agefilaus rex claudus 493
 Agefilaus detrectat bellum 568
 Agefilaus mortē Agesipolis ægre tulit 564
 Agefilaus iratus a Mantinen sibus discedit 602
 Agefilaus Acarnanum pecora & mancipia prædatur 531
 Agefilaus epistolam a rege sibi missam ne accipere quidem noluit 669, 670
 Agefilaus noluit statuam sibi erigi 671
 Agefilai genus & patria 651
 Agefilai generis nobilitas quanta 651
 Agefilai laus a Maioribus, seu familia, & patria 651
 Rebus gestis extra patriam 652 in patria 658 in Ægypto 663 Virtutibus 664 Iis, quæ mortem sunt consecuta 672 Præclare dictis & virtutibus, additis rursus aliquibus mortem consequentis 672
 Agefilai familia inter alias patriæ suæ ornatissima 651
 Agefilai res gestæ in Asia 652, 653, 654, 655, 656
 Agefilai prudentia in consultando contra hostes 652

Agefilai & Tiffaphernis murrum sacramentum super induitiis 652
 Agefilai in induitiis seruandis hosti periuro constantia 652, 653
 Agefilai magnanimitas 653
 Agefilai stratagema contra Tiffaphernem 653
 Agefilai laus ab imperatore munere 653
 Agefilai amicitiam multique expetierint 654
 Agefilai humanitas erga captiuos 654, 654
 Agefilai cum Persis conflictus 656
 ad Agefilau plurimæ nationes deficiunt 657
 Agefilai auctoritas in componendis dissidiis 657
 Agefilai res gestæ feliciter in patria 657, 658, 659, 660
 Agefilai discessum ex Asia quantopere doluerint Græci in Asia degentes 657
 Agefilai studium in succurrendo patriæ 658
 Agefilau Thessaliam ingressum quinam populi insecuti sint 658
 Agefilai & Thessalorum conflictus 658
 Agefilai laudes quedam 659
 Agefilai tropæum inter Nartheicum & Prantem 658
 Agefilai exercitus instructissimus 659

Agefi-

XENOPHONTEM.

Agefilai conflictus cum Thebanis 659
 Agefilai tropæum iuxta Coroneam 660
 Agefilai stratagema in Piræo capiendo 661
 Agefilai tropæum de Acarnanibus 661
 Agefilai aduersus Phliuntæ expeditio 661
 Agefilai fortunæ mutatio 662
 Agefilai res gestæ infeliciter domi neuiquam ipsius ductu euenere 662
 Agefilai amici & hospites Tegeæ intererint 662
 Agefilai hostes 662
 Agefilai prudens consilium in educendis, aut non educendis ciuibus 662
 Agefilai prudentia in altero Ægyptiorum rege iuando 663
 Agefilai religiosa pietas 664
 Agefilai & Pharnabazi colloquium 664
 Agefilai iusticia in re pecuniaria 664
 Agefilai liberalitas erga matris suæ propinquos 665
 Agefilai temperantia 665
 Agefilai continentia in Venereis 666
 Agefilai fortitudo 667
 Agefilai tropæa quæ putanda 667
 Agefilai sapientia 667
 Agefilai erga Græciam uersam amor 668
 Agefilai morum amabilitas 669
 Agefilai animi magnificentia in spernendis Persarum regis litteris priuatim ad se missis 669
 Agefilai & Teleutiæ felicitas 525
 Agefilai frugalitas 670
 Agefilai domus 670
 Agefilai suppellex domestica 670
 Agefilai ad Persarum regem comparatio 670
 Agefilai cum Persarum regem antithesis 671
 Agefilai virtutum synopsis 672
 Agefilai sententiosa dicta 672, 673
 Agefilai nomina varia a diuersis ipsi data 674
 Agefilai monumenta 675
 Agefilai sepultura 675
 Agefilaus etiã post mortem patriæ utilis 675
 Agefilao Spithridates se suaque committit 664
 Agefilao Acarnanes, Actroli, Argiui socij redditi 661
 cum Agefilao militat Cotys 664
 Agefilau vena malleoli abrupta morti tradidit 577
 Agefilaus Phrygiam populatur 507
 Agefilaus portionem duplicem in conuiuio datam, cum amicis communica-

INDEX IN

bat	665	Agmen quadratum cur mi- nus comodum hoste fe- quente	310
Agefilaus Reipublicæ gra- tia nihil unquam recusa- vit, sed ad omnia paratū se præbuit	662	Agri neglecti emendi	869
Agefilaus cum fratre Leory- chide de regno disceptat	493	Agricola otiosus inutilis	30
Agefilaus Piræum copias ducit	525	Agricola bonus gaudet op- suum ab omnibus cerni	858
Agefilaus quo nomine glo- rari sit solitus	672	Agricolis immunitatem a reb. bellicis & expilatio- nibus Cyrus dedit	137
Agefilaus creatur rex	493	Agricolis pax datur in bello	137
Agefilopolis tutor Aristode- mus	514	Agricultura aliarum artium parens ac nutrix	831
Agefilopolis instaurat bellum Olynthiacum	562	Agricultura gratias refert	831
Agefilopolis deorum iussu in- dignas arguorū soluit	533	Agriculturæ doctrina	831
Agefilopolis febre laborat	564	Agriculturæ incommoda & quomodo hæc auerten- da	831
Agefilopolis moritur	564	Agrigentini fame doman- tur	461
Agefiltratus Ephorus	462	Agrigentū vrbs ad deditio- nem fame compulsā	461
Agis dux	491	Αλαζονεία male vsurpa- tum	47
Agis a Nuptio cubiculo ab vixore expulsus	493	Alce nomen canis	987
Agis exercitum dimittit	492	Alcetas Lacedæmonius, eius negligentia in custodien- dis captiuis	576
Agis ad Athenarum muros excurrens repellitur	432	Alcibiades Socratis auditor	713
Agidis facultates Agefilao, ciuitatis iudicio, addictæ	665	Alcibiades, Thrasibul ^o & Co non eliguntur duces	438
Agidis mors	493	Alcibiades Mindarum supe- rat, classemque eius dirip- it	430
Agidis sepultura	493	Alcibiades captus a Tissa- pherne, noctu aufugit	429
Agide mortuo, contendunt de regno Agefilaus & Leorychidas	652	Alci-	
Aglatidas ordinum ductor	47		
Agmen instruitur instar li- teræ gamma	172		

XENOPHONTEM.

Alcibiades elapsus Clazo- menas noctu venit	429	Amici qui sub nomine fallit, turpissimus	415
Alcibiades summo applau- su excipitur ab Athenien- sibus	440	Amici diuites thesauri loco nobis sunt	211
Alcibiades a quibus corru- ptus	715	Amici qui maxime comple- ctendi	673
Alcibiadis cum Pericle con- gressus	718	Amici inter opes connume- randi	820
Alcimenus	522	Amici qui potiores habendi sunt	236
Alex templum	607	Amicis succurrere, pulcher- rimum est	25
Alex lusores ad inopiam re- diguntur	593	Amicis, quam facultatibus spoliari, grauius detri- mentum	673
Alexander imperauit Thes- salis interfecto a se Poly- phrone	601	Amicitia simulata, aut disti- mulata, in bello quid pos- sit	127
Alexander Iasonis successo- ris mors	601	Amicitie vera descriptio	907
Alexander Thessali tyrannis	601	Amicitie firmissimæ quæ 908	
Alexippidas ephorus	462	ad Amicitiam quinam apti non sunt	752
Alexius archon	454	partim ad amicitiam naturaliter ho- mines propendunt, par- tim ad inimicitiam	751
Alimenta Spartanorum le- gibus	650	Amicorum possessionem e- gregium ornamentū cen- suit Cyrus	268
Alphæi fauces	588	Amicorum copia, sceptrum est regum	235
Alphæus amnis	492	Amicorum Cyri copia	269
Alten præterfluens Clauda- us amnis, in Alphæū de- labitur	639	Amicorū æstimationes	748
Alumni Trophimi	562	Amicorum natura studiosus Pheraulas	219
Alypetus quidam Polemar- chus	175	Amicos conciliandi ratio	750
Amant omnes se ipsos	853	Amicos viles qui inutiles sunt acquirere non possunt	750
Amari quantum bonū	908	Amicum nolentem efficere difficile	749
Amari a subditis quomodo princeps possit	32		
Amari satius, quam metui, 75			
ut Amemur ab aliis & cola- mur quid agendum	31		

INDEX IN

Amicus pro amico interdū præritas quæ ipsemet pro se non præstitit 748	& est infatigabilis 895
Amicus verus in amici cala- mitate constans est 535	Amor apum in suum ducem vehemens 118
Amicus nec vi, nec fraude comparatur 749	Amor res est spontanea, seu ultronea 116
Amicus bonus quomodo examinandus 748	Amor sophista improb. 154
Amicus maximum bonum 747	Amor quæ facere cogat 115, 116
Amicus fertilissimum præ- ditum 748	ab Amore pudico qui afflati sunt, oculis amabiliori- bus ac voce mitiori vru- tur 873
Amicus vice est manū, o- culorū, aurium, pedum 747	ab Amore dii quoque supe- rari esse feruntur 113
Amygdalini liquaminis vsus pro oleo 328	ab Amore multa passi homi- nes, etiam prudentissimi 153
Amnis præterfluens potus 104	qui Amore rerum venerea- rum tenentur, rebus cu- randis præficiendi non sunt 813
Amor cum igne cōparatur 115	Amorem illicitum metus & lex inhibere possunt 116
Amor res est in volūtate ho- minis posita 116	ad Amorem inducendū sunt qui valere putēt quædam veneficia 750
Amorem cohibere lex me- tusq; possunt 116	in Amorem sui pellexisse ci- uitatem incantationibus quibusdā fertur Pericles 750
Amor inuitos an cogat 115	Amores puerorum Lycurg ^o non permittit, quales in a- liis multis ciuitatib. leges permittunt 678
Amor homines flere, seruit- re amatis, prodigales fa- cit 116	Amoris nimij studiosi secor- des, futiles, fures 116
Amor honest ^o quis & circa quæ 116	Amphiaraus Chironis disci- pulus 972
Amor prodigalē reddid etiā tenacem 714	Amphiara ^o expeditione ad- uersus Thebas suscepta, maxi-
Amor sicut morbus libera- tionem postulat 116	
Amor honestus a turpi quā- tum differat 896	
Amor animorū longe præ- stantior quam corporum,	

XENOPHONTEM.

maximā laudem adeptus 973	fugam vertuntur 440
Amphidoli populi 491, 515	Andromachus Eleensium præfectus mortem sibi conficit 636
Amphion quid 567	Anetius vnus e triginta ty- rannis 461
Amphoræ siue obbæ ne im- portarentur in symposia, olim apud Persas lege cautum erat 240	Anima bona & mala 154
Amusis siue norma siue tru- tina quid 672	Anima hominis naturæ di- uinæ participat 803
Amyclæ 670	Animæ duæ virtuosa & vi- tiosa 154
Amyclæi populus 528	Animæ effigies non est imi- tabilis 781
Amyntas Macedonum rex 559	Animalia omnia ad pugnan- dum natura armata 52
Anaphastus & Anaphlystus, locus Atticæ 928	Animalia pro hominib. gi- gantur & creantur 808
Anarchia quid 461	Animalia quæuis pugnantī modū quemdā habent 52
Anaxagoras Solem esse la- pidem ignitum dixit 815	Animi ab inuidia alieni in- diciū 17
Anaxagoræ infania 815	Animi vere regij indicū 12
Anaxibij perfidia 393	Animi immortalitas 237
Anaxibius Abydū mis ^o 542	Animi magnitudine vt vten- dum 674
Anaxibius nauarchus 372	Animi robur in fortibus vi- ris senectutis experies esse, et si corpus senescat 674
Anaxibius dolo milites cir- cumuenire conatur 393	Animi diuinitas maxime in somnia apparer 237
Anaxibius Græcos Byzantiæ vendi iubet 397	Animi morbi sepe a corpo- ris mala valetudine ori- untur 787
Anaxibius in ineunda Phar- nabazi gratia elusus 398	Animum parare vt sit a pe- cuniis, voluptatibus, me- tu inexpugnabilis, pul- cherrimum 670
Anaxibius solum se hostibus obiicit pro suorum salute 543	Animum neq; præsentē ne- que absentem cerni 237
Anaxicrates proditor 437	
Anaxilaus proditiōnis vrbs accusatus, conseruationis eiusdem excusatione vsus absolutus 437	
Anaximander 879	
Andramias Medus 130	
Andrij ab Atheniensibus in	

INDEX IN

Animus homini a Deo im-
missus 727
Animus num mortalis dispu-
tatio Cyri 236, 237
Animus sapit segregatus a
corpore 237
Anippus captus mortē sibi
præ mæsticia cōsciuit 589
Anni Belli Peloponesiaci
xxi 428 xxi siue xxv 435
xxiiii siue xxvi 442 xxv
siue xxvii 454
Annibal Siciliam aggredi-
tur 433
Annonæ penuria Siculi civi-
tatem relinquunt 451
Annū non vno Imper ordi-
ne circumvoluit De^o 860
Antalcidæ legatus 537
Antalcidæ pacis causæ 549
Antheus nomen canis 987
Anthracio sum mons 658
Antileonis Thurij oratio 343
Antilochus Chironis disci-
pulus 973
Antilochus pro patre morti
sefe obiciens, solus apud
Græcos patris amans ap-
pellatur 974
Antiochus Pancratiastes le-
gatus ab Arcadib. missus
ad regem Persarum 620
Antiphō voluit auditores So-
cratis ab illo abducere 729
Antiphontis de Socrate iudi-
cium 731
Antisthenes legatus 487
Antisthenes imperator belli
electus 765
Anytus propter ferule filij
exercitium etiam mortu^o
infamis fuit 707
ad Anytum Socratis de filij
verba 707
Apaturia festa qualia 449
Apes frugalitatis exemplū
sunt 839
Apum œconomia 839
Apū daci Cyr^o cōparatur 18
Apollo victo Marlyæ in ti-
biam certamine curiem
detrahit 246
Apollo sine munerib. num-
dat responsa 188
Apollinis lucus 607
Apollinis templum 594
Apollini Xenophon sacrifi-
cat 425
Apollodorus Socratē conso-
lari nititur 706
Apollonides Bœorizās 297
Apollophanes Cyzicē^o cū
Agētilao agit de pace cū
Pharnabazo in eunda 510
Aprorum venatio 992
Aprorum magna vis & im-
petus 992
Aqua calidior quam bibi, &
frigidior quā lauari pos-
sit 787
Aque in Æsculapij templo
calidæ 788
Aque quomodo assuescieri
debant milites 161
Aquila, avis faustissima 384
Aquila dextra magnum est
augurium 373
Aquila dextra apparens, dux
itineris 38
Aquila aurea in longa hasta
extensa

XENOPHONTEM.

extensa signum Cyri 172
Aquila signum regis Arta-
xerxis 271
Aquila ventus extra Pontū
in Græciam ducit 363
Arabes Cyro vi subditi 2
Arabia descriptio 255
Arabum rex ab Assyrio rege
victus 23
Aracus ephorus 462
Aracus legatus 487
Aracus Laced. legatus 609
Aracus nauarchus 454
Arandi tempus 860
Arasambas cū copiis pede-
stris. Cyrum adiuuat 172
Araspe amoris erga Panthe-
am causæ 117
Araspe incontinentia 153
Araspe Medus Cyro a pue-
ro sodalis 114
Araspe Pantheā deperit 153
Araspe proficiscitur ad ho-
stes ex consilio Cyri 154
Araspe explorator 165
Araspe ab hostibus reuertit-
ur 165
Arax fluuius 255
Arbacas Medię præfect^o 427
ab Arbitrio nostro omnia
pendere qui existimant,
infanos asserit esse Socra-
tes 709
Arbores Agēsilæ^o incidit 527
Arcadum pugna felix 637
Arcadum tolerantia 618
Arcadum sacrilegium 639
Arcadum victoria cōtra La-
cedæmonios 637
Archagoras ex manibus ho-
stium elapsus 38
Archedem^o causarum actor
759
Archedemus pauper sed di-
cendi peritissimus 759
Archestratus in vincula con-
iectus, quod diceret pacē
cum Lacedæmonis in-
undam 459
Archidamus Agēsilæ F. eli-
gitur in belli ducem 598
Archidamus vulneratur 637
Archidami illustres victoria
620 (eueniūt 620
Archidamo prodigia secūda
Archyras ephorus 454
Arc^o Barbarorū quales 322
Ardor militum Cyri in con-
suetu 86
Area aucupis qualis 35
Arefias vnus e triginta ty-
rannis 461
Arexio Arcas aruspex 382
Argentum nescientibus vti
inter opes non est nume-
randum 820
Argentum patrium metiri
medimno, quid 491
Argenti nemo vnquam satis
habuit 924
Argenti summam militibus
captiuis pro liberatione
constituit Iphicætes 588
Argentofodinæ Athenis 924
Argus & Charopus cū cccc
cruibus in exilium eiciū-
tur 637
Arginusæ ante Lesbum sitæ
in Mææ conspectu 446
Argini Achæis amici 66

I N D E X I N

Argiui Heliconem fuga se recipiunt	669	Aristodemus paruus	725
Argiui Agefilao focij	661	Aristogenes dux	442
Argiuorum Imperio Corinthus subdita	661	Aristoteles vnus e triginta tyrannis	461
Argiuos Achæis amicos efficit Agefilaus	661	Aristus Arcas edacitate infignis	405
contra Argiuos bellum mouet Agefilaus	661	Arithmeticæ studēdum adhortatur Socrates	815
Argo vbi appulerit	374	Arma cremata	96, 188
Ariadna	900	Arma Atheniensib. a tyrannis auferuntur	464
Ariæus Cyri præfectus	263	Armata e castris exire Assyrij & Arabes non audent	96
Ariæus a Græcis per regios alienatur	281	Armatura a Cyro inuenta adhuc retinetur	180
Ariæi de protectione consilium	276	Armenij per venationis simulationem a Cyro inuaduntur	59, 60
Ariæi fuga	269	Armenij regis oratio ad Cyrum	73
Ariæi perfidia	830	Armenij Cyri virtutes prædicant	70
Ariæus Cappadocum rex	39	Armenij regis vxor & liberi a Cyro capiuntur	62
Ariæi copiar	39	Armenij Medis subiiciuntur	62
Ariopagus ex probis consistit	770	Armeniorum fuga	62
Aristarchi aduersa fortuna	755	Armeniorum regis copiar quantæ	68
Aristarchus in locum Clean dri constitutus	398	Armeniorum regis thesaurus quantus	68
Aristarchus Græcos cccc Byzantij vendidit	398	Armēta quibus suis infestiora quā iis qui imperium in ipsa vsurpant, & emolumenta ex iis capiunt	2
Aristippi fermocinatio cum Socrate	776	Armenta fructus ab se editos pastoribus ex animi arbitratu vtendos permittunt	1
Aristippus Thessalus Cyri hospes	244		
Aristo Atheniensis, legatus	359		
Aristo proditor	437		
Aristocrates dux	440		
Aristodemus Hercules F.	670		
Aristodemus Agefipolis tutor	514		

Armen-

XENOPHONTEM.

Armentorum imperium esse penes pastores	1	Artaxerxes Rex Persarum primus vino indulgit	240
Armentorum obediētia erga suos pastores	1	Artes bonorum fontes	182
Arnapes vnus ex ijs qui missi sunt a Pharnabazovt ab Alcibiade fidem acciperent	436	vt Artes neglectæ minoris pretij fiunt, ita temperantia quum quis eā remittit, vertitur in prauitatem	198
Aromatizant in Arabia ferre omnia terra nascentia	255	Artes infimæ, sordidæ appellatur	827
Arrogantiæ vindex Deus	379	Artibus multis vtens raro, pulchre quid facit	208
Ars vnica satis est cuique ad alendum	208	Artificia plura vna cū laude exercere impossibile	208
Artabatas Cappadociæ satrapa	230	Artificium vnicum ad alendum sufficit	208
Artabazus præfectus Cyri	130	Artimas Lydiæ præfectus	427
Artabazi oratio irridetur	195	Artuchas præfectus	130
Artacamas magnæ Phrygiæ Satrapa	230	Asia ciuitas	603
Artagerfus dux	168	Asia regnū præclarissimum	238
Artageses dux	262	Asiadatas præfectus	168
Artamas Phrygiæ princeps	39	Asiæ nationes singulas suis vtentes moribus legibusque reperit Cyrus	2
Artamæ magnæ Phrygiæ principis copiar	ibid.	Asiatici quare ad impietatem deflexerint	239
Artapatas fidelissimus Cyri sceptrifer	260	Asiatici Græci: vide Græci Asiatici.	
Artapatæ erga Cyrum amor fidesque	266	(Asiatici omniapretiosissima) in bellū secū ducunt	91, 99
Artaxerxes Cyri castra diripit	269, 270	Asiatici Cyro mortuo mores patrios deserunt	239
Artaxerxes pacem constituit inter Lacedæmonios & Athenienses	550	Asiatici omnes ad impietatem & iniustitiam versi	ibid.
Artaxerxis literæ de pace	550	Asiaticis sperere & mucti facere lege inhibitu	239, 240
Artaxerxi fratri Cyrus insidiatur	243	Asiaticorum deliciar	241
Artaxerxes vulneratur	266	Asidates Persa	475
		Asine vrbs Laconica	618

BBb

INDEX IN

Afini elitellarij pressi onere
 sursum curuantur 190
 Afinis petulantior prou. 307
 Afini siluestres plurimi in
 Armenia 60
 Afini quadrupedum petu-
 lantissimi 367
 Aspasia mulier 827
 Aspasia Cyri concubina ca-
 pitur 270
 Aspēd° vrbs 542 (gefila° 663)
 Asium obfdione liberat A-
 Assyrij Cyro vi subditi 2
 Assyrius rex aduersus Medos
 & Persas bellum ciet 22
 Assyrij regis respōsum Go-
 bryæ 126
 Assyrij & ipforum socij no-
 ctu fugiunt 88
 Assyrij regis in Lydiam fuga
 152
 Assyriorū regis Filius e Me-
 dorum solo prædam abi-
 gere conatur 18
 Assyriorum rex Gobriæ F.
 transtodit 112
 Assyriorum pacta cum Cy-
 ro 137
 Assyriorum rex Cadusios
 cedit 135
 Assyriorum quantus exerci-
 tus 39
 Astrologiā quatenus discere
 suadebat Socrates 814
 Astronomia quo vsque di-
 scenda 814
 Astyages Medorum rex 3
 Astyages Cyrum splendida
 cæna excepit 8,9
 Astyages Cyro pulchram
 stolam induit 8
 Astyages Cyri promissis a-
 pud se retinere conatur
 Astyages Cyrum ad patrem
 cum omnis generis rerū
 apparatu remittit 20
 Astyages moritur 22
 Astyagi mortuo succedit
 Cyaxares ibid.
 Astyochus quo astipulante
 Hermocrates Tissapher-
 nem accusauit 432
 Astyrina Diana 512
 Atalanta venationis studio-
 sa 929
 Atarnum oppidum 425
 Athenæ in medio Græciæ &
 totius terræ sitæ 920,921
 Athenarum obsidio 458
 Athenarum deditio, muro-
 rumque euersio 460
 Athenis duces accusantur, &
 in carcere cōficiuntur 448
 Athenis pax & *ἐπιεικεία* con-
 stituta 479
 Athen. detreto senatus du-
 ces sex occisi 452
 Athenis 30. viri electi 461
 Athenienses Lacedæmonios
 nauali prælio vincunt 447
 Athenienses contra tyrānos
 bellum gerunt 475
 Atheniens. Thebanis se ad-
 iungunt 509
 Athenienses Piræeum mu-
 niunt 537
 Athenienses rursus maris ob-
 tinent imperium 546
 Athenienses nauib. spoliat
 Teleutias 548
 Athe-

XENOPHONTEM.

Athen. magnis difficultatib.
 impulsū pacē desiderāt 49
 Athenienses se ad bellum a-
 lacriter parant 572
 Athenienses Lacedæmonii
 auxilium ferunt 612
 Athenienses de ferendo La-
 cedæmonii auxilio con-
 sultant 62
 Athenienses mari, Lacedæ-
 monij terra præstant 615
 Athenienses vovo factō Xer-
 xem deuicerunt 301
 Athenienses muros restauro-
 rant 537
 Athenies. bellum cum A-
 gide gerunt 432
 Athenienses obsessi neq; in-
 ducias neque pacem im-
 petrare potuerunt 459
 Athenienses fame doman-
 tur 459
 Athenienses bello fracti pa-
 cem cum Lacedæmonii
 ineunt 584
 Athenienses Corcyrensisibus
 succurrēdum decernunt
 585. mittunt ibid.
 Atheniensium strages 434,
 apud Corellum 434
 Atheniensium respub. quo-
 modo instituta 691
 Atheniensium clades duce
 Conone 444, duce Thra-
 sylo 434
 duce Diomedonte 445
 Atheniensium crudele factū
 in captiuos 457
 Atheniensium cum Thes-
 salis collatio in classis ap-
 paratu 581
 Atheniensium clades ex cō-
 temtu hostis 456
 Atheniensium infortunium 459
 Atheniensibus ademptum
 imperium 657
 Atheniensibus decem præ-
 secti constituintur 464
 Atramytum vrbs 425
 Atticæ terræ natura 920
 Audacia quantum ignauia
 præter 564
 Aucupium Cyri quale 35
 Augo nomen cabis 987
 Augurium a Ioue per A qui-
 lam Cyro datum 35
 Augurium aquilæ lepore
 percipientis belliprosp-
 erum euentum indicat 59
 Augurium Xenophōti ob-
 latum 373
 Auium syluestrium genera
 aliquot in Arabia 256
 Aulonitæ, populi 494
 Aurea platanus regis Persa-
 rum 622
 Aureas multas regis esse quo
 modo accipiendum 209
 Auri vis quid possit 502
 Auriculæ solo tactu præ ri-
 gore auulla 408
 Aurifodina in Pangæo 555
 Aurium vsus 726
 Aurum ab omnibus experi-
 tur 37
 Aurum ex Cremaste campō
 effoditur 543
 Auster ventus intra Phasim
 363
 Autobœfaces a Cyro inter-
 ficitur 456
 BBb 2

INDEX IN

Autocles Strombichides le- deunt 264
 gatus 590
 Autocles industrius rhetor 247
 591
 Autolycus a Callia adama- Barbarorum arma arcus &
 tus 872 fundæ 922
 Autophradates Affi obfidio- Barbarorum res adfligun-
 nem foluit Agefilauve- tur 657
 ritus 663
 Autophradates fugam petit
 ibidem
 B
 Babilon obfidetur a Cy- Beatum nullum dicebat A-
 ro 188 gefila^o nifi poftquam di-
 Babilon capta in die com- em obiiffet 673
 mulationum 192 Beatum eū exiftimabat A-
 Babilonis regia inuaditur gefilaus, qui nominis ce-
 192 lebritatē toto vitæ cufu
 Babilonem petit Cyrus 254, femper allecur^o effer 672
 Capit 191 Belefis præfectus Syriæ &
 Babilonij Cyro vi fubditi 2 Affyriæ 427
 Babilonij feftum commē- Belefis Syriæ prætoris regia
 fationis celebrabant 190 254
 Babiloniis præfidij impo- Belli acies quomodo in-
 nitur 197 ftituenda 58
 Babilonij omnes iuffu Cyri de vti, ius & fas effer 56
 arma deterunt 192 Belli fortuna inconfās 506
 Babiloniorum confinia de- Belli Peloponefiaci tem-
 uaftantur 125 pore Ephori qui fuerunt
 Babiloniorū rex occiditur 462
 a Gadata & Gobrya 192 Belli Peloponefiaci finis 462
 Bacchanalia fiue liberalia Bellicarū rerū veriffima ex-
 feftum Athenis 699 ercitatio effer venario 5
 ad Bacchicos numeros tibia Bellicofū viri defcriptio 290
 canere 900 Bellum an vtilius fit ad rem
 Baſtrini Cyro fubditi 2 augendā, quam pax 931
 Barbari iuffu Agefilai nudi Bellum inferens quid fcire
 venditi 500 debeat 773
 Barbari contra confuetudi- Bellum inter Lacedæmoni-
 nem taciti in præliū pro- os & Eleos 491
 Bendid-
 Bendid-

XENOPHONTEM.

Bendidium templum 472
 Benefacere velle, optimum crificio faciendo præhi-
 benevolentia: inftrumē- bent 496
 tum 852
 Benefactori libenter ferui- Bæotiam populatur Agefi-
 unt, qui gratis beneficiū laus 662
 acceperunt 665
 Benefactorū, quā iniuriarū Bæotorum focij 658
 meminiffe laudabili^o 370
 Beneficentia fidus homines Bæotorū focij aduerfus La-
 fieri, non vi 236 cedæmonios 658, 659
 Beneficia a potētiffimis præ- ad Bæotorum fines perueni-
 ftita, magnam afferunt ens Agefilaus, quos in a-
 voluptarem 914, 915 cie aduerfus fe ftantes re-
 Beneficiis viacre bene me- pererit 658, 659
 rentem 126
 Beneficiorum, non iniuriarū Boifcus Theffalus pugil 369
 rum, memorē effer, gene- Bona fpe omnia referra effer
 roff effer animi 610, 611 cōfentaneum effer, vbi ho-
 Beneficiorum non iniuriarū mines Deos colunt 500
 meminiffe oportet 370
 Beneficium gratiffimum ho- Bona a Deo collata quomo-
 minib. ciborum potuūq; do & inter quos partien-
 collatio 207, 208 da 488
 Benemereri homines etiam Bona & honefta omnia cō-
 fine auro poffunt 126 parari exercitatione poff-
 Beneuolum effer, maleuolo funt 715
 non facile effer 207
 Bestiæ quæ in venatione fe- Boni regis officium, fubdi-
 riendæ 56 tos quam plurimis bene-
 Bestiæ quæ in venatione ca- ficij adficere 668
 uendæ 6
 Bia nomen canis 987
 Bibere tantū Perfæ folcebant Boni ciuis officium 813
 vt non imporent, fed illi Bono quicquid poffidet mo-
 exportentur 240 deratum effer: rudi & ine-
 Bithyni Græcos cædunt 383 pro exiguum 1001
 Bithynorum præfect^o Phar- Bonos malis amicos effer
 nabazus 427 impoffibile effer 750
 Bæotarchi Agefilau a fa- Bonorum prauorumq; con-
 fuetudo quid agat 714
 Bonum effer, ad honores via
 optima 732
 Bonus vir quis 672
 Bon^o princeps, vidēs lex 204
 Bon^o vir interdū male, mox
 bene fe idem gerit 714
 Boreæ vis 329 (bulcos i
 Boum imperiū effer penes bu-
 B Bb 3

INDEX IN

Brassidas ephorus	462	ensium peditum dux	528
Bremnon nomen canis	987	Callias ingrem pecuniam	
Bruta in quo ab hominibus		sapientia discendę causa,	
differant	923	Protagorę dedit	873
Brutorum industria in sui		Callias pro pace apud Lacedæ-	
defensione	52	monios orator	550
Bryas nomen canis	987	Callibius dux	602
Bubulcis in boues imperi-		Callicratides homo mini-	
um est	1	meaulicus	443
Budini Cyro subditi	2	Callicratides Lysandro suc-	
Bylissinus color aure proxi-		cedit	442
mus	215	Callicradis de se & Sparta e-	
Byzantij obsidio 436. recu-		gregium dictum	447
peratio	437	Callimachus Arcas, legatus	
		359	
C		Callimeda Athen. legatus	
359		359	
359		Callipides histrio seu Philip-	
359		pides	880
359		Callisthenes Atheniensium	
359		legatus	537
359		Callistrati oratio ad Lacedæ-	
359		monios	592
359		Callistratum oratorem sibi	
359		adiungit Iphicrates	589
359		Callixenus omnib. exolus,	
359		fame perit	412
359		Calpę portus	376
359		Calpę portus descriptio	380
359		Calumnia nullū opus caret	
359		758	
359		Camarina	461
359		Cambyfes regno præficitur	
359		a patre morituro	235
359		Cambyfes Persarum rex	3
359		Cambyfes Cyri pater	ibid.
359		Cambyfes Persidarum e-	
359		gente	ibid.
359		Cambyfis oratio ad Persarū	
359		seniores & ad Cyrū filiū	228

XENOPHONTE M.

228, 229	Captiui cuiusdā constātia	318
Cambyfes quos ponit leges	Captiuorū & milicum ma-	
feruat	gnus numerus propter	
229	frigus perit	330
Camelorum magna vis ca-	erga Captiuos singularis hu-	
pta ab Agefilao	manitas	654
505	Caranus quid significat	438
Camelos equi metuunt	176	
Canathrum	670	
Candys quid	214	
Canes animosę, sagaces,		
duripedes, nitidę	978	
Canes bene erudite, optimę		
ac perutiles venationib.		
790	Carduchi Gręcis bellum in-	
Canes excisę ad custodiam	ferunt	317
& venationem nihil de-		
terioros	196	
Canes quomodo adhortan-	beris fugiunt	319
dę	985	
Canis capita, locus Theba-	Carduchorum comitatus	
norum	& rei mobilis copia	317
569, 662	Carduchos carmina quędā	
Canis venatici forma	concinere prælium ineū-	
977	tes	325
Canum genera duo	975	
Canum ornamenta	983	
Canum procreatio	987	
Canum Vulpinarum descri-		
ptio	975	
Canum nomina & catalogus		
987	Carduchus carpentis mulie-	
Canum obediētia & studiū	res vehentib. præfectus	168
erga venatorem	30	
Canum cura iis demandan-		
da qui sunt reddituri no-		
bis ad vsum suum quam		
optimos	202	
Capitha genus mensurę &		
quid	256	
Cappadoces Cyro vi subdi-		
ti	2	
Caprę in Arabia	256	
Capri bello cui aureę fortunę		
lege naturę subiecti	198	

INDEX IN

mali causa	369	Celtæ & Hispanti mittuntur	
Castoli campi	243	in subsidium Laced.	617
Castor discipulus Chironis		Cenchreæ via	525
973		Centrites fluvius	322
Castor & Pollux immortales facti sunt	974	Céturio industri ⁹ cū ordine	
Castoriæ canes	975	toto a Cyro inuitatus	54
Castoriæ canes vnde dictæ.		Cepam potus condimentū	
ibid.		dixit Homerus	882
Castra Assyriorum loco famosam unita, metata	80	Ceparū vsus & bonitas	882
Castra quæ noctu incommoda	311	Cephalenia	588
Castra deseruntur ab Assyriis	88	Cephalus Chironis discipulus	972
Castrametandum quomodo censuerit Lycurg ⁹	687	Cephalus a Diua raptus	973
Castra Pharnabazi capiuntur	510	Cephisodorus centurio	321
Castratus iuuenis ob formæ elegantiam	124	Cephisodori oratio	615
Castris metandis quis locus eligendus	29	Cephisus	619
Catuli quomodo alendi	987	Ceramicus sinus	455
Caue, villæ nomen	509	Ceramonis serui	755
Cauillis appetitur Cyrus puer	16	Ceramus vrbs	246
Causas orare omnes apud Athenienses	691	Ceranthii terga vertentes in mare se abiiciunt	365
Caystri campi	39, 246	Ceratus vrbs	349
Cebes Socratis auditor	719	Cerberi adjutus	375
Cebrena, oppidum	483	Cerealia mulieres in Cadmia celebrasse Thebis	557
Celænæ a Xerxe exstructæ	246	Certa quæ non sunt, imperator militib. non promittet	31
Celænæ vrbs Phrygiæ & Cyri regia	246	Certamina Cyr ⁹ instituit	42
Celeritas Agefilai in itinere conficiendo	658	Certamina ea nō adeunda, vbi aut cuncta capienda, aut cūcta sunt nobis amittenda, dicebat Callistrat ⁹	593
Celeritate potius quā vi, pleraq; officia præstatur	598	in Certaminib. coronatur, tam qui sine puluere, quā qui pugnādo vincit	667
		Certonium oppidum	425
		Ceruorum venatio	989, 990
		Chabrias summ ⁹ Imper.	589
		Chære-	

XENOPHONTEM

Chærecrates Socratis auditor	719	Cherifophus dux Græci exercitus	374
Chæreleus vnus e triginta tyrannis	461	Cherifophus præfectū percutit	333
Chærephon Socratis auditor	719	Cherifopho imperium abrogatur	376
Chærides Ephorus	462	Cherifophi oratio in rebus afflictis	299
Chæron tribun. militū	477	Cherifophi obitus	81
Chalcedonenses obsidentur	435	Cherronesi amplitudo & munitio	488
Chaldæi populi	427	Cherfus amnis	253
Chaldæi obediunt Cyro	131	Chilon	637
Chaldæi pacem petunt	73	Chilonis vxor Archidami soror	637
Chaldæi prædones	70	Chiro & Phœnix ab Achille honore adfecti	897
Chaldæorum natio bellicosa	71	Chiron a diis venationem edoctus	972
Chaldæorum arma	71, 323	Chiron frater Iouis, ex patre, non ex matre	973
Chalonis pisces sacrosancti Syris	354	Chironis discipuli	972, 973
Chalos amnis	ibid.	Chirothecis Persæ vii incipiunt	241
Chalybes populi	427	Chium occupare voluit milites	413
Chalybes qua ratione victū sibi comparent	354	Chophus portus	477
Chalybum arma	338	Chremon vnus ex triginta tyrannis	461
Chara nomen canis	987	Chryfantas Lyciæ & Ioniæ satrapa	230
Chares dux	629	Chryfantas prudens, parenti & imperādi peritus	88
Charicles vn ⁹ e triginta tyrannis	461	Chryfantæ oratio	51, 195
Chariclis cum Socrate colloquium	717	Chryfantæ prudentia	51
Charmande vrbs	257	Chryfopolis, vrbs	292
Charmides Glauconis filius	774	a Cibariorum vsu abstinentiū vt voluptuosius comedamus	787
Charmides Glauconis F. vnus e decē in Piræo præfectis	474	Cibariorum penuria exercit	
Charopi, Thraconidæ, factio apud Elidem	635		
Chele quid	395, 111		
Cherifophus Lacedæmoni ⁹	252		

INDEX IN

ciues Clearchi se iumen-	non spoliari	474
ris sustentat	273	
Cibi ac potus beneficia ac-	Ciues veteres in Samo resti-	
ceptissima	tuti a Lyfandro	461
207, 208	Ciuis boni officium	813
Cibi ac potus continentiam	Ciuis nullus loco hostis ha-	
pueris Persis præscribi	bendus	668
5	Ciuem bonum fieri sine iu-	
Cibi Regij summo studio	stitia impossibile	794
parandi cõparantur arti-	Ciuitas quomodo ab hosti-	
ficum operib. in magnis	bus dicitur	773
urbibus & paruis oppidis	Ciuitas nulla absq; concordia	
habitantium	recte gubernari potest	808
208		
ex Cibo mellis reddi insanū	Ciuitates cur in peius pro-	
342	labantur	769
Ciborum apparatus Medi-	Ciuitati benefacere a quo	
cus nū pulchrior Persico	incipiendum	772
9	in Ciuitatibus vnde prauitas	
Cibum Babylonios habere	& ignaui a oriatur	770
ad viginti annos in vrbe	Cium Mysiæ oppidum	438
190	Cladaus, amnis	639
Cibum semel capere Persæ	Clades ad Leuctra	662
solebant in die	Clades Lacedæmoniorum	
240	apud Lechæum	527
Cilices Cyro subditi	Clamor gaudij militum	339
2	Classem reparat Pharnaba-	
Ciliciæ fertilitas	zus	443
248	Classem instruunt Arbeni-	
Ciliciæ aditus difficiles	enses	446
247	in Classe bis imperare, apud	
Cinado insidiator	Lacedæmonios lege ve-	
493	titum	454
Cinado pditor punitur	Cleander Xenophonti con-	
495	sulæ	394
Circe quomodo socios Vlyf-	Cleandri humanitas	398
sis in fues mutarit	Cleanor Orchomenius dux	
723	289	
Ciribi ex pane faciēdo que-	Cleanor Arcas malle se mo-	
stus	ri dicit quā arma tradere	
756	273	
Cissidas præfectus		
619		
Cicharistria musicæ studio-		
lo datur a Cyro		
114		
Cittus mons		
995		
Ciues vt improbi non fiant,		
anteuertendum		
3		
Ciues Thespiarum dissiden-		
tes recõcilantur ab Age-		
filao		
576		
Ciues Atheniensium tunica		

Cleara-

XENOPHONTEM

Clearatus centurio accusa-	Cleonymus Sphodriæ filius	
tur perfidiæ	570	
364	Cleonymus interficitur	569
Clearchus Ramphij filius	Cleonymus Spartanus in-	
432	terficitur	318
Clearchus dux Græcorum	Cleonymū Sphodriæ F. de-	
277	perit Archidamus	570
Clearchus cum Tissapherne	Cleosthenes Ephorus	462
de rupto fœdere expo-	Cleostratus legatus	436
stulatus	Clepere prohibitum apud	
185	Persas	3
Clearchus Lacedæmonius	Cletoris	572
domo eiectus	Cligenes Acanthius legatus	
244	554	
Clearchus Lacedæmonius	Clinomachus Ephorus	462
exul ad Cyrum venit	Cliteles Corinthius	60
246	Clito statuarius	781
Clearchi diligentia & indu-	Clitonis cum Socrate collo-	
stria	quium	ibid.
279	Cnidii fugiunt Pisandri mi-	
Clearchi prudentia	lites	518
264	Coinsula	410
Clearchi ltratagma	Cocylitæ populi	483
250	Coelossæ fauces	534
Clearchi oratio ad milites	Carana a Seuthe Græcis exhi-	
tumultuantes	bita	404
249	Cœnæ vrbs	285
Clearchi ad regem excula-	Cœnam sumebant milites	
tio	Cyri cum luce	80
280	Cœnant in Academia mili-	
Clearchi interitus	tes Athenienses	612
288, 289	Cœti populi	427
eius laus	Cognosce te ipsum	776, 777
289	Colchi populi	427
Clearchi stulta prudētia	Colchi Græcis in armis oc-	
282	currunt	30
Clementiæ exemplum in si-	Colchicum mel insanū red-	
gne erga victos	dit	342
71, 98	Collaria canum	083
Clementiæ, quam artis im-	Colloquia praua sobriis oc-	
peratoris opera demon-		
strare gratius		
221		
Cleocritus Mystarum præ-		
co		
474		
Cleombrotus cum Theba-		
nis configit		
595		
Cleobrotus a Thebanis su-		
peratur		
596		
Cleombrotus iuxta Platæas		
exercitum ducit		
568		
Cleombrotum copias edu-		
cere iubent Lacedæmo-		
nij		
577		
Cleonæ		
644		

INDEX IN

iam pueris prohibentur 714
 Colloquia Cyri cum suis cuiusmodi 45
 Colassarum descriptio 245
 Colonæ 483
 Columbe Syris sacrosanctæ 254
 Coma nutrire Lycurgus Lacedæmonis permittit 686
 Comis appositiis utuntur Medii 8
 Commeatus Græci in castra comportant 388
 Comedere semel in die olim lege cautum apud Persas 240
 Comitatem moribus non deterius assequi studebat Agefilaus 674
 Commeatu deficiente nulla suscipienda expeditio 27, 96
 Conciliare volentes longe præstantius, quam inuitos 580
 Concilium paruum apud Lacedæmonios 494
 de Concordia fratrum locus communis 235, 236
 Concordiæ utilitas 806
 Conflictus acris habitus descriptio 660
 Conflictus Græcorum & Persarum in Caria 656
 Conflictus Lacedæmoniorum duce Agefilao, & Bæotorum ad Coronæam 659
 Conflictus Agefilai & Thefalorum 650

Conflictu apud Corinthum quot perierint 668, 669
 Cogeris præceptorum rei imperatoriæ 28
 Coniuratio Lacedæmonie prodita 494
 Conon dux Atheniensium 442
 Conon a Callicratide terra & mari obsessus 445
 Conon cum nauibus suis aufugit 457
 Conon in vincula conicitur 258
 Cononis prudens consilium Pharnabazo datum 534, 535
 Consilium expeditum Cyri adhuc iuuenis de præda ab hostibus ablata recuperanda 18
 Consilium sacrum 358
 Constantia inuitata & mira, Barbari 318
 Constantia Socratis contra triginta tyrannos 803
 Consultatio Clearchi in re diuina 274, 275
 Consultatio Cyri de prælio cum fratre incundo 260, 261
 Consultatio Cyaxaris cum Cyro & reliquis ducibus de bello & deponendo & continuando 149, 150
 Constitutio corporis bone an mala, an neutra eligenda 786
 Contentio de gloria 337
 Continentia quomodo exercenda 295

Continea-

XENOPHONTEM.

Continentia Cyri 22, 120
 Continentiam cibi & potus docebantur pueri Persarum 5
 Contumaces vel ignominia notandi vel puniendi 31
 Contumelia in viâ ducis 333
 Conuersatio bonorum, virtutis exercitium 714
 Cōiuiarum ordo apud Cyrum 220
 Coniuiia militum Græcorum lætissima 332
 in Coniuiis Socrates a nimia saturitate facillime cauebat 723
 Copiæ noctu incedentes cur facile diuellantur 130
 Copiæ fratris Cyri quantæ fuerint 166
 Copias ferre diu non posse regionem vastatam 654
 Corcyra 579
 Corcyresium terram Mnassippus ferro ac igne vastat 584
 Core quid 454
 Corinthij in piræo iumenta custodiunt 661
 Corinthi capitellum columnæ sponte cecidit 521
 Corinthij ab Atheniensibus deficiunt 633
 Corinthiorum quorundam nefarium facinus 520, 521
 Corinthum in pristinam libertatē restituere volunt Pafimelus & Alcimenes 522
 iuxta Corinthum quot perierint in conflictu 668, 669
 Corinthus Argiuorum imperio subdita 661
 Corollarum redimitio in honorem Dei 660
 Coronas milites Agefilai, Dianæ offerunt 499
 Coronari in Dei honorem suos iubet Agefilaus 520
 Coronæa 350
 Coronæa campus 519
 ad Coronæam pugna magnitudo 659
 ad Coronæam prælium Thebanorum & Lacedæmoniorum ibid.
 ad Coronæam campus ibid.
 Corpora defunctorum terræ mandari nihil beati⁹ 238
 Corpora bene adfecta per desiderii remissionem male se rursus habere incipiunt 198
 Corpora salubria ne an insalubria, an neutra habere præstet 786
 Corpus hominis bona valetudine ad omnes actiones vtile 787
 Corpus suum cur terræ reddi voluerit Cyrus 238
 Corpus a mente gubernator 728
 Corporis habitudo ornat⁹, non vestis 682
 a Corporis mala valetudine multa incommoda oboriuntur 787
 Corporis habitudo bona an magis ad sanitatem con-

INDEX IN

ferat quam mala	786	mortalium	598
Corporis ornatum allicere		Critiasis equorum mor-	
homines ad reuerentiam		bus	937
exhibendam existimabat		Critias auditor Socratis	713
Cyrus	206	Critias vnus e triginta ty-	
Corpora, inertia corrumpit	198	rannis	461
Corrumpit ciuitates pecu-		Critias & Alcibiades depra-	
nia Timocrates	502	uati	715
Corsote vrbs	256	Critias calumniatur Socra-	
Corylas Paphlagonib. im-		tem	716
perat	370	Crito Socratis auditor	719
Cotyorēses Græcis hospita-		Crocinus Theſſalus victor	
lia munera mittunt	357	certamine olympico	461
Cotyorum ciuitas	355	Crocus Lydorum rex	22,
Cotys Paphlagonum prin-		96	
ceps	664	Crocus Assyriorum Imper-	
Cotys Paphlagonum præ-		ator constituitur	118
fectus, cum Ageſilaō mi-		Crocus Sardes fugit	180
litat	ibid.	Crocus Cyrum ſalutat	181
Cotys veritus Ageſilaū Se-		Crocus quando ſeipſum i-	
ſtum obſidionem ſoluit		gnorabat aduerſa paſſu-	
663		189	
Cotys Seſtum obſidet	663	Crocus conſulit Apollinem	
Cranium quid	521	182	
Cranonij	658	Crocſi filiorum calamitas	
Cranonij Ageſilaū ſequun-		182	
tur	ibid.	Crocſi exercitus	38,39
Cranonij populi cum cæte-		Crocſi fuga præmiſſis mu-	
ris conſideratis, Ageſi-		lierib. & ipſo ſubſequen-	
lai nouiſſimum agmen		te	96
premunt	517	Crocſus in longam extende-	
Crates prægrandes Chal-		re aciem voluit	166
dæorum arma	33	Crommyona vrbs	524
Cratesippas dur	432	Cromus vrbs	637
Crauge nomen canis	1987	Crudele Græcorum factum	
Credentes fallere impium		308	
673		Crudele Scythiſ factū	409
Creteſes canes	991	Crudele factum Tiſſapher-	
Crimine carere neminem		nis in legatos	288
		Crudele Cyri facinus in ſi-	
		lioſ	

XENOPHONTEM.

lios fororis	454	Cyaxares aduerſus hoſtem	
Crudelitas regis Aſſyrij in		ſeſe munit	22
quendam iuuenem	123,	Cyaxares cum Cyro cōque-	
124		ritur de conditione ſua	
Crudelitas Lyſimachi in ci-		142	
ues quosdam Athenien-		Cyaxares patri Aſtyagi Me-	
ſes	476	dorū regi mortuo in re-	
Cruēta Thebanorum & La-		gno ſuccedit	22
cedæmoniorum clades		Cyaxares redit in gratiā cū	
662		Cyro	14
Crura equi an lauanda	939	Cyaxares filiā Cyro deſpon-	
Cteſias medicus & hiflorio-		det	228
graphus	266	Cyaxares lachrymatur	142
Culta regio maximi pretij		Cyaxares Cyro oſculum de-	
poſſeſſio eſt	102	negat	ibid.
Cuma ciuitas	179	Cyaxares ad Cyrum proſi-	
Cunſtationes rebus præcla-		cificitur	141
ris nocent	77	Cyaxares de bello conſultat	
Cupiditas nimia habēdi ſæ-		149	
pe noxia	592	Cyaxaris conſilium	58
Cupiditatibus ſeſe inferior-		Cyaxaris temulentia	104
res præſtant homuncio-		Cydnus amnis	248
nes nequam	116	Cydo proditor	437
Cupido pharētratus cur di-		Cyllene vrbs	179
ctus	724	Cyniſca Ageſilai ſoror	671
Cura ad quem maxime per-		Cyniſca iumēta curruſ itun-	
tineat	846	genda aluit	ibid.
Currus falcati a Cyro con-		Cyniſcæ ſorori iumenta a-	
fecti	157	lere perſuaſit Ageſilaus i-	
Currus cum quatuor temo-		bidem	
nibus fecit Abradatas		Cyniſcus	394
156		Cynos-cephale, id eſt, canis-	
Curruum bellicorum ſtrū-		capita locus	662
ctura	252	Cypria Cyro ſubacti	2
Curfus equeſtris	216	Cyratades thebanus iacta-	
Cuſtodes Cyri	197	tor	397
Cuſtos optimus metus	967	Cytheria vrbs	536
Cyaxares regnum Medorū		Cyrus Perſa	2
accipit mortuo Aſtyage		Cyri imperij amplitudo	2
22		Cyrus imperio positus am-	

INDEX IN

plissimo subditis vsus est	Cyri educatio, mores & vita
obsequentibus 2	3
Cyri educatio 3	Cyrus vt subditos audierit &
Cyri gubernandi ratio 2	audiendo sibi beneuolen-
Cyrus imperandi peritus 2	tiam comparat 193
Cyri parentes 3	Cyrus Deos, Deasq; Assyri-
Cyri indoles ibid.	orum placat 79
Cyrus Medis Hyrcaniisque	Cyrus omnes suas actiones
lubentibus imperauit 2	a rebus diuinis orditur 25
Cyri præstantia 2	Cyri prudens responsio ad
Cyrus puer erga suos offici-	Cyaxaris nuncium, Me-
osulimus 18	dos reuocantem 106
Cyrus erga parentes pius 8	Cyrus de comearu suis pro-
Cyrus intelligit Astyagem	spicit 96. Suos milites
matris suæ patrem esse 8	ad temperantiam conti-
Cyr ^o adhuc puer iudex a suo	nentiamq; hortatur 97
magistratu constituitur 12	Cyrum Lacedæmonij vicif-
Cyri pueri astutia in Sacam	sim adiuuant 479
10	Cyri liberalitas in milites
Cyri pueri mores & studia 8	77
Cyri pueri diligentia in ca-	Cyriana castra capiuntur 269
piendis auibus 35	Cyri nocturno in itinere in-
Cyri in omnes humanitas 13	dustria in perscrutandis
Cyrus ad Cyaxarē venit 38	omnibus 132
Cyri sedulitas in ægrotantē	Cyrus iunior maritimis co-
auum 13	piis præficitur 437
Cyri de splendore Medorū	Cyro spontanei milites a Cy-
iudicium 8	axare in auxiliū permit-
Cyrus inculpatur a suis æ-	tuntur 90
qualibus 16	Cyrus honore maximo ab
Cyri studium in venando 14	Armeniis excipitur 76
Cyri adolescentis mores &	Cyri cibus & potus 104
studia 14	Cyrus vrsuum conficit 267
Cyrus aprum interfecit 15	Cyrus cū exercitu Euphratē
Cyrus arma induit 18	transit 255
Cyri cū Cyaxare colloquiū	Cyri paternum regnū quā-
de pecunia cōficiunda 57	tum 261
Cyrus a fratre comprehēsus	Cyri in defectores clemen-
matris deprecatione li-	tia 255
beratur 243	ad Cyrum deficiunt ciuita-

tes

XENOPHONTEM.

tes 244	pa 213
Cyri cum Artaxerxe confi-	Cyrus Chaldaeos vincit 72
ctus & interitus 266	Cyrus ab Indis pecunias po-
Cyri Artaxerxem vulnerat	stulare instituit 75
266	Cyri responsum Indorum
Cyri fides 267	regis legato 57
Cyrus cū classe Lacedæmo-	Cyrus in Ægyptios bellum
niis auxilium fert 437	gerit 177, 178
Cyri cum Lyfandro de agri-	Cyrus equo excutitur 178
cultura colloquium 830	Cyr ^o qua ratione maiestati
Cyri oratio ad principes de	sibi comparat 193
Oronte 259	Cyri concio de liberalitate
Cyrus vt corpus suum quo-	225
tidic exercuerit 830	Cyri colloquium cum mili-
Cyrus qualis erga suos 268	tibus 45
Cyri animi sollicitudo 246,	Cyrus imperium dilatat 233
250	Cyrus pretiosiora ex donis
Cyri ad suos oratio 260	diis curat eligenda 184
Cyri mors 266	Cyri animus erga postulata
Cyro caput & man ^o abscissa	militum 114
269	Cyri visio nocturna 235
Cyri virtutes per anacepha-	Cyrus filiis academicis mortē
læosin recensentur 266,	suam prædicat 234
267, 268, 269	Cyri oratio ante obitum su-
Cyrus flumen Babylonis	um ad filios & principes
meabile facit 190	234, 235, 236, 237, 238
Cyrus suos in ebrios Baby-	Cyrus Cambysem filium in
lonios immittit 192	regnum substituit 235
Cyrus militiæ officia & or-	Cyri cura de sepultura 238
dinem diligēter excogi-	Cyro mortuo filij de regno
tat 205	disceptant 238
Cyri corporis custodes ascii-	Cyrus clam exercitus alij
scit 196	244
Cyrus Persas sibi satellites	Cyrus in fratrem exercitum
legit 197	eongregat 245
Cyrus vt tuto viuat in suis	Cyrus captiuos sine pretio
cultum deorum expetit	reddit 69
214	Cyri in captiuos clementia
Cyri auctoritas 209	103
Cyri regia prodeūtis pom-	Cyrus nationes quas hare-

C G c

I N D E X I N

ditario iure acceperit: 2	cedebant ad prandium aut cœnam nisi sudassent 44
quasve in potestatem suã redegerit 2	
Cyri prima concio ad milites 23, 24	Cyri sollicitudo erga vulneratos 136
Cyri audacia in pugna 20	Cyrus probos viros tanquã seipsum amat 53
Cyrus ad Armeniũ nũcium mittit 61	Cyrus copias in Zariã mittit 186
Cyrus Armeniis bellum infert 60	Cyrus uxorem ducit 229
Cyrus Assyrio duellum offert 126	
Cyrus Assyrios in fugã vertit 86	D.
Cyrus spolia Assyriorum diuidi iubet 109	D Aduchus nomen Cæteris sacerdotũ 590
Cyrus nouos currus excogitat 152	Dædalus a Minoe captus propter sapientiam 798
Cyrus octoiuges currus facit 156	Dæmonium Socratis 817
Cyrus in flumine turres facit 190	Dailochus ab Hierone adamat 905
Cyrus Indos liberaliter excipit 157	Daipharnes 216
Cyri dicta & facetiæ 9, 10	Damatæ præfectus 191
Cyri in epulando mos 208	Damatæ in Arabia multatæ 256
Cyrus benefactor & vir bonus appellatur 76	Dana vrbs 248
Cyri reditus in Persas 225	Danielis locus de Babylone capti innuitur 191
Cyrus cur ad cœnã suos duces vocasse feratur 44	Daradax, fluuius 254
Cyri militum epulandi mos 122	Darij filij 245
Cyri oratio ad amicos 147	Darius Cyrum ad se arcessit 454
Cyrus dando magis latabatur quam possidendo 224	Darius nummus menstruum stipendium militis 252
Cyrus Cadusios solatur 136	Dasylum, vrbs & regio 509
Cyri vestitus 225	Daramas præfectus 215
Cyri milites nunquam ac-	Daucus impedimentorum Cyri præses 168
	Decælea Agis pedestres copias dimittit, dataliceria eundi quo quisque velit

X E N O P H O N T E M.

lit 461	Demeas Colytaus Chlami-
Decem viri Athenis constituti 475	dum confector 756
Decimæ diis datæ 349	Democrates Teminites 128
Decimam Deo offert Agis 493	Democratia: vide, Populi dominatus
Decimam ex Ponto rerũ vendendarum vèduunt Athenienses 542	Demonstratus Aristophontis legatus 590
Decuma Delphico Deo consecratur c talentis amplior 637	Demoteles præco 620
Deformis amatur propter studia & officia fidelia 50,	Demotion 633
51	Dens capinus 948
Delatores maiori odio digni, quam fures 673	Dentium vsus 726
Delia sacra quæ 816	Deras oppidum 618
Deliberatio de bello suscipiendo aut intermittendo 149	Dercyllidas Sityphus 481
Deliberatio Cyri & Cyaxaris de bello 142, 150	Dercyllidas Abydenos in officio continet 555
Deliciæ ab Asiaticis quando experitæ 241	Dercyllidas colligit exercitum 535
Delicta hominum fidẽ dubiam reddunt 67	Dercyllidæ cum Tissapherne colloquium 490
Delphici Dei decuma: vide decuma Delphici Dei	Dercyllides victoriam Agæfilao nuntiat 516, 17
Delphinium, vrbs 442	Derdas princeps Elimeæ 559
Delphinatorum frustra sacodota loco olei adhibentur 353	Derdæ egregia opera 560
Delphionis audax animus 564	Dernes Phœnicia & Arabiæ præfectus 427
Delta Thraciæ 397	Desperatis a nemine resisti potest 645
Demaratus Lacon 410	Deus arrogantia vindex 379
Demarchus Pidoci filius 491	Deus cuique naturam ad suum officium idoneam dedit 839
	Deus paruos sæpe extollit, potentes deprimit 599
	Deus Socrati sapientiæ testimonium exhibuit 1000
	Deus Lacedæmoniis victoriam concessit 523

INDEX IN

Deus vel vno die fortes eos
efficere potest, quos ho-
mines ne longo quidem
tempore 639
in Dei honorē corollarum
redimitio 660
Dei quæ voluntate suscipi-
untur, ea meliores habēt
euentus 932
Deum nullum fuisse a Cyro
neglectum 97
extra Deum non facile quis
alius iusta sancire potest
808
Deum qui colunt, illi impij
aut nefarij nihil quidquā
admittent 237
Deum in stolidos & incau-
tos animaduertere 843
Deo nihil ignotum esse vo-
luit Socrates 711
sine Deo nihil agere nos
posse 849
Deorum ministri inuisibi-
les 802
in Deorum omnia sunt po-
testate 185
nihil nisi Deorum impetra-
ta pace fieri potest 833
Deorum bella nulla possūt
celeritate aut latebris e-
uitari 285
Deorum auxilia etiā in ho-
stico solo implorāda 672
Deos qui potissimum exo-
rent 25
Deos etiam in rebus secun-
dis esse innocandos, di-
cebat Cyrus 25
Deos cōsultat in re dubia Xe-
nophon 37a
Deos hominum curam ha-
bere 711
Deos periurio infestos red-
di hominibus 693
Deos quisquis colit, is bona
spe est refertus 560
Deos præterita, instantia &
futura scire 37, 887
Dij orandi vt fructus cōfer-
uent 83
Dij euentum belli exitus Cy-
ro pollicentur 81
Dij ante omnia colendi 849
Dij illis quib. sunt propitij,
omnia prædicunt 37
Dij legislatores sunt 807
Dij cælo etiam sereno tempe-
statem concitant 473
Dij quos curent in periculis
301
Dij factis religiosi æque, ac
sacrificiis castis delectan-
tur 673
Dij scelesti facta minime
impunita relinquunt 566
Diis dona gratiarū sunt sol-
uenda 87
Diis supplices, etsi hostes,
minime ab aris auellen-
dos 672
Diis proximus, paucissimis
egens 381
a Diis quid orandum 712
a Diis nefas qui petunt, non
minus repulsam patiun-
tur, quam qui ab homi-
nibus legibus illicita pe-
tunt 26
a Diis nō esse petenda ea ad
quæ

XENOPHONTEM.

quæ apti non sumus dicit
Cambyfes 26
a Diis immortalib. initium
regni fecit Cyrus 23
de Diis disputatio Socratis
800
Dexippi perfidia & eiusdem
pœna 345
Dexippi malitia insignis 388
Dexippus proditor lapidib.
petitur 388
Διότις οὖν unde dictū 810
Dianæ templum eiusdemq;
sacrā 350
Dianæ Astyriæ templum
512, 351
Dianæ Munychiæ templum
472
Dianæ templum sacratissi-
mum apud Leucophryn
490
Dianæ votum factum ab A-
theniensibus 301
per Difficile reperire q sub-
sistere velint, quum suo-
rum nō nullos terga dare
conspiciunt 646
Difficilius, vt sua quis seruet
quam aliena rapiat 665
Diffidentes fallere sapiētia
tribuendum: at credētes
impium ducendum 673
Digitabulis vti quando Per-
sæ inceperint 241
Diligentia tam in re rustica
quam cæteris quantum
possit 869
Diligentes, qui fieri, qui nō
possunt 853
Dimæ actus præfectus 546
Dino polemarchus interfe-
ctus 596
Diocles vnus e triginta ty-
rannis 461
Diomedes Chironis disci-
pulus 973
Diomedes ac Vlysses vt
Troia caperetur effe-
runt 974
Diomedon dux electus ab
Atheniensibus 422
Dion Atheniēsum legatus
537
Dionysius Hermocratis F.
tyrānidem Syracusis ar-
ripuit 460
Dionysius Syracusanus a
Carthagenensibus supe-
ratur 461
Dionysij in Aphyte tēplum
564
Diopithes vates 493
Dioscori quinam 591, 897
Diphridas dux 539
Discessum Agesilai dolent
Asiani Græci 657
Disciplinæ militaris exem-
plum 46
Disciplinæ militaris in in-
struēda acie quis dici pos-
sit peritus 227
Dissidia inter duces Atheni-
enses 456
Dissidiū apud Elidem 655
Ditare amicos, est seipsum
ditare, dixit Simonides
919
Ditissimi equis alendis deli-
guntur 654
Diuersoria publica, cur A-

INDEX IN

thenis, aduenis constitu-
ta 923
Diuinam prouidentiam negantes, infanos vocabat Socrates 709
Diuinam rem faciunt Græci autequam certamē in-
eant 341
dum Diuinis rebus studet, fe-
liciore reddi se exultat
Cyrus 204
Diuinatione velle explorare
que in hominis sunt facul-
tate, insaniam esse dicit So-
crates 709
Diuites in perpetua sollicitu-
dine & cura versantur 218
Diuites qui 709
Diuites plerique minus sibi
sufficiens habent quam
pauperes ibid.
Diuicias hominum in ani-
mo non in domibus dicit
esse Antisthenes 885
Diuicias ex viâ metiri iussit
Socrates 1002
Diuiciis ad quid vrentur 849
Dolio perforato haurire
quid 840
Dolopes populi 216, 580
Dominandi cupidus quem o-
modo nutriendus & institu-
endus 73
Domini difficiles atque vere
molesti qui 821
Domus quid 819
Domus babiloniensium, quo-
modo extractæ & qua
materia 191
Domus subterraneæ in cas-
que pecorum aut aliarum
rerum deducendarum mo-
dus 332
Domus ad meridianam pla-
gam spectans 844
Domus priuata cum publi-
ca comparatio 774
Domorum ædificatores quid
spectare debeant 777
Domum non tantum detri-
menti accipere si quum
egeat famulis non habe-
at, quam si ab iniustis fa-
mulis perturbetur 50
Dona Scythi oblata 405
& deinceps.
Dona regi dant, præfalege,
quam habent 405
Dona hospitalia ad exercitum
mittunt Coryori 317
Doræus præfectus 418
Dorotheus legatus 436
Dracon pellinæus præfectus
488
Dracontiges vnus e triginta
tyrannis 461
Dracontius Sparta exul 342
Dracontius Spartanus ludocum
gymnicorum præfectus
342
Drillarum cum Xenophonte
pugna 347
Duellum Cyri & Artaxerxis
fratrum 266
Dux fortis & magnanimus
871
inter Ducem locorum peri-
tum & imperitum ma-
gnum discrimen 901
Duces ab Atheniensibus e-
lecti

XENOPHONTEM.

lecti 438
Duces Athenis iniuste dānā-
tur & interficiuntur 452
Duces regionum quas Græci
peragrarunt 427
Duces optimi condemnantur
Athenis 449
Duces Græcorum insidiosè
interficiuntur 288
E
E Bozelmi⁹ interpres Sueti-
this 418
Ebrietas Medorum 104
Ebrietas quid 833
Ebrietas vt ingluuius vitan-
da 665
Ebrietatem, & repletionem
Cyrus a suis vult alienam
esse 96
Ebrietatis vitium in Asiatis
notatum 240
Ecbatana 284, 315
Ecdicus dux 539
Edictum, vt pueri Persici sim-
pliciter instituerentur, vera-
ces esse, non fallacias vt³³
Educatio puerorum Persi-
corum 4
Elion vrbs 442
Eleenses tropæum erigunt
635
Elei cum Lacedæmoniis fec-
tus ineunt 492
ab Eleis deficiunt Lepræatæ
491
Eleorum cædes 635
Eleusine 644
in Eleusinem recipiunt fetri-
ginta tyranni 471
ἐλεωπέρις Iouis porticus 835
Eliafane 426
Embass præfectus 130
Emungi apud Persas turpe
Encomium Epaminondæ
642
Enodias serierum ductor vul-
neratus 410
Epaminondas bello adori-
tur Achaiam 622
Epaminondæ exercitus 642
Epaminondas Spartam in-
greditur 643
Epaminondas deliberat de
imperio non relinquen-
do 647
Epariti qui 637
Eperatus Ephorus 462
Epeum vrbs Elei sibi relin-
qui petunt 492
Ephesus belli officina 655
Ephorum catalogus 462
Ephorum prudentia in op-
primenda coniuratione
495
Ephorum potestas apud
Spartiatas 983
Epibata significatio 431
Epicharmi locus 737
Epigenis cum Socrate col-
loquium 786
Episthenes Amphipolitanus
333
Episthenes Megapolitanus
dux 270
Episthenis Olynthij factum
quoddam memorabile
409
Epistola Cyri ad Cyaxarem
107
Epitalion vrbs 492

INDEX IN

Epulatio publica Lacedæmo ne a Lycurgo instituta 680	do cauendum 960 Equi ne cadant quomodo cauendum 960
de Epulis plus voluptatis ca- piunt priuati quā tyranni 993	Equi strenui nares quales 934
Epyanaxa Syenneſis Cilicū regis vxor Cyro pecuniā donat 247	Equinoxij 954 Equi ſiſtendi modus 942 Equi ad laborem qui ſint a- pu 668
Equeſtris victoria 20	Equi calcitroſi 954
Equeſtris ordo in vrbibus ex quibus conſtituendus 935	Equi ſternaces 954 Equi dens ætatem indicans, quem Græci γνάμονα, La- tini pullinum vocant 936
Equeſtris viri officium in e- quo curando 938	Equi rariffimi apud Perſas 8
Equeſtris curſus 216	Equi Camelos fugiunt 176
Equi caput 933	Equi ſuſpicaces 937
Equi oculi 933, 934	Equi vt optimi nō in patria ſolum, ſed etiam extra quærentur, ſic etiam ho- mines ſumere & eligere licet 50
Equi buccæ 934	Equi contumelioſi caſtrati a morſu & contumelia ceſſant 196
Equi nares 934	Equi toti ſoli cremuntur 216
Equi collum 933	Equi ligatis pedibus ab Af- ſyriis in præſepio noctu ſeruantur 311
Equi ceruix 933	Equi iis cōmittendi qui no- bis reddituri ſunt opti- mos 202
Equi pectus 933	Equi ad pompam idonei 950
Equi latera 934	Equi ſi ab ineunte ætate do- mentur optimi, ſi indo- miti mancant peſſimie- uadunt 790
Equi genua 933	Equi bene habiti non ſagi- nati
Equi femur 933	
Equi colei 934	
Equi lumbi 934	
Equi oſſa crurum 933	
Equi coxæ 934	
Equi ilia 934	
Equi maxillæ 934	
Equi ſpina dorſi ſupra ar- mos 934	
Equi vertex 934	
Equi mēbrorum omnium ſoliditas 934	
Equi quinam ad bellum a- pri 954	
Equi ne fatigentur quomo-	

XENOPHONTEM!

ginati ad ſuffocationem ad laborem vtiliffimi 968	ercitati eſſe debeant 958
Equi violentiam vt exerceat 933	Equites ſibi comparat Age- ſilaus 499
in Equi vngula quæ conſi- deranda 933	Equites quales eſſe debeant 952
Equi oſſa ſupra vngulam in- fratalos 933	Equites quibus artibus me- liores efficiendi 764
Equi nondum domiti cor- pus explorandum 932	Equites hoſtib. impares ter- rorem illis inferre debēt 963
Equi quibus artib. meliores efficiantur 764	Equitis vſus & commoditas in bello 101
Equi veredarij a Cyro pri- mum diſpoſiti 232	Equitis & peditis in bello cuius conditio potior 302
Equi neminem in bello in- terficiunt 302	Equitum vſus 99
Equi poppyſmi ſibilo miti- gantur, clogmo excitantur 947	Equitum inſtructio 957, 958
Equini pulli magnitudo vt æſtimanda 935	Equitum ordo in prælio. 957
Equinum ſtercus cottidie ex- portandum 938	Equitum præſidem an oportet artem dicendi habere 765
Equis antequam ſudarint non dandus cibus 44	Equitum magiſter quæ po- tiſſimum ſpectet 958, 959, & deinceps.
in Equis repentina omnia perturbationes efficiunt 947	Equorum cura 960, & ſeq.
Equiſoni quid curæ ſit circa ſtabulum & ſtramētā 938	Equorum pedes quomodo teretes ſiant 954
circa pullos 935	Equorum pedes quomodo robuſti ſiant 954
ad Equitatum alendum a quibus pecunia exigenda 971, 972	Equorum pedes propter ni- ues ſalculis obligantur 333
Equitatus vt ab Ageſilao in- ſtitutus 655	Equos alere ditiffimi iubentur 654
Equitatus Lacedæmoniorū Cleombroto imperante 596	Equos quatuor oculis & quatuor aurib. donatos 101
Equites in quo maxime ex-	Equum manifeſtare homi- nibus multa 101
	Equum infranandi ratio

INDEX IN

640	Esurienti pane vel offa vesci dulce	6
Equus ferox nimium, ad v- sum belli, vti etiam iner- tior, non emagur	Erymocles Laced. legatus	609
Equus æneus in cleusinio A- thenis positus	Euagoras rex Cyri bellam gerit aduersus Persas	540
Equus liberalis & volentia- rius	Euagoras Eliensis curru vi- cit	433
Equus immorigerus & inu- tilis & proditoris vicem obtinens	Euarchippus Ephorus ibid.	433
Equus bellator vt fiat	Euobotas cyrenæus in sta- dio vicit	ibid.
Equus vector vt fiat	Euclides Phliasi ⁹ vates, Xeno- phonti sit obuius	415
Equus solis victima apud Armenios	Euclides vnus e triginta ty- rannis	461
Erasinides dux	Euctemon Athenis præfes	433
Erasistratus vnus e triginta tyrannis	Euctresij	619
Eratosthenes vnus e trigin- ta tyrannis	Eudamidas dux	556
Errata aliquando vtilitatem afferunt	Eudicus ephorus	462
Errata populileuiter, prin- cipum grauius ferre de- cet	Eudius Spartæ ephorus	462
Eteonici prudens consilium in opprimenda suorum militum coniuratione	Euenta homini in- certissima	372
453	Eumathes vnus e triginta tyrannis	461
Eteonicus præfectus	Eunomus dux in pyratas	545
349	Eunuchi Cyri laterū custo- des	196
Eteonicus in arcem fugit	curandas	196, eorum en- comium
395	ibid.	
Eteonic ⁹ vna cū Lacedæmo- niis Thasso pellitur	Euphrates machinationum Cyri præfes	108
432	Euphrates amnis	216
Esculeta regum præstanti- us elaborantur, sicut & artes in magnis vrbibus excellētius elaborari so- lent	Euphrō Lacedæmonius dux	623
208	Euphron obtruncatur	630
	Euphronis flagitia	631
	Europæ gentes aliquot sui iuris,	

XENOPHONTEM.

iuris, tempore Xeno- phontis	2	Exercitus vbi comæatu caret, breui perit	27
Eurylochus Lusienfis	417	Exercitus ingētis descriptio Cyri iunioris & fratris	261
Eurylochus Lusienfis Arcas	322	Exercitus Cyro cum impe- rio traditur	22
Eurymedon flauius	541	Exercitus Cyri obedientia	86
Euryprolemus legatus	436	Exercitus Cyri iunioris di- remptio	272
Euryptomus Phinaëtis fili- us Alcibiadi occurrit	419	273	
Eurysthene dux	480	Exercitus Lacedæmoniorum contra Athenienses	515
Eutca vrbs capitur	604	Exercitus Atheniensium con- tra Lacedæmonios in- structus	515
Euthydemus fictitia proce- mia	792	Exercitus artificiose dispositus inexpugnabilis vide- tur	841
Euthydemus a Socrate re- prehensus	791	Exercitus quomodo ductū per loca periculosa aut difficilia	961
Euxenus harmostes	513	Exomides quid	755
ἐὺξένου vnde dictum	789	Exploratores Gadatæ dece- pti	134
Exarchus ephorus	462	Exploratoris officium	961
Excrementis scātere, turpe videbatur Persis	7	Exploratoribus quantum fidendum	961
Excubiæ clandestinæ	962	Explorationes clandestinæ	962
Excubiæ diurniores nocent	131	Exspuete Persis illicitū	7
Exercitatio fortiores reddit	730	Exulcerationes equorum cir- ca aures vnde	938
Exercitatione omnia hone- sta consequi homines	715	Exules iudē reducti in patriā per Lacedæmonios	553
in Exercitu Xenophontis dissidium propter duces	389	Exules Phliasiolorum iure suo fraudati	562
Exercitui præmia proposi- ta ab Agesilao	655	Exulum Phliasiolorum bona diuendita, ex publico per- soluuntur	558
Exercitum quo ordine du- cat Cyrus	130		
Exercitū Agesilaus reducit ab Asia	514		
Exercitum habere, & neces- sariis destitui turpe	28		
Exercitus Cyri	23		

INDEX IN

F		Fasciæ siue cinctus canum	
Aba præficere magistratus	712	983	
Fabros machinarum comparat Cyrus	151	Felicitas huius vitæ quæ & qualis	183
Facilius aliena rapere quam sua seruare	665	Fera, quæ beneficio & voluptate capi & retineri potest	785
Facilius tacere, quam non dicenda proferre	893	Feræ quæ cauendæ in venatione quæ non	14, 15
Facinorosam vitam decet esse in obscuro	671	Ferentiariorum ordo	242
Facultates sunt ea, quæ utilia	820	Ferociam in equo similem esse iracundiæ hominum	947
Facultatibus vt vtendum	673	Festa lupercaliorum	246
Fallaces dominæ simularæ voluptates	821	Festiui quales esse studeant	674
Fallendi ars in bello utilissima	964	Festum ebrietatis & intemperantiæ apud Babylonios celebratum	190
aduersus Famem & frigus nemo militare potest	150	Festum a lauacris dictum	438
Fame pereunt multi Athenis	459	Festis diebus quæquam interficere, etiam dignum, apud Corinthios prohibitum	521
Fame Thebani premuntur	576	in Festis dieb. iudicia exercere nefas Athenis	700
Fame urbem amplam facile expugnari	189	Ficti transfugæ	961
præ Fame concidententes milites	330	Fidei pignus in animis ac manibus hominum	93
Fames Corcyræ ingens	585	Fidem in felicitate seruare, nihil arduum esse dicebat Dercyllidas	535
Fames optimum obsonium	104	Fidem qua de causa magnates potissimum amittant	237
Famis excitandæ remedium	787	cum Fidem seruantibus omnnes fidenter fœdus inueniunt	653
Familiis in priuatis multos seruis etiam paucis vsos inobedientibus	1	Fides hominū quare dubia	67
Fanum Herculis	436		
Mineræ	435		
Fanum Iouis Olympij	492		

XENOPHONTEM.

Fidi homines non nascuntur, sed tales effici oportet	235, 236	Forus Cyri cum Hyrcaniis	92
Fiducia animi potior quam metus	885	Fœderis sancienti mos apud Macronas	340
Fiducia negligentes, timor autem circumspēctos reddit homines	768	Formosi ad amandum non cogunt	116
Fiducia negligentiam, inertiā, & inobedientiam parit	768	Fortem fuisse non sufficit, sed in fortitudine constantē esse, hic labor hoc opus	198
Filia Gobryæ pulcherrima	120	Fortunare agentes semper intuitu digni censentur	527
Filiorum erga parentes ingratiudo multatur Athenis	743	Forum apud Persas, cognomento Liberum	3
Filius patrem ob prauam educationem infamē reddens	707	Fossis se circumdant Assyrij	80
Flagelliferi	214	Fœderis percutiendi mos perscis	276
Flatus plenum videri Persis turpe ducebatur	7	Fœdera inter Chaldæos & Armenios icta	74
Fletibus temperates filios parentes reddunt	47	Forma non virtuperada quod cito deflorescat	883
Flumen meabile fit Babylonis	190	Forma elegans natura, regium quiddam	873
Flumen Mantineā perlabēs quomodo Ægesipolis auerterit	552	in Formæ vsu quandam inesse fatietatem	895
Flumina per vrbes non deriuanda	552	Formidolosi qui	812
Fœno & stipula coronati milites Cherisophi	332	Fortes qui	812
Fœdus inter Athenienses & Lacedæmonios ictū	593, 616	Fortes viri etsi pro dignitate laudari non possunt, nihilominus tamen eos equū est laudes consequi, vel virtute sua minores	651
Fœdus inter Græcos & Terribazum sancitum	327	Fortium apud Cyrum præmia	268
Fœdus percutitur inter Græcos & Arizum	276	Fortitudinis exemplum	667
		Fortitudo consilio potius, quam periculis, ostendenda	674
		Fortitudinem natura an doctrina assequimur	778

INDEX IN

Fortuna secunda nihil est quod maiorem præbeat voluptatem hominibus, vt dicit Cyaxares 89	Cyro 24
Fortuna non abutendum 89,90	Fulmen in exercitum Agefi- polis decidit 334
Fortuna vt vtendum in v- tramque partem 673	Fulmina & venti Dei mini- stri 802
Fræna duo habere debet e- ques 948	Fundi emendi quales 869
Fræna quæ mollia, quæ rigi- da 949	Fundus Dianæ sacer 351
in Fratrem mortuum Atta- xerxis crudelitas 269	Furiosi qui 779
Fratres cur omnium con- iunctissimi esse debeant 235	Furiosi metuenda non me- tuunt & contra non me- tuenda metuunt 710.
Fraude vti ius ac fas esse, bel- lo denunciato 654	Furta non deprehensa per- missa Lacedæmonius 677
Frigus ingens 408	Furta ciborum a Lycurgo concessa 677
Frigore multi confecti 830	ad Furta publicæ pecuniæ Athenienses eruditi esse feruntur 331
Fruges quomodo purganda 862	in Furto deprehensi Lacedæ- mones lotis cæduntur 677
pro Frugibus Deo etiam sa- crificandum 833	Futura homines nesciunt 709
Frumentum panici 257	Fuscinata: hastæ 953
Fuga Olynthiorum 560	
Fuga Byzantium 398	G
Fuga descriptio 95	G Abæus dux 39
in Fugam Thessalos vertit Agefilaus 658	G adarus 127
Fugantur Barbari a Græcis 265	Gadatas lachrymatur quod spado sit 138
Fugientium Athēis propter tyrannos magnus nume- rus 470	Gadatas sermo ad Cyrum 138
Fugerunt milites Agefilai 509	Gadatas cum matre & ami- cis Cyro se coniungit 139
Fulgura ex æthere intonant secunda Archidamo 610	Gadatas in maximum peri- culum venit 134
Fulgura & tonitru dextera	Gadatas domum redit 129

XENOPHONTEM.

Cambryon vrbs 481	Gongylus præfectus 481
Ganymedes propter ani- mum in cælum transla- tus 897	Gongylo ciuitates ab Ar- taxerxe datæ 481
Ganymedis nomen quid si- gnificet 897	Gorgio præfectus 481
Gaudio & tristitiæ lachry- mæ communes 620	a Gorgopa infestatur Athe- nienfes 545
Geurium Angriorum regio 440	Græciæ ciuitatibus libertas restituta a Lacedæmoni- is 550
Gella vrbs 461	Græci Asiatici a Cyro suba- cti 2
Generosa alacritas 17	Græci barbaros terrent 247
Generosa indoles Cyri 19	Græci contra barbaros vi- ctores 205
Geometria quatenus discē- da 814	Græci secundo regem vin- cunt 271
Geometriæ vsus ibid.	Græci de morte Cyri co- gnoscunt 272
Γρηγοριος quinam apud Perlas 7	Græci arma tradere iubentur 273, 289
Geranor Polemarchus ab Arcadib. interfectus 618	Græci barbaros vincunt 320
Gergethe 484	Græci a bello reuersi diis gratias referunt, ac sacri- ficant 342
Getheus nomen canis 987	Græci Byzantij portas effran- gunt 395
Gloria virtutis esmes 684	Græci nares, & aures pro- pter vim frigoris amie- tunt 408
Gloriæ desiderio magis quæ vitæ tenebatur Phœbi- das 557	Græci Xenophontem ducē sequuntur 403
Gloriari vbi honeste liceat 672	Græci ad Scuthen sese con- ferunt ibid.
Glos Tami filius 272	Græci a victis Persis ingen- tem prædam auferunt 501
Gnesippus Atheniensis 405	Græci legatum ad Persarū regem mittunt 620, 621
Gnome nomen canis 987	Græci Perlas in fugam ver- tunt 656
γρηγοριος dens equi ætatem indicans 936	
Gobryæ Assyrij oratio ad Cyrum 112, 113	
Gobtyas necem filij narrat 112	
Gobryas necis filij vltionē petit 113	
Gorgiæ pecunia pro doctri- na 873	

INDEX IN

Græci honore adfecti ab iis a quibus petulanter fue- rant ante tractati 656	Græcorum res corroborantur 657
Græci Asiatici Agefilai dis- cessum ex Asia quanto pe- re doluerint 657	non Græcorum modo, sed multorum barbarorum dux factus Agefilaus 657
Græci Persarum castris po- tuntur 656	Greges, <i>vide</i> Armenta.
Græci Asiatici sponte cum Agefilao profecti sunt ad ferendum suppetias Lace- dæmoni 657	Grandinæ in deorum pote- state 833
Græci nominis vrbes, mini- me in seruitutē redigen- das esse, sed castigandas, dicebat Agefilaus 669	Gratiæ referendæ non tan- tum, sed etiam maio- res si quis plus posset 665
Græci quomodo liberos in- stituunt 676	Grauitas vnde concilietur 671
Græcis reditus ad suos con- ceditur 281	Gryllus non longissimam, sed virtute coniunctam vitam elegit 1002
Græcorum ad Persarum re- gem legatio 436	Gylis Polemarchus 660
Græcorum læticia ob con- spectum mare 339	Gymnias vrbs 318
Græcorum ducū in Xeno- phontem fides 412	Gymnias ludos celebrant Græci 342
Græcorum duces dolo cir- cumuenti trucidantur 288	Gynæceum 844
Græcorum desperatio casus eorum ducibus 294	Gythæum vrbs 608, 609
Græcorum, qui salui ex Asia redierunt, numerus 349	H
Græcorum consultatio de reditu in patriam 362	Abenæ quæ laudentur 943
Græcorum victoria 387	Haliartus vrbs 506
Græcorum vendi passus est neminem Callicratidas 444	Haliæi populi 515, 624
Græcorum victoria contra Persas 501	Halipidon locus 476
	Haliſarnia vrbs 480
	Halys fluuius 358
	Hannibal, <i>vide</i> Annibal
	Hariolis quid tribuendum 25
	Harmene vicus 372
	Harpasus fluuius 358
	Hasta utrimque porrecta fi- des dabatur 340
	Hastæ fuscinatæ 953
	Hastam equites quomodo gestare debeant 922
	Hastis

XENOPHONTEM.

Hastis binis in venatione quare vtantur Persæ 5	in Herculis templo, quanta nulla in vrba essent arma quæ dignum inde colle- gerint Thebani 595
Hebe nomen canis 987	Herculi duci sacrificium fa- cit Xenophon 376
Hecatonymi versutia 318	cum Hercule virtutis & vo- luptatis colloquium 738
Hegesandrides nauali præ- lio Athenienses vicit 428	Herippidas dux 518
Hegesilaus dux 922	Herippidas constituitur iu- dex 514
Helicon 519	Hermionenses populi 55
Helixus dux Megarensium 437	Hermo Callicratidæ guber- nator 447
Helos ciuitas 608	Hermocratis laudes 431
Helotæ qui 494	Hermocrates ducum Syra- cusanorum calamitatem deplorat 411
Hellamodicas 689	Hermogenes Atheniensis le- gatus 537
Hellas Gongyli mater Xe- nophontem hospitio ex- cipit 425	Hermogenes Socratis ami- cus & familiaris 701
Hellepontij pop. 519	Hermogenes a Diodoro pe- cunia conductus 760
Heraclea vrbs 358	Herodes quidam Syracusa- nus 495
Heracleenses hospitalia mu- nera Græcis mittunt 375	Hesiodi locus 520, 737
Heracleensium muros diffi- citer lason 599	Hesiodi sententia a Socrate explicata 737
Heracidas Maronenſis mu- nera Seuthæ impetrat 404	Hiems bello non commo- dat 150
Heracidas Xenophontem insimular apud Seuthen 411	Hieramenes mortem filio- rum Dariæ dolet 454
Heracidas Moronites 405	Hierax classis præfectus 444
Heraclidis fuga ob surre- ptas pecunias 418	Hieron vnus & triginta tyra- nis 461
Heraciam vrbem Elei sibi re- linqui petunt 492	Hieronis Sicilia tyrani cum Simonide colloquium 901
Heræ se cum Lacedæmoniis ad bellum coniungunt 604	Hieronymus Eleus 298
Hercules quo loco ad infe- ros descenderit 375	Hieronymus ferierum du- Dd
Herculis F. Aristodemus 670	
Herculis deliberatio de in- stituenda vita 737. & se- quent.	

INDEX IN

ctor vulneratus	410	lis ad agendum impellē	
Himera vrbs	433	re	910
Hinnulorum ceruorumque venatio	989	Hordei fastidium equi mor-	
Hippagretæ	679	bus	917
Hippagreta quis	495	Homēri locus de rege & ple-	
Hipparchus quomodo beneuolentiam militum fibi conciliet	965	beio	720, 721
Hipparcho locorum cognitione necessaria	961	Homericum Ganymedis e-	
Hipparchi munia, & qualē eum esse oporteat, v. de per totum libellum, qui Hipparchicus inscribitur	954	tymon	897
Hippeus Samius dux	446	Homerus quōsdam moritur	
Hippiæ disputatio cum Socrate de iustitia	804	ros futura prænoscere facit	707
Hippocentauri	101	Homerus carminum pastor	
Hippocrates Mindari legat ⁹	430		725
Hippocrates, Lacedæmoniorum præfectus, occiditur in pugna	435	Homērus quare Vlysem certum oratorem esse dixerit	814
Hippodamium forum	472	cum Homicida qui commētium habet, ne legib. quidem purus	909
Hippodromus	655	Homicidæ e templo eiciuntur	919
Hippodromo perequirare	960	Homo priuatus: vide, Priuatus homo.	
Hippolochus vnus et triginta tyrannis	461	Homo homini quid præstet	870
Hippolytus Chironis discipulus	972	Homo animalium omnium optimus & gratissimus	219
Hippolytus apud Dianā magno erat in honore	973	Homo ex animalibus solus erectus est	726
Hippomachus vnus et triginta tyrannis	474	Homines quibus lubenter pareant	31
Hirtius	431	Homines optimos in agricultura, in medicina, in re publica	789
Hispani in subsidium Lacedæmonis mittuntur	617	Homines vnde præstantissimi & impetio dignissimi fiant	810
Histrionem flagris & stimu-		Homines optimi, veluti eā qui, extra patriam quaerendi	

XENOPHONTEM.

readi	50	inter Homines maxima o-	
Homines quibus in locis facilius opprimi possunt	196	dia existere ingrati tudinis causa	4
Homini bus quomodo vti liceat	811	Homini bus inutiles inter se conuersationes fraudulētæ voluptates	821
Homini bus priuatis sicuti interdum laboris studii in nascitur: sic etiam toti exercitui incitamentum fit	871	Homini bus omnis ætatis eroga Cyrum studia	20, 118
bonus imperator	871	Homini bus omnis generis commercium habendum: bonorum autem opera vtendum	673
Homini s ætates quatuor	4	Homini bus imperare esse difficilimum	1
Homini s intemperantis & rudissima belluæ comparatio	810	Homini bus imperare, an sit ex iis que fieri queunt, vel non queunt	1, 2
Homini, optimum studium esse bene agendi dicit Socrates	780	Homotimi	23
Hominem nemo habere vollet, qui laborare omnino renuat, sumtuoso autem apparatu delectetur	736	Homotimi apud Persas, hoc est, dignitate pares	36
Homines nullis infestiores, quam quos regnum in se molitos senserunt	2	Homotimorum arma	40
Homines modesti nihil iniusti vel impij designant: verum improbi quum flagitiosa quidem agant, nihilominus clam ea esse cupiunt	630	Honestæ & bona non sine labore dii hominibus præstant	739
Homines rebus inexpectatis bonis, vehemētius delectantur, malis rursus perterrentur	970	Honestæ vitæ lux ipsa maius ornamentum conciliat	671
Homines fidi natura non nascuntur	235	Honestus vir & bonus	837
Homines quod errent vt homines, nihil mirandum	136	Honor præclara res	912
Homines quæ sibi vsui arbitrantur, amant	870	Honor labores imperatori leuiores efficit	32
		ad Honores acquirendos via commodissima	732
		Honoribus qui digni	719
		Honoribus hostes afficiunt Lacedæmonij	745
		Honoribus frui homines qui cupiunt, variis de causis an amicitia parium digni	752

INDEX IN

Honores labores leuiores faciunt 32
 Honoris veri origo 912
 Honoris appetens Cyrus puer 13
 Honoris nomine homines quemuis laborē subeunt 912
 Honoris appetētia hominē a brutis disungit 913
 Horme nomen canis 987
 Horti, quos paradisos vocat 829
 Hortos fructuum feracissimos, Belesis Syriae praetoris, Cyrus vastat 254
 Hortus Cyri Sardib⁹, in quo ipse propria manu multas arbores conseruit 830
 Hospitalia munera Graeci accipiunt a Trapezuntis 342 a Sinopenibus 372 ab Heracleensibus 375
 Hospitalitatis munera ad Cyrum Armenius mittit 70
 Hostes saepe profunt ad vitam meliorem iis, quos in seruitutem redegerunt 821
 Hostes quomodo aggrediendi 34, 35, & seq.
 Hostes quando maxime adoriendi 967
 Hostes etiam sunt facultates 810
 Hostes tollere e medio tutissimum 95
 Hostibus formidinem, amicis fiduciam, atque robur addebat Agefilaus 668

ab Hostibus manubiæ potius, quam dona, capiendæ 665
 Hostium contemptum robur quoddam in animis ad pugnandum excitare 618
 Hostium quantæ copiae, explorandum 36
 Hostias Agefilao ab ara deturbant Bocotarchi 450
 Hostias ad flumen vates caedit 513
 Humana sapientia nihil magis nouit quod sibi utilissimum sit deligere, quam si quis de eo quod sibi agendum sit, sortem ducat 37
 Humanitas Cyri 211
 Humanitate Cyrus suboritur amorē est assecutus 207
 Humanitate inexpugnabilia etiam aliquando in potestatem nostram redigi 654
 Humilis præter morem 674
 Humores superfluos laboribus digerere 8
 ad Hyacinthia & Pæanē accedunt Amyclæi, siue militantes, siue alia de causa peregrinantur 518
 Hyacinthiorum solemnissimum 661
 Hyampolitarum suburbia cœpit Iason 599
 Hybris nomen canis 987
 Hyleus nomen canis 987
 Hymnus ante pugnam a militibus Cyri cantatus 85

Hyofcy-

XENOPHONTEM.

Hyofcyami efficacia 820 ducunt 198
 Hypatodorus 575
 Hyrcanij ab Assyriis ad Cyrum deficiunt 91
 Hyrcanij lubentes Cyroparent 2
 Hyrcanij Assyriis finitimi 91
 Hyrcaniis vtuntur Assyrij, vt Sciritis Lacedæmonij 91
 Hyrcaniorum ad Cyrum legatio 91
 Hyrtaspæ viri Persæ sermo ad Cyrum 98
 Hyrtaspæ egregium dictum de amico defendēdo 149

I
 Iacabundos Agefila⁹ despiciebat 674
 Iacabundos de se polliceri fortitudinem 669
 Iaculandi ratio præstantissima 953
 Iason Thessaliæ dux constituitur 583
 Iasonis prudentia singularis 598
 Iasonis Thessali celeritas 598
 Iasonis potentia quomodo creuerit 600
 Iasonium littus 374
 Iconium vrbs Phrygiæ extrema 247
 Ida mons 425
 Ignauī mori exoptant, nec tamen moriuntur 116
 Ignauī laborem pro miseria, ocium pro voluptate

Ignauia cuius obuia, virtus vero non ita facile venatur 737 (737)
 Ignauie & virtutis collatio
 Ignem intra ollas ferri curat Agefilaus per montes 526
 Ignis cum formosæ mulieris amore comparatio 115
 Ignis ante castra accensus 587
 Ignis vsus 801
 Ilarchus ephorus 462
 Iliones in Æolide 483
 Illyricus nationes alias sibi non subiicit, contentus, si suæ gentis imperium retineat 2
 Imago arcti, amoris inter coniuges 170
 Imbecilles natura, exercitatione fortiores fiunt 730
 Imperandi rationem scire, opus pulchrum 26
 Imperare hominibus: vide, Hominibus imperare.
 Imperator Medicæ expeditionis a senioribus deligitur Cyrus 23
 Imperator calor & frigus sit patiens 32
 Imperator sit iustissimus 33
 Imperator sit legum obseruantissimus ibid.
 Imperator hoste ipso formidolosior militi esse debet 290
 Imperator quomodo imperet suis si aliquid factum velit 132
 Imperator infidiator, metus

INDEX IN

occultator, fraudator, ve-
 rator, fur & raptor esse
 debet 33
 Imperator cur suorum nomi-
 na nosse debeat 132
 Imperator tolerantia potius
 præstet militibus, quam
 mollitie 666
 Imperator noctu, quid per
 diem, die quid per nocte
 agat, cogitare debet 36
 Imperator prudens periculis
 nunquam se vitro offerat
 967
 Imperatorem vtrum vnum
 esse præstet 377
 Imperatori labores honos
 leuiiores efficit 32
 Imperatori quid propositum
 esse debeat 763
 Imperatori ad res gerendas
 quæ necessaria 29, & seq.
 289
 Imperatoriæ ars quibus con-
 sestet 29
 Imperatoriæ artis præcepto-
 rum congeries 28, 29, 30,
 31
 Imperatoris boni officium
 763
 Imperatoris munus 762
 Imperatoris cum patrefami-
 lias comparatio 766
 Imperatoris ornamentum
 quicquid miles pulchri &
 boni habet 77
 Imperium parere magnum,
 illud vero conseruare lon-
 ge maius est 198
 Impetrare a diis precibus quæ
 possunt vel non possunt 26
 Improbis voluptatibus al-
 licitur 49
 Improbis appellations
 continetur etiam segnitie
 es, mollities animi & in-
 curia 822
 Impudentia dux ad turpissi-
 ma quæque 5
 Impudentia ingratitude
 comes ibid.
 Impunitas nulla improbis
 apud Cyrum 267
 Incautos Deus plectit 843
 Incontinentes pessimam ser-
 uitudinem seruiunt 803
 Indi Cyro subditi 1
 Indi cum Cyro societas in-
 eunt 197
 Indorum regis legati ad Cy-
 axarem veniunt 16
 Indorum rex pecunias ad Cy-
 rum mittit 168
 Indicæ canes 169
 Indolis præclaræ idea 17
 Induciæ inter Pharnabazum
 & Athenienses 436
 Indulgentiæ perulantiam au-
 get 369
 Industria in equestribus ex-
 ercitiis 14
 Ingenia acuta quæ 790
 Ingeniosum responsum 11
 Ingenium muliebri nihil
 deterius virili 874
 Ingenuus in Cyro pudor 14
 Ingrati erga Deos & homi-
 nes negligentes 4
 Ingratitudo se ducem ad tur-
 pissimam quæque præbet 5
 Ingrati-

XENOPHONTEM.

Ingratitudo Scythi obiicitur
 oratione Xenoph. 421
 Ingratitudinem grauissime
 puniunt Persæ 4
 Ingratitudinis causa maxi-
 ma inter homines odia
 existere 4
 Ingratitudinis comes impu-
 dentia 5
 Ingratum in hominem apud
 Persas actionem dari 4
 Initia belli aduersus Assyrios
 22
 Initia actionum præclariorum
 Cyri 17
 Iniuriam propulsare iustissi-
 mum est 25
 Iniustus quis 805
 Insania quid 779
 Insaniam & inscitiam discrimen
 719
 Insaniam sapientiæ contra-
 riam ponebat Socrates
 778
 Insicij debent a sapientibus
 discere 719
 Insidiæ Gadatæ struantur 133,
 134
 Insidiæ Græcis a bello rede-
 unctibus factæ 283
 Insidiæ Agesilao structæ ex-
 tis indicantur 493
 ex Insidiis surgens Iphicrates
 Anaxibium cum exercitu
 fundit 543
 in Insidiis collocatus Cha-
 brias stratagem ingentem
 edit 546
 Insilire in equos Cyri tem-
 poribus vitatum 14
 Intemperantia cuiusque mala
 809, 810
 Interfecti non vestibus, sed ar-
 mis spoliantur 474
 Inuidia quid 779
 Inuidia vnde initium sumat
 198
 Inuidia in Xenophontem 368
 Iauocandus Deus in reb. quæ
 fas est petere 26
 Iocus terrorem hosti incuti-
 ens 247
 Iouis multa sunt cognomina
 855
 Ioui regio sacrificat Cyrus 79
 Ioui patrio rem diuinam fa-
 cit 79
 Iræta, id est, Clisuræ 534
 Iphicrates cum classe Timo-
 thæo successor ab Atheni-
 ensibus mittitur 585
 Iphicrates Syracusanorum
 naues subigit 589
 Iphicrates quomodo milites
 suos exercuerit 587
 Iphicratis stratagema 588
 Ira commoti domesticos ple-
 ctere non debent 561, 562
 Ira cohibenda ne ad penitenti-
 am procedat 941
 Ira nihil prouidet 941
 Iracundus aliquantum fuit
 Clemarchus alioqui stre-
 nuus & fortis imperator
 290
 Iris fluuius 358
 Isanor Ephorus 462
 Ischolaus dux 607
 Ischolaus interfectus 607
 Ischomachus honestus vir 835

INDEX IN

Iffas Ephorus	462	Iuueni regnum commissum	652
Iffmenias proditiōnis accu- satus morte pœnas luit	559	Iuuenibus res veneræ non proponendæ	33
Iffus Ciliciæ ciuitas	252	Iuuenilis ambitio	15
Iffmi spatium centum & tri- ginta ftadium	488	Iuuenilis temeritas	19
Iffmia ab Archiuis celebra- ta	525	Iynx auis	786
Itabelius dux	426		
Iter nocturnum cum acie	132, 133		
Inba verricalis equi hume- ctanda	939		
a Iudice sententiam femper fecundum leges ferendâ	12		
in Iunonis templum fugien- tem quendam obruncât	Phliafij		
Iupiter Olympius	492		
Iupiter placabilis : Græce <i>Ζεύς μειλίχιος</i>	425		
Iupiter feruator & dux, teste- ris milium Cyri	264		
Iureiurando fingulis mensi- bus se astringunt Ephori	690		
Iufurandum suum non ser- uat Tiff. phernes	497		
Iufuradum hosti præstitum feruat Agefilaus	692		
Iufurandum regis Lacedæ- monij quale	690		
Iustus quis	796		
Iustus Socrates	731		
Iusti officium	673		
Iusto homini satis esse ab a- lienis abstinere censēbat	Agefilaus		
	673		

XENOPHONTEM.

sibus nauali prælio supe- rantur	447	Lacedæmoniorum & Athe- nensium ac sociorum v- triusq; partis pugna	516
Lacedæmonij ne Athenæ e- uertâtur intercedunt	459	Lacedæmoniorum sociorū clades	516
Lacedæmonij pueros ad fu- randum adsuæfaciunt	335	Lacedæmoniorum de Athe- nensibus victoria	516
Lacedæmoniorum reges do- mi cum sunt eodem con- tubernio vtuntur	564	Lacedæmoniorum de The- banis victoria	520
Lacedæmonij a Thebanis fusi	506	Lacedæmoniorum fuga	561, 637
Lacedæmonij antequâ præ- lium ineant Dianę capel- lam immolant	516	Lacedæmoniorū clades	562, 637
Lacedæmonij ab Olynthiis deuicti & in fugâ acti	561	Lacedæmoniorum legati ab Atheniensibus auxilium petunt	609
Lacedæmonij instaurât bel- lum contra Olynthios	562	Lacedæmoniorum cum re- gum tum subditorum in imperando & parēdo mu- tua moderatio	651
Lacedæmonij libertati alia- rum vrbium obstabât	591	Lacedæmoniorum regnum diutissime inconuulsum, quasque perpetuum du- rasse	561
Lacedæmonij cum Atheniē- sibus pacem faciunt	594	Lacedæmoniorum firmum imperium	651
Lacedæmonij terra, Atheni- enses mari superiores	615	Lacedæmoniorum & The- banorum ad Coroneam prælium	652
Lacedæmonij Agefilaū præ- ferunt Leotichidæ in con- tentione regni	652	Lacedæmoniorum aduersa- rij	662
a Lacedæmonius vim passa- rum virginum mouumē- tum	595	Lacedæmoniorum bellum aduersus Corinthios	668
Lacedæmoniorum erga De- os odij causæ	490	de Lacedæmoniorum repu- blic. & legibus	680, 681, & seq.
Lacedæmoniorum res flu- uio comparantur	514	Lacedæmoniorum rex quo- modo copias educat	688
Lacedæmoniorum & socio- rum copiæ aduersus Athe- nenses instructæ : itidem Athenensium & sociorū aduersus eos collectus ex- ercitus	515	Lacedæmoniorum modera- tio in consiliis crudeliori-	

INDEX IN

bus	460	Laudis amatorem, neceſſe	
Lacones ſeditioe ex Thaf-		eft lubentem omnes labo-	
ſo expelluntur	430, 431	res, omneque periculum	
Laconicæ potentia inclina-		ſubire	24
tionis initium	594	Laus militum Cyri	85
Laconica epiſtola	430	Laudari ab hominibus in-	
Lachrymæ communes gau-		geniis, iucundiſſimum	
dio & triſtitia	620	903	
Lamprocles filius Socratis		Laudatio poſt mortem, en-	
nati maximus, & Socra-		comium	672
tis ad eum ſermo	741	Lechæum	522
Lampſacena clades	415	Leſti molles apud Perſas	242
Lampſacum Lyſander capit		Leſti argenteis pedibus	329
ibid.		Ledrini funditores	515
Laudibus pene obruitur		Legati Lacedæmoniorū ho-	
Clearchus à militib.	249	norifice a Seuthe excepti	
Lapidis genus pulcherrimū		413	
proueniens in Attica	920	Legati tres, lapidibus obru-	
Lariſſa prope Cumam	179	untur	365
Lariſſa ad Pigretem amnē,		Legati Athenienſium ſuſpeſi	
vrbs magna, ſed deſerta,		tenentur diu a Pharnaba-	
quam olim Medi tenuer-		zo	438
runt	308	Legati Athenienſium a Cy-	
Larilam, quæ Agyptia vo-		ro repelluntur	441
catur. Thumbron obſidet		Legati ab Athenienſibus La-	
481		cedæmonem mittuntur	
Lariſſæ	658	459	
Lariſſæ Ageſilaum ſequitur		Legati Thebanorum ab A-	
ibid.		geſilao remittuntur	518
Lariſſæ Ageſilaum a tergo		Legati Lacedæmoniorum	
adoriuntur	517	Athenis capiuntur, ſed re-	
Lariſſæos ac alios Theſſalos		cognita dimittuntur	570
Lycophon Pheræus præ-		Legati Athenienſium ad re-	
lio vicit	461	gem Perſarum	620
Laciua aues in caſſes præci-		Legatus Athenienſium rei-	
pitat	734	cit Agis Lacedæmonem	
Laſio vrbs	492, 635	459	
Laſionenſes	515	Legatos Bœotiorum detinet	
Laſſatus itinere Olynthiam		apud ſe Ageſilaus	527
cum iret	788	Leges Atticæ	450

Leges

XENOPHONTEM.

Leges Perſicæ: vide, Perſicæ		Leonum, Pardorum, lyncei,	
leges.		vrforum, venatio	995
Leges appellantur, quæcun-		Leotychidas Agidis F.	652
que tyrannus præſcribit		Leotychidæ certamē de im-	
dum dominatur	718	perio cum Ageſilao ibid.	
Leges daturus, prius Apolli-		Leotychidas poſtponitur A-	
nem conſulit	683	geſilao in contentione re-	
Leges pleraſq; præcipue duo		gni	ibid.
docere: imperare & impe-		Lepores ad lunā exultāt	979
riam pati	31	Lepores qui tardiſſimi, qui	
contra Leges interfecti Græ-		velociſſimi	981
ci	457	Leporib. cur hebes viſus	982
Legibus parendum	806	Leporis ſœcunditas	980
Legibus quod conſentaneū,		Leporis ſecūdū omnia mem-	
iuſtum eſſe dicebat Socra-		bra deſcriptio	982, 989
tes	805	Leporis deſcriptio cuiuſq; duo	
Legis videntis inſtar, eſt ho-		genera	981
minibus bonus princeps		Leporum venatio	36
204		Lepreates ab Eleis deſiciunt	
Legum violatio	718	491	
Legum princeps cura, quæ		Lepini populi	491
eſſe debeat	3	Lep ^o ab aquila corripitur	59
Lenonem cur ſe appellari di-		Lepus fugit lucem	36
cat Socrates	889	Lepus quomodo procūbat	
Lenonis officium	889	980	
Leo vrſæque vno icſtu confi-		Lepus apertis palpebris dor-	
xa	112	mit, clauſis vigilat	980
Leomithris facinus iniquū		Leucophrye Maæandri oppi-	
239		dum	539
Leon Ephorus	462	ad Leuctra clades	662
Leone facilius aquæ potum		Leuſon nomen canis	987
ferre	24	Lex quid	718
Leontes dux ab Athenienſi-		Lex ſcripta	807
bis electus cum aliis de-		Lex quæ perpetua apud o-	
cem	442	mnēs homines fuit	807
Leontiades Polemarchus	556	Liber non eſt qui voluptari-	
Leontiadis ad Phœbidā ſer-		bis eſt addiſtus	821
mo de Thebis occupādis		Liberalem decere ſua ad vri-	
556		lilitatem hominū cōferre,	
Leontiadis mors	567	cenſebat Ageſilaus	673

INDEX IN

Liberalia festi Athenis 699
 Liberalis animus Cyri 76,
 207
 Liberalis officium 673
 Liberalis ingenij prima in-
 dicia 15
 Liberalitatis exemplum 77
 Liberi, fori Perfici, distribu-
 tio in partes quatuor, qua-
 rum quæq; certæ ætati ho-
 minis destinata 3
 Liberi masculi a matribus au-
 uelluntur, & magistris tra-
 duntur apud Perfās 5
 Liberis patres exempla sei-
 pſos præbere debent 200
 Liberorum procreatio 675
 Liberos educandi quam ple-
 rorumque mos corruptus
 3
 Libertatis instrumēta a diis
 demonstrata hominibus
 199
 Liberum, fori cognomentū
 apud Perfās 3
 Libidines in pueros prohibi-
 tæ a Lycurgo 678
 Libyci currus 158
 Lichas 491
 Lichas hospitalitas 721
 Lingua hominis quid a lin-
 gua brutorū differat 727
 Lingua in dex sensuum 725
 vbi Lini maxima copia est, i-
 bi regio plana, & lignis
 caret 697
 Loca castris metandis apta
 deligenda 29
 Lochos nomen canis 987
 Locrenses canes 991
 Locus, vbi Hercules ad infe-
 ros descendit 395
 Locus in quo Persarum pue-
 ri instituerentur a foro
 venalium & clamoribus
 segregatus & cur 314
 Lonche nomen canis 987
 Lora canum 983
 Loria quid 782
 Loricati in acie cur præce-
 dant 130
 Loricis lincis munitur Cha-
 lybes 338
 Lotophagi patriæ oblitri 303
 Luci amoenissimi descriptio
 358
 Luctandi ratio 343
 Luctus Athenis ob cladem
 459
 Luctus Laconum ob acce-
 ptam cladem 518
 Lucius Syracusanus specula-
 rum missus 271
 Ludi literarij publici apud
 Perfās 7
 Lunæ quanta utilitas 800
 Lupus prædatum exiēs quid
 obseruet 963
 Lupercalia 246
 Lustratio exercitus 367
 Lux noctu Cyri exercitum
 agmenque affulsit cælitus
 93
 Lycabellus Atticus mōs 864
 Lycaones 303
 Lycariusephorus 462
 Lycius Atheniensis magister
 equitum 307
 Lycopater Autolici 875
 Lycomedes Mantinenſis 618
 Lyco-

XENOPHONTEM.

Lycomedes exitum vitæ fe-
 licissimum beatissimum-
 que sortitus est 633
 Lycophron Pheræus Larifi-
 cæos & Theſſalos qui ipſi
 resistere conabantur præ-
 lio deuicit 461
 Lycurgilegēs ab aliarum ci-
 uitatum legibus diuersæ
 & contrariæ 675
 Lycurgum summe sapientē
 existisse 675
 Lycurgum Deumne an ho-
 minem appellet, dubitat
 Apollo 704
 Lycurgus quidam proditor
 437
 Lycurgus Spartanorum le-
 gislator 675
 Lycurgus amatores a pue-
 rorum corpore abstinere
 voluit 678
 Lycurgus sodalitia publica
 puerorum instituit vel cō-
 tubernia Græcæ *ovsnbba*
 686
 Lycurgus quæ cōmunia in-
 ter suos esse voluerit 681
 Lycurgus Spartiatis qui li-
 beri essent pecuniæ acqui-
 sitioni vacare prohibuit
 682
 Lycurgus quos honores se-
 nibus proposuerit 684
 Lycurgus qualem disciplinā
 militarem instituerit 685
 Lycurgus quo tēpore vixerit
 685
 Lycus fluius 375
 Lydi Cyro vi subditi 2
 Lydia opulenta 166
 Lyſander Nauarchus creatur
 440
 Lyſander in ducem eligitur
 454
 Lyſander de improviso Athe-
 nienſium classem diripit
 456, 457
 Lyſander Athenas obsidet
 458
 Lyſander Lacedæmonē red-
 iit spoliis onustus 461,
 462
 Lyſander ab Ageſilao rece-
 dit 497
 Lyſander Spithridatē ad de-
 fectionem inducit 497
 Lyſander Cyro dona a focis
 attulit 830
 Lyſandri astutia 457
 Lyſander moritur 506
 M
 Macedoniam peragrat
 Ageſilaus 658
 Macharagladii genus 953
 Machaon Chironis discipu-
 lus 973
 Machaon & Podaliri in bel-
 lis egregij extiterunt 974
 Machina a Cyro factæ 152
 Machinarum fabri 151
 Macistiij ab Eleis deficiunt
 491
 Macistum vrbē Elei sibi re-
 linqui petunt 492
 Macrones populi 427
 Macrones Græcōs infestant
 340
 Macronum in foedere sanc-
 endo mos 340

I N D E X I N

Mádatas Perfarum equitum, præfectus	134	Mancipia vere dicebat esse Socrates qui quid iustum, quid æquum esset, ignorarent	711
Madyrum ad reliquã suam classem reuertuntur Athenienses	428	Mandana Astyagis Medorum regis	3
Mæander amnis	245	Mandana Cyri mater ibid.	
Mæandri planities	653, 656	Mandana ad patrem iter facit Cyrum filium secum adducens	8
Mefades per O drysiõũ seditionem bello pulsus	401	Mandana in Persiam redit Cyro filio apud patrẽ relicto	13
Magade canere	406	Mandana Cyri ad satrapas	231
Magi constituuntur à Cyro	204	Mania Zenis vxor	484
Magi iussu Cyri ex vrbe bello capta spoliõrum primitias diis eligunt	192	Mania a Pharnabazo Satrapiam impetrat	482
Magi Cyro præcipiunt cut Deo sacrificet	190	Mania cum Pharnabazo militat aduersus Myfos & Pisidas	482
Magister bona & mala docens	34	Mania cum filio a Midia genero impie occiditur	481
Magister iniquus amor	154	Mantineia in quatuor partes dispersa	553
Magistratus incolarum curtos	921	Mantinei muros vrbs sua diruere coguntur	552
Magistratus subditis meliores esse debent	198	Mantinei ab Orchoeniis fusi	604
Magistratum errata magni sunt momenti	673	Mantinei auxilium petunt ab Arcadiæ ciuitatibus	641
Magistratum per suffragia electio	712	Mantineis bellum infert Agesipolis	551
Magistratibus parere docetur pueri apud Persas	5	Mantineis rursus moenibus circumdare ciuitate incipiunt	602
Maicstas quomodo in exercitiõ concilianda	163	Mantitheus	429
Maius detrimentum amicis quam facultatibus spoliari	673	Manus intra manicam cõtinere	454
Malleolus quid	577	Manus	
Malõrum conuersatio virtutis exitium	714		
Mancipia libertate donantur a Cyro	111		

X E N O P H O N T E M.

Manus admouentem implorare diuinam opem oportet	27	Maxima pars hominũ eos viros bonos esse statuit qui bene sunt de ipsiõs promeriti	632
Maraci & Dolopes	580	Maximum virtutis argumentum virõrum probõrum consuetudine gaudere	1000
Maragdi Arabis copiar	39	Mechanicarum artium vituperatio	827
Marganea oppidum	636	Medas Musicæ studiosus a Cyro Musicam vxorẽ petit	114
Marganenses Agidi in fidẽ venerunt	491	Medas nomen canis	987
Marsya in tibiõrum certamine victo cutem detrahit Apollo	246	Medi lubentes Cyro parit	2
Marsyas flumen vnde sic dictum	ibid.	Medi Cyaxarã dant munera	147
Marte aperto qualem se gerere imperator debet	36	Medi grauius laborantes videntur & secant	369
Martiz vlulationes	265	Medi a Persis imperio spoliati	308
Marij adenorũ in sinibus sita Heraclia	374	Medi quum a Dario defecissent rursus subacti sunt	435
Masca fluuius	256	Mediæ murus quantus	282
Mater Parisatis alterum ex filiis magis amat	243	Medica coena multo splendidior Persica	9
Materfamilias qualis esse debeat: vide vxorem		Medici & a ciuitatibus & ab imperatoribus ascicuntur	29
Matribus cupiditas foetus nuntriendi innata	726	Medici instrumentõrum medicamentõrum quibus vtuntur, nomina nosse debent	134
Matrimonia parentibus permittenda	228	Medici octo deliguntur in exercitu	311
Matrimonium quod cuique conueniat deligendũ	223	Medici sarcinatoribus comparantur	29
de Matrimonio	836	Medicos optimos ad se accersit Cyrus	212
Matronæ officium	837	Medicum vestitum cur gestatit Cyrus	206
Mausolus	663		
Mausolus matri Sestum & Assum obsidens Agesilai persuasione domum cum classe abiit	603		
Mausolus pecuniis in vsum Lacedæmoniis collatis Agesilaum in patriam remittit	663		

INDEX IN

Medicus Syracusanus venā
 propter malleolū secat,
 cuius fluxum deinde si-
 stere nescit 578
 Medorum mollicies 241
 Medorum corporis cultus 8
 Medocus Odrysarū rex 404
 Medosades nuncius Scuthis
 393
 Medosades conqueritur de
 iniuria Græcorum 418
 Megabates Spithridatē 666
 Megabates ab Agefilao ad-
 amat 666
 Megabates Agefilai oscu-
 lari aggredies repellitur
 666
 Megabyzus Dianæ æditus
 350
 Megadmi Cyro subditi 2
 Megalopolitani 642
 Megapernes Persa interfi-
 citur 248
 Megara vrbs 929
 Megaris Lysandri hospes
 830
 Megabyzus Arabiæ satrā-
 pas 230
 Meiere publice, apud Persas
 turpe 7
 Melandetræ 401
 Melanio Chironis discipu-
 lus 972
 Melanioni Atlantæ coniu-
 gum obrigit 973
 Melanippis dithyrābus 725
 Melanippus Rhodius saluus
 e manibus Iphicraris e-
 uadit 589
 Melanopus Licanti F. lega-
 tus 598
 Meleager Chironis discipu-
 lus 972
 Meleager patris culpam in ca-
 lamitatem incidit 973
 Melienses se Atheniensibus
 ad bellum cōiungunt 515
 Melinophagi Thracæ 412
 Melitus Socratis accusator
 803
 Mellis Colchici vis & vene-
 nositas 342
 Mello Thebanus 566
 Melobius vn^o e triginta ty-
 rannis 461
 Melum nauigat Pharnaba-
 zus 538
 Memoria facile corrupi-
 tur nisi excolatur 714
 Memoriam Cyri milites mi-
 rantur 111
 Menascus Lacedæmonius
 514
 Mendacium odiosum apud
 Persas 63
 Mendacio nulli interroga-
 tioni est opus 222
 in Mendacio deprehēdi, im-
 pedimēto est ad veniam
 consequendam 63
 Mendax non alium laudat,
 sed seipsum vituperat 667
 Menestheus Chironis disci-
 pulus 973
 Menestheo Græcorū pri-
 cipes excepto Nestore,
 sese inferiores bellicis re-
 bus esse fatentur 974
 Menon Thespensis 576
 Menon Thessalus 245
 Menonis

XENOPHONTEM.

Menonis Thessali mores &
 studia 292
 Menonis dira mors 293
 Mens a corpore secreta sa-
 pientissima 237
 Mens corpus, cui inest, gu-
 bernat 728
 Mensa frugalis apud Spar-
 tanos 860
 Mercatorib; castra sequen-
 tibus lex a Cyro imponi-
 tur 163
 Mercatura qualis Athenis
 922
 Mercuriales statuarū 959
 Meretricum mores 783
 Merx præmiis empta qualis
 917
 Mespila ciuitas 308
 Messenij fauent Lacedæmo-
 niis 642
 Messis quomodo terenda &
 purganda 862
 Methymna 541
 Methymna capta & derepra
 444
 Merhymnæus portus 434
 Metropolis vrbs, qua Mofy-
 necorum imperij quasi
 arx continebatur 352
 Metus & trepidatio in exer-
 citu Græcorum 323
 Metus homines circumspe-
 ctos facit 768
 Metus homines valde deie-
 ctos reddit 66
 Metus in exercitu Cyri, ora-
 tione eius pulsus 159
 Metus omnium grauissimū
 supplicium 68
 Metus, optimus custos 967
 Metus quid efficiat 124
 Metus quid & qualis 66, 67
 Midæ fons, quem Midas
 phrygum rex vino mi-
 scuisse fertur quum Sile-
 num ad se pellexit 247
 in Mideis tumulis castralo-
 cat Archidamus 619
 Midias Maniam Zenis vxo-
 rem suffocat 482
 Midias Maniæ filium inter-
 ficat 482
 Midicę omnis potestas abro-
 gatur 485
 Milefia Cyri pallaca nuda
 aufugit 270
 Milefsia Tisapherne necā-
 tur 244
 Milefsij cur ad Cyrum non
 defecerint 267
 Milefsij interfecti a quibus-
 dam Atticis 433
 Miletum vrbs 244
 Militaris exhortatio quid
 pollit 84
 Militaris ordo in exercitu
 Cyri 203
 Militaris rei apud Lacedæ-
 monios disciplina 685
 Militem quare pulsarit, Xe-
 nophon indicat 367
 Milites ad res gerendas ex-
 citandi verbis & rebus 57
 ad Milites alacres reddendos
 nihil fatius quam
 spem iniicere 30
 Milites boni dum neglecti
 EEe

INDEX IN

habentur, minus alacres redduntur	147	24	Milicium exercitia ante pugnam	42
inter milites dubis, controversia & tumultus	257	Milicium lecti qui	122	
Milites exercendi 30, Cur	152	Miltocythes Thrax transfuga	276	
Milites Græci aduersus regem proficisci nolunt	250	Miluij cautio in prædatione	963	
Milites Græci culeis pro ratibus, ad transmittendum vtuntur	257	Mindarus dux	428	
Milites ignaui fucis comparantur	50	Minerue fanum prestere incensum	435	
Milites laudantur a Dercylida, quod nullum iniuria affecerint	487	Mineræ Thalophori eliguntur	883	
Milites male dum neglectui habentur, promtiores ad contumeliam redduntur	147	Minio fucatur color	847	
Milites non mittentibus ciuitatibus, multa imposita	556	Ministri qui deligendi	67	
Milites rebellant Alcibiadi	434	Ministros Castrenses, hoc est, ad paritiores quo loco Cyrus habuerit	44	
Militi gregario quid facere conueniat	42	Miserimos cur dicat Græcos; Callicratidas	443	
ad Militiam qui minus idonei	24	Misgolaïdas ephorus	461	
cum Militibus mercenariis insolentius agit Mnasiippus	585	Mithraus filius Dariæ sororis Xerxis	454	
Militibus se exercitibus premia proponuntur	655	Mithres nomen Solis apud Persas	195	
Militis in expeditione Cyri salarium mestruium Dariicus	252	per Mithrem iurat Cyrus	830	
Militium bellicoforum laus		Mithradates explorator 305		
		Mithradates a Græcis turpiter victus	308	
		Mithradates Lyconia & Cappadocia præfectus	427	
		Mithradates patris prædator	239	
		Mnasiippus dux classis Lacedæmonica	584	
		Mnesilochus vnus e triginta tyrannis	484	

Mne-

XENOPHONTEM.

Mnesithides vnus e triginta tyrannis	461	lamentatio est; sed eneamium	672
Moderati turpia etiam in occulto fugiunt	205	Mortem nõ decet luctu prosequi	1002
Molas afinarias cædunt incolæ Corforæ vrbis	256	Mortem nulli æquiorè animo, quam Socrates tulit	816
Mollicies Medorum	241	Mortem qui optant	116
Mollicies reddit hominem imbecillum	737	Morti nihil somno similis	237
Montani populi	409	Mortuo Abradata immolauit Cyrus	185
Monumenta qualia elaboranda	673	Mortuos excitare etiã gehentes potuerunt	973
Monumentum Abradata, Pantheæ, & Eunuchorum	185	Mortuos sepelire permittit Cyrus Babylonis	192
ad Monumentum suum; Persas omnes & socios vult Cyrus inuitari	238	Mos Persicus, cum osculo cognatis valedicere	28
Mores alicuius etiam de rebus gestis existimari posse	652	Mosynoi domus e ligno constructa apud eos qui Mosynœci dicuntur	353
Moribus, non iocis adsequendam vrbanitatem	674	Mosynœci populi	427
Mori est naturæ	973	Mosynœci omnium maxime barbari	354
Moriendi timor omnibus	726	Mosynœci intra suas lignæas domus cremari	353
Moriètes futura prænoscut; apud Homerum	707	Mosynœcorum regio	351
Mors Cyro in somnis prædicatur	233	Mosynœcorum armatura & vestitus	352
Mors honesta, turpi vitæ præferenda	683	Mosynœcorum terga & pettora flore anthemij picta	354
Mors ipsa ne turpis, ne chonesta est	1001	Motus calorem subministrat	368
Morte hostis non exultandum	564	Mucuni nec emittere nec spueri suos voluit Cyrus	206
post Mortem laudari, non		Mulier sapiens quæ	846
		Mulier fucata	847

E E e 2

INDEX IN

Mulieres se & paruulos pue- ros de saxo præcipitant 338	Mulieriſ pudicus animus 153	Mulieris naturam ad curas & operas domeſticas De ^o idoneam fecit 838	Mulieris ornatus, ad feſtos dies comparatus 844	Mulieris pudicæ & virum a- mantis exemplum 70	Mulierum in Affyriorum caſtris ciuilatus 86	Mundus quia Sophiſtis vo- catur 710	Mungi apud Perſas turpe: vide Exſpuere	Munera Cyrus abiens do- natæ qualibus 20	Munera dantur a militibus Cyaxari 147	Munera militibus propo- nuntur 499	Munera regia reſpuit Anti- ochus legatus 622	Munerum largitione Cyrus excelluit 210	Munychia 472	Muri Athenienſium ad ti- biam cantum diruti 460	Muro ligneo cingit Alcibia- des Chalcedonem 435	Muros reſtaurât Athenien- ſes 525	Muros Athenarum inſtau- rat Cono 537	Murus Mediæ 282	Muſici ſemper noui quid ex- cogitant 35	in Muſicis & rebus bellicis noua inuenta ſunt in pre- tuo 35	Mutatio quæ fit paulatim natura ferri poteſt 161	Murus filius Croci 182	Murus portus 467	Myriandrus maritima Phæ- nicum ciuitas celebris 253	Myrina & Grynium vrbes 481	Myſi 303, 481	Myſi cuiuſdam & quatuor Cretenſium ſtratagemata notabile 349	Myſus ſaluator 371
---	--------------------------------	---	--	--	--	--	---	---	--	---------------------------------------	---	---	--------------	---	--	--------------------------------------	---	-----------------	--	--	---	------------------------	------------------	---	-------------------------------	---------------	--	--------------------

N

Nais mater Chironis 973	Nares ſolo tactu præ rigore auulæ 408	Narium uſus 725	Narthecium 658	Nauſurtium Perſarum pue- ris pro obſonio datur 5	Nationes in caſtris ubi mul- tæ, ſecretæ facilius parent & ordinem ſeruant 227	Naualis pugna inter Lyſan- dram & Antiochum ab Alcibiade Claſſi præfe- ctum 441	Naualis Athenienſium aci- es 446	Naua-
----------------------------	--	-----------------	----------------	---	--	--	-------------------------------------	-------

XENOPHONTEM.

Naualis pugna Athenienſi- um cum Lacedæmoniis 577	Nauigandum cum piis po- tius quam cum impiis 204	Nauigationes ſecundæ ſtan- te borea, contra flate au- ſtro 363	Naupaſtus vrbs 532	Nauplia vrbs 534	Nauſicydæ e faciendâ ſari- na quaſtus 756	Neandrenſes in Æolide 483	Necceſſitas optima magiſtra 53	Negligentia hominib. qua- rum noceat 769	Nemea 533	Nemo ſine crimine uiuit 592	Neo milites contra Xeno- phontem tumultuare fa- cit 362	Neodamodas vox quid La- conicis 436	Neon Aſinenſis 349	Neptuni templum noctu conflagrauit 526	Nepruno Pæana canunt La- cedæmonij 533	Neprunus terram ſucceſſit 533	Neftor diſcipulus Chironis 272	Neftoris uirtus omniū Græ- corum aures peruagata 973	Nicarchus Arcas accepto vulnere in ventre intelli- git	na manibus, in caſtra re- portauit 288	Nicias Nicerati F. in argen- tifodinis mille homines habuit 525	Niciæ peregrini equus 849	Nicolochus 545	Nicomachides ambit im- perium 765	Nicomachides apud Socra- tem conqueritur de im- perio ſibi non delato 765	Nicophebus Athenienſis præ- fectus in Cytheriis reli- ctus 536	Nicoſtratus pulcher, inter- fectus 471	Niues ſolutæ fontis cuiuſ- dam halitu 330	Niues ne iumentis noceant cum per eas agi de- bent, quid faciendum 333	e Niuis perpetuo aſpectu o- culos quidam amittunt 330	Noctu cur cum ſilentio pro- ficiſcendum 131	Noctu magis auribus quam oculis ſingula percipien- da & agenda 131	Nocturnæ excubiæ quam breuiſſimæ conſtituen- dæ 131	Noes nomen canis 987	Noſcæ teiſum prouer- b. 776, 797	Notium Attica claſſis nau- gat 435
---	--	--	--------------------	------------------	--	---------------------------	-----------------------------------	---	-----------	--------------------------------	---	--	--------------------	---	---	----------------------------------	-----------------------------------	--	--	---	---	---------------------------	----------------	--------------------------------------	---	--	---	--	---	---	--	--	---	----------------------	-------------------------------------	---------------------------------------

INDEX IN

Noualis parendi ratio	866	Obfoniorum noua artificia	
Nudo capite pugnatur	263	conquirunt: Persæ	241
Nulla ciuitas Græcorum		Obfonium fames	104
vtvumque habet lignum &		Obfonium Perficum	5
lignum exceptis Athenis	697	Obsophagus quis	789
Nulla pars corporis in salta-		Ociolum vnum alere diffi-	
tione odiosa	877	cillimum	39
Nulla re indigere diuinum		Oculi & aures regis qua-	
esse censet Socrates	731	ratione accipiendum	209
Nuptias ante adultam æta-		Oculos suppingere colorib;	
tem fieri noluit, Lycur-		consuetudo est Medo-	
gus	676	rum	8
Nutrimētum siue educatio		Oculorum vsus	715
principium est omnium		Oculus diuinus omnia in-	
	733	tuetur	728
Nylamons	995	Oculus domini pinguefacit	
		celerrime equum	814
		Ocyllus Lacedæmoniorum	
		legatus	609
		Odeum quid	472
		Odia maxima inter homi-	
		nes ingrati tudinis causa	
		existere	4
		Odrysę patrio more suis pa-	
		rentant & multo vino ce-	
		pero equorum certamen	
		peragunt	486, 487
		Odrysarum Thracum cu-	
		stodes interficiunt By-	
		thyni	486
		OEconomī boni officium	
			818
		OEconomī boni est rem	
		magni pretij paruo eme-	
		re	760
		OEconomia quid sit	
			833
		OEconomia vicina politica	
			766

Q

Q	Bbęc ne importarentur	
	apud Persas prohi-	
	bitum	240
	Obcediētes quomodo red-	
	dendi milites	31
	Obcediētia tam in vrbe	
	quam in exercitu summū	
	bonum	683
	Obcediētiam principi præ-	
	stare quale bonum	201
	ad Obcediētiā vt subditi	
	porissimum perducantur	668
	Obcediunt facile homines	
	eis quos præstantissimos	
	purant	764
	Obcediētia quale bonum	
		201

XENOPHONTEM.

OEconomia an scientię no-		Onomantius ephorus	462
men sit	818	Opes quæ efficiunt dama-	
OEnecas nomen canis	987	sunt non opes	819
OEnoa	526	Opifices machinarum Cy-	
OEnoam castellum muris		rus constituit	151
cinctum cepit Agefilaus		Opis ciuitas	284
ibidem		Opsophagus	789
Olea quomodo feratur	865	Optimi equitum præfecti	
Olei loco vnguentis vt en-		officium	970
dum	328	nullum Opus in quo non	
Olontheus legatus	609	accusentur homines	738
Olurum Pellenenfium vr-		Oraculum Creso datum	
bem capiunt Arcades	636		182
Olygarchia quomodo A-		Orare qui volunt, puro in	
thenis instituta	461	corde faciant	778
Olympia	350	Oratio Archidami breuis ad	
Olympias nonagesima ter-		pugnam milites inflam-	
tia	433	mans	620
Olympus Mysius	995	Orat. Antileonis Tharij	343
Olynthij fame laborantes		Oratio Artabazi ad Cyrum	
pro pace legatos mit-			149
tunt Lacedæmonem	565	Orat. Calliæ Daduchi	520
Olynthij vna cum Menone		Orat. Callicratidis	443
Thessalo ad Cyrum veniunt		Orat. Cambyfis ad seniores	
	245, 246	Persarum & Cyrum	228,
Olynthiis pax datur certis			229. & seq.
conditionibus	565	Orat. Cephisodoti	615
Olynthiorum bellum	559	Oratio Cherisophi in rebus	
Olynthiorum victoria infi-		adfectis	299, 300
gnis	561	Oratio Chryfantæ	51, 52, 101,
Omnia in Cyro læta data			160, 195
	255, 59	Oratio Cleanoris Orcho-	
Onagri Arabici equos facil-		menij ad milites	300
lime cursu superant	256	Oratio Clearchi ad milites	
Onem montem occupat			249
Iphicrates	613	Oratio Clearchi ad Tiffa-	
Onomacles vnus e triginta		phernem	285
tyrannis	461	Orat. Cleocriti Myftarum	
Onomacles ephorus	462	præconis	474
		EEc	4

INDEX IN

Orat. Cligenis legati ad Lacedæmonios pro Græcis 554	Oratio Thebanorum ad Syronenses 630
Orat. Clitelis Corinthij 610	Oratio Tigranis ad Cyrum 118
Oratio Critiæ 464	Oratio Tissaphernis 280
Oratio Cyaxaris ad Cyrum 79	Oratio virtutis & voluptatis ad Herculem 739
Oratio Cyaxaris 81, 89	Oratio Xenophontis animosa 385
Orationes & Cōciones Cyri 40, 41, 51, 71, 77, 78, 81, 82, 87, 94, 95, 97, 99, 100, 106, 117, 129, 147, 159,	Oratio Xenophontis 364, 365, ad ingratos milites 368
Cyri oratio vltima & prudentissima 234, 235 & seq.	Oratio Xenophōtis ad Phalimum 273, 274, ad Mofynæcorum magistrat ⁹ 351, ad Proxeni milites 301
Orat. Eurylochi Luffiæ Arcaidis 417, 418	Oratio Xenophontis quæ purgat 414
Orat. Hecatonymi Sinoxæsum legati viri dicendū laude clari 355	Oratio Xenophontis prima 295, 296, altera ad duces 298
Oratio Hieronymi Elei ad milites 298	Orationem dederunt Di hominibus, qua alter alterum doceat 946
Orat. homotimi cuiusdam 40	Oratio inconstantium hominum inutilis & inanis habetur 421
Orat. Menonis ad milites cum in summis versaretur angustiis 255	Ordines siue gradus militarium prærectorum 42, 43
Orat. Patroclis Phliasi 610	Ordo quem seruauit Cyrus in ducendo suo exercitu 130, 133
Oratio Pharnabazi ad Agēfilauum & alios Lacedæmonios 511	Ordo quem Cyrus seruari voluit a suis quum castra metarentur, & quum castra mouerent 245
Oratio Pheraulæ 52, 13	Ordo suppellectilis domus 843
Oratio Polydamātis ad Lacedæmonios 579, 580	
Oratio Proclis Phliasi ad Athenienses 613, 614	
Oratio Regis Assyrij suos milites adhortantis 83	
Oratio Thebanorum ad Athenienses 503	

Ordo

XENOPHONTE M.

Ordo copiarum regis Artaxerxis 263, 264	ad amorem grauius 884
Ordinis constantia reb. salutem, perturbatio perniciem adfert in bello 298	Osculo magna vis inest 724
Ordinis quanta utilitas 841	ab Osculi formosorum cauendum ei, qui pudice & continenter volet viuere 884
Ordine pulcherrimo collocata nauigij instrumenta 842	Ostētores, id est ἀλαζόνες, qui dicantur 47
Ordine, nihil apud homines vilius vel pulchrius 841	Otides aues vt capiendæ 256
Ordine carēs exercitus qualis, & contra bene ordinatus 84	Otiosum vnum alere difficile 30
Orge nomen canis 987	Otium quid 779
Orgya quid 975	Otium est opprobrium 720
Orgya mensuræ genus 319	Otiosi qui censeantur 779
Orontes Persa Cyro infidias struit 258	Otys Paphlagonum rex 507
Orontis epistola ad Artaxerxem deprehensa 259	Ozolæ Locrenses 515
Orontis mors 260	
Oropus vrbs 632	
Os equi concutiendum 949	
Osculandi cognatos abeūtes, mos apud Persas loco valedictionis 21	
Osculari aduenientem pro more apud Persas 142	
Osculari more receptum apud Persas, quos in honore habent 666	
Osculum Cyri reicit Cyaxares 142	
Osculum quantopere respuerit Agēfilaus 666	
Osculo nullum incendium	

P

Pactolis Amnis 158, 616
Pæana canit ante pugnam Cyrus 176
Pædagogia apud Lacedæmonios 676
Pædonomi vnde dicti 676
Pagos incendit Tissaphernes 319
Pagys Perses 263
Palægambriōn 481
Palamedes consimili mortis genere cum Socrate perit 706
Palamedes Chironis discipulus 972
Palamedes sapientia suæ ætatis homines excelluit 973
Palamedes propter sapientiam inuidia Vlyssis in-

INDEX IN

teremptus	798	Paphlagonēs	664
Palantini, Megalopolitani,		Paphlagonēs Cyro subditi	2
Tegearū, Arcadiarū populi		Paphlagoniarū situs	358
642		Paphlagonibus cum imperio præest Corylas	370
Palladis templū in Phoea fulmine ictum	435	Paradisi, horti omnibus re-ferri	462
Palladis templum Athenis conflagrauit	442	Parapita Pharnabazi vxor	512
Palladi sacrum facit Dercylidas	484	Pardorum venatio	995
Palmarum fructus	279	qui in Parentes sunt ingrati ab Atheniensibus in iudicium compelluntur	743
Palmis fundatas turres ædificat Cyrus	190	Parentum cura de liberis	741
Palmæ pressæ pondere quodam in gibbum sursum curuantur	ibid.	Parentum duriora verbaæ, quo animo ferenda	742
Palpebræ cur oculis additæ	725	Paziani	404
Pamphilus dux	544	Parium	398
Panathenæa festum Athenis	699	παρῖον quid	891
Pangæum, in quo quirifodina	555	Parolus nomē nauis publicæ Atheniensium	456
Pangæus mons	995	Parrhasij pictoris cum Socrate de pictura colloquium	780
Pantacles ephorus	462	Parthenius fluuius	358
Panthea, Abradatæ vxor, custoditur ab Araspa	114	Parysatis vxor Darij, Artaxerxis & Cyri mater	243
Pantheæ forma 15. Virtus	115	Parysaris vici in Media, quos Tissaphernes Græcis populabundos præbuit	284
Panthea pudicissima mulier	153	Pasimachus occumbit	523
Panthea virum armat, & pugnarurū ad fortitudinem horratur	169	Pasimeli & Alcimenis cōspiratio	422
Pantheæ luctus ob maritum interfectum	185	Pasion Megarensis	253
Panthea seipsam interficit	185	Pasippidas exul	432
Pantherarum venatio	995	Pasippides legatus	436
		Pasto-	

XENOPHONTEM.

Pastores in animalia, quibus præsumt, habere imperium	1	Paulaniæ exilium	507
Pastoris boni, & imperatoris boni similia opera	210	Paulaniæ mors	507
Pastoris boni officium	763	Pax stabilis inter Armenios, & Chaldæos	74
Patresidæ ephorus	462	Eius cōditiones	ibid.
Patres quales se liberis suis exempli gratia exhibent	200	Pacis cōditiones inter Dercyllidam & Tissaphernem	490
Patria sua cuique charissima	909	Peccanti ad mentem redire vtile	65
contra Patriam pugnare nō licet	431	Peccare per ignorantiam	69
Patrifamilias cum imperatore comparatio	766	Pecunia res est iucundissima	883
Patrifamilias curæ, sollicitudines quales quantæq;	218	Pecunia corrupti	635
Patrocles Phliasius	610	Pecuniæ pro exercitu cōficiendæ ratio	27
Paucissimis egens, diis proximis	731	Pecuniæ cur studendum	682
Pauper diuite securior	213	Pecuniæ in terram non faciendæ	76
Pauperes qui	799	Pecuniam Spartani cōtemnunt	682
Pauperes ac populum Athenis plus posse, quam nobiles ac diuites	691	Pecuniam Socrates accipere noluit a suis discipulis	730
Paupertas minime obnoxia inuidiæ	880	Pecuniarum vsus & abusus	211
Paupertas in animis non in domibus	885	Pecunias Indi Cyro mittunt	156
Paulaniæ rex in Athenienses exercitum ducit	476	Pecuniis nec publicis nec sacris parcat Euphron	624
Paulaniæ Agathonis poeta amator, exercitum fortissimum ex amatoribus cōfici posse, dicebat	898	Pecuniis quomodo vteretur Agefilus	664
Paulaniæ accusatus ab ephoris, damnatur	507	Pecuniis sacris abstinentium	639
		Πέδη equitatio qualis	936
		Pedibus nudis Socrates incedebat	729

INDEX IN

Pedites inter equites occul-	reddunt	63
tandi	965	
Peditis & equitis compara-	Periurio Deos infestos red-	
tio	di peierantibus	653
Pedum digiti gelu obstupe-	Periurorum fides suspecta	
scunt	653	
Pedum digiti militibus pu-	Periurus Tissaphernes tan-	
treferunt frigore	dem capite obruncatur	501
368		
Peleus Chironis discipulus	Perfæ multitudinem quan-	
972	dem exhibent oculis, sed	
Peleus in diis etiam cupidi-	nullius sunt vsus in remi-	
datem excitauit vt Theti-	litari	242
dem ei coniugem darent	Perfæ singulis ætatibus sua	
973	munia præscribant	4
Pella vrbium Macedoniae	Perfæ ingratiudinem pu-	
maxima	niunt	4
554		
Pelopidas Thebanus	Perfæ venationi quare pu-	
620	blice operam dent	5
Peloponnesi portæ patefa-	Perfæ multo magis erga	
ctæ	Deos artificibus vtendū	
661	putant, quam circa resa-	
Pelte oppidum	lias	214, 215
246		
Pensæ quid Theffalis si-	Perfæ nudo capite proclian-	
gnificet	tur	263
467		
Peloponesij contra Xeno-	Perfæ nudi venduntur	655
phontem conspirant	Perfæ albi	655
375		
Pergamum oppidum Lydiæ	Perfæ numquam exuere se	
425	confucti	ibid.
Peribzam Alcahor filiam	Perfæ pingues	ibid.
vxorē duxit Telamo	Perfæ nullis laboribus exer-	
973	citi	ibid.
Pericles dux	Perfæ vehiculis semper vtū-	
442	tur	ibid.
Pericles incantationibus	Perfæ in fugam versi a Gra-	
quibusdam ciuitatem ad	cis	656
amorem sui pellexisse di-	Perfæ vt alij alios vicissim in	
citur	equos imponant	956
750		
Pericles a Socrate instruitur	Perfarum castra noctu in-	
767	commoda	311
Pericles optimus patriæ cō-	Perfarum forum cognomē-	
siliarius		to
899		
Perinthij		
399		
Perinthus		
399		
Periuri sibi Deos infestos		

XENOPHONTEM.

to Liberum	3	Perfarum in regione equi	
Perfarum ingenuorum æta-		rarissimi quare	8
tis cuiusq; principes præ-		Perfarum cornæ lōgæ a Me-	
fecti	4	dica differt	9
Perfarum natio in duode-		Perfarum consuetudo oscu-	
cim trib. distributa ibid.		landi cognatos	21
Perfarum noui mores cum		Perfarum cænæ frugalitas	
priscis collatio 238, 239,		122	
240, & seq.		Perfarum inter epulas mo-	
Perfarum seniores	7	destia	122
Perfarū pueri ad magistro-		Perfarum exercitus quomo-	
rum ædes itant vt iustiti-		do ordinatus	130
am discant non aliter ac		Perfarum regis vexillum a-	
apud alios literas discūt	4	quila aurea extensa in lō-	
Perfarum pueri quibus de		ga hasta etiam ætate Xe-	
criminibus in ius se mu-		noph.	172
tuo vocent	4	Perfæ laborum patientissi-	
Perfarum pueri olim apud		mi	197
matres non vescebantur	5	Perfarum reges quantum a	
Perfarum puerilis ætatis ex-		maioribus suis denega-	
ercitiæ quæ iustitiam i ad-		uerint	240
discere 4. 11 Temperanti-		Perfarū rex copias magnas	
am 5. 111 Obædientiam		cum nauales tum terre-	
erga magistratum 5. 111 11		stres aduersus Græcos co-	
Continentiam cibi & po-		git	652
potus 5. v Sagittandi ia-		Perfarum & Græcorum A-	
culandique vitus	5	gefilao duce conflictus	
Perfarum puerilis ætas quā-		656	
diu suis exercitiis occu-		Perfarum regis literæ ad A-	
petur	5	gefilaum	669
Perfarum rex multoties in		Perfarum rex agriculturæ &	
menfe venatum exit	5	rei bellicæ studiosus	827
Perfarum puberes venaturi		Perfarum regis diligentia	
vt se arment	ibid.	in administrandis quæ ad	
Perfarum rex ducis officio		bellum attinet	828
invenatione perinde ac		Perseus origo Perfidarum	3
belli tempore vitur	ibid.	Perfis osculari familiare	
Perfarum res publica	7	quos in honore habet	966
Perfarum regio montosa	8	Perfis dum manent domi	
		vestit ^o vilis & vict ^o tēuis	8

INDEX IN

Perfica salutatio	222	lium	Ibid.
Perficarum legum laus	3	Pharnabazi victoria	134
Perficarum legum & aliarum rerum pub. legum collatio	3	Pharnabaz ² foede vastat Lacedaemoniorum regionem	536
Perfici regis cum Agefilao comparatio	670	Pharnabazus proelio superatus fugit	434
Perfici regis voluptatibus coquerendis quantum studium impendatur	671	Pharnuchus praefectus propter Hellepontem & Aevolidem satrapa	230
Perfidarum gens unde nomen suum sortita	3	Pharos flumen	252
Phaedo Socratis discipulus	719	Pharsalij	658
Phaedrias vnus e triginta tyrannis	461	Pharsalij Bcctiorum confederati	517
Phalangia vbi tantum homines ore apprehenderint doloribus eos conficiunt	724	Pharsalij Agefilaum sequuntur	618
Phalericus lacus	864	Pharsaliis pax reddita	579; 580
Phalinus legatus Tissaphernis	273	Pharsalus	580
Pharax hospes Agefilai	527	Pharsianum linum	975
Pharax legatus Lacedaemon.	609	Phasis flumen	333
Pharnabazi cum Agefilao colloquium	664	Phasiani populi	333
Pharnabazi F. a fratre in regnum pellicur	512	Pheras delerus, Pharnabaz ² & igni populando	536
Pharnabazi F. ex Parapita munera dat Agefilao	512	Pheraulas Cyri beneficentia ex paupere diues redditus	218
Pharnabazi ingratitude erga Anaxibium	398	Pheraula Persae oratio	52
Pharnabazi luxus perficus	510	Pheraulae liberalitas in Sacam	218
Pharnabazi oratio ad Agefilaum	511	Phidon vnus e triginta tyrannis	461
Pharnabazi perfidia	393	Philesius quod e pecunia dena uigis coacta viginti minas suppilasset damnatus	367
Pharnabazi prudens confilium		Philesius Achaus in locum Menontis suffectus	299
		Philippus	

XENOPHONTEM

Philippus scurra	873	Phonex nomen canis	987
Philiscus Abydenus Lacedaemonios & Thebanos Delphos conuocat de pace facienda	619	Phrura nomen canis	987
Philittium	571	Phryges vtrique; Cyro vi subditi 2 (Itaspae venit)	189
Philocles qui Andrios & Corinthios praecipitauerat iugularur	457	Phrygium rex in manus Hyalus	653
Philocrates Ephialti F. a Telesia capitur	540	Phthiae Achaici montes	658
Philodices legatus Atheniensium	436	Phylam castellum occupat Thrasiubulus	470
Phlegon nomen canis	987	Phylax nomen canis	987
Phliastorum fides	624	Phyllide astutum factum	567
Phliastorum exules in gratiam redeunt	553	Pictor insignis Parrhasi	780
Phliastorum vrbs dolo capitur	625	Pictoris industria	780
Phliastorum exules ob Lacedaemoniorum amicitiam patriae ab Agefilao restituti	661	Pictatis in Deo exemplum 2	247
Phliafias a Lacedaemoniis illatum bellum	563	Pigres interpres	257
aduersus Phliuntem expeditio Agefilai	661	Pigres & Glus in comitatu Cyri iunioris	256
Phliuntem cum exercitu ingreditur Iphicrates	524	Pindus mons	995
Phliunteriorum agros populatur Iphicrates	524	Pirei moenia triginta tyranni demoliuntur	462
Phlius oppugnatur	625	in Piraeum fugientes se recipiunt	470
Phoebidas interficitur	754	Piraeum se munitorium praemittit Conon	537
Phoenices Cyro vi subditi 2 ad Phoenicuntem capit portum Pharnabazus, Cythera delatus	536	Pisander classi praefectus	502
Phoenix & Chiro ab Achille honore adfecti	897	Pisander interfectus in praelio nauali	518
Pholoe	350	Pisander concionator	876
		Pisces Chalonis amnis sacrosanctos habet Syria	52
		Piscis, locus	588
		Pison vnus e triginta tyrannis	461
		Pistiae armorum fabri & Senocratus sermo	782
		Pityas ephorus	460
		sub Pitia Ephoro Athenis antiquum templum Mithrae conflagrauit	442

INDEX IN

Pius est qui deos veneratur 811	interficitur a Polyphrone 601
Plethrum quid 245	Polydamantis Pharfalij ad Lacedæmonios oratio 579
Plistolæ Ephorus 462	Polydamanti Pharfalio ar- cem suam committunt Pharfalij 579
Plynteria festum Athenis celebratum 438	Polydorus frater Iasonis a Polyphrone fratre inter- fectus 600
Pocillatoris officium 10	Polymachus Pharfalij præ- fectus interficitur 517
Poculorum multitudo Persæ gloriantur 241	Polynicus Thimbronis le- gatus 413
Podalirius Chironis disci- pulus 973	Polys nomen canis 987
Podalirius & Machaon in bellis egregij exstiterunt 974	Polytropus præfectus inter- ficitur 604
Podanemus 563	Pons pelliceus aut coriace- us quomodo fieri possit 314
Pœna legæ negligentium 7	<i>ποπυροπέδον</i> equi mitigantur 947
Pœna eorum qui in Atheni- enses iniuri fuerint 450	populi dominatus a quibus sublati 1
Polemarchi Thebanorum occiduntur 567	Porpax nomen canis 987
Polis nauarchus 577	Porthon nomen canis 987
Pollux Chironis discipulus 973	Possessiones siue opes quæ sunt 819
Pollux & Castor immorta- les facti & cur 974	Potamis Gnoxiæ filius dur 431
Polus nauarchus 398	Potidæa potiuntur Atheni- enses 545
Polyænidæ interficitur 637	Prantes 618
Polyarchus vnus et triginta tyrannis 46	inter Prantem & Nartheri- um trophæum statuit A- gesilaus 517, 658
Polybiades legatos de pace petenda Lacedæmonem mittere Olynthos cogit 565	Praxites Lacedæmoniorum præfectus 522
Polycharmus Pharfalij, e- quitum magister, occi- ditur dimicans 658	Præceptores etiam fletu di- sciplinas puerorum ani- mis
Polyctetus stauarius 725	
Polydamas cum octo ciuib.	

XENOPHONTEM.

maius induunt 47	debet anteire 27
Præcones coronatos pro more inducias offerentes ad Agesipolim mittunt Argiui 533	Princeps in quo differat a subditis 27
Præconibus in bello agere non semper vtile 306	Principem nequaquam cõ- uenit suis subditis dete- riorem esse 199
Præda nullâ tam gloriõsa quam excubiarum & vi- giliarum, si deprehensæ teneantur 968	Principem decet maxime, prudentia præditum esse 966
Prædæ hostiles 963	Principes non ab aliorum ore & dictis pendere de- bent, sed ipsimet inspicere 25
Prædatores non milites sed calones 95	Principes quale sese & erga Deum & homines exhibe- ant, & cur 237
Præfecti boni quæ sit virtus 763	Principi obediendum 201
Præfecti militares in media acie versantur 265	Principi pulchrius, exerciti- um quam seipsum locupletari 665
quales Præfecti, tales etiam qui sub ipsis sunt 239	Principi pulchrius, prædam ab hoste quam dona, eniti capere ibidem
Præliatores inepti 24	Principium humanæ vitæ ortus, finis autem mors existimanda 1002
Prælij commissi delineatio 660	Principum actiones non in obscuro loco positæ 237
Prælium: vide, Conflictus	Præuariorum hominum er- rata miti animo ferenda 673
Prælium ad Coroneam 659	Proba aëris & locorum sa- lubrium 30
Prælium inter fratres 263	Probiliberis procreatis be- neuoletiores, Perueris vero cõiugio copulati ad malefaciendum sunt in- structiores 844
Præmia militibus proponun- tur se exercituris 655	Procellarum tempore mi- nima peccata grauissima FFF
Prætores Thebanorum, Is- menias & Leontiades 556	
Priene Mæandri oppidum 539	
Prienienses in Ionia 489	
Princeps bonus a bono patre nihil differt 200	
Princeps bonus hominibus lex oculis prædita 204	
Princeps, consilio & labori- bus subeundis subditos	

INDEX IN

incommoda importare
possunt 369
Procles Teuthranæ prætor
272
Procles Græcis opem fert
426
Procles Phliasius 613
Proclis Phliasij oratio 613
Procreandi cupiditatem ho-
minibus ingenerauit De-
us 726
Procris venationis studiosa
999
Procrustes 736
Prodicus opus de Hercule 737
Prodicus eiusque liber de
Hercule 737
Prodicus philosophus 873
Proditor Cyçi, eius infidiæ,
consilia, & res gestæ 258,
259
Proditor Gadatæ; & eius
consilia, resque gestæ 133,
134
ad prolem procreandam æ-
tas firma, & valida requi-
ritur 807
Promæ officium 845
Promethealia festum Athe-
nis 699
Pronubæ quæ ad nuptias
conciliandas aptæ 754
Procen^o Corinthius, dux 537
Proreta quis 842
Protagoras philosophus 873
Prothous 594
Prouerbia, Amic^o prædium
fertillimum 748. a finis
petulantior 367. hyoscyam-
um inter facultates nu-
merare 820. Medimno
argentum patrium metri-
ri 491. nosce teipsum 776,
787. pertusum in dolium
aliquid haurire 840
Prouidentia deorum Xenop-
hontea 37
Prouidentia diuina 726
Proxenus Thebanus 273
Proxenus Boeotius dux 244
Proxenus Boeotius vna cum
reliquis ducib: Græcorū
cæsus 288
Proxeni mores & studia 291
Proxeni & Callibij factio
602
Proxenus interficitur 603
Prudens quis 65
Prudentiæ opinionem quo-
modo sibi quis parat 313
Prudentiæ singularis exem-
plum 114
Pylæus fluuius 312
Psyche nomen canis 987
Pubertas quando incipiat
Persis 1
Pubertatis ætatem potissi-
mum curam studiumque
singulare requirere ibid.
Pudicæ mulieris & viri a-
mantis præclara vox 70
Pudicitia & continentia A-
gesilai 667
Pudorem esse Diuam, non
Lacedæmonij 898
Puellarum institutio a Ly-
curo tradita, ab alijs di-
uerſa 677
Puellæ garrigæ valent 187
Pueri

XENOPHONTEM.

Pueri simpliciter docendi &
quæ & qualia 34
Pueri terra nascentium vires
discebant & quare 240
Pueritiam ad quorum annū
extendant Persæ 5
Puerorum principes apud
Persas qui 4
Puerorum nudorum certa-
men Lacedæmone 597
Puerorum Spartanorum in-
stitutio 677
Pueros docent Græci, in lu-
ta decipere 32
Pueros Lycurgus secus quā
alij Græci institui voluit
677
Pugna: vide, Conflictus.
Pugna ad Lunæ splendorem
facta 546
Pugna Corinthia 668
Pugna, cui parem Xenophō-
ait suam ætatem non vi-
disse 519 (178)
Pugna atroci narratio 177,
Pugnandi rationem naturā
primum ostendisse 52
Pulchritudo an in solo ho-
mine 890
Pulli quomodo educadi 937
Pygelam oppugnat Thraſy-
lus 433
Pylus vrbs egregia 636
Pyramidis lapideæ magni-
tudo 308
Pyramus fluuius 252
Pyrrhicha genus saltationis
371
Pyrrholochus Argiuus 436
Pythagoras Lacedæmonius
nauarchus 252
ad Pythia celebranda ma-
gnus victimarum nume-
rus a Theſſaliæ ciuitatib^o
præparatur 600
Pythij regis Lacedæmonio-
rum contubernales 690
Pythodorus præfex Athenis
461
Q Vadrupedum tibiens^o
admodum sese ex-
tendunt postquam in lu-
cem prodierunt 935
Quæstus cupiditas diligen-
tes reddit 85
Quatuor aut quinque peltri-
ciæreis, tori exercitui tel-
lori sunt 349
Quinary militis officium
42
R
Ambacas Medus equi-
tum præfectus 131
Kapina suis Cyrus interdi-
cit 52
Rathonices 217
Ratiocinatio cuiusdā ado-
lescentis acuta 283
Rhea mater Ionis 973
Rebellio militum 434
de Rebus gestis etiam mo-
res existimari posse 652
Reges eorumq; liberi qua-
les esse debeant, & quare
237
Reges Lacedæmoniorum
vna habitant, quum do-
mi sunt 164
FFF 2

INDEX IN

Reges Laced. mortui quibus honoribus afficiatur 691
 Reges maximorum bonorum minime participes fieri, grauiſſimorum autem malorum inſignem habere copiam 906
 Regi apud Lacedæmonios portio in cōiuiis duplicabatur & quate 667
 Regi Lacedæmoniorum in exercitu honor assignatus a Lycurgo 688
 Regia Cyri 246
 Regia virtus quæ 829
 Regia Pharnabazi 509
 Regio vastata adque solitudinem redacta diu copias non potest ferre 654
 Regio quæ incolas habet magnificianda 102
 Rerum publicarum castrorum amplitudo 261
 Regis aures & oculi vnde conciliantur 209
 Regis boni exēplum in Cyro 264
 Regis obediētia erga leges etiam subditos ad obediētiā inuitari 668
 Regna multa multæ curæ 143
 Regni & tyrannidis discrimen 813
 Regno ignauia minime fretuitas conuenit 673
 Regnum meditantibus homines esse infestissimos 2
 Regnum claudum 493
 Regnum Cyri in Asia præclarissimum 238. Eius termini & fines ibid.
 Regnum iuueni commissum 671
 Regum multi oculi & aures 209
 Religiosum ac fidei seruatiōem esse, quum in vniuersis, tum in imperatore res præclarissimæ 664
 Remedium ad famem conciliandum 787
 in Republica Atheniensi improbi meliore conditione sunt quam probi 691
 de Republica Lacedæmoniorum, item de republica Atheniensium legibus Xenophontis de illis scriptos 675, 691
 Rerum bellicarum exercitia 30
 de Rerum summa nō temere periclitandum 591
 Rerum publicarum forma aliquot 1
 Rerum publicarum mutationes mortiferae 466
 Respublica Atheniensium 691. & seq.
 Respublicæ beatissimæ quæ in pace plurimo tempore vixerit 236
 Respublicæ mutatae 677
 Res secunda inſoleſcere & aduersa consternari eundem virum possunt 67
 Retiū forma & materia 475
 Rex bonus vide bonus Rex rex

XENOPHONTEM.

rex Persarum vide Persarum rex.
 Rex quis vocandus sit 779
 Rex quare eligatur 763
 Rex a Græcis sibi metuit 278
 Rex Lacedæmoniorum iturus in prælium, quo ritu sacrificet 688
 Rex Lacedæmoniorum quid ex publico accipiat 690
 Rhaines dux vna cū Spithridate a Pharnabazo venit 384
 Rhium transgressus Ageſilaus domum reuertitur 532
 Rhodij eiekti Lacedæmonē veniunt 539
 Rhodius se traiekturū pelliceis ratibus exercitum promittit 314
 ad Rhœteum naues subducit Doræus 428
 Rhome nomen canis 987
 Ritus dandi fidem portata vtrinque hasta 340
 Roparas Babylonis præfectus 427
 S
 S abaris Armenij regis filius 62
 Sacæ Cyro subditi 2
 Sacas pincerna 8
 Sacas donatur omnibus Phœraulæ facultatibus 219
 Sacculis pedes equorum induendi propter niuem 333
 Sacram rem facit pro transfu Ageſilaus 604
 Sacrificandi mos apud Persas 233
 Sacrificat diis Cyrus 59, 79
 Sacrificat Cyrus ante obitū suum 233, 234
 sine Sacrificiis & auguriis nullum discrimen adendum 37
 Sacrilegi qui 672
 Sagittariorum pugna 309
 Salamine vastata 478
 Salmyleſſus 412
 Saltant ad tibiam Thracæ armati 370
 Saltatio Ænienſium & Magnetum in armis sementaria dicta 371
 Saltatio pyrrhicha 371
 Saltatio Persica 371
 Saltationum varia genera 370, 371
 Saltatricis miraculū quoddam 876
 Saltatricula mima 371
 Salutaſ non reſalutatus 787
 Sambaula deformem & hirsutum amat & cur 50, 51
 Samiorum deditio 461
 Samiorum crudelitas in suis 457
 Samolus Achæus legatus 359
 Samolus Achæus præfectus 385
 Sanguinis concretio vnde 368
 Sapiens quis dicatur 812
 Sapientia quæ fit vera 812
 Fff 3

INDEX IN

Sapientia Agefilai	667	hibet	829
Sapientia repotius quā ver- bis exercenda	674	Scuta cratitia ne cui vsui Græci concidunt	336
Sapientia quibus obfuit	798	Scutorum Græcorum tesse- ra S.L.A.	523
Sapientum dictis fiunt ho- mines virtutis ditiores; at auro argentoque nihilō fiunt meliores	793	Scutum habentem stare La- cedæmone honestis viris ignominiosum	481
Sardes urbem quæcunq̄ue circum sunt vaſtat Agefi- laus	657	Scytala quid	494
Sardes obſidet Cyrus	180	Scythia nationes alias ſibi non ſubiicit contentuſſi ſux gentis imperium re- tineat	2
Sardinorum urbē cum Cræ- ſo capit Cyrus	180	Scytharum copiarū amplifi- candā	2
Sardianus locus	656	Scythinorum campi	338
Satrapæ Cyri quales ſe Præ- ſtant	231	Secordes cur mori optent tanquam miſeri	116
Satyrus per Midam captus	247	Secundæ res moderate fe- rendæ	222
Scelerum congeries quæ- dam	3	Secundæ res a paucioribus pulchre feruntur quam aduerſæ	Ibidem
Scholæ Juſtiticæ apud Perſas	7	Secūdis reb. Ageſilaus con- tinens in aduerſis fiducia plenus erat	674
Scholæ addicēdi qui ſeipſos propriis ſumptibus alere poſſunt	7	Securitas Perſarum imperio quomodo parata a Cyro	207
Sciluntem migrat Xenoph. exul	350	Seditio apud Thebanos	557
Sciritæ ſoliantē regem inçe- dunt quum hoſtis nullus comparet	668	Seditio inter principes Græ- corum exorta Cyri adue- tu ſopitur	257, 278
Sciritarū ius in militia	687	Seditio militum Byzanti- orta	395
Sciuro	736	Seditionibus laborant Te- geatæ	603
Scitum exercitus de belli cū Seuthe ſocietate	404	Selinuntem & Himerā ducē Annibale capiūt Cartha- ginenſes	433
Scolus oppidum	662	Sella	
Scrobis fodiendæ ratio ad ſationem vitium & olea- rum	864		
Scrutarier illa quæ ſunt ipſi Dei ſolum Socrates pro-			

XENOPHONTEM.

Sellasia Laconica	459	Servi libertate donati	177	
Sellenus fluuius	350	Servi Perſici quo loco & cō- ditione habiti	206	
Selymbriam urbem capit Alcibiades	436	Seruis alij paucis, alij pluri- bus vſi ſunt inobedienci- bus, in priuatis familiis & Seruitus miſera & inhon- eſta quæ	821	
Sementaria ſaltatio	371	Seruorum & inquilinorum Athenis maxima petulā- tia	693	
Senectus apud Lacedæmo- nios honoratior quā iu- uentutis robur	684	Seruos manumifſos Cyrus arma portare iubet	111	
ad Senectutem omnes mo- leſtiæ confluunt	702	Seruos in tra mœnia recipe- re nolūt Corcyrenſes	585	
Senes apud Lacedæmonios cauſarum capitalium iu- dices	684	Selaminum liquamen	328	
Senio bonorum virorum quomodo Lycurgus pro- ſpexerit	684	Sestus oppidū e regione A- bydi, ſpatio tantum VIII ſtadiorū ab ea diſtans	353.	
Seniores quinā dicebantur apud Perſas 7. Seniores qui præficiēbātur pueris apud Perſas 4. Seniores honore efficiendi 235. Se- niorū præfecti apud Per- ſas qui 4. Seniorū exem- plum pueri Perſarū imi- tantur 5. Seniorū officium quod ſit apud Perſas 7. Se- niorū ordo ex quib. con- ſtet apud Perſas	7.	Sestus & Abydus Laced. eiicere recuſant, iubente Pharnabazo	536. Sestus li- beratur ab obſidione Co- tys metu Ageſilai	663.
Sepeliendi mortuos cauſa Græci quid fecerint	384	Sestum & Abydum a maris nauigatione prohibet Conon	536	
Sepeliri in Attica proditores lege prohibentur	450	Seuthes rex Thraciæ	393	
Sepulchra parētū qui nō or- nēt, expelluntur a magi- ſtrato apud Athen.	743	Seuthes ad Xenophontem Medoſadem nuntiū mit- tit	393. Seuthes filiā pro- mittit Xenophonti	402.
Sepultura dantur interfe- ctis	137	Seuthes Xenophonti ſuc- ceſſet	411. Seuthes Xeno- phontis cōſilio parēt	424.
ad Sepulturā dat Archidam ⁹ hoſtium corpora	644	Seuthes dat Xenoph. ta- lentum argenti	424	
Serendi tēpus & modus	860			

INDEX IN

Siclus genus monetę & quatum valuerit	26	377
Sicyonęsium tumultus	618, 625	Socij vt excipiendi tempore belli
Sicyonęsium clades	618, 625	Socios meliori conditione esse quam hostes maluit
Sicyonijs portus ab Arcadibus captus	632	Agefilaus
Sidon Phoenicię	663	Soclidę Spartanus interfecit
Siduntęm capit Praxitas	524	Socrates Achęus Cyri hospes
Silanus Macestius	412	Socrates Sophronisci filius plebi non vult assentire
Silani vatis perfidia	359	449
Silanum Ambrocioram ter mille Daricis donat Cyrius	262	Socrates a natura se ad mortem condemnatum dicit
ad Silanum Ambrocioram vatem totam cogitationem Xenophon refert	359	706
Silvicultrix Diana	516	Socrates moriturus futura prędixit Anyri filio
Simmas Socratis discipulus	719	Socrates cõdemnatus risisse fertur
Simonidis poętę cum Hierone tyranno colloquium	901	706
Simonis de re equestrilibri	932	Socrates diuina sorte magis quam humana perit
Sinistra manus magis insidijs subiecta est, quam dextera	220	Socrates quibus in rebus diuinatione opus esse dicebat
Sinnis hospitibus iniurijs	736	709
Sinopenses	372	Socrates rerum naturalium & caelestium disputationes reprehendebat
Sirenes incantarũt Vlyssēm	750	710
Sitace vrbs	283	Socrates falso creditus iuuentutem corrumpere
Sitalca cantus	371	711
Sitienti vel aquam bibere dulce	6	Socrates a vitijs multos reuocauit
Sitis optimus potus	6, 104	711
Smicretes dux Arcadicus		Socrates mercedem a discipulis non exigebat
		611
		Socrates nihil vtilitatis esse dicebat, si beneuoli sint amici, nisi possint prodesse
		se
		719
		Socrates qualis erga Deos
		722

XENOPHONTEM.

722	Socratis disputatio de sapientia	729
Socratis frugalitas & continentia	723	Socratis cum Aristippo de voluptate disputatio
Socrates semper in publico erat	709	733
Socrates a simulatione auditores suos abduxit	732	Socratis colloquium de gubernatione ciuitatis
Socrates Charmidę ad magistratũ capessendos hortatur	774, 775	735
Socrates mortem equo animo tulit	816	Socratis cum Chærephonte & Chærecrate germanis, de fraterna amicitia, sermo
Socrates per totam vitã nihil quam quę iusta & iniusta essent considerauit	816	743
Socrates nulli vnquam iniuriam intulit	817	Socratis cum Aristarcho sermo
Socrat. cur miscratur Critobuli viri ditissimi	822	755
Socrates facultates suas minus quinque aestimabat	822	Socratis constans animis
Socrates quia sua sibi sufficerent, Critobulo homine ditissimo se ditiores affirmat	822	804
Socrates quamobrem Xantippen duxerit	876	Socratis virtutes
Socratis accusatio	708	818
Socratis temperantia	711	Socrati dæmonium resistit quum defensionem medigaretur
Socratis frugalis victus	ibidem	702
Socratis in cultu corporis modestia	712	Socrati triginta dies etiam post condemnationem concessi
Socratis responsum ad Critiam & Chariclem	716	816
Socratis auditores	719	Sol Agefilao bicornis instar Lunę visus
Socratis & Xenophõtis colloquium	723	518
		Sol per omne tempus rebus omnibus splēdidior manet
		815
		Solem quo nomine Persę appellant
		195
		Solem si quis impudenter aspiciat, eum videndi facultatem amittere
		802
		Solem esse lapidem ignitũ, dixit Anaxagoras
		815
		Solis defectio
		461
		Solis victima equus
		216
		Solis cursus & recursus
		801
		Solis splendorem nemo ferre potest
		802
		Somnium Cyri
		233
		Somnium faustum Xenophonem

INDEX IN

phontis 323
 Somno nihil morti similis 237
 Somno quomodo utendum 665
 Sophænetus Strymphalius Cyri iunioris hospes 245
 Sophænetus Arcas dux 246
 Sophænetus, quod dux declaratus munus recusarit, multatus 367
 Sophistarum infectatio 998
 Sophocles vnus e triginta tyrannis 461
 Sophocles tragicus 725
 Sors militaris lites ducum euitare facit 168
 Sosias Syracusanus dux 246
 Sôstratides ephorus 462
 Sôterida Sicyonij in Xenophontem audacia 313
 Spadones Panthæ seipfos interficiunt 186
 Spadonum natura 196
 Sparta vrbs clarissima & potentissima in Græcia 675
 Sparta vrbs minime populosa 675
 Sparta qua re differt ab aliis ciuitatibus 806
 Spartam fere capit Epaminondas 643
 Spartani coniuratos opprimunt 494
 Spartanis Lycurgus leges tulit 675
 Spartanorum in prælio ad Leuctra tot interempti quot superstites 662
 Spartanorum leges Pythio oraculo comprobatae 683
 Spe optima, vbi cuncta plena 655
 Spectaculum triste 338
 Sperchon nomen canis 987
 Spes milites alacres facit 30
 Spes fruendi amoris iucundissima 833
 Sphageas in Laconia 588
 Sphodria persuadent Thebani vt Athenienses adoriatur 569
 Sphodrias capitis re^o fit 570
 Sphodrias vna cum filio interficitur 596
 Spithridatae F. Megabates 666
 Spithridates Persa 508
 Spithridates Persa seipsum cum vxore, liberis, facultatibus, in manus Agefilai tradidit 664
 Spondæ iam in vsu apud Persas 241
 Spude nomen canis 987
 Spurij Spartanorum ad bellum Agefipolim sequuntur 564
 Stabuli cõficiendi ratio 937
 Stages Persa septem Atheniensibus interfecit vnum viuum capit 433
 Stagnum aquæ perennis maius stadij amplitudine potabilis & calidæ 490
 Stalca, Hippia & Stratolæ factio apud Elidem 635
 Stafippus cum suis in templo Dianæ captus, interficitur 603
 Sta-

XENOPHONTEM.

Stafippus dux Lacedæm. 598
 Stater quid 556
 Statuarius animi affectus per corporis effigiem exprimit 782
 Statuarius quid 436
 Sterros nomen canis 987
 Stefcles, dux ab Atheniensibus mittitur 585
 Stefimbrotus 879
 Stenon nomen canis 987
 Seibon nomen canis 987
 Stichon nomen canis 987
 Stirpiû satio an ad agriculturam pertineat 864
 Stragula plura in equis quâ in cubilib. Persæ habuerunt 241
 Strategemata 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35. Item per totû librû de Magist. equitû 954, 955, & seq. Ad ducere auxilia illo prætextu, quasi eos qui agrû nostrû infestât, inualurimus, cum tamen in aliu hoste exercitû ducere constituimus 244. Amne artificiose cû exercitu trahere, hostib. prementibus 325. Amnis profunditate opera fossarû ad eam re adlatû imminuere & sic permeabile hominib^o reddere 190. Artificiose a muris hostib. suos abducere 189. Aucupari occasione deprimedi rebelles 459, 460. Capere hostes lustratione quadâ facta & lustratis per ostiolû emis-

sis 471, 472. Castra mutata, hoste in alium locû extrahedi gratia 661. Clam discedere & se subducere eo prætextu quasi exercitû educturi in hostem firmus 394. Clam exercitus alere 244. Fallere hostem occupado viâ vulgarem, interim quarentib. aliis aliâ 319. In insidiis ponere, & hoste prætereuntem adgredi 546. Indicto itinere illac, hac ire 653. Noctu navigare & clâ hoste adoriri 545. Noctu proficisci, & summo mane hostium inuadere castra 471. Palâ negare auxilia, clâ autem submittere 250. Positis insidiis, viris quatuor aut quinque hoste adgredi 348, 349. Sepelire mortuos in hostico 384. Tacite in preliû ire, quû alias more recepto, magno id fiat cura clamore 264. Terrorem immisû eximere militib^o proposito præmio significati autorẽ terroris 277. Transire amne cum exercitu hostib. prementib^o 325. Venationis simulatione alique inuadere 59. Urbẽ noctu ingredi, si se dedere nolit, Deo Vulcanano incendio adparendum eam attingere 197
 Stratocles Cretensis præfectus 322
 Stratolæ, Stalca & Hip-

INDEX IN

piæ factio	635	Socrates	723
Stratolas interficitur	639	Summum bonum in rebus	
Strenuitas regno conuenit	673	pub. concordia	806
Strenuum fuisse non sufficit, sed in strenuitatis studio perseverandum est	198	Superciliorum usus	725
Struthæ victoria	539	Susa ciuitas	315
Struthas ad maritimas regiones mittitur a rege Persarum	538	Sustanamulier speciosissima omnium	113
Struthas Atheniensibus amicus Lacedæmonii infensus	538	Sutorum rex Adrabatas	114
Struthiocameli aues ubi	256	Syennesis Cilicum rex	247
Studium venâdi Cyri adhuc adolescentis	14	Syennesis Cilicie præfectus etiam vocatur	427
Studium bene agendi homini optimum	780	Symbolon militare, Iupiter seruator & victoria	264
Stultum esse absque doctrina tum vtilis, tum noxias res discernere, aiebat Socrates	791	Syracusarum quatuor nauium captiuos Thrasylus Athenas deportari iubet	434
Styrax nomen canis	987	Syracusani ab Antandris ob quod beneficium ciuitate sint donati	431
Subditi proprium est parere, principis autem iubere	779	Syracusani duces domilio damnantur a populo	431
Subditos beneficiis adficere regis officium	668	Syracusani captiui, qui in Piræo in lapidicinas coniecti fuerant, per fossa petra nocte aufugiunt	434
Subsistere qui velint in acie quum suorum nonnullos terga dare conspexerint, paucierunt	646	Syracusani Carthaginenses vincunt	461
in Sues quomodo Circem vertisse homines putet		Syracusarum Tyrannus Dionysius Hermocratis R.	461
		Syri Cyro vi subditi	2
		Syria frumentis, pecudibus & palmis feracibus abundat	160
		Syriæ ac Ciliciæ portæ	213
		Syriæ prætor Belesis	214
		Taber-	

XENOPHONTEM.

T		Teleutias, domum reuertitur	544
Tabernacula Cyrus singulis centurionibus construit	43	Teleutias Lacedæmoniorum dux	525
Tabernacula Græci incendunt iter ingressuri	303	Teleutiæ oratio ad milites	546
Tabernaculū Teribazi capitur	325	Teleutiæ cum Olynthiis pugna	561
Tædus quid	581	Teleutiæ mors	561
Tamos Ægyptius dux	252	Teleutiam Lacedæmonij Ecdico in auxilium cum classe mittunt	540
Tanagra vrbs	575	Tellurimactata hostia	216
Tanagraus ager	575	Temeritas iuuenilis	19
Tanaoxares Cyri filius Medorum Arimienorum & Cadusiorum Satrapa constituitur a patre moitur	235	Temnus Asiæ ciuitas, sui iuris, & regi non parens	536
Taochi populi	333	Temperantia quid	809
Taochi oppugnatur a Græcis	336	Temperantia fundentium virtutis	729
Taochi lapides in Græcos deuoluunt	336	Temperantia perfrui voluntatibus facit	810
Tarsus magna & opulenta vrbs Ciliciæ	248	Temperantiæ & incontinentiæ opera contraria	809
Tauri castrati	196	Temperantiam pueri apud Persas docentur	5
Taxis nomen canis	987	Temperantiam liberi sui vt colant, parentes fleatibus efficiunt	47
Teches mons sacer	339	Templum Dianæ eiusque sacra	350
Tegeatæ	640	Templum Dianæ Ephesiæ Xenophon erigit	350
Tegeatarum circiter octingenta Lacedæmonem fugiunt	603	Templum Palladis in Phœcia fulmine ictum conflagrauit	435
Telamo Chironis discipulus	572	in Templum qui confugerant, violare noluit Agæfilus	519
Telamo Peribææ Alcathoi F. vxorem duxit	573	Temulentia facili officij ob-	
Teleboas amnis	327		
Teleutias portum Atheniensium capit	547		
Teleutias Arhenienses nauibus spoliat	548		

INDEX IN

luiscuntur	853	equi vel hominis	868
Temulentia Medorum regis	104	Terræ motum quale figuræ sibi esse putauerit Agesipolis	533, 534
Tendiculæ ceruis quomodo ponendæ	990	Teuchon nomen canis	987
Terebinthino liquamine pro oleo utitur Græci	328	Teuthrania, vrbs	480
Teres prius Odrysarum princeps	411	Tallophori qui	883
Teribazus regis Persarum præfectus	537	Thallon nomen canis	987
Teribazus Phasianorum & Hesperitorum præfectus	427	Thambradas præfectus Sacrum peditatus	130
Teribazus cum Græcis fedas inquit	327	Thammeria Mediæ Catulis proxima	454
Teribazus a Græcis superatur	328	Thapsacus vrbs	234
Teribazus pacem diuulgat liberis ciuitatibus	550	Thargelia festum Athenis	669
Teribazi perfidia erga Græcos	538	Thasium vinum	886
ad Teribazum legatos mittunt de pace Lacedæmonij	537	Thassus insula a Lacedæmoniis deficit	432
Terminus vitæ non omnibus idem	1001	Thasus vrbs bellis, seditio- nibus & fame misere ad- flicta	438
Terra habitata preciosissima possessio	102	Theagenes Locrensis sericorum ductor vulneratus	410
Terra Attica nullum fructum fert, si feratur	920	Thebæ	926
Terra deserta carer & bonis	102	Thebana arx retenta a Lacedæmoniis contra fedus	566
Terræ regiones, seu plagæ præcipuæ	3	aduersus Thebas quare expeditione Agesilaus susceperit	661
Terræ ingenium oportet cognoscere eum qui recte agrum culturus est	838	Thebas Agesilatum iterum petit	662
Terræ ingenium facilius homini est experiri, quam		Thebani pacis conditiones respuunt	550
		Thebani frumenti inopia laborant	576
		Thebani victoria uti nesciunt	646
		Thebani ab Agesilao vincuntur	

XENOPHONTEM.

emuntur	660	Theramenes moderatio & magis sobria sententia	463
Thebanorum oratio apud Athenienses	503	Theramenes cicuta potu iniuste necatur	470
Thebanorum timor	506	Theramenes sibi obiecta diluit	466
Thebanorum crudele factum	568	Therimachus Lacon interficitur	541
Thebanorum in Sphodria præfecto pecuniis delinendo dolus	459	Thermodon flumen	358
Thebanorum & Lacedæmoniorum ad Coronæam pugna	569	Thersander, tibicem egregius	539
in Thebanos expeditionem, suscipere renuit Agesilaus	568	Thersander interfectus	539
Thebes campus	425	Thesauri Cyri sunt eius amici, quos diuites reddidit	211
Themistoclis artes, quibus effecit ut a ciuitate diligeretur	750	Theseus Chironis discipulus	972
Themistogenis historia	480	Theseus vniuersæ Græciæ hostes solus interemit	973
Theodorus geometra	793	ad Thespias exercitum ducit Agesilaus	568
Theodora mulier formosissima	783	Thessalia latissime patet	580
Theogenes legatus	436	Thessalam Agesilaus intrat	658
Theogenes vnus e triginta tyrannis	461	Thessali Agesilai exercitus extremos adorti, quo minus in itinere pergant, prohibent	658
Theognidis locus	714	Thessali in fugam versi ab Agesilao	618
Theopompus Milesius pirata a Lysandro missus victoriam Lacedæmonie nuntiat	457	Thessalorum pugna cum Agesilao	517, 658
Theramenes ad Lysandrum mittitur	459	Thessalorum fuga	517
Theramenes tyrannis resistit	463	Thibrachus belli præfectus	477
Theramenes vnus e triginta tyrannis	ibid.	Thimbro mittitur aduersus Strutham	539
Theramenes falso accusatus	465	Thimbro damnatus exulat	481

INDEX IN

Thimbro interficitur 539	Thraſybulus mortuus Athenas recuperat 474
Thimbronem præfectum Græcis Aſiaticis in auxilium mittunt Lacedæmonij 450	Thraſybulus ſua ſponte ſe morti obicit pro ciuium ſalute 474
Thisbæ vrbs Bœotiz 594	Thraſybulus noctu a ſuis in tabernaculo obruncatur 542
Thoracem aureum Pâthea marito conficit 152	Thraſybuli oratio ad milites 473
Thoraces qui congruunt, minus premunt, quam qui non congruunt, etiam ſi ſint æquali pondere 782	Thraſybuli res geſtæ 540
Thorax nimium anguſtus non armatura ſed vinculum 951. qualis eſſe debet elaboratus ibid.	Thraſydamum Cyllenes præfectum factio Xenie vult interficere 491
Thorax concinnus quis 782	Thraſylus dux electus 442
Thoricum muniunt Athenienſes 433	Thraſylus Agin fugat 432
in Thoricis erat vna Athenienſium munitio 928	Thraſylus Ephesum aggreditur irrito conatu 433
Thracæ ſine regibus degunt 555	Thraſylus a Tiſſapherne vincitur ibid. & 434
Thracæ a Clearcho vincuntur 290	Thrauſtum, ciuitas montana 635
Thracæ armati ad tibiam ſaltant 370	Thrax nationes alias ſibi nõ ſubiicit, contentus ſi ſuz gentis imperium retinet 2
Thracæ cornis poculis vritur 400	Thrax quidam Seuthæ dat equum album dono 405
Thracæ vulpinis pellibus capita ad imas vſque aures velant 408	Thyamiam munitit Sicyonij 624
Thracius locus ad aciem ſtruendam luge pulcherrimus 395	Thymbrium vrbs celebris 247
Thraſipis Mœſades imperauit 401	Thymochares dux Athenienſium 428
Thraſybulus triginta tyrannorum præſidium capit 472	Thymus nomèn canis 987
	Thyni ſe dedunt Seuthi 410
	Thyrienſibus bellum inferat Iphicrates 589
	Tibareni populi 427
	Tibiz

XENOPHONTEM.

Tibiz quadrupedum poſt tempora ortus non valde magnitudine excreſcunt 935	meatum præcludit 314
Tigranes maximus natus Armenij regis filius 63	Tiſſaphernes & Pharnabazus exercitus ſuos coniungunt contra Græcos 489
Tigranes Cyri conuencator ibidem	Tiſſaphernes iuſurandum violat Ageſilao præſtitum 652
Tigranes patris cauſam agit 64	Tiſſaphernes Ageſilao bellum denuntiat 633
Tigranes cum vxore capitur 59	Tiſſaphernes peditatum ſuum in Cariam, equitatum autem in Mæandri planiciem trãſportat 633
Tigris fluiuius 283	656
Timagoras ab Athenienſibus necatus quod collegæ contubernium recuſaſſet 621	Tiſſaphernes ab Ageſilao iterum dolo circumueniri metuit 655
Timathon Dardaneniſis in locum Clearchi ſuffectus 299	Tiſſaphernis reſponſum ad orationem Clearchi 286, 289
Timeſitheus Trapezuntius Xenophontis interpres 351	Tiſſaphernis aſtu Græcorum duces oppreſſi 287
Timeſitheus ad Moſynæcos legatio 351	Tiſſaphernis ſegnities incuſatur 440
Timolia Corinthij oratio 514	Tiſſaphernis cum Pharnabazo conſultatio 489
Timor circumſpectos reddidit 768	Tiſſaphernis timiditas 489, 490
Timotheus ab Athenienſibus Thebanis in auxilium miſſus 578	Tiſſaphernis cum Dercyllida colloquium 490
Timotheus dux reuocatur 585	Tiſſaphernis & Ageſilai indubiz 652
Tiſamenus vates comprehenditur Lacedæmonæ 495	Tiſſapherni Tichrauſtes ſufficitur 657
Tiſſaphernes Cyrum apud fratrem criminatur 243	Tichrauſtes caput Tiſſapherni præcidit 501, 657
Tiſſaphernes Græcis conficitur 657	Tichrauſtes Tiſſapherni ſufficitur 657

INDEX IN

Tlemōnides clypeatorum præfectus 561
 Tolerantia potius quam mollitiæ priuatis hominibus præstare, decet imperatorem 666
 Tolmides Eleus præco 277
 Tonitrua & fulgura dextra Cyro 25
 Topographia historica 380
 Toron vrbs vi capitur 564
 Transfuge a Mnasiippo flagris cæduntur 585
 Trapezuntij Græcis hospitalia munera donant 342
 Trapezuntij in sociorum agros nolunt Græcos ducere 346
 Tres turre, locus 546
 Tribrachus tribunus militum moritur 477
 Tricranum castellum muniunt Argiui 624
 Trierarchos viginti Coreyrae eligit Iphicrates 588
 Triginta virum nouum facinus 471
 Triginta virum magistratus abrogatur 475
 Triginta virum res gestæ laudabiles 462
 eorum tyrannidis initium ibid.
 eorum facinora 464
 Triginta tyrannorum catalogus 461
 Tribulum Æginæum 556
 Triphylj 515. eorum oppida 492

Tripolemus Cereris æ Proserpinæ arcana sacra Herculi, Castori & Polluci primo ostendit 591
 Tripolemus Cereris frugem primam in Peloponneso seminandam tradidit 591
 Tripirgia, locus 546
 Triremes speculatiuæ 476
 Triremis instructio 341
 Troia 425
 Troianæ quadrigæ 158
 Trophimi 562
 Tumultuantium voces 365
 Tumultus in exercitu Xenophontis 362
 Tumultus in concione brutus 610
 Turpe habere exercitum, & necessaria tamē comparrare non posse 28
 Tyndaridarum domus 608
 Tyranni triginta Athenis 461
 Tyranni & priuati vitæ comparatio 902
 Tyranni pacis expertes sunt 906
 Tyranni prædari coguntur 910
 a Tyrannide cur non situtum discedere 914
 in Tyrannide plus habere quam omnes 13
 Tyrannis triginta imperium abrogatur 475
 Tyrannis omnia minus sua uia quam priuatis 902
 Tyrannis omnia suspecta 911
 Tyrans

XENOPHONTEM.

Tyrannis honores cuiusmodi exhibeantur 912
 Tyrannorum epulæ 903
 Tyrannorum amor nullus 904
 Tyrannorum coniugia 904
 Tyrannorum diffidētia etiam ergo proximos 908
 Tyrannorum occisoribus statuas olim imagines in templo 909
 Tyrannorum plerorumque egestas 909
 Tyrannorum honores ex torti 913
 Tyrbas nomen canis 987
 Tyriæum vrbs frequēs 247

V

Valetudo bona quomodo acquiratur 30
 Valetudo conseruatur iusto labore se exercendo 850
 Valetudinis magnam habere curam; Socrates suadebat suis 815
 Valgi qui 933
 Vaticiniis vsus est Socrates 708
 Vectigalia optima quæ 922
 Venandiratio optima 985
 Venatio meditatio verissima rerum bellicarum 5
 Venatio Cyri 14
 Venatio quorum animalium periculosa sit, quorum minus 14, 15

Venatio ad bellicam exercitationē comparata 240
 Venatio & canes deorum inuentum 972
 Venatio belli occasione præbet 18
 Venationes ad quid viles 5, 240
 Venationis studium apud Persas 5
 Venationis labores 5
 Venationis cum bello collatio 5, 6
 Venationis studium commendatur 974
 Venationis prætextu Cyrus Armenium adortitur 59
 ad Venationem exeuntium Persarum victus 6
 Venator qua quis ratione fieri debeat 974
 in Venatore quæ ætas & quale corpus requiratur 974
 Venatores heroes Chironis discipuli recensentur 974
 Venena esse vinum Cyrus arbitratur 10
 Venenis Persæ vtuntur 240
 Veneræ rei amore detenti inutiles ad gerendā aliarum rerum curam 853
 Veneris de rebus verba admodum iuuenibus non sunt faciendā 34
 Venti ac fulmina deorum ministri 802
 Venti sunt inuisibiles 802
 Vento sacrificant Græci 329

INDEX IN

Venus duplex	895	Victoria præbet voluptatem	88
Verecundi palam turpia fugiunt	205	Victoria Cyri	19, 73
Verecundia Cyri	14	Victoria nullum est maius lucrum	95
Veredarij quia Cyro primū dispositi	232	Victoriale epulum celebrat Cyrus	220
Veritatis studiosorum petitionem tantum valere, quantum vim aliorum	421	Victoriam Deus largitur	523
Versus clypeos quid	325	Vigiliæ nocturnæ breuissimæ sint	131
Vespa quomodo suffocentur	514	Villici institutio	852
Vespa iritare periculosum	514	Vim vi repellere natura monstrauit	521
Vestæ Cyrus sacrificat	196	Vim propulsare quid iustius	25
Vestis pulcherrima Cyro a Cyaxare missa	56	Vincere volentes terga & reliqua quæ armis carent, per fugam aduersariis opponere stultum esse dicit Assyrius	83
non Vestis, sed bona corporis constitutio hominem ornat	682	Vini quoddam genus apud Mosynæcos quod merum pronimia austeritate acidum videtur; dilutum autem saporis est suauissimi	354
Vestitum Medicum cur Cyrus se & suos gestare voluit	206	Vini aut omnino expertes sunt puellæ Spartanæ, aut quam tenuissimo vtuntur	675
Vestitus Medici commoditas	206	ex Vini potu in aquæ potum repentina mutatio periculosa	161
Vetula pectus locus quidam	572	Vino misseuit fontem Midas	247
Vexillum Persicum quale	172	Vino calefacti milites ad certamen incitantur	195
Victor quantum bonorum capiat	95	Vinum gelascit cœnæ adhibitum	408
Victores duplex bonum consequuntur	83		
Victores coronis decorandi	452		
penes Victores sunt ea quæ ceperint	198		
Victoria præclaras res omnes parit	41		

Vinura

XENOPHONTEM.

Vinum ex palmulis	257	Virtus si laudatur crescit	24
Vinum & acerum ex palmulis	279	Virtute in longiorem ætatem quam vitio peruenitur	683
Vinum desuescere quomodo quis possit	161	Virtute nihil fructuosius	175
Vinum videtur Cyro venenosum quiddam & cur ro		Virtutem Agesilaus non toleratiam, sed voluptatem existimabat	674
Vinum in gypsis cisternis conditum	322	Virtutem gloriæ maxima sequitur	684
Violentiæ deditis cura vilius rei demandanda non est	833	Virtutes Agesilai	664
Violentia quid	718	Virtuti dii sudorem proposuerunt	737
Violentum quid	12	Virtutis & ignauitæ comparatio	737
Vir bonus: vide bonus vir		Virtutis nullius vlla est vtilitas sine sapientiâ	65
Vir cur muliere robustior	838	Virtutis præmia proponebat Cyrus	212
Viri fortes: vide fortes viri	6	Virtutis comes gloria	684
Viri perfectæ ætatis quando euaserint Persæ	5	Virtutis magnam argumentum in imperatore si homines ei libenter parent	830
Viris qui apud Persas præficiantur	4	Virtutis magistrum ab aliis pecuniam exigere reprehendebat Socrates	712
Viro & mulieri diuersam naturam ad diuersa munia obeunda dedit Deus	838	Virtutis ad Herculem oratio cum ad se allicientis & a voluptate dehortantis	738
Virorum qui præficiantur adolescentibus apud Persas	4	Vita inhonorata est molestissima	53
Virorum quorundam oratio tantum valet quantum aliorum vis	421	Vitæ ostium siue finis	675
Virtus in arduo, vitium est in procliu	737	Vitæ turpi mors honesta præferenda	683
Virtus omnis studio & disciplina augeri potest	754	Vitæ huius felicitas quæ	183
Virtus omnis est sapientia	778	Vitæ priuatæ cum regia breuis collaris	910
Virtus regalis quæ	794		

INDEX IN

Vitæ priuatæ cum regia cõ-
paratio in iis quæ perti-
nent ad voluptates mo-
lestiæ percipiendas sen-
sibus, scilicet 907
Amicitia, inimicitia 907
Annonæ benigniori pro-
uentu 910
Auditu 902
Bonis malisue externis
904
Ciuitatis suæ fruitione
910
Diuitiis, paupertate 909
Excubiis, & præfidiis 911
Facultate amicos benefi-
cio prosequendi, & hõ-
stes in potestatem no-
stram redigendi 912
Familiaritate & consue-
tudine proborum &
improborum 910, 911
Gustu 903
Honore 912
Pace belloque 906
Patria 909
Priuatæ vitæ commodo
910
Venere 904
Visu 902
Vitæ vulpinarum canum
975, 976
aduersus Vitia pro libertate
pugnandum est 821
Vitiis addicti quam duram
seruitutem seruiant 821
Vitis qua in re operam agri-
colæ poscat claris iudiciis
docet 866
Vitium est in procliu vt vir-

tus in arduo 737
Viuenti præcepta qui dat
honore dignus est 897
Viuere optime qui dici de-
beat 817
Vlysses qualem se suis exhi-
beat 720, 721
Vlysses ac Diomedes vt
Troia caperetur effece-
runt 974
Vlysses cur in suam nõ mu-
tatus 723
Vlysses quare certus orator
ab Homero dictus 814
Vlysses Chironis discipulus
973
Vlysses dormiendo in Græ-
ciam peruenit 343
Vlyssis sociorum in suos cõ-
uersio 723
Vmbacula a Persis excogi-
tata 241
Vniuersitatis huius ordo nõ
conteritur, senecta non
conficitur, & omni labe
caret 237
de Voluptate sermocinatio
Socratis cum Aristippo
733
Voluptates persuadent ani-
mæ ea quæ sibi ipsis &
corpori grata sint agere
715
Voluptates simulatæ 821
Voluptates dominæ corpus,
animum & rem familia-
rem perdunt 822
ad Voluptates incontinen-
tia ducit 809
Voluptati post Cyri tempo-
ra

XENOPHONTEM.

ra Persæ indulserunt 241
Voluptatibus, vt armato
hosti, resistendum, ne
nos in seruitutem redigat
821
Voluptatis ad Herculem o-
ratio 738
Voracitas insignis 405
Vrbinitas vt adsequenda
674
Vrbium diuisiones variæ
916
Vrbe vi capta omnia victo-
ri cedunt 198
Vrba leoque vno ictu stratus
112
Vrforum venatio 995
ex Vtribus pons fieri, quo
pacto queat 314
Vulcanalia festum Athenis
699
Vulcanus Deus opitulator
191
Vulgi impetui fortissime
obstitit Socrates in suo
tribunatu 803
Vulpinæ canes 975
Vulpinæ canes vnde dictæ
975
Vulpium pellibus Thraces
capita ad imas vsque au-
res velant 408
Vxor quæ cuique conueni-
at, iocose differitur 223
Vxor domo præfecta quasi
legum custos 846
Vxor ex potentioribus aut
saltem ex paribus ducen-
da est 904
Vxor a viro non bene insti-
tuta si peccet, crimen in
eum reiciendum est: sin
bene instituta peccet cul-
pam ipsa sustinere debet
826
Vxorem suam dicit Crcesus
beatam fuisse, quæ omni-
um voluptatum cum illo
particeps esset, ac mole-
stias omnes & curas illi
soli relinqueret 183
Vxorem ij tantum qui sunt
adultæ ætatis ducit apud
Lacedæmonios 679
Vxorem ad virum ingredi-
entem, vel ab eo egredi-
entem conspicit, turpe apud
Lacedæmonios 675
Vxorem sedulam & hone-
stam senectus contem-
ptiorem non reddit 840
Vxorem suam quomodo Li-
schomachus instituerit
836
Vxorem domi manere, &
domestica negocia, vi-
rum autem externa cura-
re decet 839
ad Vxorem ducendam inci-
tamenta 900
Vxores aliis adiuuementum in
re familiari, aliis contra
detrimentum afferunt
826
Vxoris pudicæ exemplum
70
Vxoris Abradatæ Pantheæ
summum pudicitia & a-
moris coniugalis exem-
plum 115

INDEX IN

Vxoris officium 825 tant 399
 Vxoris optimam institutionem (sicut & viri) Ilchomachus esse cenfer, ventri posse moderari 836
 Vxoris officium cum officio ducis apum comparatur 837

X

X Anticles Achæus dux in Socratis demortui locum sufficitur in Græcorum exercitu 299
 Xanthicles, quod e pecunia de nauigijs coacta viginti minas supillasset, damnatus 367
 Xenias Arcas nauis maximi pretij rebus impositis a Clearcho discedit 253
 Xenias Parthasias dux cohortis Cyri iunioris 243
 Xenophon quasi liberrime castra Cyri secutus 294
 Xenophon militem calcitrantem & mandata respicientem pulsauit 368
 Xenophon a Cyri (cui eum Proxenus commendauerat) liberaliter est inuirtus 294
 Xenophon Sardibus primū Cyrum conuenit 294
 Xenophon in demortui Proxeni locum sufficitur 299
 Xenophon Deos per sacra consulit, an exercitum ad Seuthen ducere permit-

Xenophon ad Seuthē Thraciæ regem proficiscitur 400
 Xenophon Cleandrum Byzantiij præfectum accedit 394
 Xenophon ad Seuthen venit, ab eo accersitus 400
 Xenophon cum Seuthē pacificatur pro suo exercitu 402
 Xenophon quid Seuthi muneris loco offerat 406
 Xenophon accusatus se purgat 414
 Xenophon de Seuthē conqueritur, quod perfide cū Græcis agat, eos mercede fraudaus 414
 Xenophon Ioui regi sacrificat, quem ex Delphico oraculo in primis sequutus fuerat 418
 Xenophon somnium suum examinat, & quid sibi velit inquirat 295
 Xenophōtis oratio ad Proxeni milites prima 295 & seq.
 Xenophont. & Apollonidis contentio, de regis subiiciendo 297
 Xenophon armis indutus & pulcherrime ornatus, & cursu 300
 Xenophon Iouem saluatorem adpellat 300, 301
 Xenophon præstanda dicit

re

XENOPHONTEM.

re ipsa quæ verbis decreta sunt 305
 Xenophon reprehenditur ob id quod hostem longius quam par erat, persecutus fuit 306
 Xenophon errorem suum in persequendo hostem agnoscit & fatetur in genere 306
 Xenophon eques in locis equitationi idoneis, pedes in equitationi non idoneis 313
 Xenophon qua ratione milites ad fortitudinem exhortatus fuerit 313
 Xenophon cum Cherisopho exostulat 318
 Xenophonis & Cherisophi mutua opera & auxilium 322
 ad Xenophōtem duo iuuenes veniunt qui trāsitum fluminis patefaciunt 323, 324
 Xenophon curam læguentium & furcillæ morbo laborantium gerit 329
 Xenophon qualem se gesserit erga milites niue percutentes 331
 Xenophonis & Cherisophi ioci 335
 Xenophon ad portas Drilarrum stans milites ingressu prohibet 347
 Xenophon Apollini sacrificat 425
 Xenophon Ioui placabili sacrificare iubetur 425
 Xenophon antequam ad Cyrum proficiscatur, de profectioe sua ad Socratem refert, eiusque deinde hortatu de eadem, Apollinem consulit 294
 Xenophon Deos per sacra consulit de copiis educendis 427
 Xenophon non solum magnarum ciuitatum egregia facinora celebranda existimat, quod alij faciunt Historici: sed & multo magis quæ a paruis memorabilia geruntur 624
 Xenophōte auctore in sceleratos animaduertitur 367
 cum Xenophonte perpetua fuit Bazotio Thoraci de principatu contentio 360
 Xenophontem vocat Phalinius adolescentem, & Philosophum esse suspicatur ex eius oratione 274
 Xenophontem, & Cherisophum deserunt Achuii & Arcades qui eos antea sequuti fuerant 376
 Xenophontem iubet Cherisophus arbitrato suo omnia administrare 376
 Xenophōtem Seuthes queritur nimis militum esse studiosum 413
 Xenophonti oblatum an-

INDEX IN XENOPHONT.

guriū & eius interpre- tatio	373	tum animos & tumul- tum exortum fedat	389,
Xenophonti summa pote- stas imperatoria in Græ- corum exercitu offertur, sed eo recusante ad Che- risophum defertur,	374	395, 414. Xenophontis & Anaxibij discordia	393.
Xenophonti, populi Athe- nienſis ſuffragio, exilij pœna conſtituta	424	Xenophontis vna cum Seuthe aduerſus eius ho- ſtes expeditiones	406.
Xenophonti ne viaticum quidem ſupperit, niſi e- quum & <u>farcinas</u> vendat	425	Xenophontis paupertas	425
Xenophonti equus reſtitui- tur, inopia venditus	425	Xenophontis exercitum Thimbro accipit	427
Xenophonti bonus vir quis ſit	672	Xerxes victus a Græcis in fuga Cœlenas regiam æ- dificat	246
Xenophontis colloquium cum Cyro	264	Xerxes terra mariq; victus ab Athenienſibus	301
Xenoph. exilium	350	Xiphon nomen canis	987
Xenophontis ſomnium ſpē ſalutis oſtentans	323, 324	Xyſtus locus qualis	850
Xenophontis ſomnii eiuf- que interpretatio	295		
Xenophontis oratio qua imperium ſibi oblatum recuſat	374	Z	
Xenophontis oratio qua conciſſos ſuorum mili-		Z Abatus fluuius	285
		Zares amnis Medie	306
		Zea copia apud Moſyncœ- cos	353
		Zelarchus aanonæ præfe- ctus	365
		Zenis Dardanenſis	481
		Zeuxippus ephorus	482
		Zeuxis pictor	725
		Zoſter, locus in Attica	545

F I N I S.

